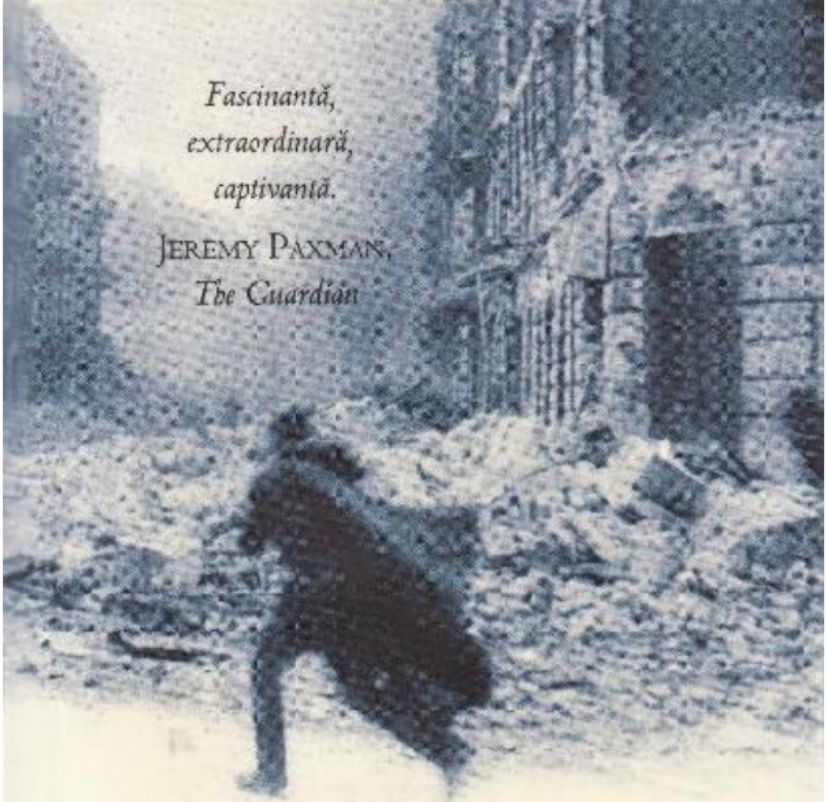

Fascinantă,
extraordinară,
captivantă.
JEREMY PAXMAN,
The Guardian

BERLIN

CĂDEREA – 1945

ANTONY BEEVOR

PRIMUL CÂȘTIGĂTOR AL
LONGMAN-HISTORY TODAY TRUSTEES' AWARD

ANTONY BEEVOR

BERLIN

CĂDEREA - 1945

RAO 2013

Berlin
The Downfall, 1945
2002

Cuprins

Glosar / 29
Prefaţă / 33
Capitolul 1
Anul Nou la Berlin / 41
Capitolul 2
Castelul din cărţi de joc de pe Vistula / 57
Capitolul 3
Foc, sabie şi „nobila furie” / 78
Capitolul 4
Marea ofensivă de iarnă / 102
Capitolul 5
Ofensiva de pe Oder / 127
Capitolul 6
Est şi Vest / 156
Capitolul 7
Curăţarea zonelor din spatele frontului / 184
Capitolul 8
Capetele de pod din Pomerania şi de pe Oder / 215
Capitolul 9
Obiectiv: Berlin / 248
Capitolul 10
Camarila şi Statul-Major / 267
Capitolul 11
Pregătind *coup de grâce* / 293
Capitolul 12
În aşteptarea măcelului / 305
Capitolul 13
Americanii pe Elba / 332
Capitolul 14
Ajunul bătăliei / 356
Capitolul 15
Jukov la Reitwein Spur / 371
Capitolul 16
Seelow şi Spree / 399
Capitolul 17
Ultima aniversare a Führer-ului / 422
Capitolul 18
Zborul „fazanilor aurii” / 440
Capitolul 19
Oraşul bombardat / 467
Capitolul 20
Speranţe deşarte / 483
Capitolul 21
Lupta din oraş / 510
Capitolul 22
Lupta din pădure / 536
Capitolul 23
Nesocotirea testamentului / 552
Capitolul 24
Führerdämmerung / 575
Capitolul 25

Cancelaria Reich-ului şi Reichstag-ul / 598
Capitolul 26
Sfârşitul luptei / 621
Capitolul 27
Vae Victis! / 650
Capitolul 28
Omul pe cal alb / 674
Referinţe / 691

GLOSAR

Toate datele din carte se referă la anul 1945, în afara cazurilor în care se fac alte precizări.

BdM Bund deutscher Mädel, Liga Tinerelor Germane, echivalentul feminin al Hitlerjugend.

Friţ Nume generic dat de ruşi soldaţilor germani. Pluralul era folosit pentru germani, în general.

Frontovik Soldat al Armatei Roşii cu experienţă pe front.

Ivan (Iwan în germană) Soldat sovietic de rând. Termen folosit şi de Armata Roşie, şi de germani.

Kessel (termen german pentru „ceaun") Grup de forţe încercuit de inamic.

Landser Soldat german de rând cu experienţă pe front. Echivalent al *frontovik*-ului din Armata Roşie.

NKVD Poliţia secretă sovietică controlată de Lavrentii Beria. Unităţile militare NKVD – divizii de puşcaşi compuse în principal din regimente de grăniceri – se alăturau fiecărui punct de comandă, de pe toate fronturile sovietice. Şeful NKVD de pe fiecare front răspundea numai în faţa lui Beria şi a lui Stalin şi nu se supunea ierarhiei militare din Armata Roşie.

OKH Oberkommando des Heers, teoretic Comandamentul Suprem al forţelor terestre germane, dar în etapa finală a războiului cel mai important rol al său a fost conducerea operaţiunilor pe Frontul de Est.

OKW Oberkommando der Wehrmacht, Comandamentul Suprem al tuturor forţelor armate, terestre, aeriene şi navale, controlat de Hitler prin intermediul mareşalului Keitel şi al generalului Jodl. Direcţiona operaţiunile de pe toate fronturile, cu excepţia Frontului de Est.

Direcţie politică Un ofiţer politic (*politruk*) era responsabil cu educaţia politică a tuturor soldaţilor. Direcţia politică a fiecărei armate şi a fiecărui front sovietic intra în Administraţia Politică Principală a Armatei Roşii (GlavPURRKA).

S-Bahn Reţeaua de cale ferată din oraşe şi suburbii, în special de suprafaţă, dar şi subterană.

Direcţia 7 Organizaţie în cadrul fiecărui comandament al armatei sovietice a cărei principală sarcină era demoralizarea inamicului. Comuniştii germani lucrau sub comanda ofiţerilor sovietici ca şi mulţi prizonieri de război germani care fuseseră supuşi unei „instruiri antifasciste" în taberele sovietice. Erau cunoscute germanilor drept trupele „Seydlitz", după generalul

von Seydlitz Kurzbach, care se predase la Stalingrad şi contribuise la formarea aşa-numitului Comitet Naţional pentru o Germanie Liberă, aflat complet sub controlul NKVD.

SHAEF Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force Europe, Comandamentul Suprem al Forţelor Expediţionare Aliate din Europa.

Ştraf Companie sau batalion, copia sovietică a unităţilor disciplinare germane *Straf*. Ofiţerii destituiţi, dezertorii şi cei care nu se supuneau ordinelor erau trimişi în aceste unităţi disciplinare unde li se oferea, teoretic, şansa de a-şi „răscumpăra vina cu sânge". Aceasta însemna că erau folosiţi pentru misiuni aproape sinucigaşe, cum ar fi înaintarea pe câmpuri minate. Unităţile *ştraf* dispuneau în permanenţă de o escortă gata să-i împuşte pe cei care nu îndeplineau ordinele.

SMERŞ Acronim pentru *smert şpionam* (moarte spionilor), nume care se presupune că a fost ales de însuşi Stalin pentru organizaţia de contrainformaţii care funcţiona în cadrul tuturor unităţilor şi formaţiunilor Armatei Roşii. Până în aprilie 1943, când Viktor Abakumov a devenit şeful său, era cunoscut ca „departamentul special" al NKVD.

Stavka Cartierul General Suprem al forţelor armate, aflat sub controlul direct al lui Stalin. Şeful Statului-Major în 1945 era generalul Antonov.

U-Bahn Reţeaua de metrou berlineză.

Verhovni Comandant suprem, termen pe care îl foloseau Jukov şi alţi ofiţeri cu funcţii superioare pentru a se referi la Stalin.

Unităţi şi mari unităţi

Grup de armate, front. Un „grup de armată" german sau un „front" sovietic cuprinde mai multe armate sub comanda unui singur comandant suprem. În funcţie de circumstanţe, mărimea acestora varia foarte mult – de la 250 000 la peste 1 000 000 de oameni.

Armată. Fiecare armată germană avea efective cuprinse între 40 000 şi peste 100 000 de oameni. De regulă, armatele sovietice erau, în general, mai mici. Cele mai multe armate erau constituite din două sau trei corpuri de armată. O armată de tancuri sovietică avea, teoretic, 620 de tancuri şi 188 de maşini de luptă autopropulsate.

Corp de armată. Un corp era format din mai multe divizii, de obicei între două şi patru. Corpul de tancuri sovietic era format din trei brigăzi de tancuri, a câte 65 de tancuri fiecare,

şi era apropiat ca mărime de o divizie germană completă de blindate.

Divizie. Diviziile variau mult ca mărime. O divizie de puşcaşi sovietică cuprindea teoretic 11 780 de oameni, dar cele mai multe aveau între 3 000 şi 7 000 de oameni. Diviziile de infanterie germane rămăseseră şi mai reduse ca număr în 1945.

Brigadă. Această formaţiune, aflată între regiment şi divizie, era folosită mai mult de armatele Statelor Unite ale Americii şi Marii Britanii, decât de germani sau de Armata Roşie, ambele având două sau trei regimente într-o divizie. Doar la blindate, Armata Roşie menţinea această mare unitate, având trei brigăzi de tancuri la fiecare corp de tancuri.

Regiment. Era format din cel puţin două sau trei batalioane, incluzând până la 700 de oameni fiecare, dar adesea mult mai puţini.

Batalion. Fiecare batalion avea cel puţin trei companii de puşcaşi – fiecare cuprinzând teoretic 80 de oameni – ca şi companii de sprijin, cu mitraliere, mortiere sau armament antitanc, ca şi companii de transport şi logistice.

Echivalenţa gradelor militare între armata britanică, armata americană, armata germană şi Waffen SS se poate consulta pe site-ul *antonybeevor.com*.

PREFAŢĂ

„Istoria accentuează întotdeauna evenimentele finale”, observa cu amărăciune Albert Speer, în faţa americanilor care-l interogau imediat după sfârşitul războiului. Îl îngrozea ideea că realizările timpurii ale regimului lui Hitler aveau să fie umbrite de ceea ce se întâmplase înainte de prăbuşirea acestuia. Cu toate acestea, Speer, la fel ca şi alţi nazişti de marcă, refuza să recunoască că nimic nu dezvăluie mai multe despre liderii politici şi sistemele construite de ei decât maniera în care se prăbuşesc. Acesta este motivul pentru care subiectul înfrângerii finale a naţional-socialismului este atât de fascinant şi atât de important, în special într-o epocă în care atâţia tineri, mai ales în Germania, găsesc nenumărate aspecte de admirat la cel de-al Treilea Reich.

Inamicii naziştilor au întrezărit momentul când aveau să se răzbune, cu numai cu doi ani înainte. La 1 februarie 1943, un colonel sovietic furios împingea un grup de prizonieri nemţi scheletici în pietrişul Stalingradului. „Aşa va arăta Berlinul!" urla el, arătându-le clădirile dărâmate dimprejur. Când am citit aceste cuvinte cu şase ani în urmă, mi-am dat seama imediat despre ceea ce avea să fie următoarea mea carte. În grafittiurile păstrate pe Zidul Berlinului se mai pot vedea încă cele două oraşe legate de ruşii învingători, îmbătaţi de răzbunare, împingându-şi invadatorii din punctul cel mai estic înapoi până în inima Reich-ului.

Această înfrângere decisivă l-a obsedat şi pe Hitler. În noiembrie 1944, în timp ce Armata Roşie se grupa dincolo de frontierele estice ale Reich-ului, el reamintea de Stalingrad. Ghinionul Germaniei începuse, spunea el într-o cuvântare importantă, „odată cu avansarea armatelor ruseşti pe frontul românesc de pe Don, în noiembrie 1942", dând vina pe nefericiţii lui aliaţi insuficient înarmaţi şi uitaţi pe flancurile vulnerabile, de-o parte şi de alta a Stalingradului, şi nu pe refuzul său obsesiv de a da atenţie avertismentelor despre pericol. Hitler nu învăţase, dar nici nu uitase nimic.

Cuvântarea demonstrează cu claritate logica distorsionată pe care o îmbrăţişase, în mod conştient, poporul german. Ea a fost publicată cu titlul „Capitularea înseamnă anihilare". Hitler avertiza că dacă bolşevicii aveau să câştige, soarta Germaniei va fi tragică: distrugere, violuri şi sclavie, „şiruri imense de oameni mărşăluind spre tundra siberiană".

Führer-ul refuza cu vehemenţă să conştientizeze consecinţele propriilor acţiuni, iar poporul german şi-a dat seama mult prea târziu că era prins într-o cursă de cauze şi efecte. În loc să elimine bolşevismul, aşa cum susţinea, Hitler îl adusese până în inima Europei. Invazia de o cruzime abominabilă pe care o întreprinsese în Rusia fusese dusă la îndeplinire de o generaţie de tineri germani obişnuiţi să facă parte dintr-o schemă concepută de o inteligenţă malefică. Propaganda lui Goebbels nu numai că-i dezumaniza pe evrei, oficialităţile sovietice şi întregul popor slav, ci îi făcea pe nemţi să se teamă de ei şi să-i urască. Hitler, prin aceste crime monstruoase, reuşise să ţină naţiunea strâns unită în jurul său, iar violenţa Armatei Roşii care se apropia nu era percepută drept altceva decât o împlinire a profeţiei liderului lor.

Stalin, care se folosea cu plăcere de simboluri atunci când îi convenea, era mult mai calculat. Cucerirea capitalei Reich-ului era într-adevăr „punctul culminant al tuturor operaţiunilor armatei noastre în război", dar urmărea şi alte interese vitale. Unul dintre cele mai importante era planul pus la punct de echipa lui Lavrentii Beria, ministrul Securităţii Statului, de a lua toate echipamentele şi uraniul

din institutele de cercetare atomică din Berlin, înainte de sosirea americanilor şi a britanicilor. Kremlinul, mulţumită spionului procomunist dr. Klaus Fuchs, era bine informat despre cercetările din Proiectul Manhattan derulate la Los Alamos. Ştiinţa sovietică se afla mult în urmă, dar Stalin şi Beria erau convinşi că dacă aveau să pună mâna pe laboratoarele şi cercetătorii germani înainte ca Aliaţii occidentali să ajungă acolo, atunci şi Uniunea Sovietică putea să producă bomba atomică.

Dimensiunile tragediei umane la care se ajunsese până la sfârşitul războiului trec dincolo de imaginaţia celui care nu a fost martorul acelei perioade şi, în special, a acelora care au crescut în societatea demilitarizată a epocii ulterioare Războiului Rece. Cu toate acestea, mai sunt încă multe de învăţat din acest moment fatidic pentru milioane de oameni. O lecţie foarte importantă este aceea că trebuie evitată orice generalizare privind comportamentul indivizilor. Condiţiile extreme ale suferinţei şi chiar ale degradării umane pot scoate la iveală ceea ce este mai bun, dar şi ceea ce este mai rău în natura umană. Comportamentul uman oglindeşte, în mare măsură, caracterul absolut imprevizibil al vieţii şi al morţii. Mulţi militari sovietici, în special din unităţile din linia întâi, spre deosebire de cele care veneau din urmă, s-au purtat în general bine cu civilii germani. Într-o lume de cruzime şi groază, în care orice noţiune de umanitate fusese aproape distrusă de ideologie, au existat şi câteva acte de bunătate neaşteptată şi sacrificiu propriu care au adus o rază de lumină în ceea ce ar fi fost altfel o poveste aproape de nesuportat.

Cercetările pentru această carte nu ar fi putut fi întreprinse, fără ajutorul preţios al multora. Mai întâi, sunt profund îndatorat directorilor şi personalului numeroaselor arhive pe care le-am vizitat: colonelul Şuvaşin şi personalul Arhivei Centrale a Ministerului Apărării (ŢAMO) din Podolsk; dr. Natalia Borisovna Volkova şi personalul său de la Arhiva de Stat din Rusia pentru Literatură şi Arte (RGALI); dr. Vladimir Kuzelenkov şi dr. Vladimir Korotaev de la Arhiva Militară de Stat (RGVA); profesor Kiril Mihailovici Andersen şi dr. Oleg Vladimirovici Naumov de la Arhiva de Stat din Rusia pentru Istorie Social-Politică (RGASPI); dr. Manfred Kehrig, director al Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg, şi frau Weibl; dr. Rolf-Dieter Müler şi Hauptmann Luckszat la MGFA în Potsdam; profesor dr. Eckhart Henning de la Archiv zur Geschichte der Max-Planck-Gesellschaft; dr. Wulf-Ekkehard Lucke de la Landesarchiv-Berlin; frau Irina Renz de la Bibliotek für Zeitgeschichte din Stuttgart; dr. Lars Ericson şi Per Clason de la Kirgsarkivet din Stockholm; John E. Taylor, Wilbert Mahoney şi Robin Cookson de la Arhivele Naţionale II, College Park, Maryland; dr. Jeffrey Clarke de la Centrul de Istorie

Militară al Armatei Statelor Unite ale Americii.

Bengt von zur Mühlen, fondatorul Chronos-Film, a fost foarte generos cu imaginile de arhivă şi înregistrările audio ale participanţilor. Le rămân, de asemenea, foarte îndatorat lui Gerald Ramm şi Dietmar Arnold, de la Berliner Unterwelten pentru ajutorul lor.

Le sunt foarte recunoscător tuturor celor care m-au ajutat atât de mult, pe parcursul călătoriilor întreprinse, cu sfaturi, stabilirea de contacte şi prin ospitalitatea de care au dat dovadă: în Rusia, dr. Galia şi dr. Liuba Vinogradova, profesor Anatoli Aleksandrovici Cernobaiev şi Simon Smith şi Sian Stickings; în Germania, William Durie, secretarul de stat a.D. Karl-Günther şi frau von Hase şi Andrew şi Sally Gimson; în SUA, Susan Mary Alsop, generalul-maior şi doamna Charles Vyvyan, Bruce Lee, domnul şi doamna Charles von Luttichau şi Martin Blumenson.

A fost o mare plăcere pentru mine şi foarte folositor pentru cartea de faţă să beneficiez de parteneriatul cu BBC Timewatch. Le sunt foarte recunoscător lui Laurence Rees, care a avut ideea, dr. Tilman Remme, de la care am aflat foarte multe, şi lui Detlef Siebert, care m-a ajutat cu amabilitate atât de mult în etapele de început cu sfaturi şi cu contactarea celor care urmau să fie intervievaţi. Printre cei care mi-au oferit informaţii, ajutor, sfaturi şi contacte utile trebuie să-i menţionez pe Anne Applebaum, Cristopher Arkell, Claudia Bismarck, Leopold Graf von Bismarck, sir Rodric Braithwaite, profesor Cristopher Dandeker, dr. Engel de la Archiv der Freien Universität, profesor John Erickson, Wolf Gebhardt, Jon Halliday, Nina Lobanov-Rostovski, dr. Catherine Merridale, profesor Oleg Aleksandrovici Rjeşevski, profesor Moshe Schein de la Spitalul Metodist din New York, Karl Schwarz, Simon Sebag-Montefiore, Gia Sulhanişvili, dr. Galia Vinogradova şi Ian Weston-Smith.

Cartea nu ar fi putut apărea sub această formă fără ajutorul preţios dat de dr. Liuba Vinogradova din Rusia şi Angelica von Hase din Germania. A fost o mare plăcere şi un imens privilegiu să pot lucra cu ele. Le sunt, de asemenea, foarte recunoscător lui Sarah Jackson pentru cercetările fotografice, Bettinei von Hase pentru cercetările arhivistice suplimentare din Germania, şi lui David List din Anglia. Charlotte Salford a avut amabilitatea să-mi traducă documentele de la Krigsarkivet din Stockholm.

Le sunt foarte recunoscător şi profesorului Michael Burleigh, profesorului Norman Davies şi dr. Catherine Merridale pentru faptul că au citit manuscrisul parţial sau în întregime şi au făcut comentarii utile şi pertinente. Tony Le Tissier a fost, de asemenea, foarte amabil să-mi împărtăşească câteva dintre observaţiile sale. Sunt responsabil, desigur, pentru orice eroare care poate s-a strecurat neobservată.

Trebuie să le mulţumesc în mod special lui Marc Le Fanu şi Societăţii Autorilor pentru refacerea site-urilor web *antonybeevor.com, antonybeevor.org* şi *antonybeevor.net* şi repunerea lor în „circulaţie” pe internet. Acestea pot fi folosite acum pentru a furniza opinii ale autorului şi răspunsuri la întrebările cititorilor, punând, în acelaşi timp, la dispoziţia lor materiale de arhivă şi de altă natură, care nu au mai încăput în versiunea tipărită a cărţii.

De asemenea, îi rămân ca întotdeauna dator agentului meu Andrew Nurnberg şi lui Eleo Gordon, editorul meu de la Penguin, la început ambii împingându-mă de la spate pe acest drum. Încă o dată soţia mea, în acelaşi timp partenera mea de scris şi editoarea primei versiuni, Artemis Cooper, a trebuit să facă faţă absenţei mele constante şi multor probleme suplimentare. Îi sunt recunoscător pe veci.

CAPITOLUL 1

Anul Nou la Berlin

Berlinezii, slăbiţi din cauza raţiilor alimentare mici şi a stresului, nu prea aveau motive să sărbătorească Crăciunul anului 1944. Aproape toată capitala Reich-ului fusese transformată într-o grămadă de ruine în urma bombardamentelor aeriene. Umorul negru al locuitorilor Berlinului se transformase într-unul macabru. Gluma favorită a acelor sărbători, atât de puţin festive, era: „Fii practic: dăruieşte un coşciug!”

Starea de spirit din Germania se schimbase exact cu doi ani înainte. În 1942, chiar înainte de Crăciun, începuseră să circule nişte zvonuri neliniştitoare: Armata Roşie încercuise, lângă Volga, Armata 6 a generalul Paulus. Regimului nazist i-a fost greu să recunoască faptul că cea mai mare formaţiune militară a Wehrmacht-ului fusese împinsă spre dezastru şi anihilare în ruinele oraşului Stalingrad şi în stepa îngheţată din jurul acestuia. Pentru a pregăti opinia publică pentru aceste veşti, nu tocmai încurajatoare, Joseph Goebbels, ministrul Propagandei şi Informaţiilor, anunţase un „Crăciun german”, care, în termeni naţional-socialişti, însemna austeritate şi determinare ideologică, în locul obişnuitelor lumânări, coroniţe şi ghirlande împletite de brad şi acordurilor colindului *Stille Nacht, Heilige Nacht*. În 1944, tradiţionala friptură de gâscă devenise deja o amintire din ce în

ce mai îndepărtată.

Pe străzile unde se prăbuşise faţada vreunei case, puteau fi încă văzute tablouri atârnând pe pereţii unor încăperi ce slujiseră odinioară drept camere de zi sau dormitoare. Actriţa Hildegard Knef se uita lung la un pian ce rămăsese suspendat de rămăşiţele unei pardoseli de la un etaj oarecare. Nimeni nu reuşise să ajungă la el, iar ea se întreba cât va mai dura până când se va prăbuşi, alăturându-se astfel ruinelor de dedesubt. Mesaje de tipul „Suntem bine şi acum locuim…" fuseseră mâzgălite pe ziduri de familiile ce locuiseră în clădirile foarte afectate sau distruse, mesaje adresate fiilor lor, în cazul întoarcerii de pe front. Acestora li se alăturau şi avertismentele partidului nazist: „Jefuitorii vor fi condamnaţi la moarte!"

Raidurile aeriene, conduse de britanici pe timpul nopţii şi de americani pe timpul zilei, erau atât de frecvente, încât locuitorii Berlinului ajunseseră să petreacă mai mult timp în subsoluri şi adăposturi antiaeriene decât în propriile lor paturi. Lipsa acută de odihnă şi somn a dus la apariţia unui amestec straniu de isterie reprimată şi fatalism. Foarte puţini păreau să mai fie îngroziţi de eventualitatea unui denunţ la Gestapo pentru defetism, aşa cum o arată glumele care circulau. Despre omniprezentele iniţiale LSR pentru *Luftschutzraum*, adăposturile antiaeriene, se spunea că înseamnă *Lernt schnell Russisch*: „Învăţaţi rapid limba rusă". Majoritatea berlinezilor renunţaseră la salutul *Heil Hitler!* Atunci când Lothar Loewe, un membru al Tineretului Hitlerist care fusese plecat din oraş, l-a folosit la intrarea într-un magazin, toată lumea din încăpere s-a întors şi s-a uitat mirată la el. A fost ultima oară când tânărul a rostit cuvintele seci şi tăioase ale salutului în afara serviciului. Loewe a descoperit că cel mai folosit salut al momentului devenise *Bleib übrig!* – „ Să rămâi în viaţă!"

Umorul reflecta de asemenea şi imaginile groteşti, uneori suprarealiste, ale timpului. Cea mai mare construcţie destinată apărării antiaeriene din Berlin era buncărul Zoo, o vastă fortăreaţă a perioadei totalitariste, construită din fier şi ciment, cu baterii antiaeriene pe acoperiş şi adăposturi imense dedesubt, în care se înghesuia mulţimea atunci când sunau sirenele. În *Jurnalul* său, Ursula von Kardorff l-a descris ca pe „un decor amenajat pentru scena închisorii din *Fidelio*". În acelaşi timp, cuplurile de îndrăgostiţi ce stăteau îmbrăţişaţi pe scările de ciment construite în spirală păreau a lua parte la „o parodie a unui bal cu ţinute sofisticate".

Atmosfera generală era aceea a unui colaps iminent atât în plan personal, cât şi în existenţa naţiunii. Oamenii îşi cheltuiau banii fără a se mai gândi la consecinţe, asumându-şi totodată devalorizarea rapidă a acestora. În plus, circulau poveşti, de altfel greu de confirmat, privitoare la fete şi femei tinere care se vindeau noaptea străinilor, în

jurul buncărului Zoo şi în Tiergarten. Dorinţa de a scăpa de semnele inocenţei feminine devenise din ce în ce mai disperată, pe măsură ce Armata Roşie se apropia de Berlin.

Chiar adăposturile antiaeriene, luminate cu becuri albastre, puteau într-adevăr să confere anticipat un exemplu de iad claustrofobic, cum oamenii se înghesuiau înăuntru, îmbrăcaţi în hainele lor cele mai călduroase şi cărând mici valize de carton cu sandvişuri şi termosuri. Teoretic, toate nevoile de bază erau asigurate în interiorul adăposturilor. Exista şi un *Sanitätsraum* cu o soră medicală, pentru femeile intrate în travaliu. Vibraţiile provocate de explozii, ce păreau să vină din toate părţile, determinau naşteri premature. Tavanele erau vopsite cu o vopsea luminoasă, din cauza frecventelor întreruperi ale iluminatului pe durata raidurilor aeriene, atunci când lumina îşi pierdea iniţial din intensitate şi mai apoi se stingea de tot. Alimentarea cu apă încetase din momentul în care conductele de apă fuseseră lovite şi, în scurt timp, *Aborte* (toaletele) deveniseră dezgustătoare, o situaţie neplăcută şi frustrantă pentru o naţiune preocupată de igienă. Adesea, accesul la toalete era îngrădit de autorităţi deoarece se înregistrau multe cazuri în care oamenii se sinucideau după ce se încuiau în interiorul acestora.

Pentru o populaţie de aproximativ trei milioane de locuitori, Berlinul nu avea suficiente adăposturi, aşa că cele existente erau de obicei supraaglomerate. Pe coridoarele principale, în sălile pline de scaune şi în dormitoarele improvizate aerul era viciat atât de folosirea excesivă, cât şi de condensul care picura de pe tavane. Complexul de adăposturi aflat sub staţia Gesundbrunnen U-Bahn fusese proiectat să primească 1 500 de persoane, dar, de multe ori, în el s-au înghesuit mai mult de 5 000. Lumânări plasate la diferite niveluri (pe podea, pe un scaun sau aproximativ la înălţimea bărbiei) indicau scăderea concentraţiei de oxigen din aer. Pe măsură ce acestea se stingeau, copiii erau ridicaţi pe umeri pentru a mai putea respira, începea evacuarea nivelului respectiv sau chiar a întregului buncăr, oricum copleşit de atacul de deasupra.

Celor aproximativ 300 000 de lucrători străini din Berlin, identificaţi prin intermediul unei litere marcate cu vopsea pe hainele lor, proprie ţării de origine, li s-a interzis accesul în adăposturile subterane şi în subsolurile folosite în acest scop. Aceasta reprezenta parţial o extensie a politicii naziste de a stopa amestecul prea intim al străinilor cu rasa germană, dar grija principală a autorităţilor era salvarea vieţilor germanilor. Un lucrător angajat la munci grele, în special un *Ostarbeiter* (muncitor provenit din ţările estice, majoritatea fiind aduşi din Ucraina şi Bielorusia), era considerat ca fiind nefolositor şi dispensabil. Cu toate acestea, o mare parte dintre lucrătorii străini, atât cei mobilizaţi, cât şi voluntarii, se bucurau de

un mai mare grad de libertate comparativ cu nefericiţii destinaţi lagărelor de muncă. De exemplu, cei care munceau în fabricile de armament din jurul capitalei îşi creaseră propriul refugiu şi o subculture boemă care ignora regulile, cu foi volante de ştiri şi piese de teatru jucate în adâncurile staţiei Friedrichstrasse. Starea de spirit a acestora se îmbunătăţea vizibil odată cu înaintarea şi apropierea Armatei Roşii, în timp ce cea a exploatatorilor lor era din ce în ce mai deteriorată. Majoritatea germanilor priveau muncitorii străini cu o îngrijorare vădită, considerându-i ca un fel de cal troian pregătit să atace şi să se răzbune îndată ce armatele inamice aveau să se apropie de oraş.

Berlinezii sufereau de o frică atavică şi viscerală faţă de invadatorii slavi proveniţi din Est. Frica se transformase rapid în ură. Cu cât Armata Roşie se apropia mai mult, cu atât propaganda concertată a lui Goebbels devenea din ce în ce mai deşănţată, amintind iar şi iar atrocităţile comise la Nemmersdorf. Când trupele Armatei Roşii invadaseră sud-estul Prusiei Orientale, în toamna anterioară, violaseră şi omorâseră locuitorii acestui sat.

Unii refuzau din motive personale să se adăpostească pe durata raidurilor aeriene de bombardament. Astfel, un bărbat căsătorit care obişnuia să-şi viziteze, în mod regulat, amanta în districtul Prenzlauerberg nu putea coborî în subsolul comun, special amenajat, deoarece prezenţa sa ar fi generat numeroase suspiciuni şi ar fi ridicat multe semne de întrebare. Într-una din seri, clădirea respectivă a fost lovită în plin, iar nefericitul soţ adulterin, care stătea pe o canapea, a fost îngropat sub ruine. După raidul aerian, tânărul Erich Schmidtke şi un lucrător ceh, a cărui prezenţă ilegală în incinta adăpostului subteran fusese tolerată, au auzit ţipetele de durere ale acestuia şi au fugit pe scări în sus, în direcţia din care se auzea vocea victimei. După ce l-au scos de sub ruine şi l-au transportat pentru a i se acorda ajutor medical, Erich, în vârstă de 14 ani, a trebuit să se ducă să o anunţe pe soţie că respectivul fusese grav rănit în apartamentul altei femei. Soţia înşelată a început să urle cu o furie greu de imaginat. Faptul că soţul ei o înşela o afectase mai mult decât ceea ce i se întâmplase. În aceste circumstanţe, copiii se confruntau cu o dură şi nedreaptă introducere în realităţile vieţii oamenilor mari.

Generalul Günther Blumentritt, la fel ca marea majoritate a celor implicaţi în exercitarea autorităţii, era convins de faptul că raidurile de bombardament asupra Germaniei produseseră un real *Volksgenossenschaft*, un „spirit de uniune patriotic”. Poate că asta se întâmplase în 1942 şi 1943, dar spre sfârşitul anului 1944, bombardamentele polarizaseră societatea germană între conservatorii loiali regimului şi cei care se săturaseră de război. Berlinul fusese

oraşul cu cel mai mare procentaj de oponenţi ai regimului nazist, în conformitate cu rezultatele alegerilor desfăşurate înainte de 1933. Cu toate acestea, cu excepţia unei minorităţi foarte mici şi curajoase, opoziţia arătată naziştilor se limitase, în general, la remarci tăioase şi la plângeri necontenite. Majoritatea populaţiei fusese cu adevărat oripilată şi şocată de tentativa de asasinat asupra lui Hitler, din 20 iulie 1944. În plus, pe măsură ce frontierele Reich-ului erau ameninţate atât din est, cât şi din vest, germanii se îmbătaseră cu valul de minciuni şi promisiuni deşarte ale lui Goebbels, referitoare la faptul că Führer-ul va folosi noile „arme-minune" împotriva inamicilor, asumându-şi rolul unui Jupiter imposibil de înfrânt care îşi va descătuşa energiile şi va împroşca cu fulgere, simbolul puterii sale absolute.

O scrisoare trimisă de o femeie soţului ei aflat într-un lagăr de prizonieri din Franţa dezvăluie această mentalitate găunoasă şi naivitatea cu care se accepta propaganda şi se credea în regimul nazist:, Am atâta încredere în destinul nostru", scria ea, „încât nimic nu-mi poate zdruncina crezul ce izvorăşte din lunga noastră istorie, din trecutul nostru glorios, aşa cum spune dr. Goebbels. Este imposibil ca lucrurile să ia o turnură diferită. Poate că trecem printr-un moment de slăbiciune acum, dar avem conducători foarte hotărâţi. Întreaga ţară este gata să mărşăluiască cu armele în mâini. Avem arme secrete care vor fi folosite la momentul oportun şi avem deasupra noastră, a tuturor, un Führer pe care îl putem urma cu ochii închişi. Nu trebuie să te laşi doborât cu nici un preţ".

Ofensiva din Ardeni, lansată pe 16 decembrie 1944, îi intoxicase pe cei loiali lui Hitler, crescându-le moralul. În cele din urmă se întorsese roata. Credinţa în Führer şi în *Wunderwaffen*, arme miraculoase ca rachetele din clasa V, îi orbise şi îi împiedicase să vadă realitatea. Se zvonea că Armata 1 americană fusese încercuită şi că americanii fuseseră luaţi prizonieri cu ajutorul unul gaz de luptă cu efecte anestezice. Se credea că vor putea ţine în prizonierat întreaga lume în vederea obţinerii răscumpărărilor cerute, răzbunând astfel toate suferinţele Germaniei. Subofiţerii veterani păreau să se situeze printre cei mai nemulţumiţi de ceea ce se întâmplase până atunci. Parisul este pe cale de a fi recucerit, îşi spuneau unii altora cu satisfacţie şi totodată cu ură. Mulţi regretau faptul că, în anul ce trecuse, atunci când Berlinul fusese bombardat şi transformat în ruine, capitala franceză nu fusese distrusă. Ideea că istoria ar putea să fie corectată acum genera o stare de exaltare.

Structurile de comandă ale armatei germane nu împărtăşeau acest entuziasm declanşat de ofensiva din Vest. Ofiţerii din Statul-Major General se temeau că lovitura strategică planificată de Hitler împotriva trupelor americane în Ardeni va slăbi Frontul de Est într-un

moment decisiv. Planul fusese într-o mare măsură mult prea ambiţios. Operaţiunea fusese condusă de Armata 6 tancuri SS a Oberstgruppenführer-ului Sepp Dietrich şi de Armata 5 tancuri condusă de generalul Hasso von Manteuffel. Cu toate acestea, lipsa de combustibil a făcut extrem de improbabilă atingerea obiectivului final, Anvers, cea mai mare bază logistică a forţelor aliate de pe Frontul de Vest.

Hitler visa la o dramatică răsturnare a situaţiei de pe front şi la înclinarea balanţei războiului în favoarea sa, astfel încât să-i oblige pe Roosevelt şi Churchill să respecte condiţiile impuse de el. Führer-ul respinsese hotărât orice fel de sugestie de începere a negocierilor cu Uniunea Sovietică, în mare parte deoarece Stalin era interesat numai de distrugerea Germaniei naziste, dar şi din cauza unui impediment fundamental. Hitler suferea de o vanitate atroce. Nu putea să negocieze pacea în momentul în care Germania pierdea războiul. În consecinţă, o victorie obţinută în Ardeni era vitală din toate punctele de vedere. Însă perseverenţa americanilor de a se apăra, mai ales la Bastogne, dar şi masiva desfăşurare a forţelor aeriene aliate, facilitată de îmbunătăţirea vremii, au făcut ca atacul să fie amânat cu o săptămână.

În ajunul Crăciunului, generalul Heinz Guderian, şeful Înaltului Comandament al Armatei de Uscat, OKH, îşi conducea impozantul Mercedes spre vest, către Cartierul General al Führer-ului. După ce abandonase *Wolfsschanze* – „Bârlogul Lupului” – din Prusia Orientală, pe 20 noiembrie 1944, Hitler se mutase la Berlin pentru a fi supus unei operaţii minore la laringe. Apoi, părăsise capitala în seara zilei de 10 decembrie, în trenul său personal care nu era unul oarecare, ci unul blindat. Destinaţia sa era un alt complex secret, camuflat în pădurile din vecinătatea Ziegenbergului, la mai puţin de patruzeci de kilometri de Frankfurt am Main. Numit *Adlerhorst*, „Cuibul Vulturului”, acesta a fost ultimul dintre Cartierele Generale de pe câmpul de luptă cunoscut şi asociat cu un nume de cod emanat dintr-o fantezie puerilă.

Guderian, marele teoretician în folosirea în luptă a tancurilor, deşi cunoştea pericolele ridicate „de la bun început de o asemenea operaţiune”, avea puţine de spus în această privinţă. Chiar dacă OKH era responsabil pentru Frontul de Est, niciodată nu i se dăduse mână liberă. OKW, Înaltul Comandament al Wehrmacht-ului (toate categoriile de forţe armate), era responsabil pentru operaţiunile desfăşurate în afara Frontului de Est. Ambele organizaţii erau amplasate în sudul Berlinului, în vecinătatea complexului subteran de la Zossen.

În ciuda faptului că avea, în esenţă, un temperament similar lui Hitler, Guderian era extrem de diferit. Avea puţin timp să elaboreze o

strategie completă la nivel internaţional, în momentul în care ţara era atacată din ambele părţi. Pentru a substitui această strategie, el se baza pe instinctul tipic militarului de a identifica punctul de maxim pericol. Nu exista nici un dubiu asupra locului unde era situat acesta. Servieta sa conţinea analizele generalului Reinhard Gehlen, cel care avea sub comanda sa *Fremde Heere Ost*, Departamentul de Informaţii şi Spionaj Militar al Frontului de Est. Conform calculelor lui Gehlen, în jur de 12 ianuarie, Armata Roşie urma să lanseze un atac masiv de pe linia râului Vistula. Departamentul său estimase că superioritatea inamicului consta într-un raport de 11:1 în cazul infanteriei, 7:1 pentru tancuri şi 20:1 în cazul artileriei şi al aviaţiei.

Guderian a intrat în sala de şedinţe de la *Adlerhorst*, unde se aflau Hitler şi Statul său Major, dar şi Heinrich Himmler, Reichsführer-ul SS care, după complotul din luna iulie, fusese numit şi comandant al Rezervei Armatei. Fiecare membru al suitei militare a lui Hitler fusese ales pe baza unei loialităţi de netăgăduit. Feldmareşalul Keitel, şeful de Stat-Major al OKW, era vestit pentru servilismul infatuat faţă de Hitler. Exasperaţi, ofiţerii spuneau despre acesta că era „îngrijitorul garajului Reich-ului" sau „măgăruşul care încuviinţează totul dând din cap". General-colonelul Jodl, cu expresia sa rece şi dură, era de departe mult mai competent decât Keitel, deşi nu prea se mai opunea încercărilor dezastruoase ale Führer-ului de a controla fiecare batalion în parte. El fusese aproape să fie demis în toamna anului 1942, pentru că îndrăznise să se împotrivească şi îşi contrazisese superiorul. Generalul Burgdorf, aghiotantul militar şef al lui Hitler şi totodată şef al Departamentului de Personal al Armatei, cu control deplin asupra numirilor în funcţie, îl înlocuise pe prea devotatul general Schmundt, cel care fusese rănit mortal în atentatul cu bombă organizat de Stauffenberg la *Wolfsschanze*. Burgdorf fusese cel care îi furnizase otrava feldmareşalului Rommel, cu ordinul clar de a se sinucide.

Folosind informaţiile furnizate de Departamentul de Informaţii şi Spionaj Militar al lui Gehlen, Guderian a conturat intenţia Armatei Roşii de a porni o ofensivă impresionantă în est. El a atras atenţia asupra faptului că atacul va avea loc în mai puţin de trei săptămâni şi a cerut ca, pe durata stopării ofensivei în Ardeni, un număr cât mai mare de divizii să fie retrase pentru a fi redislocate pe frontul de lângă Vistula. Hitler l-a oprit, spunând că o asemenea estimare a forţelor inamice era extrem de nerezonabilă şi nefondată. Diviziile de puşcaşi sovietici nu avuseseră niciodată mai mult de 7 000 de militari fiecare. Corpurile acestora de tancuri aveau extrem de rar vreun tanc. „Este cea mai mare impostură de la Gingis Han încoace", a strigat acesta, enervându-se din ce în ce mai tare. „Cine este responsabil pentru producerea acestei porcării?"

Guderian a rezistat tentaţiei de a-i replica lui Hitler că el însuşi

fusese cel care vorbise de „armate” germane acolo unde acestea erau de mărimea unui singur corp de armată şi de „divizii de infanterie” când acestea erau reduse la puterea unui batalion. Dar s-a rezumat la a invoca şi a apăra informaţiile obţinute de la Gehlen. Spre dezgustul său total, generalul Jodl a argumentat faptul că ofensiva din vest trebuia să continue cu atacuri susţinute. Deoarece aceasta coincidea exact cu ceea ce dorea Hitler, Guderian a fost împiedicat să-şi materializeze planul. A fost mai mult decât deranjant pentru el să asculte, pe durata cinei, verdictul enunţat de Himmler, care se redescoperea în noul său rol de lider militar. Acesta fusese numit recent la comanda grupului de armate de pe Rinul Superior, în completarea celorlalte funcţii pe care le deţinea. „Ştii, dragul meu general-colonel”, s-a adresat Himmler lui Guderian, „chiar nu pot să cred că ruşii vor ataca în cele din urmă. Este un bluf enorm.”

Guderian, redus la tăcere, s-a întors la Cartierul General din Zossen. Între timp, pierderile suferite în vest crescuseră substanţial. Ofensiva din Ardeni şi operaţiunile sale conexe au însemnat pentru partea germană 80 000 de morţi. În plus, a implicat folosirea unei mari cantităţi din rezervele de combustibil ale Germaniei, din ce în ce mai mici. Hitler a refuzat să accepte faptul că bătălia din Ardeni reprezenta echivalentul *Kaiserschlacht*-ului, ultimul mare atac german din timpul Primului Război Mondial. În mod obsesiv, el a refuzat orice fel de paralelă şi asociere cu anul 1918. Pentru el, 1918 simboliza numai revoluţionara „lovitură dată pe la spate” care-l doborâse pe Kaiser şi redusese Germania la statutul umilitor de învinsă. Dar Hitler a avut şi momente de luciditate pe durata acelor zile, afirmând o dată, târziu în noapte, faţă de colonelul Nicolaus von Below, aghiotantul său Luftwaffe: „Ştiu că războiul este pierdut. Superioritatea inamicului este prea mare”. Führer-ul a continuat însă să-şi decline orice responsabilitate şi să-i învinovăţească pe ceilalţi pentru dezastrele succesive. Aceştia erau cu toţii nişte „trădători”, îndeosebi ofiţerii de carieră aparţinând armatei. Hitler a suspectat faptul că existaseră mult mai mulţi simpatizanţi ai asasinatului recent eşuat, chiar dacă fuseseră destul de încântaţi şi satisfăcuţi să accepte medalii şi decoraţii din partea sa. „Nu ne vom preda niciodată”, a spus el. „Poate că ne prăbuşim acum, dar vom trage o lume întreagă după noi.”

Şocat de noul dezastru care se profila la Vistula, Guderian s-a dus încă de două ori la *Adlerhorst*, în Ziegenberg, la intervale scurte de timp. Pentru a înrăutăţi şi mai mult situaţia, el auzise că Führer-ul, fără să-l înştiinţeze, transferase trupele SS de blindate de pe frontul de la Vistula în Ungaria. Hitler, convins, ca de obicei, că era singurul în măsură să rezolve problemele strategice, decisese pe neaşteptate să iniţieze un contraatac acolo unde câmpurile petroliere trebuiau recucerite. De fapt, el dorea să creeze o breşă către Budapesta, care

fusese încercuită de Armata Roşie în ajunul Crăciunului.

Vizita lui Guderian de pe 3 decembrie a coincis cu procesiunea anuală a mai-marilor regimului şi a comandanţilor militari, care-i transmiteau personal Führer-ului „urări pentru un An Nou plin de succese". În aceeaşi dimineaţă, se lansase în Alsacia Operaţiunea Vânt de Nord, principala acţiune destinată prelungirii ofensivei din Ardeni. Ziua s-a dovedit a fi o catastrofă pentru Luftwaffe. Göring, printr-un gest plin de grandomanie, caracteristic iresponsabilităţii sale, implicase aproape 1 000 de avioane în atacarea unor ţinte terestre de pe Frontul de Vest. Această încercare de a-l impresiona pe Hitler a dus la distrugerea finală a Luftwaffe, ca forţă efectivă şi eficientă, asigurând supremaţia aeriană totală a forţelor aliate.

Mesajul lui Hitler cu ocazia Anului Nou a fost difuzat de principalul post de radio în aceeaşi zi. Nu s-a făcut nici o referire la bătălia dusă în vest, despre care deja se sugera că ar echivala cu o înfrângere, şi, în mod surprinzător, s-a vorbit foarte puţin despre *Wunderwaffen*. Foarte mulţi credeau că discursul fusese înregistrat anterior sau chiar că era un fals grosolan. Hitler nu mai fusese de mult timp văzut în public, astfel încât începuseră să circule o serie de zvonuri alarmante. Unii afirmau cu tărie că Hitler înnebunise complet, iar Göring era încarcerat într-o închisoare secretă, în urma unei tentative de a fugi în Suedia.

Majoritatea berlinezilor, înspăimântaţi de ceea ce le-ar putea aduce noul an, nici măcar nu au îndrăznit să ciocnească paharele cu ocazia toastului *Prosit Neujahr!* Familia Goebbels s-a întreţinut cu colonelul Hans-Ulrich Rudel, asul aerului, pilot pe avioanele Stuka şi totodată cel mai decorat ofiţer din Luftwaffe. S-au aşezat la masă şi au servit supă de cartofi, ca simbol suprem al austerităţii.

Minivacanţa prilejuită de Anul Nou s-a încheiat pe 3 ianuarie. Devotamentul germanilor pentru muncă şi datorie rămăsese nezdruncinat, chiar şi în aceste circumstanţe tulburi. Mulţi dintre ei aveau puţine de făcut în birourile şi fabricile lor, din cauza lipsei de materie primă şi subansamble, dar se deplasau pe jos printre ruine sau cu transportul în comun. O dată în plus, se întâmplase un miracol prin repararea liniilor U-Bahn şi S-Bahn, chiar dacă puţine vagoane mai aveau geamurile intacte. Fabricile şi birourile erau îngheţate din cauza geamurilor sparte şi insuficienţei combustibilului destinat încălzirii. Cei afectaţi de răceală sau gripă trebuiau să sufere şi să îndure. Nu exista nici o şansă de a fi consultaţi de un doctor, exceptându-i pe cei foarte bolnavi. Majoritatea medicilor germani fuseseră direcţionaţi spre forţele armate. Operaţiile minore şi spitalele depindeau aproape în totalitate de străini. Până şi principalul spital universitar, Charité, inclusese în rândul cadrelor medicale doctori provenind din mai multe ţări străine, precum Olanda, Peru, România, Ucraina şi Ungaria.

Singura industrie care părea să înflorească era cea producătoare de armament, condusă de arhitectul personal al lui Hitler şi *Wunderkind*, Albert Speer. Pe 13 ianuarie, în tabăra de la Krampnitz, situată în imediata apropiere a Berlinului, Speer a făcut o prezentare comandanţilor corpurilor de armată. Cu această ocazie, el a subliniat importanţa contactului dintre comandanţii unităţilor de pe front şi industria de război. Spre deosebire de alţi miniştri nazişti, Speer n-a insultat gradul de inteligenţă al celor ce formau audienţa. A evitat folosirea eufemismelor privitoare la prezent şi nu a minimalizat proporţia „pierderilor catastrofale" suferite de Wehrmacht în ultimele opt luni.

El a spus că nu bombardamentele Aliaţilor erau o problemă. Industria germană produsese numai în luna decembrie 218 000 de puşti, aproape dublul producţiei lunare medii realizate în 1941, anul în care Wehrmacht-ul invadase Uniunea Sovietică. Producţia masivă de arme automate crescuse de aproape patru ori, iar cea de tancuri de aproximativ cinci ori. În decembrie 1944, se produseseră 1 840 de vehicule blindate într-o singură lună, adică mai mult de jumătate din totalul realizat în întreg anul 1941. Această statistică includea şi tancurile grele apărute mai târziu. „Cea mai dificilă problemă de rezolvat", şi-a avertizat el auditoriul, „a fost lipsa carburanţilor." În mod surprinzător, el a făcut referire şi la rezervele de muniţii extrem de reduse. Nu avea sens obţinerea tuturor acestor categorii de armament dacă producerea muniţiilor aferente nu avea acelaşi ritm susţinut.

Speer a vorbit peste patruzeci de minute, expunându-şi cu profesionalism statisticile. Nu s-a cramponat de faptul că înfrângerile masive suferite pe Fronturile de Est şi Vest, în ultimele opt luni, reduseseră drastic rezervele Wehrmacht-ului la toate tipurile de armament El şi-a exprimat speranţa că fabricile germane ar putea ajunge la un nivel de producţie de 100 000 de pistoale-mitralieră pe lună, până în primăvara anului 1946. Faptul că întreprinderile producătoare de armament se bazau într-o mare măsură pe exploatarea muncitorilor arestaţi, aflaţi în custodia SS-ului, nu a fost desigur menţionat. Speer a omis, de asemenea, să remarce pierderile masive din rândul acestora – câteva mii de morţi pe zi – şi numărul din ce în ce mai mic al teritoriilor din care proveneau. Chiar în acel moment, armatele sovietice, cu un efectiv de peste patru milioane de oameni, erau comasate în Polonia, de-a lungul râului Vistula, la sud de frontiera estică a Prusiei. Acestea începeau ofensiva pe care Hitler refuzase să o accepte ca fiind posibilă şi o catalogase drept un bluf.

CAPITOLUL 2

Castelul din cărţi de joc de pe Vistula

Estimările generalului Gehlen privitoare la puterea sovietică nu fuseseră cu siguranţă exagerate. Chiar dacă existau mici neconcordanţe, acestea se refereau numai la marcarea sectoarelor ameninţate. Armata Roşie avea 6,7 milioane de oameni dispuşi de-a lungul unui front care se întindea de la Marea Baltică la Marea Adriatică. Această cifră reprezenta mai mult decât dublul forţelor Wehrmacht-ului şi ale aliaţilor săi din momentul în care invadaseră Uniunea Sovietică, în iunie 1941. Convingerea lui Hitler că în acea vară Armata Roşie va intra în colaps s-a dovedit a fi unul dintre cele mai catastrofale calcule greşite din istorie.

„Suntem pierduţi, recunoştea un sergent german în ianuarie 1945, dar vom lupta până la ultimul om." Combatanţii căliţi pe Frontul de Est începuseră să creadă că vor avea acelaşi sfârşit: moartea. Orice altă soluţie părea de neconceput după tot ceea ce se întâmplase înainte. Ei ştiau că tot ceea ce făcuseră anterior în teritoriile ocupate era exact ceea ce intenţiona acum Armata Roşie să întreprindă pentru a se răzbuna. A te preda echivala cu o muncă epuizantă până la moarte în lagărele de muncă din Siberia, unde prizonierii erau numiţi *Stalinpferd*, „gloabele lui Stalin". „Nu mai luptăm pentru Hitler, pentru idealul naţional-socialist sau pentru al Treilea Reich", scria un veteran alsacian din Divizia *Grossdeutschland*, „nici chiar pentru logodnicele, mamele sau familiile noastre aflate în oraşele în care bombardamentele fac ravagii. Luptăm, pur şi simplu, de frică. Luptăm pentru noi înşine şi asta ne ţine în viaţă în gropile pline de noroi şi zăpadă unde luptăm ca nişte şobolani."

Dezastrele înregistrate cu un an înainte, încercuirea şi distrugerea aproape completă a Grupului de Armate Centru nu puteau fi uitate cu uşurinţă. Ofiţerii cu funcţii în partid, imitaţiile naziste ale comisarilor sovietici, încercau să ridice moralul soldatului german de rând, *Landser*-ul, atât prin promisiuni, cât şi prin ameninţarea cu execuţia a celor care dezertau sau se retrăgeau fără ordin expres. „Nu trebuie să vă fie frică de ofensiva ruşilor", le spuneau aceştia. „Dacă inamicul începe să atace, tancurile vor fi aici în patru ore." Dar cei mai experimentaţi soldaţi ştiau că se află într-o situaţie critică.

Chiar dacă ofiţerii de Stat-Major ai lui Guderian, de la Zossen, îşi formaseră cu acurateţe o idee despre data atacului, se pare că informaţiile nu ajungeau până la linia frontului. Caporalul Alois K., din Divizia 304 infanterie, capturat de o patrulă sovietică pentru a obţine informaţii, le-a spus ofiţerilor de spionaj şi informaţii ai

Frontului 1 ucrainean că ei se aşteptau mai degrabă la un atac înaintea Crăciunului, decât la data mai probabilă care li se comunicase, 10 ianuarie, când se presupunea că este ziua de naştere a lui Stalin.

Pe 9 ianuarie, după un tur rapid executat pe cele trei fronturi estice principale – Ungaria, Vistula şi Prusia Orientală – generalul Guderian, însoţit de aghiotantul său, maiorul baron Freytag von Loringhoven, s-a dus încă o dată la Hitler, la Ziegenberg. El i-a prezentat ultimele estimări ale capacităţilor inamicului, atât cele provenind de la Gehlen, cât şi cele ale comandantului Luftwaffe, generalul Seidemann. Misiunile de recunoaştere aeriană indicaseră că erau 8 000 de avioane sovietice concentrate pe frontul de lângă Vistula şi pe cel al Prusiei Orientale. Göring l-a întrerupt pe şeful Statului-Major al Armatei, spunându-i lui Hitler: „Mein Führer, nu crede asta. Acelea nu sunt avioane adevărate. Sunt numai machete". Keitel, într-o demonstraţie de forţă necontrolată, a izbit cu pumnul în masă, spunând că „Reichsmareşalul are dreptate".

Întâlnirea a continuat ca o farsă absurdă. Hitler şi-a reiterat punctul de vedere privind calitatea informaţiilor, catalogându-le drept „complet idioate" şi adăugând că cel care le interpretase astfel ar trebui închis într-o casă de nebuni. Guderian a replicat furios că, din cauza suportului total pe care îl dăduse acestor informaţii, ar trebui catalogat în acelaşi fel. Hitler a refuzat cererile generalului Harpe de pe frontul de lângă Vistula şi respectiv ale generalului Reinhardt din Prusia Orientală de a-şi retrage cele mai expuse trupe pe poziţii mai uşor de apărat. De asemenea, el a insistat asupra faptului că cei 200 000 de germani din trupele blocate în Peninsula Curlandia din Lituania trebuiau să rămână pe poziţii şi să nu fie evacuaţi pe mare, în vederea apărării frontierelor Reich-ului. Guderian, dezgustat de „politica struţului" adoptată de Cartierul General al Führer-ului, s-a pregătit de plecare.

„Frontul de Est", a spus Hitler, încercând deodată să-l flateze pe general, „nu a avut niciodată o rezervă mai puternică decât acum. Acesta este numai meritul tău. Şi-ţi mulţumesc pentru acest lucru." „Frontul de Est", a ripostat Guderian, „este precum un castel din cărţi de joc. Dacă va fi străpuns într-un singur punct, atunci se va prăbuşi în totalitate." Ca o ironie a sorţii, Goebbels folosise în 1941 exact aceleaşi cuvinte, referindu-se la Armata Roşie.

Guderian s-a reîntors la Zossen „într-o stare de spirit îngrijorătoare". Se întreba dacă lipsa de imaginaţie a lui Hitler şi Jodl avea ceva de-a face cu faptul că ambii proveneau din acele părţi ale Reich-ului – Austria şi Bavaria – care nu erau ameninţate. Guderian era prusac. Pământul său natal urma să fie devastat şi probabil, pierdut pentru totdeauna. Hitler îşi recompensase marele strateg în

folosirea în luptă a blindatelor, pentru succesele obţinute la începutul războiului, cu o moşie expropriată la Deipenhof din regiunea Warthegau, în partea vestică a Poloniei, pe care naziştii o confiscaseră şi o încorporaseră în teritoriile Reich-ului. Dar pentru moment, iminenta ofensivă îndreptată dincolo de râul Vistula constituia o reală ameninţare. Soţia sa era încă acolo. Urmărită îndeaproape de şefii locali ai NSDAP, ea nu ar fi putut să plece până în ultimul moment.

Douăzeci şi patru de ore mai târziu, la Zossen, Statul-Major al lui Guderian a primit confirmarea că atacul va fi declanşat în câteva ore şi nu peste câteva zile, aşa cum se estimase anterior. Pe durata nopţii, geniştii Armatei Roşii curăţaseră câmpurile de mine, iar unităţile de tancuri fuseseră dirijate spre capetele de poduri. Hitler ordonase ca rezerva de blindate de pe frontul de lângă Vistula să fie dispuse în poziţii înaintate, în ciuda avertismentelor legate de faptul că această manevră ar fi putut să le aducă în raza de acţiune a artileriei sovietice. O parte a ofiţerilor superiori începuseră să se întrebe dacă nu cumva, în subconştientul său, Hitler nu voia să piardă războiul.

Armata Roşie părea să-şi fi făcut un obicei din a ataca în cele mai vitrege condiţii meteorologice. Veteranii germani, obişnuiţi cu această practică, începuseră să vorbească despre „vreme pentru ruşi”. Trupele sovietice erau convinse că aveau un avantaj deosebit în cazul luptelor desfăşurate pe timpul iernii, fie pe ger, fie prin mocirlă. Procentul relativ redus al soldaţilor cu degerături şi jupuiri ale ţesuturilor, provocate de şederea îndelungată în tranşee, era atribuit folosirii tradiţionale, în cadrul armatei ruse, a unor bandaje din cârpă în locul ciorapilor. Prognoza meteo anticipase o „iarnă capricioasă”. După gerul năprasnic din ianuarie, acum fuseseră anunţate „ploi torenţiale şi lapoviţă”. Astfel că s-a emis următorul ordin: „Bocancii din piele trebuie să fie reparaţi”.

Chiar dacă Armata Roşie înregistrase o serie de succese în diferite domenii – armamentul greu, profesionalismul planificării, camuflajul şi controlul operaţiunilor, care înclinaseră frecvent balanţa în favoarea germanilor – încă mai existau deficienţe şi puncte slabe. Cea mai gravă dintre acestea era lipsa totală a disciplinei, fapt uimitor pentru armata unui stat totalitar. Principala cauză: teribilele fricţiuni apărute în rândul tinerilor ofiţeri.

Frontul reprezenta într-adevăr o experienţă dură pentru tinerii ofiţeri infanterişti în vârstă de 17-18 ani. „În acele vremuri”, scria romancierul şi corespondentul de război Konstantin Simonov, „tinerii deveneau adulţi într-un an, o lună sau chiar în decursul unei bătălii.” În mod sigur, mulţi nu au supravieţuit nici măcar primei lupte. Aceşti tineri extrem de hotărâţi în a-şi dovedi că merită să se afle la comanda veteranilor, din care mare parte erau suficient de bătrâni pentru a le

putea fi părinţi, au dovedit un curaj nesăbuit, având numai de suferit din această cauză.

De asemenea, indisciplina era generată de modul dezumanizant în care soldaţii Armatei Roşii erau trataţi de autorităţile sovietice. În plus, punctele forte şi cele slabe determinate de caracterul naţional complex au avut rolul lor în această stare de fapt. „Infanteristul rus este crud, sălbatic, nepretenţios, neglijent şi un fatalist convins", spunea un scriitor. „Acestea sunt caracteristicile care-l fac incomparabil." Un soldat simplu dintr-o divizie de puşcaşi ne-a oferit în jurnalul său o descriere sumară a stării de spirit schimbătoare a camarazilor săi. „Prima stare: soldatul fără superiori în preajma sa. Este veşnic nemulţumit. Ameninţă şi îşi dă importanţă. Este gata tot timpul să comită un furtişag sau să declanşeze o discuţie în contradictoriu, o ceartă stupidă. Oricine poate identifica din iritabilitatea acestuia că viaţa soldatului este grea şi dură pentru el. A doua stare: soldatul în prezenţa superiorilor. Docil şi incoerent, incapabil să se exprime clar. Este tot timpul gata să aprobe ceea ce i se spune. Crede cu uşurinţă în promisiuni. Este înfloritor atunci când este recompensat, este plin de zel şi admiră regulile stricte ale ofiţerilor, de care altfel râde pe la spate. A treia stare: activităţile în comun sau pe durata luptei. În acest caz este un erou. El nu-şi părăseşte camaradul aflat în pericol. Îşi dă viaţa şi moare în tăcere ca şi cum asta ar fi datoria sa."

Tanchiştii Armatei Roşii erau inimoşi. La fel de demoralizaţi ca şi aviatorii sovietici în prima parte a războiului, ei începeau să se bucure de statutul lor de eroi. Vasili Grossman, un alt romancier şi corespondent de război, îi considera acum pe tanchişti aproape la fel de fascinanţi ca pe lunetiştii de la Stalingrad. El i-a descris cu admiraţie ca pe „un amestec de cavalerişti, artilerişti şi mecanici, toţi într-unul". Dar forţa soldaţilor Armatei Roşii izvora din ideea arzătoare că, în cele din urmă, ei ajunseseră la o aruncătură de băţ de graniţele Reich-ului. Cei ce violaseră pământul sovietic al patriei-mamă erau pe cale să descopere adevăratul înţeles al proverbului „Vei culege ceea ce ai semănat".

Conceptul de bază al campaniei fusese conturat şi decis până la sfârşitul lunii octombrie 1944. Stavka, Comandamentul Suprem sovietic, era condus de mareşalul Stalin, care se autopromovase după bătălia de la Stalingrad şi intenţiona să păstreze controlul absolut. El le lăsase comandanţilor o oarecare libertate în ceea ce priveşte acţiunile militare, invidiată de omologii lor germani, şi, spre deosebire de Hitler, chiar asculta cu atenţie toate contraargumentele. Pe măsură ce momentul victoriei se apropia, nu intenţiona însă să-i lase pe comandanţii Armatei Roşii să creadă că sunt mult mai importanţi decât erau în realitate. Renunţase la obişnuita practică de a numi

„reprezentanţi din partea Stavka” pentru a monitoriza operaţiunile. În locul acestora, îşi asumase el însuşi acest rol, chiar dacă nu avea nici o intenţie de a se deplasa în apropierea frontului.

Stalin a decis, de asemenea, să „scuture” elementele-cheie din fruntea armatei. Dacă măsura avea să stârnească invidii sau să provoace un anumit grad de „deconcertare”, asta nu putea decât să-l satisfacă. Schimbarea majoră a constat în înlocuirea mareşalului Konstantin Rokossovski”, aflat la comanda Frontului 1 bielorus, principalul grup de armate de pe axa de înaintare către Berlin. Rokossovski, un cavalerist înalt, elegant şi arătos, făcea notă discordantă cu majoritatea comandanţilor ruşi, scunzi, cu ceafa groasă şi raşi în cap. Contrasta cu aceştia şi din alt punct de vedere. Fusese născut Konstanty Rokosowski, pe jumătate polonez, nepotul şi strănepotul unor ofiţeri polonezi de cavalerie. Din acest motiv, Stalin considera că este periculos. Stalin ura Polonia după războiul sovieto-polonez din 1920, când fusese considerat principalul vinovat pentru dezastruoasa înfrângere a Armatei Roşii după atacarea Varşoviei.

Rokossovski a fost revoltat aflând de transferarea sa la comanda Frontului 2 bielorus, care urma să atace Prusia Orientală. Mareşalul Gheorghi Jukov, comandantul scund, îndesat şi extrem de dur, cel care condusese apărarea Moscovei în decembrie 1941, a fost cel care i-a luat locul. „De ce această cădere în dizgraţie?” întreba Rokossovski. „De ce am fost mutat de pe axa principală pe una secundară ca importanţă?” Rokossovski suspecta faptul că Jukov, pe care îl considerase prieten, îl subminase, neştiind că, de fapt, Stalin nu dorea ca un polonez să-şi adjudece gloria şi bucuria cuceririi Berlinului. Suspiciunea lui Rokossovski era naturală şi îndreptăţită. Fusese arestat în cursul epurărilor din Armata Roşie, în 1937. Bătăile aplicate de acoliţii lui Beria pentru recunoaşterea participării la un complot şi înaltă trădare fuseseră suficiente pentru a o face până şi pe cea mai echilibrată persoană să devină uşor paranoică. Iar Rokossovski ştia că Lavrentii Beria, şeful poliţiei secrete – NKVD – şi Viktor Abakumov, şeful Serviciului de Contrainformaţii – SMERŞ – îl urmăreau îndeaproape. Stalin îl făcuse pe Rokossovski să nu aibă nici o îndoială asupra faptului că acuzaţiile din 1937 încă planau asupra lui, el fiind doar eliberat condiţionat. Orice greşeală în calitate de comandant l-ar fi adus înapoi în custodia NKVD. „Ştiu foarte bine de ce este capabil Beria”, i-a spus Rokossovski lui Jukov, în timpul predării-primirii funcţiei. „Am fost în închisorile lui.” Opt ani le va lua generalilor sovietici să se răzbune pe Beria.

Forţele Frontului 1 bielorus şi ale Frontului 1 ucrainean, desfăşurate împotriva forţelor de pe linia frontului german dispus de-a lungul râului Vistula, nu erau doar superioare, ci copleşitoare ca număr. La sud de Jukov, Frontul 1 ucrainean al mareşalului Konev

urma să atace spre vest, pe direcţia Breslau. Lovitura principală urma să fie lansată din capul de pod Sandomierz, cel mai mare şi important dintre cele de pe malul de vest al Vistulei. Spre deosebire de Jukov, Konev intenţiona să-şi folosească cele două armate de tancuri pentru a zdrobi linia inamicului chiar din prima zi.

Konev, potrivit descrierii făcute de fiul lui Beria, avea „nişte ochi mici, injectaţi, plini de cruzime, un cap ras ce arăta ca un dovleac şi o expresie plină de îngâmfare". Probabil că era generalul favorit al comandantului suprem şi unul dintre puţinii comandanţi superiori pe care până şi Stalin îl admira pentru sălbăticia şi lipsa de milă arătată celor care îl împiedicau să-şi atingă scopurile. Stalin îl promovase şi îl avansase la gradul de mareşal al Uniunii Sovietice după lovitura decisivă pe care o dăduse în zona Korsunului, în sudul Kievului, cu nici un an înainte. Fusese una dintre cele mai crude lupte dintr-un război şi aşa destul de crud. Konev ordonase aviaţiei din subordine să lanseze bombe incendiare asupra micului oraş Şanderovka, pentru a-i forţa pe germanii care se adăposteau aici să iasă în câmp deschis. În timp ce aceştia se luptau din răsputeri să iasă din încercuire, pe 17 februarie 1944, Konev şi-a pus în aplicare, cu rapiditate şi energie, planul-capcană. Echipajele tancurilor sale au atacat, avansând rapid în coloană, folosind din plin mitralierele şi lovindu-i pe inamici pentru a-i strivi sub şenile. Pe măsură ce germanii erau împrăştiaţi şi încercau să scape din această situaţie periculoasă prin zăpada abundentă, cele trei divizii de cavalerie ale lui Konev au început urmărirea acestora. Cazacii i-au măcelărit, folosindu-şi fără pic de milă săbiile, retezând, se pare, până şi braţele ridicate în semn de predare. În acea zi au murit în jur de 20 000 de soldaţi germani.

Pe 12 ianuarie, ofensiva de pe râul Vistula a început la ora 5 dimineaţa, ora Moscovei, atunci când Frontul 1 ucrainean al lui Konev a atacat din capul de pod Sandomierz. Ningea, zăpada era destul de abundentă, iar vizibilitatea aproape zero. După ce companiile disciplinare *şţraf* au fost obligate să treacă prin câmpurile de mine, batalioanele de puşcaşi şi-au consolidat poziţiile. Apoi a început în forţă un bombardament de artilerie, folosindu-se până la 300 de tunuri pe kilometru, ceea ce însemna câte unul dispus la fiecare trei sau patru metri. Apărătorii germani au fost zdrobiţi. Majoritatea s-au predat, livizi şi tremurând. Un ofiţer grenadier de pe blindate, care observa atacul de undeva din spate, a descris spectacolul de la orizont ca pe o „furtună de foc", adăugând că părea că „însuşi cerul coborâse pe pământ". Prizonierii proveniţi din rândurile Diviziei 16 tancuri, care fuseseră capturaţi mult mai târziu în aceeaşi zi, au spus că, imediat după începerea bombardamentului, generalul-maior Müller, comandantul lor, a fugit în autoturismul său direct spre oraşul Kielce, abandonându-şi oamenii din subordine.

Echipajele tancurilor sovietice îşi inscripţionaseră pe turele sloganuri precum: „Înainte spre bârlogul fiarei fasciste!” sau „Răzbunare şi moarte ocupanţilor germani!” S-au confruntat cu o slabă rezistenţă atunci când tancurile T-34 şi tancurile grele tip Stalin au atacat la ora 14. Acestea, fiind acoperite în totalitate cu gheaţă, erau bine camuflate în peisajul înzăpezit ce se întindea în faţă, chiar dacă toate au devenit maronii la mijlocul distanţei, din cauza noroiului împrăştiat pretutindeni de proiectilele folosite în confruntare.

Pe lângă Breslau, obiectivele principale ale Armatei 3 tancuri de gardă a generalului Rîbalko şi ale Armatei 4 tancuri de gardă a generalului Leliuşenko erau regiunile industriale din Silezia. Când Stalin îl prelucrase pe Konev la Moscova, arătase şi încercuise pe hartă întreaga zonă. Rostise un sigur cuvânt: „Aur”. Nu mai era nevoie de alte comentarii. Konev ştia că Stalin dorea ca fabricile şi minele din zonă să fie capturate intacte.

În dimineaţa imediat următoare atacului pornit de Konev, din capul de pod Sandomierz a început asaltul asupra Prusiei Orientale cu Frontul 3 bielorus al generalului Cerniahovski. A doua zi, pe 14 ianuarie, forţele generalului Rokossovski atacau Prusia Orientală din capetele de pod de pe râul Narew. Frontul 1 bielorus al lui Jukov a intrat în acţiune din cele două capete de pod dispuse pe Vistula: Magnuszew şi Pulawy. Un strat subţire de zăpadă acoperea pământul, iar o pâclă densă a plutit în atmosferă până la orele amiezii. La ora 8.30, Frontul 1 bielorus al lui Jukov a început atacul cu douăzeci şi cinci de minute de „foc de învăluire”. Batalioanele avansate de puşcaşi, care aveau sprijinul unor tunuri de asalt autopropulsate, au ocupat poziţiile germane din faţa capului de pod Magnuszew. Armata 8 gardă şi Armata 5 şoc, sprijinite de artileria grea, au străpuns apoi cea de-a treia linie. Principalul obstacol îl constituia râul Pilica. Planul lui Jukov consta în cucerirea, de către diviziile de puşcaşi, a locurilor ce ar fi permis brigăzilor de tancuri ce veneau din urmă traversarea râului.

Brigada de tancuri din flancul drept al Armatei 2 tancuri de gardă a lui Bogdanov a fost una dintre primele care au traversat râul Pilica. Fiind o unitate de avangardă, Brigada 47 tancuri de gardă avea multiple forţe de sprijin ataşate, incluzând genişti, artilerie autopropulsată, tunuri antiaeriene motorizate, un batalion de mitraliori dispuşi pe vehiculele blindate. Obiectivul său era un aerodrom situat chiar la sud de oraşul Sochaczew, un nod important la vest de Varşovia. În următoarele două zile şi nu numai, brigada a atacat şi a înaintat spre nord, distrugând coloanele de militari germani care încercau să scape şi zdrobind maşinile de comandament „sub

şenilele lor”.

Brigăzii 1 tancuri de gardă i-a luat mult mai mult să treacă peste acest obstacol. Colonelul Gusakovski, deja declarat de două ori Erou al Uniunii Sovietice, era atât de nerăbdător după îndelunga aşteptare, încât, atunci când Brigada sa 44 tancuri de gardă a ajuns la râul Pilica, a refuzat să mai aştepte echipamentul necesar asamblării podurilor mobile. Deoarece se părea că în zona de trecere apa are o adâncime mică, şi pentru a economisi „două sau trei ore”, le-a ordonat comandanţilor de tanc să distrugă mai întâi cu lovituri de tun gheaţa şi ca apoi să traverseze râul cu tancurile folosind fundul apei. Acestea au acţionat ca nişte spărgătoare de gheaţă, împingând în lateral gheaţa spartă „cu un sunet teribil de tunet”. Operaţiunea în sine trebuie să fi fost înspăimântătoare pentru conducătorii de tancuri, dar Gusakovski nu părea să ia în seamă asemenea probleme. Şi pe Jukov îl interesa doar deplasarea brigăzilor de tancuri pe malul celălalt, astfel încât să fie în măsură să se ocupe de Diviziile 25 şi 19 tancuri. După aceasta, calea de acces era larg deschisă.

Lucrurile au decurs la fel de bine pentru el, precum merseseră la capul de pod Pulawy pe 14 ianuarie. Planul nu consta în bombardarea întregii linii a frontului, ci numai în simpla creare de coridoare prin aceasta. Până la căderea serii, forţele sovietice erau bine orientate direct pe drumul spre oraşul Radom. Între timp, pe extrema dreaptă a Frontului 1 bielorus, Armata 47 începuse încercuirea Varşoviei dinspre nord, iar Armata 1 poloneză lupta în suburbii.

Luni, 15 ianuarie, după-amiaza târziu, „din cauza pătrunderii remarcabile din est”, Hitler a părăsit *Adlerhorst*-ul de la Ziegenberg pentru a se înapoia la Berlin, în trenul său special. Guderian solicitase răspicat reîntoarcerea acestuia de circa trei zile. Iniţial, Hitler spusese că Frontul de Est trebuia să se rearanjeze pe cont propriu şi să-şi reconsidere priorităţile, dar în cele din urmă, a fost de acord să sisteze toate activităţile specifice în vest şi să se reîntoarcă. Fără a-l consulta pe Guderian sau cele două grupuri de armată implicate, el a emis ordinele de acţiune pentru Corpul de Armată *Grossdeutschland* în vederea mutării acestuia din Prusia Orientală la Kieice, pentru a sprijini frontul de pe Vistula, chiar dacă asta însemna scoaterea lui din luptă pentru cel puţin o săptămână.

Călătoria lui Hitler cu trenul, spre Berlin, a durat nouăsprezece ore. El nu-şi neglijase în totalitate problemele familiale. Îi spusese lui Martin Bormann să rămână pentru moment la Obersalzberg, acolo unde acesta şi soţia sa îi ţineau companie Evei Braun şi surorii acesteia, Gretl Fegelein.

Între timp, Stalin era într-o stare de spirit excelentă. În aceeaşi seară, l-a întâmpinat călduros pe şeful de Stat-Major al generalului

Eisenhower, mareşalul de aviaţie Tedder, care ajunsese într-un târziu în Moscova, după îndelungi amânări cauzate de condiţiile nefavorabile pentru zbor. Tedder venise să discute desfăşurarea viitoare a ostilităţilor, dar Stalin, plin de sine, a spus că ofensiva din Ardeni fusese o mişcare „foarte proastă" a germanilor. Era, de asemenea, extrem de satisfăcut de faptul că germanii păstraseră treizeci de divizii în calitate de „garnizoană de prestigiu" în Curlandia – resturile Grupului de Armate Nord, pe care Guderian dorea să le redisloce înapoi în Germania.

Liderul sovietic a făcut eforturi pentru a-l îmbuna pe Tedder. În mod clar, voia să-l convingă pe adjunctul lui Eisenhower de faptul că el făcuse tot ce era posibil astfel încât marea ofensivă a Armatei Roşii să-i ajute la momentul oportun în zona Ardeni. Este greu de spus dacă intuise sau nu că aceasta va adânci şi mai mult ruptura şi diferenţele de opinii dintre americani şi mult mai scepticul Churchill.

Istoricii sovietici au încercat să acrediteze ideea că Stalin planificase să lanseze atacul pe data de 20 ianuarie, dar în momentul în care el a primit o scrisoare de la Churchill, pe 6 ianuarie, în care acesta îi implora ajutorul, a ordonat imediat în ziua următoare ca atacul să fie devansat, pe 12 ianuarie, chiar dacă condiţiile meteorologice erau total nefavorabile. De fapt, aceasta a fost o interpretare eronată, grosolană, a scrisorii lui Churchill, deoarece premierul britanic nu a implorat ajutorul sovietic pentru salvarea forţelor aliate în Ardeni. El deja comunicase în scris că „Aliaţii erau stăpâni pe situaţie", iar Stalin era informat foarte bine de ofiţerii săi de legătură despre situaţia de pe Frontul de Vest, anume că germanii ce reprezentaseră un potenţial pericol acolo fuseseră înfrânţi înainte de Crăciun. Churchill ceruse, pur şi simplu, informaţii referitoare la data la care Armata Roşie intenţiona să-şi lanseze marea ofensivă de iarnă, deoarece Kremlinul refuzase cu încăpăţânare să răspundă unor asemenea solicitări, chiar şi atunci când ofiţerii de legătură sovietici erau la curent cu ultimele planuri ale lui Eisenhower.

Ofensiva de pe Vistula, planificată încă din octombrie, fusese pregătită cu mult înainte: o sursă sovietică a declarat chiar că era posibil să fi „început înaintarea pe 8-10 ianuarie". Aşadar, Stalin era foarte mulţumit pentru că reuşise să creeze impresia că-şi salvase aliaţii dintr-o situaţie dificilă, cu atât mai mult cu cât avea motive personale să devanseze data atacului. Churchill era din ce în ce mai îngrijorat de intenţia lui Stalin de a impune Poloniei un guvern-marionetă, „guvernul de la Lublin", format din comunişti polonezi exilaţi, controlaţi de NKVD-ul lui Beria. Conferinţa de la lalta era iminentă, iar Stalin dorea să-şi asigure controlul total al Poloniei prin intermediul armatelor, înaintea începerii negocierilor cu liderii americani şi britanici. Legea sa putea fi impusă fără nici o problemă

pe teritoriul polonez pentru simplul motiv că acesta constituia ariergarda trupelor sale operaţionale. Oricine obiecta şi se opunea aplicării legii putea fi catalogat drept sabotor sau agent fascist. În cele din urmă, mai exista şi un motiv mult mai pământean pentru devansarea marii ofensive. Stalin era îngrijorat de prognozata schimbare a vremii de la începutul lunii februarie, care ar fi transformat solul într-o mare de noroi, încetinind astfel deplasarea tancurilor sale.

În acest sens, este foarte relevant unul dintre aspectele întâlnirii cu Tedder. „Stalin a subliniat", se menţionează în raportul american, „că una dintre dificultăţile [ofensivei de pe Vistula] consta în numărul mare de agenţi germani special antrenaţi, infiltraţi printre polonezii, letonii, lituanienii, ucrainenii şi ruşii vorbitori de limbă germană. El a spus că aceştia erau dotaţi cu staţii radio şi, ca rezultat direct, elementul-surpriză fusese practic eliminat. Oricum, ruşii înregistraseră succese în eliminarea acestui potenţial pericol prin măsuri luate pe scară largă. El a declarat că un obiectiv la fel de important ca asigurarea aprovizionării cu materiale era curăţarea zonelor lăsate în urmă." Această exagerare grosolană cu privire la grupurile de germani bine antrenaţi din spatele frontului a fost folosită de Stalin pentru a justifica modul în care sovieticii au călcat pe cadavre în Polonia pentru a-şi atinge obiectivele. De asemenea, Beria încercase să eticheteze rezistenţa non-comunistă, Armia Krajowa, ca fiind „fascistă", în ciuda înverşunării aproape sinucigaşe dovedite pe durata insurecţiei şi a ridicării la luptă a locuitorilor din Varşovia.

Următoarele douăzeci şi patru de ore au dovedit că armatele sovietice care străpunseseră frontul de pe Vistula avansaseră într-adevăr cu viteză maximă. Fiecare parte părea că supralicitează comparativ cu cealaltă.

Avansarea rapidă a armatelor de tancuri ale lui Jukov s-a datorat, în mare parte, simplităţii şi construcţiei robuste ale tancurilor T-34 şi şenilelor late ale acestora, care astfel puteau să facă faţă oricăror condiţii ale solului: zăpadă, gheaţă sau noroi. Chiar şi aşa, calităţile mecanice se dovedeau a fi cel puţin la fel de importante ca forţa de nimicire a blindatelor, de vreme ce atelierele mecanice nu puteau ţine pasul cu acestea. „Ah, ce viaţă era înainte de război" îi spunea un conducător de tanc lui Grossman. „Erau o groază de piese de schimb în perioada aceea." Imediat ce vremea s-a îmbunătăţit, avioanele de luptă şi bombardament Şturmovik, numite de germani „Jabos", prescurtarea pentru *Jagdbomber*, au putut să sprijine înaintarea impetuoasă, aşa cum le promisese Jukov comandanţilor săi de tancuri. „Tancurile noastre se deplasează mai rapid decât trenurile spre Berlin", se lăuda mândru exuberantul colonel Gusakovski, cel care

spulberase totul în calea sa pentru a traversa râul Pilica.

Mica garnizoană germană din Varşovia nu a avut nici o şansă. Era formată din detaşamente de genişti şi patru batalioane de fortificaţii – unul dintre acestea fiind „batalionul-timpan", compus din militari cu deficienţe auditive care fuseseră trimişi din nou pe front. Lovitura executată dinspre sud de Brigada 47 tancuri de gardă, dincolo de Sochaczew, şi încercuirea Varşoviei dinspre nord de către Armata 47 au dus la pierderea contactului dintre garnizoană şi Armata 9 germană.

Statul-Major al generalului Harpe de la Grupul de Armate A a avertizat OKH-ul, în seara zilei de 16 ianuarie, asupra imposibilităţii de a păstra controlul asupra oraşului. Colonelul Bogislaw von Bonin, şeful Direcţiei Operaţiuni, discutase despre această situaţie cu Guderian. Ei hotărâseră să dea mână liberă Cartierului General în luarea deciziei, iar Guderian semnase în Jurnalul de luptă cu obişnuita sa iniţială „G" cu cerneală verde. Dar, în cadrul *Nachtlage*, şedinţa de la miezul nopţii prezidată de Führer referitoare la situaţia strategică, propunerea de a abandona Varşovia îi fusese raportată lui Hitler de cineva din suita sa, înainte ca adjunctul lui Guderian, generalul Walther Wenck, să ridice această problemă. Hitler a explodat instantaneu. „Trebuie să opriţi totul!" a urlat el. „Fortăreaţa Varşovia trebuie să fie păstrată!", dar era deja prea târziu, iar comunicaţiile radio erau la pământ. Câteva zile mai târziu, Hitler a emis un ordin prin care orice fel de instrucţiuni şi dispoziţii care urmau să fie trimise unui grup de armate trebuiau să fie aprobate, în prealabil, de el însuşi.

Căderea Varşoviei a provocat încă o dispută înverşunată între Hitler şi Guderian, care încă se contraziceau pe tema deciziei Führerului de a redisloca Corpul de Armată *Grossdeutschland*. Guderian se-nfuriase aflând că Hitler transferase Armata 6 tancuri SS în Ungaria şi nu pe frontul de pe Vistula. Hitler a refuzat să discute despre acest lucru. Retragerea din Varşovia era, în opinia sa, o problemă mult mai arzătoare.

În cadrul şedinţei de seară ţinute a doua zi, pe 18 ianuarie, lui Guderian i-a fost administrată o „săpuneală" în public, dar ceea ce a urmat a fost şi mai grav. „În acea seară", a relatat colonelul baron von Humboldt, din Statul-Major al OKH, „era aniversarea zilei de naştere a lui Bonin. Stăteam cu toţii în jurul mesei hărţilor cu un pahar de Sekt pentru a-l felicita, când [generalul] Meisel, al doilea locţiitor la comanda Direcţiei Personal, a sosit însoţit de doi Oberleutnant înarmaţi cu pistoale automate. «Herr von Bonin», i s-a adresat acesta sărbătoritului. «Sunt nevoit să vă cer să mă însoţiţi.»" Alte două persoane au fost arestate împreună cu Bonin: locotenent-colonelul von Christen şi locotenent-colonelul von dem Knesebeck. Aceştia fuseseră

ridicaţi şi duşi în Prinz-Albrechtstrasse, din ordinul direct al lui Hitler, pentru a fi interogaţi de Gestapo.

Führer-ul a considerat incidentul ca pe un nou act de trădare din partea armatei. Pe lângă demiterea generalului Harpe, el l-a înlocuit şi pe generalul von Luttwitz de la comanda Armatei 9. Adevăratul motiv era însă monstruoasa sa vanitate care nu-i permitea să piardă o capitală străină, nici măcar una care fusese distrusă în totalitate. Guderian a intervenit pentru cei trei ofiţeri din Statul său Major, insistând să fie şi el interogat odată cu aceştia, deoarece responsabilitatea pentru luarea deciziei îi aparţinuse în întregime. Hitler, urmărind să pună sub acuzare OKH, l-a făcut responsabil de spusele sale. În cea mai critică etapă a campaniei de pe Vistula, Guderian a fost interogat ore întregi de Ernst Kaltenbrunner, şeful Securităţii Reich-ului (RSHA), şi de Heinrich Müller, şeful Gestapo-ului. Cei doi ofiţeri au fost eliberaţi după două săptămâni, dar Bonin a fost trimis într-un lagăr de concentrare până la sfârşitul războiului.

La o zi după arestarea lui Bonin, Martin Bormann a ajuns la Berlin. A doua zi, sâmbătă, 20 ianuarie, el a scris în jurnalul său: „Situaţia în Est devine din ce în ce mai ameninţătoare. Suntem pe cale să abandonăm regiunea Warthegau. Avangarda unităţilor de tancuri ale inamicului se apropie de Katowice". Era chiar ziua în care forţele sovietice traversau frontiera Reich-ului, la est de Hohensalza.

Soţia lui Guderian a părăsit Schloss Deipenhof „cu numai jumătate de oră înainte ca primele proiectile să înceapă să cadă". Şeful de Stat-Major scria că lucrătorii de pe proprietatea generalului (probabil de origine germană, proveniţi din zona baltică) „stăteau plângând lângă maşina ei, majoritatea dorind să o însoţească". Chiar dacă există mici îndoieli privitoare la disperarea cu care aceştia doreau să plece, poate că aceasta nu se datora în totalitate loialităţii arătate stăpânei casei. Începuseră deja să circule zvonuri referitoare la ceea ce se întâmplase în Prusia Orientală.

Soldaţii Armatei Roşii, şi îndeosebi formaţiunile poloneze ale acesteia, probabil că nu aveau motive să mai arate vreo urmă de milă după ceea ce văzuseră în capitala Poloniei. „Am văzut gradul de distrugere a Varşoviei atunci când am intrat în oraş şi străzile sale pustii, în acea zi memorabilă de 17 ianuarie 1945", scria căpitanul Klocikov din trupele de şoc ale Armatei 3. „Nu mai rămăsese nimic în afara ruinelor cenuşii acoperite de zăpadă. Localnici înfometaţi şi extenuaţi încercau să ajungă acasă." Numai 162 000 de oameni supravieţuiseră din cei 1 310 000 de locuitori ai oraşului dinainte de război. După suprimarea extrem de brutală a insurecţiei din octombrie 1944, germanii distruseseră sistematic toate monumentele istorice ale Varşoviei, chiar şi pe acelea care nu fuseseră folosite de rebeli. Vasili Grossman şi-a croit drum printre ruinele oraşului spre ghetou. Tot

ceea ce rămăsese în picioare erau nişte ziduri de trei metri şi jumătate, acoperite în partea superioară cu bucăţi de sticlă spartă şi sârmă ghimpată şi respectiv clădirea Judenrat-ului, clădirea administrativă a evreilor. Restul ghetoului era „o unduitoare mare roşie de cărămizi sparte". Grossman se întreba câte mii de cadavre erau îngropate dedesubt. Era greu să-şi imagineze că scăpase cineva cu viaţă, deşi un localnic polonez l-a condus către locul unde patru evrei de-abia ieşiseră dintr-o ascunzătoare aflată deasupra grinzilor din scheletul înalt al structurii unei clădiri.

CAPITOLUL 3

Foc, sabie şi „nobila furie" [1]

Când generalul Cerniahovski şi-a lansat ofensiva împotriva Prusiei Orientale pe 13 ianuarie, ofiţerii responsabili cu propaganda politică afişaseră sloganuri menite să stârnească şi mai tare trupele: „Soldaţi, nu uitaţi că acum intraţi în bârlogul fiarei fasciste!"

Atacul lui Cerniahovski nu a început însă bine. Comandantul Armatei 3 tancuri germane, prevenit de serviciile de informaţii, şi-a retras trupele din tranşeele de pe linia frontului în ultimul moment. Astfel, masivul bombardament nu şi-a atins ţinta. Imediat după el, germanii au lansat nişte contraatacuri extrem de eficiente. Astfel, în decursul săptămânii care a urmat, Cerniahovski şi-a putut da seama, aşa cum se temuse, că toate obstacolele ridicate în calea sa de apărarea germană în fâşia Insterburgului provocaseră pierderi grele în rândul armatelor sale.

Cu toate acestea, Cerniahovski a întrezărit o altă oportunitate de acţiune. El era unul dintre cei mai hotărâţi şi inteligenţi comandanţi superiori sovietici. Armata 39 făcea progrese importante pe extrema dreaptă, astfel că a mutat brusc Armata 1 gardă în spatele acesteia, transferând greutatea atacului pe flancul respectiv. Lovitura neaşteptată, localizată între râurile Pregel şi Niemen, a provocat o reală panică în rândurile unităţilor combatante Volkssturm. Atacul a fost urmat de un altul executat de Armata 43, pe malul celălalt al râului Niemen, în zona Tilsit. Haosul s-a intensificat în ariergarda forţelor germane, în mare parte din cauza faptului că oficialii Partidului Nazist interziseseră evacuarea civililor. Până pe 24 ianuarie, Frontul 3 bielorus al lui Cerniahovski avea în raza de bătaie

a tunurilor capitala Prusiei Orientale, oraşul Königsberg.

În aceeaşi măsură în care ignora instrucţiunile Stavka, atunci când situaţia o impunea, Cerniahovski, comandant de tanc la bază şi totodată un adevărat „doctor în ştiinţe militare", era dispus în permanenţă să modifice şi tacticile de luptă aprobate. Vasili Grossman nota: „Tunurile autopropulsate au devenit parte integrantă a infanteriei după traversarea râului Niemen". La numai treizeci şi şapte de ani, Ivan Danilovici Cerniahovski era mult mai tânăr decât majoritatea comandanţilor sovietici aflaţi în funcţii înalte de comandă. Pe lângă aceasta, era şi un intelectual de forţă care obişnuia să-i recite versuri din poezia romantică, cu un umor inconfundabil, scriitorului Ilia Ehrenburg. Cerniahovski era total intrigat de contradicţii. Îl descria pe Stalin ca pe un exemplu clar al unui proces dialectic. „Este imposibil să-l înţelegi. Tot ceea ce poţi face este să-ţi păstrezi credinţa." Era clar că Cerniahovski n-ar fi supravieţuit în perioada de epurări care a urmat războiului. Probabil că a fost unul din cei fericiţi care au murit curând pe câmpul de luptă, păstrându-şi credinţa intactă.

Atracţia hipnotică exercitată de Ilia Ehrenburg, cel care incita la răzbunare împotriva Germaniei, în articolele sale din ziarul Armatei Roşii *Krasnaia Zvezda* (*Steaua Roşie*), îi adusese foarte mulţi adepţi printre *frontoviki*, trupele din linia întâi. Goebbels i-a răspuns cu dezgust şi ostilitate „evreului Ilia Ehrenburg, incitatorul favorit al lui Stalin". Ministrul Propagandei l-a acuzat pe Ehrenburg de incitare la violarea în masă a femeilor germane. Cu toate acestea, deşi Ehrenburg nu ezitase niciodată să se implice în disputele cele mai aprinse şi să facă afirmaţii incendiare, cea mai cunoscută dintre acestea, care îi este încă atribuită de istoricii occidentali, este doar o invenţie nazistă. El a fost acuzat că i-ar fi îndemnat pe soldaţii Armatei Roşii să le considere pe femeile germane drept „pradă legală de război" şi să le „îngenuncheze mândria de rasă". „Era o vreme", relata Ehrenburg, în ziarul *Krasnaia Zvezda*, „când germanii obişnuiau să falsifice documente importante de stat. Acum ei au decăzut atât de mult, încât îmi falsifică articolele." Dar părerea lui Ehrenburg conform căreia „soldaţii Armatei Roşii nu erau interesaţi de *Gretchens*, femeile germane, ci numai de acei friţi care insultaseră femeile noastre" s-a dovedit a fi departe de adevăr, după cum s-a putut vedea curând din comportamentul sălbatic al Armatei Roşii. Iar frecventele referiri făcute la adresa Germaniei, numită „Vrăjitoarea Blondă", în mod cert n-au încurajat un tratament uman aplicat femeilor germane şi chiar şi celor poloneze.

Frontul 2 bielorus, al mareşalului Rokossovski, a atacat spre nord şi nord-vest din capetele de pod de pe Narew, pe 14 ianuarie, la o zi

după atacul lui Cerniahovski. Misiunea sa principală consta în izolarea Prusiei Orientale prin deplasarea trupelor spre gura de vărsare a râurilor Vistula şi Danzig. Pe Rokossovski îl neliniştea planul conceput de Stavka. Armatele sale aveau să fie departe atât de atacul lui Cerniahovski asupra Königsbergului, cât şi de şarja lui Jukov spre vest, de pe Vistula.

Ofensiva împotriva Armatei 2 germane a început „pe o vreme perfectă pentru atac", după cum comenta, cu părere de rău, comandantul corpului de armată ce fusese ţinta atacurilor. Un strat subţire de zăpadă acoperea solul, iar râul Narew era îngheţat. Ceaţa s-a ridicat la orele amiezii, iar armatele lui Rokossovski au putut fi curând sprijinite de raiduri aeriene constante. Progresul a fost foarte redus pe durata primelor două zile, dar încă o dată artileria grea sovietică şi lansatoarele de rachete tip katiuşa au fost cele care au facilitat crearea primelor breşe. Pământul îngheţat, tare ca oţelul, a făcut ca proiectilele să provoace mai multe pierderi, din cauza suprafeţelor mai mari de explozie. Albul zăpezii a fost ciuruit rapid de cratere şi de urmele negre şi galbene de pârjolire provocate de impactul şi de explozia proiectilelor la sol.

În acea primă seară, generalul Reinhardt, comandantul grupului de armate, i-a telefonat lui Hitler, care se afla încă la *Adlerhorst*, încercând să-l avertizeze asupra pericolului care plana asupra Prusiei Orientale, dacă nu i se permitea retragerea. Führer-ul a refuzat să-l asculte. Următorul ordin pe care l-a primit Cartierul General al lui Reinhardt, la ora 3, a fost cel de transfer al Corpului de Armată *Grossdeutschland*, singura rezervă efectivă din zona sa, pe frontul de pe Vistula.

Reinhardt nu era singurul comandant de pe câmpul de luptă care avea motive să tune şi să fulgere împotriva superiorilor săi. Pe 20 ianuarie, Stavka i-a ordonat brusc lui Rokossovski să-şi modifice axa de înaintare deoarece Cerniahovski fusese oprit şi întârziat. El urma să atace spre nord-est, spre centrul Prusiei Orientale, în loc să izoleze pur şi simplu regiunea, de-a lungul Vistulei. Rokossovski era îngrijorat de spaţiul gol din stânga sa, care se mărea pe măsură ce armatele lui Jukov se îndreptau spre vest către Berlin, dar în Prusia Orientală această schimbare de direcţie i-a luat prin surprindere pe comandanţii germani. În flancul drept al lui Rokossovski, Corpul 3 gardă al cavaleriei s-a deplasat rapid datorită pământului complet îngheţat, intrând în Allenstein pe 22 ianuarie, la ora 3. În stânga sa, Armata 5 tancuri a lui Volski a avansat rapid spre oraşul Elbing, nu departe de estuarul râului Vistula. O parte din avangarda brigăzii de tancuri a intrat în oraş pe 23 ianuarie, fiind confundată cu blindatele germane grele. O ambuscadă violentă şi haotică s-a produs în centrul oraşului, în urma căreia nemţii au fost alungaţi. Grosul armatei a trecut prin

oraş şi şi-a continuat deplasarea către ţărmul marii lagune Frisches Haff. Prusia Orientală era total izolată de Reich.

Chiar dacă armatele germane ştiau de câteva luni despre atacul asupra Prusiei Orientale, dezorganizarea şi incertitudinea au pus stăpânire pe oraşe şi sate. În zonele din spatele frontului, prea puţin agreata poliţie militară, Feldgendarmerie, îşi exercita mandatul draconic. *Landsers*-ii îi numeau pe membrii poliţiei militare „hingheri", deoarece plăcuţa metalică pe care aceştia o purtau atârnată de un lanţ în jurul gâtului semăna cu zgarda unui câine.

În dimineaţa atacului lui Cerniahovski, pe 13 ianuarie, un tren plin de soldaţi în permisie cu destinaţia Berlin a fost oprit într-o gară de Feldgendarmerie. Poliţiştii le-au ordonat soldaţilor din diviziile ale căror numere urmau să fie anunţate să coboare şi să se alinieze imediat. Ostaşii care plecau în permisie, dintre care mulţi nu-şi mai văzuseră familiile de cel puţin doi ani, stăteau ghemuiţi strângând din dinţi, rugându-se ca diviziile lor să nu fie nominalizate. Dar aproape toţi au trebuit să coboare şi să se alinieze în ordinea gradelor pe peronul gării. Cine refuza să se supună era ameninţat cu execuţia. Un tânăr soldat, Walter Beier, a fost unul dintre puţinii care au rămas în tren. De-abia îndrăznind să creadă în norocul său, el şi-a continuat călătoria spre familia sa, de lângă Frankfurt an der Oder. Avea însă să se găsească mult mai aproape de Armata Roşie decât şi-ar fi putut vreodată imagina.

Cel care a provocat acest haos a fost Gauleiter-ul Erich Koch, un lider nazist, antipatizat pentru comportamentul său crud în calitate de comisar al Reich-ului pentru Ucraina. Koch era atât de mândru de brutalitatea sa, încât nu părea să aibă nimic împotriva poreclei de „al doilea Stalin". Complet îndoctrinat de ideea fixă hitleristă pentru o apărare fixă pe poziţii, Koch obligase zeci de mii de civili să participe la lucrările de săpare a tranşeelor. Din păcate, el omisese să-i consulte pe comandanţii armatei asupra poziţionării acestora. Fusese, de asemenea, primul care obligase băieţi şi bărbaţi în vârstă să se înroleze în Volkssturm, cel mai flagrant exemplu de sacrificiu total nejustificat impus de Partidul Nazist. Dar cel mai grav din toate, Koch refuzase să aprobe evacuarea populaţiei civile.

El însuşi, dar şi şefii locali ai Partidului Nazist au interzis evacuarea civililor, consideraţi defetişti, după care s-au retras în secret, fără să anunţe pe nimeni despre iminenţa unui atac sovietic. Consecinţele au fost dramatice pentru soţiile, fiicele şi copiii care încercau să scape, mult prea târziu, dintr-o zonă acoperită cu zăpadă de un metru înălţime, la temperaturi de sub minus douăzeci de grade. O parte dintre femeile ce munceau la ferme au rămas, convinse că nimic nu se va schimba în mod substanţial atunci când vor munci

pentru noii stăpâni.

Tunetul îndepărtat al artileriei, perceput în momentul începerii ofensivei, a indus un teribil sentiment de panică în fermele şi satele izolate din regiunea, în general, plană şi împădurită a Prusiei Orientale. Femeile auziseră despre atrocităţile petrecute la Nemmersdorf în toamna ce trecuse, acolo unde o parte din trupele lui Cerniahovski invadaseră Prusia Orientală, la sfârşitul impetuoasei înaintări din vara anului 1944. Toate acestea puteau fi vizionate la *Kino*, cinematograful oraşului, în cadrul unui înfiorător film documentar despre şaizeci şi două de femei şi fete tinere care fuseseră violate şi apoi ucise cu cruzime. Ministerul Propagandei, condus de Goebbels, trimisese rapid cameramani pe front pentru a filma această atrocitate şi a o exploata la maximum. Cu toate acestea încă, se pare că exista doar o vagă idee despre gradul amplificat al ororilor la care vor fi supuse locuitoarele Germaniei. Fetele şi femeile, indiferent de vârstă, vor fi violate în grup.

„Soldaţii Armatei Roşii nu cred în «legăturile individuale» cu femeile germane", scria dramaturgul Zahar Agranenko în jurnalul său în timp ce servea sub arme, în calitate de ofiţer în cadrul infanteriei marine în Prusia Orientală. „Nouă, zece, doisprezece oameni de fiecare dată – le violează în comun." Mai târziu, el a descris felul în care femeile germane din Elbing, într-o încercare disperată de a se proteja, se ofereau din proprie iniţiativă infanteriştilor marini sovietici.

Armatele sovietice care avansau în coloane lungi şi imense erau un amestec extraordinar de modern şi medieval: trupele de pe tancuri cu căşti negre cu căptuşeală groasă, trupe ale căror tancuri T-34 dezintegrau suprafaţa pământului pe măsură ce şenilele se învârteau şi se cufundau în acesta, cazacii călare pe cai zvelţi, la şeile cărora atârnau trofeele şi prada de război, maşinile rechiziţionate marca Studebaker şi Dodge care tractau piese uşoare de artilerie, maşinile Chevrolet decapotabile având în spate mortiere acoperite cu prelată şi tractoarele care trăgeau marile obuziere, toate urmate de un eşalon secund dispus în căruţe trase de cai. Diversitatea caracterelor soldaţilor era aproape la fel de mare ca şi cea a echipamentelor militare din dotare. Astfel, pe de-o parte se distingeau cei care vedeau până şi în tinerii băieţi germani nişte viitori membri ai SS-ului şi considerau că toţi aceştia trebuiau omorâţi înainte să crească şi să invadeze din nou Rusia, iar pe de altă parte, cei care protejau copiii împotriva experienţelor terifiante şi le ofereau în schimb ceva de mâncare. În plus, pe de-o parte erau militarii primitivi care se îmbătau şi violau fără nici un fel de reţinere şi, pe de altă parte, militarii idealişti, comunişti austeri şi membri ai unei societăţi erudite, cu un înalt nivel de cultură, care erau în mod sincer şocaţi de un asemenea

comportament deviant. Scriitorul Lev Kopelev, care ulterior a devenit ofiţer politic, a fost arestat de serviciul de contrainformaţii SMERŞ sub acuzaţia de a fi fost „angajat în propaganda umanismului burghez, a milei faţă de inamic”. De asemenea, Kopelev îndrăznise să critice ferocitatea articolelor lui Ilia Ehrenburg.

Înaintarea iniţială a armatelor lui Rokossovski fusese atât de rapidă, încât autorităţile germane din Königsberg trimiseseră câteva trenuri pline cu refugiaţi spre Allenstein, fără să ştie că această localitate fusese capturată de Corpul 3 cavalerie gardă. Pentru cazaci, trenurile cu refugiaţi erau doar nişte concentrate ideale de femei şi pradă de război.

Beria şi Stalin, aflaţi departe, la Moscova, ştiau foarte bine ce se întâmplă. Într-unul dintre rapoarte, erau informaţi asupra faptului că „majoritatea germanilor spun că toate femeile germane din Prusia Orientală care rămăseseră în spatele frontului fuseseră violate de soldaţii Armatei Roşii”. Fuseseră date numeroase exemple de violuri în grup – „incluzând fete sub optsprezece ani şi femei bătrâne”. De fapt, victimele puteau fi chiar şi fetiţe în vârstă de doisprezece ani. „Grupul NKVD ataşat Armatei 43 a descoperit că femeile germane din spatele liniei frontului în Schpaleiten încercaseră să se sinucidă”, continua raportul. „Ei au interogat-o pe una dintre acestea, numita Emma Korn.” „Pe 3 februarie”, le-a spus aceasta, „trupele Armatei Roşii din prima linie au intrat în oraş. Au intrat în subsolul în care ne ascundeam şi şi-au îndreptat armele spre mine şi alte două femei, indicându-ne să mergem afară în curte unde ne-au aşezat în ordine. Acolo, în curte, doisprezece soldaţi m-au violat pe rând. Alţi soldaţi au făcut acelaşi lucru cu cele două vecine ale mele. În noaptea care a urmat, şase soldaţi beţi au năvălit peste noi în subsol şi ne-au violat în faţa copiilor. Pe 5 februarie, au venit trei soldaţi, iar pe 6 februarie, alţi opt soldaţi beţi ne-au violat din nou şi ne-au bătut.” Trei zile mai târziu, femeile au încercat să-şi omoare copiii şi apoi să se sinucidă tăindu-şi venele de la mâini, dar nu au reuşit.

Atitudinea Armatei Roşii faţă de femei devenise una de proprietate făţişă, mai ales din momentul în care însuşi Stalin se implicase, permiţându-le ofiţerilor din rândurile Armatei Roşii să aibă o „soţie de campanie”. (Aceasta era cunoscută drept o PPJ, deoarece termenul complet, *pohodno-polevaia jena*, era similar cu PPS, pistolul-mitralieră standard al Armatei Roşii.) Aceste tinere femei, alese ca amante de ofiţerii superiori, erau în general personal de transmisiuni, funcţionare sau personal medical de pe lângă Cartierele Generale – femei-soldat care purtau o beretă pe vârful capului, în locul faimoasei *pilotka*.

Soarta unei soţii de campanie nu era una uşoară în condiţiile în

care dorinţa trupească a bărbatului era intensă, dar şi nedirecţionată. „Iată, Vera”, scria Musia Annenkova, o tânără femeie-soldat din Armata 19, prietenei sale, „cum este «dragostea»! Ei par să fie tandri cu tine, dar e greu să ghiceşti ce este în sufletele lor. N-au nici un fel de sentiment sincer, numai pasiuni de scurtă durată sau dragoste cu porniri animalice. Cât de dificil este aici să găseşti un bărbat cu adevărat fidel.”

Mareşalul Rokossovski a emis Ordinul nr.006 în încercarea de a direcţiona „sentimentele de ură numai către confruntarea directă cu duşmanul pe câmpul de luptă” şi de a accentua pedepsirea actelor de „jaf, violenţă, tâlhărie, incendiere şi distrugere nejustificată”. Se pare, însă, că acest ordin nu a avut nici un efect. În plus, au mai existat şi alte încercări arbitrare de exercitare a autorităţii. Se spunea despre comandantul unei divizii de puşcaşi că „îl împuşcase personal pe un locotenent care-şi alinia un grup de subordonaţi înaintea unei femei germane răstignite la pământ”. Însă, fie ofiţerii erau implicaţi ei înşişi în aceste situaţii, fie, mai mult decât atât, lipsa de disciplină făcea ca restabilirea ordinii în cazul soldaţilor beţi, înarmaţi cu pistoale-mitralieră semiautomate, să fie prea periculoasă.

Chiar şi generalul Okorokov, şeful Direcţiei Politice a Frontului 2 bielorus, s-a opus, în plenul unei adunări din data de 6 februarie, la ceea ce văzuse, ca un „refuz de a se răzbuna pe inamic”. La Moscova, autorităţile erau mult mai puţin îngrijorate de violuri şi crime decât de distrugerile gratuite, total nejustificate. Pe 9 februarie, în editorialul *Krasnaia Zvezda* se spunea că „orice încălcare a disciplinei militare duce numai la slăbirea victorioasei Armatei Roşii […]. Răzbunarea noastră nu este oarbă. Ura noastră nu este iraţională. Într-un moment de furie oarbă, oricine poate să distrugă o fabrică din teritoriul ocupat al inamicului – o fabrică care ar putea fi de valoare pentru noi”.

Ofiţerii politici sperau să adapteze acest mod de abordare şi în problema violurilor. „Atunci când vom inocula cu adevărat un sentiment de ură unui soldat”, declara Direcţia Politică a Armatei 19, „soldatul nu va mai încerca să facă sex cu o femeie germană, deoarece aceasta îi va provoca repulsie.” Acest sofism stupid subliniază însă şi mai clar eşecul autorităţilor în înţelegerea esenţei problemei. Chiar şi tinerele femei-soldat sau asistente din rândurile Armatei Roşii nu dezaprobau această stare de fapt. „Comportamentul soldaţilor noştri faţă de germani, în particular faţă de femeile germane, este absolut corect”, spunea o tânără de douăzeci şi unu de ani din detaşamentul de recunoaştere al lui Agranenko. Unele chiar păreau că găseau situaţia amuzantă. Kopelev s-a înfuriat foarte tare în momentul în care una dintre asistentele sale din Direcţia Politică a făcut glume pe această temă.

Crimele înfăptuite de germani pe teritoriul Uniunii Sovietice şi propaganda necruţătoare a regimului nazist au contribuit în mod sigur la înfiorătoarele acte de violenţă împotriva femeilor germane din Prusia Orientală. Dorinţa de răzbunare poate fi însă numai o parte din explicaţie, chiar dacă mai târziu a devenit justificarea a tot ceea ce s-a întâmplat. După ce soldaţii se îmbătau, naţionalitatea victimei nu mai conta prea mult. Lev Kopelev a spus că auzise un „urlet înspăimântător" în Allenstein. El văzuse o fată „al cărei păr lung şi împletit era încâlcit şi răvăşit şi care, cu rochia sfâşiată, ţipa asurzitor: «Sunt poloneză! Sfântă Fecioară Maria, sunt poloneză!»" Era urmărită în văzul tuturor de doi tanchişti beţi.

Discutarea acestui subiect a fost interzisă în Rusia, şi chiar şi astăzi veteranii refuză să recunoască şi să accepte ceea ce s-a întâmplat în realitate, pe durata atacului violent asupra teritoriului Germaniei. Sunt dispuşi să admită faptul că au auzit de câteva excese, dar apoi abordează alte subiecte, spunând că asemenea lucruri sunt inevitabile în război. Foarte puţini recunosc că au asistat la astfel de scene, dar chiar şi aceştia nu se căiesc şi nu regretă absolut nimic. „Toate îşi ridicau fustele şi se întindeau pe pat pentru noi", spune un lider Komsomol dintr-o companie de tancuri. El a avut chiar tupeul să se mândrească cu faptul că „două milioane de copii făcuţi de noi s-au născut" în Germania.

Este remarcabilă capacitatea ofiţerilor şi soldaţilor sovietici de a se autoconvinge de faptul că majoritatea victimelor erau fericite şi împăcate cu soarta lor sau că cel puţin acceptaseră ideea că era rândul lor să sufere după tot ceea ce Wehrmacht-ul făcuse în Rusia. Aceasta reiese clar din cele spuse de un maior sovietic unui ziarist britanic, în acea perioadă: „Camarazii noştri erau atât de dornici să facă sex, încât adesea ei au violat femei bătrâne în vârstă de şaizeci, şaptezeci sau chiar optzeci de ani – în mare parte spre surpriza acestor bunicuţe, dacă nu chiar spre deliciul lor".

Băuturile de toate felurile, inclusiv substanţe chimice periculoase confiscate din laboratoarele şi atelierele de profil, constituiau un factor agravant major. De fapt, consumul exagerat de băuturi alcoolice afecta în mod grav capacitatea de luptă a Armatei Roşii. Situaţia devenise atât de critică, încât NKVD-ul raportase la Moscova că „în teritoriile germane ocupate are loc o otrăvire în masă cu alcoolul capturat". Se pare că soldaţii sovietici aveau nevoie de curajul insuflat de alcool pentru a ataca femeile. Mai apoi, însă, fiind prea beţi pentru a consuma violul, foloseau sticla pentru asta, fapt ce producea efecte îngrozitoare. Numeroase victime au fost mutilate în acest mod respingător de obscen.

Nu se poate răzbate decât superficial la suprafaţa acestor contradicţii psihologice tulburătoare. Atunci când femeile din

Königsberg, violate în grup, i-au implorat, în final, pe agresorii lor să le curme suferinţa, soldaţii Armatei Roşii s-au considerat insultaţi. „Soldaţii ruşi nu împuşcă femei", au replicat aceştia. „Numai soldaţii germani fac asta." Armata Roşie reuşise să se autoconvingă de faptul că, asumându-şi misiunea morală de a elibera Europa de fascism, putea să se comporte după bunul plac în orice situaţie, atât în plan politic, cât şi personal.

Dominarea şi umilirea sunt cuvintele-cheie care descriu modul în care au fost tratate femeile din Prusia Orientală. Victimele au trebuit să îndure o aprigă răzbunare pentru crimele Wehrmacht-ului din perioada invaziei Uniunii Sovietice. După disiparea furiei iniţiale, această caracteristică a umilirii sadice a devenit vizibil mai puţin marcată. Până în momentul în care Armata Roşie a intrat în Berlin, trei luni mai târziu, soldaţii săi ajunseseră să considere femeile germane mai mult ca pe un drept normal, ce-i revenea învingătorului, decât ca pe o ţintă a urii. Sentimentul de dominare a continuat în mod cert să existe, dar acesta a fost probabil un rezultat indirect al umilinţelor la care ei înşişi erau supuşi de către comandanţii lor şi de autorităţile sovietice, în general. „Violenţa extremă a sistemelor totalitare", scria Vasili Grossman în romanul său de succes *Viaţă şi destin*, „s-a dovedit capabilă de a paraliza spiritul uman de-a lungul şi de-a latul tuturor continentelor."

Au existat, desigur, forţe sau influenţe care au acţionat în acest sens. Libertatea sexuală a fost un subiect de dezbatere aprinsă în cadrul Partidului Comunist, de-a lungul decadei începute în anul 1920, dar, în următorii zece ani, Stalin s-a asigurat că societatea sovietică se consideră ea însăşi ca una realmente asexuată. Aceasta nu avea nimic de-a face cu un puritanism autentic: se datora, pur şi simplu, faptului că dragostea şi sexul nu erau compatibile cu o dogmă menită să „dezindividualizeze" individul. Nevoile şi emoţiile umane trebuiau să fie suprimate. Opera lui Freud a fost interzisă, divorţul şi adulterul nu erau aprobate de partid. A fost reintrodusă sancţionarea homosexualităţii. Noua doctrină a mers până la suprimarea completă a educaţiei sexuale. În arta grafică, evidenţierea sânilor unei femei era considerată ca fiind periculos de erotică. Aceştia trebuiau să fie mascaţi de nişte ţinute impersonale şi inestetice. În mod clar, regimul dorea ca orice formă de dorinţă să fie convertită în dragoste faţă de partid şi, mai presus de toate, faţă de Marele Conducător.

Soldaţii cei mai lipsiţi de educaţie ai Armatei Roşii sufereau de o acută ignoranţă sexuală şi de o atitudine groaznică de nelămurire faţă de femei. Astfel, statul sovietic, în încercarea sa de a suprima libidoul propriilor cetăţeni, crease ceea ce un scriitor rus descria ca fiind un fel de „erotism de baracă", mult mai primitiv şi violent decât „cea mai sordidă pornografie din străinătate". Şi toate acestea erau combinate

cu influenţa dezumanizantă a propagandei moderne şi de impulsurile atavice ale unor oameni marcaţi de frică şi suferinţă.

Aşa cum invocarea unei naţionalităţi nongermane nu reuşea să salveze femeile de la samavolnicele violuri, tot aşa şi apartenenţa la stânga eşichierului politic asigura doar o slabă protecţie bărbaţilor. Comuniştii germani care ieşiseră la iveală după doisprezece ani de clandestinitate pentru a le ura un bun-venit frăţesc eliberatorilor, au fost aproape toţi interogaţi de SMERŞ. Zâmbetele de bucurie de la sosirea Armatei Roşii au îngheţat în curând pe feţele lor neîncrezătoare. Logica oscilantă a SMERŞ putea întotdeauna să transforme o poveste adevărată într-o conspiraţie de trădare bine calculată. Şi existau întotdeauna întrebări încuietoare, formulate la Moscova, pentru fiecare prizonier sau necombatant care proferase acuzaţii nefondate la adresa lui Stalin: „De ce nu eşti cu partizanii?” Faptul că nu existaseră grupuri de partizani în Germania nu era considerat o scuză valabilă. Această atitudine necruţătoare, vehiculată de-a lungul anilor războiului, a generat şi consolidat sentimentul generic de ură al multora dintre soldaţii sovietici. Întrebându-şi ofiţerii politici de ce clasa muncitoare germană nu luptase împotriva lui Hitler, nu primeau niciodată un răspuns direct. Aşadar, nu este surprinzător faptul că, atunci când directivele generale ale partidului au fost brusc modificate la mijlocul lunii aprilie, subliniind că ura nu trebuie manifestată şi direcţionată împotriva tuturor germanilor, ci numai împotriva naziştilor, majoritatea soldaţilor nu le-au dat atenţie.

Propaganda otrăvită şi propovăduirea urii ajunseseră deja la toate urechile receptive, iar gradul de aversiune şi dezgust faţă de tot ce avea legătură cu Germania devenise cu adevărat o chestiune viscerală, izvorâtă din interiorul fiecărui individ. „Până şi copacii ne erau duşmani”, spunea un soldat din Frontul 3 bielorus. Armata Roşie a fost şocată şi a refuzat să creadă că generalul Cerniahovski a fost ucis de un proiectil rătăcit, undeva lângă Königsberg. Soldaţii săi l-au îngropat într-un mormânt provizoriu, săpat în grabă. Au fost tăiate ramuri de copaci şi aruncate pe capacul coşciugului, în locul florilor, în conformitate cu tradiţiile ceremonialului de înmormântare. Brusc, un tânăr soldat a sărit în interiorul mormântului, a încălecat coşciugul şi, extrem de rapid, a aruncat toate ramurile în afara gropii. Proveneau din copacii inamicului. Profanau locul de odihnă veşnică a eroului.

După moartea lui Cerniahovski, la ordinul lui Stalin, mareşalul Vasilevski, fostul şef al Statului-Major General, a preluat comanda Frontului 3 bielorus. Modul de abordare a problemei disciplinei de către Vasilevski părea să fie puţin diferit de cel al celorlalţi comandanţi. Potrivit unuia dintre rapoarte, şeful său de Stat-Major i-a

raportat acestuia despre jafurile şi distrugerile în care erau implicaţi subordonaţii săi. „Tovarăşe mareşal”, i-a spus acesta, „soldaţii parcă au înnebunit. Distrug mobila, oglinzile şi vesela. Care sunt instrucţiunile dumneavoastră referitoare la această stare de fapt?” Vasilevski, probabil unul dintre cei mai inteligenţi şi mai cultivaţi comandanţi sovietici, a rămas tăcut câteva momente. „Nu mă interesează”, a răspuns, în cele din urmă. „Este timpul ca soldaţii noştri să-şi facă singuri dreptate.”

Distrugerile comise de soldaţii sovietici în Prusia Orientală deveniseră alarmante. După ce au făcut focul cu bucăţi de mobilă, au incendiat şi casele care ar fi putut să le ofere un adăpost călduros pe durata nopţilor când temperatura scădea mult sub zero. În plus, îi înfuria faptul că fermierii întâlniţi în drum aveau un standard de viaţă mult mai ridicat decât îşi imaginaseră ei vreodată. Aceasta a provocat o indignare şi mai mare la ideea că germanii, care trăiau atât de bine, invadaseră Uniunea Sovietică numai pentru a jefui şi a distruge.

Agranenko a descris în jurnalul său sentimentele unui bătrân genist vizavi de germani: „Cum ar trebui aceştia trataţi, tovarăşe căpitan? Gândiţi-vă numai la un lucru. Erau destul de înstăriţi, bine hrăniţi, aveau animale, grădini de legume şi livezi. Şi, cu toate astea, ne-au invadat. Şi au înaintat atât de mult că au ajuns la ferma mea amărâtă. Pentru asta, tovarăşe căpitan, ar trebui să-i strângem de gât”. Apoi a făcut o pauză şi a adăugat: „Îmi pare rău pentru copii, tovarăşe căpitan. Chiar dacă ei sunt copii de friţi”.

Nu este nici o îndoială că, pentru a-l menaja pe Stalin şi a nu-l expune oprobriului public pentru dezastrul din 1941, autorităţile sovietice reuşiseră să inoculeze ideea şi sentimentul de vină colectivă poporului sovietic, pentru faptul că permisese ca patria-mamă să fie invadată. Sigur că nevoia de ispăşire a acestei vini înăbuşite a crescut violenţa răzbunării. Dar motivele care au generat această violenţă au fost cu totul altele. Dmitri Şceglov, unul dintre ofiţerii politici de pe lângă Armata 3, a admis că la vederea cămărilor germanilor ruşii erau „dezgustaţi de bunăstarea” pe care au găsit-o pretutindeni. În plus, urau meticulozitatea şi ordinea care domneau în casele germanilor. „Pur şi simplu, mi-a făcut plăcere să lovesc cu pumnul toate acele rânduri de căni şi sticle aranjate cu mare grijă”, scria acesta. Soldaţii Armatei Roşii erau uimiţi să găsească aparate de radio în atât de multe case. Ceea ce puteau vedea cu ochii lor arăta clar că Uniunea Sovietică nu era chiar paradisul „muncitorilor şi ţăranilor” despre care li se spusese atâta. Fermele din Prusia Orientală provocaseră un amestec de confuzie, gelozie, admiraţie şi supărare care i-a alarmat pe ofiţerii politici.

Temerile direcţiilor politice ale armatei erau confirmate şi de reprezentanţii NKVD care cenzurau corespondenţa, subliniind cu

albastru comentariile negative şi cu roşu pe cele pozitive. NKVD-ul sporise drastic cenzura scrisorilor trimise acasă, în speranţa că va putea controla felul în care soldaţii descriau modul de viaţă al populaţiei obişnuite din Germania. Totodată, spera să poată controla acele „concluzii incorecte din punct de vedere politic", rezultatul direct al celor văzute. Membrii NKVD erau, de asemenea, îngroziţi să descopere că soldaţii trimiteau acasă cărţi poştale germane, unele dintre ele având chiar „citate antisovietice din cuvântările lui Hitler". Cel puţin, asta a obligat direcţiile politice să asigure apoi hârtie albă de scris.

Ceasurile, porţelanurile chinezeşti, oglinzile şi pianele erau făcute bucăţi în casele celor care proveneau din clasa mijlocie şi despre care soldaţii Armatei Roşii credeau că aparţin baronilor germani. O femeie medic militar scria acasă de undeva, de lângă Königsberg: „Nu vă puteţi imagina câte lucruri de valoare au fost distruse de Ivani, câte case frumoase şi confortabile au fost incendiate. Pe de altă parte, soldaţii au dreptate. Ei nu pot lua totul cu ei pe lumea asta sau pe cealaltă, iar atunci când un soldat sparge o oglindă de mărimea unui perete, într-un fel sau altul el se simte mai bine. Este un fel de distracţie care produce detensionarea generală a corpului şi a minţii". Pe străzile oraşului erau adevărate furtuni de zăpadă datorate pernelor şi saltelelor sfâşiate, fulgii împrăştiindu-se peste tot. Multe alte lucruri noi produceau confuzie în rândurile soldaţilor, care crescuseră în provinciile din Asia Centrală ale Uniunii Sovietice, îndeosebi în Uzbekistan şi Turkmenistan. Aceştia au fost derutaţi de descoperirea pentru prima oară a scobitorilor: „Noi credeam că sunt paie pentru băut vinul", îi spunea un soldat lui Agranenko. Alţii, inclusiv ofiţerii, încercau să fumeze trabucurile luate din diferite case, inhalând ca şi când ar fi fumat vreuna din ţigările pe care şi le făceau din hârtie de ziar, umplute cu tutun negru *mahorka*.

Obiectele luate ca pradă erau adesea aruncate şi călcate în picioare, câteva momente mai târziu. Nimeni nu dorea să lase ceva în urmă pentru vreun *ştabnaia krisa* – un „şobolan de Stat-Major" sau mai ales pentru vreun *tilovaia krisa* – un „şobolan de ariergardă", din eşalonul secund. Soljeniţîn descrie scene ce semănau cu atmosfera unui „târg tumultuos", în care soldaţii încercau indispensabilii unor femei prusace planturoase. Unii îmbrăcau atâtea rânduri de haine pe sub obişnuita lor uniformă, încât de-abia mai puteau merge, iar în cazul echipajelor de pe tancuri, care-şi umpleau vehiculele blindate cu atât de multă pradă, era de mirare faptul că turela se mai putea mişca. Aprovizionarea cu proiectile de artilerie fusese, de asemenea, diminuată din cauza faptului că atât de multe vehicule de transport fuseseră încărcate la întâmplare cu obiectele capturate. Ofiţerii clătinau din cap disperaţi văzând ce alegeau oamenii din subordinea

lor să trimită acasă, o dată pe lună, prin poştă: fracuri sau alte lucruri asemănătoare. Idealistul Kopelev dezaproba cu tărie toate acestea. El considera pachetul de cinci kilograme care fusese permis fiecărui soldat ca fiind o „incitare directă şi imposibil de confundat la jaf". Ofiţerii aveau dreptul la o cantitate de două ori mai mare. Pentru generali şi ofiţerii din cadrul SMERŞ nu exista nici o limită, dar generalii nu aveau nevoie să se înjosească şi să se implice în jafuri, degradante pentru poziţia lor. Ofiţerii din subordinea acestora erau cei care le aduceau ofrande atent selectate. Chiar şi Kopelev alesese o carabină de vânătoare lucrată cu minuţiozitate şi un set de gravuri semnate de Dürer pentru şeful său, generalul Okorokov, din Direcţia Politică a Frontului 2 bielorus.

Un mic grup de ofiţeri germani prosovietici au fost luaţi într-o vizită în Prusia Orientală. Aceştia au fost îngroziţi de ceea ce au văzut acolo. Unul dintre ei, contele von Einsiedel, vicepreşedintele Comitetului Naţional pentru o Germanie Liberă, controlat de NKVD, le-a spus celorlalţi membri ai comitetului, la întoarcerea sa, că „ruşii sunt înnebuniţi după votcă şi toate celelalte băuturi alcoolice. Violează femeile, beau până îşi pierd minţile şi incendiază case". Cele spuse de el i-au fost rapid raportate lui Beria. Până şi Ilia Ehrenburg, cel mai înfocat propagandist, a fost profund şocat vizitând Prusia Orientală, dar acest lucru nu i-a moderat ferocitatea articolelor.

Soldaţii Armatei Roşii nu fuseseră niciodată bine hrăniţi pe durata războiului. În marea majoritate a timpului, erau înfometaţi. Dacă n-ar fi fost impresionantele încărcături şi transporturi navale de porumb şi grâu american, mulţi dintre aceştia ar fi murit de inaniţie. Inevitabil, au început să exploateze resursele pământului pentru a supravieţui, chiar dacă în Armata Roşie nu existase niciodată o politică oficială în acest sens, aşa cum existase pentru Wehrmacht. În Polonia, au furat porumbul din vânturători şi au tăiat animale care rămăseseră în urma germanilor. În Lituania, nevoia disperată de zahăr a condus la adevărate raiduri de verificare a stupilor; în toamna anterioară, ruşii aveau feţele tumefiate din cauza înţepăturilor de albine. Fermele din Prusia Orientală, atât de bine organizate şi populate cu animale, erau pentru ei un adevărat regal, depăşind cele mai fanteziste vise şi închipuiri. Vacile mugind în agonie din cauza ugerelor umflate fiindcă cei care le mulgeau dispăruseră erau frecvent ucise cu puştile-mitralieră şi carabinele pentru a fi transformate în fripturi pregătite la repezeală. „Au fugit şi au lăsat totul în urmă", scria un soldat, „iar acum avem parte de o grămadă de carne de porc, de mâncare şi zahăr. Avem atât de multă mâncare, încât de acum înainte nu vom mai mânca chiar orice!"

Deşi autorităţile sovietice erau informate despre cumplitele

atrocităţi comise în Prusia Orientală, păreau înfuriate şi chiar jignite de faptul că civilii germani fugiseră. Oraşele şi regiunile rurale erau realmente depopulate. Şeful NKVD al Frontului 2 bielorus i-a raportat lui G.F. Aleksandrov, ideologul-şef al Comitetului Central, faptul că rămăseseră „extrem de puţini localnici germani […], iar multe aşezări umane erau complet abandonate", dând exemplul satelor unde rămăseseră o jumătate de duzină de oameni şi a orăşelelor cu aproximativ cincisprezece locuitori, în marea lor majoritate în vârstă de peste patruzeci şi cinci de ani. „Nobila furie" declanşase, pe fundalul panicii generalizate, una dintre cele mai mari migraţii din istoria omenirii. Între 12 ianuarie şi mijlocul lunii februarie 1945, aproape 8,5 milioane de germani şi-au părăsit căminele aflate în provinciile estice ale Reich-ului.

În Prusia Orientală, foarte mulţi localnici s-au ascuns în păduri, în special bărbaţii înregimentaţi în rândurile Volkssturm, dar şi femeile atât de vulnerabile, rugându-se ca furia să treacă cât mai repede. Pe de altă parte, majoritatea fugiseră chiar înaintea invaziei propriu-zise. Unii lăsaseră mesaje pentru capul familiei, precum cel găsit de Dmitri Şceglov, scris în grabă de o mână de copil, cu o bucată de cretă pe o uşă: „Dragă tată! Trebuie să fugim cu căruţa la Alt-P. De acolo vom lua vaporul spre Reich". Puţin probabil ca vreunul dintre ei să-şi mai fi văzut din nou casa. Motivul a fost distrugerea bruscă şi totală a unei întregi regiuni, cu specificul şi cultura ei, distincte datorită faptului că se afla la extremitatea Germaniei, lângă frontiera slavă. Stalin planificase deja să încorporeze regiunea de nord cu Königsbergul în Uniunea Sovietică. Restul urma să fie dat unei Polonii devenite stat-satelit, drept compensaţie parţială pentru anexarea teritoriilor sale estice ca „Bielorusia de Vest" şi „Ucraina de Vest". Prusia Orientală urma să fie distrusă şi ştearsă de pe hartă.

Din momentul în care Armata 5 tancuri de gardă, din subordinea frontului lui Rokossovski, îşi croise drum prin Frisches Haff, singurele rute ce permiteau ieşirea din zonă erau cele pe mare, de la Pillau, aflat în extremitatea sud-vestică a Peninsulei Samland, sau pe gheaţă spre Frische Nehrung, lunga limbă de nisip ce împrejmuia laguna de la vărsarea râului Danzig. Probabil cei mai ghinionişti dintre cei care fugiseră erau cei care se adăpostiseră în Königsberg, căci, în curând, avea să le fie blocată ieşirea prin partea dinspre uscat. Fuga din oraş s-a dovedit a fi extrem de dificilă, în principal din cauza autorităţilor naziste care nu făcuseră nici un fel de pregătiri pentru evacuarea civililor şi, în plus, din pricina faptului că a durat ceva timp până când prima navă şi-a făcut apariţia la Pillau. Între timp, asediul capitalei Prusiei Orientale devenise unul dintre cele mai înspăimântătoare din cursul războiului.

Refugiaţii care ajunseseră la Frische Nehrung, bancul de nisip al

lagunei, singura rută deschisă încă spre vest, au avut parte de foarte puţină compasiune din partea ofiţerilor Wehrmacht-ului. Aceştia i-au obligat să părăsească şoseaua, insistând asupra faptului că aceasta era destinată numai pentru uz militar. Cei care călătoreau în căruţe şi care trase de boi au trebuit să-şi abandoneze vehiculele şi bunurile şi să meargă clătinându-se pe deasupra dunelor. Mulţi dintre ei nu au mai ajuns la Frische Nehrung. În zona principală de uscat, coloanele de tancuri sovietice au strivit pur şi simplu, toate căruţele pline cu refugiaţi ce le-au ieşit în cale şi au mitraliat sistematic convoaiele. Pe 19 ianuarie, atunci când un detaşament de trupe de pe tancuri a depăşit o coloană de refugiaţi, „cei din căruţe şi din celelalte vehicule au fost măcelăriţi".

Chiar dacă în Prusia Orientală nu se afla nici unul dintre lagărele de concentrare de notorietate, un detaşament NKVD ce cerceta o zonă împădurită de lângă satul Kumennen a descoperit o sută de cadavre de civili îngropaţi în trei grupuri, în zăpadă. Se pare că erau victimele unui „marş al morţii". Himmler ordonase evacuarea lagărelor de concentrare la apropierea Armatei Roşii. „Majoritatea sunt femei între optsprezece şi treizeci şi cinci de ani", spunea raportul, „îmbrăcate în haine zdrenţuite, cu numere şi stele în şase colţuri cusute pe mâneca stângă şi pe piept. Unele erau acoperite doar de nişte cârpe. Aveau linguri şi carafe legate de brâu. Aveau mâncare în buzunare – cartofi mici, piele uscată, boabe de grâu etc. O comisie specială de investigaţie, formată din doctori şi ofiţeri, a stabilit că fuseseră împuşcate de la mică distanţă şi că toate erau subnutrite." În mod semnificativ, nu au fost identificate de autorităţile sovietice ca fiind evreice, în ciuda stelei în şase colţuri cusute pe haine, ci drept „cetăţene ale URSS, României şi Franţei". Naziştii au ucis în jur de 1,5 milioane de evrei sovietici numai pentru că erau evrei, dar Uniunea Sovietică dorea ca nimic să nu abată atenţia opiniei publice de la suferinţele patriei-mamă.

CAPITOLUL 4

Marea ofensivă de iarnă

Când generalii germani li se adresau oamenilor lor pe un ton familiar, îi numeau *Kinder* - copii. Aceasta provenea dintr-un sentiment prusac de paternalism care se extinsese în întreaga

Germanie. „Soldatul este copilul poporului”, spunea generalul von Blumentritt la sfârşitul războiului, dar ideea oricărei legături de familie între militari şi societatea civilă nu a rămas decât o utopie.

Furia cauzată de sacrificiile inutile era din ce în ce mai mare. Oamenii erau acum dispuşi să adăpostească dezertorii. Un fermier polonez, care fusese în Berlin pe 24 ianuarie, spunea că auzise femei strigând pe străzi: „Lăsaţi-ne bărbaţii să vină acasă! Să lupte fazanii aurii (ofiţerii nazişti superiori) în locul lor!” „Priviţi vampirii!”, strigau civilii când îi vedeau pe stradă pe ofiţerii din Statul-Major, în uniformele lor cu vipuşcă lată, roşie, la pantaloni. Asta nu însemna, însă, că în aer plutea o revoluţie, aşa cum se întâmplase în 1918, an care îi obseda atât de mult pe nazişti. Ataşatul militar suedez spunea că nu va fi nici o revoltă atât timp cât mai era suficientă mâncare pentru toată lumea. Situaţia era reflectată de ceea ce se auzea frecvent pe străzile Berlinului: „Lupta nu o să înceteze până când Göring nu o să încapă în pantalonii lui Goebbels”.

Puţini îşi făceau iluzii în legătură cu ceea ce avea să urmeze. Departamentul de Sănătate din Berlin ordonase spitalelor să asigure alte 10 000 de paturi pentru civili şi alte 10 000 pentru militari, pentru a fi folosite „în cazul producerii unei catastrofe”. Decretul era tipic pentru birocraţia nazistă: nu ţinea deloc cont de efectele bombardamentelor, de resursele tot mai scăzute sau de personalul medical din ce în ce mai copleşit. Era bine să se încerce asigurarea mai multor paturi, dar doctorii şi asistentele erau deja suprasolicitaţi şi nu exista personal suficient pentru a muta pacienţii în adăposturi, în timpul raidurilor nocturne de bombardament. Între timp, administratorii spitalelor mai trebuiau să piardă timp preţios negociind cu diferitele departamente naziste pentru ca personalul medical să nu fie obligat să se înroleze în Volkssturm.

Volkssturm fusese înfiinţată în toamna anterioară, ca expresie a ideologiei naziste şi a luptelor meschine pentru putere. Deoarece îi considera defetişti şi trădători, Hitler nu le-a încredinţat conducătorilor armatei controlul asupra acestei miliţii de masă. Himmler, care după complotul din iulie devenise şeful Waffen SS şi comandantul Armatei de Rezervă, era cel mai probabil candidat pentru acest nou post de conducere, dar ambiţiosul Martin Bormann susţinea cu hotărâre că Volkssturm trebuie organizată local de subalternii săi, ofiţerii superiori nazişti aflaţi în funcţii de comandă în fiecare district. De vreme ce aproape toţi bărbaţii germani între şaptesprezece şi patruzeci şi cinci de ani fuseseră deja înrolaţi, Volkssturm nu era altceva decât un amestec neomogen de adolescenţi şi bătrâni.

Goebbels, acum şi comisarul Reich-ului pentru apărarea Berlinului, începuse o campanie propagandistică cu sloganuri de genul

„Chemarea Führer-ului este sfântă pentru noi!” şi „Crede! Luptă! Învinge!” Cinematografele prezentau buletine de ştiri cu bărbaţi mărşăluind, tineri şi bătrâni deopotrivă, umăr la umăr, detaşamentele Volkssturm primind rachete şi grenade şi apoi jurându-i credinţă Führer-ului, în cadrul unor ceremonii de masă. Camera de filmat zăbovea pe feţele celor care ascultau cuvântarea lui Goebbels. Mulţi, mai ales cei care nu erau conştienţi de realitatea militară a momentului, se lăsau convinşi de această demonstraţie de hotărâre. „Toate popoarele lumii au urzit un complot împotriva noastră, dar o să le arătăm noi ce suntem în stare”, îi scria o femeie soţului ei de pe front. „Ieri a avut loc ceremonia jurământului pentru toţi cei din district. Ar fi trebuit să-i vezi şi tu. Nu voi uita niciodată impresia de putere şi mândrie pe care mi-au lăsat-o. Încă nu se ştie, însă, când vor fi trimişi la luptă.”

Aceste acţiuni nu ridicau deloc moralul soldaţilor de pe front. Mulţi erau îngroziţi să afle din scrisorile de acasă că taţii, bunicii sau fraţii lor mai mici făceau instrucţie şi exerciţii cu armament în fiecare duminică. De fapt cei mai mulţi germani, cu respectul lor înnăscut pentru adevăraţii specialişti şi profesionişti, erau foarte sceptici. „În general, oamenii considerau”, le-a spus mai târziu generalul Hans Kissel judecătorilor săi, „că dacă Wehrmacht-ul nu era în stare să facă faţă situaţiei, atunci nici Volkssturm-ul nu avea nici o şansă.”

Majoritatea membrilor Volkssturm-ului bănuiau că vor fi aruncaţi fără nici un rost în luptă, simbolic, neavând nici o şansă să producă vreo impresie asupra maşinii de ucis care era armata sovietică. În jur de patruzeci de batalioane ale Volkssturm-ului din Silezia erau destinate apărării graniţelor estice şi nord-estice. S-au săpat câteva tranşee şi s-au ridicat baricade, dar, cum nu erau dotate cu aproape nici un fel de armament antitanc, sovieticii au trecut cu tancurile peste ele.

În zona industrială a Sileziei Superioare, centrul cel mai preţios indicat de Stalin, directorii companiilor germane erau din ce în ce mai îngrijoraţi. Se temeau de o revoltă a celor 300 000 de lucrători străini, în special a celor polonezi şi a celor aduşi cu forţa din Uniunea Sovietică, şi insistau asupra „măsurilor de securitate faţă de muncitorii străini inamici”, înainte ca ofensiva Armatei Roşii să-i încurajeze să se revolte. Tancurile mareşalului Konev erau însă mai aproape decât credeau.

Înaintarea sovieticilor impunea şi evacuarea taberelor de prizonieri de război şi a lagărelor de concentrare. Gărzi şi prizonieri se târau împreună prin regiuni sumbre, acoperite de zloată sau zăpadă, fără să ştie încotro se îndreaptă şi cu ce scop. Într-o după-amiază, târziu, un convoi de prizonieri de război britanici a trecut pe lângă un grup mare de prizonieri sovietici ce mărşăluiau cu zdrenţe înfăşurate

în jurul picioarelor goale. „Feţele lor palide şi lihnite”, scria Robert Kee, „contrastau oribil cu barba neagră lăsată să crească în voie. Numai ochii aveau o strălucire nepământească, rătăcită şi fugară, dar, în acelaşi timp, atât de umană, transmiţând parcă din străfundurile fiinţei un mesaj S.O.S.” Britanicii au adunat ce aveau prin buzunare, săpun sau ţigări, şi le-au aruncat ruşilor. Unul dintre pachete a căzut prea aproape. Când unul dintre prizonieri s-a aplecat să-l ridice, un gardian Volkssturm a alergat şi i-a zdrobit degetele. Apoi l-a lovit cu piciorul şi cu patul armei. Incidentul a provocat „vociferări puternice şi furioase” din partea coloanei britanice. „Gardianul a încetat să-l mai lovească şi i-a privit uluit. Desigur, devenise atât de înrăit şi atât de obişnuit cu brutalitatea, încât nu-i mai trecea prin cap că oamenii aveau dreptul să protesteze.” A început apoi să strige la ei şi să-şi agite arma ameninţător, dar vociferările lor au devenit şi mai puternice. Proprii lor gardieni au venit tropăind să reinstaureze ordinea şi l-au împins înapoi pe gardianul Volkssturm spre prizonierii lui. „Doamne, Dumnezeule!” a spus cineva de lângă Kee. „Le voi ierta ruşilor orice vor face acestei ţări când vor veni. Absolut orice.”

Cu Göring practic discreditat, lupta pentru putere la nivelul conducerii naziste se ducea, în special, între Bormann şi Himmler. Complotul din iulie îi sporise puterea lui Himmler, care se afla acum în fruntea singurelor organizaţii care puteau controla armata – Waffen SS şi Gestapo. Având în vedere starea fizică şi mentală a lui Hitler, destul de grav afectată de complotul eşuat, ar fi avut toate şansele să-i succeadă, însă, după cum existau anumite temeri, era cu totul şi cu totul altă chestiune dacă avea calităţile necesare de a fi pentru Hitler ceea ce Stalin fusese pentru Lenin.

Himmler nu părea deloc astfel. Principalele sale „trăsături fizice erau bărbia teşită, guşa destul de proeminentă şi ochelarii cu lentile groase”. Pentru un bărbat atât de rău, atât de străin de orice sentiment uman, Reichsführer-ul SS părea foarte naiv şi îngăduitor. Himmler, absolut sigur că avea să urmeze la conducerea Germaniei, îl subestimase serios pe Martin Bormann, secretarul cu faţă rotundă şi gât gros care reuşise să-i câştige încrederea lui Hitler, iar acum controla orice posibilitate de acces la el. Bormann îl dispreţuia în taină pe Himmler şi obişnuia să-l numească sarcastic „unchiul Heinrich”.

Bormann suspecta de multă vreme că Himmler, unul dintre posibilii fondatori ai Waffen SS, tânjea în secret să fie numit şi comandant al unei forţe armate, considerând că acest lucru i se cuvine. Oferindu-i posibilitatea de a-şi satisface această fantezie era o bună strategie de a-l scoate din Berlin şi de a-l îndepărta de centrul puterii. La începutul lui decembrie, aproape sigur la sugestia lui Bormann, Hitler l-a numit pe Himmler comandant al unei mici armate

de pe Rinul Superior. Reichsführer-ul SS a refuzat să-l recunoască pe mareşalul von Rundstedt, comandantul forţelor armate din vest, ca superiorul său. Uitat, însă, în sud-vestul Germaniei, în Pădurea Neagră, Himmler nu-şi dădea seama că-şi pierde rapid influenţa şi puterea în Berlin. Kaltenbrunner, şeful Biroului Central de Securitate al Reich-ului, pe care el însuşi îl fondase după asasinarea lui Heydrich la Praga, trecuse de partea lui Bormann, care îi lăsase cale liberă spre Hitler pentru a primi instrucţiuni de la acesta personal. Himmler nu-şi dădea seama că şi ofiţerul său de legătură de la Cartierul General al Führer-ului, SS Gruppenführer Hermann Fegelein, se alăturase, pe ascuns, taberei lui Bormann.

În timp ce conducătorii nazişti complotau unii împotriva altora, frontul de pe Vistula se prăbuşise complet, aşa cum prezisese Guderian. Brigăzile de tancuri sovietice nu se opriseră la căderea nopţii. Merseseră înainte, la adăpostul întunericului, explica un ofiţer superior, deoarece „erau mai puţin vulnerabili noaptea, iar tancurile noastre sunt înspăimântătoare pe întuneric".

Unele dintre unităţile de patrulare sovietice avansau uneori chiar şaizeci sau şaptezeci de kilometri pe zi. „După ce generalul german", spunea colonelul Gusakovski, „verifica poziţiile inamicului pe hartă, se dezbrăca şi se ducea liniştit la culcare. Noi ajungeam la el la miezul nopţii." Chiar pornind de la premisa că afirmaţia este puţin exagerată, nimeni nu putea nega că avântul ce făcea trupele sovietice să înainteze din ce în ce mai repede descumpănise sistemul de comandă german. Rapoartele privitoare la poziţia inamicului în ultimele ore ale zilei, trimise înapoi pe scara ierarhică, ajungeau la comandamentul armatei respective la ora 8. Atunci OKH trebuia să facă un rezumat şi să marcheze starea de fapt pe hartă, la timp pentru a fi folosită la şedinţa de prânz a lui Hitler. Cine ştie câte ore mai durau şi aceste şedinţe. Freytag von Loringhoven, asistentul militar al lui Guderian, îşi amintea de una care durase şapte ore. Astfel, ordinele emise pe baza instrucţiunilor lui Hitler nu ajungeau la unităţile de pe front mai devreme de douăzeci şi patru de ore de la trimiterea raportul asupra situaţiei.

În teatrul acesta de lupte politice, contribuţiile celor din afară la discuţiile privitoare la operaţiuni erau rareori constructive. De obicei slujeau scopurilor proprii, în special dacă exista şansa de a marca un punct împotriva unui rival din sistem. Göring părea acum lipsit de fineţea machiavelică ce-l consacrase. Nu avea nici un fel de cunoştinţe de strategie militară, dar stătea ore în şir aplecat asupra hărţilor, corpul său uriaş împiedicându-i pe ceilalţi să vadă ceva. Apoi, după ce se făcea încă o dată de râs, se retrăgea pe un scaun din apropiere. Hitler, uimitor de răbdător, nu-l admonesta când adormea în văzul

tuturor celor de faţă. Odată, Freytag von Loringhoven l-a văzut pe Göring adormit pe un scaun. Harta de rezervă ce-i acoperea faţa îl făcea să semene cu un agent comercial de dinainte de război moţăind într-un tren.

Conducătorii tancurilor sovietice erau atât de obosiţi, încât adormeau frecvent, un tanc Stalin sau un T-34 neavând la fel de mult de suferit ca o maşină obişnuită dacă se izbea de ceva. Sigur, era nevoie de căşti căptuşite cu piele sau ţesătură tare pentru a atenua şocurile suferite de cei aflaţi în pântecele monştrilor de oţel. Oamenii mergeau, pur şi simplu, înainte datorită febrei urmăririi. Vederea echipamentelor germane abandonate le producea o mare satisfacţie. „Nu o să aibă nici o şansă să se odihnească", jurau ei. Îi încânta, în special, să vadă cu surprindere ce efecte devastatoare reuşeau să producă ariergărzii germane.

La cel mai mic semn de rezistenţă hotărâtă, comandanţii sovietici apelau la artileria grea. Vasili Grossman observa „prizonierii de război germani disciplinaţi" mărşăluind în urma trupelor, unii dintre ei şocaţi încă din cauza bombardamentelor masive de artilerie. „Unul dintre ei îşi netezeşte haina şi salută de fiecare dată când trece o maşină pe lângă el", nota el în caietul de însemnări.

Armatele lui Jukov şi-au continuat înaintarea neîntâmpinând practic nici o rezistenţă spre nord-vest, în timpul celei de-a treia săptămâni a lui ianuarie. Armata 2 tancuri de gardă şi Armata 5 şoc şi-au continuat acţiunile similare pe partea dreaptă, Armata 1 tancuri de gardă şi Armata 8 gardă urmându-le îndeaproape pe partea stângă. Nici măcar Frontul 1 bielorus nu a reuşit să ţină pasul cu ele, emiţând uneori ordine cu privire la obiective ce fuseseră deja cucerite. Când Armata 8 gardă a generalului Vasili Ciuikov a ajuns la porţile oraşului industrial Lodz, pe 18 ianuarie, cu cinci zile înaintea datei planificate, acesta a hotărât să atace fără să mai consulte Comandamentul Frontului. Însă cum diviziile lui de puşcaşi intraseră dimineaţa în dispozitiv de atac, puţin a lipsit să fie bombardate de aviaţia Armatei Roşii. Până seara, oraşul a căzut în mâinile lor. Mulţi dintre soldaţii germani, ce zăceau acum fără viaţă pe străzi, fuseseră omorâţi de patrioţii polonezi ce-şi duceau la îndeplinire „execuţiile sângeroase, dar drepte".

Pe 24 ianuarie, Ciuikov, considerat cel mai bun general în lupta pentru cucerirea oraşelor, ca urmare a experienţei de la Stalingrad, a primit ordinul de a ataca oraşul Poznan (Posen). La primirea lui, s-a întrebat dacă comandamentul lui Jukov ştia ceva despre această fortăreaţă masivă.

Frontul 1 ucrainean din sud avea şi mai puţin de înaintat până la graniţa Reich-ului. Mai întâi, reuşiseră să-i surprindă pe nemţi la

Cracovia şi să elibereze oraşul fără a produce pagube. Dar rapiditatea înaintării produsese şi complicaţii neaşteptate. Armatele lui Jukov şi Konev preluaseră zeci de mii de soldaţi germani, dintre care mulţi reuşiseră să scape din captivitate şi încercau disperaţi să-şi croiască drum către vest, ascunzându-se în păduri în timpul zilei. Unii dintre ei îi atacau pe soldaţii Armatei Roşii aflaţi în marş numai pentru genţile lor cu pâine. Meşik, şeful NKVD din cadrul Frontului 1 ucrainean al lui Konev, l-a informat pe Beria că regimentele de puşcaşi responsabile cu siguranţa trupelor din ariergardă erau atacate de grupuri de până la două sute de soldaţi germani rătăciţi, rămaşi în spatele frontului.

Convoaie uriaşe de formaţiuni motorizate se retrăgeau spre Reich, încercând să-şi croiască drum prin masa de armate sovietice. Erau cunoscute drept „ceaunele umblătoare", luptându-se sau încercând să iasă dintr-o încercuire în alta, distrugând alte vehicule pentru a se putea mişca, abandonând fără probleme orice armament sau echipament ce nu mai putea fi folosit. Cea mai puternică şi mai cunoscută dintre acestea era Corpul blindat al lui Nehring. Acesta absorbea soldaţii şi unităţile rămase în urmă şi distrugea vehiculele ce se stricau sau rămâneau fără combustibil. Ajunseseră chiar să sacrifice două tancuri pentru a improviza un pod peste care să treacă în grabă, înainte de a se prăbuşi, vehiculele mai uşoare. Nehring, beneficiind şi de alegerea neintenţionată, dar inspirată, a unei rute ce urmărea aproximativ linia de demarcaţie dintre armatele lui Jukov şi Konev, a reuşit să evite lupte serioase. Într-un scurt mesaj radio, Nehring a aflat că *Grossdeutschland*, Corpul de Armată al generalului von Saucken, încerca să li se alăture. Au reuşit să facă joncţiunea pe o vreme ceţoasă, pe 21 ianuarie. Grupul astfel format s-a retras apoi, ajungând în cele din urmă în siguranţă, dincolo de Oder, pe 27 ianuarie.

În aceeaşi zi în care Nehring trecea peste Oder, crimele incredibile ale regimului nazist ieşeau la iveală la două sute de kilometri spre sud-est. Armata 60 a lui Konev descoperea reţeaua de lagăre din jurul Auschwitzului. Trupe de recunoaştere din Divizia 107 puşcaşi, unii călare, cu mitralierele în spate, ieşiseră din pădurile acoperite de zăpadă ca să dea peste cel mai sumbru simbol al istoriei moderne.

Când şi-au dat seama ce au găsit, ofiţerii sovietici au chemat toate echipele medicale disponibile pentru a-i îngriji pe cei 3 000 de prizonieri bolnavi. Din păcate, foarte mulţi dintre ei nu au mai putut fi salvaţi. Aceştia fuseseră prea slăbiţi ca să mai poată merge atunci când SS-ul începuse să evacueze lagărele în urmă cu nouă zile. Ofiţerii sovietici au început să le pună întrebări unora dintre ei. Adam Kurilowicz, fostul preşedinte al sindicatului muncitorilor de la Căile Ferate Poloneze, care se afla în lagăr din iunie 1941, le-a povestit cum se desfăşuraseră primele teste ale camerelor de gazare nou construite

în 15 septembrie 1941, folosindu-se opt sute de prizonieri din Armata Roşie şi şase sute de polonezi. Profesorul Mansfeld, un savant ungur, le-a povestit despre „experimentele medicale”, incluzând injecţii cu acid fenic, metodă folosită pentru a ucide o sută patruzeci de băieţi polonezi. Autorităţile Armatei Roşii au estimat că au fost ucişi mai mult de patru milioane de oameni, deşi cifra s-a dovedit, mai târziu, a fi fost destul de mult exagerată. Un fotograf al armatei a fost chemat să fotografieze porţile cu inscripţia *Arbeit Macht Frei* acoperite de zăpadă, copiii morţi cu burţile umflate, grămezile de păr de om, cadavrele cu gurile deschise şi numerele tatuate pe braţele scheletelor vii. Toate i-au fost trimise lui Aleksandrov, şeful propagandei Armatei Roşii din Moscova. Însă, în afară de raportul publicat pe 9 februarie în ziarul Armatei Roşii, *Stalinskoe Znamia* (*Stindardul lui Stalin*), Uniunea Sovietică a oprit dezvăluirea informaţiilor privitoare la Auschwitz până după 8 mai, după terminarea războiului.

Un ofiţer sovietic a mai descoperit şi un ordin al lui Himmler în care se aproba „amânarea execuţiei prizonierilor ruşi trimişi în lagăre, ce erau fizic capabili să spargă piatră”. În iarna aceea, prizonierii ruşi, „mulţi îmbrăcaţi în cămăşi sau numai în lenjerie intimă şi fără nimic pe cap”, fuseseră împinşi de la spate cu bastoane şi bice să muncească pe temperaturi de -35°C. Puţinii care se mai întorseseră pe picioarele lor suferiseră degeraturi severe. Nu ar fi putut supravieţui fără asistenţă medicală, care era practic inexistentă. Faptul că Wehrmacht-ul predase prizonierii de război SS-ului pentru a fi exterminaţi nu putea decât să sporească dorinţa fierbinte de răzbunare din sufletele soldaţilor Armatei Roşii. Auziseră chiar de la un translator dintr-un comandament german că „imediat ce soseau, tuturor prizonierilor li se ordona să se dezbrace; evreii erau ucişi pe loc”. Încă o dată, autorităţile sovietice se arătau interesate numai de crimele săvârşite împotriva cetăţenilor şi soldaţilor sovietici. Pentru soldaţii Armatei Roşii, ce vedeau însemna un singur lucru: nu aveau să ia prizonieri.

Dacă zilele acelea de ianuarie fuseseră dezastruoase pentru Wehrmacht, perioada a fost şi mai îngrozitoare pentru cele câteva milioane de civili care-şi părăsiseră locuinţele din Prusia Orientală, Silezia şi Pomerania. Familiile de fermieri, care timp de secole supravieţuiseră celor mai grele ierni, îşi dădeau seama acum cu groază cât de vulnerabile erau. Se confruntau cu o vreme nemiloasă, casele lor erau incendiate, iar hambarele jefuite sau distruse de trupele în retragere. Puţini îşi dădeau însă seama că aceasta fusese exact soarta ţăranilor polonezi, ruşi sau ucraineni, din pricina propriilor lor fraţi, fii sau taţi.

Populaţia evacuată din regiunile aflate de-a lungul coastei baltice – Prusia şi Pomerania Estică şi Vestică – se îndreptau spre Oder şi

Berlin. Cei de mai de jos, din sud – Silezia şi Wartheland – se îndreptau spre Neisse, în sudul Berlinului. Majoritatea refugiaţilor erau femei şi copii, de vreme ce aproape toţi bărbaţii rămaşi fuseseră înrolaţi în Volkssturm. Mijloacele de transport erau de orice natură, de la cărucioare de marfă şi chiar cărucioare pentru copii, pentru cei care mergeau pe jos, până la tot felul de căruţe, carete şi chiar vechi landouri recuperate din cine ştie ce grajduri uitate. Nu prea existau vehicule cu motor fiindcă Wehrmacht-ul şi Partidul Nazist le rechiziţionaseră deja aproape pe toate, ca şi tot combustibilul existent. Înaintarea era extrem de înceată şi nu numai din cauza zăpezii şi a gheţii. Convoaiele se opreau deoarece căruţele erau supraîncărcate şi axul roţilor nu mai rezista. Carele pline cu tot felul de lucruri, şunci, borcane şi vase de mâncare, fuseseră transformate în căruţe cu coviltir cu un schelet primitiv de lemn şi covoare întinse peste el. Saltelele dinăuntru ofereau un confort precar femeilor gravide sau lehuzelor. Pe solul îngheţat, caii aveau mult de tras. Unele căruţe erau trase de boi ale căror copite tocite, fără potcoave, lăsau urme sângerânde pe zăpadă. Şi când murea un animal, aşa cum se întâmpla adesea, rareori era timp să fie tranşat pentru carne. Frica de inamic se dovedea mai puternică decât foamea şi-i împingea pe refugiaţi înainte.

Noaptea, convoaiele erau îndrumate spre satele de pe marginea drumului, unde li se îngăduia, de multe ori, să rămână în hambarele şi grajdurile conacelor. Proprietarii îi primeau pe cei de-un rang cu ei care fugeau din Prusia Orientală ca şi cum ar fi fost oaspeţi sosiţi pentru o partidă de vânătoare. Lângă Stolp, în Pomerania de Est, baronul Jesko von Puttkamer a tăiat chiar un porc pentru refugiaţii dintr-un convoi. Un oficial nazist local, „cu picioare scurte şi burtă mare”, venise imediat să-l avertizeze că a tăia un animal fără aprobare era „o infracţiune serioasă”. Baronul a strigat la el să plece imediat de pe proprietatea lui dacă nu vrea să fie tăiat şi el.

Cei care părăsiseră Prusia Orientală cu trenurile nu aveau o situaţie mult mai bună. Pe 20 ianuarie, un tren de marfă supraîncărcat cu refugiaţi a intrat încet în gara din Stolp. „Siluete înghesuite, ţepene de frig, aproape incapabile să stea în picioare şi să coboare din tren; haine subţiri, zdrenţăroase, ici-colo câte o pătură aruncată peste umerii încovoiaţi; feţe livide, golite de expresie.” Nu vorbea nimeni. Bocceluţe rigide erau scoase din vagoane şi aşezate pe peron. Erau copiii care muriseră de frig. „În liniştea adâncă, ţipetele unei mame ce nu voia să-i lase să-i ia copilul mort erau sfâşietoare”, îşi aminteşte o femeie care a asistat la eveniment „M-au cuprins groaza şi panica. Nu văzusem niciodată atâta durere. Şi, în spatele acestei privelişti, se ridica ameninţătoare o viziune înfricoşătoare, bulversantă: noi eram aceşti oameni; asta era soarta ce ne aştepta pe toţi.”

Vremea s-a înrăutăţit şi mai tare o săptămână mai târziu,

temperaturile coborând noaptea de la -10 la -30°C. În ultima săptămână din ianuarie, s-a mai aşternut încă o jumătate de metru de zăpadă, formând troiene uneori imposibil de trecut chiar şi cu tancul. Totuşi, migraţia provocată de panică a crescut. Pe măsură ce forţele sovietice înaintau spre capitala Sileziei, Breslau, fortăreaţă despre care Hitler spusese că trebuie apărată până la ultimul glonţ şi ultimul om, maşini cu difuzoare le ordonau civililor să părăsească oraşul cât mai rapid. Refugiaţii se călcau în picioare pentru a prinde ultimele trenuri. Nici nu se punea problema să fie evacuaţi răniţii sau bolnavii. Li se lăsa o grenadă să o folosească pentru ruşi şi pentru ei înşişi. Trenurile nu erau întotdeauna cele mai sigure mijloace de transport. Distanţele care ar fi fost acoperite în trei ore „în vremuri normale", nota un raport asupra situaţiei refugiaţilor, erau parcurse acum în douăzeci şi una de ore.

Sora Evei Braun, Ilse, care locuia în Breslau, a fugit şi ea cu trenul. O maşină oficială a luat-o de la Schlesischer Bahnhof din Berlin, în dimineaţa zilei de 21 ianuarie, şi a adus-o la Adlon Hotel, unde locuia Eva. Au luat cina împreună în seara aceea, în biblioteca Cancelariei Reich-ului. Eva, care nu avea nici cea mai mică idee despre dimensiunile dezastrului din Est, sporovăia fără nici o grijă, ca şi cum sora ei urma să se întoarcă în Breslau după o scurtă vacanţă. Ilse nu s-a putut abţine. I-a descris refugiaţii ce-şi croiau drum prin zăpadă de frica duşmanului. Era atât de furioasă, încât i-a spus Evei că Hitler trăgea toată ţara după el în prăpastie. Eva s-a arătat extrem de şocată şi de supărată. Cum putea să spună aşa ceva despre Führer, care fusese atât de generos şi chiar se oferise să o adăpostească la Berghof? Fără îndoială, merita pusă la zid şi împuşcată.

Până pe 29 ianuarie, calculele autorităţilor naziste arătau că „în jur de patru milioane de oameni din zonele evacuate" se îndreptau spre centrul Reich-ului. Cifra era clar subestimată. De fapt era vorba de şapte milioane, în două săptămâni, şi de 8,35 milioane, până pe 19 februarie. La sfârşitul lui ianuarie, între 40 000 şi 50 000 de oameni soseau în Berlin în fiecare zi, în special cu trenul. Capitala Reich-ului nu era dispusă să-şi primească victimele. „Friedrichstrasse Bahnhof a devenit punctul crucial de schimbare a sorţii Germaniei", scria un martor ocular. „Fiecare nou tren ce soseşte în gară aduce pe peroane o masă amorfă de suferinţă." În nenorocirea lor, probabil că refugiaţii nu observau pancartele pe care scria: „Este interzis câinilor şi evreilor să folosească scările rulante!" Curând, Crucea Roşie germană a luat măsuri să scoată refugiaţii din Anhalter Bahnhof cât se poate de repede sau să oblige trenurile să ocolească Berlinul. Autorităţile se temeau de „bolile contagioase cum ar fi tifosul" şi de izbucnirea unei epidemii în capitală. Alte boli de care se temeau că vor fi răspândite de refugiaţi erau dizenteria, paratifosul, difteria şi febra aftoasă.

Un exemplu elocvent pentru haosul generat este dat de cifrele privitoare la situaţia oraşului Danzing. Pe 8 februarie, se estima că în Danzing se aflau 35 000-40 000 de refugiaţi, dar oraşul trebuia să se aştepte la încă 400 000. Două zile mai târziu s-a decis că cifra de 400 000 fusese deja atinsă. Cum nu se pregătiseră în nici un fel pentru dezastrul pe care Hitler refuzase să-l conştientizeze, autorităţile naziste trebuiau acum să recupereze timpul pierdut dacă voiau să mai aibă vreo urmă de autoritate în faţa oamenilor. Au pus în scenă un mare spectacol folosind Junkers 88 din Luftwaffe, pentru a arunca provizii convoaielor înzăpezite şi înfometate, dar s-au plâns în taină că această acţiune fusese un „efort extraordinar" pentru rezervele de combustibil.

S-au amenajat depozite de mâncare pentru refugiaţi în jurul Danzingului, dar acestea au început curând să fie jefuite de soldaţii germani, ale căror raţii erau total neîndestulătoare. Cu toate acestea, zona ce necesita ajutor cât mai urgent rămânea Prusia Orientală, unde primul vas destinat evacuării refugiaţilor nu a sosit înainte de 27 ianuarie, la paisprezece zile după atacul lui Cerniahovski. Alte vase cu provizii de pâine şi lapte condensat pentru civili nu au plecat până la începutul lui februarie. Dar unele dintre acestea nu au mai ajuns niciodată la destinaţie. Un avion cu 2 000 de cutii de lapte condensat a fost doborât în una dintre primele încercări de a transporta alimente pe calea aerului.

Cele două fronturi comandate de Cerniahovski şi Rokossovski au forţat rămăşiţele celor trei armate germane ce apărau Prusia Orientală în grupuri separate să se retragă cu spatele spre mare. Trupele de pe flancul stâng al lui Rokossovski capturaseră oraşele-fortăreaţă ale cavalerilor teutoni, de pe malul stâng al Vistulei şi Marienburg pe Nogat. Armata 2 germană a fost obligată să se întoarcă în estuarul Vistulei, păstrându-şi însă controlul asupra insuliţei de nisip Frische Nehrung. Şi cum laguna Frisches Haff era acoperită de treizeci de centimetri de gheaţă, refugiaţii puteau încă să traverseze cu piciorul de pe ţărm şi apoi spre Danzing. Între timp, flancul drept al lui Rokossovski a trebuit să se redreseze rapid pentru a zădărnici tentativa germanilor de a ieşi din încercuire prin vest.

Hitler era obsedat de ideea de a rămâne pe poziţii pe linia de apărare a Lacurilor Mazuriene. S-a înroşit de furie când a aflat că generalul Hossbach, comandantul Armatei 4, îşi abandonase obiectivul ce trebuia apărat, fortăreaţa Lötzen, pe 24 ianuarie. Vestea l-a descumpănit chiar şi pe Guderian. Cu toate acestea, atât Hossbach, cât şi superiorul său, generalul Reinhardt, erau hotărâţi să spargă încercuirea lui Rokossovski şi să evite un alt Stalingrad. Atacul lor, atac de artilerie pentru străpungerea apărării inamicului, menit, în

acelaşi timp, să permită şi civililor să fugă, a început în noaptea senină şi geroasă de 26 ianuarie. Neaşteptata ofensivă a zdrobit Armata 48 sovietică şi aproape a ajuns la Elbing, oraş pe care Armata 2 germană reuşise să-l păstreze după primele atacuri izolate cu tancuri. După trei zile de luptă, în zăpada adâncă şi pe un frig pătrunzător, trupele lui Rokossovski i-au împins înapoi. Hitler i-a demis pe Reinhardt şi pe Hossbach, ale căror divizii erau forţate acum să se retragă în ceea ce a devenit cunoscut drept Heiligenbeil *Kessel* (ceaun), un patrulater ciudat cu spatele spre Frisches Haff. Peste 600 000 de civili fuseseră prinşi în încercuire.

Între timp, Frontul 3 bielorus înconjurase Königsbergul pe uscat. Marea garnizoană a oraşului, componentă a Armatei 3 tancuri, a fost astfel izolată de Peninsula Samland, care dădea în micul port baltic Pillau, aflat la gura lagunei. Aproximativ 200 000 de civili au rămas în oraşul încercuit, cu foarte puţine provizii. Astfel, 2 000 de femei şi copii erau obligaţi în fiecare zi să pornească pe jos, într-o călătorie periculoasă, peste gheaţă, spre oraşul deja extrem de aglomerat, Pillau. Câteva sute mergeau chiar prin zăpadă spre trupele sovietice să cerşească mâncare şi să se lase la mila lor. Primul vas cu aburi din Pillau, încărcat cu 1 800 de civili şi 1 200 de răniţi, nu a ajuns într-o zonă sigură până pe 29 ianuarie. Gauleiter-ul Koch, după ce îi condamnase pe generalii Reinhardt şi Hossbach pentru că încercaseră să iasă din Prusia Orientală şi după ce le ordonase apărătorilor Königsbergului să lupte până la ultimul om, a părăsit oraşul. După o vizită la Berlin s-a întors la Pillau, loc mult mai sigur, unde a făcut un mare spectacol din evacuarea pe calea mării folosind radiocomunicaţiile Kreigsmarine, înainte să fugă şi el însuşi încă o dată.

Pillau nu putea primi vapoare foarte mari, aşa că principalul port maritim pentru evacuarea de pe coasta baltică a fost desemnat Gdynia (Gotenhafen), la nord de Danzing. Amiralul Dönitz a dat ordinul pe 21 ianuarie pentru Operaţiunea Hannibal, evacuarea în masă a refugiaţilor, folosind patru vapoare mari. Pe 30 ianuarie, cel mai mare vas de croazieră german, *Wilhelm Gustloff*, din seria „Putere prin bucurie”, proiectat pentru a primi 2 000 de pasageri, a plecat cu un număr între 6 600 şi 9 000 de oameni la bord. În noaptea aceea, a fost atacat de un submarin sovietic din Flota Baltică, escortat de o singură vedetă torpiloare. Căpitanul A.I. Marinescu a lansat trei torpile. Toate şi-au lovit ţinta. Refugiaţii istoviţi, treziţi brusc din somn, au intrat în panică. A început o luptă disperată pentru a ajunge la bărcile de salvare. Mulţi nici nu au mai apucat să urce pe punte din cauza apei îngheţate ce năvălea prin spărturi: afară erau -18°C. Bărcile de salvare ce fuseseră lansate au fost răsturnate de refugiaţii disperaţi ce se aruncau de pe punte. Vaporul s-a scufundat în mai puţin de o oră.

Între 5 300 şi 7 400 de oameni şi-au pierdut viaţa. Cei 1 300 de supravieţuitori au fost salvaţi de vase mai mici, conduse de crucişătorul *Admiral Hipper*. A fost cel mai mare dezastru umanitar naval din istorie.

Istoricii ruşi, chiar şi astăzi, susţin versiunea oficială sovietică şi afirmă că vaporul avea la bord „peste 6 000 de hitlerişti, dintre care 3 700 erau membri ai echipajelor de submarine". Principalul interes al ruşilor nu era legat de soarta victimelor, ci de triumful comandantului de submarin A.I. Marinescu. Recomandarea de a fi făcut Erou al Uniunii Sovietice a fost refuzată de NKVD, deoarece avusese o relaţie amoroasă cu o cetăţeană străină, faptă pentru care rareori se scăpa fără proces şi fără deportarea în Gulag. Abia în 1990, în ajunul celei de-a patruzeci şi cincea aniversări a victoriei, a fost făcut postum Erou al Uniunii Sovietice.

Unul dintre efectele secundare ale migraţiei în masă din Germania a fost criza de combustibil. Aprovizionarea cu cărbuni fusese întreruptă pentru că trenurile de marfă transportau refugiaţii prin Pomerania. În unele locuri, brutarii nu aveau cu ce să-şi coacă pâinea. Situaţia generală era acum atât de disperată, încât, „pentru a salva Reich-ul", trenurile de marfă nu au mai transportat refugiaţi, ci combustibil pentru Wehrmacht. Decizia a fost luată pe 30 ianuarie, la a douăsprezecea aniversare a venirii la putere a NSDAP.

Unii generali priveau refugiaţii civili nu cu milă, ca pe principalele victime ale răzbunării sovietice pentru invazia Wehrmacht-ului, ci, pur şi simplu, ca pe o problemă suplimentară. Unul dintre comandanţii cei mai apreciaţi de Hitler, generalul Schörner, dăduse ordin ca o zonă de 30 km de pe malul estic al Oderului Superior să fie rezervată operaţiunilor militare. Se plânsese în public că refugiaţii împiedicau acţiunile militare şi-i ceruse mareşalului Keitel să ordone ca „evacuarea să înceteze". Aceasta însemna probabil că era gata să ia măsuri de reprimare a civililor care se retrăgeau din faţa Armatei Roşii.

Autorităţile naţional-socialiste tratau uneori refugiaţii germani aproape la fel de rău ca pe prizonierii din lagărele de concentrare. Administratorii locali, Kreisleiter-ii, îşi declinau responsabilitatea în ceea ce îi privea, în special dacă erau bolnavi. Trei trenuri de marfă duceau refugiaţi înghesuiţi în vagoane deschise spre Schleswig-Holstein. Numai într-un tren se aflau 3 500 de oameni, în majoritate femei şi copii. „Oamenii se aflau într-o stare groaznică", se scria într-un raport. „Erau plini de păduchi şi aveau multe boli, cum ar fi râia. După călătoriile lungi, mulţi mureau în vagoane. Deseori trenurile nu erau complet descărcate odată ajunse la destinaţie, ci erau trimise către o altă gară. În afară de aceste aspecte, totul este în regulă în

Schleswig-Holstein."

Hitler însuşi hotărâse că ar fi o idee bună să umple „protectoratul" format pe teritoriul Cehoslovaciei ocupate cu refugiaţi germani. „Părerea lui", explica o oficialitate, „este că dacă cehii văd nenorocirea acestora, nu vor fi capabili să se organizeze într-o mişcare de rezistenţă." Aceasta s-a dovedit a fi o altă decizie greşită, cu un efect total diferit de cel scontat. Un raport i-a fost trimis Führer-ului după mai puţin de trei săptămâni, avertizând că cehii, văzând dovezile înfrângerii, se pregătesc, sub conducerea lui Beneš, să-şi ia soarta în propriile mâini.

Nu a durat mult până când criza naţional-socialismului a început să afecteze armata. Hitler era convins că totul se va rezolva dacă va numi un lider militar suficient de neîndurător şi de îndoctrinat ca să apere Reich-ul în est. Generalului Guderian nu i-a venit să creadă auzind că Hitler a hotărât, pe 24 ianuarie, că Himmler, Reichsführer-ul SS, urma să comande noul Grup de Armate Vistula, între Prusia Orientală şi rămăşiţele trupelor împrăştiate din Silezia. Decizia lui Hitler era, fără îndoială, influenţată şi de ameninţarea transmisă lui Guderian, cu câteva zile înainte, că va zdrobi „sistemul Statului-Major General" şi că se va răzbuna pe „un grup de intelectuali" care şi-ar fi „impus vederile asupra superiorilor".

În după-amiaza aceea, colonelul Hans Georg Eismann de la Statul-Major General a primit ordine să pornească spre Schneidemühl. Urma să fie şeful Direcţiei Operaţii în Comandamentul Grupului de Armate Vistula. Eismann nu auzise niciodată de o astfel de formaţiune. Generalul însărcinat cu direcţionarea ofiţerilor de Stat-Major la posturi i-a explicat că tocmai fusese constituită. Eismann a aflat cu la fel de multă surprindere ca şi Guderian că Himmler urma să fie comandantul acesteia.

Eismann nu a avut ce să facă şi a trebuit să plece spre est chiar în seara respectivă, cu Kübelwagen, puternicul echivalent german al jeepului. În timp ce mergeau prin noaptea îngheţată, de-a lungul Reichstrasse I, „a avut revelaţia haosului şi nenorocirii în care se aflau". „De-a lungul şoselei, se înşirau convoaie nesfârşite de refugiaţi din est." Cei mai mulţi dădeau impresia că sunt istoviţi şi merg în virtutea inerţiei, fără speranţa de a mai ajunge undeva.

Eismann spera că, odată ajuns la destinaţie, avea să obţină o imagine mai clară a situaţiei, dar, după cum şi-a dat curând seama, Comandamentul Grupului de Armate Vistula era diferit de toate celelalte. În Schneidemühl a întrebat un controlor de trafic militar pe unde să o ia, dar, evident, locaţia respectivă era strict secretă. Din fericire, s-a întâlnit cu maiorul von Hasse, pe care îl cunoştea, reuşind, în cele din urmă, să obţină informaţiile de care avea nevoie.

Comandamentul General se stabilise în trenul special al lui Himmler, Sonderzung *Steiermark*, un şir lung şi subţire de vagoane de dormit, urmate de vagoane dotate cu echipament antiaerian. Santinele SS înarmate apăreau pe peroane la intervale regulate. Într-un „vagon-restaurant foarte elegant", Eismann a găsit un tânăr Untersturmführer care l-a condus în alt vagon, să-l întâlnească pe comandantul şi Reichsführer-ul SS.

Himmler stătea la un birou în salonul său. Când s-a ridicat să-şi întâmpine vizitatorul cu o strângere de mână, Eismann a observat că „avea mâna moale ca a unei femei". Colonelul, care-l văzuse numai în poze sau de la distanţă, l-a studiat cu atenţie. Reichsführer-ul SS purta ochelari, dar nu era îmbrăcat în obişnuita uniformă neagră SS, ci într-una gri, de luptă, probabil pentru a sublinia rolul militar pe care-l deţinea în context. Era uşor adus de spate şi avea trunchiul prea lung comparativ cu picioarele. Bărbia teşită şi ochii înguşti îi dădeau „o înfăţişare mongoloidă". L-a condus pe Eismann la o masă mai mare să studieze harta operaţiunilor. Acesta a observat că era veche de cel puţin douăzeci şi patru de ore.

„Ce avem ca să acoperim golul acesta şi să stabilim un front nou?", a întrebat Eismann. Nu-i erau deloc străine crizele exacerbate, dacă nu chiar provocate, de Cartierele Generale ale Führer-ului. În decembrie 1942, el fusese ofiţerul trimis de urgenţă în încercuirea de la Stalingrad, la ordinele mareşalului von Manstein, să discute situaţia cu generalul Paulus.

Himmler a răspuns folosind toate vorbele goale şi clişeele conducătorului său: „un contraatac imediat", „zdrobirea flancului inamicului" etc. Răspunsurile sale erau lipsite de cele mai elementare noţiuni militare. Eismann avea impresia că „un orb îi vorbea despre culori". L-a întrebat apoi ce forţe gata de luptă aveau la dispoziţie. Himmler nu avea idee. Părea că nu ştie că Armata 9 mai exista doar cu numele. Un singur lucru era clar: Reichsführer-ului SS nu-i plăceau întrebările directe, puse în maniera obişnuită la nivelul Statului-Major General.

Comandamentul Grupului de Armate Vistula se dovedea, astfel, lipsit nu numai de ofiţeri de Stat-Major bine pregătiţi, ci şi de mijloace organizate de aprovizionare şi transport, ca să nu mai vorbim de vreun detaşament de transmisiuni. Singurul mijloc de comunicare era telefonul comandantului. Şi în afară de harta de drumuri pe care Eismann o adusese din călătoria de la Berlin, Cartierul General nu mai avea decât o hartă. Până şi acelor ofiţeri de Stat-Major care trecuseră anterior prin situaţii dezastruoase li se părea aproape imposibil să-şi dea seama de gradul de incompetenţă şi iresponsabilitate a „camarilei lui Hitler".

Himmler, hotărât să lanseze un contraatac, era de părere să se

arunce în luptă regimente desperecheate şi batalioane la un loc. Eismann a sugerat un comandant de divizie care să aibă cel puţin un număr de subordonaţi şi mijloace de comunicare pentru a-l putea organiza, însă Himmler a insistat asupra unui comandant de corp de armată pentru a suna mai impresionant. L-a ales pe Obergruppenführer-ul Demmlhuber. (Ofiţerii îl porecliseră pe Demmlhuber „Tosca", după numele unui cunoscut parfum pe care se bănuia că-l folosea.) A fost improvizat la repezeală statul-major al unui corp de armată şi, în ziua următoare, Demmlhuber a preluat comanda. Demmlhuber, care avea mai multă experienţă decât Himmler, nu era foarte încântat de sarcina pe care o primise. Operaţiunea, dacă merita să fie numită aşa, s-a dovedit un eşec total, iar el a fost unul dintre puţinii generali Waffen SS demişi. Faptul a stârnit glume în rândul iubitorilor de operă din Statul-Major, care spuneau că „Tosca" fusese dată afară, dar cel puţin nu trebuise să se arunce de la înălţime.

Un alt ofiţer din Waffen SS a venit să preia funcţia de comandant al corpului de armată. Acesta era Brigadeführer-ul Lammerding, fost comandant al Diviziei de tancuri SS *Das Reich*. Deşi un comandant respectat, avea puţină experienţă de lucru în Statul-Major şi nu agrea deloc compromisurile. Între timp, înaintarea sovietică pe Schneidemühl forţase Cartierul General al Grupului de Armate Vistula să se retragă spre nord, spre Falkenburg. Schneidemühl, considerat de Hitler, la fel ca şi Poznanul, o adevărată fortăreaţă, fusese abandonat în voia sorţii, numai cu opt batalioane de Volkssturm, câţiva genişti şi câteva piese de artilerie. Dictonul lui Hitler, „Când soldatul german a ajuns să ocupe o poziţie, nu o va abandona niciodată", rămăsese o simplă frază golită de conţinut.

Un batalion de Volkssturm din Pomerania, în drum spre Schneidemühl, a trecut cu trenul din Stolp pe lângă *Steiermark*-ul lui Himmler. Aşa-numitul „batalion" era condus de baronul Jesko von Puttkamer, proprietarul moşiei care-l ameninţase pe funcţionarul nazist cu abdomenul proeminent. El şi subordonaţii săi, îmbrăcaţi în uniformele pe care le purtaseră în Primul Război Mondial, îşi aduseseră şi vechile pistoale din timpul când fuseseră activi. Oamenii pe care-i conduceau, cea mai mare parte fermieri şi proprietari de magazine, nu aveau arme, ci numai banderole cu însemnele Volkssturm-ului. Se presupunea că aveau să primească arme în Schneidemühl. Brusc, trenul a intrat într-o zonă de foc, atacată de tancurile sovietice. Mecanicul a reuşit să oprească şi să dea înapoi cu o prezenţă de spirit remarcabilă.

Odată aflaţi în afara pericolului, Puttkamer le-a ordonat oamenilor săi să coboare din tren. Apoi i-a condus pe jos înapoi la Stolp, prin zăpada până la genunchi, punându-i pe cei mai puternici

dintre ei în frunte pentru a croi drum pentru ceilalţi. A refuzat să-i lase să fie omorâţi inutil. La întoarcere, concetăţenii săi l-au salutat ca pe un erou, în Stephansplatz, strânşi în faţa primăriei. Dar baronul von Puttkamer se întorsese acasă cu inima grea şi a pus deoparte uniforma, dezonorată „din cauza acestor Hitleri şi Himmleri".

CAPITOLUL 5

Ofensiva de pe Oder

Până în a patra săptămână din ianuarie, Berlinul ajunsese într-o stare de „isterie şi dezintegrare". Aveau loc două raiduri aeriene în fiecare noapte, la orele 20 şi 23. Refugiaţii din teritoriile estice povesteau istorii înspăimântătoare despre cei care fuseseră prinşi de Armata Roşie. Ungaria, ultimul aliat al Germaniei din Balcani, trecuse acum pe faţă de partea Uniunii Sovietice, iar zvonurile privitoare la înaintarea rapidă a armatelor de tancuri sovietice acreditau ideea că întregul front estic se prăbuşeşte. Soldaţii de rând sperau că inamicul avea să împuşte numai ofiţerii şi membrii SS, iar muncitorii şi micii funcţionari locali încercau să se convingă că ruşii nu aveau de ce să le facă vreun rău.

Ştirile cele mai exacte despre situaţia de pe Frontul de Est erau furnizate de muncitorii de la căile ferate. Adesea, aceştia ştiau cât de departe ajunseseră ruşii chiar înainte de Statul-Major. Din ce în ce mai mulţi germani îşi asumau riscul de a asculta BBC pentru a afla ce se întâmpla cu adevărat. Dacă erau denunţaţi de vecini Gestapo-ului, riscau să fie trimişi într-un lagăr de concentrare. Cu toate acestea, erau încă mulţi cei loiali lui Hitler şi Goebbels care credeau cu tărie fiecare ştire emisă de „Promi", Ministerul Propagandei.

Mijloacele de transport în comun nu fuseseră încă reparate şi oamenii se chinuiau în fiecare zi să ajungă la serviciu printre dărâmături. Din ce în ce mai mulţi dormeau în clădiri aflate cât mai aproape de locurile lor de muncă. Sacul de dormit devenise unul dintre cele mai importante obiecte din inventarul fiecăruia. Era nevoie şi de paturi pliante pentru rudele şi prietenii care fugiseră din est sau pentru cei ale căror locuinţe fuseseră distruse de bombardamente. Cei care aveau relaţii sus-puse analizau diferite variante de părăsire a capitalei.

Zvonurile despre numeroşii moşieri împuşcaţi de trupele sovietice

în Prusia Orientală îi convinseseră pe toţi că aristocraţia era în pericol. Propaganda sovietică era îndreptată, la fel de mult ca şi cea naţional-socialistă, spre eradicarea „militarismului de tip junker".

Cei care încercau să iasă din Berlin trebuiau să fie foarte atenţi, deoarece Goebbels declarase că părăsirea capitalei fără aprobare echivala cu o dezertare. În primul rând, aveau nevoie de un permis de călătorie; acesta se putea obţine numai sub pretextul unor afaceri foarte importante ce necesitau prezenţa deţinătorului în afara capitalei. Mulţi dintre cei care chiar aveau de făcut vreo călătorie de afaceri în afara Berlinului primeau în şoaptă sfaturi de la colegii invidioşi: „Să nu te mai întorci. Rămâi acolo". Aproape toată lumea visa să-şi găsească adăpost într-un colţ liniştit, undeva la ţară, acolo unde la ferme se mai găsea încă mâncare. Unii se interesau chiar de posibilitatea de a-şi procura paşapoarte false, aşa că diplomaţii străini erau acum la mare preţ. Funcţionarii ministerelor se numărau printre cei mai norocoşi. Au fost evacuaţi spre sud în următoarele câteva săptămâni.

Cea mai mare ameninţare era valul de execuţii organizate de SS la ordinele lui Himmler. Pe 23 ianuarie, după ce Armata Roşie străpunsese deja vechile graniţe ale Reich-ului, mai mulţi membri ai rezistenţei germane, ce avuseseră legătură cu complotul din iulie, au fost executaţi în Închisoarea Plötzensee. Printre victime se numărau contele Helmuth von Moltke, Eugen Boly şi Erwin Planck, fiul laureatului Premiului Nobel pentru fizică, Max Planck.

Noul slogan al lui Goebbels, „Vom învinge pentru că trebuie să învingem", provoca dispreţ şi disperare în rândurile non-naziştilor, însă majoritatea germanilor nu se gândeau încă să îl pună la îndoială. Chiar dacă numai fanaticii mai credeau acum în „victoria finală", cei mai mulţi susţineau în continuare cauza pentru că nu-şi puteau imagina o alternativă. Strategia propagandei neobosite a lui Goebbels, din momentul în care războiul din Est se întorsese împotriva Germaniei, fusese aceea de a submina orice variantă sau alternativă.

Goebbels, atât în calitate de comisar al Reich-ului pentru apărarea Berlinului, cât şi ca ministru al Propagandei, părea în elementul lui ca avocat principal al tuturor formelor de război: vizita trupele, ţinea discursuri, participa la paradele Volkssturm, criticând cu asprime tot ce nu-i convenea. În marea ei majoritate, populaţia nu l-a mai văzut pe Hitler. Acesta dispăruse din buletinele de ştiri şi ceea ce se mai difuza încă era ultimul său discurs, ţinut pe 30 ianuarie, cu ocazia celor doisprezece ani de guvernare nazistă. Părea că vocea lui îşi pierduse toată puterea şi suna altfel. Nu era, prin urmare, de mirare faptul că circulau atâtea zvonuri despre îmbolnăvirea sau chiar moartea lui. Oamenii nu ştiau când se afla la Berchtesgaden sau în Berlin. Şi, în timp ce Goebbels vizita victimele bombardamentelor,

câştigând astfel o mare popularitate, Hitler refuza să viziteze capitala sa atât de afectată. Absenţa Führer-ului se datora atât retragerii sale din viaţa publică, cât şi dificultăţii de a ascunde modificările dramatice intervenite în înfăţişarea lui. Ofiţerii de Stat-Major care vizitau buncărul Cancelariei Reich-ului şi care nu-l văzuseră pe Hitler de la atentatul eşuat din 20 iulie erau foarte impresionaţi. „Uneori era atât de încovoiat", spunea aghiotantul lui Guderian, maiorul Freytag von Loringhoven, „încât aproape că părea că-i crescuse o cocoaşă." Ochii, cândva strălucitori, erau acum opaci, iar pielea palidă avea o nuanţă pământie. Îşi trăgea piciorul după el când intra în camera de şedinţe, iar strângerea sa de mână era moale, fără vlagă. Deseori încerca să-şi ţină mâna stângă cu cea dreaptă pentru a-i ascunde tremuratul. Deşi mai avea puţin până la a cincizeci şi şasea aniversare, Führer-ul avea înfăţişarea şi aerul unui bătrân senil. Îşi pierduse totodată şi capacitatea uimitoare de sesizare a detaliilor şi pasiunea pentru statistici, cu care-i convinsese de atâtea ori înainte pe cei care se îndoiau de el. Şi nici nu-i mai plăcea să fie imitat de ceilalţi. Acum vedea în jurul său numai trădare.

Ofiţerii din Statul-Major îşi dădeau seama foarte bine de atmosfera antiarmată ce plutea în aer, în fiecare zi când vizitau buncărul din Zossen. Sosirea lui Guderian în marele său Mercedes oficial era salutată de santinele prin prezentarea armei, dar, odată intrat, atât el, cât şi oamenii lui trebuiau să-şi deschidă servietele pentru a fi percheziţionate. Li se luau pistoalele şi trebuiau să stea în picioare în timp ce gărzile SS le examinau uniformele, cu ochi versaţi, în căutarea unor umflături suspecte.

Ofiţerii trebuiau, de asemenea, să-şi amintească unii altora, înainte de a intra în Cancelaria Reich-ului, că acum era interzis salutul în manieră tradiţională. Toţi membrii Wehrmacht-ului trebuiau să folosească „salutul german", aşa cum era cunoscut salutul nazist. Mulţi se trezeau că-şi duc mâna la chipiu şi se opreau brusc la jumătatea gestului pentru a-şi împinge cu putere braţul în faţă. Freytag von Loringhoven, de exemplu, nu se simţea deloc în largul lui în locuri ca acestea. Predecesorul său fusese spânzurat fiindcă participase la complotul din iulie, iar vărul său, colonelul baron Freytag von Loringhoven, un alt conspirator, se sinucisese.

Cancelaria Reich-ului era aproape goală. Tablourile, tapiseriile şi mobila fuseseră îndepărtate. Tavanul era plin de crăpături, ferestrele sparte fuseseră acoperite cu scânduri, iar paravanele de pal încercau să ascundă distrugerile provocate de bombe. Nu cu mult timp înainte, în uriaşul coridor de marmură ce ducea la camera centrală, Freytag observase cu uimire două femei coafate şi îmbrăcate cu rochii scumpe. O astfel de eleganţă frivolă părea atât de nepotrivită în locul şi împrejurările acelea, încât se întorsese spre însoţitorul său,

aghiotantul lui Keitel, ca să-l întrebe cine erau.

„Era Eva Braun."

„Cine-i Eva Braun?", a întrebat el.

„Este amanta Führer-ului", se amuzase aghiotantul lui Keitel de uimirea lui. „Şi cealaltă era soră-sa, cea care-i măritată cu Fegelein." Ofiţerii care lucrau la Cancelaria Wehrmacht-ului fuseseră foarte discreţi. Aproape nimeni din afară nu aflase de ea, nici măcar cei din Cartierul General de la Zossen, care veneau acolo în mod regulat.

Freytag îl cunoştea bine pe Fegelein, ofiţerul de legătură al lui Himmler. Îl considera un „tip extrem de vulgar, cu un accent de München îngrozitor, arogant şi prost crescut". Fegelein obişnuia să întrerupă generalii în mijlocul discuţiei, încercând să se implice în toate. În ciuda părerii proaste pe care o avea despre el, Freytag îşi adunase tot curajul pentru a-i cere o favoare. Un prieten al său era unul dintre numeroşii arestaţi după complotul din iulie şi se afla încă în beciurile Gestapo-ului. Îi spusese lui Fegelein că era aproape sigur că prietenul său nu avea nimic de-a face cu conspiraţia şi îl întrebase dacă putea măcar să afle ce acuzaţii i se aduceau. Spre marea sa surprindere, Fegelein fusese de acord să cerceteze chestiunea, iar prietenul său a fost eliberat curând după aceea.

Fegelein, comandantul de cavalerie SS care primise Crucea Cavalerilor în lupta cu partizanii în Iugoslavia, era amorezat de propria înfăţişare, destul de frivolă de altfel. Îi făcea o mare plăcere să-şi folosească influenţa enormă pe care o avea şi care provenea atât din poziţia pe care o deţinea ca reprezentant al lui Himmler, cât şi din apropierea de Führer. Devenise prieten intim al Evei Braun, cu care ieşea să danseze şi să călărească. Unii suspectau că exista chiar o poveste de dragoste între cei doi, lucru puţin probabil, însă. Ea îi era cu adevărat devotată lui Hitler, în timp ce el era probabil prea ambiţios să rişte o aventură cu amanta Führer-ului. Pe 3 iunie 1944, în ajunul invaziei Aliaţilor, Hitler fusese martorul principal al cununiei dintre Fegelein şi sora mai mică a Evei, Gretl. Fusese exemplul cel mai apropiat de o căsătorie dinastică în regimul naţional-socialist.

„Curtea" lui Hitler, condusă după reguli extrem de riguroase şi militarizate, reuşise să fie în acelaşi timp atât superficială şi austeră, cât şi profund coruptă, contradicţie pe care retorica sacrificiului de sine nu putea deloc să o ascundă. Incompetenţa şi haosul dintre liderii politici aflaţi în competiţie cu funcţionarii partidului se dezvoltau la umbra ideii false de unitate şi loialitate faţă de zeul lor ideologic. În ciuda uniformelor militare şi a şedinţelor operative ţinute de două ori pe zi, mentalitatea unei asemenea organizaţii n-ar fi putut fi mai departe de realitatea de pe front. Iar în timp ce sănătatea lui Hitler se deteriora vizibil, intrigile şi lupta pentru putere creşteau pe măsură ce Reich-ul se clătina din temelii. Göring, Goebbels, Himmler şi Bormann

se considerau, fiecare, demni urmaşi ai Führer-ului. Poate că exemplul cel mai elocvent al lumii fanteziste în care trăiau liderii nazişti era chiar faptul că erau convinşi că lumea avea să accepte orice formă de succesiune în al Treilea Reich, în ipoteza în care acesta ar mai fi rămas cu vreun teritoriu.

La sfârşitul celei de-a treia săptămâni din ianuarie, Frontul 1 ucrainean al mareşalului Konev intra în Silezia după cucerirea Cracoviei şi a Radomului. Pentru a păstra minele şi fabricile din Silezia Superioară, aşa cum ceruse Stalin, Konev a decis să înceapă o semiîncercuire a regiunii industriale şi miniere de la Katowice la Ratibor, simultan lăsând o cale de retragere pentru trupele germane rămase în zonă. Armata 3 tancuri de gardă pornise spre Breslau, dar, la ordinele lui Konev, înaintase extrem de rapid şi se întorsese de-a lungul malului estic al Oderului spre Oppeln. Ca şi cum ar fi organizat o mare acţiune militară, Konev strânsese laolaltă Armatele 21, 59 şi 60 pentru a-i împinge pe germani înapoi.

În noaptea de 27 ianuarie, diviziile din Armata 17 germană au început să se retragă spre Oder. Armata 3 tancuri de gardă a generalului Rîbalko i-a prins pe mulţi dintre ei în bătaia focului în peisajul acoperit de zăpadă. Tancurile lui Rîbalko erau camuflate, destul de stângaci de altfel, cu tul alb confiscat dintr-o fabrică de textile din Silezia, despre care se presupunea că era destinată războiului total.

„Aurul" lui Stalin a fost predat intact în următoarele două zile. Aşa cum avertizase Guderian, faptul a însemnat un dezastru pentru Germania. Se alesese praful de previziunile lui Speer privind producţia de armament, prezentate comandanţilor de armate cu numai două săptămâni înainte. El însuşi recunoscuse asta, adăugând că, în ritmul acesta, Germania nu mai putea rezista decât, în cel mai fericit caz, câteva săptămâni. Pierderea minelor, a fabricilor şi a rafinăriilor era probabil o lovitură mai mare pentru producţia germană decât toate bombardamentele Aliaţilor asupra regiunii industriale Ruhr în ultimii doi ani.

Poate că partea cea mai surprinzătoare a operaţiunilor a fost faptul că retragerea germană fusese autorizată de Cartierul General al Führer-ului. Hitler îl demisese pe generalul Harpe şi-l înlocuise cu comandantul său favorit, generalul Schörner, nazist convins, al cărui moto era „Puterea se obţine din frică". Schörner era mulţumit numai când soldaţilor săi le era mai frică de pedepsele lui decât de duşman.

Armata 17 germană a reuşit să se retragă, dar relativ puţine femei şi copii au putut să scape din Silezia Superioară. Mulţi oameni, în special bătrânii, nu au avut altă alternativă decât să rămână pe loc. Uneori, văduvele refuzau să abandoneze mormintele soţilor; alţii nu

puteau să-şi părăsească pământurile pe care le deţinuseră timp de generaţii întregi. Simţeau că, dacă pleacă, nu aveau să se mai întoarcă niciodată. O suedeză care a reuşit să treacă prin frontul sovietic într-o căruţă le-a spus oficialităţilor de la Ambasada Suediei că, deşi trupele sovietice „se purtaseră corect" în anumite circumstanţe, poveştile propagandei germane păreau că au un sâmbure de adevăr. A adăugat că faptul nu era surprinzător având în vedere modul în care nemţii se comportaseră în Rusia. Trupele sovietice erau la fel de lipsite de orice milă când suspectau activităţi ale „partizanilor". Când au găsit un soldat rus dintr-o patrulă mort pe uliţele unui sat, ofiţerii dintr-o companie de puşcaşi „le-au ordonat oamenilor să lichideze întreaga populaţie a satului".

Rapiditatea cu care avansa Frontul 1 ucrainean provoca probleme şi autorităţilor sovietice. Regimentele de puşcaşi NKVD, însărcinate cu represiunea în zonele cucerite, erau uneori puse în situaţia de a lupta împotriva unor unităţi germane de care se trecuse deja. Trebuiau astfel să se reorganizeze rapid, uneori fiind nevoie de consultarea manualelor de instrucţie ale Armatei Roşii. În timpul înaintării decise şi susţinute, generalul Karpov, comandantul diviziei de puşcaşi NKVD ce urma trupele combatante, i se plângea, pe 26 ianuarie, lui Meşik, şeful NKVD al frontului, că cele trei regimente ale sale „clar nu erau suficiente pentru această zonă cu teren dificil, acoperită cu largi suprafeţe împădurite". Aveau nevoie de mai multe trupe şi de mai multe vehicule pentru a păzi liniile de comunicaţii şi depozitele la trecerea Oderului.

Între timp, în centrul frontului lui Konev, Regimentul 5 gardă, „ajutat" şi de confuzia germanilor ce se confruntau cu manevra de învăluire a lui Rîbalko, a reuşit să cucerească un cap de pod peste Oder, în regiunea Ohlau, între Breslau şi Oppeln. Armata 4 tancuri de gardă, condusă de Leliuşenko, cucerise deja pe partea dreaptă alt cap de pod pe malul vestic al Oderului, în regiunea Steinau, la nord-vest de Breslau, chiar dacă Steinau fusese apărat cu tărie de elevii de la o şcoală de subofiţeri din apropiere. Oamenii de pe tancurile sale nu-şi pierduseră deloc timpul înainte de ofensiva de pe Vistula. Leliuşenko le oferise o practică intensivă de trageri cu tancurile Tiger capturate toamna anterioară, iar tunarii, rareori un punct forte al formaţiunilor de tancuri ale Armatei Roşii, îşi îmbunătăţiseră simţitor tirul. Începeau acum exerciţiile de trageri asupra vedetelor germane, ce veneau în aval dinspre Breslau.

Între timp, germanii dirijau în grabă Divizia 169 infanterie pentru a întări apărarea capitalei Sileziei, pe care Cartierul General al Führerului o numise „fortăreaţa Breslau". Auzind că trupele sovietice stabiliseră un cap de pod la Steinau, Hitler le ordonase generalilor von Sauken şi Nehring să contraatace imediat, chiar dacă trupele lor nu

avuseseră timp să se refacă şi să se realimenteze, după ce scăpaseră ca prin urechile acului din Polonia.

Indiferent dacă refugiaţii germani din Breslau se duseseră sau nu la fund odată cu vasele cu abur scufundate de tancurile lui Leliuşenko, soarta femeilor şi a copiilor care părăsiseră oraşul pe jos în cursul evacuării a fost îngrozitoare. Toţi bărbaţii care nu serveau încă în Wehrmacht fuseseră înrolaţi în Volkssturm ca să apere oraşul. Soţiile lor s-au văzut, deci, nevoite să se descurce singure. Peste tot se auzeau camionete cu difuzoare răcnind civililor îndemnul de a părăsi oraşul. Deşi înspăimântate, mamele care nu reuşiseră să obţină locuri în trenurile supraaglomerate umpleau termosuri cu lapte cald, îşi îmbrăcau copiii, protejându-i cât puteau. Luau rucsacuri cu lapte praf şi mâncare şi pentru ele. În orice caz, se aşteptau, potrivit anunţurilor, ca organizaţia de bunăstare socială a Partidului Nazist să le ajute într-un fel sau altul pe drum.

Dar, odată ce ieşeau din Breslau, femeile îşi dădeau seama că sunt pe cont propriu. Foarte puţine vehicule motorizate părăseau oraşul, aşa că numai câteva norocoase reuşeau să se urce într-o maşină. Zăpada era mare pe şosele şi, în cele din urmă, multe dintre ele au fost obligate să abandoneze cărucioarele şi să-şi ducă copiii în braţe. În vântul îngheţat, laptele din termosuri nu mai putea fi folosit. Mai era o singură modalitate de a hrăni un bebeluş înfometat, dar nu găseau nici un adăpost unde să intre ca să-l alăpteze. Toate casele erau încuiate, fiind fie abandonate, fie locuite de oameni care refuzau cu obstinaţie să deschidă uşa cuiva. În disperare de cauză, unele mame le dădeau copiilor să sugă în vreo poiană sau crâng ferit cât de cât de vânt, dar, în cele mai multe cazuri, aceasta nu era o soluţie viabilă. Copilul nu se putea hrăni, iar temperatura corpului mamei scădea alarmant. Unora chiar le degerau sânii. O tânără soţie, într-o scrisoare către mama sa, în care explica condiţiile în care îi murise copilul de frig, descria şi soarta altor mame, unele dintre ele plângând deasupra unei bocceluţe în care se afla un copil mort de frig, altele aşezându-se în zăpadă, cu spatele rezemat de vreun copac pe marginea drumului, cu copiii mai mari, scâncind de frică, strânşi în jurul lor, neştiind dacă mama lor leşinase sau, pur şi simplu, murise. În frigul acela pătrunzător, oricum diferenţa nu era prea mare.

Între timp, Frontul 1 bielorus al lui Jukov înaintase şi mai rapid spre nord-vest. Acesta instruise două dintre armatele sale de tancuri să evite zonele de rezistenţă şi să înainteze între şaptezeci şi o sută de kilometri pe zi. Cu toate acestea, pe 25 ianuarie, după-amiază, Stalin l-a sunat pe Jukov ordonându-i să se oprească. „Când ajungi la Oder”, i-a spus el, „vei fi la mai bine de 150 de kilometri distanţă de flancul Frontului 2 bielorus. Nu-ţi poţi permite asta acum. Trebuie să aştepţi

până [Rokossovski] termină operaţiunile din Prusia Orientală şi îşi trece trupele peste Vistula." Pe Stalin îl îngrijora un contraatac asupra flancului drept al lui Jukov din partea trupelor germane aflate de-a lungul coastei Pomeraniei, numită „terasa baltică". Jukov l-a implorat pe Stalin să-l lase să continue. Dacă mai aştepta încă zece zile ca Rokossovski să termine în Prusia Orientală, le-ar fi dat germanilor timp să deplaseze oameni pe frontul fortificat Meseritz. Deşi cu inima îndoită, Stalin a fost în cele din urmă de acord.

Armatele lui Jukov traversau regiunea pe care naziştii o numiseră Wartheland, zona din vestul Poloniei pe care o cuceriseră după invazia din 1939. Arthur Greiser, Gauleiter-ul său, era un rasist notoriu chiar şi printre nazişti. Provincia sa, Warthegau, fusese scena celor mai brutale evacuări. Peste 700 000 de polonezi pierduseră totul, bunurile şi casele, care le fuseseră date membrilor Volksdeutsch veniţi din Europa Centrală şi de Sud-Est pentru a se stabili aici. Polonezii deposedaţi de tot ce aveau fuseseră lăsaţi fără adăpost, hrană sau speranţa de a se angaja. Evreii au avut o soartă şi mai cruntă. Peste 160 000 fuseseră forţaţi să intre în micul ghetou din Lodz. Cei care nu muriseră de foame sfârşiseră în lagărele de concentrare. Numai 850 mai trăiau când tancurile sovietice au intrat în oraş.

Dorinţa de răzbunare a polonezilor era atât de mare, încât Serov, şeful NKVD al Frontului 1 bielorus, i se plângea lui Beria că îi influenţează în mod negativ activităţile de strângere de informaţii. „Trupele Armatei 1 poloneze îi tratează foarte rău pe germani", scria el. „Deseori, ofiţerii şi soldaţii germani capturaţi nu mai ajung în zonele de adunare a prizonierilor de război. Sunt împuşcaţi pe drum. De exemplu, în sectorul Regimentului 2 infanterie al Diviziei 1 infanterie, au fost capturaţi optzeci de nemţi. Numai doi prizonieri au ajuns la zona de adunare. Toţi ceilalţi au fost executaţi. Cei doi supravieţuitori au fost interogaţi de comandantul regimentului, dar când acesta i-a trimis la ofiţerul său de informaţii pentru a li se mai pune alte întrebări, ambii au fost împuşcaţi pe drum."

Decizia lui Jukov de a merge mai departe cu cele două armate de tancuri s-a dovedit o mişcare inspirată. Germanii nu aveau nici o şansă să-şi organizeze apărarea. Pe partea dreaptă, Armata 3 şoc, Armatele 47, 61 şi Armata 1 poloneză avansau paralel cu Vistula, mergând spre Bromberg şi Schneidemühl pentru a proteja flancul expus. În mijloc, Armata 2 tancuri a lui Bogdanov împingea frontul înainte, urmată de Armata 5 şoc a lui Berzarin. Iar pe stânga, Armata 1 tancuri de gardă a lui Katukov se deplasa în forţă spre Poznan. Dar Poznanul nu era ca Lodz. Ajungând la Poznan pe 25 ianuarie, Katukov a văzut că nu putea fi capturat păstrând ritmul marşului şi nu se putea trece prin el rapid, pentru a continua aşa cum îi instruise Jukov. Poznanul i-a rămas, prin urmare, lui Ciuikov care venea din urmă cu Armata 8 gardă. Sigur că

acesta nu s-a bucurat şi se pare că evenimentul i-a sporit antipatia faţă de Jukov.

Gauleiter-ul Greiser, ca şi Koch în Prusia Orientală, părăsise în grabă oraşul după ce le ordonase tuturor celorlalţi să reziste cât de mult se putea. Refuzase să aprobe evacuarea civililor până pe 20 ianuarie şi, ca urmare, se pare că în numeroase zone mai mult de jumătate din populaţie nu reuşise să scape. Vasili Grossman, care însoţea din nou Armata 8 gardă a lui Ciuikov, era din ce în ce mai conştient de „prezenţa civililor germani care ne priveau din spatele draperiilor trase".

Şi erau multe de văzut afară. „Infanteria se deplasează cu o mare varietate de vehicule trase de cai", nota Grossman. „Băieţii fumează *mahorka*, mănâncă, beau, joacă cărţi. Pe lângă noi trece un convoi de căruţe acoperite cu covoare. Cei care le mână stau pe saltele de puf. Soldaţii nu mai mănâncă raţiile zilnice. Mănâncă porc, curcan şi pui. Pentru prima dată feţele lor nu mai sunt palide şi şi-au pierdut şi expresia de înfometare. Civilii germani, depăşiţi deja de detaşamentele noastre de tancuri din frunte, s-au întors şi acum merg înapoi. Sunt atacaţi şi bătuţi, iar polonezii profită de orice ocazie să-i jefuiască şi să le ia caii." Ca majoritatea cetăţenilor sovietici, Grossman nu prea avea idee despre ceea ce se întâmplase cu adevărat în 1939 şi 1940 şi, deci, nici despre motivele pentru care polonezii îi urau pe nemţi cu atâta înverşunare. Tratatul secret al lui Stalin cu Hitler, prin care aceştia îşi împărţeau Polonia, nu fusese cunoscut din cauza controlului total al informaţiilor din Uniunea Sovietică.

Grossman nu ascundea adevărul oricât de dureros ar fi fost şi oricât de greu de publicat. „Erau 250 de fete de-ale noastre pe care germanii le adunaseră din ruinele din Voroşilovgrad, Harkov şi Kiev. Şeful Direcţiei Politice a armatei spune că erau aproape goale. Erau pline de păduchi şi aveau stomacurile umflate de foame. Cineva care lucrează la ziarul armatei mi-a spus că fetele fuseseră destul de bine îngrijite şi îmbrăcate, până când au venit soldaţii noştri şi le-au luat tot ce aveau."

Într-adevăr, Grossman a descoperit curând cât de multe luau soldaţii Armatei Roşii. „Fetele sovietice eliberate se plâng adesea că soldaţii noştri sunt cei care le violează", nota el. „Una mi-a spus plângând: «Era un om bătrân, mai bătrân decât tata.»" Dar Grossman refuza să creadă adevărurile cele mai crude ce se spuneau despre *frontoviki*. „Soldaţii aflaţi pe linia frontului avansează zi şi noapte în bătaia focului, cu inimi curate şi ţeluri sfinte. Cei aflaţi în eşalonul din ariergardă şi care-i urmează sunt cei care violează, beau şi jefuiesc."

Luptele de stradă din Poznan au oferit o imagine a ceea ce avea să urmeze în momentul în care ruşii vor intra în Berlin. Pe Grossman, care petrecuse atât de mult timp în Stalingrad în timpul bătăliei, îl

interesa foarte mult să vadă ce intenţiona să facă Ciuikov, cel ce iniţiase expresia „Academia de lupte de stradă din Stalingrad”. „Principalul principiu de luptă pe care l-am folosit în Stalingrad”, observa Grossman, „a fost că am răsturnat balanţa dintre puterea maşinilor şi vulnerabilitatea infanteriei. Acum, însă, academicianul Ciuikov este forţat de împrejurări să acţioneze în acelaşi tip de situaţie ca şi la Stalingrad, numai că de pe poziţiile adversarilor. El este cel care-i atacă pe nemţi violent pe străzile din Poznan, folosind o putere mecanică uriaşă şi doar puţină infanterie.”

Grossman a avut ocazia să petreacă ceva timp cu Ciuikov în timpul bătăliei pentru Poznan. „Ciuikov stă într-o cameră friguroasă, cu lumină strălucitoare, la etajul al doilea al unei vile rechiziţionate. Telefonul sună continuu. Comandanţii de unităţi îi dau raportul despre luptele de pe străzile oraşului.” Între două convorbiri, Ciuikov se lăuda cum „zdrobise el trupele de apărare germane masate în jurul Varşoviei”.

„Ciuikov ascultă ce i se spune în receptor, se întinde după hartă şi spune: «Scuze, trebuie să-mi pun ochelarii.»” Ochelarii arătau ciudat pe faţa sa aspră. „Citeşte raportul, chicoteşte şi-şi loveşte aghiotantul peste nas cu un creion.” (Când era supărat pe vreun ofiţer, cel mai adesea Ciuikov îşi folosea pumnul, şi nu în glumă, după cum spunea cineva din anturajul lui.) „Apoi urlă în receptor: «Dacă încearcă să pătrundă prin vest, lăsaţi-i să iasă la lumină şi o să-i strivim ca pe nişte gândaci. Le-a venit rândul nemţilor. Nu au unde să scape.»”

„Este absolut uimitor”, remarca sarcastic Ciuikov într-una dintre tiradele sale împotriva lui Jukov, „dacă iei în considerare experienţa noastră de luptă şi serviciile de informaţii extraordinare, faptul că ne-a scăpat din vedere un detaliu minor. Nu ştiam că la Poznan se află o fortăreaţă de prima mână. Una dintre cele mai puternice din Europa. Credeam că e un simplu oraş pe care putem să-l cucerim din mers şi iată că ne-am înşelat.”

În timp ce Ciuikov a rămas în urmă să se ocupe de fortăreaţa de la Poznan, restul armatei sale şi Armata 1 tancuri de gardă mergeau mai departe spre linia Meseritz, la est de Oder. Problema principală nu era rezistenţa germană, ci liniile de aprovizionare. Liniile ferate fuseseră distruse de germanii în retragere, iar Polonia avea ecartamente diferite faţă de Uniunea Sovietică. În consecinţă, aprovizionarea depindea de camioane, în majoritate Studebaker, de provenienţă americană. Semnificativ este faptul că foarte puţini istorici ruşi au consemnat faptul că, dacă nu ar fi fost camioanele americane închiriate, înaintarea Armatei Roşii ar fi fost mult încetinită şi poate că Aliaţii occidentali ar fi ajuns primii în Berlin.

Practic, fiecare soldat sovietic îşi aminteşte foarte bine momentul

trecerii frontierei de dinainte de 1939, în Germania. „Am ieşit dintr-o pădure”, spune locotenentul-major Klocikov din Armata 3 şoc, „şi am văzut un indicator pe un stâlp. Pe el scria: «Aici este blestemata Germanie.» Intram pe teritoriul Reich-ului lui Hitler. Soldaţii au început să se uite în jur curioşi. Satele germane sunt foarte diferite de cele poloneze. Majoritatea caselor sunt construite din piatră şi cărămidă. În micile lor grădini au pomi fructiferi tunşi frumos. Străzile sunt bune.” Klocikov, ca mulţi alţi compatrioţi de-ai săi, nu putea înţelege de ce nemţii, „care nu erau nişte oameni nechibzuiţi”, şi-au riscat vieţile prospere şi confortabile ca să invadeze Uniunea Sovietică.

Mai departe, de-a lungul drumului spre capitala Reich-ului, Vasili Grossman a însoţit o parte a Armatei 8 gardă trimisă înainte din Poznan. Direcţia Politică ridicase pancarte pe marginea şoselei pe care scria: „Tremură de frică, Germanie fascistă, ţi-a sosit ziua judecaţii!”

Grossman era cu ei când au vandalizat oraşul Schwerin. A notat cu creionul într-un carneţel tot ce a văzut: „Totul în jur arde… O bătrână sare pe fereastră dintr-o clădire în flăcări… Au loc nenumărate jafuri… Noaptea se vede ca ziua fiindcă totul este în flăcări… La biroul comandantului [din oraş] se află o nemţoaică îmbrăcată în negru, cu buze livide, care şopteşte ceva cu o voce slabă. Este cu o fată care are urme negre în jurul gâtului şi vânătăi mari pe mâini. Fata a fost violată de un soldat de la grupa de comandă a companiei de transmisiuni. Este şi el acolo. Are o faţă rotundă, roşie şi pare adormit. Comandantul îi interoghează pe toţi deodată”.

Grossman a remarcat „groaza din ochii femeilor şi fetelor… Lucruri groaznice li se întâmplă nemţoaicelor. Un neamţ de familie bună explică cu gesturi expresive şi frânturi de cuvinte ruseşti cum soţia sa fusese violată de zece bărbaţi în ziua aceea… Şi fetele sovietice care fuseseră eliberate au de suferit. Noaptea trecută, unele dintre ele s-au ascuns în camera corespondenţilor de război. La un moment dat ne-au trezit ţipetele. Unul dintre corespondenţi nu se putuse abţine. Are loc o discuţie animată şi se reinstaurează ordinea.” Grossman a notat apoi ce i se povestise despre o tânără mamă. Aceasta era violată continuu într-un hambar. Rudele ei veniseră acolo ca să-i roage pe soldaţi s-o lase să-şi hrănească copilul, fiindcă acesta nu se mai oprea din plâns. Toate acestea aveau loc în văzul ofiţerilor care se presupunea a fi însărcinaţi cu menţinerea disciplinei.

Marţi, 30 ianuarie, ziua în care Hitler s-a adresat poporului german pentru ultima oară, armata germană şi-a dat seama că ameninţarea la adresa Berlinului era mai mare decât se estimase. Nu numai că unităţile din avangarda trupelor lui Jukov pătrunseseră cu uşurinţă în zona de apărare Meseritz, dar ele se aflau acum la o distanţă foarte mică de Oder. La ora 7.30, la comandamentul Grupului

de Armate Vistula s-a auzit că şoseaua Landsberg era „plină de tancuri inamice”. Avioanele de recunoaştere fuseseră nimicite.

Himmler a insistat să se trimită cu trenul un singur batalion de tancuri Tiger pentru a redresa situaţia. Protestele subalternilor săi au rămas fără rezultat, deoarece Reichsführer-ul SS era ferm convins că un batalion de tancuri Tiger era capabil să învingă o întreagă armată de tancuri sovietice. Monştrii de 50 de tone erau încă fixaţi de platformele cu roţi de pe şine când au fost atacaţi de două sau trei tancuri sovietice. Batalionul a suferit pierderi serioase înainte ca trenul să se poată retrage urgent către Küstrin. Comandantul batalionului a scăpat de Curtea Marţială pentru că, până la urmă, Himmler a înţeles că un tanc Tiger fixat pe o platformă trasă de o locomotivă nu se află în cea mai bună postură pentru a lupta.

În această criză prelungită, Himmler a adoptat deviza lui Stalin din 1942 „Nici un pas înapoi”, chiar dacă versiunea sa nu suna la fel. Ordinul spunea: *Tod und Strafe für Pflichtvergessenheit* – „Pedepse severe şi chiar moartea pentru neîndeplinirea misiunii” – şi încerca să o termine pe o tonalitate înaltă. „După încercări grele, de săptămâni întregi, va veni ziua”, spunea el, „când teritoriile germane vor fi libere din nou.” Un alt ordin le interzicea femeilor, sub ameninţarea cu pedepse severe, să le dea mâncare trupelor aflate în retragere. Iar în ordinul de zi către Grupul de Armate Vistula spunea: „Domnul nu a abandonat niciodată neamul nostru şi întotdeauna i-a ajutat pe cei viteji în ceasul când au avut cea mai mare nevoie”. Afirmaţia era extrem de hazardată atât din punct de vedere istoric, cât şi teologic.

Conştient de zvonurile privind fuga oficialităţilor naziste de marcă, în special Gauleiter-ii Koch şi Greiser, Himmler a decis să dea un exemplu la nivel inferior. În aceeaşi zi, la ordinele sale, a avut loc execuţia comandantului poliţiei din Bromberg pentru că-şi abandonase postul. Un primar „care-şi părăsise oraşul fără să primească ordin de evacuare” a fost spânzurat la ora 15, la Schwedt, pe Oder, câteva zile mai târziu.

A douăsprezecea aniversare a regimului lui Hitler a fost şi a doua „aniversare” a înfrângerii de la Stalingrad. Beria a fost informat despre o conversaţie surprinsă de microfoanele ascunse într-o celulă între mareşalul Paulus, generalul Streker, comandantul care rezistase cel mai mult în zona industrială, şi generalul von Seydlitz.

„Generalii germani prizonieri sunt într-o dispoziţie foarte proastă”, a fost informat Beria. Fuseseră îngroziţi de discursul lui Churchill din Camera Comunelor, cu şase săptămâni înainte, în care se susţinuse propunerea lui Stalin ca Poloniei să i se ofere drept compensaţie Prusia Orientală şi alte zone. Generalii germani se temeau că intrarea lor în mişcarea controlată de sovietici Germania

Liberă devenise imposibilă. „În această privinţă, naziştii sunt mult mai îndreptăţiţi decât noi”, a recunoscut mareşalul Paulus, „pentru că ţin de teritoriile germane, încercând să păstreze integritatea ţării.”

Chiar şi generalul von Seydlitz, care propusese transportarea pe calea aerului a prizonierilor de război germani antinazişti pentru a începe o revoluţie în interiorul Reich-ului, considera că „smulgerea unor teritorii germane pentru a asigura graniţele nu era deloc corectă”. Toţi generalii aflaţi în închisoare îşi dădeau acum seama că Liga Antinazistă a Ofiţerilor Germani fusese exploatată de Uniunea Sovietică pentru a-şi atinge scopurile. „Mă frământă un sentiment groaznic de nesiguranţă”, a spus Seydlitz, „nu ştiu dacă am ales drumul cel drept.” Regimul nazist îl etichetase drept „trădătorul Seydlitz” şi îl condamnase la moarte *in absentia*.

„Hitler se gândeşte”, a zis Paulus, „numai la modul în care să-i convingă pe germani să facă noi sacrificii. Niciodată, în decursul istoriei, minciuna n-a fost o armă atât de puternică în diplomaţie şi politică. Noi, germanii, am fost înşelaţi cu abilitate de un om care a uzurpat puterea.”

„De ce s-a supărat Dumnezeu atât de tare pe Germania”, i-a răspuns Strecker, „încât ni l-a trimis pe Hitler? Este poporul german atât de nevrednic? Oare oamenii aceştia merită o astfel de pedeapsă?”

„Au trecut doi ani de la catastrofa de la Stalingrad”, a spus Paulus. „Acum întreaga Germanie se transformă într-un Stalingrad uriaş.”

Ameninţările şi măsurile coercitive luate de Himmler nu au contribuit cu nimic la îmbunătăţirea situaţiei. În acea noapte chiar, batalioanele de puşcaşi sovietici conduse de colonelul Esipenko, locţiitorul comandantului Diviziei 89 puşcaşi gardă, au ajuns la Oder şi l-au traversat pe gheaţă la adăpostul întunericului. Apoi s-au împrăştiat, formând un mic cap de pod exact la nord de Küstrin.

Oamenii lui Berzarin din Armata 5 şoc au trecut Oderul devreme, în dimineaţa zilei de duminică, 31 ianuarie, şi au intrat în satul Kienitz. Trecuseră pe gheaţă urmărind paşii ţăranilor care adunaseră lemne pe malul estic. Numai brutarul şi ajutorul lui erau treji. Trupele sovietice conduse de colonelul Esipenko au capturat un tren cu şase tunuri antiaeriene, treisprezece ofiţeri şi şaizeci şi trei de tineri soldaţi din Serviciul de Muncă al Reich-ului. Numai câţiva oameni, îmbrăcaţi în hainele în care dormiseră, au reuşit să scape fugind peste câmpurile acoperite de zăpadă, pentru a anunţa locuitorii oraşului Wriezen despre atacul *coup de main* al inamicului. Trupele sovietice se aflau acum la doar 70 de kilometri distanţă de Cancelaria Reich-ului.

În aceeaşi zi, la sud de Küstrin, plin de entuziasm, colonelul Gusakovski trecea Oderul cu Brigada 44 tancuri, formând un alt cap

de pod, câştigând astfel a doua stea de aur de Erou al Uniunii Sovietice. Trupele sovietice aflate la ambele capete de pod au început imediat să sape tranşee în terenurile mlăştinoase îngheţate de la Oderbruch şi din lunca Oderului, între râu şi Înălţimile Seelow. Regimentele de artilerie au fost trimise rapid înainte pentru a le sprijini. Se aşteptau la un contraatac imediat extrem de puternic, dar germanii erau atât de zguduiţi de ceea ce se întâmplase – Goebbels încerca încă să pretindă că se dădeau lupte în apropierea Varşoviei – încât le-a luat destul timp să deplaseze la faţa locului suficiente trupe de infanterie. Avioanele de vânătoare Focke-Wulf au intrat în acţiune peste Oder în dimineaţa următoare, mitraliind tranşeele proaspăt săpate şi poziţiile de apărare antitanc. Divizia antiaeriană sovietică promisă avea să ajungă abia peste trei zile, aşa că oamenii lui Ciuikov, ce lăsau urme îngheţate peste râul acoperit cu o pojghiţă subţire, erau foarte vulnerabili. Dar, cu toate acestea, au reuşit să aducă tunurile antitanc pe schiuri peste râu, pentru a-şi apăra poziţia.

Noile capete de pod sovietice de peste Oder erau la fel de înspăimântătoare pentru soldaţi ca şi pentru localnicii civili. Walter Beier, care reuşise să scape de cercetările atente ale Feldgendarmerie asupra celor ce fugeau cu trenurile din Prusia Orientală, se bucura de ultimele zile petrecute acasă în Buchsmühlenweg, între Küstrin şi Frankfurt an der Oder. „Fericirea din sânul familiei nu a durat mult”, nota el. „În seara zilei de 2 februarie, un vecin agitat ne-a spus că în jur de 800 de ruşi şi-au ocupat poziţiile într-o pădure de stejari la numai 500 de metri depărtare.”

Nu se aflau trupe în zonă cu excepţia câtorva companii Volkssturm înarmate numai cu puşti şi câteva aruncătoare de rachete. Conduşi de un bătrân director de şcoală, se ţineau la distanţă. Descoperiseră lunetişti sovietici ce se căţăraseră în stejarii din jur. Un batalion de alarmă, compus din caucazieni antisovietici, întărit cu câţiva germani din Regimentul 6 fortificaţii, a fost trimis în grabă la faţa locului, în Frankfurt. Beier, ca soldat cu experienţa frontului, a fost pus de un ofiţer în fruntea unui grup.

În timp ce Beier supraveghea pădurea împreună cu ei dintr-un şanţ, unul dintre caucazieni a arătat în direcţia acesteia şi a spus într-o germană stricată: „Tu nu împuşti, noi nu împuşcăm acolo. Nu împuşcăm camarazi”. Beier a raportat faptul, iar caucazienii au fost dezarmaţi şi trimişi să sape tranşee. Capturaţi mai târziu de Armata Roşie, nu au avut o soartă mai blândă numai pentru că refuzaseră să tragă în compatrioţii lor.

Micii grupări germane i s-au alăturat un grup de soldaţi foarte tineri din Divizia de infanterie mecanizată *Feldhermhalle*. Majoritatea aveau între şaisprezece şi optsprezece ani. Au început să tragă cu

mortiere spre pădurea de stejari, unul dintre peticele de pădure cu copaci fără frunze. Erau în jur de 350, îmbrăcaţi cu uniforme de toate felurile. Unii aveau căşti de oţel, alţii purtau bonete sau *Käppis*, alţii aveau caschete. Mulţi nu aveau altceva decât uniformele Hitlerjugend. Erau foarte mândri de sarcina pe care o primiseră, însă mulţi de-abia puteau să ridice o cutie de muniţie plină şi nici nu puteau să ţină puştile ca lumea, fiindcă paturile acestora erau prea lungi pentru braţele lor. La primul atac, lunetiştii sovietici i-au ţintit în mod special. Comandantul unităţii a căzut cu capul străpuns de un glonţ. Numai o mână de soldaţi au reuşit să scape.

Beier a reuşit să se strecoare înapoi în casa părinţilor săi. A descoperit că în pivniţă se improvizase o cameră de prim-ajutor şi femeile făceau bandaje din cearşafuri.

Au sosit apoi întăriri mai substanţiale să atace capul de pod pe măsură ce oamenii lui Ciuikov încercau să avanseze pentru a captura Reitwein Spur, punctul de comandă de unde se vedeau întregul Oderbruch şi zona dinspre Înălţimile Seelow pe partea vestică. Pe 2 februarie, Batalionul 506 Mortiere Grele a pornit spre nord, spre marginea capului de pod, şi în trei nopţi a tras 14 000 de proiectile. A fost adus şi un batalion din Regimentul de tancuri Kurmak. Pe 4 februarie, batalionul recent dotat cu tancuri Panther a fost trimis să atace Reitwein Spur, dinspre marginea sudică. Cu toate acestea, tancurile au eşuat lamentabil din cauza dezgheţului, alunecând şi afundându-se în solul noroios.

Vestea că trupele Armatei Roşii au trecut Oderul a şocat Berlinul. *Stalin ante portas!* scria Wilfred von Oven, ataşatul de presă al lui Goebbels, în jurnalul său pe 1 februarie. „Acest semnal de alarmă zboară ca vântul prin capitala Reich-ului.”

Retorica naţional-socialiştilor devenise fanatică, dacă nu chiar isterică. Regimentul de gardă al Diviziei *Grossdeutschland* a organizat o defilare. Li se spusese că trebuie să recucerească pentru Führer capetele de pod de pe Oder. Au fost urcaţi în autobuze la Berlin şi duşi dus în Seelow, zonă ce dădea spre Oderbruch.

S-a format şi o altă Divizie SS. Aceasta a fost numită *30. Januar* în cinstea aniversării a doisprezece ani de la preluarea puterii de către nazişti. Diviziei i s-a dat un nucleu de veterani, deşi mulţi dintre ei erau răniţi sau bolnavi aflaţi în convalescenţă. Eberhard Baumgart, fost membru al Diviziei *SS Leibstandarte*, aflat într-o tabără de recuperare, a primit ordinul de a defila alături de alţi invalizi SS. Un Obersturmführer le-a vorbit despre noua divizie. Cu misiunea să apere capitala Reich-ului, aceasta avea mare nevoie de veterani căliţi în focul luptei. Le-a cerut să se ofere voluntari şi le-a răcnit motoul SS inventat de Himmler: *Unsere Ehre heisst Treue, Kameraden!* – „Onoarea

noastră se numeşte loialitate”.

Un astfel de fanatism era din ce în ce mai rar, fapt recunoscut cu îngrijorare de membrii marcanţi ai SS. Pe 12 februarie, Obergruppenführer-ul Berger i-a raportat lui Himmler că organizaţia era din ce în ce mai urâtă de populaţie, dar şi de armată, care detesta „atitudinea sa extrem de lipsită de spirit de camaraderie”. Armata, concluziona el, „nu mai avea nimic de discutat cu SS-ul”.

Chiar voluntarii SS şi-au pierdut entuziasmul când au ajuns la Oderbruch, întindere sinistră de mlaştini şi câmpuri inundate. „Suntem la capătul lumii!” nota un membru al grupului. În plus, dezamăgirea le-a fost sporită şi de faptul că noua formaţie nu avea nici tancuri şi nici tunuri de atac. „Asta nu e divizie”, remarca acelaşi soldat, „e doar o grămadă de oameni adunaţi la repezeală.” Din cauza rănilor netratate, Baumgart a fost detaşat la Statul-Major al diviziei, aflat într-o fermă rechiziţionată. Tânăra soţie a unui fermier care era undeva pe front privea mută de uimire cum li se scotea mobila din casă, în locul ei fiind instalate telefoane de campanie şi maşini de scris. Noii locatari au descoperit, însă, curând că acoperişul de ţiglă al fermei era o ţintă foarte bună pentru artileria sovietică.

Baumgart a ajuns să stea aplecat asupra unei maşini de scris, lucrând la raportul despre interogarea a trei dezertori din Armata Roşie. Aceştia se hotărâseră să traverseze liniile germane, după ce fuseseră puşi să meargă prin apa îngheţată a Oderului, purtându-şi comandantul pe umeri ca să nu se ude. Translatorii germani de la Statul-Major al diviziei au citit mai târziu tuturor câteva articole din *Pravda*. Comunicatul publicat la sfârşitul conferinţei de la Ialta descria ceea ce Aliaţii intenţionau să facă cu Germania. Ideea înfrângerii îi îngrozea pe Baumgart şi pe camarazii săi. „Până la urmă, trebuie să învingem!” îşi spuneau ei.

Pe 9 februarie 1945, renegatul general antisovietic Andrei Vlasov, la încurajarea lui Himmler, şi-a aruncat batalionul de pază al Cartierului său General în bătălia pentru recucerirea capului de pod. Acest batalion rusesc din Divizia *Döberitz* a atacat Divizia 230 puşcaşi în capul de pod la nord de Küstrin. Batalionul de gardă al lui Vlasov a luptat bine, deşi încercarea sa nu a avut succes. Relatarea propagandistică pe care germanii au făcut-o faptelor reale i-a descris ca luptând cu „entuziasm şi fanatism”, dovedindu-se specialişti în lupta corp la corp. Se părea că li se dăduse porecla *Panzerknacker*, din cauza admiraţiei manifestate faţă de unităţile germane, dar poate că aceasta era numai propagandă. Comandantul lor, colonelul Zaharov, şi patru oameni ai săi au primit Crucea de Fier clasa a doua, iar Reichsführer-ul însuşi i-a trimis un mesaj de felicitare lui Vlasov, „cu salutări camaradereşti” datorită faptului că batalionul său de gardă „luptase extraordinar de bine”.

Astfel de semne de simpatie faţă de cei care fuseseră categorisiţi şi trataţi anterior ca *Untermenschen* au fost percepute drept o dovadă clară a disperării ce-i cuprinsese pe naziști, chiar dacă Hitler însuşi nu era încă de acord. Pe 12 februarie, Goebbels a primit o delegaţie de cazaci ca „primi voluntari în lupta împotriva bolşevismului". Au fost chiar serviţi cu o sticlă de *Weissbier* în birourile lui. Goebbels i-a lăudat pe cazaci, numindu-i „un popor de războinici-fermieri iubitori de libertate". Din nefericire, modul în care-şi manifestaseră dragostea de libertate în nordul Italiei inundase Berlinul cu plângeri trimise de consilierul german pentru Afaceri Civile, referitoare la tratamentul pe care-l aplicaseră populaţiei din districtul Friuli. Cu toate acestea, cazacii refuzau să aibă de-a face cu Vlasov şi cu ideile sale despre supremaţia Rusiei, la fel ca şi majoritatea voluntarilor SS din cadrul minorităţilor naţionale.

Reacţia Führer-ului în faţa înaintării de nestăvilit a brigăzilor de tancuri sovietice spre Berlin a fost aceea de a ordona înfiinţarea unei Divizii *Panzerjagd*, dar, în stilul tipic nazist, această organizaţie cu nume impresionant, menită să distrugă tancuri, nu a reuşit să-şi îndeplinească deloc menirea. Era formată, în principal, din companii de biciclete compuse din membri ai Hitlerjugend. Fiecare biciclist trebuia să poarte două aruncătoare de rachete antitanc, ataşate pe fiecare parte a roţii din faţă şi legate de mânere. Se presupunea că biciclistul putea să coboare imediat şi să fie gata de acţiune împotriva unui T-34 sau a unui tanc Stalin. Nici măcar japonezii nu le pretindeau luptătorilor kamikaze să intre în luptă de pe o bicicletă.

Himmler vorbea despre aruncătorul de rachete antitanc ca şi cum ar fi fost o altă armă miraculoasă, înrudită cu V-2. Era extrem de entuziasmat despre cât de minunată era lupta de aproape împotriva tancurilor, dar orice soldat în toate minţile, dacă ar fi putut să aleagă, ar fi preferat fără îndoială un tun de 88 mm ca să ţintească tancurile sovietice de la o distanţă de jumătate de kilometru. Himmler se înfuria când auzea că aruncătorul nu poate penetra blindajul tancului inamic. Este *ein absoluter Schwindel*, spunea el.

Cu inamicul atât de aproape, se părea că liderii naziști începeau să se gândească la varianta sinuciderii. Cartierul General al Marelui Berlin a emis un ordin prin care „liderii politici" urmau să aibă prioritate la obţinerea permiselor de deţinere de armă. Iar directorul unei companii farmaceutice i-a spus Ursulei von Kardorff şi unui prieten al acesteia că în laboratorul său apăruse un „fazan auriu" care-i ceruse o cantitate de otravă pentru Cancelaria Reich-ului.

Hitler şi acoliţii lui se găseau acum mai aproape de violenţa războiului pe care ei înşişi îl porniseră. Răzbunarea execuţiilor recente ale celor asociaţi cu complotul din iulie a apărut în mod neaşteptat,

înainte să treacă două săptămâni de la eveniment. În dimineaţa zilei de 3 februarie, au avut loc raiduri aeriene ale aviaţiei americane deasupra Berlinului de o intensitate excepţională. Şi-au pierdut viaţa în jur de 3 000 de berlinezi. Cartierul presei, ca şi alte zone, a fost total distrus. Bombele Aliaţilor au găsit şi au lovit atât Cartierul General al Gestapo în Prinz-Albrechtstrasse, cât şi Tribunalul Poporului; ambele au fost puternic avariate. Roland Freisler, preşedintele Tribunalului Poporului, care urlase la acuzaţii din procesul complotului din iulie, a fost zdrobit sub dărâmături, deşi se afla în subsolul clădirii. Veştile i-au bucurat iniţial pe membrii grupului de rezistenţă ascunşi pe ici, pe colo, dar zvonurile că lagărele de concentrare şi închisorile fuseseră minate le-a sporit îngrijorarea pentru rudele şi prietenii aflaţi în detenţie. Singura lor speranţă era că Himmler avea să-i păstreze ca monedă de schimb. Martin Bormann nota în jurnal despre raidul aerian din ziua respectivă: „Au avut de suferit de pe urma bombardamentului: noua Cancelarie a Reich-ului, apartamentele lui Hitler, sufrageria, grădina de iarnă şi Cancelaria partidului". Se pare că se concentrase numai asupra emblemelor naziste. Nu s-a menţionat existenţa unor victime civile.

Conform jurnalului lui Bormann, cel mai important eveniment de marţi, 6 februarie, a fost ziua de naştere a Evei Braun. Aparent, Hitler se afla „într-o dispoziţie radioasă", urmărind-o cum dansa cu ceilalţi. Ca de obicei, Bormann discuta cu Kaltenbrunner. Pe 7 februarie, a vorbit cu Hitler şi Gauleiter-ul Koch, aparent absolvit de vina de a fi abandonat Königsbergul după ce dăduse ordin ca toţi cei care încercau să fugă să fie împuşcaţi. În seara aceea, Bormann a luat cina la familia Fegelein. Unul dintre musafiri a fost Heinrich Himmler, a cărui poziţie Fegelein şi Kaltenbrunner încercau să o submineze. Situaţia de pe front era dezastruoasă, însă Himmler, deşi comandant al Grupului de Armate Vistula, se simţea capabil să se relaxeze departe de Cartierul său General. După cină, Bormann şi Fegelein au discutat cu Eva Braun. Subiectul era probabil plecarea ei din Berlin, fiindcă Hitler dorea să o ştie departe de orice primejdie. Seara următoare, aceasta a dat o mică petrecere pentru Hitler, Bormann şi soţii Fegelein. A plecat către Berchtesgaden în seara următoare, vineri, 9 februarie, împreună cu sora ei, Gretl Fegelein. Hitler a avut grijă ca Bormann să le însoţească până la tren.

Bormann, Reichsleiter al Partidului Naţional-Socialist, ai cărui Gauleiter-i interziseseră, în cele mai multe cazuri, evacuarea femeilor şi copiilor până când fusese prea târziu, nu-i pomeneşte deloc în jurnalul său pe cei care fugeau din regiunile estice. Incompetenţa cu care acţionaseră în criza refugiaţilor fusese extremă, dar în cazul naziştilor aflaţi în fruntea ierarhiei este deseori greu de spus unde a încetat iresponsabilitatea şi unde a început lipsa de umanitate. Într-un

raport asupra „Situaţiei evacuaţilor”, din 16 februarie, şi-au dat seama brusc că, cu 800 000 de civili ce încă aşteptau să fie salvaţi de pe coasta baltică şi cu trenurile şi vapoarele ce puteau să transporte în medie 1 000 de oameni fiecare, „nu există destule vase, trenuri sau maşini la dispoziţia noastră”. Cu toate acestea, nici vorbă ca liderii nazişti să renunţe la luxoasele lor „trenuri speciale”.

CAPITOLUL 6

Est şi Vest

În dimineaţa zilei de 2 februarie, exact când primele contraatacuri germane erau lansate împotriva capetelor de pod de pe Oder, USS *Quincy* ajungea în Malta. „Crucişătorul care a adus preşedintele", scria Churchill, „a intrat maiestuos în marele Port Valletta, port care poartă urmele adânci ale războiului." Premierul britanic a urcat la bord să-l salute pe Roosevelt. Deşi Churchill nu şi-a dat seama că preşedintele american era bolnav, colegii săi au fost uimiţi să vadă cât de istovit arăta.

Întâlnirea dintre cei doi bărbaţi a fost una prietenească, dacă nu plină de afecţiune, însă secretarul pentru Afaceri Externe al lui Churchill, Anthony Eden, se arăta îngrijorat. Tensiunea continuase să crească între Aliaţii occidentali în legătură cu invazia Germaniei dinspre vest. Acum erau gata să zboare spre Ialta, în Crimeea, ca să stabilească împreună cu Stalin cum va arăta harta Europei Centrale după război. Şi acesta era pentru ei un subiect de dispută, în timp ce liderul sovietic ştia exact ce vrea. Pe Churchill şi Eden îi îngrijora cel mai mult independenţa Poloniei. Principala prioritate a lui Roosevelt era înfiinţarea Naţiunilor Unite în lumea postbelică.

În avioane diferite, preşedintele şi primul ministru au decolat dimineaţa devreme, pe 3 februarie. Escortate de avioane de luptă Mustang, cu rază lungă de acţiune, şi fără să lase să se vadă vreo lumină, au zburat spre est, spre Marea Neagră, urmând o flotă de avioane de transport ce purtau cele două delegaţii. Au ajuns după un zbor de şapte ore şi jumătate la Saki, lângă Eupatoria. Acolo au fost întâmpinaţi de Molotov şi Vîşinski, fostul procuror în procesele publice din anii 1930, acum locţiitorul ministrului de Externe. Stalin, care avea o frică teribilă de zbor, nu a ajuns decât în dimineaţa următoare, duminică, 4 februarie. Călătorise de la Moscova în trenul său verde, decorat încă cu elemente *Art Nouveau* din epoca ţaristă.

Liderii militari americani au fost cazaţi în fostul palat al ţarului. Generalului George C. Marshall i s-a dat fostul dormitor al ţarinei, despre a cărui scară secretă se spunea că o folosise Rasputin. Britanicii au fost găzduiţi în castelul prinţului Voronţov din Alupka, un amestec extravagant de mijloc de secol XIX, stil maur şi scoţian. Pentru ca să

nu mai trebuiască să se deplaseze, preşedintele Roosevelt a fost instalat în Palatul Livadia, unde urmau să aibă loc principalele discuţii. Din cauza distrugerilor provocate în timpul luptelor din Crimeea şi în cursul retragerii germanilor, fuseseră necesare reparaţii substanţiale, inclusiv refacerea sistemului de instalaţii, făcute în mare grabă de autorităţile sovietice, pentru a face palatele locuibile. În mijlocul ruinelor, nu s-a cruţat nici un efort pentru a distra şi trata musafirii cu caviar şi şampanie caucaziană. Churchill nu s-a putut abţine să numească şirul sumbrelor palate de vară „Riviera din Hades". Nici măcar el nu a suspectat că fuseseră instalate microfoane în toate camerele. NKVD plasase microfoane poziţionale şi în grădini.

Stalin l-a vizitat pe Churchill în după-amiaza aceea, nerăbdător să-i spună că Armata Roşie putea intra în Berlin din moment în moment. Apoi s-a dus să-l salute pe preşedintele american. Cu Roosevelt, a devenit extrem de politicos, de rezervat, iar versiunea evenimentelor prezentate a fost una complet diferită. Stalin a accentuat acum puterea rezistenţei germane şi dificultatea traversării râului Oder. Roosevelt era sigur că el, şi nu Churchill, ştia cum să-l manevreze pe liderul sovietic, iar Stalin îi cânta în strună. Roosevelt credea că totul depindea de câştigarea încrederii lui Stalin, ceea ce Churchill nu ar fi reuşit niciodată. Chiar admisese în mod deschis diferendele de opinie pe care le avea cu englezii privind strategia de invadare a Germaniei. Când a sugerat că Eisenhower trebuia să aibă contact direct cu Stavka, Stalin a încurajat cu multă căldură ideea. Liderul sovietic înţelesese avantajele sincerităţii americane fără să aibă prea multe de dat în schimb. Liderii americani mai aveau şi un alt motiv pentru a nu-l contrazice pe Stalin. Nu ştiau încă dacă bomba atomică avea să funcţioneze, aşa că aveau cu disperare nevoie ca liderul sovietic să li se alăture în războiul împotriva Japoniei. Se părea că nu le trecuse prin cap că Stalin avea la fel de mult de câştigat să intre în război de partea învingătorilor, după ce luptele practic se încheiaseră.

La prima sesiune de convorbiri, care a început curând după aceea, Stalin a propus politicos ca preşedintele Roosevelt să fie conducătorul întâlnirii. Liderul sovietic purta medalia de Erou al Uniunii Sovietice şi uniforma de mareşal. Pantalonii cu vipuşcă erau băgaţi în cizme din piele moale, caucaziană. Cizmele aveau tocuri şi în interior fiindcă pe Stalin îl deranja teribil statura sa scundă. Evita, de asemenea, lumina puternică ori de câte ori era posibil fiindcă aceasta îi scotea în evidenţă urmele de vărsat de pe faţă. Toate portretele oficiale fuseseră serios retuşate pentru a ascunde asemenea imperfecţiuni.

Generalul Antonov, şeful Statului-Major General sovietic, a prezentat o relatare impresionantă a faptelor, dar atât liderii britanici,

cât şi cei americani şi-au dat seama că nu li se ofereau prea multe detalii. În special britanicii simţeau că fluxul de informaţii între Aliaţi părea să fie unidirecţional. Antonov a pretins şi că data marii lor ofensive fusese devansată pentru a-i ajuta pe americani şi pe englezi. În ceea ce-l privea, generalul Marshall a subliniat efortul bombardării de către Aliaţi a industriei de război germane, a căilor de comunicaţii şi a depozitelor de combustibil, toate contribuind din plin la recentul succes al Uniunii Sovietice. Atmosfera întâlnirii s-a tensionat brusc când Stalin a denaturat deliberat ceea ce spusese Churchill, iar Roosevelt s-a simţit silit să intervină.

În aceeaşi seară, la cină, atmosfera în general amicală a fost din nou ameninţată de remarcile sovietice ce demonstrau un dispreţ suveran faţă de drepturile micilor naţiuni. Roosevelt, sperând să detensioneze atmosfera, i-a spus liderului sovietic că era cunoscut în popor drept „Unchiul Joe". Stalin, care în mod evident nu fusese informat despre acest fapt de diplomaţii săi, s-a simţit insultat de ceea ce a considerat a fi o poreclă vulgară şi lipsită de respect. De data aceasta, Churchill a intervenit să salveze situaţia cu un toast pentru Marele Triumvirat – expresie de laudă şi de felicitare autoadresată, la care Stalin nu a putut să nu reacţioneze. Însă a luat-o ca pe o nouă ocazie de a accentua faptul că Marele Triumvirat avea să decidă soarta lumii, iar micile naţiuni nu trebuiau să aibă drept de veto. Nici Churchill, nici Roosevelt nu şi-au dat seama pe moment de implicaţii.

În dimineaţa următoare, luni, 5 februarie, conducătorii americani şi britanici s-au întâlnit cu echipa Stavka condusă de generalul Antonov. Stavka dorea să se exercite o presiune considerabilă în special în Italia, pentru ca diviziile germane să nu poată fi retrase spre a fi folosite în Ungaria. Cererea părea logică şi rezonabilă, dar se poate să fi izvorât şi din încercarea lui Stalin de a-i convinge pe americani şi pe britanici să-şi concentreze eforturile mai spre sud, departe de Berlin. Însă atât generalul Marshall, şeful Statului-Major Reunit al armatei americane, cât şi mareşalul sir Alan Brooke, şeful Statului-Major General Imperial, au avertizat Stavka destul de deschis că nu puteau împiedica deplasarea formaţiunilor germane de pe un front pe altul, decât prin bombardarea căilor ferate şi a centrelor de comunicaţii.

Problema decisivă a conferinţei a devenit evidentă în după-amiaza aceea şi în ziua următoare. Discuţia a început cu perioada imediat de după război şi cu tratamentul ce trebuia aplicat Germaniei învinse. Victoria era aşteptată oricând începând cu vara respectivă. Roosevelt a vorbit despre Comisia de Consiliere Europeană şi de viitoarele zone de ocupaţie. Stalin a afirmat încă o dată, clar, că dorea ca Germania să fie împărţită. Apoi Roosevelt a anunţat fără avertismente prealabile că forţele americane nu aveau să rămână în

Europa mai mult de doi ani după capitularea Germaniei. În sinea lui, Churchill era îngrozit. Asta însemna că Stalin avea să fie şi mai incisiv, iar o Europă răvăşită de război avea să fie prea slabă să poată rezista ofensivei comuniste.

Stalin a lăsat să se înţeleagă că intenţiona să pretindă industriei germane plata unor despăgubiri în produse în valoare de 10 miliarde de dolari faţă de Uniunea Sovietică. Nu a menţionat acest lucru la conferinţă, dar comisiile guvernamentale compuse din contabili sovietici, arătând foarte ciudat în uniformele lor noi de colonei, urmăreau îndeaproape fiecare armată ce înainta. Misiunea lor era „confiscarea sistematică a produselor şi bogăţiei industriale ale Germaniei". În plus, grupul NKVD din fiecare comandament avea o echipă specializată în deschiderea seifurilor, preferabil înainte ca un soldat sovietic să încerce să arunce în aer uşa cu un lansator de rachete capturat, distrugând astfel tot ce se afla înăuntru. Stalin era hotărât să-şi însuşească fiecare gram de aur pe care-l găsea.

Chestiunea în legătură cu care atât Stalin, cât şi Churchill aveau păreri clar definite era Polonia. Discuţia nu era legată atât de viitoarele graniţe ale ţării, cât asupra compoziţiei guvernului acesteia. Churchill a declarat că o Polonie total independentă, însuşi motivul pentru care Marea Britanie intrase în război, în septembrie 1939, era o chestiune de onoare.

În răspunsul său, Stalin s-a referit foarte subtil la clauzele secrete ale pactului germano-sovietic din 1939, care îi permisese Uniunii Sovietice să invadeze şi să ocupe partea estică a Poloniei şi statele baltice, în timp ce naziştilor le rămăsese partea vestică. „Este o chestiune de onoare", a spus Stalin ridicându-se în picioare, „pentru că ruşii au făcut multe păcate împotriva polonezilor în trecut, iar guvernul sovietic vrea să se revanşeze." După acest început neruşinat, considerând că opresiunea sovietică în Polonia era gata să se producă, Stalin a ajuns la miezul problemei. „Este şi o chestiune de securitate, deoarece Polonia pune cele mai grave probleme strategice pentru Uniunea Sovietică. De-a lungul istoriei, Polonia a servit drept culoar pentru duşmanii ce au venit să atace Rusia." A susţinut apoi că, pentru a preveni o astfel de situaţie, Polonia trebuie să fie puternică. „Acesta este motivul pentru care Uniunea Sovietică este interesată să creeze o Polonie puternică, liberă şi independentă. Chestiunea Poloniei este una de viaţă şi de moarte pentru statul sovietic." Contradicţia flagrantă dintre cele două ultime fraze era evidentă. Deşi nu se spusese deschis, Uniunea Sovietică nu avea să accepte ca zonă-tampon altceva decât o Polonie total subordonată intereselor sale. Nici Churchill, nici Roosevelt nu puteau să aprecize pe deplin şocul invaziei germane în 1941 şi hotărârea lui Stalin de a nu mai fi surprinşi niciodată de vreun posibil inamic. Se poate chiar spune că

Războiul Rece îşi va avea originile în acea experienţă traumatizantă.

Cu toate acestea, Churchill şi-a dat seama că nu avea nici o şansă când Stalin a invocat necesitatea asigurării securităţii liniilor de comunicaţie ale Armatei Roşii în iminenta bătălie pentru Berlin. Liderul sovietic şi-a jucat cărţile cu multă isteţime. „Guvernul provizoriu de la Varşovia", aşa cum insista el să-l numească – americanii şi englezii se refereau la aceşti comunişti controlaţi de NKVD ca la „Guvernul Lublin" – „se instalase deja şi era", spunea el, „foarte popular. În ceea ce priveşte democraţia", a adăugat el hotărât, „guvernul polonez aflat în exil la Londra nu se bucură de mai mult sprijin democratic decât avea De Gaulle în Franţa." Nu se poate spune cu siguranţă dacă Churchill a decodificat mesajul nerostit aşa cum trebuia: să nu mă îndepărtaţi de Polonia fiindcă controlez Partidul Comunist Francez. Liniile voastre de comunicaţie nu au fost întrerupte de activităţile revoluţionare din Franţa ale mişcării de rezistenţă dominate de comunişti.

Pentru a-şi accentua ideea despre respectivele sfere de influenţă, Stalin i-a întrebat deschis cum stăteau lucrurile în Grecia Pe baza aşa-numitului „acord de procentaj", asupra căruia se căzuse de acord în octombrie trecut, când avusese loc împărţirea sferelor de influenţă în Balcani, liderul sovietic se angajase să nu provoace probleme în Grecia şi să respecte controlul britanic în regiune. Se pare că Stalin a sugerat la Ialta faptul că atât Polonia, cât şi Franţa trebuiau considerate ca fiind parte a acordului procentual, însă primul ministru britanic nu a reuşit să descifreze substratul spuselor sale. Mareşalul sir Alan Brooke suspecta, la momentul respectiv, că erau multe chestiuni pe care Churchill nu reuşise să le înţeleagă.

Stalin a continuat cu presiunile. A afirmat că 212 soldaţi sovietici fuseseră ucişi de polonezi. Churchill a trebuit să recunoască faptul că erau total inacceptabile atacurile la adresa Armatei Roşii din partea rezistenţei poloneze noncomuniste, Armia Krajowa. Primul ministru nu ştia că regimentele NKVD responsabile cu securitatea zonei din ariergardă erau, de fapt, agresorii în cele mai multe cazuri, arestând membri ai Rezistenţei şi uneori folosind tortura pentru a-i face să dezvăluie alte nume şi locurile unde ascunseseră arme. Roosevelt, în mod evident prea bolnav şi istovit ca să intervină, a putut doar să insiste ca în Polonia să aibă loc alegeri libere, însă aceasta era doar o palidă speranţă, dacă întregul sistem electoral se afla în mâinile sovieticilor. Principalul său aghiotant, Harry Hopkins, estima că probabil Roosevelt nu înţelesese mai bine de jumătate din ceea ce se discutase.

Stalin era convins că victoria era a lui. Imediat ce delegaţii sovietici au simţit că nu mai au nici o problemă în a controla Polonia, au renunţat brusc la orice opoziţie faţă de sistemul de votare propus

de americani pentru Naţiunile Unite. Cealaltă problemă importantă a americanilor, şi anume ca Stalin să se angajeze în războiul împotriva Japoniei imediat după înfrângerea Germaniei, a fost rezolvată printr-o întâlnire privată, pe 8 februarie.

Liderul sovietic nu părea recunoscător pentru victorie. Când Churchill şi-a exprimat temerea, la o altă întâlnire, cum că o astfel de modificare masivă a frontierelor Poloniei pe seama Germaniei avea să cauzeze o mişcare enormă a populaţiei, Stalin a replicat brutal că asta nu era o problemă. Vorbea triumfător despre uriaşul val de refugiaţi germani care fugeau din calea Armatei Roşii.

Pe 13 februarie, la două zile după încheierea conferinţei de la Ialta, puterea sovietică a fost reconfirmată prin căderea Budapestei. Sfârşitul acestei bătălii teribile pentru oraş a fost marcat de numeroase omoruri, jafuri, violuri şi vandalisme. Cu toate acestea, Hitler dorea încă să contraatace în Ungaria, cu Armata 6 tancuri SS. Spera să zdrobească Frontul 3 ucrainean al mareşalului Tolbuhin, încă o manifestare a maniei sale de jucător înrăit care era gata să arunce pe masa de joc ultimele fise rămase din Ardeni.

În noaptea aceea, englezii au bombardat Dresda. În dimineaţa următoare, care se întâmpla să fie Miercurea Cenuşii, aviaţia americană i-a urmat şi a atacat câteva ţinte mai mici. Atacul trebuia să reprezinte o îndeplinire rapidă a promisiunii făcute Stavka de a împiedica deplasarea trupelor germane prin distrugerea liniilor de comunicaţii. Faptul că avuseseră loc 180 de atacuri cu bombe tip V deasupra Angliei săptămâna aceea, cele mai numeroase de până atunci, nu a înmuiat prea mult inimile celor care stabileau planurile de viitor. Dresda, minunata capitală a Saxoniei, nu fusese niciodată bombardată serios. Locuitorii oraşului obişnuiau să glumească, pe jumătate crezând în ceea ce spuneau, că Churchill avea o mătuşă ce locuia în oraş şi că acesta era motivul pentru care fuseseră cruţaţi. Însă raidurile din 13 şi 14 februarie au fost necruţătoare. Efectele au fost într-o anumită măsură similare celor produse de raidul rapid din Hamburg. Populaţia Dresdei sporise şi ca urmare a celor 300 000 de refugiaţi din est. Mai multe trenuri pline cu refugiaţi erau blocate în gara principală. Tragedia era că, în loc ca trupele germane să treacă prin Dresda spre front, aşa cum afirmaseră serviciile de informaţii militare sovietice, cei care se mişcau erau civili şi se îndreptau în direcţie opusă.

Goebbels a început să tremure de furie la auzul veştilor. A vrut să execute un număr de prizonieri de război egal cu numărul civililor ucişi în atac. Ideea i-a plăcut lui Hitler. Astfel de măsuri extreme încălcau prevederile Convenţiei de la Geneva în faţa Aliaţilor occidentali şi obligau trupele germane să lupte până la capăt.

Mareşalul Keitel şi amiralul Dönitz au reuşit, în cele din urmă, să-l convingă că o astfel de escaladare a terorii avea să facă situaţia Germaniei şi mai grea. Cu toate acestea, Goebbels s-a folosit cât a putut de acest „atac al terorii". Soldaţilor cu rude în oraş li s-au promis permisii pentru a participa la înmormântări. Hans-Dietrich Genscher îşi aminteşte de unii dintre ei întorcându-se din vizită. Rezistau hotărâţi oricărei încercări de a le împărtăşi celorlalţi ceea ce văzuseră.

Pe Frontul de Vest, americanii şi britanicii nu avansaseră nici pe departe la fel de rapid ca Armata Roşie în est. Bătălia pentru Renania, care începuse în timpul convorbirilor de la Ialta, era înceată şi îndelung gândită. Eisenhower nu se grăbea. Se gândea că inundaţiile de primăvară aveau să facă Rinul imposibil de traversat până la începutul lui mai.

Urmau să mai treacă încă alte şase săptămâni înainte ca toate armatele lui Eisenhower să fie pregătite pe malul vestic al Rinului. Numai cucerirea miraculoasă a podului intact de la Remagen a permis o accelerare a programului.

Eisenhower era foarte iritat de criticile permanente pe care le primea de la englezi pentru strategia sa metodică exercitată pe toată lărgimea frontului. Churchill, Brooke şi feldmareşalul Montgomery erau în favoarea unei întoarceri pentru a avansa în forţă spre Berlin. Motivele lor erau îndeosebi de natură politică. Cucerirea Berlinului înainte de sosirea Armatei Roşii ar fi contribuit la restabilirea echilibrului puterii faţă de Stalin. Cu toate acestea, şi ei simţiseră că, pe plan militar, cucerirea capitalei Reich-ului ar fi constituit cea mai mare lovitură posibilă pentru rezistenţa germană şi ar fi scurtat războiul. Argumentele englezilor pentru o singură pătrundere în forţă până în inima Germaniei nu fuseseră însă susţinute suficient de sensibilul feldmareşal Montgomery. La sfârşitul primei săptămâni din ianuarie, acesta încercase să-şi aroge mai multe merite în legătură cu înfrângerea ofensivei germane din Ardeni decât ar fi fost cazul. Această gafă evidentă şi deosebit de supărătoare i-a înfuriat de-a dreptul pe generalii americani şi l-a pus într-o postură stânjenitoare pe Churchill. De asemenea, nici vorbă să-l convingă pe Eisenhower să-i permită lui Montgomery să conducă înaintarea rapidă şi hotărâtă prin Germania de Nord, spre Berlin.

Eisenhower, în calitatea sa de comandant suprem, a continuat să susţină că nu era treaba lui să se gândească la ceea ce avea să se întâmple după război. Treaba sa era să termine războiul într-un mod eficient şi cu cât mai puţine victime posibil. Simţea că englezii lăsau viitoarea politică postbelică să-şi pună amprenta asupra strategiei militare. Eisenhower îi era într-adevăr recunoscător lui Stalin pentru

efortul făcut de acesta de a grăbi data ofensivei din ianuarie, chiar dacă nu înţelesese motivele ascunse ale conducătorului sovietic de a se asigura de situaţia Poloniei înaintea conferinţei de la Ialta.

Factorii de decizie din Statele Unite ale Americii pur şi simplu nu doreau să-l provoace în nici un fel pe Stalin. John G. Winant, ambasadorul SUA la Londra, în discuţiile despre zonele de ocupaţie ale Comisiei de Consiliere Europene, chiar a refuzat să ridice chestiunea unui culoar de trecere pe uscat spre Berlin ca să nu strice relaţiile cu sovieticii, care aveau altă opinie. Politica de menajare a lui Stalin venea de sus şi era acceptată pe scară largă. Roosevelt îi spusese lui Robert Murphy, consilierul politic al lui Eisenhower, că „cel mai important lucru era să-i convingă pe ruşi să aibă încredere în noi". Situaţia nici nu putea să fie mai bună pentru Stalin. Ceea ce spunea Roosevelt, „mă descurc cu Stalin", făcea parte din ceea ce Robert Murphy cataloga drept „teoria americană mult prea naivă", conform căreia relaţiile de prietenie puteau determina politica naţională. „Oamenii politici sovietici şi diplomaţii nu operează niciodată pe baze teoretice", a adăugat el. În încercarea lor înverşunată de a obţine încrederea lui Stalin, americanii ignoraseră cu desăvârşire în ce măsură puteau să aibă încredere în el. Iar acesta era un om a cărui lipsă de respect pentru legile internaţionale îl făcuse să sugereze calm invadarea Germaniei prin Elveţia neutră, formând, astfel, „un flanc dincolo de Zidul Vestic".

Resentimentele sovieticilor se bazau pe faptul că Statele Unite ale Americii şi Marea Britanie suferiseră atât de puţin în comparaţie cu ei. De altfel, şi Germania nazistă trata prizonierii britanici şi americani într-un mod total diferit faţă de cei din Armata Roşie. Un raport al Frontului 1 bielorus asupra eliberării deţinuţilor dintr-un lagăr de prizonieri de război de lângă Thorn sublinia contrastul dintre soarta acestora. „Americanii, englezii şi francezii păreau destul de sănătoşi. Arătau mai mult ca nişte oameni în vacanţă decât ca nişte prizonieri de război", spunea raportul, „în timp ce prizonierii sovietici erau slăbiţi, livizi, înfăşuraţi în pături." Prizonierii din ţările occidentale nu trebuiau să muncească, aveau voie să joace fotbal şi primeau pachete cu hrană de la Crucea Roşie. În acelaşi timp, într-o altă zonă a lagărului, „17 000 de prizonieri sovietici fuseseră ucişi sau muriseră de foame sau de diferite boli. «Regimul special» al prizonierilor sovietici consta în 300 de grame de pâine de tărâţe şi un litru de supă făcută din resturi putrezite de carne, în fiecare zi (*Mangelwurzels*). Prizonierii sănătoşi erau puşi să sape tranşee, iar cei slăbiţi erau ucişi sau îngropaţi de vii." Prizonierii englezi din lagărul XXA insistau, însă, că acolo nu era nici pe departe o tabără de odihnă, iar raţia de mâncare care li se dădea nu era, de fapt, mai mare sau mai consistentă

decât cea a prizonierilor sovietici, dar, ce-i drept, fuseseră salvaţi de la inaniţie de pachetele trimise de Crucea Roşie.

Erau păziţi de „trădătorii" Armatei Roşii, recrutaţi cu promisiunea unor porţii mai mari de mâncare. Aceşti voluntari tratau „prizonierii de război sovietici cu mult mai multă cruzime decât germanii". Se spunea că unii dintre gardieni erau germani de pe Volga. Le ordonau prizonierilor să se dezbrace şi asmuţeau câinii asupra lor. Aparent, germanii realizaseră „o amplă mişcare propagandistică" pentru a-i convinge pe prizonieri să se alăture armatei de soldaţi sovietici îmbrăcaţi în uniforme ale Wehrmacht-ului a generalului Vlasov. „Mulţi ucraineni şi uzbeci s-au vândut germanilor", spunea un prizonier. Vlasov era descris drept un „fost membru de partid" şi „fost locotenent-major". Lucrurile stăteau astfel fiindcă soldaţii Armatei Roşii îşi pierdeau statutul numai pentru faptul că îngăduiseră să fie luaţi prizonieri.

Pedepsele aplicate prizonierilor sovietici includeau executarea de genuflexiuni timp de şapte ore, „ceea ce schilodea complet victima". De asemenea, erau puşi să alerge în sus şi în jos pe scări pe lângă gărzile înarmate cu bastoane de cauciuc pe fiecare palier. Într-un alt lagăr, ofiţerii răniţi erau lăsaţi sub duşurile reci în miezul iernii, până când mureau din cauza hipotermiei. Soldaţii sovietici erau supuşi torturii din secolul al XVIII-lea cu „capra", care consta în legarea prizonierului călare pe un schelet metalic uriaş în formă de capră. Alţii erau puşi să alerge pentru a constitui ţinte vii pentru antrenamentele de trageri ale gărzilor SS. O altă pedeapsă era cunoscută drept *Achtung!* Un soldat sovietic era pus să se dezbrace şi să îngenuncheze în aer liber. De fiecare parte a lui aşteptau gărzi cu câini de atac. În momentul în care acesta înceta să strige *Achtung! Achtung!* gărzile dădeau drumul câinilor. Animalele erau asmuţite pe ei şi când prizonierii se prăbuşeau după ce fuseseră obligaţi să facă „marş forţat" într-un tempo alert. Probabil că zvonurile despre aceste pedepse îi inspiraseră şi pe ruşi să facă la fel cu prizonierii germani capturaţi de trupele sovietice, în timpul înaintării lor recente. Un prizonier de război care reuşise să evadeze, pilot de avion de luptă, găsit de Frontul 1 ucrainean şi recuperat, a văzut cum un tânăr soldat SS cânta la pian pentru ruşii care-l prinseseră. Aceştia îi arătaseră clar, prin gesturi, că avea să fie executat imediat ce se oprea din cântat. A reuşit să cânte timp de şaisprezece ore înainte să se prăbuşească suspinând pe claviatură. Gărzile l-au lovit peste spate, apoi l-au târât afară şi l-au împuşcat.

Armata Roşie avansa în teritoriile germane mânată de furie şi exaltare. „Se pare că toată lumea are câte o muzicuţă nemţească", nota Grossman, „instrument potrivit pentru un soldat, fiind singurul la

care se poate cânta într-un vehicul sau căruţă, din cauza zgomotului asurzitor.” La fel îşi jeleau şi camarazii căzuţi. Iakov Zinovievici Aronov, artilerist, a fost ucis în apropiere de Königsberg, pe 19 februarie. Cu puţin înainte să moară, trimisese acasă o scrisoare tipică pentru soldaţii de pe front: „Luptăm şi încercăm să distrugem inamicul care se retrage în vizuină ca un animal sălbatic rănit. Condiţiile în care trăiesc sunt bune, sunt în viaţă şi sunt sănătos. Toate gândurile mele se îndreaptă spre înfrângerea duşmanului şi spre voi toţi cei de acasă”. O altă scrisoare de-a sa dezvăluia mai multe, fiind adresată unui camarad, unui alt soldat ce putea să înţeleagă mai bine. „Iubesc viaţa atât de mult, simt că până acum nu am trăit. Am doar nouăsprezece ani. Deseori văd moartea în faţă şi mă lupt cu ea. Lupt de fiecare dată şi până acum am învins. Sunt soldat în trupele de observare ale artileriei şi îţi poţi imagina ce înseamnă asta. Într-un cuvânt, deseori corectez direcţia în care trage bateria mea şi de fiecare dată când proiectilele îşi ating ţinta simt o bucurie fără margini.”

Aronov a fost ucis „într-o dimineaţă prusacă învăluită în ceaţă”, scria prietenul său cel mai bun surorii băiatului ucis, Irina. Cei doi luptaseră împreună tot drumul din Vitebsk, până în Königsberg. „Aşa că, Ira, războiul a despărţit mulţi prieteni şi mult sânge a fost vărsat pe altarul patriei, dar noi, soldaţii, ne răzbunăm în fiecare clipă pe şerpii lui Hitler pentru fraţii şi prietenii noştri, pentru sângele lor.” Trupul lui Aronov a fost îngropat de camarazii săi „la marginea pădurii”. Probabil că locul a fost marcat, ca şi celelalte, de un băţ de care era legată o bucăţică de cârpă roşie. Dacă avea să fie găsit de pionierii responsabili cu asta, avea să fie înlocuit de o mică placă de lemn. Erau prea multe cadavre îngropate pe o arie prea întinsă, ca să poată fi toate recuperate şi reînhumate în cimitire.

Soldaţii Armatei Roşii erau marcaţi şi de întâlnirile pe care le aveau cu muncitorii slavi care încercau să se întoarcă acasă. Mulţi dintre aceştia erau femei, ţărănci cu basmale înnodate, trase pe frunte şi purtând jambiere improvizate din cârpe ca să nu îngheţe. Căpitanul Agranenko, dramaturgul, a întâlnit o căruţă plină de femei, în Prusia Orientală. Le-a întrebat cine sunt. „Suntem rusoaice, rusoaice”, au răspuns ele, fericite să audă o voce prietenoasă. A dat mâna cu fiecare dintre ele. O femeie bătrână a început brusc să plângă. „E prima dată în trei ani când cineva mi-a strâns mâna”, i-a explicat ea.

Agranenko a întâlnit şi „o frumuseţe din raionul Orel, numită Tatiana Hilciakova”. Se întorcea acasă cu bebeluşul ei de două luni. În lagărul german pentru muncitorii slavi întâlnise un ceh de care se îndrăgostise. Schimbaseră jurămintele care-i făceau soţ şi soţie, dar, când sosise Armata Roşie, cehul se oferise imediat voluntar să lupte împotriva nemţilor. „Tatiana nu-i ştie adresa. El nu o ştie pe a ei. Şi e

puţin probabil ca războiul să-i aducă din nou faţă în faţă. Poate că, şi mai rău, ea avea să sufere la întoarcerea acasă în Orel, din cauză că avusese relaţii cu un străin."

Principala preocupare a Stavkăi în acest moment continua să fie golul imens ce se căsca peste „terasa baltică" între Frontul 1 bielorus al lui Jukov şi flancul stâng al Frontului 2 bielorus al lui Rokossovski. Pe 6 februarie, Stalin l-a sunat pe Jukov de la Ialta. L-a întrebat ce face. Jukov a răspuns că se afla într-o şedinţă cu comandanţii armatei, pentru a discuta înaintarea spre Berlin dinspre noile teritorii cucerite de pe Oder. Stalin i-a replicat că îşi pierde vremea. Trebuiau să-şi consolideze poziţia pe Oder şi abia apoi să se întoarcă spre nord, ca să i se alăture lui Rokossovski.

Ciuikov, comandantul Armatei 8 gardă, care avea, se pare, un dinte împotriva lui Jukov încă de la Stalingrad, l-a privit cu dispreţ pe acesta fiindcă nu insistase cu argumente de forţă ca să preseze intrarea în Berlin. Disputa amară a continuat şi după încheierea războiului. Ciuikov susţinea că împingerea rapidă a frontului la începutul lui februarie ar fi surprins Berlinul lipsit de apărare. Însă Jukov şi ceilalţi erau de părere că, având în vedere starea de istovire a trupelor şi lipsa serioasă a proviziilor, ca să nu mai vorbim de ameninţarea contraatacurilor dinspre nord asupra flancului lor drept expus, riscurile erau mult prea mari.

Între timp, în Prusia Orientală, forţele germane erau înconjurate, dar nu fuseseră încă zdrobite. Rămăşiţele Armatei 4, care nu reuşiseră să spargă încercuirea la sfârşitul lui februarie, erau strivite în *Kessel*-ul Heiligenbeil, cu spatele spre Frisches Haff. Principalul sprijin de artilerie venea din partea tunurilor grele de pe crucişătoarele *Admiral Scheer* şi *Lützow*, ce trăgeau din Marea Baltică, peste limba de nisip din Frische Nehrung şi peste laguna îngheţată.

Ceea ce mai rămăsese din Armata 3 tancuri din Königsberg fusese izolat de Peninsula Samland, dar, pe 19 februarie, un atac comun din ambele părţi crease un culoar apărat apoi cu multă îndârjire. Evacuarea civililor şi a răniţilor din micul Port Pillau şi capătul Peninsulei Samland a fost intensificată, dar multor civili le era teamă să plece pe apă după atacurile cu torpile ce avuseseră loc asupra vaporului *Wilhelm Gustloff* şi asupra altor nave cu refugiaţi. Pe 12 februarie, la primele ore ale dimineţii, vaporul-spital *General von Steuben* a fost lovit de torpile după ce părăsise Pillau cu 2 680 de răniţi la bord. Aproape toţi s-au înecat.

Între timp, Armata 2 fusese forţată să se retragă spre cursul inferior şi estuarul Vistulei, pentru apărarea oraşului Danzig şi a Portului Gdynia. Acum forma flancul stâng al Grupului de Armate Vistula, condus de Himmler. În centru, în Pomerania de Est, se

constituia o nouă armată, Armata 11 tancuri SS. Flancul drept al lui Himmler de pe Oder era format din Armata 9 a generalului Busse, care fusese atât de neinspirat folosită în vestul Poloniei.

Himmler se aventura rareori cu trenul său special, luxosul *Steiermark*, pe care îl desemnase drept Cartier General. Reichsführer-ul SS îşi dădea seama acum că responsabilităţile conducerii militare erau mai mari decât îşi imaginase. „Nesiguranţa sa ca lider militar", scria colonelul Eismann „l-a făcut incapabil să prezinte clar situaţia operaţională în faţa lui Hitler, ca să nu mai vorbim că este incapabil să se impună." Când se întorcea de la şedinţele operative cu Führer-ul, Himmler era demolat psihic. Ofiţerii săi de Stat-Major erau într-o oarecare măsură satisfăcuţi de paradoxul că Himmler cel temut putea să fie el însuşi atât de temător. „Atitudinea sa servilă" faţă de Hitler, ca şi frica de a recunoaşte starea dezastruoasă a forţelor sale „au provocat mari pagube şi o vărsare imensă de sânge nevinovat".

Himmler, ascunzându-se în clişeele agresive ale Führer-ului, vorbea de lansarea altor contraatacuri. După ce se întâmplase cu Demmlhuber, Himmler se hotărâse să înfiinţeze aşa-numita Armată 11 tancuri SS. De fapt, întregul Grup de Armate Vistula cuprindea numai trei divizii de tancuri, şi acelea insuficient dotate. În cel mai bun caz, formaţiunile disponibile puteau constitui un corp de armată, dar „o armată de blindate", observa Eismann, „suna mult mai bine". Pe de altă parte, Himmler mai avea un motiv, acela de a promova ofiţerii Waffen SS în Statul-Major şi în posturile de comandă de pe câmpul de luptă. Obergruppenführer-ul Steiner a fost numit comandant al Armatei 11. Steiner, militar experimentat, era, cu siguranţă, o alegere mult mai bună decât oricare alt ofiţer superior Waffen SS. Însă misiunea sa nu era uşoară.

Generalul Guderian, hotărât să păstreze un culoar deschis spre marginea Prusiei Orientale, a susţinut la şedinţa operativă, în prima săptămână din februarie, că era nevoie de o operaţiune ambiţioasă. Era chiar mai hotărât şi vehement decât de obicei, după ce băuse destul de mult la prânzul pe care-l luase mai devreme cu ambasadorul Japoniei. Guderian dorea o dublă învăluire de pe Oder, la sud de Berlin, şi un atac în jos dinspre Pomerania pentru a tăia legătura dintre armatele lui Jukov din primul eşalon. Pentru a aduna trupe suficiente, trebuiau aduse înapoi pe mare multe dintre diviziile prinse inutil în Curlandia şi în alte părţi, iar ofensiva din Ungaria trebuia amânată. Hitler a refuzat şi de data acesta.

„Trebuie să mă credeţi", a insistat Guderian, „când vă spun că nu încăpăţânarea este cea care mă face să propun din nou evacuarea Curlandiei. Nu văd nici o altă cale prin care să putem acumula resurse, şi fără resurse nu ne putem apăra capitala. Vă asigur că vorbesc numai în interesul Germaniei." Hitler a început să tremure de

furie şi a sărit în picioare. „Cum îndrăzneşti să-mi vorbeşti aşa?” a urlat el. „Tu nu crezi că şi eu lupt pentru Germania? Toată viaţa mea a fost o luptă continuă pentru Germania!” Colonelul de Maizière, noul ofiţer cu operaţiile la Zossen, nu mai asistase niciodată la o astfel de ceartă şi a înlemnit, temându-se pentru viaţa şefului Statului-Major. Pentru a pune capăt accesului de nebunie al lui Hitler, Göring l-a condus afară pe Guderian să găsească nişte cafea, ca să le dea timp celorlalţi să se calmeze.

Teama cea mai mare a lui Guderian era aceea că Armata 2, încercând să păstreze o legătură între Prusia Orientală şi Pomerania, era în pericol de a rămâne izolată. Prin urmare, insista că trebuie întreprins un singur atac înspre sud de pe „terasa baltică”. Atacul asupra frontului drept al lui Jukov mai avea şi un alt scop, acela de a-i descuraja pe sovietici să încerce un atact imediat asupra Berlinului. Pe 13 februarie, s-a ţinut o ultimă şedinţă asupra operaţiunii respective la Cancelaria Reich-ului, la care au participat Himmler, comandantul Grupului de Armate Vistula, şi Oberstgruppenführer-ul Sepp Dietrich. Guderian îl adusese şi pe locţiitorul său extrem de capabil, generalul Wenck. Guderian a spus clar încă de la început că dorea ca operaţiunea să înceapă în două zile. Himmler a obiectat, spunând că nu sosiseră încă nici combustibilul, nici muniţia. Hitler l-a susţinut şi curând Führer-ul şi şeful Statului-Major al Armatei de Uscat au început din nou să se certe. Guderian insista ca Wenck să conducă operaţiunea în mod direct.

„Reichsführer-ul SS este suficient de capabil ca să desfăşoare atacul de unul singur”, a spus Hitler.

„Reichsführer-ul SS nu are nici experienţa necesară şi nici o echipă suficient de competentă ca să poată controla atacul de unul singur. Prin urmare, este esenţială prezenţa generalului Wenck.”

„Nu îţi permit”, a strigat Hitler, „să-mi spui că Reichsführer-ul SS este incapabil să-şi îndeplinească îndatoririle.”

Disputa a continuat mult timp. Hitler, roşu de furie, urla. Guderian povestea, mai târziu, că în acest timp el privea un portret al lui Bismarck, cancelarul de fier, atârnat pe perete, întrebându-se ce gândea acesta despre ce se petrecea în ţara pe care el o construise. Spre marea surprindere a lui Guderian, Hitler s-a oprit brusc din mişcările sale prin cameră şi i-a spus lui Himmler că generalul Wenck avea să i se alăture comandamentului său în noaptea aceea ca să conducă ofensiva. Apoi s-a aşezat brusc jos şi i-a zâmbit lui Guderian. „Acum vă rog să vă continuaţi şedinţa. Statul-Major a câştigat astăzi o bătălie.” Guderian a ignorat mai târziu în anticameră mustrările lui Keitel, cum că ar fi putut să-i provoace un atac cerebral Führer-ului. Îi era teamă că micul său triumf avea să fie de scurtă durată.

Pe 16 februarie, ofensiva din Pomerania, cunoscută sub numele

de Bătălia tancurilor de la Stargard, a început sub conducerea lui Wenck. Peste 1 200 de tancuri fuseseră alocate, dar lipseau trenurile care să le transporte. Chiar şi cea mai slabă divizie de blindate avea nevoie de cincizeci de trenuri ca să-şi transporte oamenii şi vehiculele. Şi mai gravă era lipsa muniţiei şi a combustibilului, care ajungeau numai pentru trei zile de operaţiuni. Era evident că lecţia dată de atacul Ardenilor nu fusese învăţată.

Ofiţerii de Stat-Major ai armatei intenţionaseră să-i dea atacului numele de cod *Husarenritt*, raidul husarilor, care părea să reflecte faptul că acesta nu avea cum să fie mai mult decât un raid. SS-ul, însă, a insistat asupra unui nume mult mai dramatic, *Sonnenwende*, solstiţiul. De fapt, evenimentul nu avea să fie nici un raid al husarilor – un dezgheţ brusc a făcut ca blindatele să se împotmolească curând în noroi – nici un solstiţiu, de vreme ce a schimbat foarte puţin situaţia. Wehrmacht-ul a făcut faţă cu greu pierderilor masive de tancuri când Armata 2 tancuri de gardă a pornit contraatacul.

Printre victimele cele mai importante s-a numărat generalul Wenck, care, conducând înapoi spre Cartierul său General de la întâlnirea cu Führer-ul, din noaptea de 17 februarie, a adormit la volan şi a fost grav rănit. A fost înlocuit de generalul Krebs, ofiţer capabil şi inteligent, ataşatul militar la Moscova înainte de Operaţiunea Barbarossa. Încercarea de a opri contraatacul sovieticilor a trebuit însă abandonată după două zile. În cel mai bun caz, ofensiva îi ajutase pe nemţi să mai câştige ceva timp. Kremlinul se convinsese că nu se punea problema unei înaintări rapide spre Berlin, până când coasta pomerană nu avea să fie în siguranţă.

Încercarea lui Hitler de a desemna oraşe-„fortăreaţă” şi de a refuza să permită evacuarea trupelor încercuite făcea parte dintr-o schemă suicidală de sacrificii impuse şi suferinţă inutilă. Ştia că erau condamnaţi deoarece Luftwaffe nu avea combustibil şi avioane ca să-i aprovizioneze şi, cu toate acestea, politica sa lipsea Grupul de Armate Vistula de trupe experimentate.

Königsberg şi Breslau rezistau, dar alte oraşe desemnate drept fortăreţe sau „spărgătoare de valuri” au căzut curând. În Pomerania de Sud, Schneidemühl, cel mai mic şi cel mai slab apărat oraş, a căzut pe 14 februarie, după o luptă de apărare disperată. În sfârşit, Hitler nu a mai avut nimic de obiectat şi a acordat medaliile Crucea Cavalerului atât comandantului, cât şi locţiitorului său. Patru zile mai târziu, pe 18 februarie, chiar când Operaţiunea *Sonnenwende* se împotmolea în noroi, generalul Ciuikov a dat semnalul pentru atacarea fortăreţei Poznan. Direcţia 7 din Statul său Major, la fel ca la Stalingrad, a precedat bombardamentele cu programe de muzică funebră transmisă la difuzoare, întreruptă din când în când de mesaje ce spuneau că

predarea era singurul mod în care oamenii îşi puteau salva vieţile şi se puteau întoarce acasă. Li se spunea germanilor că nu aveau nici o şansă să scape, fiindcă se aflau acum la peste 200 de kilometri în spatele liniei frontului.

Pregătirea de artilerie a început cu nouă zile înainte, iar, în dimineaţa zilei de 18 februarie, erau gata 1 400 tunuri, mortiere şi lansatoare katiuşa pentru un bombardament de patru ore. Grupurile de asalt au pătruns în fortăreaţa ale cărei ziduri fuseseră ciuruite de explozii. Când au văzut că o clădire încă stătea în picioare, a fost adus un obuzier de 203 mm şi s-au aruncat în aer pereţii. S-au folosit aruncătoare de flăcări şi s-au aruncat explozivi în gurile de aerisire. Soldaţii germani care au încercat să se predea au fost împuşcaţi de propriii lor ofiţeri. Sfârşitul era însă iminent. În noaptea dintre 22 şi 23 februarie, comandantul, generalul-maior Ernst Gomell, a întins steagul cu svastică pe podeaua camerei sale, s-a culcat pe el şi s-a împuşcat. Cei care mai rămăseseră în viaţă s-au predat.

Atacul asupra oraşului Breslau avea să fie şi mai îndelungat: oraşul a rezistat chiar şi după căderea Berlinului. Rezultatul a fost unul dintre cele mai teribile din tot războiul. Fanaticul Gauleiter Hanke era hotărât să nu permită cucerirea capitalei Sileziei. El fusese acela care folosise camionete cu difuzoare prin care le ordonase femeilor şi copiilor să fugă din oraş la sfârşitul lui ianuarie. Cei care muriseră îngheţaţi erau în totalitate responsabilitatea lui.

Oraşul avea rezerve suficiente de mâncare, dar puţină muniţie. Încercările de a aduce muniţie cu paraşutele au fost o totală pierdere de timp şi resurse din partea Luftwaffe. General-colonelul Schörner, comandantul Grupului de Armate Centru, a decis atunci să trimită o parte din Regimentul 25 paraşutişti la sfârşitul lui februarie, pentru a întări garnizoana. Comandantul regimentului a protestat vehement că nu aveau unde să aterizeze, dar, pe 22 februarie, batalionul s-a îmbarcat în avioane Junker 52 de transport la Jüterbog, la sud de Berlin. La miezul nopţii, avioanele s-au apropiat de Breslau. „Peste oraş”, scria mai târziu unul dintre paraşutişti, „se puteau vedea traiectoriile proiectilelor şi ne-am dat seama că ne aflam în mijlocul unei riposte antiaeriene extrem de puternice.” Staţia radio a fost lovită, întrerupând orice comunicaţie cu punctul de control de la sol şi au aterizat pe un câmp de instrucţie lângă Dresda. Două nopţi mai târziu, s-a mai făcut încă o încercare. Antiaeriana sovietică a fost şi mai intensă pe tot parcursul celor douăzeci de minute cât au survolat oraşul, încercând să găsească un loc de aterizare. S-au pierdut trei avioane: unul dintre ele s-a zdrobit de coşul unei fabrici.

Măsurile disciplinare luate de Hanke, susţinute de politica generalului Schörner de „putere câştigată prin teamă”, au fost îngrozitoare. Execuţiile erau arbitrare. Chiar şi copii de zece ani au

fost puşi să cureţe o pistă de decolare din oraş, sub raidurile aeriene şi atacurile artileriei sovietice. Orice încercare de a se preda din partea celor ce încercau „să-şi salveze vieţile mizerabile” avea să fie pedepsită cu executarea pe loc a celor „vinovaţi”. „Măsuri decisive” aveau să fie luate şi împotriva familiilor acestora. Schörner susţinea că „aproape patru ani de război asiatic” schimbaseră complet soldatul de pe front: „L-au întărit şi l-au făcut fanatic în lupta împotriva bolşevicilor […]. Campania din Est a dat naştere soldatului politic”.

Cele spuse de Stalin la Ialta, cum că populaţia civilă din Prusia Orientală şi Silezia fugise, nu erau în întregime adevărate. Foarte mulţi rămăseseră prinşi în oraşele aflate sub asediu. Civilii germani din Prusia Orientală continuau să sufere, indiferent unde se aflau: la Königsberg, în *Kessel*-ul Heiligenbeil, încercând să părăsească portul Pillau cu vaporul, mergând pe jos spre vest sau rămânând acasă. Dezgheţul din februarie a impus trecerea numai cu piciorul şi nu cu căruţa a Frisches Haff. Ieşirile spre Danzing, Pomerania şi vest rămâneau încă deschise, dar toată lumea îşi dădea seama că era numai o chestiune de timp până când Frontul 1 bielorus avea să ajungă la Marea Baltică.

Beria a fost informat de un ofiţer superior SMERŞ de faptul că „o parte semnificativă a populaţiei din Prusia Orientală”, oameni care fugiseră spre Königsberg, descoperise că era foarte puţin spaţiu pentru ei acolo şi încă şi mai puţină mâncare. Erau norocoşi dacă primeau 180 de grame de pâine pe zi. „Femei şi copii morţi de foame se târăsc pe stradă”, în speranţa că vor fi hrăniţi de Armata Roşie. De la aceşti civili, serviciile de informaţii ale Armatei Roşii aflaseră că „moralul Garnizoanei Königsberg este serios zdruncinat. Fuseseră date noi ordine generale că orice german care nu se va prezenta să servească pe front va fi împuşcat pe loc… Soldaţii se îmbrăcau cu haine civile şi dezertau. Pe 6 şi 7 februarie, cadavrele a optzeci de soldaţi germani au fost expuse unele peste altele la Gara de Nord. Deasupra lor s-a pus o pancartă: «Aceştia au fost nişte laşi, dar tot au murit.»”

După eşecul Operaţiunii *Sonnenwende*, oraşul Danzig era din ce în ce mai ameninţat. Kreigsmarine făcea eforturi disperate să salveze cât mai mulţi civili şi răniţi. În decursul unei singure zile, 21 februarie, au fost scoşi din oraş 51 000 de oameni. Autorităţile naziste estimau că mai rămăseseră de evacuat numai 150 000, dar, o săptămână mai târziu, au descoperit că oraşul Danzig avea acum o populaţie de 1 200 000 de oameni, dintre care 530 000 erau refugiaţi. S-au intensificat şi mai mult eforturile. Pe 8 martie, treizeci şi patru de trenuri pentru transportul animalelor, pline de civili, au părăsit Pomerania îndreptându-se spre Mecklenburg, la vest de Oder. Hitler dorea să

mute 150 000 de refugiaţi în Danemarca. Două zile mai târziu au fost emise ordinele: „Führer-ul a ordonat că, de acum înainte, Copenhaga va fi considerat un loc inviolabil de adăpost”. De asemenea, pe 10 martie, totalul estimat de refugiaţi germani din provinciile estice a crescut la 11 milioane de oameni.

Cu toate acestea, chiar atunci când Danzigul era plin de refugiaţi care alergau încolo şi încoace în încercarea disperată de a scăpa, la institutul medico-legal din oraş se derulau în continuare nişte experienţe terifiante. După ce Armata Roşie a capturat oraşul, a fost trimisă acolo o comisie specială care să investigheze producerea de săpun şi produse de marochinărie din „cadavrele cetăţenilor sovietici, polonezi şi de alte naţionalităţi ucişi în lagărele de concentrare germane”. În 1943, profesorul Spanner şi asistentul universitar Volman începuseră să-şi realizeze experimentele. Apoi construiseră laboratoare şi echipamentul special pentru a demara producţia. „La cercetarea sălilor din institutul medico-legal s-au descoperit 148 de cadavre depozitate pentru producerea de săpun, dintre care 126 erau bărbaţi, 18 femei şi patru copii. 80 de corpuri de bărbaţi şi două de femei fuseseră decapitate. S-au mai găsit, în plus, 89 de capete de oameni.” Toate cadavrele şi capetele erau depozitate în containere metalice în soluţie de alcool carbolic. Se pare că majoritatea cadavrelor proveneau din lagărul de concentrare Stutthof, de lângă oraş. „Oamenii executaţi ale căror cadavre erau folosite pentru săpun erau de diferite naţionalităţi, dar, în special, polonezi, ruşi şi uzbeci.” Practicile de la institut aveau evident aprobare oficială, date fiind funcţiile înalte ale vizitatorilor săi. „Institutul medico-legal a fost vizitat de ministrul Educaţiei, Rust, şi de ministrul Sănătăţii, Konti. Gauleiter-ul oraşului Danzig, Albert Förster, a vizitat institutul în 1944, când se începuse deja producerea săpunului. A inspectat toate clădirile institutului medico-legal şi cred că ştia despre producerea de săpun din corpurile umane.” Aspectul cel mai uimitor al acestei povestiri îngrozitoare este acela că nimic din toate acestea nu a fost distrus înaintea sosirii Armatei Roşii, iar profesorul Spanner şi asistenţii săi nu au fost judecaţi după război. Procesarea cadavrelor nu a fost, în mod evident, considerată o crimă.

În lagărul Stutthof se aflau în special prizonieri sovietici şi polonezi, un amestec de soldaţi şi evrei. În jur de 16 000 de prizonieri au murit în lagăr din cauza febrei tifoide, în şase săptămâni. Pe măsură ce Armata Roşie se apropia, prizonierilor li s-a ordonat să distrugă orice urmă. Crematoriul a fost aruncat în aer şi au fost arse barăcile în care erau ţinuţi evreii. Se pare că soldaţii germani au fost forţaţi să ia parte la executarea prizonierilor de război din Armata Roşie şi a civililor sovietici.

Indiferent dacă erau mânaţi de frica de a fi traşi la răspundere

pentru crimele din timpul războiului sau de frica de bolşevici şi de lagărele de muncă din Siberia, militarii istoviţi mărşăluiau şi luptau încă. „Germanii nu şi-au pierdut încă speranţa”, se spunea într-o analiză realizată de serviciile de informaţii franceze, în acel februarie, „nu îndrăznesc să o facă.” Ofiţerii sovietici susţineau altceva: „Moralul este la pământ, dar disciplina este foarte puternică”.

CAPITOLUL 7

Curăţarea zonelor din spatele frontului

Pe 14 februarie, în Prusia Orientală, un convoi de vehicule militare cu însemnele Armatei Roşii părăsea şoseaua principală care făcea legătura între Rastenburg şi Angeburg, şi se încadra pe una cu o destinaţie total diferită. Şoseaua laterală ducea într-o pădure deasă de pini. Peste întreaga regiune plutea parcă o atmosferă accentuată de melancolie.

Un gard înalt de sârmă ghimpată, având în vârf sârmă dispusă în spirală, devenea din ce în ce mai vizibil de pe şosea. În curând, vehiculele au ajuns la o barieră pe care era inscripţionat în limba germană: „Stop. Obiectiv militar. Accesul interzis civililor”. Aceasta era intrarea în fostul Cartier General al lui Hitler, *Wolfsschanze*.

Camioanele transportau trupe de grăniceri din Divizia 57 de puşcaşi NKVD. Ofiţerii aflaţi la comanda convoiului purtau uniforme ale Armatei Roşii, chiar dacă nu aveau nici un fel de subordonare faţă de aceasta. În calitate de membri ai serviciului de contrainformaţii, teoretic răspundeau numai în faţa lui Stalin. Sentimentele pe care le aveau faţă de Armata Roşie, în acele momente, nu erau tocmai camaradereşti. Vehiculele destul de vechi şi uzate care le fuseseră date proveneau de la unităţi ale armatei care se folosiseră astfel de ocazie pentru a scăpa de echipamentele aflate în cea mai proastă stare. Chiar dacă aceasta era o practică obişnuită, structurile SMERŞ şi NKVD n-au apreciat-o deloc.

Liderul lor purta uniforma de general al Armatei Roşii. Era un comisar de rangul doi al Securităţii Statului, Viktor Semionovici Abakumov. Beria îl numise prim-şef al SMERŞ în aprilie 1943, imediat după victoria de la Stalingrad. Ocazional, Abakumov copia obiceiul şefului său de a aresta tinere femei pentru a le viola, dar principala sa îndeletnicire consta în participarea la bătăile aplicate prizonierilor,

folosind bastoane de cauciuc. Pentru a-şi proteja covorul persan din birou, „îl acoperea cu o traversă îngustă, murdară şi pe alocuri pătată cu sânge” înainte ca nefericitul prizonier să fie adus înăuntru.

Abakumov, deşi încă şef al SMERŞ, fusese trimis de Beria „să ducă la îndeplinire măsurile necesare de verificare” în spatele Frontului 3 bielorus care avansase adânc în Prusia Orientală. Abakumov se asigurase că cei 12 000 de militari NKVD, forţe puternice, aflate sub directa sa comandă, erau cele mai mari dintre cele ataşate grupurilor de armate. Acestea erau mai mari chiar decât cele de pe lângă grupul de armate al mareşalului Jukov.

Peste tot, de jur-împrejur, pământul era acoperit de o zăpadă moale. Dacă luăm în considerare raportul trimis de Abakumov lui Beria, trupele NKVD au coborât din camioane şi au blocat şoseaua, în timp ce el şi ofiţerii SMERŞ au început să inspecteze locul. Cum în zona Rastenburg se raportaseră bombe-capcană amplasate de germani, fără îndoială că au acţionat cu multă grijă. În dreapta barierei de acces erau dispuse numeroase cazemate pline cu mine şi material de camuflaj. În partea stângă, se aflau barăcile în care locuiseră gărzile. Ofiţerii SMERŞ au descoperit epoleţi şi uniforme ce aparţinuseră batalionului *Führerbegleit*. Frica acută a lui Hitler din anul anterior, de a nu fi capturat în urma unei operaţiuni-surpriză a paraşutiştilor sovietici, determinase „mărirea batalionului de gardă al Führer-ului până la nivelul unei brigăzi mixte”.

Urmând linia şoselei mai adânc în pădure, Abakumov a văzut semne şi marcaje de-o parte şi de alta. Imediat, acestea au fost traduse de translatorul său personal: „Se interzice părăsirea şoselei” şi „Atenţie, mine!” Evident, Abakumov lua în permanenţă notiţe, pentru raportul pe care urma să-l trimită lui Beria, şi care ştia că îi va fi înaintat lui Stalin. Şeful era, în mod obsesiv, interesat de toate detaliile referitoare la viaţa lui Hitler.

Oricum, cel mai izbitor aspect al raportului lui Abakumov erau referirile la gradul de ignoranţă a sovieticilor privitor la locul în sine. Acesta era surprinzător, dacă se ia în considerare numărul de generali germani capturaţi şi interogaţi în intervalul de timp cuprins între momentul predării de la Stalingrad şi începutul anului 1945. Se pare că le-a luat aproape două săptămâni să găsească acest complex, cu o suprafaţă de patru kilometri pătraţi. Maniera de camuflare împotriva detectării din aer era într-adevăr impresionantă. Fiecare cale de acces şi alee erau acoperite cu plase verzi de camuflaj. Toate potecile în linie dreaptă erau „blocate” cu arbori şi tufişuri artificiale. Toţi stâlpii de iluminare exteriori aveau becuri de culoare albastru-închis. Până şi posturile de observaţie, cu înălţimi de până la treizeci şi cinci de metri, erau construite astfel încât să semene cu nişte pini.

Când au intrat în primul perimetru interior, Abakumov a observat „zidurile de protecţie din beton armat, sârmă ghimpată, câmpuri de mine şi un număr sporit de poziţii de tragere şi barăci destinate gărzilor". La Poarta nr.1, toate buncărele fuseseră dinamitate după plecarea definitivă a Führer-ului, pe 20 noiembrie 1944, cu mai puţin de trei luni înainte, dar Abakumov în mod cert nu avea nici o idee despre momentul în care complexul fusese abandonat. Au ajuns apoi în cel de al doilea perimetru marcat printr-un gard de sârmă ghimpată, apoi în cel de-al treilea. În interiorul zonei centrale, de asemenea împrejmuită, au descoperit buncăre cu obloanele blindate, legate de un garaj subteran în care puteau încăpea optsprezece maşini.

„Am intrat cu mare grijă", scria Abakumov. Înăuntru au găsit un seif gol. În continuare, acesta a notat că încăperile erau „foarte simplu mobilate". (Locul fusese odată descris drept o combinaţie între o mănăstire şi un lagăr de concentrare.) Ofiţerii SMERŞ au fost siguri că au găsit locul căutat numai în momentul în care au descoperit o plăcuţă pe o uşă pe care scria: „Aghiotantul militar al Führer-ului". Camera lui Hitler a fost identificată datorită unei fotografii în care acesta apărea împreună cu Mussolini.

Abakumov nu părea deloc marcat de faptul că, în sfârşit, se aflau chiar în locul din care Hitler direcţionase atacul nemilos asupra Uniunii Sovietice. Părea mult mai preocupat de construcţiile din beton armat şi de dimensiunile acestora. Profund impresionat, parcă se întreba dacă nu cumva lui Beria şi Stalin nu le-ar plăcea nişte construcţii similare. „Cred că s-ar putea dovedi extrem de interesant pentru specialiştii noştri să inspecteze Cartierele Generale ale lui Hitler şi să vadă aceste buncăre bine organizate", scria acesta. În ciuda iminentei victorii, liderii sovietici nu păreau să se simtă mai în siguranţă decât inamicii lor.

Detaşamentele SMERŞ şi diviziile NKVD ataşate grupurilor de armate erau, conform celor afirmate de Stalin, „indispensabile" pentru supravegherea „tuturor elementelor ce nu prezentau încredere în teritoriile ocupate". „Diviziile nu au nici un fel de mijloace de artilerie", i-a spus Stalin generalului american Bull, pe durata întrevederii cu mareşalul forţelor aeriene Tedder, „dar sunt bine dotate cu arme automate, maşini blindate şi blindate uşoare. De asemenea, se pare că şi-au desemnat locaţii speciale, bine utilate, destinate investigaţiilor şi interogatoriilor."

În teritoriile germane, precum Prusia Orientală şi Silezia, prioritatea regimentelor de puşcaşi NKVD era cea a adunării sau uciderii germanilor rătăciţi care rămăseseră în urmă, din cauza vitezei înaintării. Autorităţile sovietice considerau orice bărbat din rândurile Volkssturm ca fiind un membru al Wehrmacht-ului, dar cum aproape

fiecare bărbat cu vârsta cuprinsă între cincisprezece şi cincizeci şi cinci de ani fusese mobilizat, se avea în vedere o largă majoritate a comunităţilor locale. În consecinţă, acei membri ai Volkssturm care rămăseseră acasă în loc să fugă au fost, în multe cazuri, oricât de bătrâni erau, catalogaţi drept grupuri de sabotaj din spatele frontului. S-a raportat „împuşcarea pe loc" a peste 200 de „sabotori şi terorişti" germani de către forţele NKVD, dar cifra reală probabil că a fost mult mai mare.

În Polonia, referirile lui Stalin la „elementele ce nu prezentau încredere" nu aveau legătură cu puţinii polonezi care colaboraseră cu germanii. Aveau aplicabilitate asupra tuturor celor care sprijiniseră guvernul polonez din exil şi Armia Krajowa, care organizase insurecţia din Varşovia cu numai un an înainte. Stalin considerase insurecţia împotriva ocupanţilor germani ca „un act criminal al unei politici antisovietice". În opinia sa, aceasta fusese o încercare clară de a ocupa capitala Poloniei în beneficiul „guvernului emigrant de la Londra", chiar înainte de ajungerea Armatei Roşii, cea care dusese toate luptele şi suportase toate pierderile. Trădarea ruşinoasă a Poloniei în favoarea naziştilor din 1939 şi masacrul ofiţerilor polonezi condus de Beria la Katyn, în mod evident, nu meritau să fie luate în considerare. De asemenea, el ignora faptul că polonezii suferiseră proporţional chiar mai mult decât Uniunea Sovietică, pierzând peste 20 de procente din totalul populaţiei. Stalin era convins că Polonia şi guvernul acesteia îi aparţineau ca un drept incontestabil al cuceritorului, iar acest sentiment de proprietate era resimţit pe scară largă în rândurile Armatei Roşii. În momentul în care forţele sovietice treceau graniţa cu Germania dinspre Polonia, mulţi „au simţit că, în cele din urmă, se reuşise curăţarea teritoriului propriu", considerând instinctiv că Polonia era o parte integrantă a Uniunii Sovietice.

Afirmaţia pe care Stalin a făcut-o la Ialta, şi anume că guvernul comunist provizoriu se bucura de o largă popularitate în Polonia, era în mod sigur o declaraţie total subiectivă. Memoriile lui Jukov sunt mai mult decât relevante atunci când fac referire la polonezi în general, adăugând apoi că „parte din ei ne erau loiali". Cei care se opuneau regimului sovietic erau consideraţi „agenţi inamici", în ciuda rezistenţei opuse de aceştia germanilor. Faptul că Armia Krajowa fusese o forţă aliată era ignorat. Într-o altă frază foarte interesantă, Jukov se referă la nevoia de a-şi controla propriile trupe: „Trebuia să fi dus o muncă educaţională mult mai asiduă în rândul trupelor noastre de pe linia frontului, astfel încât să nu existe nici un act iraţional, încă de la începutul şederii noastre aici". „Şederea" lor urma să dureze mai mult de patruzeci şi cinci de ani.

Gradul de control pe care Beria îl exercita asupra guvernului polonez provizoriu a fost demonstrat de numirea generalului Serov în

calitate de „consilier” al ministrului Securităţii polonez, pe 20 martie, sub numele de „Ivanov”. Consilierii nu ocupau poziţii mai înalte pe scara ierarhică decât comisarul de rangul doi al Securităţii Statului. Serov era extrem de bine calificat pentru acest post. Supraveghease deportările în masă din Caucaz, iar înainte de aceasta condusese represiunea din Lvov în 1939, atunci când Uniunea Sovietică îşi asigurase controlul asupra estului Poloniei, arestând şi omorând ofiţerii, proprietarii de pământ, preoţii şi profesorii care ar fi putut să se opună regimului nou instaurat. Aproximativ două milioane de polonezi au fost deportaţi în Gulag, concomitent cu începerea unei campanii de colectivizare forţată.

Politica lui Stalin consta în mod deliberat în crearea unei confuzii între Armia Krajowa şi forţa naţionalistă ucraineană, UPA, sau cel puţin în crearea impresiei că între acestea existau legături strânse. Goebbels insistase, într-un mod aproape entuziast, asupra fiecărui exemplu de rezistenţă a partizanilor împotriva ocupaţiei sovietice. Se afirmase că mişcarea de rezistenţă era compusă din 40 000 de oameni în Estonia, 10 000 în Lituania şi 50 000 în Ucraina. A mers până într-acolo încât a citat un articol din ziarul *Pravda*, din 7 octombrie 1944, afirmând că existau „naţionalişti ucraineano-germani”. Toate acestea constituiau un pretext şi mai bun pentru regimentele NKVD, în misiunea lor de „curăţare a zonelor din spatele frontului”. În plus, erau un exemplu grăitor privind modalitatea în care ambele părţi exploatau, în mod profitabil, propaganda inamicului.

Un alt potenţial duşman polonez a fost investigat în prima decadă a lunii martie. Aproape concomitent cu instalarea sa în Polonia, SMERŞ a început o „anchetă asupra rudelor lui Rokossovski”, pare-se pentru a vedea dacă vreuna dintre acestea putea fi considerată drept „element inamic”. Mareşalul Rokossovski era pe jumătate polonez, iar investigaţiile erau în mod sigur conduse în conformitate cu instrucţiunile lui Beria. Acesta nu uitase faptul că Rokossovski scăpase din ghearele sale. Nikolai Bulganin, comisarul politic al Consiliului Militar al Frontului 2 bielorus, aflat sub comanda lui Rokossovski, era câinele de pază al lui Stalin.

Hotărârea lui Stalin de a distruge Armia Krajowa a transformat mai târziu un incident minor într-o dispută majoră între Uniunea Sovietică şi Statele Unite ale Americii. Pe 5 februarie, chiar pe durata desfăşurării Conferinţei de la Ialta, locotenentul Myron King din US Air Force a aterizat de urgenţă la bordul avionului său B-17 la Kuflevo. Imediat a apărut un tânăr polonez care le-a cerut să-l ia cu ei. Membrii echipajului l-au luat la bord, după care au zburat la baza aeriană sovietică de la Şciukin, unde puteau să-şi repare aparatul în condiţii adecvate. Echipajul avionului i-a dat tânărului câteva articole

de îmbrăcăminte din uniformele pe care le purtau, iar în momentul aterizării „civilul a pretins a fi Jack Smith, un membru al echipajului", scria generalul Antonov în plângerea sa oficială. „Numai după intervenţia comandantului sovietic", continua Antonov, „locotenentul King a recunoscut că acesta nu era un membru al echipajului, ci un străin pe care nu-l cunoşteau şi pe care-l luaseră la bordul avionului pentru a-l ajuta să ajungă în Anglia." „Conform informaţiilor noastre", încheia Antonov, „acesta era un sabotor şi un terorist adus în Polonia din Londra." Guvernul Statelor Unite ale Americii şi-a cerut scuze. S-a mers până la convocarea unei Curţi Marţiale pentru King, pe teritoriul Uniunii Sovietice, la baza aeriană pusă la dispoziţie de sovietici, lângă Poltava, cerându-i-se totodată lui Antonov să asigure martorii acuzării. Stalin a exploatat acest incident cât a putut de mult. I-a spus lui Averell Harriman că aceasta era dovada vie a faptului că Statele Unite ale Americii asigurau mijloacele necesare forţelor poloneze ostile, pentru atacarea Armatei Roşii.

Alt incident a avut loc pe 22 martie, la baza aviatică sovietică de la Mielec, acolo unde un avion american de tip Liberator aterizase din cauza lipsei de combustibil. Comandantul sovietic al bazei, avertizat de potenţialele pericole după incidentul generat de King, a postat o santinelă înarmată la bordul avionului şi a obligat echipajul să-şi petreacă noaptea într-un adăpost din apropiere. Dar cei zece membri ai echipajului, aflaţi sub comanda locotenentului Donald Bridge, după ce au fost reţinuţi timp de două zile, au cerut permisiunea să-şi aducă bunurile personale din avion. Imediat ce au ajuns la bord, au pornit motoarele şi au decolat, ignorând toate semnalele ce-i obligau să oprească. „Căpitanul-inginer Melamedev, cel ce acceptase cererea echipajului lui Donald Bridge", îi scria Antonov generalului Reade din Moscova, „a fost atât de indignat şi marcat de acest caz, încât s-a împuşcat chiar în aceeaşi zi." Moartea sa se pare însă că a avut mai degrabă legătură cu reacţia ofiţerilor SMERŞ faţă de „neglijenţa ofiţerului şi a santinelelor care fuseseră desemnate să păzească avionul". Şi acest incident a fost citat ca o „dovadă că elementele inamice se folosesc de aceste aterizări pentru a transporta în teritoriile poloneze terorişti, sabotori şi agenţi ai guvernului polonez emigrant din Londra".

Nu se poate şti cu certitudine dacă autorităţile sovietice erau cu adevărat paranoice sau practicau în permanenţă un ultraj moral perpetuat de la sine. Atunci când un locotenent-colonel american, care vizitase prizonierii de război americani eliberaţi în Lublin, s-a întors la Moscova, după expirarea permisului de liberă trecere, generalul Antonov, conform instrucţiunilor lui Stalin, desigur, a menţinut la sol aeronavele aviaţiei americane „atât în Uniunea Sovietică, cât şi în zonele controlate de Armata Roşie".

În Prusia Orientală, rapoartele făceau referire la „bande germane de peste 1 000 de oameni”, care atacau ariergarda Frontului 2 bielorus condus de Rokossovski. Unităţile NKVD pregătiseră şi începuseră „operaţiuni de căutare în pădure, în vederea lichidării acestora”. Oricum, în majoritatea cazurilor, aceste bande erau formate din membri ai Volkssturm-ului local care se ascundeau în pădure. Câteodată, aceştia organizau ambuscade în care implicau camioane, motociclete şi căruţe de aprovizionare, pentru a face rost de hrană. În Kreisburg, trupele NKVD descoperiseră două „brutării secrete” ce făceau pâine pentru soldaţii împrăştiaţi în pădure. Tinerele femei care cărau mâncare pentru aceştia au fost prinse de patrulele NKVD.

În timpul unei operaţiuni de căutare, pe 21 februarie, postul 14 al Regimentului 127 grăniceri, condus de sublocotenentul Hismatulin, cerceta o potecă dintr-o vastă zonă împădurită, când sergentul Zavgorodni a observat nişte ciorapi de lână atârnând pe o cracă de copac. „Aceasta l-a determinat să suspecteze prezenţa unor persoane necunoscute. Au verificat cu atenţie zona şi astfel au găsit trei şanţuri bine camuflate care duceau spre un buncăr, unde au fost descoperiţi trei soldaţi inamici înarmaţi cu puşti.”

Minele şi bombele-capcană rămâneau în continuare principalul motiv de îngrijorare. Pentru a îmbunătăţi operaţiunile de deminare, fiecărui regiment de grăniceri NKVD i-au fost alocaţi douăzeci şi doi de câini specializaţi. Câinii special antrenaţi – „câini dresaţi pentru detectarea bandiţilor”, după cum se arăta în raport – erau, de asemenea, aduşi pentru a-i prinde pe germanii care se ascundeau în pădurile Prusiei Orientale.

În marea lor majoritate, rapoartele par să fi fost exagerate şi dramatizate de comandanţii locali ce doreau să-şi facă activitatea să pară mult mai importantă. Un raport referitor la nişte „teroriști capturaţi şi predaţi SMERŞ pentru interogare” aducea la cunoştinţă faptul că toţi aceşti „teroriști” se născuseră înainte de 1900. Ţanava, şeful NKVD al Frontului 2 bielorus, raporta arestarea lui Ulrich Behr, un german născut în 1906. „A mărturisit pe durata interogatoriului că, în februarie 1945, fusese angajat ca spion de către un membru al serviciului german de informaţii, Hauptmann Schrap. Misiunea sa consta în recrutarea de agenţi care să ducă la îndeplinire acte de sabotaj, activităţi de informare şi acţiuni teroriste, toate acestea în teritoriile rămase în urma trupelor Armatei Roşii. Îndeplinind această sarcină, Behr recrutase doisprezece agenţi.” Cu diferite ocazii, se făcea referire la cei rămaşi în urmă sau la soldaţii grupărilor locale Volkssturm ca fiind „lăsaţi în urmă de serviciile germane de informaţii, cu sarcina de a comite acte de sabotaj”. Cel mai ridicol incident a constat în „sabotarea unei linii de alimentare cu energie electrică lângă Hindenburg”, în Silezia. După o acţiune înfricoşătoare

de cercetare şi găsire a celor responsabili, aceasta s-a dovedit a fi fost cauzată de exerciţiile de trageri ale artileriei Armatei Roşii. Nişte bucăţi de şrapnel retezaseră cablurile.

Pe de altă parte, când şeful SMERŞ de pe lângă Frontul 2 bielorus a afirmat că oamenii săi descoperiseră „o şcoală germană de sabotaj în satul Kovalyowo", poate că avea dreptate. Numele celor antrenaţi acolo erau fie ruseşti, fie ucrainene. În disperarea lor, germanii apelaseră, în ultimă instanţă, la folosirea prizonierilor sovietici într-un număr din ce în ce mai mare. Mulţi dintre aceşti ruşi şi ucraineni probabil că se oferiseră voluntari în speranţa unei facile întoarceri acasă, însă nici măcar predarea promptă a acestora în mâinile autorităţilor militare sovietice nu avea să-i salveze de a fi judecaţi laolaltă cu celelalte cazuri.

Se pare că detaşamentele NKVD petreceau mai mult timp percheziţionând casele, hambarele şi grajdurile, decât verificând cu atenţie zonele imense de pădure. Un detaşament a găsit un grup format din opt femei germane care stăteau într-o şiră de fân. „Un sergent atent" a concluzionat că acestea nu erau femei, ci „soldaţi germani care purtau haine femeieşti". Au existat o mulţime de rapoarte de aceeaşi natură.

Se pare că familiile de ţărani din Prusia Orientală erau adesea la fel de naive ca şi cele din Rusia. Patrulele care verificau casele descoperiseră că locuitorii cu care intrau în contact nu se puteau abţine să nu arunce priviri la un obiect anume sau să stea departe de el pe durata percheziţiei. Într-o casă, femeia s-a dus să se aşeze pe un cufăr, iar când soldaţii NKVD au dat-o la o parte, au găsit în interiorul acestuia un bărbat. O patrulă a observat privirile îngrijorate pe care proprietarul le arunca destul de des spre pat. Soldaţii NKVD au dat salteaua la o parte şi au observat că ramele patului şi scândurile erau foarte înalte. După ce au scos şi scândurile ce susţineau salteaua au găsit un bărbat îmbrăcat în haine femeieşti. În altă casă, au găsit un alt bărbat care se ascundea sub paltoanele agăţate în cuier. Nu i se vedeau picioarele fiindcă fusese atârnat cu o curea trecută pe sub braţe. De obicei, locurile folosite ca ascunzători erau magaziile, hambarele, grajdurile şi căpiţele de fân, curând fugarii fiind descoperiţi de câinii special dresaţi. Numai câteva refugii construite sub pământ au scăpat de valul de percheziţii şi verificări. Câteodată, patrulele NKVD nici nu se mai deranjau să cerceteze o casă. O incendiau, iar cei care nu mureau în flăcări erau împuşcaţi pe măsură ce săreau pe ferestre.

În timp ce membrii Volkssturm doreau să rămână lângă propriile ferme, cei din Wehrmacht, rămaşi în urmă, încercau să se strecoare printre liniile frontului, înapoi în Germania. În multe cazuri, aceştia

îmbrăcau uniformele Armatei Roşii, luate de la soldaţii pe care îi omorau. Dacă erau prinşi, în majoritatea cazurilor erau împuşcaţi pe loc. Toţi cei care erau luaţi totuşi prizonieri, fie că erau germani, ruşi sau polonezi, erau aruncaţi într-o „închisoare preliminară". Aceste clădiri erau, în general, case rechiziţionate, cu sârmă ghimpată bătută în cuie la ferestre şi inscripţia „Închisoare: NKVD al URSS" scrisă cu cretă pe un perete exterior. Prizonierii erau interogaţi de SMERŞ şi, în funcţie de mărturisirea obţinută, se făceau demersurile necesare pentru a fi trimişi într-un lagăr pentru prizonieri sau în batalioanele disciplinare de muncă forţată.

În plus, şefii NKVD ţineau sub strictă observaţie micile afaceri care înfloreau în sânul trupelor. Generalul-maior Rogatin, comandantul trupelor NKVD de pe lângă Frontul 2 bielorus, cel care fusese comandantul NKVD-ului la Stalingrad, descoperise „că în unele unităţi [NKVD] majoritatea ofiţerilor şi soldaţilor nu sunt implicaţi în executarea sarcinilor de serviciu, fiind, în schimb, foarte activi în colecţionarea bunurilor ca pradă de război […] s-a stabilit că, în cadrul regimentelor, împărţirea bunurilor obţinute ca trofee de război se face fără a fi cunoscută de Statul-Major la nivel de divizie. În cadrul regimentelor, există cazuri de vânzare şi schimburi de produse provenite prin metodele menţionate anterior, respectiv zahăr, tutun, vin şi petrol luate de şoferii unităţilor Armatei Roşii care se aflau în ofensivă şi de la motociclişti. O asemenea situaţie în cadrul regimentelor [NKVD] şi absenţa disciplinei au condus la o acută creştere a numărului de evenimente deosebite. Există aici soldaţi care-şi fac datoria, dar şi unii care nu fac nimic, exceptând luarea în posesie a bunurilor din zonele ocupate. Cei din urmă ar trebui puşi acum să muncească cot la cot cu cei care-şi fac treaba". Se pare că nici nu intra în calcul chestiunea pedepsirii acestora, iar expresia „fără a fi cunoscută de Statul-Major la nivel de divizie" este deosebit de relevantă. Cartierul General al diviziei era extrem de afectat probabil numai de faptul că aflase că nu primise partea sa din prada de război.

Fără îndoială, Armata Roşie detesta „şobolanii din spatele frontului", cei din NKVD, dar sentimentul era reciproc. NKVD-ul nu aprecia deloc faptul că trebuia să se ocupe de muniţia şi armele abandonate de germani şi respectiv de ariergarda Armatei Roşii. „Toate acestea duc la furturi masive organizate de bandiţi şi populaţia locală. S-a observat că adolescenţii au pus mâna pe aceste arme şi au organizat grupuri înarmate care terorizează populaţia. Astfel, se creează condiţii favorabile pentru creşterea banditismului." De asemenea, fusese emis un ordin care interzicea folosirea grenadelor pentru pescuit, un sport popular printre soldaţii Armatei Roşii, practicat în multe din lacurile Prusiei Orientale şi ale Poloniei.

Regimentele de puşcaşi NKVD trebuiau să se ocupe nu numai de militarii germani rămaşi în urmă şi de membrii Volkssturm care trăiau ca haiducii în păduri, ci şi de grupurile de dezertori din rândurile Armatei Roşii. Pe 7 martie, un grup de „cincisprezece dezertori înarmaţi" au surprins într-o ambuscadă o patrulă NKVD aparţinând Frontului 2 bielorus, undeva lângă satul Dertz. Alt grup de opt persoane se ascundea în pădurea din vecinătate. Toţi dezertaseră la sfârşitul lui decembrie 1944. Două zile mai târziu, NKVD-ul raporta „găsirea mai multor dezertori care se deplasau spre zonele din spatele frontului". Alt „grup de bandiţi" format din dezertori ce proveneau din Armata 3, condus de un căpitan ucrainean, membru de partid decorat cu Ordinul „Steagul Roşu", care dezertase din spital pe 6 martie, trăia exploatând roadele pământului din jurul localităţii Ortelsburg. Acest grup, înarmat cu puşti semiautomate şi pistoale, era foarte pestriţ. Includea atât bărbaţi din Tula, Sverdlovsk, Voronej şi Ucraina, dar şi un polonez, trei femei germane şi un alt bărbat german, provenit din districtul Ortelsburg.

Majoritatea dezertorilor, îndeosebi cei din Bielorusia şi Ucraina, dintre care mulţi fuseseră cooptaţi de polonezi, încercau, însă, să se întoarcă acasă deplasându-se izolat sau în grupuri mici. Unii se îmbrăcau în haine femeieşti. Alţii îşi bandajau diverse părţi ale corpului şi mergeau în diferite localităţi, noduri feroviare, unde furau documentele răniţilor. Astfel, pentru stoparea acestui fenomen, s-a impus emiterea unui nou permis de liberă trecere pentru cei răniţi. Uneori, oamenii dispăreau, pur şi simplu, şi nimeni nu ştia dacă dezertaseră sau fuseseră omorâţi pe câmpul de luptă. Pe 27 ianuarie, două tancuri T-34 din Corpul 6 tancuri de gardă din Prusia Orientală au plecat într-o operaţiune şi nici tancurile, nici cei şaisprezece tanchişti şi infanterişti care îi însoţeau nu au mai fost vreodată văzuţi, vii sau morţi.

În ciuda numărului mare de trupe NKVD prezente în zonele din spatele frontului, este surprinzător controlul redus pe care acestea îl exercitau asupra personalului Armatei Roşii. „Conducerea militară sovietică", se specifica într-un raport al serviciului de informaţii german, din data de 9 februarie, „este îngrijorată de creşterea indisciplinei, ca rezultat al înaintării lor în ceea ce pentru ruşi reprezintă o regiune prosperă." Proprietăţile erau jefuite şi distruse, iar civilii, necesari pentru a fi folosiţi la muncă, erau ucişi din motive lipsite de importanţă. Haosul era, de asemenea, provocat şi de numărul crescând de civili, „cetăţeni ai URSS care veneau în Prusia Orientală ca să adune bunurile capturate".

Moartea fără rost a unui Erou al Uniunii Sovietice, colonelul Gorelov, comandant al unei brigăzi de tancuri de gardă, i-a şocat pe

majoritatea ofiţerilor Frontului 1 bielorus. La începutul lunii februarie, acesta conducea degajarea unui convoi de vehicule pe un drum blocat, la câţiva kilometri de graniţa cu Germania, când a fost împuşcat de nişte soldaţi beţi. „Asemenea cazuri de violenţă sângeroasă, pe fondul consumului în exces de băutură, nu sunt izolate", nota Grossman. Numai în primele zece săptămâni ale anului, într-un singur regiment NKVD se înregistraseră cinci morţi şi treizeci şi patru de răniţi, care fuseseră accidentaţi de şoferi în stare de ebrietate.

Tinerele femei care controlau traficul nu-şi foloseau fluierele atunci când încercau să restabilească ordinea în cazul blocajelor din trafic, ci puştile automate, trăgând focuri de avertizare în aer. Odată, în spatele Frontului 2 bielorus, Lidia, o tânără femeie desemnată controlor de trafic, s-a cocoţat pe geamul de la cabina şoferului unui vehicul care blocase şoseaua. A început să profereze obscenităţi către acesta, de altfel cu un efect redus, şoferul întorcându-i femeii toate trivialităţile. Imediat însă, ea a primit un ajutor neaşteptat, prin apariţia siluetei înalte şi impunătoare a mareşalului Rokossovski, care-şi părăsise în grabă maşina de Stat-Major, agitându-şi furios pistolul. În momentul în care şoferul l-a văzut pe mareşal, a paralizat realmente de frică. Ofiţerul în subordinea căruia se afla şoferul şi-a pierdut capul complet. A sărit din maşină şi a fugit în tufişuri pentru a se ascunde.

Intrarea forţelor sovietice pe teritoriul Reich-ului însemna că planurile lui Stalin de a-i obliga pe germani să lucreze în beneficiul Uniunii Sovietice puteau fi puse în aplicare. Pe 6 februarie, a fost emis un ordin de mobilizare „a tuturor germanilor apţi pentru muncă, cu vârste cuprinse între şaptesprezece şi cincizeci de ani, în vederea formării de batalioane de muncă cu efective între 1 000 şi 1 200 de oameni fiecare şi trimiterii acestora în Bielorusia şi Ucraina, pentru a repara distrugerile şi pagubele produse de război". Germanilor mobilizaţi li s-a spus să se prezinte la punctele de adunare, purtând haine călduroase şi bocanci în stare bună. De asemenea, ei urmau să aducă aşternuturi, lenjerie de schimb şi provizii de hrană pentru două săptămâni.

Împreună cu membrii Volkssturm trimişi în lagărele pentru prizonieri de război, NKVD-ul a mobilizat numai 68 680 de germani pentru muncă forţată, până la data de 9 martie, cei mai mulţi aflându-se în urma armatelor lui Jukov şi Konev. Majoritatea erau femei. Iniţial, multe dintre aşa-numitele batalioane de muncă au fost folosite pe plan local pentru îndepărtarea dărâmăturilor şi activităţile conexe de asistenţă în beneficiul Armatei Roşii. Atitudinea soldaţilor sovietici faţă de civilii mobilizaţi era una de intensă *schadenfreude*, răutate. Agranenko urmărea un caporal al Armatei Roşii care formase o echipă

de lucru compusă din germani, bărbaţi şi femei dispuşi pe patru linii. Acesta îşi comanda echipa într-o germană pocită, amestecată cu rusă, urlând ca un descreierat: „În Siberia cu voi, lua-v-ar dracu'!"

Până pe 10 aprilie, numărul celor trimişi în Uniunea Sovietică pentru muncă forţată a crescut rapid, 59 536 de oameni fiind dirijaţi către zonele vestice, majoritatea în Ucraina. Deşi mai puţini comparativ cu planurile lui Stalin, ei s-au bucurat de acelaşi tratament aplicat ruşilor arestaţi de Wehrmacht. Evident, cel mai greu a fost pentru femei. Multe dintre ele fuseseră obligate să-şi lase copiii în grija rudelor sau a prietenilor. În unele cazuri, fuseseră forţate chiar să-i abandoneze. Viaţa lor nu era uşoară, atât din cauza muncilor grele, cât şi a faptului că erau deseori violate de santinele, contractând şi diferite boli venerice, pe lângă trauma psihică. Alţi 20 000 de bărbaţi erau implicaţi în demontarea fabricilor din Silezia.

Chiar dacă Stalin i-a descris generalului Bull regimentele de puşcaşi NKVD ca fiind un fel de „jandarmerie", este cel puţin curios cât de puţin au intervenit acestea pentru a opri jafurile, violurile şi uciderea arbitrară a civililor. Se pare că în rapoartele acestora este menţionată o singură intervenţie de acest fel. Astfel, în aprilie, o grupă a Regimentului 217 grăniceri NKVD a arestat cinci soldaţi care intraseră cu forţa într-un „adăpost al femeilor poloneze repatriate".

Cât de puţin făceau trupele NKVD pentru a proteja populaţia civilă de actele de violenţă de toate tipurile este reliefat, în mod indirect, de şefii acestora în rapoartele trimise lui Beria. Pe 8 martie, Serov, reprezentantul NKVD de pe lângă Frontul 1 bielorus, raporta despre valul crescând de sinucideri. Pe 12 martie, la două luni de la începerea ofensivei lui Cerniahovski, şeful NKVD din nordul Prusiei Orientale îl informa pe Beria că „sinuciderile germanilor, în mod particular ale femeilor, sunt din ce în ce mai numeroase". Majoritatea celor care nu aveau un pistol sau otravă la îndemână se spânzurau de bârnele de susţinere ale podurilor. Femeile care nu puteau să-şi spânzure copiii le tăiau venele de la încheieturi şi apoi se omorau şi ele.

Regimentele de puşcaşi NKVD nu-şi pedepseau proprii soldaţi pentru viol, ci numai dacă contractau boli venerice de la victimele lor, care, de regulă, se îmbolnăviseră de la violatorul anterior. Violul era considerat un „eveniment imoral", un eufemism tipic stalinist. Este interesant modul în care istoricii ruşi folosesc, şi astăzi, expresii şi fraze evazive. „Fenomenul negativ din cadrul armatei de eliberare", scria unul dintre aceştia pe marginea subiectului ce aborda violul în masă, „a cauzat un prejudiciu semnificativ prestigiului Uniunii Sovietice şi al forţelor sale armate şi s-ar putea să fi avut şi o influenţă negativă asupra relaţiilor viitoare cu ţările pe teritoriile cărora trupele

noastre au trecut."

Se recunoaşte astfel indirect şi existenţa a numeroase cazuri de viol în Polonia. Mult mai şocant din punctul de vedere al părţii ruse este, însă, faptul că ofiţerii şi soldaţii Armatei Roşii violau şi femeile eliberate, ce proveneau din Ucraina, Rusia şi Bielorusia şi care fuseseră aduse ca forţă de muncă slavă în Germania. Majoritatea fetelor aveau doar şaisprezece ani atunci când fuseseră luate şi aduse pe teritoriul Reich-ului, iar unele chiar paisprezece ani. Această practică larg răspândită, a violării femeilor luate anterior cu forţa din Uniunea Sovietică, subminează complet orice încercări de justificare a comportamentului Armatei Roşii pe fundalul răzbunării pentru brutalitatea manifestată de germani în Uniunea Sovietică. Mărturiile în acest sens nu se limitează, în mod evident, la însemnările nepublicate ale lui Vasili Grossman. Există un raport foarte detaliat care merge mult mai departe.

Pe 29 martie, Comitetul Central al Komsomolului (Tineretul Comunist) îl informa pe Malenkov despre un raport venit de pe Frontul 1 ucrainean. „Acest memorandum se referă la tinerele persoane luate şi aduse în Germania şi eliberate de trupele Armatei Roşii. Ţîgankov [locţiitorul-şef al Direcţiei Politice a Frontului 1 ucrainean] relatează un mare număr de fapte extraordinare care afectează marea fericire a cetăţenilor sovietici eliberaţi din sclavia germană. Tinerele persoane îşi exprimă gratitudinea lor faţă de tovarăşul Stalin şi Armata Roşie pentru salvarea lor."

„În noaptea de 24 februarie", raporta Ţîgankov despre primul dintr-o suită de exemple, „un grup de treizeci şi cinci de locotenenţi şi comandantul lor de batalion au intrat în dormitorul comun al femeilor din satul Grutenberg, situat la zece kilometri est de Els, şi le-au violat." Trei zile mai târziu, „un locotenent-major neidentificat, din trupele de tancuri, a plecat călare spre locul unde fetele culegeau grâul. A descălecat şi a stat de vorbă cu o fată din regiunea Dnepropetrovsk, pe care o chema Griţenko Anna. «De unde eşti?», a întrebat-o el; ea i-a răspuns. El i-a ordonat să vină mai aproape. Ea l-a refuzat. În consecinţă, el şi-a luat arma şi a împuşcat-o, dar ea nu a murit. Au avut loc multe alte incidente similare".

„În oraşul Bunslau, sunt peste o sută de femei şi fete la Cartierul General. Locuiesc într-o clădire separată situată nu prea departe de comandament – *kommandantur* – dar nu există nici un fel de dispozitiv de securitate acolo şi, din acest motiv, au loc multe ilegalităţi şi chiar violarea femeilor ce locuiesc în acest dormitor comun de către diferiţi soldaţi care intră noaptea în dormitor şi le terorizează. Pe 5 martie, târziu în noapte, şaizeci de ofiţeri şi soldaţi, majoritatea din Armata 3 tancuri, au intrat în dormitor. Cei mai mulţi erau beţi, astfel că le-au atacat şi le-au tratat jignitor pe femeile şi fetele aflate acolo. Chiar

dacă li s-a ordonat să părăsească dormitorul, tanchiştii l-au ameninţat cu armele [pe comandant], provocând astfel o încăierare […]. Acesta nu este singurul incident. Se întâmplă în fiecare noapte şi din cauza aceasta femeile care stau în Bunslau sunt înspăimântate şi demoralizate şi există un sentiment de profundă nemulţumire în rândurile lor. Una dintre acestea, Maria Şapovala, spune: «Am aşteptat venirea Armatei Roşii zile şi nopţi la rând. Am aşteptat pentru a fi eliberată, iar acum soldaţii noştri ne tratează mai rău decât au făcut-o germanii. Îmi pare rău că am rămas în viaţă.» «A fost foarte greu să-i suportăm pe germani», spune Klavdia Malaşenko, «dar acum situaţia este groaznică. Aceasta nu este o eliberare. Ei ne tratează îngrozitor. Ne fac nişte lucruri teribile.»"

„Sunt multe cazuri de delicte comise împotriva acestora", continua Ţîgankov. „În noaptea dintre 14-15 februarie, în unul dintre satele unde sunt duse vitele la păscut, o companie *şţraf* aflată sub comanda unui locotenent-major a înconjurat satul şi i-a împuşcat pe soldaţii Armatei Roşii care executau serviciul de pază acolo. Apoi s-au dus la dormitorul comun al femeilor şi-au început violul în masă, organizat, al femeilor care de-abia fuseseră eliberate de Armata Roşie."

„Există multe alte delicte comise de ofiţeri împotriva femeilor. Pe 26 februarie, trei ofiţeri au intrat în dormitorul depozitului de pâine, iar când maiorul Soloviev [comandantul] a încercat să-i oprească, unul din ei, un maior, a spus: «De-abia am venit de pe front şi am nevoie de o femeie.» După asta s-a destrăbălat în voie în dormitor."

„Lanţova Vera, născută în 1926, a fost violată de două ori – prima dată când trupele din eşalonul întâi au traversat teritoriul, iar a doua oară pe 14 februarie de un soldat. În perioada 15-22 februarie, locotenentul Isaev A. a obligat-o să se culce cu el, bătând-o şi ameninţând-o că o va împuşca. Numeroşi ofiţeri, sergenţi şi soldaţi le spun femeilor eliberate că există un ordin «care nu vă permite întoarcerea în Uniunea Sovietică, şi chiar dacă le vor lăsa pe unele dintre voi să se întoarcă, acestea vor locui în nord [de exemplu, în lagărele Gulagului]». Din cauza unor asemenea atitudini faţă de femei şi fete, multe dintre ele cred că nu sunt considerate cetăţeni sovietici de către Armata Roşie şi de aceea li se poate întâmpla orice: să fie ucise, violate, bătute şi să nu li se permită să se întoarcă acasă."

Ideea că femeile şi fetele sovietice care fuseseră aduse forţat ca forţă de muncă slavă în Germania „se vânduseră germanilor" era larg răspândită în rândurile Armatei Roşii, fapt ce oferă una dintre explicaţiile tratamentului îngrozitor la care au fost supuse. Tinerele femei care, într-un fel sau altul, reuşiseră să supravieţuiască sub ocupaţia Wehrmacht-ului erau considerate „păpuşi germane". Exista până şi un cântec al aviatorilor referitor la aceasta:

Tinerele fete zâmbesc la nemţi
Uitând complet de ai lor băieţi […]
Când vremurile s-au înrăutăţit, i-aţi uitat pe ai voştri şoimi,
Şi v-aţi vândut germanilor pentru o coajă de pâine.

Este greu de înţeles cum s-a ajuns la ideea colaboraţionismului femeilor cu inamicul. Nu poate fi vorba de cele spuse de ofiţerii politici spre sfârşitul anului 1944 şi prima parte a anului 1945, deoarece se pare că ideea generală a acestei ostilităţi fusese încurajată de regim, considerându-se că orice cetăţean sovietic adus în Germania, fie ca prizonier de război, fie pentru muncă forţată, aprobase tacit această situaţie deoarece nu reuşise să se sinucidă sau să „se alăture partizanilor". „Onoare şi demnitate" aveau numai tinerele femei din rândurile Armatei Roşii sau cele care lucrau pentru industria de război. Potrivit celor spuse de o femeie cu grad de ofiţer, este semnificativ faptul că femeile-soldat din Armata Roşie au început să fie tratate rău de camarazii lor bărbaţi, din momentul în care trupele sovietice au intrat pe teritoriu străin.

Plângerile oficiale pentru viol, adresate unui ofiţer superior, rămâneau fără urmări. „De exemplu, Eva Ştul, născută în 1926, spune că «tatăl meu şi cei doi fraţi s-au înrolat în Armata Roşie la începutul războiului. În curând, au venit germanii şi am fost luată cu forţa şi dusă în Germania. Acolo am muncit într-o fabrică. Am plâns şi am aşteptat ziua eliberării. Curând a venit Armata Roşie, iar soldaţii noştri m-au dezonorat. Am plâns şi i-am spus ofiţerului superior că şi fraţii mei sunt soldaţi ai Armatei Roşii, iar drept răspuns el m-a bătut şi m-a violat. Ar fi fost mai bine dacă m-ar fi omorât»"

„Toate acestea", concluziona Ţîgankov, „asigură o bază propice pentru apariţia unor stări de spirit nesănătoase şi negative printre cetăţenii sovietici, cauzând o stare de nemulţumire şi neîncredere înaintea reîntoarcerii acestora în patria-mamă." Totuşi, recomandările sale nu aveau în vedere sporirea disciplinei în cadrul Armatei Roşii. În schimb, el sugera că principala direcţie politică a Armatei Roşii şi Komsomolul ar trebui să-şi concentreze eforturile asupra „îmbunătăţirii muncii politice şi culturale cu cetăţenii sovietici repatriaţi", astfel încât să nu se întoarcă acasă cu idei negative privitoare la Armata Roşie.

Până pe 15 februarie, numai Frontul 1 ucrainean eliberase 49 500 de cetăţeni sovietici şi 8 868 străini dintre cei duşi la muncă forţată în Germania, majoritatea din Silezia. O mică parte din numărul total. Peste numai o săptămână, autorităţile sovietice de la Moscova estimau că ar trebui să se pregătească pentru a primi şi procesa datele personale ale unui număr de patru milioane de foşti soldaţi ai Armatei

Roşii şi de deportaţi civili.

Preocuparea numărul unu nu o constituia acordarea de asistenţă medicală celor care suferiseră atât de mult în lagărele din Germania, ci procesul de verificare în vederea înlăturării trădătorilor. Urma apoi reeducarea politică a celor care fuseseră supuşi contaminării străine. Atât Frontului 1 bielorus, cât şi Frontului 1 ucrainean li se ordonase să organizeze trei tabere de adunare şi tranzit, dispuse undeva în spatele frontului, în Polonia. Fiecare echipă de reeducare dispunea de o unitate mobilă de proiecţie de filme, un radio cu megafon, două acordeoane, o bibliotecă cu 20 000 de broşuri ale Partidului Comunist, patruzeci de metri de stofă de culoare roşie pentru decorarea spaţiilor destinate reeducării politice şi portrete ale tovarăşului Stalin.

Soljeniţîn a scris despre prizonierii de război care fuseseră eliberaţi şi care mărşăluiau cu capetele plecate. Se temeau că vor fi pedepsiţi pentru simplul fapt că se predaseră. Dar nevoia de întăriri era atât de acută, încât, în marea lor majoritate, au fost trimişi la regimentele din rezervă pentru a fi reeducaţi şi instruiţi din nou, pentru a fi pregătiţi pentru ofensiva finală asupra Berlinului. Cu toate acestea, măsura era doar temporară. Alte verificări aveau să urmeze atunci când lupta va fi terminată, când chiar şi cei care luptaseră eroic în timpul bătăliei pentru ocuparea Berlinului nu mai aveau să fie imuni la tratament, fiind trimişi apoi în lagăre.

Nevoia urgentă a Armatei Roşii de mai multă „carne de tun” a făcut ca şi cei eliberaţi din lagărele de muncă forţată, chiar dacă nu aveau nici un fel de pregătire militară, să fie încorporaţi. În plus, majoritatea „bieloruşilor vestici” şi a „ucrainenilor vestici”, din regiunile ocupate de Stalin în 1939, se considerau încă polonezi. Cu toate acestea, nu prea au avut ce să facă în acest sens.

Îndată ce ajungeau în taberele de verificare, prizonierii sovietici eliberaţi îşi puneau numeroase întrebări. „Care va fi statutul lor? Vor avea drepturi depline ca cetăţeni la reîntoarcerea în Rusia? Vor suporta unele privaţiuni? Vor fi trimişi în lagăre?” Încă o dată, autorităţile sovietice n-au recunoscut că întrebările erau perfect justificate. Ele au fost imediat atribuite „propagandei fasciste, deoarece germanii ne-au îngrozit oamenii duşi în Germania, iar această propagandă falsă a fost intensificată spre sfârşitul războiului”.

Responsabilii cu munca politică din taberele de reeducare ţineau prelegeri axate în principal pe succesele Armatei Roşii şi realizările sovieticilor din spatele frontului, prelegeri despre liderii partidului, îndeosebi despre tovarăşul Stalin. „De asemenea, le prezintă filme sovietice”, raporta şeful Direcţiei Politice a Frontului 1 ucrainean. „Oamenilor le plac foarte mult aceste filme, strigă «Uraaa!» foarte des, mai ales atunci când apare tovarăşul Stalin, şi respectiv «Trăiască Armata Roşie», iar după spectacolul cinematografic plâng de fericire.

Printre cei care au fost eliberaţi sunt numai câţiva care au trădat patria-mamă." În tabăra de verificare din Cracovia, din patruzeci de suspecţi, au fost arestaţi numai patru. Cifra avea să crească ulterior într-un ritm ameţitor.

Există relatări, deşi veridicitatea lor este foarte greu de dovedit, conform cărora unii dintre cei care proveneau din Uniunea Sovietică şi fuseseră obligaţi să muncească în Germania au fost executaţi la scurt timp după eliberare, fără nici un fel de investigaţie. De exemplu, ataşatul militar suedez auzise că după ocuparea localităţii Oppeln din Silezia, aproximativ 250 dintre cei eliberaţi fuseseră convocaţi la un miting politic. Imediat după aceea, au fost flancaţi şi înghesuiţi unii în alţii de trupele Armatei Roşii sau NKVD. Cineva i-a întrebat pe un ton răstit de ce nu se alăturaseră partizanilor, după care soldaţii au deschis focul.

Calificativul „trădător al patriei-mamă" nu se aplica doar soldaţilor recrutaţi din lagărele de prizonieri de către germani, ci şi celor care fuseseră capturaţi în 1941, unii dintre aceştia fiind grav răniţi, nemaiputând să mai lupte. Soljeniţîn spune că în cazul acestora folosirea termenului de „trădător al patriei-mamă" în loc de „trădat de patria-mamă" a fost o greşeală evidentă. „Ei nu o trădaseră pe *ea*. Ei erau trădaţi de *ea*. Deci nu aceşti nefericiţi fuseseră cei care trădaseră patria-mamă, ci, prin cinismul său, patria-mamă îi trădase pe ei." Statul sovietic îi trădase din cauza incompetenţei şi absenţei oricăror pregătiri în 1941. Apoi se refuzase recunoaşterea tratamentului inuman care li se aplicase în lagărele de prizonieri germane. Iar trădarea finală s-a petrecut în momentul în care au fost încurajaţi să creadă că-şi pot răscumpăra păcatele prin vitejia arătată în ultimele săptămâni de război, deşi, în realitate, au fost arestaţi imediat după aceea. Soljeniţîn consideră că „a-ţi trăda propriii soldaţi şi a-i considera trădători" a fost una din cele mai mârşave acţiuni din întreaga istorie a Rusiei.

Dintre soldaţii Armatei Roşii, prizonieri de război sau nu, puţini i-ar putea uita vreodată pe cei care îmbrăcaseră uniforma germană, indiferent de circumstanţe. Membrii armatei lui Vlasov, cunoscuţi ca şi *vlasovţî*, voluntarii din trupele SS, santinelele ucrainene şi caucaziene ale lagărelor de prizonieri, corpul de cavalerie al cazacilor generalului von Pannwitz, echipele de poliţie, „detaşamentele de securitate" împotriva partizanilor şi chiar nefericiţii „hiwi" (prescurtarea de la *Hilfsfreirwillige*, ajutoarele voluntare) erau etichetaţi la fel.

Armata Roşie estima numărul acestora la 1-1,5 milioane de oameni. Autorităţile militare insistau însă asupra faptului că numai numărul hiwi-lor care serviseră în cadrul Wehrmacht-ului depăşea un milion. Cei care fuseseră capturaţi sau se predaseră în mod voluntar

erau frecvent împuşcaţi pe loc sau imediat după aceea. „*Vlasovţî* şi alţi complici ai naziştilor erau, de obicei, executaţi pe loc”, consemnează ultima versiune oficială a istoriei Rusiei. „Faptul nu este surprinzător. Codul de luptă al infanteriei Armatei Roşii impunea ca fiecare soldat să «fie nemilos cu toţi trădătorii patriei-mamă».” În plus, se pare că era o problemă de salvare a onoarei regiunii de unde aceştia proveneau. Bărbaţii dintr-o anumită regiune doreau să se răzbune: „Unul din Orel îl omoară pe unul din Orel şi respectiv un uzbec îl omoară tot pe un uzbec”.

Era de la sine înţeles că trupele NKVD erau necruţătoare în raidurile de căutare a ucrainenilor şi caucazienilor care serviseră ca santinele în lagărele de prizonieri, unde, în mod frecvent, se dovediseră a fi chiar mai brutali decât supraveghetorii lor germani. Iar faptul că prizonierii de război ai Armatei Roşii au putut fi trataţi în acelaşi mod în care erau trataţi cei care îmbrăcaseră uniforma inamicului era parte integrantă a unei atitudini manifestate sistematic în interiorul NKVD. „Trebuie să existe o viziune unică asupra tratamentului aplicat tuturor categoriilor de prizonieri”, li se spusese regimentelor de puşcaşi NKVD din Frontul 2 bielorus. Dezertorii, bandiţii şi foştii prizonieri urmau să fie trataţi în acelaşi mod în care fuseseră trataţi „cei care ne-au trădat ţara”.

Chiar dacă este foarte greu să ai vreun pic de înţelegere pentru santinelele din lagărele de prizonieri, marea majoritate a aşa-zişilor hiwi fuseseră obligaţi cu brutalitate să se înroleze sau înfometaţi până când cedaseră şi se alăturaseră inamicului. Cei care se situau între aceste două poluri, mulţi dintre cei care serviseră în rândurile SS sau ale unităţilor armatei germane erau naţionalişti, ucraineni, locuitori ai regiunii baltice, cazaci sau caucazieni, toţi cei care urau comunismul impus de Moscova. Unii dintre *vlasovţî* nu avuseseră nici o remuşcare când se înrolaseră în rândurile foştilor inamici, deoarece nu uitaseră modul arbitrar în care fuseseră executaţi prietenii lor de către ofiţerii Armatei Roşii şi nici detaşamentele de blocadă, din anii 1941 şi 1942. Alţii erau simpli ţărani care se împotriviseră colectivizării forţate. Mai mult decât atât, mulţi dintre simplii soldaţi ai lui Vlasov şi dintre hiwi erau adesea nişte oameni extrem de naivi şi puţin informaţi. Un translator rus dintr-un lagăr german de prizonieri de război povestea cum la un miting propagandistic destinat recrutării de voluntari pentru armata lui Vlasov, un prizonier rus a ridicat mâna şi a spus: „Tovarăşe preşedinte, am dori să ştim câte ţigări pe zi se dau în armata lui Vlasov”. În mod evident, pentru mulţi dintre ei o armată era la urma-urmei doar o armată. Ce importanţă mai avea uniforma pe care o purtai, mai ales dacă urma să fii hrănit în loc să fii înfometat şi maltratat într-un lagăr? Dar toţi aceia care aleseseră această cale aveau însă să sufere mult mai mult decât şi-ar fi putut imagina

vreodată. Până şi cei care au supravieţuit cincisprezece sau douăzeci de ani în Gulag, după război, au rămas marcaţi pe viaţă. Cei despre care se credea că au cooperat cu inamicul nu au fost repuşi în drepturile lor de cetăţeni până la cea de a cincizecea aniversare a victoriei, din 1995.

Mai mult, s-au găsit scrisori asupra prizonierilor de război ruşi care, în mod sigur, serviseră în armata germană ca hiwi. Unul dintre aceştia, puţin şcolit, scria pe o foaie albă ruptă dintr-o carte germană: „Soldaţi, camarazi, ne-am predat vouă rugându-vă să ne ajutaţi. Spuneţi-ne, vă rog, de ce-i omorâţi pe acei ruşi din închisorile germane. S-a întâmplat să fim capturaţi şi ei ne-au luat ca să lucrăm pentru regimentele lor şi am muncit pur şi simplu doar ca să nu murim de foame. Acum, aceşti oameni au avut şansa să se întoarcă de partea rusă, înapoi la propria lor armată, iar voi îi omorâţi. Pentru ce anume?, vă întrebăm. Numai pentru că liderii sovietici i-au trădat pe aceşti oameni în 1941 şi 1942?”

CAPITOLUL 8

Capetele de pod din Pomerania şi de pe Oder

În februarie şi martie, în timp ce continuau luptele aprige duse pentru ocuparea capetelor de pod de pe Oder, din faţa Berlinului, Jukov şi Rokossovski zdrobeau „terasa baltică” din Pomerania şi Prusia Occidentală. În cea de a doua şi a treia săptămână ale lunii februarie, cele patru armate conduse de Rokossovski au trecut Vistula, forţând-o prin partea sudică a Prusiei Occidentale. Ulterior, pe 24 februarie, armatele lui Jukov de pe flancul drept şi cele ale lui Rokossovski dispuse pe flancul stâng au forţat prin nord, spre Marea Baltică, pentru a împărţi Pomerania în două.

Cea mai vulnerabilă formaţiune militară germană era Armata 2. De-abia reuşise să menţină încă deschisă ultima cale terestră de acces pornind din Prusia Orientală, de-a lungul bancului de nisip Frische Nehrung spre estuarul Vistulei. Armata 2, având flancul stâng chiar dincolo de Nogat, în Elbing, şi menţinând o poziţie sigură în castelul cavalerilor teutoni din Marienburg, era cea mai împrăştiată din Grupul de Armate Vistula.

Atacul lui Rokossovski a început pe 24 februarie. Armata 9 avansase în nord-vest spre zona cuprinsă între Neustettin şi

Baldenburg, dar trupele sale, şocate de ferocitatea luptelor duse, şi-au oprit înaintarea. Rokossovski l-a demis pe comandantul armatei, a aruncat în luptă şi un corp de tancuri şi le-a impus subordonaţilor săi să continue lupta. Atacurile executate combinat de corpurile de tancuri şi Corpurile 2 şi 3 cavalerie au dus rapid la căderea „pietrei de temelie" a Pomeraniei – Neustettin.

Cavaleria sovietică a avut un rol deosebit în zdruncinarea dispozitivului forţelor inamice din Pomerania. Ea a fost cea care a capturat, pe cont propriu, numeroase oraşe, cum ar fi Leba, situat pe litoral, unde succesul le-a fost asigurat de elementul-surpriză. Corpul 2 cavalerie, care forma extrema dreaptă a Frontului 1 bielorus al lui Jukov, era comandat de generalul-locotenent Vladimir Viktorovici Kriukov, un lider militar competent, căsătorit cu cea mai faimoasă cântăreaţă de muzică populară din Rusia, Lidia Ruslanova.

Atacul lui Jukov direcţionat spre nord, la aproximativ cincizeci de kilometri est de Stettin, a început efectiv pe 1 martie. Prin unirea forţelor Armatei 3 şoc şi Armatei 1 tancuri de gardă, s-a obţinut o grupare mult mai puternică. Diviziile germane slăbite nu au avut nici o şansă. Brigăzile de tancuri din avangardă au înaintat rapid, năpustindu-se prin oraşele în care populaţia civilă total nepregătită îi urmărea cu groază. Armata 3 şoc şi Armata 1 poloneză, care veneau din urmă, au consolidat victoriile şi cuceririle acestora. Pe 4 martie, Armata 1 tancuri de gardă a ajuns la Marea Baltică, lângă Kolberg. Colonelul Morgunov, comandantul Brigăzii 4 tancuri de gardă, prima care a ajuns la mare, le-a trimis lui Jukov şi respectiv lui Katukov, comandantul său direct, sticle conţinând apă sărată de mare. Astfel dictonul lui Katukov îşi dovedise valabilitatea. „Succesul înaintării", îi spunea acesta lui Grossman, „este asigurat de imensa putere mecanizată pe care o avem şi care acum este mai mare decât a fost vreodată. Rapiditatea colosală a înaintării duce la micşorarea pierderilor şi la dispersarea inamicului pe spaţii largi."

Toată Armata 2 germană, dar şi o parte din Armata 3 tancuri erau acum complet izolate de Reich. Şi, pentru a accentua şi mai mult catastrofa din zona baltică, sosiseră ultimele ştiri conform cărora Finlanda, sub presiunea imensă la care fusese supusă de Uniunea Sovietică, declarase război fostei sale aliate, Germania nazistă. Printre unităţile care rămăseseră izolate din cauza atacului lui Jukov se număra şi Divizia SS *Charlemagne*, deja redusă numeric faţă de efectivele iniţiale de 12 000 de oameni. Împreună cu alte trei divizii germane, aceasta fusese dislocată lângă Belgard. Generalul von Tettau le ordonase să încerce să creeze o breşă în nord-vest, spre coasta Balticii, la gura de vărsare a Oderului. Comandantul Diviziei *Charlemagne*, Brigadeführer-ul SS Gustav Krukenberg, însoţit de 1 000 de francezi, mărşăluia în tăcere prin pădurile de pini, acoperite cu

zăpadă. Dar o parte din acest grup atât de pestriţ, format din intelectuali de dreapta, muncitori şi aristocraţi reacţionari, însufleţiţi şi uniţi numai de anticomunismul lor feroce, avea să formeze ultima redută de apărare a Cancelariei lui Hitler din Berlin.

Cu toate acestea, Hitler arătase cât de puţin îi aprecia pe apărătorii Reich-ului său. Astfel, atunci când comandantul Armatei 2, generalul-colonel Weiss, a avertizat Cartierul General al Führer-ului de faptul că zona Elbingului, unde deja pierderile de vieţi omeneşti erau însemnate, nu va mai putea fi ţinută sub control, Hitler a replicat simplu: „Weiss este un mincinos, ca toţi generalii de altfel".

Cea de a doua fază a campaniei din Pomerania a început aproape imediat, la numai două zile după ce Armata 1 tancuri de gardă a ajuns la mare. Aceasta fusese trecută temporar sub comanda lui Rokossovski. Jukov îl sunase pentru a-i spune că voia ca armata lui Katukov să fie „înapoiată în aceeaşi stare în care o primise". Operaţiunea consta în crearea unei forţe masive pe flancul stâng, care să se năpustească ca un tăvălug asupra estului Pomeraniei şi Danzigului dinspre vest, în timp ce Armata 2 şoc, cea mai puternică formaţiune militară a lui Rokossovski, urma să atace dinspre sud, paralel cu Vistula.

Comandantul Armatei 2 şoc sovietice, generalul-colonel Fediuninski, ţinea sub o strictă observaţie calendarul, deoarece fusese rănit de patru ori pe durata războiului, de fiecare dată pe data de 20 a lunii. Aşadar, nu se mai deplasa niciodată dincolo de Cartierul General în zilele de 20. Fediuninski era împotriva risipirii resurselor Prusiei, obţinute ca pradă de război. De aceea îşi pusese oamenii să încarce în trenuri animale, pâine, orez, zahăr şi brânză, trimise ulterior la Leningrad pentru a compensa suferinţele pe care concetăţenii săi le îndurase ră pe durata groaznicei blocade.

Înaintarea armatei lui Fediuninski i-a izolat pe apărătorii germani ai Castelului Marienburg, cei care fuseseră sprijiniţi în eforturile lor susţinute de contracarare a atacurilor de salvele trase de la bordul crucişătorului *Prinz Eugen*, aflat în apele Mării Baltice. În noaptea zilei de 8 martie, castelul a fost abandonat, iar două zile mai târziu va cădea şi Elbingul, aşa cum avertizase generalul Weiss. Armata 2 germană, ameninţată atât din vest, cât şi din sud, a încercat să apere cât se mai putea oraşele Danzig şi Gdynia pentru a permite cât mai multor civili şi răniţi să fie evacuaţi din porturile supraaglomerate cu refugiaţi.

Pe 8 martie, la numai două zile după ce forţele sovietice începuseră alungarea inamicului spre vest din Danzig, oraşul Stolp a fost ocupat, fără a întâmpina nici un fel de rezistenţă, iar două zile mai târziu, Armata 1 tancuri de gardă şi Armata 9 au intrat în Lauenburg. O coloană de refugiaţi, ce încercau să scape deplasându-se

spre porturi, a fost depăşită de o brigadă de tancuri. Femeile şi copiii, aproape târându-se prin zăpadă, au încercat să se adăpostească în pădure, în timp ce căruţele erau zdrobite sub şenilele tancurilor sovietice. Oricum, aveau mai multe şanse decât cei din celelalte coloane, care se deplasau cu greutate, epuizaţi.

În apropiere de Lauenburg, Armata Roşie a descoperit un alt lagăr de concentrare. Acesta era unul de femei, iar medicii au acordat imediat îngrijiri medicale supravieţuitoarelor.

Soarta civililor din Pomerania a fost similară cu cea a celor din Prusia Orientală. Himmler interzisese evacuarea lor din estul Pomeraniei, astfel încât în jur de 1,2 milioane de persoane fuseseră blocate în urma atacului din 4 martie la nord de Marea Baltică. Asemenea celor din Prusia Orientală, oamenii nu ştiau nimic despre situaţia reală, nemaiavând nici un fel de mijloc de informare. În ciuda acestui fapt, majoritatea familiilor, auzind zvonurile care circulau şi refuzând să mai creadă autorităţile naziste, se pregătiseră de plecare.

Familiile marilor proprietari de pământ – „moşierii", aşa cum îi numeau locuitorii satelor – ştiind că vor fi primii împuşcaţi, au fost sfătuiţi de arendaşii lor să plece. Trăsurile şi căruţele erau deja pregătite. Undeva lângă Stolp, Libussa von Oldershausen, fiica vitregă a baronului Jesko von Puttkamer, cel care refuzase să se sacrifice în folosul Volkssturm-ului local la Schneidemühl, era însărcinată în nouă luni. Tâmplarul de pe moşie a construit un cadru de căruţă pe care l-a acoperit cu covorul din bibliotecă, pentru a o proteja în caz de ninsoare. Femeia avea să stea întinsă înăuntru pe o saltea.

Pe 8 martie, la prima oră, Libussa a fost trezită de un ciocănit insistent în uşă. „S-a primit ordinul de plecare!", a strigat cineva. „Trezirea! Grăbeşte-te! Plecăm cât de curând posibil." S-a îmbrăcat cât de repede a putut şi şi-a împachetat bijuteriile. Conacul era deja plin de refugiaţi şi unii dintre aceştia începuseră să fure deja din camere, chiar înainte ca familia să fi reuşit să plece.

Pentru majoritatea familiilor din Pomerania şi Prusia Orientală, care erau pe picior de plecare, situaţia era aproximativ aceeaşi: lucrătorii proveniţi din prizonierii de război francezi, care munceau pentru ei, insistau să li se alăture în loc să aştepte să fie eliberaţi de Armata Roşie. Bubuitul provocat de tragerile de artilerie putea fi auzit de la distanţă, în timp ce se urcau în căruţele neacoperite şi în alte vehicule trase de cai. Se îndreptau spre est, ca să ajungă la Danzig. În ciuda avansului iniţial, căruţele trase de cai aveau să fie ajunse în câteva zile de brigăzile de tancuri ale lui Katukov.

Libussa s-a trezit în toiul nopţii, după ce se aflase că nu vor ajunge la timp, în siguranţă. La lumina unei lumânări, a observat că tatăl său vitreg îşi îmbrăcase uniforma şi-şi pusese toate medaliile.

Mama sa era, de asemenea, îmbrăcată. Deoarece era aproape sigur că Armata Roşie urma să le taie calea, se hotărâseră să se sinucidă. Cele întâmplate la Nemmersdorf şi poveştile referitoare la recentele atrocităţi comise în Prusia Orientală îi convinseseră că nu trebuiau să fie prinşi în viaţă. „E timpul", a spus baronul Jesko. „Ruşii vor fi aici într-o oră sau două." Libussa i-a însoţit afară, hotărâtă să facă acelaşi lucru, dar s-a răzgândit în ultimul moment. „Vreau să merg cu voi, dar nu pot. Am în pântece acest copil, copilaşul meu. Dă atât de tare din picioare. Vrea să trăiască şi nu pot să-l omor." Mama a înţeles-o şi i-a spus că va sta cu ea. Baronul, descumpănit şi uşor nesigur, a renunţat la uniformă şi la pistol. Dacă la sosirea Armatei Roşii arătau la fel ca şi ceilalţi refugiaţi, poate că reuşeau să supravieţuiască. Nu trebuiau să pară de „viţă nobilă".

Primul semn că trupele sovietice ajunseseră a fost o rachetă de semnalizare care a căzut lângă o pădure de conifere. Aceasta a fost rapid urmată de uruitul motoarelor tancurilor. Arbuştii au fost făcuţi una cu pământul de tancurile care ieşeau precum nişte monştri din pădure. Vreo două dintre ele au tras cu armamentul din dotare pentru a-i intimida pe săteni, după care trăgătorii au început să-şi rotească mitralierele în direcţia caselor. Au tras câteva rafale scurte spre camerele de la intrare, pentru a-i avertiza pe cei dinăuntru. Rafalele au provocat o ploaie de bucăţi de tencuială. Nu erau chiar acei cuceritori la care se aşteptaseră germanii. Uniformele ponosite, de culoare maronie, pătate şi rupte, bocancii sfâşiaţi ce atârnau jalnic şi bucăţile de frânghie în locul centurilor de piele şi al harnaşamentului specific erau atât de diferite de imaginea pe care Wehrmacht-ul victorios o proiectase în jurnalele de război în vremurile de glorie, când balanţa războiului părea că se înclină în favoarea sa.

Victimele au fost jefuite rapid, pe fundalul strigătelor soldaţilor sovietici – *Uri! Uri!* – care se repezeau de jur-împrejur să le smulgă ceasurile de la mână. Pierre, prizonierul lor de război francez, a protestat în zadar, argumentând că este un aliat. Drept răspuns a primit un pat de armă în stomac. Apoi soldaţii au început să controleze bagajele refugiaţilor până în momentul când au auzit ordinele răstite ale ofiţerilor. Şi-au îndesat prada undeva în partea de jos a căptuşelii vestoanelor şi s-au înapoiat la vehiculele lor blindate.

Civilii, care tremurau de teamă, dar şi de uşurare că reuşiseră să supravieţuiască primului contact cu acest inamic înspăimântător, s-au trezit pe neaşteptate faţă în faţă cu un al doilea val, un detaşament de cavalerie. Aceştia din urmă au avut mai mult timp la dispoziţie, ceea ce a însemnat timp şi pentru violuri. Uşa a fost trântită la perete şi un grup mic de soldaţi ai Armatei Roşii a intrat pentru a-şi alege victimele.

Hitler îl demisese pe generalul Weiss, comandantul Armatei 2, pentru că avertizase Cartierul General al Führer-ului de faptul că Elbingul nu putea fi păstrat. În locul acestuia, îl numise pe generalul von Saucken, fostul comandant al Corpului de Armată *Grossdeutschland*.

Pe 12 martie, generalul von Saucken a fost convocat la Cancelaria Reich-ului pentru a fi prelucrat asupra noii sale numiri în funcţie. Fostul cavalerist a intrat în cameră purtând monoclu şi având la gât ordinul Crucea de Cavaler cu Spade şi Frunze de Stejar. Şarmant şi elegant, Saucken era un ultraconservator care dispreţuia făţiş „Banda brună" a naziştilor. Hitler i-a cerut lui Guderian să-i prezinte pe scurt situaţia din Danzig. Îndată ce aceasta a fost clarificată, Hitler i-a spus lui Saucken că va trebui să primească ordine de la Gauleiter-ul Albert Förster. Generalul von Saucken s-a uitat direct la Hitler, replicându-i: „Nu intenţionez să mă subordonez şi să primesc ordine de la un Gauleiter". Nu numai că îl contrazicea într-un mod ferm şi agresiv, dar Saucken nici nu i se adresase lui Hitler cu formula Me*in Führer*. Până şi Guderian, care avusese cele mai multe dispute cu Hitler, a fost şocat de această reacţie. Cei prezenţi au fost şi mai surprinşi de încuviinţarea lui Hitler. „În regulă, Saucken", a răspuns acesta rapid. „Poţi să păstrezi comanda."

A doua zi, Saucken a zburat spre Danzig. Era hotărât să menţină controlul asupra celor două porturi pentru a putea permite unui număr cât mai mare de civili să scape. Se estima că populaţia oraşului Danzig crescuse la 1,5 milioane şi că acolo se aflau cel puţin 100 000 de răniţi. În mijlocul acestui haos, trupele SS începuseră să-i captureze la întâmplare pe soldaţii rămaşi în urmă şi să-i spânzure de copaci ca dezertori. Hrana era extrem de puţină. Un vas de aprovizionare cu 21 000 de tone de alimente se lovise de o mină şi se scufundase cu tot cu proviziile pentru şase zile destinate oraşelor-port Danzig şi Gdynia.

Forţele navale ale Kriegsmarine nu numai că au dovedit o tenacitate şi un curaj extraordinar în cursul evacuării, dar au continuat să asigure sprijin cu foc din larg, în ciuda atacurilor aeriene constante şi a ameninţării cu torpile din partea submarinelor sovietice din Flota Mării Baltice. Crucişătoarele *Prinz Eugen* şi *Leipzig* şi bătrâna navă de război *Schlesien* au ripostat cu principalele categorii de armament la operaţiunea de încercuire a Armatei Roşii. Pe 22 martie, însă, sovieticii au zdrobit perimetrul destinat apărării liniei Danzig-Gdynia chiar în mijloc, între cele două porturi. Curând, oraşele au fost supuse focului de artilerie, executat cu precizie în completarea nesfârşitelor raiduri ale aviaţiei sovietice.

Avioanele de luptă au bombardat intens oraşele şi zonele portuare. Şturmovik-urile sovietice nu făceau nici o diferenţă între ţintele civile şi cele militare. O biserică era o ţintă la fel de bună ca şi

un buncăr, mai ales când se părea că obiectivul final era dărâmarea oricărei clădiri care mai ieşea încă în evidenţă şi era vizibil proiectată peste sol. Răniţii care aşteptau pe cheiuri să fie îmbarcaţi au fost ciuruiţi de gloanţe chiar pe târgile pe care fuseseră aşezaţi. Zecile de mii de femei şi copii, îngroziţi de ideea pierderii locului în care stăteau la coadă pentru a putea scăpa, erau nişte ţinte care nu puteau fi ratate. Nu era timp pentru a-i ajuta pe răniţi sau pentru a-i îngropa pe cei decedaţi. Numai copiii orfani au fost adunaţi. Pe fundalul zgomotului nesfârşit produs de tunurile de calibru 88 mm şi de proiectilele uşoare ale bateriilor antiaeriene, suspinele şi hohotele de plâns ale acestora nu se mai auzeau.

Echipajele Kriegsmarine, adunate cu greu, foloseau orice tip de ambarcaţiune disponibil – nave bază plutitoare, barje, bărci de serviciu, remorchere şi E-boats – şi făceau curse dus-întors pentru a îmbarca rapid civilii şi răniţii pe care-i transportau în micuţul port Hela, de la extremitatea peninsulei din vecinătate. Distrugătoarele aflate în larg le-au asigurat micilor ambarcaţiuni, în măsura în care a fost posibil, foc de acoperire împotriva aviaţiei inamice. Marinarii au fost mai siguri pe ei ca niciodată, chiar dacă erau conştienţi că o explozie în apropiere era suficientă pentru a răsturna şi implicit a scufunda o parte din micile ambarcaţiuni. Pe 25 martie, o tânără femeie, membră a Rezistenţei poloneze, i-a adus generalului Katukov un plan al sistemului de apărare a oraşului Gdynia. Iniţial, acesta a crezut că e o cursă, dar, în cele din urmă, planul s-a dovedit a fi autentic. Pe măsură ce trupele sovietice luptau şi avansau la periferia oraşului-port Gdynia, Kriegsmarine continua, chiar accelerându-şi ritmul, să adune aproape din mers cât mai mulţi refugiaţi, înaintea inevitabilului sfârşit. Navele se confruntau acum cu un alt tip de armă, deoarece echipajele tancurilor lui Katukov învăţaseră să-şi adapteze tirul de artilerie la ţintele de pe mare, fapt ce mărea şi mai mult gradul de periculozitate a misiunii lor.

O rămăşiţă a unui pluton din Divizia *Grossdeutschland*, care scăpase din mijlocul scenelor de coşmar ale evacuării finale din Memel, din extremitatea nord-estică a Prusiei Orientale, a trecut printr-o experienţă similară. Încercând să se adăpostească pe durata atacului trupelor sovietice care înaintau spre port, au dat într-o pivniţă peste un doctor care asista la o naştere, la lumina a două lanterne. „Dacă, în mod obişnuit, naşterea unui copil este un eveniment fericit”, scria unul dintre soldaţi, „această naştere amplifica parcă tragedia generală din jur. Ţipetele mamei nu aveau nici un fel de ecou într-o lume plină de ţipete, iar copilul care plângea tânguitor părea că regretă că văzuse lumina zilei.” În timp ce parcurgeau pe jos drumul către port, soldaţii se gândeau că ar fi mai bine pentru copil să moară. Înaintarea sovietică spre Gdynia era anunţată de un orizont de

flăcări şi văpăi roşii pe fundalul fumului negru şi gros. Atacul final începuse, iar până în seara zilei de 26 martie Armata Roşie a cucerit oraşul şi portul.

După capturarea oraşului-port Gdynia, felul în care au fost trataţi supravieţuitorii se pare că a şocat până şi autorităţile militare sovietice. „Numărul evenimentelor neobişnuite este în creştere", raporta Direcţia Politică folosind limbajul său obişnuit, plin de eufemisme, „în aceeaşi măsură în care cresc fenomenele imorale şi infracţiunile cu caracter militar. În rândurile trupelor noastre se înregistrează fenomene deranjante şi dăunătoare din punct de vedere politic, în care, sub pretextul răzbunării, unii dintre ofiţeri şi soldaţi comit crime odioase completate de jafuri, în loc să-şi îndeplinească cu onestitate şi dezinteresat datoria faţă de patria-mamă."

În acelaşi timp, în partea de sud, Danzigul se afla şi el sub asalt susţinut dinspre vest. Apărătorii săi au fost obligaţi să se retragă puţin câte puţin, astfel încât, până pe 28 martie, oraşul a căzut, cu consecinţe înspăimântătoare pentru civilii care nu reuşiseră să fugă. Rămăşiţele trupelor lui Saucken s-au retras spre est în estuarul Vistulei, unde au rămas sub asediu până la sfârşitul războiului.

Pentru ofiţerii germani, îndeosebi pentru cei originari din Pomerania şi Prusia, pierderea străvechiului oraş Danzig, ce se distingea prin clădirile sale vechi, marcate de frontoane dispuse în trepte, însemna un adevărat dezastru, echivalând, de fapt, cu sfârşitul existenţei germanilor din zona Mării Baltice. Deşi sufereau acum din cauza pierderii unei culturi zonale foarte vechi, locuitorii săi închiseseră ochii la ororile regimului pe care îl sprijiniseră atât de eficient în îndeplinirea obiectivelor sale de război. Poate că nu ştiuseră nimic despre fabricarea săpunului şi a produselor din pielea cadavrelor de la Institutul Medico-Legal din Danzig, dar ştiuseră cu siguranţă despre lagărul de concentrare Stutthof din estuarul Vistulei, deoarece şi trupele Wehrmacht-ului, nu numai cele SS, fuseseră implicate în masacrul prizonierilor încarceraţi aici, pe măsură ce Armata Roşie se apropia.

Prusia Occidentală şi Pomerania poate că nu suferiseră la fel de mult ca Prusia Orientală, dar soarta civililor a fost cruntă. Cultura le-a fost anihilată pe măsură ce bisericile şi clădirile vechi erau înghiţite de flăcări.

Comandantul sovietic din Lauenburg se plângea căpitanului Agranenko că îi era „absolut imposibil să stopeze violenţa". Agranenko descoperise că soldaţii Armatei Roşii nu se oboseau să folosească eufemismele oficiale referitoare la viol, precum „violenţă împotriva populaţiei civile" sau „imoralitate". Foloseau pur şi simplu expresia „a face sex". Un ofiţer cazac îi spusese că nemţoaicele erau

„prea mândre”. Prin urmare, trebuiau „călărite, cu picioarele răşchirate”. Alţii se plângeau că femeile din Germania arătau „ca nişte animale de povară”. În Glowitz, observase că femeile „îşi foloseau copiii ca pe un scut”. Soldaţii sovietici au dat dovadă, încă o dată, de un amestec uluitor de violenţă iraţională, apetit sexual sporit de consumul exagerat de alcool şi de bunătate spontană arătată copiilor.

Tinerele femei, încercând cu disperare să nu iasă în evidenţă pentru a fi ignorate de soldaţi, îşi dădeau pe faţă cu cenuşă şi funingine, îşi legau baticurile şi basmalele deasupra sprâncenelor pentru a-şi ascunde feţele, mergând şontâc-şontâc de-a lungul drumului ca nişte babe. Dar aceste trucuri nu erau întotdeauna folositoare. Şi femeile în vârstă erau violate.

Femeile germane îşi creaseră propriul limbaj referitor la ceea ce li se întâmplase. Multe dintre ele obişnuiau să spună: „A trebuit să cedez”. Una dintre ele făcuse socoteala că trebuise să cedeze de treisprezece ori. „Oroarea ei părea să conţină o undă de mândrie faţă de ceea ce îndurase”, observa, plină de surprindere, Libussa von Oldershausen. Majoritatea femeilor fuseseră însă traumatizate de experienţele teribile prin care trecuseră. În urma acestora, unele deveniseră cataleptice, iar altele îşi curmaseră viaţa. Dar, ca şi în cazul Libussei von Oldershausen, în mod frecvent femeile însărcinate refuzaseră această cale de scăpare. Datoria instinctivă faţă de copiii lor nenăscuţi devenise una supremă.

Câteva femei îşi făcuseră puncte roşii pe faţă ca şi cum ar fi avut tifos. Altele scriseseră cu litere chirilice pe uşile caselor cuvântul tifos. În zonele îndepărtate şi izolate, comunităţi întregi se ascundeau în conacele fermelor şi în anexele din jurul acestora, aflate la distanţe destul de mari de drumurile principale. Întotdeauna, cineva stătea de veghe în apropierea drumului. Dacă trupele sovietice părăseau şoseaua şi se îndreptau spre locul unde se ascundeau ceilalţi, acesta dădea alarma fluturând ziua o cămaşă, iar noaptea cu ajutorul semnalelor luminoase. Femeile se grăbeau să se ascundă, iar găinile şi porcii erau mânaţi spre ţarcurile mascate din pădure. Asemenea măsuri de precauţie, obligatorii pentru supravieţuire, trebuie să fi fost folosite şi în timpul Războiului de 30 de Ani sau chiar mai înainte.

Când refugiaţii au fost nevoiţi să se întoarcă, după căderea Danzigului, au fost întâmpinaţi de o privelişte terifiantă, pe lângă urmele rămase în urma luptelor care se duseseră aici: „aleile spânzurătorilor”, unde cei din SS sau Feldgendarmerie îi spânzuraseră pe dezertori. Pe pieptul acestora atârnau plăcuţe cu înscrisuri de genul: „Am fost spânzurat fiindcă nu am crezut în Führer”. Libussa von Oldershausen şi familia sa, obligaţi să se întoarcă acasă din cauza căderii celor două porturi, au văzut doi membri ai Feldgendarmerie care fuseseră prinşi şi spânzuraţi de sovietici. Drumul de întoarcere

era plin de lucruri împrăştiate de-a valma, provenite din căruţele zdrobite de tancurile sovieticilor, de bagaje jefuite şi răvăşite peste tot, cu aşternuturi, cioburi şi oale, valize aruncate şi jucării. Schelete de cai şi vite umpleau şanţurile de pe marginea drumurilor.

Majoritatea locuitorilor Pomeraniei au fost omorâţi în prima săptămână a ocupaţiei. Lângă satul lui Puttkamer, un cuplu de vârstnici a fost urmărit şi împins în apele reci ca gheaţa ale unui lac, găsindu-şi astfel sfârşitul. Un bărbat a fost înhămat la plug, fiind obligat să tragă până la extenuare. Torţionarii au pus capăt supliciului printr-o rafală de pistol automat. Herr von Livonius, deţinătorul unei proprietăţi din Grumbkow, a fost tăiat în bucăţi şi apoi aruncat la porci. Până şi proprietarii de pământuri care făcuseră parte din rezistenţa antinazistă nu au scăpat mult mai uşor. Eberhard von Braunschweig şi familia sa, crezând că nu au de ce să se teamă, au aşteptat sosirea Armatei Roşii în conacul lor de la Lübzow, lângă Karzin. Dar reputaţia şi faptul că fusese de multe ori arestat de Gestapo nu l-au ajutat prea mult. Întreaga familie a fost târâtă afară şi împuşcată. Câteodată, sătenii şi prizonierii de război francezi săreau în apărarea unui proprietar de pământuri la care ţineau, dar majoritatea au fost abandonaţi în voia sorţii.

Se întâmplau cele mai neobişnuite lucruri. În Karzin, bătrâna doamnă von Puttkamer s-a băgat în pat când a auzit zgomotul produs de focul de artilerie şi de motoarele tancurilor. La scurt timp după aceea, un tânăr soldat sovietic, foarte beat după capturarea satului vecin, a deschis uşa de la dormitorul bătrânei. Prin semne, i-a cerut să se dea jos din pat pentru a-l lăsa pe el să doarmă acolo. Ea a refuzat, spunându-i ca era patul ei, dar că îi va da o pernă ca să doarmă pe rogojina de lângă pat. După aceea, bătrâna doamnă a început să-şi spună rugăciunile. Prea beat ca să se mai împotrivească, tânărul soldat s-a culcat acolo unde i se spusese.

După cucerirea Pomeraniei, căpitanul Agranenko, un dramaturg în căutare de subiecte noi, a făcut o călătorie în regiune. Oamenii se uitau la el temători atunci când îşi nota impresiile, crezând că face parte din trupele NKVD.

Pe 23 martie, în Kolberg, sub impresia unei primăveri timpurii, scria: „Păsările cântă. Mugurii se deschid. Naturii nu-i pasă de război”. Îi urmărea pe soldaţii Armatei Roşii încercând să înveţe să meargă pe bicicletele pe care le luaseră ca pradă de război. Se împleticeau şi se clătinau peste tot. De fapt, comandamentul frontului emisese un ordin care le interzicea să meargă pe biciclete pe şosea, deoarece mulţi dintre ei fuseseră accidentaţi mortal. Invazia rapidă a Pomeraniei eliberase mii de lucrători şi prizonieri străini. Noaptea, de-a lungul drumurilor erau aliniate focurile de tabără ale acestora. Ziua, îşi

reluau obositorul drum spre casă. Majoritatea purtau la vedere drapelele lor naţionale pentru a nu fi consideraţi germani. Agranenko şi alţi ofiţeri au întâlnit nişte lituanieni ce-şi fluturau drapelul. „Le-am explicat", scria acesta, „că acum steagul lor naţional este cel roşu." În mod clar, Agranenko, ca şi majoritatea ruşilor, considera că încorporarea statelor baltice de către Uniunea Sovietică era ceva normal, fără să ştie că aceasta era urmarea protocolului secret al pactului germano-sovietic.

În timp ce muncitorii şi prizonierii străini eliberaţi îşi fluturau drapelele, germanii purtau banderole albe şi arborau steaguri albe la ferestrele caselor pentru a arăta că se predaseră. Ştiau că nu se mai puteau împotrivi în nici un fel. În Koslin, Usef Ludinsky, un bijutier evreu în vârstă de cincizeci şi cinci de ani, numit de sovietici *bürgermeister*, purta pălărie şi o banderolă roşie atunci când a citit proclamaţia autorităţilor militare de pe treptele primăriei oraşului. Locuitorii germani l-au ascultat în tăcere. În Leba, cei care o ocupaseră jefuiseră toate ceasurile de perete şi de mână, astfel încât în fiecare dimineaţă *bürgermeister*-ul trebuia să umble pe străzi şi să sune deşteptarea scuturând un clopot mare şi strigând *Nach Albeit!* pentru a-i trezi pe locuitorii oraşului mobilizaţi la muncă silnică de autorităţile sovietice.

În Stargard, Agranenko a văzut un tanchist cu o cască de piele căptuşită care s-a apropiat de mormintele proaspăt săpate în scuarul aflat vizavi de curtea magistraturii. Tânărul soldat a citit numele de pe fiecare mormânt, căutând, în mod evident, unul anume. S-a oprit când l-a găsit, şi-a scos casca şi şi-a înclinat capul în semn de respect. Apoi a tras o rafală lungă cu pistolul-mitralieră, salutându-şi astfel comandantul care era îngropat acolo.

Agranenko a discutat şi cu femeile care controlau traficul. „Nu ne vom mărita prea curând", i-au spus acestea. „Aproape am uitat că suntem femei. Suntem numai soldaţi." Păreau să ştie că aveau să facă parte din acea generaţie de femei rămase singure toată viaţa, după război, din cauza celor nouă milioane de victime din rândurile Armatei Roşii.

În timp ce armatele lui Jukov distrugeau „terasa baltică", Frontul 1 ucrainean al mareşalului Konev era încă angajat în luptele din Silezia. Principalul obstacol aflat în calea sa era fortăreaţa oraşului Breslau, cocoţată pe Oder, a cărei apărare se afla sub conducerea fanatică a Gauleiter-ului Karl Hanke. Konev nu voia însă să piardă operaţiunea concertată asupra Berlinului, aşa că a înconjurat oraşul, aşa cum făcuse şi la Poznan, şi s-a grăbit să treacă dincolo de Oder, prin capetele de pod Steinau şi Ohlau. Obiectivul său era Neisse, afluentul sudic al Oderului, de unde îşi putea lansa asaltul asupra

sudului Berlinului.

Pe 8 februarie, armatele lui Konev au atacat dinspre cele două capete de pod, de fiecare parte a oraşului Breslau. Atacul principal a venit de la capul de pod Steinau, direcţionat împotriva aşa-numitei Armate 4 tancuri, a cărei linie de apărare a fost rapid spulberată. Pentru a mări viteza de înaintare dinspre capul de pod Ohlau, Konev a înlocuit Armata 3 tancuri de gardă a lui Rîbalko. Până pe 12 februarie, Breslau a fost înconjurat. Peste 80 000 de civili au rămas în oraş.

Armata 4 tancuri a lui Leliuşenko a forţat înaintarea spre Neisse, unde avea să ajungă în şase zile. Pe durata înaintării, trupele de tancuri au remarcat că regiunea era aproape depopulată. Câteodată, un preot le ieşea în întâmpinare cu o scrisoare din partea sătenilor, care-i asigurau pe ruşi de „prietenia" lor, iar trupele Frontului 1 ucrainean au observat că în mai multe rânduri doctorii civili germani „au oferit asistenţă medicală răniţilor noştri".

Dar Leliuşenko a avut o mare şi neplăcută surpriză, descoperind că rămăşiţele Corpului de Armată *Grossdeutschland* şi ale Corpului 24 tancuri al lui Nehring îi atacau liniile de comunicaţii ale eşalonului dispus în ariergardă. Dar, după două zile de lupte, germanii au fost nevoiţi să se retragă, Konev controlând peste 100 kilometri de-a lungul râului Neisse. Linia sa de start pentru operaţiunea Berlinului a fost astfel asigurată, iar oraşul Breslau a fost înconjurat. Luptele au continuat, însă, la sud de capul de pod Ohlau, în lunile februarie şi martie, împotriva Armatei 17 germane.

Naziştii crezuseră că lupta dusă pe teritoriul Germaniei va fanatiza în mod automat rezistenţa împotriva forţelor de ocupaţie, dar se pare că lucrurile nu au stat întotdeauna aşa. „Moralul oamenilor este complet distrus de războiul dus pe teritoriul german", i-a spus un prizonier din Divizia 359 infanterie ofiţerului sovietic care-l interoga. „Ni se spune să luptăm până la moarte, dar ne aflăm într-un impas total."

Pe 1 martie, generalul Schörner a lansat un contraatac împotriva oraşului Lauban. Armata 3 tancuri de gardă a fost luată prin surprindere, iar oraşul a fost reocupat. Goebbels era în culmea extazului. Pe 8 martie, s-a dus la Gorlitz, însoţit de fotografi de la Ministerul Propagandei, pentru a se întâlni cu Schörner. Împreună au mers în Lauban, unde într-o piaţă publică au ţinut cuvântări de felicitare reciprocă cu ocazia unei parade întrunite a trupelor, a Volkssturm-ului şi a Hitlerjugend. În faţa aparatelor de fotografiat, Goebbels le-a înmânat Crucea de Fier unor membri ai Hitlerjugend, apoi s-a dus să vadă tancurile sovietice distruse în timpul operaţiunii.

A doua zi, Schörner a lansat următoarea operaţiune de recucerire a unui oraş. Venise rândul oraşului Striegau, aflat la patruzeci de kilometri vest de Breslau. Soldaţii germani care au recucerit oraşul au

mai găsit puţini supravieţuitori civili, traumatizaţi psihic de atrocităţile comise de trupele lui Konev. Impresionaţi, aceştia au jurat că vor ucide orice soldat al Armatei Roşii care va cădea în mâinile lor. În acelaşi timp, însă, comportamentul trupelor germane era departe de a fi ireproşabil. Autorităţile naziste nu erau îngrijorate de faptul că prizonierii sovietici erau omorâţi cu cazmalele, ci de numărul în creştere al rapoartelor privitoare la ceea ce Bormann numea „jaful comis de soldaţii germani în zonele evacuate". El emisese prin feldmareşalul Keitel ordine conform cărora ofiţerii urmau să le reamintească propriilor soldaţi, cel puţin o dată pe săptămână, care sunt îndatoririle lor faţă de populaţia civilă germană.

Luptele date în Silezia au fost necruţătoare, ambele tabere impunând oamenilor lor o disciplină brutală pe câmpul de luptă. Generalul Schörner declarase un război făţiş celor care rămâneau în urmă sau simulau diverse boli pentru a evita să lupte. Aceştia erau spânzuraţi pe marginea drumului, fără a mai fi judecaţi de Curtea Marţială. Potrivit celor declarate de soldaţii Batalionului 8 geniu, luaţi prizonieri, douăzeci şi două de execuţii avuseseră loc în oraşul Neisse, în a doua jumătate a lunii martie. „Numărul de condamnări la moarte pentru fuga de pe câmpul de luptă, dezertare, răni autoprovocate şi aşa mai departe este în continuă creştere, de la o săptămână la alta", raporta Frontul 1 ucrainean după interogarea prizonierilor. „Sentinţele de condamnare la moarte sunt aduse la cunoştinţa tuturor soldaţilor."

Propagandiştii sovietici din Direcţia 7 a Cartierului General al Frontului şi-au dat seama, interogând prizonierii, că resentimentele subordonaţilor împotriva comandanţilor puteau fi exploatate. Pe fundalul unui sistem de comunicaţii deficitar şi al retragerilor rapide, era foarte uşor să-i facă pe soldaţii germani să creadă că fuseseră abandonaţi de comandantul lor, care fugise. De exemplu, Divizia 20 tancuri, încercuită lângă Oppeln, începuse să primească fluturaşi de hârtie conform cărora: „General-colonelul Schörner şi-a părăsit trupele în Oppeln, lăsându-le în debandadă! În vehiculul blindat de comandă se îndreaptă în viteză spre Neisse". În plus, soldaţii germani sufereau mult din cauza păduchilor. Nu-şi mai schimbaseră lenjeria intimă şi nu mai făcuseră un duş din decembrie. Primiseră doar „o pudră împotriva păduchilor, total neeficientă". De asemenea, nu-şi primiseră soldele pentru lunile ianuarie, februarie şi martie, iar majoritatea soldaţilor nu primiseră nici măcar o scrisoare de acasă de dinainte de Crăciun.

Şi în tabăra sovietică, disciplina se înăsprise în aceeaşi măsură. Răsturnările de situaţie în plan militar erau considerate o consecinţă a nerespectării Ordinului nr.5 emis de Stalin privind vigilenţa. Colonelul V., comandantul sovietic de la Striegau, a fost acuzat de „neglijenţă criminală" deoarece regimentul său fusese luat prin surprindere de inamic. Deşi trupele sale au luptat cu îndârjire, au fost obligaţi să

abandoneze oraşul. „Acest eveniment ruşinos şi infam a fost investigat în amănunţime de Consiliul Militar al Frontului, iar vinovaţii au fost pedepsiţi drastic.” Pedeapsa Colonelului V. nu a fost specificată, dar, judecând după alte cazuri, trebuie să fi fost o perioadă lungă de timp petrecută în Gulag. Locotenent-colonelul M. şi căpitanul D. au fost judecaţi de un tribunal militar, după ce căpitanul îşi lăsase bateria de tunuri de câmp în vecinătatea unor case, fără să ocupe o poziţie adecvată din punct de vedere tactic. După aceasta „s-a retras pentru a se odihni”, expresie eufemistică tipic sovietică pentru a desemna incapacitatea temporară provocată de alcool. Germanii au lansat un contraatac-surpriză şi, cum tunurile nu au putut fi folosite, inamicul a „produs pagube serioase”. Căpitanul a fost dat afară din partid şi condamnat la zece ani de muncă silnică în Gulag.

Atât ofiţerii, cât şi soldaţii erau îngroziţi de detaşamentul SMERŞ. După toate suferinţele îndurate, rănile dobândite şi camarazii căzuţi în luptă, oamenii îi urau pe cei din SMERŞ, care de-abia aşteptau să-i acuze de trădare şi laşitate, fără să fi înfruntat vreodată, ei înşişi, pericolele frontului. Exista chiar un cântec *samizdat* despre SMERŞ, la care se făcea adesea referire folosindu-se numele purtat înainte de 1943, Departamentul Special:

> Prima schijă de metal şi rezervoru-i găurit,
> Din T-34 eu afară am sărit,
> Cum, sincer să fiu chiar nu ştiu.
> Apoi, Departamentul Special m-a şi chemat.
> „De ce împreună cu tancul tu n-ai explodat?”
> Iar eu răspund: „Promit s-o fac, la primul meu atac”.

Soldaţii Frontului 1 ucrainean nu erau numai obosiţi după bătăliile şi repetatele înaintări, ci şi murdari, plini de păduchi şi afectaţi, într-un număr din ce în ce mai mare, de dizenterie. O mare parte a problemelor apărute erau pricinuite de faptul că sănătatea şi siguranţa nu reprezentau o prioritate în cadrul Armatei Roşii. Lenjeria de corp nu era niciodată spălată. Apa de băut era rareori fiartă şi nu era tratată cu cloramină, în ciuda instrucţiunilor. Mai mult decât atât, mâncarea era pregătită în condiţii improprii. „Animalele erau sacrificate pe paie murdare, pe marginea drumului”, se spune într-un raport, „şi apoi duse direct la cantină. Cârnaţii erau făcuţi pe o masă murdară, iar cel care îi pregătea purta un halat jegos.”

Până în cea de-a doua săptămână a lunii martie, autorităţile nu îşi dăduseră seama de pericolul pe care îl constituia tifosul, deşi în Polonia, pe timpul iernii, fuseseră identificate trei tipuri de tifos. Şi starea de sănătate a trupelor NKVD era proastă. Între una şi două treimi din oameni erau plini de păduchi. Numărul celor infestaţi din trupele de pe linia frontului trebuie să fi fost mult mai mare. Lucrurile au început să se îmbunătăţească din momentul în care linia frontului

din Silezia s-a stabilizat şi fiecare regiment şi-a organizat propria sa *bania*, baia comună, în spatele liniilor frontului. Trei băi pe lună erau considerate suficiente. Lenjeria intimă trebuia tratată cu un lichid special, „SK", care conţinea, fără nici o îndoială, nişte substanţe chimice extrem de toxice. A fost emis un ordin prin care toate trupele urmau să fie vaccinate împotriva tifosului, dar probabil că nu a fost timp îndeajuns pentru asta. Pe 15 martie, Konev, la presiunile lui Stalin, a început asaltul asupra sudului Sileziei.

Flancul stâng al Frontului 1 ucrainean a izolat 30 000 de militari germani din jurul Oppelnului printr-un atac pe direcţie sudică, îndreptat spre Neustadt, în afara capului de pod Ohlau. Acesta a fost combinat cu un atac peste râul Oder, între Oppeln şi Ratibor, pentru ca încercuirea să fie completă. Într-un interval mic de timp, Armatele 59 şi 21 au încercuit Divizia 20 SS estoniană şi Divizia 168 infanterie. Propagandiştii din Direcţia 7 a armatelor sovietice au trimis în zonă nişte prizonieri de război germani „antifascişti" pentru a încerca să convingă trupele încercuite că prizonieratul la sovietici nu era atât de rău pe cât se zvonea, dar majoritatea acestor emisari au fost împuşcaţi din ordinul ofiţerilor.

Singurul lucru pe care soldaţii germani l-au găsit amuzant în acele momente a fost felul în care estonienii şi ucrainenii din trupele SS ridicau fluturaşii subversivi ai sovieticilor, tipăriţi în limba germană, şi-i arătau *Landser*-ilor, întrebându-i ce scria pe ei. *Landser*-ii considerau că situaţia în sine era destul de amuzantă, deoarece numai dacă aveai unul dintre aceşti fluturaşi, fie şi numai pentru a face o ţigară sau pentru a te şterge la fund, riscai condamnarea la moarte. Pe 20 martie, lângă satul Rinkwitz, soldaţii Armatei Roşii i-au prins şi i-au împuşcat pe ofiţerii de Stat-Major ai Diviziei 20 SS estoniene, care ardeau în mare grabă diverse documente. Unele dintre hârtiile arse numai pe jumătate, purtate de vânt, au fost recuperate din curţile ţăranilor. Rapoartele includeau atât ordinele, cât şi sentinţele puse în aplicare de tribunalele militare SS.

Încercările germanilor de a sparge din exterior încercuirea sovietică din jurul lui Oppeln *Kessel* au fost respinse şi jumătate dintre cei 30 000 de germani blocaţi acolo au fost omorâţi. Konev a fost sprijinit şi de un atac suplimentar asupra zonei de sud-est, atac susţinut de Frontul 4 ucrainean, aflat în apropiere. Pe 30 martie, Armata 60 şi Armata 4 tancuri de gardă au cucerit Ratiborul. Frontul 1 ucrainean controla acum Silezia Superioară.

În ciuda pierderilor constante de teritorii germane, conducerea nazistă încă nu-şi schimbase modul de acţiune. Grandioasa titulatură „Grupul de Armate Vistula" devenise nu numai neconvingătoare, ci şi de-a dreptul ridicolă. Chiar şi aşa, nu era atât de nerezonabilă sau

chiar nesăbuită, precum noul post de comandă al comandantului său, dispus la vest de Oder.

Cartierul General al lui Himmler fusese amplasat la nouăzeci de kilometri nord de Berlin, într-o pădure de lângă Hassleben, un sat din partea de sud-est a oraşului Prenzlau. Depărtarea de capitală îl făcea pe Reichsführer-ul SS să creadă că exista un risc minim de expunere la raidurile de bombardament. Tabăra era formată, în principal, din corpuri de barăci standard, de lemn, împrejmuite cu un gard înalt de sârmă ghimpată. Singura excepţie era *Reichsführerbaracke*, o clădire special construită şi mult mai mare decât celelalte, mobilată din belşug. „Dormitorul", nota unul din ofiţerii săi de Stat-Major, „era foarte elegant, placat cu lemn roşcat, cu piese de mobilier şi covoare de culoare verde-deschis. Părea mai degrabă budoarul unei mari doamne decât dormitorul unui comandant de oşti pe timp de război."

Holul de la intrare avea până şi o imitaţie imensă a unei tapiserii de perete de Gobelin, cu o temă „nordică". Totul provenea din fabricile SS-ului, inclusiv obiectele scumpe de porţelan. Ofiţerii armatei germane credeau despre aplicarea de către conducerea nazistă a „războiului total" că este la fel de realistă pe cât este lăudată de Goebbels. Rutina lui Himmler era total anostă pentru un comandant de pe câmpul de luptă. După ce făcea baie, maseurul personal îi făcea un masaj, servea micul dejun şi, în cele din urmă, era gata de muncă la 10.30. Indiferent de natura crizelor apărute, Himmler nu era niciodată deranjat când dormea, chiar dacă trebuia luată o decizie urgentă. Ceea ce-i plăcea cu adevărat să facă era să înmâneze medalii. El aprecia asemenea ceremonii pentru că îi ofereau posibilitatea să-şi afirme importanţa. Conform celor afirmate de Guderian, visul său era să-şi înmâneze sie însuşi Ordinul Crucea Cavalerului.

În contrast cu toate acestea, prestaţia lui Himmler la şedinţele de analiză a situaţiei din Cancelaria Reich-ului era patetică şi total deplasată. Potrivit celor relatate de ofiţerul său de operaţiuni, colonelul Eismann, la Cancelaria Reich-ului, Himmler repeta din ce în ce mai mult cuvintele *Kriegsgericht* şi *Standgericht* – Curte Marţială şi tribunal militar de campanie – ca pe un fel de incantaţie a morţii. Retragerea însemna lipsă de voinţă, care putea fi înlăturată numai prin cele mai nemiloase măsuri. De asemenea, amintea în mod constant de „generalii incompetenţi şi laşi". Indiferent însă de vina pe care o aveau, generalii erau trimişi acasă sau transferaţi într-un alt post. Numai soldaţii care se retrăgeau erau împuşcaţi.

Standgericht-ul, versiunea sumară, era metoda susţinută, în mod firesc, de Cartierul General al Führer-ului. În principiu, fusese deja schiţată cu mult înainte. Imediat după ce Armata Roşie ajunsese la Oder, la începutul lunii februarie, Hitler copiase ordinul lui Stalin din 1942 „Nici un pas înapoi" prin crearea detaşamentelor de blocare.

Ordinul includea, la paragraful 5, o instrucţiune conform căreia „tribunalele militare trebuie să ia cele mai stricte măsuri posibile plecând de la premisa că acelora cărora le este frică de o moarte onestă în timpul luptei merită moartea deplorabilă a laşilor".

La ordinul iniţial s-au mai adăugat alte instrucţiuni prin ordinul Führer-ului din 9 martie prin care se constituiau *Fliegende Standgericht*, tribunale militare mobile, de campanie. Acestea erau compuse din trei ofiţeri superiori, asistaţi de doi funcţionari pentru dactilografiere şi întocmirea actelor şi, cel mai important element dintre toate, *Unteroffizier und 8 Mann als Exekutionskommando* (un subofiţer şi opt membri ai plutonului de execuţie). Activitatea acestora era ghidată de un principiu simplu: „Justiţia milei nu este aplicabilă." Această organizaţie urma să-şi înceapă munca a doua zi, fiind gata să judece toţi membrii Wehrmacht-ului şi ai Waffen SS. Acest *blitzkrieg* al lui Hitler, pornit împotriva propriilor săi soldaţi, s-a extins şi la forţele Luftwaffe şi Kriegsmarine printr-o instrucţiune semnată de generalul Burgdorf. El le ceruse responsabililor din aceste structuri să se asigure că preşedintele tribunalului militar, numit pentru fiecare caz în parte, era „ancorat în mod ferm în ideologia Reich-ului nostru". Martin Bormann, nedorind ca Partidul Nazist să fie depăşit de situaţie, a emis şi el un ordin către Gauleiteri pentru a suprima „laşitatea şi defetismul" prin condamnarea la moarte după o judecată sumară a Curţii Marţiale.

La patru zile după ordinul referitor la *Fliegende Standgericht*, Hitler a emis încă un ordin, conceput probabil de Bormann, privitor la ideologia naţional-socialistă din armată. „Cea mai importantă sarcină a unui lider al trupelor este cea a activării şi fanatizării acestora pe fundal politic, el fiind totodată direct responsabil în faţa mea pentru comportamentul lor naţional-socialist."

Pentru Himmler, omul care cerea cea mai nemiloasă atitudine faţă de cei şovăitori, stresul indus de actul de comandă s-a dovedit a fi mult prea puternic. Fără să-l avertizeze în prealabil pe Guderian, s-a retras din cauza gripei la sanatoriul din Hohenlychen, la aproximativ patruzeci de kilometri vest de Hassleben, pentru a fi îngrijit de medicul său personal. Guderian, auzind de această situaţie haotică, s-a deplasat de la Cartierul său General la Hassleben. Până şi Lammerding, şeful de Stat-Major SS al lui Himmler, l-a implorat să facă ceva. Ştiind că Reichsführer-ul SS era la Hohenlychen, Guderian s-a dus să-l viziteze acolo, ştiind bine ce tactică trebuia să adopte. Astfel, i-a spus lui Himmler că era, în mod clar, suprasolicitat şi extenuat de toate responsabilităţile sale – Reichsführer SS, şeful Poliţiei Germane, ministru de Interne, comandantul suprem al Armatei de Rezervă, comandantul Grupului de Armate Vistula – sugerându-i că ar trebui să renunţe la aceasta din urmă. Cum era evident că Himmler

dorea asta, dar nu îndrăznise să-i spună el însuşi lui Hitler, Guderian avea o şansă. „Aşadar, mă autorizaţi să-i spun asta în locul dumneavoastră?", l-a întrebat el. Himmler nu-l putea refuza. În noaptea aceea, Guderian i-a comunicat lui Hitler situaţia şi l-a recomandat pe generalul-colonel Gotthardt Heinrici pentru a-l înlocui. Heinrici fusese comandantul Armatei 1 tancuri şi mai apoi fusese implicat în luptele duse împotriva lui Konev în faţa Ratiborului. Hitler, nefiind dispus să admită că Himmler fusese o alegere dezastruoasă, a acceptat până la urmă schimbarea dezgustat.

Heinrici s-a dus la Hassleben să preia comanda. Himmler, aflând de sosirea sa, s-a întors pentru a-i preda funcţia cu o punere la curent asupra situaţiei foarte pompoasă, plină de infatuare şi elemente autojustificative. Heinrici i-a ascultat discursul interminabil până în momentul în care a sunat telefonul. Himmler a răspuns. Era generalul Busse, comandantul Armatei 9. La Küstrin se petrecuse o catastrofă. Coridorul de acces spre fortăreaţă fusese pierdut. Himmler, prompt, i-a întins receptorul lui. „Sunteţi noul comandant suprem al grupului de armate", i-a spus el. „Dumneavoastră trebuie să daţi ordinele necesare." Apoi, Reichsführer-ul SS a plecat într-o grabă ostentativă.

Luptele de la capetele de pod ale Oderului, de ambele părţi ale Küstrinului, au fost extrem de sângeroase. Dacă trupele sovietice cucereau un sat şi găseau uniforme aparţinând trupelor naziste SA sau svastici în vreo casă, îi omorau pe toţi cei găsiţi acolo. Cu toate astea, locuitorii unui sat care fusese ocupat de Armata Roşie şi eliberat ulterior printr-un contraatac al germanilor „nu aveau nimic negativ de spus despre militarii ruşi".

Din ce în ce mai mulţi soldaţi germani şi tineri recruţi nu mai doreau să moară pentru o cauză pierdută. Un suedez care se deplasa cu maşina de la Küstrin la Berlin i-a raportat ataşatului militar suedez, maiorul Juhlin-Dannfel, că trecuse prin „douăzeci de puncte de control organizate de Feldgendarmerie, a căror sarcină consta în capturarea dezertorilor de pe front". Un alt suedez care tranzitase zona a spus că trupele germane păreau slăbite, iar „soldaţii erau extrem de apatici din cauza oboselii accentuate".

Condiţiile au fost mizerabile. Oderbruch era o zonă semicultivată de pământ care era inundat adesea, traversat de numeroase canale de scurgere. Săparea tranşeelor de apărare împotriva atacurilor artileriei şi aviaţiei era o experienţă dezarmantă, deoarece în majoritatea locurilor pânza freatică se găsea la mai puţin de un metru adâncime. Luna februarie nu era atât de rece ca de obicei, dar asta nu a dus la reducerea numărului cazurilor de degerături ale picioarelor. Dincolo de lipsa unor trupe experimentate, problema majoră a armatei germane era lipsa de muniţie şi combustibil pentru vehiculele din

dotare. De exemplu, în cazul Diviziei SS *30. Januar*, vehiculele de Stat-Major Kübelwagen puteau fi folosite numai în caz de urgenţă. În plus, nici o baterie de artilerie nu putea să deschidă focul fără aprobare. Raţia zilnică era de două proiectile per ţeavă de tun.

Armata Roşie îşi săpase tranşeele într-o linie uşor curbată, ca şi lăcaşele individuale de tragere. Lunetiştii ocupaseră poziţii pe peticele de pământ acoperite cu tufişuri şi arbori pitici sau în podul vreunei case în ruină, ascunşi după grinzile de lemn. Folosind tehnici avansate de camuflaj, puteau să stea nemişcaţi în acelaşi loc timp de şase sau opt ore. Ţintele prioritare ale acestora erau ofiţerii, urmaţi de cei care asigurau aprovizionarea cu muniţii şi alimente. Soldaţii germani nu se puteau deplasa pe timpul zilei. Prin restricţionarea deplasărilor numai după căderea întunericului, grupurile de recunoaştere şi incursiune ale sovieticilor puteau să penetreze linia fragilă menţinută sub controlul germanilor şi să răpească vreun nefericit ce se deplasa pe cont propriu, pentru a fi folosit ca „sursă" pentru interogatoriile ofiţerilor lor de informaţii. De asemenea, şi observatorii de artilerie se camuflau precum lunetiştii. De fapt, chiar le plăcea să se considere nişte lunetişti aflaţi la o distanţă mai mare, dispunând de nişte arme mult mai mari.

Debitul mărit al Oderului, provocat de inundaţiile de primăvară, s-a dovedit un avantaj neaşteptat pentru Armata Roşie. Majoritatea podurilor construite de genişti erau acum acoperite de douăzeci şi cinci sau treizeci de centimetri de apă, transformându-se astfel în vaduri artificiale. Piloţii Luftwaffe, care zburau pe avioane tip Focke-Wulf şi Stuka, le reperau cu dificultate pentru a le distruge.

În timp ce Goebbels – ministrul Propagandei – încă mai predica victoria finală, Goebbels – Gauleiter-ul şi comisarul pentru Berlin al Apărării Reich-ului – a ordonat construirea unor baricade atât în oraş, cât şi în jurul acestuia. Zeci de mii de civili subnutriţi, în marea lor majoritate femei, au fost scoşi forţat să-şi pună şi ultimele picături de energie în slujba regimului săpând şanţuri împotriva tancurilor inamice. Au început să circule zvonuri privind indignarea faţă de birocraţia nazistă, incompetenţa oficialităţilor şi timpul pierdut cu aceste inutile pregătiri de apărare, în ciuda pedepselor aplicate pentru defetism. „Pe întreaga durată a războiului", scria un ofiţer de Stat-Major, într-un mod foarte critic, „n-am văzut măcar un şanţ săpat împotriva tancurilor, atât din partea noastră, cât şi a inamicului, care să împiedice un atac al tancurilor." Armata s-a opus construirii, din ordinul Partidului Nazist, a unor asemenea bariere fără rost, deoarece acestea obstrucţionau şi întârziau traficul militar direcţionat înspre Înălţimile Seelow şi provocau un adevărat haos în rândurile valurilor de refugiaţi care veneau acum în oraş din satele aflate la vest de Oder.

Între timp, pentru fermierii din Brandenburger care trebuiseră să rămână pe poziţii din cauza mobilizării în rândurile Volkssturm era din ce în ce mai dificil să-şi lucreze pământurile. Liderul local al Partidului Nazist, un Ortsbauernführer, ordonase rechiziţionarea tuturor căruţelor şi cailor pentru transportul răniţilor şi al muniţiei. Până şi bicicletele fuseseră luate cu forţa pentru asigurarea echipării aşa-numitelor divizii de hărţuire a tancurilor. Însă cel mai elocvent indiciu privind măsura în care Wehrmacht-ul era lipsit de echipament pe durata dezastruoasei retrageri de la Vistula era nevoia acută de a lua armele de la unităţile Volkssturm.

Batalionul 16/69, din cadrul Volkssturm, era dislocat în Wriezen, la marginea Oderbruchului, aproape de linia frontului. Avea o sută treisprezece oameni, dintre care treizeci şi doi erau implicaţi în acţiunile de apărare din spatele frontului, iar alţi patruzeci erau bolnavi sau răniţi. Restul păzeau baricadele ridicate împotriva tancurilor şi podurile. Aveau trei tipuri de mitraliere, incluzând chiar şi unele ruseşti, un aruncător de flăcări căruia îi lipseau părţile componente esenţiale, trei pistoale fabricate în Spania şi două sute douăzeci şi opt de puşti provenind din şase ţări. Acest raport referitor la starea armelor din dotare este sigur corect deoarece administraţia districtuală din Potsdam emisese o notă de avertizare conform căreia întocmirea unor rapoarte false asupra acestui subiect reprezenta „echivalentul unei crime de război". În multe dintre cazuri însă, până şi asemenea arsenale nefolositoare nu fuseseră transferate deoarece conducătorii nazişti ordonaseră ca membrii Volkssturm să renunţe numai la acele arme care fuseseră preluate de la Wehrmacht în prima fază.

Liderii Partidului Nazist aflaseră din rapoartele Gestapo-ului că populaţia civilă era din ce în ce mai scârbită de modul în care le ordonau celorlalţi să-şi dea viaţa, fără însă ca ei înşişi să facă ceva în acest sens. Refugiaţii erau de departe cei mai „necruţători cu privire la comportamentul celor mai proeminente personalităţi". Pentru a contracara acest fapt, a avut loc o mare redistribuire a funcţiilor militare. Conducerea Brandenburgului a lansat apeluri membrilor Partidului Nazist pentru înrolarea a cât mai multor voluntari care să lupte animaţi de sloganul „Aerul proaspăt de pe front în locul camerelor supraîncălzite!" Dr. Ley, şeful organizaţiei de partid, a venit la Cartierul General al Führer-ului cu planul de a constitui un *Freikorps Adolf Hitler* din „40 000 de voluntari fanatici". Lui Guderian i s-a cerut să ordone armatei transferarea a 80 000 de pistoale automate.

Guderian i-a promis că va avea armele imediat ce aceşti voluntari se vor înrola, ştiind foarte bine că totul nu era decât fanfaronadă. Nici măcar Hitler nu a fost impresionat de acest plan.

De-a lungul ultimelor luni, retragerea lui Hitler şi refuzul acestuia de a mai lua contact direct cu oamenii l-au alarmat pe Goebbels. În cele din urmă, l-a convins pe Führer să accepte o vizită pe frontul Oderului, în principal pentru împrospătarea jurnalelor de ştiri. Vizita Führer-ului, de pe 13 martie, a fost foarte discretă. Patrulele SS au ţinut sub observaţie rutele anunţate în prealabil, după care au fost dispuse de-a lungul acestora, chiar înaintea sosirii convoiului Führer-ului. De fapt, Hitler nu s-a întâlnit cu soldaţii. Comandanţii formaţiunilor militare au fost convocaţi fără nici o explicaţie la un conac vechi de lângă Wriezen, care-i aparţinuse cândva lui Blücher. Au fost total surprinşi să vadă un Hitler aproape ramolit. Un ofiţer care a participat la întâlnire scria despre „faţa albă ca varul" a acestuia şi „ochii săi scânteietori, care aminteau de cei ai unui şarpe". Generalul Busse, care purta bonetă şi ochelari, a făcut o prezentare oficială asupra situaţiei frontului, specifică armatei sale. Atunci când Hitler a vorbit despre necesitatea menţinerii liniei de apărare a Oderului, a specificat foarte clar, nota un alt ofiţer, „că ceea ce noi deja aveam erau chiar ultimele arme şi echipamente disponibile".

Efortul făcut pentru a vorbi se pare că l-a secătuit pe Hitler. Pe drumul de întoarcere la Berlin, n-a spus nici un cuvânt. În conformitate cu cele declarate de şoferul său, a stat pe bancheta din spate, „pierdut în gânduri". Aceasta avea să fie ultima sa călătorie, deoarece n-a mai părăsit niciodată Cancelaria Reich-ului atât timp cât a mai trăit.

CAPITOLUL 9

Obiectiv: Berlin

Pe 8 martie, chiar când operaţiunile militare din Pomerania luau amploare, Stalin l-a convocat pe neaşteptate pe Jukov la Moscova. Era cel mai nepotrivit moment pentru a retrage comandantul unui întreg front de la Cartierul său General. De la aeroportul central, Jukov s-a îndreptat direct spre reşedinţa de vacanţă a lui Stalin, acolo unde liderul sovietic se recupera de pe urma oboselii accentuate şi a stresului.

După ce Jukov i-a raportat despre operaţiunile din Pomerania şi luptele duse în capetele de pod de pe râul Oder, Stalin l-a condus afară, pentru o plimbare în împrejurimi. I-a povestit despre copilăria

sa. Când s-au întors pentru a bea un ceai, Jukov l-a întrebat pe Stalin dacă mai aflase ceva despre fiul său, Iakov Djugaşvili, care fusese luat prizonier de germani încă din 1941. Stalin îşi renegase fiul pentru faptul că permisese să fie capturat în viaţă, dar acum atitudinea sa faţă de această problemă părea diferită. Pentru un timp nu i-a răspuns la întrebare. „Iakov nu va ieşi viu din închisoare", a spus el în cele din urmă. „Criminalii îl vor împuşca. Potrivit investigaţiilor noastre, îl ţin izolat, încercând să-l convingă să trădeze patria-mamă." A tăcut din nou un timp destul de lung. „Nu", a spus el cu fermitate. „Iakov ar prefera orice fel de moarte decât să trădeze patria-mamă."

Când Stalin spusese „investigaţiile noastre", în mod sigur s-a referit la investigaţiile lui Abakumov. Cele mai recente veşti despre Iakov veniseră de la generalul Stepanovici, un comandant al jandarmeriei iugoslave. Stepanovici fusese eliberat chiar de trupele lui Jukov la sfârşitul lunii ianuarie, dar fusese înhăţat de SMERŞ pentru a fi interogat. Înainte, Stepanovici fusese în Straflager X-C din Lübeck cu locotenentul-major Djugaşvili. Conform celor spuse de Stepanovici, comportamentul lui Iakov fusese unul „independent şi plin de mândrie". El refuza să se ridice în picioare atunci când în camera sa intra vreun ofiţer german şi îi întorcea spatele dacă acesta vorbea cu el. Pentru a-l pedepsi, germanii îl băgau la carceră. În ciuda unui interviu apărut în presa germană, Iakov Djugaşvili insista asupra faptului că nu răspunsese niciodată la nici o întrebare. După ce evadase din lagărul de prizonieri, fusese prins din nou şi dus pe calea aerului către o destinaţie necunoscută. Nici astăzi nu s-a clarificat modul în care a murit, deşi povestea cea mai vehiculată este aceea conform căreia el însuşi s-a dus în perimetrul interzis de lângă gardul de pază pentru a-i obliga pe paznici să-l împuşte. Stalin poate că-şi schimbase atitudinea faţă de propriul său fiu, dar rămăsese la fel de nemilos faţă de sutele de mii de prizonieri de război sovietici, care, în majoritatea cazurilor, avuseseră o soartă şi mai crudă decât Iakov.

După aceea, Stalin a schimbat subiectul, spunând că era „foarte mulţumit" de rezultatele Conferinţei de la Ialta, unde Roosevelt fusese extrem de prietenos. Imediat după, a intrat secretarul lui Stalin, Poskrebişev, cu hârtii şi documente la semnat. Părea să fie semnalul de plecare pentru Jukov, dar chiar atunci Stalin a început să-i explice motivul chemării sale de urgenţă la Moscova. „Du-te la Stavka", i-a spus el lui Jukov, „şi consultă împreună cu Antonov estimările privitoare la operaţiunea asupra Berlinului. Ne vom întâlni aici, mâine, la ora 13."

Antonov şi Jukov, care evident îşi dăduseră seama că exista un motiv anume pentru toată această grabă, au lucrat toată noaptea. A doua zi dimineaţă, Stalin a schimbat atât ora, cât şi locul întâlnirii. Prin deplasarea sa la Moscova, în ciuda faptului că se simţea foarte

slăbit, a făcut posibilă desfăşurarea unei şedinţe extinse la Stavka, la care au participat Malenkov, Molotov şi alţi membri ai Comitetului Apărării Statului. Antonov şi-a făcut prezentarea, iar după ce a terminat, Stalin a aprobat-o şi i-a spus să emită ordinele pentru planificarea detaliată a operaţiunii.

Jukov a recunoscut în memoriile sale că, „atunci când lucram la Operaţiunea Berlin, am ţinut cont de acţiunile aliaţilor noştri". A admis până şi îngrijorarea generată de faptul că „britanicii încă voiau să captureze Berlinul înaintea Armatei Roşii". Cu toate acestea, ceea ce nu a menţionat a fost faptul că, pe 7 martie, cu o zi înainte ca Stalin să-l convoace de urgenţă la Moscova, trupele americane capturaseră podul de la Remagen. Stalin intuise imediat implicaţiile pe care le avea breşa făcută atât de rapid de Aliaţii occidentali în bariera Rinului.

Britanicii nu-i ascunseseră niciodată lui Stalin dorinţa de a înainta spre Berlin. Pe durata vizitei lui Churchill la Moscova, în octombrie 1944, feldmareşalul sir Alan Brooke îi spusese lui Stalin că, după încercuirea Ruhrului, „axa principală a înaintării Aliaţilor va fi direcţionată spre Berlin". Churchill accentuase acest punct de vedere. Sperau să izoleze aproximativ 150 000 de germani în Olanda, „după care să se îndrepte direct spre Berlin". Liderul sovietic nu făcuse nici un fel de comentariu referitor la aceste intenţii.

Exista un motiv foarte puternic pentru care Stalin dorea ca Armata Roşie să fie prima care să ocupe Berlinul. În mai 1942, cu trei luni înaintea începerii Bătăliei Stalingradului, îi chemase la reşedinţa sa de vacanţă pe Beria şi pe cei mai importanţi fizicieni atomişti. Se înfuriase peste măsură când aflase de la serviciile de spionaj că Statele Unite şi Marea Britanie lucrau la producerea unei bombe pe bază de uraniu. Stalin i-a acuzat pe oamenii de ştiinţă sovietici că nu luaseră în serios această ameninţare, deşi el fusese primul care respinsese informaţiile iniţiale referitoare la acest subiect, catalogându-le drept „provocări". Informaţiile fuseseră furnizate de spionul britanic John Cairncross, în noiembrie 1941. Înverşunarea cu care Stalin le respinsese fusese în mod curios o repetare a reacţiei pe care o avusese cu şase luni înainte, atunci când fusese avertizat asupra invaziei germane.

De-a lungul următorilor trei ani, programul de cercetare nucleară al sovieticilor, care primise numele de cod Operaţiunea Borodino, a fost accelerat spectaculos pe baza informaţiilor detaliate cuprinse în Proiectul Manhattan, furnizate de simpatizanţi comunişti precum Klaus Fuchs. Însuşi Beria s-a ocupat de supervizarea acestei activităţi, trecând, în cele din urmă, echipa de oameni de ştiinţă a profesorului Igor Kurciatov sub controlul total al NKVD.

Handicapul major al programului sovietic consta în lipsa de uraniu. Şi asta deoarece pe teritoriul Uniunii Sovietice încă nu fuseseră identificate zăcăminte de uraniu. Principalele rezerve din Europa se aflau în Saxonia şi Cehoslovacia, sub controlul naziştilor, dar înainte ca Armata Roşie să ajungă la Berlin, se părea că aceştia aveau numai nişte informaţii superficiale despre zăcămintele de acolo. La instrucţiunile lui Beria, Comitetul Sovietic de Achiziţii din Statele Unite a cerut Departamentului American al Producţiei de Război să-i vândă opt tone de oxid de uraniu. După consultările avute cu generalul-maior Groves, şeful Proiectului Manhattan, guvernul SUA a autorizat furnizarea acestei cantităţi de uraniu, în principal în speranţa că va afla în ce stadiu ajunseseră cercetările Uniunii Sovietice.

Ulterior, în 1945, au fost descoperite zăcăminte de uraniu în Kazahstan, dar cantitatea era insuficientă. Aşadar, pentru ca proiectul să avanseze rapid, Stalin şi Beria trebuiau să intre în posesia stocului de uraniu al germanilor, înainte ca Aliaţii să ajungă la el. Beria aflase, pe baza informaţiilor furnizate de cercetătorii sovietici care lucraseră acolo, că Institutul de Fizică Kaiser Wilhelm din Dahlem, o suburbie din sud-vestul Berlinului, era centrul de cercetări atomice din Germania. Activitatea se desfăşura într-un buncăr numit „Casa Virus”, nume de cod menit să descurajeze orice imixtiune din exterior. Lângă acesta se afla *Blitzturm*, „turnul fulgerului”, care adăpostea un ciclotron capabil să dezvolte 1,5 milioane de volţi. Beria nu ştia, însă, că majoritatea oamenilor de ştiinţă, a echipamentelor şi materialelor Institutului Kaiser Wilhelm, incluzând şi şapte tone de oxid de uraniu, fuseseră deja evacuate la Haigerloch, în Pădurea Neagră. Dar, din cauza unei confuzii birocratice a germanilor, unul dintre transporturi fusese trimis tot la Dahlem, şi nu la Haigerloch. Graba de a le trimite la Dahlem nu va rămâne fără nici un rezultat.

Conducătorii naziştii au crezut întotdeauna că bătălia pentru Berlin va reprezenta punctul culminant al războiului. „Naţional-socialiştii”, insista Goebbels, „fie vor învinge împreună în Berlin, fie vor muri împreună în Berlin.” Probabil neştiind că îl parafrazează pe Karl Marx, obişnuia să declare că „cine deţine controlul asupra Berlinului deţine controlul asupra Germaniei”. Pe de altă parte, nu există nici o îndoială că Stalin ştia restul citatului din Marx: „Şi cine are sub control Germania are sub control întreaga Europă”.

Evident, liderii americani din timpul războiului nu cunoşteau aceste citate. Probabil aceeaşi ignoranţă americana privind politicile puterilor europene îl determinase pe Brooke să exprime o opinie prea puţin amabilă, după un mic dejun de lucru pe care-l luase cu Eisenhower la Londra, pe 6 martie: „Fără îndoială, el [Eisenhower] are

o personalitate extrem de plăcută, dar în acelaşi timp [are] şi o judecată foarte limitată din punct de vedere strategic". Problema de bază, pe care Brooke nu o percepuse în totalitate, era că americanii, în acea fază a războiului, pur şi simplu nu vedeau Europa din punct de vedere strategic. Aveau numai un obiectiv simplu şi limitat: să învingă cât mai rapid şi să termine războiul împotriva Germaniei, înregistrând pe cât posibil cât mai puţine pierderi, pentru ca ulterior să se concentreze asupra Japoniei. Eisenhower – la fel ca şi preşedintele, şefii de Stat-Major şi alţi oficiali de rang superior – nu reuşea să privească în perspectivă şi percepea într-un mod total eronat caracterul lui Stalin. Acest fapt îi exaspera pe aliaţii britanici, generând cea mai semnificativă fisură în cadrul alianţei vestice. Unii dintre ofiţerii britanici asociau consideraţia deosebită a lui Eisenhower faţă de Stalin cu chemarea „Hai la o partidă, Joe", folosită de prostituatele din Londra când îi ademeneau pe soldaţii americani.

Pe 2 martie, Eisenhower l-a avertizat pe generalul-maior John R. Deane, ofiţerul american de legătură din Moscova, întrebându-l: „Din cauza progresului imens al ofensivei sovietice, există probabilitatea unei schimbări majore în planurile sovieticilor faţă de cele spuse lui Tedder [pe 15 ianuarie]?" A întrebat dacă s-ar putea înregistra vreo „perioadă de acalmie în cadrul operaţiunilor, între jumătatea lunii martie şi jumătatea lunii mai". Dar Deane nu va reuşi să obţină nici o informaţie credibilă de la generalul Antonov. Iar când sovieticii au început să-şi dezvăluie intenţiile, l-au indus în eroare în mod deliberat pe Eisenhower, pentru a-şi ascunde hotărârea de a fi primii care vor intra în Berlin.

Inevitabil, diferenţele de viziune şi strategie purtau amprenta personalităţilor celor implicaţi în conflict. Astfel, Eisenhower suspecta faptul că cererea lui Montgomery de a i se aproba să conducă un singur atac, masiv, asupra Berlinului fusese făcută numai din cauza ambiţiilor de primadonă ale acestuia. Montgomery nici nu se străduise să-şi ascundă convingerea că el ar fi trebuit să fie comandantul armatelor reunite pe câmpul de luptă, în timp ce Eisenhower ar fi trebuit să fie lăsat într-o poziţie de reprezentare, de lider onorific. Şi mai presus de toate acestea, mândria nemărginită a lui Montgomery afişată după Bătălia din Ardeni, întărise şi mai mult părerea nefavorabilă a lui Eisenhower despre el. „Relaţiile sale cu Monty sunt foarte încordate", scria feldmareşalul sir Alan Brooke în jurnalul său, după întâlnirea avută la micul dejun din 6 martie. „Vede numai partea cea mai rea a lui Monty." Cu asemenea justificare, americanii îl considerau pe Montgomery ca fiind cea mai nepotrivită alegere pentru a conduce un atac rapid. Era de notorietate faptul că era atât de minuţios cu detaliile de Stat-Major, încât îi lua mai mult timp decât oricărui alt general să pregătească şi să conducă un atac.

Grupul de Armate 21 al lui Montgomery de la nord de Wesel se confrunta cu cea mai mare concentrare de trupe germane. De aceea, el a planificat o acţiune de traversare a Rinului cu amfibii şi lansarea de paraşutişti. Punerea în aplicare a acestei operaţiuni minuţios pregătite a fost însă împiedicată de evenimentele derulate la sud. Hitler ordonase un contraatac masiv, o reacţie grăbită de întărirea rapidă a capului de pod Remagen realizată de trupele armatei americane. Contraatacul a lăsat însă descoperite alte sectoare de pe Rin din cauza replierii trupelor. Curând, Armata 3 a lui Patton, care curăţase Palatinatul într-un mod ferm şi cu o încredere în forţele proprii ce amintea de prinţul Rupert, liderul cavaleriei locale, traversa râul prin mai multe puncte la sud de Koblenz.

În dimineaţa zilei de 24 martie, după ce şi Grupul de Armate 21 al lui Montgomery a traversat Rinul, Eisenhower, Churchill şi Brooke s-au întâlnit pe malurile râului într-o stare euforică. Montgomery credea că Eisenhower îi va permite să atace partea de nord-est, spre coasta Mării Baltice, la Lübeck şi probabil chiar şi Berlinul. În curând, avea să fie trezit la realitate.

Generalul Hodges organizase capul de pod Remagen, iar Patton, într-un timp remarcabil de scurt, îşi consolidase principalul său cap de pod la sud de Mainz. Eisenhower le-a ordonat să-şi îndrepte atacurile spre est, înainte ca Armata 1 a lui Hodges să pivoteze spre stânga pentru a încercui Ruhrul de la sud. Ulterior, spre exasperarea lui Montgomery, a detaşat Armata 9 a lui Simpson din structura Grupului de Armate 21 şi i-a ordonat lui Montgomery să se îndrepte spre Hamburg şi Danemarca, şi nu spre Berlin. Armata 9 americană urma să formeze partea nordică a Operaţiunii Ruhr: încercuirea Grupului de Armate al feldmareşalului Model, care apăra ultima regiune industrială a Germaniei rămasă neocupată. Speranţele britanicilor de a înainta pe direcţie nord-estică spre Berlin au fost spulberate de decizia lui Eisenhower, luată pe 30 martie, de concentrare a eforturilor asupra centrului şi sudului Germaniei.

Grupul de Armate 12 al lui Bradley, la care s-a adăugat Armata 9, urma să traverseze centrul Germaniei imediat ce se asigura Ruhrul pentru deplasarea spre Leipzig şi Dresda. În sud, Grupul de Armate 6 al generalului Devers urma să se îndrepte spre Bavaria şi nordul Austriei. Apoi, spre nemulţumirea profundă a şefilor de Stat-Major britanici, care nu fuseseră consultaţi cu privire la importanta schimbare survenită în planul general, Eisenhower i-a comunicat detaliile lui Stalin, la sfârşitul lunii martie, fără a le aduce şi la cunoştinţa acestora sau a locţiitorului său, mareşalul forţelor aeriene britanice Tedder. Telegrama SCAF-252 a devenit o problemă spinoasă între cele două forţe aliate.

Eisenhower şi-a concentrat atacul spre sud, fiind convins că Hitler

îşi va retrage armatele spre Bavaria şi partea de nord-vest a Austriei, ca o ultimă redută de apărare a Alpenfestungului. Va recunoaşte mult mai târziu, în memoriile sale, că Berlinul era, din punct de vedere „politic şi psihologic, important ca simbol al puterii germane rămase", dar considerase că „nu era nici cel mai logic, nici cel mai de dorit obiectiv de urmărit de forţele aliate din Vest". Eisenhower şi-a justificat decizia argumentând că sovieticii, dispuşi pe frontul Oderului, erau mult mai aproape de Berlin, iar efortul logistic ar fi însemnat întârzierea armatelor sale din centru şi din sud în a face joncţiunea cu Armata Roşie pentru împărţirea Germaniei în două.

Cu numai şase zile înainte, pe malurile Rinului, Churchill sperase că „armatele noastre vor înainta întâmpinând o opoziţie redusă sau chiar inexistentă şi vor ajunge la Elba, sau chiar la Berlin, înaintea Ursului". Acum era exasperat. Se părea că Eisenhower şi Marshall erau mult prea preocupaţi să-l împace pe Stalin. Autorităţile sovietice erau furioase din cauza unor avioane de vânătoare americane care, aparent, doborâseră câteva avioane ruseşti într-o luptă aeriană. Reacţia acestora contrasta puternic cu ceea ce-i spusese Stalin lui Tedder, în luna ianuarie, şi anume că asemenea accidente sunt inevitabile pe timp de război. Incidentul avusese loc pe 18 martie, între Berlin şi Küstrin. Pe de o parte, piloţii de pe avioanele de vânătoare americane ale Air Force crezuseră că au angajat în luptă aeriană opt avioane germane şi susţineau că două Focke-Wulf fuseseră distruse. Pe de altă parte, aviaţia Armatei Roşii afirma cu fermitate că cele opt avioane erau sovietice şi că şase dintre ele fuseseră doborâte, la bilanţul tragic adăugându-se şi doi piloţi ucişi şi unul grav rănit. Eroarea a fost pusă pe seama „acţiunii criminale a unor indivizi din forţele aeriene americane".

Ca o ironie a sorţii, americanii au fost cei care au provocat cea mai mare controversă cu Uniunea Sovietică din acea perioadă, din cauza lui Allen Dulles, din cadrul OSS (Oficiul de Servicii Strategice) din Berna. Dulles fusese abordat de Obergruppenführer-ul SS Karl Wolff, în legătură cu încheierea unui armistiţiu în nordul Italiei. Cererea conducerii sovietice de a participa la discuţii fusese respinsă din cauza probabilităţii de suspendare a acestora de către Wolff, în acest nou context. Refuzul a fost o mare greşeală. Churchill a recunoscut că era de înţeles faptul că Uniunea Sovietică era alarmată. Stalin era clar îngrijorat de posibilitatea semnării separate a păcii pe Frontul de Vest. Coşmarul său, repetat în mod periodic, se materializa în imaginea unui Wehrmacht reînviat de proviziile şi cu sprijinul americanilor, chiar dacă acest sentiment de teamă nu avea nici un fel de fundament logic. Majoritatea celor mai puternice formaţiuni de luptă ale Germaniei fuseseră fie distruse, fie capturate sau încercuite, şi chiar dacă americanii le-ar fi asigurat toate armele din lume,

Wehrmacht-ul din 1945 nu mai semăna aproape deloc cu maşina de luptă din 1941.

De asemenea, Stalin suspecta faptul că numărul foarte mare de trupe ale Wehrmacht-ului care se predaseră americanilor şi britanicilor în vestul Germaniei nu fusese determinat numai de frica acestora de a cădea prizonieri în mâinile Armatei Roşii. Credea că măsura făcea parte dintr-o încercare deliberată de a deschide Frontul de Vest pentru a le permite americanilor şi britanicilor să ajungă primii în Berlin. De fapt, motivul real pentru care acest număr impresionant de mari unităţi se predaseră în acea perioadă era refuzul lui Hitler de a accepta orice fel de retragere. Dacă şi-ar fi retras armatele şi le-ar fi redislocat pentru a apăra Rinul după căderea Ardenilor, Aliaţii ar fi avut o misiune foarte dificilă. El n-a făcut-o, însă, permiţând Aliaţilor, prin refuzul său furibund, să prindă în cursă atât de multe divizii la vest de Rin. În mod similar, apărarea statică a Ruhrului, condusă de feldmareşalul Model, era condamnată să eşueze. „Îi datorăm atât de mult lui Hitler", a comentat Eisenhower ulterior.

În orice caz, Churchill era conştient de faptul că, până când intenţiile postconflict ale lui Stalin privitoare la Europa Centrală se vor definitiva, Vestul trebuia să pună mâna pe orice „carte norocoasă" disponibilă, pe care s-o negocieze cu acesta. Rapoartele recente referitoare la ceea ce se întâmpla în Polonia, la arestarea în masă a personalităţilor care nu puteau accepta regulile impuse de sovietici, sugerau clar că Stalin nu intenţiona să permită formarea unui guvern independent. Şi Molotov devenise extrem de agresiv, refuzând accesul oricărui reprezentant occidental în Polonia. De fapt, interpretarea generală pe care o dăduseră ruşii acordului de la Ialta era foarte diferită de ceea ce înţeleseseră britanicii şi americanii ca fiind „litera şi spiritul acordului comun".

Convingerea anterioară a lui Churchill, conform căreia Stalin nu va interveni în Grecia, începuse acum să se clatine. Premierul britanic suspecta faptul că atât el, cât şi Roosevelt fuseseră victimele unei înşelătorii de proporţii. Se pare că Churchill nu înţelesese faptul că Stalin îi judeca pe ceilalţi după el însuşi. Liderul sovietic a crezut că lui Churchill, după toate comentariile pe care le făcuse la Ialta privind necesitatea consultării Camerei Comunelor asupra destinului Poloniei, îi trebuia pur şi simplu puţină poleială democratică pentru a preîntâmpina orice critici, până când totul va fi fost stabilit şi va deveni ireversibil. Stalin părea acum deranjat de reînnoirea plângerilor lui Churchill privitoare la comportamentul reprezentanţilor Uniunii Sovietice din Polonia.

Autorităţile sovietice cunoşteau foarte bine principalele dezacorduri politice şi militare survenite între aliaţii vestici, chiar dacă nu în detaliu. Divergenţele s-au amplificat după telegrama

SCAF-252 pe care Eisenhower i-a trimis-o lui Stalin. Eisenhower, afectat de reacţia furioasă a britanicilor, scria ulterior că şefii de State-Majore Reunite, după vizita lui Tedder la Moscova din ianuarie, îşi dăduseră acordul ca el să comunice direct cu Moscova, „exclusiv asupra problemelor cu caracter militar". „Mai târziu, pe durata campaniei", spune el, „interpretarea mea privind această autorizare a fost brusc schimbată de domnul Churchill, dificultatea izvorând din credinţa străveche, conform căreia politicile şi activităţile militare nu sunt niciodată complet separabile." În orice caz, faptul că, din perspectiva lui Eisenhower, Berlinul în sine „nu mai reprezenta în mod deosebit un obiectiv important" s-a dovedit a fi o naivitate surprinzătoare.

Oricum, ca o ironie a sorţii, decizia lui Eisenhower de a evita Berlinul a fost aproape sigur cea potrivită, chiar dacă din alte motive. Pentru Stalin, cucerirea Berlinului de către Armata Roşie nu reprezenta o chestiune de negociere a poziţiilor în jocul de după război, considerând-o mult prea importantă pentru asta. În cazul în care forţe ale aliaţilor vestici ar fi traversat Elba şi s-ar fi îndreptat spre Berlin, în mod sigur s-ar fi găsit în bătaia focului forţelor aeriene sovietice şi al artileriei acestora, dacă le-ar fi intrat în raza de acţiune. Stalin n-ar fi avut nici un fel de reţinere să-i condamne pe aliaţii vestici şi să-i acuze, numindu-i aventurieri criminali. În timp ce Eisenhower subaprecia grav importanţa reală a Berlinului, pe de altă parte, Churchill subestima atât hotărârea cu care Stalin dorea să pună mâna cu orice preţ pe capitala Germaniei, cât şi indignarea nedisimulată cu care ar fi fost întâmpinată orice încercare a aliaţilor vestici de a-i lua Armatei Roşii premiul de sub nas.

La sfârşitul lunii martie, în timp ce şefii de Stat-Major britanici şi americani analizau critic planurile lui Eisenhower, Stavka stabilea la Moscova ultimele detalii ale planului specific Operaţiunii Berlin. Jukov şi-a părăsit Cartierul General în dimineaţa zilei de 29 martie pentru a se duce la Moscova. Dar, din cauza vremii nefavorabile, a fost nevoit însă să-şi întrerupă călătoria cu avionul la Minsk, puţin după ora 12. Şi-a petrecut după-amiaza în compania lui Ponomarenko, secretarul Partidului Comunist din Bielorusia, şi apoi, din cauza menţinerii aceloraşi condiţii meteorologice ostile, a luat trenul spre Moscova.

Atmosfera de la Kremlin era extrem de tensionată. Stalin era convins că germanii vor face tot posibilul să ajungă la o înţelegere cu aliaţii vestici, în vederea ţinerii la distanţă a Armatei Roşii. Discuţiile purtate la Berna de americani cu generalul Wolff, cu privire la o posibilă încetare a focului în nordul Italiei, păreau să confirme cele mai negre temeri ale sale. Dar suspiciunea extrem de acută

manifestată de conducerea sovietică nu luase în calcul fanatismul lui Hitler. Toţi cei din jurul său ar fi aprobat începerea tratativelor de pace, dar Hitler ştia că predarea sub orice formă, chiar şi în mâinile aliaţilor vestici, nu-i oferea nici un fel de perspective şi nu l-ar fi salvat de la umilire şi de la spânzurătoare. Era clar că nu se putea ajunge la nici un fel de înţelegere fără punerea în aplicare a unei lovituri de palat împotriva Führer-ului, indiferent de forma acesteia.

Şi Jukov, cel care urma să fie însărcinat cu cucerirea Berlinului, împărtăşea temerile lui Stalin referitoare la faptul că germanii vor deschide frontul în calea americanilor şi britanicilor. Pe 27 martie, cu două zile înaintea plecării spre Moscova, corespondentul Reuters al Grupului de Armate 21 scria că trupele britanice şi americane ce avansau spre inima Germaniei nu se confruntaseră cu nici un fel de rezistenţă. Raportul Reuters a tras un semnal de alarmă la Moscova.

„Frontul german din Vest s-a prăbuşit complet", a fost primul lucru pe care Stalin i l-a spus lui Jukov, atunci când, în cele din urmă, acesta a ajuns la Moscova. „Se pare că oamenii lui Hitler nu vor să ia nici o măsură care să stopeze avansul Aliaţilor. În acelaşi timp, îşi întăresc grupurile pe axele principale, împotriva noastră." Stalin a gesticulat spre hartă, după care şi-a scuturat scrumul din pipă. „Cred că vom avea o confruntare serioasă."

Apoi Jukov a întins harta realizată de serviciul de informaţii de pe front şi Stalin a început s-o studieze. „Când pot trupele noastre să înceapă înaintarea pe axa Berlinului?" a întrebat el.

„Frontul 1 bielorus va fi capabil să avanseze în două săptămâni", i-a răspuns Jukov. „S-ar părea că şi Frontul 1 ucrainean va fi gata în acelaşi timp. Şi, în conformitate cu informaţiile noastre, Frontul 2 bielorus va fi reţinut pentru lichidarea inamicului la Danzig şi Gdynia, până la mijlocul lunii aprilie."

„Bine", a răspuns Stalin. „Va trebui să începem fără a mai aştepta frontul lui Rokossovski." Apoi s-a dus la birou, a răsfoit nişte hârtii, după care i-a întins lui Jukov o scrisoare. „Poftim, citeşte asta", i-a spus Stalin. Potrivit lui Jukov, scrisoarea era de la „un binevoitor străin", care vindea un pont conducerii sovietice cu privire la negocierile secrete dintre aliaţii vestici şi nazişti. Deşi explica faptul că americanii şi britanicii refuzaseră propunerea germanilor de a semna o pace separată, totuşi sublinia că „n-ar trebui eliminată" posibilitatea ca germanii să le lase acestora cale liberă spre Berlin.

„Ei bine, ce spuneţi de asta?", a întrebat Stalin. Şi, fără să mai aştepte vreun răspuns, a spus: „Cred că Roosevelt nu va încălca acordul de la Ialta, dar în cazul lui Churchill… ăsta-i capabil de orice".

Pe 31 martie, la ora 20, ambasadorul Statelor Unite, Averell Harriman, şi omologul său britanic, sir Archibald Clark Kerr, s-au dus

la Kremlin, însoţiţi de generalul Deane. Acolo s-au întâlnit cu Stalin, cu generalul Antonov şi cu Molotov. „Lui Stalin i s-a înmânat un text în engleză şi rusă cu mesajul conţinut în SCAF-252 [trimisă de Eisenhower]", raporta Deane târziu, în acea noapte. „După ce Stalin a citit mesajul lui Eisenhower, i-am indicat pe hartă operaţiunile descrise în acesta. Stalin a reacţionat imediat, spunând că planul pare a fi unul bun, dar că n-ar putea să se angajeze definitiv în aplicarea lui, până când nu se va consulta cu Statul său Major. Ne-a spus că ne va da un răspuns a doua zi. Părea să fie impresionat în mod favorabil de direcţia de atac din centrul Germaniei şi, de asemenea, de cel de-al doilea atac din sud. Am subliniat nevoia urgentă de a-i afla părerea, în vederea sincronizării planurilor. […] Stalin a fost foarte impresionat de numărul de prizonieri luaţi în luna martie, spunând că în mod sigur, aceasta va contribui la terminarea în curând a războiului." După aceea, Stalin a vorbit despre fiecare front în parte, exceptându-l pe cel crucial, frontul Oderului. Estimase că „numai aproximativ o treime din germani mai doreau să lupte". După care a revenit la mesajul lui Eisenhower. A spus că „planul pentru efortul principal al lui Eisenhower era unul bun în sensul că îndeplinea cel mai important obiectiv, împărţirea Germaniei în două…" „Presimţea că ultima rezistenţă a germanilor se va desfăşura, probabil, în munţii din vestul Cehoslovaciei şi în Bavaria." Liderul sovietic era în mod clar nerăbdător să încurajeze ideea unei redute de naţionalism german în sud.

A doua zi dimineaţă, pe 1 aprilie, Stalin i-a primit pe mareşalii Jukov şi Konev, în biroul său imens din incinta Kremlinului, dotat cu o masă lungă de şedinţe şi având portretele lui Suvorov şi Kutuzov pe pereţi. Erau prezenţi, de asemenea, şi generalul Antonov, şeful Statului-Major General, şi generalul Ştemenko, şeful Operaţiunilor.

„Sunteţi conştienţi de modul în care se prefigurează situaţia?", i-a întrebat Stalin pe cei doi mareşali. Jukov şi Konev au răspuns cu prudenţă că ştiau numai ceea ce le-au permis să afle informaţiile pe care le primiseră.

„Citeşte-le telegrama", i-a spus Stalin generalului Ştemenko. În acest mesaj, trimis, se pare, de unul dintre ofiţerii de legătură ai Armatei Roşii de pe lângă Cartierul General al SHAEF, se susţinea ideea că Montgomery se va îndrepta spre Berlin, iar Armata 3 a lui Patton se va abate de pe drumul său spre Leipzig şi Dresda, pentru a ataca Berlinul dinspre sud. Stavka aflase deja noul plan de a lansa diviziile de paraşutişti deasupra Berlinului, în cazul prăbuşirii subite a regimului nazist. Toate acestea fuseseră în mod evident combinate şi asimilate cu o intrigă a Aliaţilor, menită să ducă la cucerirea Berlinului sub pretextul sprijinirii Armatei Roşii. Desigur, nu este exclus ca Stalin să fi măsluit telegrama respectivă pentru a mări

presiunea exercitată asupra lui Jukov şi Konev.

„Ei bine", a spus Stalin, uitându-se la cei doi mareşali. „Cine va cuceri Berlinul: noi sau Aliaţii?"

„Noi vom fi cei care vor cuceri Berlinul", a răspuns Konev imediat, „şi o vom face înaintea Aliaţilor."

„Ştiam că aşa vei răspunde", i-a spus Stalin cu un zâmbet vag. „Şi cum veţi fi în măsură să vă organizaţi forţele? Forţele principale din subordinea voastră sunt plasate pe flancul sudic [după operaţiunile din Silezia] şi va trebui să faceţi un mare efort să le regrupaţi."

„Nu vă temeţi, tovarăşe Stalin", a spus Konev. „Frontul va lua toate măsurile necesare." Dorinţa lui Konev de a-l învinge pe Jukov în cursa spre Berlin era evidentă, iar Stalin, căruia îi plăcea să încurajeze rivalitatea între subordonaţii săi, a fost în mod clar foarte satisfăcut.

Antonov a expus planul general, după care Jukov şi Konev şi-au prezentat propriile planuri. Stalin a avut o singură obiecţie. Nu era de acord cu linia de demarcaţie trasată de Stavka între cele două fronturi. S-a aplecat uşor înainte şi a marcat în grabă cu creionul linia la vest de Lübben, la aproximativ şaizeci de kilometri sud-est de Berlin. „În cazul", a spus el, întorcându-se spre Konev, „întâmpinării unei rezistenţe puternice la apropierea dinspre partea estică a Berlinului, ceea ce în mod sigur se va întâmpla, Frontul 1 ucrainean ar trebui să fie gata să atace cu armatele de tancuri dinspre sud." Stalin a aprobat planurile şi a ordonat ca operaţiunile să fie pregătite „în cel mai scurt timp posibil şi, în orice caz, nu mai târziu de 16 aprilie".

„Stavka", aşa cum se spune în istoria oficială a Rusiei, „a lucrat într-o grabă exagerată, temându-se că Aliaţii vor fi mai rapizi decât trupele sovietice în ocuparea Berlinului." Au avut multe de coordonat. Operaţiunea de cucerire a Berlinului a implicat 2,5 milioane de oameni, 41 600 de tunuri şi mortiere, 6 250 de tancuri şi tunuri autopropulsate şi 7 500 de avioane. Fără îndoială că Stalin era pe deplin satisfăcut de faptul că reuşise să concentreze pentru cucerirea capitalei Reich-ului o forţă mecanizată de departe mult mai puternică decât cea desfăşurată de Hitler pentru invazia Uniunii Sovietice.

După şedinţa principală desfăşurată pe 1 aprilie, Stalin a răspuns mesajului lui Eisenhower, care-i furnizase detalii precise privitoare la operaţiunile comune ale americanilor şi britanicilor din viitorul apropiat. Liderul sovietic l-a informat pe comandantul suprem american că planul său „coincidea" cu planurile Armatei Roşii. Apoi, Stalin l-a asigurat pe aliatul său de încredere că „Berlinul şi-a pierdut importanţa strategică din trecut" şi că, în consecinţă, comandamentul sovietic va trimite împotriva sa forţe reduse numeric şi secundare ca importanţă. Armata Roşie urma să direcţioneze grosul trupelor spre sud, pentru a realiza joncţiunea cu trupele aliaţilor vestici. Înaintarea forţelor principale va începe cu aproximaţie în cea de-a doua jumătate

a lunii mai. „Oricum, acest plan poate suporta anumite modificări în funcţie de circumstanţe.” Aceasta a fost cea mai mare păcăleală de 1 aprilie din istoria modernă.

CAPITOLUL 10

Camarila şi Statul-Major

În cursul etapei finale a masacrului sovietic din Pomerania, generalul von Tippelskirch a dat într-o seară o recepţie pentru ataşaţii militari străini din Mellensee. Aceştia au onorat invitaţia în special pentru că oferea un bun prilej de a auzi şi altceva decât versiunea oficială asupra evenimentelor, pe care aproape nimeni nu o mai credea. Capitala era bombardată de zvonuri contradictorii. Unii erau convinşi că Hitler era pe moarte din cauza cancerului şi că războiul avea să se sfârşească curând. Mulţi şopteau, cu probabil mai multă îndreptăţire, că nemţii comunişti îşi întăreau şi înmulţeau activităţile, pe măsură ce se apropia Armata Roşie. De asemenea, exista şi zvonul unei posibile revolte în rândul Volkssturm.

Ofiţerii germani care au participat la recepţia din seara respectivă au discutat despre catastrofa din Pomerania, punând-o pe seama lipsei rezervelor. Conform ataşatului militar suedez, maiorul Juhlin-Dannfel, conversaţiile se întrerupeau când ofiţerii germani îşi exprimau speranţa că aveau să înceapă negocieri serioase cu englezii. „Englezii sunt parţial responsabili pentru soarta Europei", se spunea. „Şi este datoria lor să împiedice anihilarea culturii germane de valul roşu ucigaş." Ofiţerii germani păreau încă să creadă că, dacă Marea Britanie nu ar fi fost atât de încăpăţânată în 1940, când rezistase atât de mult, şi dacă toată forţa Wehrmacht-ului s-ar fi concentrat asupra Uniunii Sovietice, în 1941, soarta războiului ar fi fost cu totul alta. „Unii dintre cei prezenţi", încheia Juhlin-Dannfel, „erau foarte emoţionaţi şi întreaga atmosferă părea învăluită de o tristeţe profundă."

Deziluziile ofiţerilor germani, deşi diferite de cele ale apropiaţilor lui Hitler, nu erau mai puţin resimţite şi împărtăşite. Regretul real pe care-l aveau în legătură cu invazia Uniunii Sovietice era faptul că nu fusese încununată de succes.

Spre ruşinea armatei Germaniei, doar foarte puţini ofiţeri erau realmente îngroziţi de atrocităţile comise de SS Einsatzgruppen şi de alte formaţiuni paramilitare. În decursul ultimelor nouă luni, sentimentele antinaziste se dezvoltaseră în cercurile militare, parţial

din cauza reprimării cu cruzime a celor care puseseră la cale complotul din iulie, dar în special ca urmare a nerecunoştinţei crase şi ideilor preconcepute pe care Hitler le avea faţă de armată, în general. Oamenii îl urau din cauza dispreţului său exprimat pe faţă pentru Statul-Major şi încercărilor de a da vina, pentru intervenţiile şi amestecul său catastrofal, pe comandanţii aflaţi pe câmpul de luptă. În plus, favorizarea pe faţă a Waffen SS, în ceea ce privea aprovizionarea cu armament, oameni şi avansările în grad stârnise resentimente puternice faţă de garda pretoriană nazistă.

Un ofiţer superior din Kriegsmarine de război i-a povestit lui Juhlin-Dannfel despre o şedinţă recentă unde ofiţerii superiori din armată discutaseră posibilitatea unui ultim atac direct asupra Frontului de Est pentru a forţa Armata Roşie să se retragă spre frontiera din 1939. „Dacă încercarea ar fi încununată de succes", spunea ofiţerul de marină, „ar oferi prilejul potrivit pentru deschiderea unor noi runde de negocieri. Pentru a face asta, este nevoie de înlăturarea lui Hitler. Himmler trebuie să-i ia locul şi să fie garantul menţinerii ordinii." Ideea nu dezvăluia numai o lipsă de imaginaţie, ci arăta şi faptul că ofiţerii Wehrmacht-ului din Berlin păreau că nu înţeleg deloc situaţia reală de pe front. Operaţiunea Vistula-Oder zdrobise capacitatea armatei germane de a lansa o nouă ofensivă susţinută. Singura chestiune care rămânea de discutat era aceea a numărului de zile necesare Armatei Roşii să ajungă la Berlin de pe frontul de la Oder, care – aflau acum cu groază – se preconiza a fi viitoarea graniţă a Poloniei.

Evenimentele care au dus la escaladarea conflictului dintre Hitler şi Guderian au fost legate de oraşul-fortăreaţă Küstrin, situat între cele două capete de pod sovietice principale, de peste Oder. Küstrin era considerat poarta spre Berlin. Se afla la confluenţa dintre Oder şi Warthe, la optzeci de kilometri est de Berlin şi perpendicular pe Reichsstrasse I, principala şosea dinspre capitală către Königsberg.

Küstrin era punctul central al operaţiunilor ambelor părţi. Jukov voia să unească cele două capete de pod – Armata 5 şoc a lui Berzarin îl avea pe cel din nord, iar Armata 8 gardă a lui Ciuikov pe cel din sud – ca să pregătească terenul necesar adunării trupelor pentru iminenta mare ofensivă asupra Berlinului. Între timp, Hitler insistase asupra executării unui contraatac cu cinci divizii dinspre Frankfurt an der Oder, ca să încercuiască armata lui Ciuikov din sud.

Guderian încercase să se opună planului lui Hitler, ştiind că nu aveau nici suportul aviaţiei, nici pe al artileriei şi nici tancurile necesare unei astfel de misiuni. Evenimentul din 22 martie, ziua în care Heinrici era instruit de Himmler la Cartierul General al Grupului de Armate Vistula, se petrecea în timp ce diviziile erau într-o poziţie

ofensivă. Divizia 25 tancuri s-a retras din culoarul Küstrin, înainte să fie gata cea care urma să-i ia locul. Armata 5 şoc a lui Berzarin şi Armata 8 gardă a lui Ciuikov au avansat conform ordinelor primite anterior de la mareşalul Jukov şi au reuşit să izoleze oraşul Küstrin.

Cu toate acestea, Guderian mai spera că negocierile de pace puteau salva Wehrmacht-ul de la distrugerea totală. Pe 21 martie, cu o zi înainte de pierderea culoarului Küstrin, îl abordase pe Himmler în grădina Cancelariei Reich-ului, unde „acesta se plimba cu Hitler pe aleile acoperite cu pietriş şi moloz". Hitler i-a lăsat pe cei doi să discute. Guderian a spus, de la început, că războiul nu mai putea să fie câştigat. „Singura problemă acum este să punem capăt cât mai repede luptelor şi bombardamentelor inutile. În afara lui Ribbentrop, dumneavoastră sunteţi singurul care are contacte în ţările neutre. De vreme ce ministrul Afacerilor Externe a refuzat să-i propună lui Hitler să înceapă negocieri, trebuie să vă rog să vă folosiţi de legăturile pe care le aveţi şi să mergeţi cu mine la Hitler, ca să-l sfătuim să încerce încheierea unui armistiţiu."

„Dragul meu general-colonel", i-a răspuns Himmler. „Este încă prea devreme pentru asta." Guderian a insistat, dar fie că lui Himmler îi era încă teamă de Hitler, aşa cum credea Guderian, fie pur şi simplu îşi juca cărţile cu multă grijă. Unul dintre oamenii săi de încredere în SS, Gruppenführer-ul von Alvensleben, îl contactase pe colonelul Eismann la Grupul de Armate Vistula şi îi spusese, în cel mai mare secret, că Himmler dorea să intre în legătură cu aliaţii occidentali prin intermediul contelui Folke Bernadotte de la Crucea Roşie suedeză. Eismann i-a spus că era prea târziu ca vreun lider occidental să ia în considerare termenii doriţi de Germania şi că Himmler i se părea „cel mai nepotrivit om din toată Germania pentru a purta astfel de negocieri".

În timpul evenimentelor din 21 martie, chiar după tentativa lui Guderian de a vorbi cu Himmler, Hitler i-a recomandat şefului Statului-Major al Armatei să-şi ia un concediu medical din cauza problemelor sale cardiace. Guderian i-a replicat că, deoarece generalul Wenck se afla încă în convalescenţă după accidentul de maşină pe care-l avusese, iar generalul Krebs fusese rănit în raidurile intense de bombardamente asupra Zossenului cu şase zile înainte, nu-şi putea abandona postul. Guderian susţine că, în timp ce discutau, un aghiotant i-a comunicat lui Hitler că Speer dorea să-l vadă. (Probabil că Guderian a confundat data sau ocazia, căci Speer nu se afla în Berlin în momentul acela.) Hitler s-a înfuriat şi a refuzat. „De fiecare dată când cineva vrea să vorbească cu mine între patru ochi", i s-a plâns el lui Guderian, „este pentru că are să-mi spună ceva neplăcut. Nu-l mai suport pe urmaşul ăsta al lui Iov. Fiecare memoriu al lui începe cu cuvintele «Am pierdut războiul!» Şi asta vrea să-mi spună şi

acum. Oricum, de fiecare dată încui toate hârtiile primite de la el în seif, fără să le citesc." Conform aghiotantului său, Nicolaus von Below, lucrurile nu stăteau astfel. Hitler citea toate hârtiile primite. Dar, după cum arăta reacţia pe care o avusese la pierderea podului de la Remagen, comportamentul său în faţa dezastrului nu putea fi decât unul singur. Dădea vina pe ceilalţi. În ziua aceea, 8 martie, Jodl venise personal la şedinţă să-l anunţe pe Hitler că nu reuşise să arunce podul în aer. „Hitler n-a zis nimic", a spus un ofiţer de Stat-Major care fusese de faţă, „dar a doua zi a fost extrem de furios." A ordonat execuţia rapidă a cinci ofiţeri, decizie care a îngrozit Wehrmacht-ul.

Chiar şi Waffen SS au descoperit curând că nu erau scutite de crizele de furie ale lui Hitler. Acesta a aflat, fie de la Bormann, fie de la Fegelein, care încercau să-l submineze pe Himmler, că trupele SS din Ungaria se retrăgeau fără să fi primit ordin. Pentru a-i pedepsi într-un mod umilitor, Hitler a hotărât să-i deposedeze pe toţi, inclusiv garda sa personală, *Leibstandarte Adolf Hitler*, de însemnele de titluri de divizie de care erau atât de mândri. Himmler a fost obligat să execute personal acest ordin. „Prin această misiune pe care a avut-o în Ungaria", nota Guderian cu părere de rău, „nu a câştigat prea multă afecţiune din partea ofiţerilor săi Waffen SS."

Atacul pentru sprijinirea Küstrinului, la care Hitler încă refuza să renunţe, s-a desfăşurat pe 27 martie. Generalul Busse, comandantul Armatei 9, a fost, împotriva voinţei lui, cel care l-a orchestrat. Operaţiunea s-a dovedit un eşec costisitor, chiar dacă iniţial a luat prin surprindere Armata 8 gardă. Trupele de infanterie şi blindatele germane, aflate în câmp deschis, au fost masacrate de artileria şi aviaţia sovietice.

A doua zi, în timpul drumului de nouăzeci de minute cu maşina de la Zossen la Berlin, unde trebuia să participe la şedinţa operativă, Guderian i-a împărtăşit intenţiile sale aghiotantului său, maiorul Freytag von Loringhoven. „Astăzi chiar o să i-o spun de-a dreptul", a zis el, tolănit pe bancheta din spate a Mercedesului său de serviciu.

Atmosfera din buncărul în care se afla Cancelaria Reich-ului era tensionată chiar înainte ca generalul Burgdorf să anunţe cu formularea lui obişnuită sosirea lui Hitler – *Meine Herren, der Führer kommt!* Acesta era semnalul pentru ca toată lumea să ia poziţia de drepţi şi să prezinte salutul nazist. Acolo se aflau Keitel şi Jodl, ca şi generalul Busse, pe care Hitler îl convocase împreună cu Guderian pentru a-i explica de ce operaţiunea de la Küstrin fusese un fiasco.

În timp ce Jodl afişa o expresie la fel de „îngheţată şi lipsită de emoţii ca totdeauna", Guderian era în mod clar frământat de gânduri tulburi. Dispoziţia lui Hitler în mod evident nu se modificase, de vreme ce abia aflase că tancurile generalului Patton ajunseseră la

Frankfurt am Main. I s-a cerut generalului Busse să-şi prezinte raportul. În timp ce Busse vorbea, Hitler era din ce în ce mai nerăbdător. A întrebat brusc de ce a eşuat atacul. Şi înainte ca Busse sau altcineva să poată să-i răspundă, a început o altă tiradă împotriva incompetenţei corpului ofiţeresc şi a Statului-Major. Acum îl acuza pe Busse că nu folosise artileria.

Guderian a intervenit spunându-i lui Hitler că generalul Busse folosise toate proiectilele pe care le avusese la dispoziţie. „Atunci ar fi trebuit să te ocupi să aibă mai multe!", a urlat Hitler. Freytag von Loringhoven a observat că Guderian se înroşise de furie în timp ce-l apăra pe Busse. Şeful Statului-Major a direcţionat discuţia spre refuzul lui Hitler de a retrage diviziile din Curlandia pentru apărarea Berlinului. Cearta a escaladat rapid. „Hitler era din ce în ce mai palid", nota Freytag von Loringhoven, „în timp ce Guderian devenea din ce în ce mai roşu." [2]

Martorii acestei dispute erau foarte îngrijoraţi. Freytag von Loringhoven s-a strecurat din camera de şedinţe şi a cerut să i se facă rapid legătura telefonică cu generalul Krebs la Zossen. I-a explicat situaţia şi i-a sugerat acestuia că, sub un pretext oarecare, să întrerupă discuţia. Krebs a fost de acord, iar Freytag von Loringhoven s-a întors în cameră spunându-i lui Guderian că trebuia să vorbească imediat cu Krebs. Discuţia dintre cei doi a durat zece minute, timp în care şeful Statului-Major s-a calmat. Când s-a înapoiat, Jodl prezenta situaţia din Vest. Hitler a insistat ca toată lumea să părăsească camera, cu excepţia feldmareşalului Keitel şi a generalului Guderian. I-a spus acestuia din urmă că trebuie să plece din Berlin pentru a avea grijă de sănătate. „În şase săptămâni situaţia va fi foarte critică. Atunci am să am nevoie urgentă de tine." Keitel l-a întrebat unde o să plece în permisie. Guderian i-a răspuns suspicios că nu-şi făcuse nici un plan.

Ofiţerii de Stat-Major din comandamentele de la Zossen şi de la Grupul de Armate Vistula au fost şocaţi de evenimentele din ziua respectivă. Faptul că Hitler îl îndepărtase pe Guderian pusese lucrurile într-o lumină sumbră. Sufereau deja de ceea ce colonelul de Maizière descria drept „un amestec între energie nervoasă şi transă" şi de sentimentul „că trebuie să-ţi faci datoria deşi vezi că acest lucru nu are, pur şi simplu, nici un rost". Faptul că Hitler dispreţuia orice logică militară îi exaspera. Charisma dictatorului, îşi dăduseră seama în final, se baza pe o *kriminelle Energie* şi pe un dispreţ suveran pentru orice barieră între bine şi rău. Tulburările sale severe de personalitate, chiar dacă nu puteau fi definite clar drept boli mentale, îl făcuseră în mod evident să piardă orice contact cu realitatea. Hitler se identificase într-o asemenea măsură cu poporul german, încât considera că oricine i se opune lui se opune, de fapt, poporului german, iar dacă avea să

moară, poporul german nu putea să supravieţuiască fără el.

Generalul Hans Krebs, locţiitorul lui Guderian, a fost numit şef al Statului-Major al Armatei de Vest. „Bărbatul acesta scund, cu ochelari, uşor crăcănat", nota un ofiţer de Stat-Major, „avea un zâmbet veşnic pe figură şi aerul unui faun." Avea o inteligenţă ascuţită, era deseori sarcastic şi părea că dispune de gluma sau anecdota potrivită fiecărei ocazii. Krebs, ofiţer de Stat-Major, dar nu şi comandant pe câmpul de luptă, era arhetipul locţiitorului, ceea ce de fapt dorea Hitler. Krebbs fusese ataşat militar la Moscova în 1941, cu puţin înainte de invazia Uniunii Sovietice. Iar pentru un ofiţer al Wehrmacht-ului se bucurase de deosebita onoare de a fi fost bătut prieteneşte pe spate de Stalin. „Trebuie să rămânem prieteni, indiferent de ceea ce se va întâmpla", îi spusese liderul sovietic, în timp ce-şi lua rămas-bun de la ministrul Afacerilor Externe japonez la începutul anului 1941. „Sunt convins", îi răspunsese Krebs, revenindu-şi rapid din uimire. Comandanţii de pe câmpul de luptă dispreţuiau însă oportunismul lui Krebs. Era cunoscut drept „omul care poate face alb ca zăpada din negru ca tăciunele".

După plecarea lui Guderian, Freytag von Loringhoven a cerut să fie trimis la o divizie de pe front, dar Krebs a insistat să rămână alături de el. „Războiul oricum s-a terminat", i-a spus el. „Vreau să mă ajuţi în această ultimă etapă." Freytag von Loringhoven s-a văzut obligat să accepte. Considera că Krebs „nu era nazist" şi că refuzase să li se alăture conspiratorilor din iulie numai pentru că fusese convins că încercarea era sortită eşecului. Alţii remarcaseră, însă, că generalul Burgdorf, un vechi coleg de la Academie, îl convinsese pe Krebs să se alăture cercului Bormann-Fegelein. Probabil, în planul lui Bormann, loialitatea lui Krebs avea să-i asigure supunerea armatei. Cu gâtul lui de taur şi cu faţa de cauciuc, Bormann părea că se află în căutare de susţinători pentru ziua, ce se apropia cu paşi repezi, în care avea să-i calce pe urme stăpânului său. Îl atrăsese de partea sa pe Fegelein, tovarăşul său favorit în atmosfera intimă de la saună, unde se lăudau desigur cu cuceririle pe care aveau să le facă ca viitori Reichsführeri SS.

Ofiţerii de Stat-Major de la Zossen şi de la Grupul de Armate Vistula priveau „Curtea" celui de-al Treilea Reich cu groază, dar şi cu fascinaţie. De asemenea, observau cu atenţie modul în care Hitler se purta cu anturajul său pentru a sesiza orice redirecţionare a favorurilor care ar fi putut influenţa lupta pentru putere. Hitler i se adresa lui Göring cel discreditat cu „Her Reichsmarschall", încercând să-i susţină puţina demnitate pe care o mai avea. Deşi rămăsese în aceiaşi termeni familiari cu Himmler, tutuindu-se, Reichsführer-ul SS îşi pierduse puterea imediat după momentul său de glorie, ulterior complotului din iulie. În acel moment, Himmler, comandant al Waffen

SS şi al Gestapo-ului, păruse că este singura contragreutate faţă de armată.

Deşi talentele propagandistice ale lui Goebbels erau esenţiale cauzei naziste în perioada sa de eclipsă, acesta nu revenise la acelaşi grad de intimitate de care se bucurase înainte de aventura sa amoroasă cu o actriţă cehă. Hitler, îngrozit de faptul că un membru marcant al partidului nazist putea să se gândească la divorţ, se declarase de partea Magdei Goebbels. Reichsminister-ul Propagandei fusese forţat să se plece în faţa valorilor familiei proclamate de regim.

Marele amiral Dönitz era privit cu simpatie datorită loialităţii sale totale şi deoarece Hitler vedea noua generaţie de submarine ca fiind armele principale ale unei viitoare răzbunări. În cercurile marinei germane, Dönitz era numit Hitlerjunge Quex – devotatul tânăr nazist dintr-un faimos film propagandistic – deoarece „urma în gând şi faptă ordinele Führer-ului său". Dar Bormann părea să fie cel mai important membru al camarilei. Hitler îl numea pe asistentul său indispensabil şi principalul său administrator „dragul de Martin".

Ofiţerii asistau şi la competiţia pe viaţă şi pe moarte între membrii camarilei. Himmler şi Bormann se adresau unul altuia cu *du*, dar „respectul reciproc era doar o pojghiţă subţire, de suprafaţă". De asemenea, vedeau cum Fegelein, „scurmând în toate cu degetul său murdar", făcea totul pentru subminarea lui Himmler, om a cărui prietenie o căutase şi reuşise să o obţină. Himmler părea că nu-şi dăduse seama de trădare. Îi permitea cu generozitate subordonatului său, fără îndoială, în calitatea sa de viitor cumnat al Führer-ului, să i se adreseze cu *du*.

Eva Braun se înapoiase la Berlin ca să fie alături de iubitul ei Führer până la sfârşit. Ceea ce se spunea, cum că se întorsese din Bavaria mult mai târziu şi total pe neaşteptate, este infirmat de notiţele din jurnalul lui Bormann, de miercuri, 7 martie. „Seara, Eva Braun a plecat spre Berlin cu un tren curier." Dacă Bormann cunoscuse mişcările Evei dinainte, probabil că acelaşi lucru era valabil şi pentru Hitler.

Pe 13 martie, ziua în care 2 500 de berlinezi şi-au pierdut viaţa în raidurile aeriene şi alţi 120 000 au rămas fără case, Bormann a ordonat, „din motive de securitate", ca prizonierii să fie mutaţi din zonele apropiate de front spre interiorul Reich-ului. Nu se ştie sigur dacă aceste instrucţiuni erau menite să accelereze programul SS de evacuare a lagărelor de concentrare ameninţate de trupele ce avansau. Uciderea prizonierilor bolnavi şi marşurile morţii dinspre lagărele de concentrare ale supravieţuitorilor sunt probabil unele dintre cele mai înspăimântătoare aspecte ale căderii celui de-al Treilea Reich. Cei care erau prea slăbiţi ca să poată mărşălui sau cei consideraţi periculoşi din

punct de vedere politic au fost spânzuraţi sau împuşcaţi de SS sau Gestapo. Uneori erau folosiţi chiar membrii Volkssturm-ului pentru a forma plutoanele de execuţie. Cei condamnaţi pentru că ascultaseră posturi de radio străine erau, în majoritate, consideraţi „periculoşi". Gestapo-ul şi SS-ul reacţionau brutal şi în faţa actelor de vandalism sau jaf, în special când erau implicaţi muncitori străini. Cetăţenii germani erau, de obicei, iertaţi. În această frenezie de răzbunare şi răscumpărare, italienii condamnaţi la muncă silnică au suferit mai mult decât toţi ceilalţi, probabil din cauza dorinţei naziştilor de a se răzbuna pe un fost aliat ce trecuse de partea duşmanilor.

Curând după emiterea ordinelor de evacuare a prizonierilor, Bormann a plecat cu avionul la Salzburg, pe 15 martie. În următoarele trei zile, a vizitat minele din zonă. Scopul vizitei era probabil acela de a găsi ascunzători pentru obiectele pe care naziştii reuşiseră să le fure şi bunurile personale ale lui Hitler. S-a întors la Berlin pe 19 martie, după o călătorie cu trenul pe timpul nopţii. Ulterior în aceeaşi zi, Hitler a emis ordinul cunoscut sub numele „Nero" sau „arderea terenului". Tot ce ar fi putut fi de folos inamicului trebuia distrus în timpul retragerii. O coincidenţă de o mare ironie este momentul în care s-a întâmplat, şi anume imediat după călătoria lui Bormann menită să ascundă prada naziştilor.

Ultimul memoriu al lui Albert Speer a fost însă cel care l-a făcut pe Hitler să insiste asupra folosirii tacticii „pământului pârjolit" până la capăt. Când Speer a încercat să-l convingă pe Hitler, în dimineaţa zilei respective, că podurile nu trebuie neapărat aruncate în aer deoarece distrugerea lor însemna „eliminarea oricărei posibilităţi de supravieţuire a poporului german", Führer-ul a răspuns arătându-şi dispreţul suveran pe care-l avea pentru toată lumea. „De data aceasta veţi primi un răspuns scris la memoriul trimis", i-a spus Hitler. „Dacă vom pierde războiul, şi poporul va fi prin urmare pierdut, nu are nici un rost să ne îngrijim de nevoile lor elementare pentru supravieţuire. Dimpotrivă, cel mai bine este să le distrugem. Fiindcă naţiunea s-a dovedit a fi slabă, iar viitorul aparţine în întregime popoarelor puternice din Est. După această bătălie vor rămâne în urmă numai inadaptaţii şi inapţii fiindcă cei bravi şi demni vor fi murit deja."

Speer, care se dusese la Cartierul General al feldmareşalului Model în Ruhr pentru a-l convinge să nu distrugă sistemul de căi ferate, a primit răspunsul scris al lui Hitler, în dimineaţa de 20 martie. „Toate facilităţile şi echipamentele militare, de transport, de comunicaţii şi aprovizionare, ca şi bunurile materiale de pe întreg teritoriul Reich-ului" trebuiau distruse. Reichsminister-ul Speer a fost eliberat de toate responsabilităţile sale în acest domeniu, iar ordinele lui privind apărarea şi păstrarea tuturor fabricilor urmau să fie revocate fără întârziere. Speer folosise cu isteţime un argument

antidefetist, susţinând că fabricile şi celelalte structuri industriale nu trebuiau distruse de vreme ce urmau să fie luate înapoi după un posibil contraatac, dar Hitler îi mirosise deja tactica. Unul dintre cele mai surprinzătoare aspecte ale acestui schimb de replici a fost acela că, în cele din urmă, Speer şi-a dat seama că Hitler era de fapt un „criminal" numai după ce a primit acest răspuns din partea lui.

Speer, care făcuse un tur al frontului după ce plecase de la comandamentul feldmareşalului Model, s-a întors la Berlin pe 26 martie. A fost convocat la Cancelaria Reich-ului.

„Mi s-a raportat că nu mai suntem de aceeaşi părere", i-a spus Hitler fostului său protejat. „Este clar că nu mai credeţi că războiul poate fi câştigat." A vrut să-l trimită în concediu. Speer a sugerat că-şi poate da demisia, dar Hitler l-a refuzat.

Deşi oficial îndepărtat de la putere, pentru că mai deţinea controlul aprovizionării cu explozibili, Speer a reuşit totuşi să le zădărnicească planurile Gauleiter-ilor care doreau să ducă la îndeplinire ordinele lui Hitler. Pe 27 martie, însă, Hitler a emis un alt ordin, insistând asupra „distrugerii totale prin folosirea de explozibil, prin ardere sau dezmembrare" a întregii reţele de căi ferate şi a celorlalte sisteme de transport şi comunicaţii, incluzând sistemele de telefonie, telegraf şi de transmisiuni radio. Speer, care revenise în Berlin dimineaţa devreme, pe 29 martie, i-a contactat pe generalii care erau de acord cu el, inclusiv pe recent demisul Guderian, ca şi pe Gauleiter-ii mai puţin fanatici, pentru a vedea dacă-i susţineau planul de a încerca împiedicarea furiei lui Hitler de a distruge. Guderian, cu „râsul său macabru", l-a avertizat să „nu-şi piardă capul".

În seara respectivă, Hitler a început prin a-l avertiza pe Speer că acţiunile sale puteau fi considerate acte de trădare. L-a întrebat din nou pe Speer dacă mai credea încă în posibilitatea câştigării războiului. Răspunsul acestuia a fost negativ. Hitler a pretins că era „imposibil să refuzi măcar speranţa unei victorii finale". A vorbit despre dezamăgirile propriei sale cariere, un refren favorit în care punea încă o dată semnul egal între soarta sa şi destinul Germaniei. I-a cerut şi l-a sfătuit pe Speer „să se căiască şi să aibă încredere". I s-a acordat un răgaz de douăzeci şi patru de ore să vadă dacă poate crede în victorie. Hitler, evident nervos că-şi pierdea ministrul cel mai competent, nu a aşteptat expirarea termenului dat ca ultimatum. I-a telefonat la birou, la Ministerul Armamentului din Pariserplatz. Speer s-a întors în buncărul în care se afla Cancelaria Reich-ului.

„Ei bine?" a întrebat Hitler.

„*Mein* Führer, vă susţin necondiţionat", i-a răspuns Speer, hotărându-se brusc să mintă. Hitler s-a emoţionat. Ochii i s-au umplut de lacrimi şi i-a strâns mâna cu putere. „Însă ar fi mai bine", a continuat Speer, „să-mi reconfirmaţi imediat autoritatea pentru

implementarea decretului dat de dumneavoastră pe 19 martie." Hitler a fost de acord imediat şi i-a spus să întocmească o autorizaţie pe care avea să o semneze pe loc. În document, Speer a încredinţat aproape toate deciziile de distrugere Ministerului Armamentului şi Producţiei de Război, adică lui însuşi. Hitler probabil şi-a dat seama că era tras pe sfoară, dar se pare că a contat mai mult nevoia sa imensă de a-l şti pe ministrul său favorit încă o dată de partea lui.

Între timp, Bormann emitea ordine prin intermediul Gauleiter-ilor în diverse probleme. I se adusese la cunoştinţă, de exemplu, că doctorii provocau deja avorturi victimelor violurilor ce soseau din provinciile estice. Pe 28 martie, a hotărât că situaţia trebuie reglementată şi a emis instrucţiuni clasificate „Strict confidenţial". Orice femeie care cerea să i se provoace un avort în aceste circumstanţe trebuia interogată mai întâi de un ofiţer de la *Kriminalpolizei* pentru a stabili probabilitatea de a fi fost cu adevărat violată de un soldat al Armatei Roşii, aşa cum pretindea. Numai după aceea era permis avortul.

În încercarea sa de a împiedica distrugerile inutile, Speer era un vizitator frecvent al Cartierului General al Grupului de Armate Vistula de la Hassleben. Şi-a dat seama că generalul Heinrici era întru totul de acord cu el. Când a fost interogat de americani după înfrângere, Speer a pretins că i-a sugerat şefului de Stat-Major al lui Heinrici, generalul Kinzel, posibilitatea de a retrage Grupul de Armate Vistula spre vestul Berlinului, pentru a împiedica distrugerea şi mai accentuată a oraşului.

Heinrici, căruia i se încredinţase acum responsabilitatea apărării Berlinului, a reuşit să se pună de acord cu Speer, astfel încât să găsească cele mai bune soluţii de a salva de la distrugere cât mai multe poduri. Acest fapt era important deoarece conductele de alimentare cu apă şi ţevile de evacuare făceau parte integrantă din construcţia lor. La cincizeci şi opt de ani, potrivit unuia dintre mulţii săi admiratori din Statul-Major, era „în ochii noştri un exemplu perfect de ofiţer tradiţional prusac". Îi fusese acordată recent Crucea Cavalerului cu Săbii şi Frunze de Stejar. Acest „soldat cărunt şi călit în război" se îmbrăca destul de neglijent, preferând oricând jacheta de piele de capră purtată pe front şi pantalonii de piele, de tipul celor din Primul Război Mondial, elegantei uniforme de general de Stat-Major. Aghiotantul său încerca zadarnic să-l convingă să-şi comande măcar o tunică nouă.

Generalul Helmuth Reymann, un ofiţer cu destul de puţină imaginaţie, care fusese desemnat comandant al apărării Berlinului, plănuia distrugerea tuturor podurilor din oraş. Aşa că Speer, cu sprijinul lui Heinrici, şi-a asumat din nou rolul de defetist şi l-a

întrebat pe Reymann dacă mai crede încă în victorie. Reymann nu a putut, desigur, să spună nu. Atunci Speer l-a convins să accepte formula de compromis a lui Heinrici: să restricţioneze planurile de distrugere la podurile cele mai îndepărtate, de fapt cele mai apropiate de linia de înaintare a Armatei Roşii, şi să lase intacte pe cele din centrul capitalei. După întâlnirea cu Reymann, Heinrici i-a spus lui Speer că nu avea nici o intenţie să dea o luptă prelungită pentru Berlin. Spera doar ca Armata Roşie să ajungă acolo curând şi să-i ia pe Hitler şi pe acoliţii săi pe nepregătite.

Munca ofiţerilor de la Statul-Major din Hassleben era constant întreruptă de un şir nesfârşit de vizitatori mai mult sau mai puţin bine-veniţi. Gauleiter-ul Greiser, care, sub pretextul unor treburi urgente în Berlin, abandonase în voia sorţii populaţia asediată din Poznan, a apărut pe neaşteptate şi a rămas la comandamentul Grupului de Armate Vistula, spunând că vrea să-i ajute pe ofiţerii de aici. Şi Gauleiter-ii Hildebrandt din Mecklenburg şi Stürz din Branderburg au venit, cerând să fie informaţi asupra situaţiei. De fapt aveau de pus o singură întrebare – *Wann kommt der Russe?* – dar nu îndrăzneau să o pună de frică să nu fie consideraţi defetişti.

Şi Göring venea frecvent de la somptuosul său conac din Karnihall la comandamentul Grupului de Armate Vistula. Contribuise în mod deosebit la *Sonderstaffel* – grupul special de planificare condus de renumitul as al bombardamentelor cu avioanele Stuka, locotenent-colonelul Baumbach, care avea misiunea de a ţinti podurile din zona sovietică şi punctele de trecere în capetele de pod de la Oder şi de a le distruge cu noile lor bombe controlate prin radio. Kriegsmarine organizase şi *Sprengboote*, o versiune explozivă a vaselor de luptă elizabetane, cărora li se dădea drumul pe râu. Nici atacurile din aer şi nici cele de pe apă nu au avut însă vreun rezultat semnificativ. Reparaţiile au fost făcute foarte repede, dar cu mari sacrificii, de geniştii sovietici care au lucrat în apa rece ca gheaţa. Mulţi dintre ei şi-au pierdut viaţa din cauza frigului sau a curenţilor. Colonelul Baumbach a recunoscut în faţa ofiţerilor de Stat-Major că nu avea nici un rost să continue. Ar fi fost mai bine să se distribuie combustibilul folosit de avioane unităţilor de blindate. Baumbach care, potrivit colonelului Eismann, nu avea nimic din aura de primadonă (*Primadonna-Allüren*) a multor aşi ai zborului, era un tip realist, spre deosebire de Reichsmarschall.

Vanitatea lui Göring era la fel de ridicolă ca şi iresponsabilitatea sa. Potrivit unui ofiţer de Stat-Major de la Grupul de Armate Vistula, ochii săi sclipitori şi garnitura de blană de pe uniforma făcută special pentru el îl făceau să semene mai degrabă cu „o precupeaţă de la piaţă” decât cu un mareşal al Reich-ului. Göring, purtându-şi toate

decoraţiile şi epoleţii împletiţi cu fir de aur, insista să meargă în inspecţii şi apoi îşi petrecea tot timpul trimiţând mesaje comandanţilor de armată în care se plângea că nu fusese salutat cum se cuvine de oamenii lor.

În timpul unei şedinţe de planificare de la Hassleben, s-a referit la cele două divizii de paraşutişti pe care le avea pe frontul de pe Oder ca fiind *Übermenschen*. „Trebuie să porniţi la atac cu ambele mele divizii de paraşutişti", a spus el. „Aşa îi puteţi trimite la dracu' pe toţi militarii ruşi." Göring părea că nu-şi dă seama că nici măcar ofiţerii nu erau paraşutişti, că majoritatea erau personal Luftwaffe transferat în posturi la sol pentru misiuni pentru care nu aveau nici un fel de pregătire. Mult lăudata lui Divizie 9 paraşutişti a fost prima care a cedat în momentul atacului.

Göring şi Dönitz intenţionau să adune cel puţin 30 000 de oameni din unităţile de bază Luftwaffe şi Kriegsmarine pentru a-i arunca în luptă. Faptul că soldaţii practic nu fuseseră deloc instruiţi părea să nu-i intereseze. S-a format o divizie de marină cu un amiral în funcţia de comandant de divizie şi un singur ofiţer de Stat-Major care să-i consilieze cu privire la tactici şi proceduri. Ca să nu rămână în urmă în aşa-zisa întrecere dintre forţele armate, SS-ul a mai format alte batalioane de poliţie şi o brigadă motorizată a personalului comandamentului Waffen SS, numită „O mie şi una de nopţi". Numele de cod folosite de SS deveneau, în mod curios, din ce în ce mai exotice pe măsură ce se apropia sfârşitul celui de-al Treilea Reich: detaşamentul antitanc al brigăzii avea numele de cod *Suleika*, iar batalionul de recunoaştere, *Harem*.

Pe 2 aprilie, unul dintre ofiţerii de Stat-Major ai lui Himmler a sugerat, în trenul special al Reichsführer-ului SS, că alţi 4 000 de oameni, pe post de „ajutoare pentru front", se pot adăuga la cei 25 000 care urmau să vină de la Reichspost. Conducerea nazistă încerca să îndeplinească obiectivele enunţate în *Der 800 OOO Mann-Plan*. Comandamentul Grupului de Armate Vistula a subliniat că, dacă nu existau arme pentru aceşti oameni neinstruiţi, aşa-zisele „ajutoare" urmau să fie mai mult decât inutile. Cu toate acestea, autorităţile naziste erau pregătite să dea câteva blindate unui grup şi câte o grenadă fiecăruia pentru a omorî câţiva duşmani. „De fapt", scria colonelul Eismann, „aveam de-a face, nici mai mult, nici mai puţin, decât cu ordinul unui asasinat în masă."

Chiar partidul nazist încerca să menţină vie ideea de *Freikorps Adolf Hitler*. Bormann discuta încă despre aceasta miercuri, 28 martie, cu „dr." Kaltenbrunner. Membrii SS ţineau foarte mult la titlurile lor academice. De asemenea, erau foarte dispuşi să-şi arate cunoştinţele istorice într-un moment în care dr. Goebbels se agăţa de cel mai mic exemplu, de cea mai neînsemnată luptă în care soarta bătăliei se

schimbase brusc, pentru a-şi construi propaganda. Frederic cel Mare şi Blücher fuseseră deja daţi ca exemplu de prea multe ori, aşa că Kaltenbrunner i-a recomandat ministrului Propagandei înfrângerea regelui Darius al Persiei.

Conducerea nazistă le-a făcut celor două armate din Grupul de Armate Vistula promisiuni, în bună parte nerealizabile. Aşa-numita Armată 3 tancuri a generalului Hasso von Manteuffel, pe frontul de pe Oder, la nord de Armata 9, nu avea decât o singură divizie de tancuri. Majoritatea diviziilor sale erau formate din batalioane amestecate şi din cadeţi. Improvizată era şi Armata 9 a generalului Busse. Includea chiar şi o companie de asalt din blindate formată din militari purtând uniforme ale trupelor de pe submarine.

Sectorul frontului Oderbruch era aproape în întregime acoperit de unităţi de instrucţie trimise înainte cu o mică raţie de pâine, cârnaţi uscaţi şi tutun. Unii dintre soldaţi erau atât de tineri, încât primiseră dulciuri în loc de tutun. Se ridicaseră bucătării de campanie în sate, chiar în spatele liniei frontului, şi fuseseră aduşi soldaţi ca să înceapă să sape tranşee. Unul dintre aceştia scria că „orice camarad era un frate de suferinţă”. Aceştia nu constituiau o unitate în adevăratul sens al cuvântului. Nimeni, nici măcar ofiţerii care-i conduceau, nu ştia care le erau îndatoririle sau ce trebuiau să facă. Săpau doar şi aşteptau. Glumele pe care le făceau reflectau starea de spirit generală. Una dintre cele mai în vogă, i-a spus un soldat capturat ofiţerului sovietic care-l interoga, era: „Viaţa este precum cămăşuţa unui copil – scurtă şi plină de rahat”.

Militarii germani aveau suficientă experienţă de luptă ca să ştie că orice om simplu avea să fie foarte mândru să construiască un *gemütlich*, adică un buncăr de pământ, de obicei de doi pe trei metri, înconjurat de mici trunchiuri de copaci care susţineau pământul de deasupra. „Adăpostul meu este foarte confortabil şi primitor”, scria un soldat. „L-am transformat într-o mică încăpere cu o masă şi un pat de lemn.” Saltelele şi plăpumile furate din casele din apropiere ofereau confort şi sentimentul de „acasă”.

Cum lumina lumânărilor sau fumul atrăgeau atenţia lunetiştilor, curând soldaţii au renunţat să se mai radă sau să se spele. Raţiile începuseră să devină din ce în ce mai mici spre sfârşitul lui martie. Într-o zi obişnuită, fiecare soldat primea o jumătate de *Kommissbrot*, o franzelă cazonă tare ca piatra, şi ceva tocană sau supă care ajungea la el noaptea, rece, congelată, după ce fusese preparată într-o bucătărie de campanie, undeva în spatele frontului. Dacă aveau noroc, primeau un sfert de litru de schnapps fiecare şi, foarte rar, *Frontkämpferpäckchen* – mici pachete pentru luptătorii de pe front, conţinând prăjituri, ciocolată şi alte dulciuri. Principala problemă, însă, era lipsa apei potabile. De aceea, mulţi soldaţi se îmbolnăviseră

de dizenterie, ceea ce transformase tranşeele în locuri fetide, adevărate focare de infecţie.

Tinerii cadeţi au devenit curând palizi din cauza încordării şi a oboselii. Îşi spuneau cuvântul atacurile cu bombardiere Şturmovik pe vreme frumoasă, „concertul artileriei" şi atacul mortierelor pe la prânz, ca şi tragerile la întâmplare noaptea. Din când în când, artileria sovietică se axa pe vreo clădire suspectă, crezând că ar putea adăposti un punct de comandă, şi folosea muniţie cu fosfor. Pentru cei tineri şi fără experienţă însă, cea mai înfricoşătoare era perioada de patru ore din noapte în care trebuiau să stea nemişcaţi la posturi. Toţi se temeau de grupurile sovietice care urmăreau să captureze santinelele pentru a le interoga.

Nimeni nu se mişca ziua. Un lunetist sovietic l-a împuşcat în cap pe Pohlmeyer, unul dintre camarazii lui Gerhard Tillery din Regimentul *Potsdam* de ofiţeri cadeţi, când încerca să iasă dintr-o tranşee îngustă. Otterstedt, care a încercat să-i vină în ajutor, a fost şi el lovit. Nimeni nu a reuşit să vadă scânteia împuşcăturii, aşa că nu se ştia de unde venise glonţul. Dar şi nemţii din sectorul respectiv aveau un lunetist. Era tipul de „nebun" care purta, atunci când nu era de serviciu, o pălărie şi o redingotă negre, de antreprenor de pompe funebre, pe care îşi punea Crucea Germană de Aur, medalie numită „oul ochi". Probabil că i se tolerau aceste excentricităţi datorită celor o sută treizeci de victorii ale sale. Lunetistul obişnuia să ocupe o poziţie într-un hambar, chiar în spatele liniei frontului. Observatorii cu binoclu din tranşee îi dădeau coordonatele ţintelor. Într-o zi, când nu se prea întâmpla nimic, observatorul i-a spus că un câine se învârte în jurul poziţiilor ruseşti. Animalul a fost ucis cu un singur glonţ.

Proviziile de muniţie erau atât de mici, încât cifrele exacte trebuiau raportate în fiecare dimineaţă. Comandanţii de companie cu experienţă raportau mai mult decât se consuma, pentru a-şi constitui rezerve în vederea marelui atac care devenise iminent. Comandanţii de formaţiuni germane deveneau din ce în ce mai neliniştiţi pe măsură ce se apropia sfârşitul lui martie. Simţeau că ruşii se joacă cu ei de-a şoarecele şi pisica, îndeplinind concomitent două obiective. Bătălia pentru capetele de pod de pe malul vestic al Oderului nu pregătea numai „trambulina" de pe care să-şi ia avânt Armata Roşie în marşul către Berlin, ci şi macina încet, dar sigur, ceea ce mai rămăsese din Armata 9, obligând-o să-şi folosească ultimele rezerve de muniţie înaintea marelui atac. Tunurile germane, silite să folosească mai puţin de două proiectile pe zi per tun, nu-şi puteau permite „luxul" de a se angaja în contraatacuri sau riposte, aşa că tunarii sovietici aveau posibilitatea de a ţinti orice obiectiv şi de a aştepta semnalul pentru primul bombardament. O ofensivă majoră împotriva Înălţimilor Seelow şi, implicit, asupra Berlinului era numai o chestiune de timp.

Soldaţii îşi petreceau timpul fie recuperând orele de somn pierdute, fie scriind acasă, deşi foarte puţine scrisori mai ajungeau la destinaţie de la sfârşitul lui februarie. Ofiţerii considerau că distrugerea sistemului poştal avea şi un avantaj. Mulţi soldaţi se sinuciseseră după ce primiseră veşti dezastruoase de acasă despre distrugerea caselor în bombardamente sau uciderea membrilor familiei. Soldaţii germani capturaţi le-au spus ofiţerilor sovietici care-i interogau, şi este imposibil de ştiut dacă spuneau adevărul sau doar încercau să câştige simpatia şi mila acestora, că propria lor artilerie trăgea salve în spatele tranşeelor ca un avertisment de a nu se retrage.

Soldaţii ştiau că aveau să fie copleşiţi şi aşteptau un singur lucru: ordinul de retragere. Când comandantul unui pluton telefona la comanda companiei şi nu primea nici un răspuns, se instala panica întotdeauna. Cei mai mulţi trăgeau rapid concluzia că fuseseră abandonaţi de proprii comandanţi care le ordonaseră să lupte până la capăt, dar le era teamă să rişte să ajungă la Feldgendarmerie. Soluţia cea mai bună era să se îngroape adânc într-un buncăr şi să se roage ca atacatorii sovietici să le dea şansa de a se preda înainte de a arunca înăuntru o grenadă. Dar exista întotdeauna riscul unui contraatac german rapid. Toţi aceia care s-ar fi predat ar fi fost executaţi pe loc.

În ciuda tuturor problemelor, a lipsei muniţiei şi a numărului mic de oameni instruiţi, armata germană încolţită era încă un duşman de temut. Pe 22 martie, Armata 8 gardă a lui Ciuikov a atacat la Gut Hathenow, în lunca deschisă de lângă râul Spur. Au fost alertate Brigada 920 tunuri de asalt de instrucţie împreună cu Divizia de infanterie *Döberitz*. Acestea au ocupat poziţiile imediat ce au observat tancurile T-34. Oberfeldwebel Weinheimer a răcnit primele ordine: „Ocupaţi poziţiile – luaţi poziţia de tragere – ţintiţi – foc!” Gerhard Laudan reîncărca imediat ce tunul recula. Echipa stabilise un ritm bun de tragere. Loviseră patru T-34 în câteva minute, dar au fost orbiţi de un reflector şi au simţit o zguduitură puternică ce a făcut să tremure blindatul. Laudan s-a lovit cu capul de plafonul de oţel. L-a auzit pe comandant răcnind *Raus!* Laudan a încercat să deschidă cu forţa chepengul ca să se poată strecura afară, dar a fost tras înapoi de firele de la cască şi microfon pe care uitase să le desprindă. Până când a reuşit să iasă, fiind doar uşor rănit, a văzut că restul echipajului se afla la adăpost sub prelata unui vehicul. În mijlocul haosului creat de tancurile inamice ce atacau din toate părţile, părea că nu mai există nici o şansă de recuperare sau de salvare. Însă soldatul Klein, conducătorul tancului, a intrat în vehiculul blindat. Spre marea lor uimire, au auzit că motorul a pornit din nou. S-au ghemuit înăuntru şi vehiculul a început să dea înapoi încet. Au descoperit că inamicul lovise blindatul chiar lângă tun, dar, din fericire, exista un spaţiu gol între tabla blindată de afară şi căptuşeala de oţel din interior. Asta îi

salvase. „Măcar o dată, «norocul soldatului» fusese de partea noastră”, spunea Laudan. Au putut chiar să ajungă până la baza de reparaţii de la Rehfelde, la sud de Strausberg.

Atât soldaţii de pe frontul de pe Oder, cât şi cei de pe Neisse, aflaţi faţă în faţă cu Frontul 1 ucrainean, aveau sentimente amestecate. „Există două opinii printre ofiţeri în ceea ce priveşte situaţia”, raportau ofiţerii sovietici care se ocupau de interogatorii, „versiunea oficială şi propriile păreri pe care le împărtăşesc numai prietenilor celor mai apropiaţi. Cred cu tărie că trebuie să-şi apere pământul natal şi familiile, dar, în acelaşi timp, îşi dau seama că nu mai există nici o speranţă.” „Trebuie făcută o diferenţă între regimente”, i-a spus un locotenent-major celui care-l interoga din Direcţia 7 a Cartierului General al Armatei 21. „Unităţile de bază, normale, sunt puternice. Disciplina şi motivarea pentru luptă sunt bune. Însă în grupurile de luptă aruncate la întâmplare şi în grabă, situaţia este complet diferită. Disciplina este încălcată şi, imediat ce apar trupele sovietice, soldaţii intră în panică şi o iau la fugă, abandonându-şi poziţiile.”

„A fi ofiţer”, îi scria un alt locotenent neamţ logodnicei sale, „înseamnă, în permanenţă, să pendulezi înainte şi înapoi între Crucea Cavalerului, o cruce de fag şi Curtea Marţială.”

CAPITOLUL 11

Pregătind coup de grâce

Pe 3 aprilie, mareşalul Jukov a luat avionul de pe aerodromul central din Moscova înapoi, spre Cartierul său General. Konev decola şi el în avionul său aproape în acelaşi timp. Cursa începuse. Planul era acela de a lansa ofensiva pe 16 aprilie şi de a cuceri Berlinul pe 22 aprilie, ziua de naştere a lui Lenin. Jukov se afla permanent în legătură cu Stavka, dar toate comunicaţiile sale cu Moscova erau controlate de NKVD, prin Compania 108 comunicaţii speciale detaşată pe lângă comandamentul său. „Operaţiunea Berlin… planificată de genialul comandant suprem, tovarăşul Stalin”, după cum o numea atât de diplomatic Direcţia Politică a Frontului 1 ucrainean, nu era un plan rău. Problema era că principalul cap de pod cucerit de Frontul 1 bielorus se afla în zona cu cel mai bun potenţial de apărare din întreaga regiune: Înălţimile Seelow. Jukov a recunoscut mai târziu că

a subestimat importanţa şi greutatea acestei poziţii.

Misiunile pe care le aveau de îndeplinit armatele de pe cele două fronturi principale implicate în operaţiuni erau foarte grele. Fuseseră montate rapid şine ruseşti de cale ferată, de-a lungul şi de-a latul Poloniei, şi poduri mobile peste Vistula pentru a se putea transporta milioanele de tone de provizii necesare – incluzând muniţie de artilerie, rachete, cartuşe, combustibil şi mâncare.

Şi principala „materie primă" a Armatei Roşii, forţa sa, oamenii, trebuiau dislocaţi şi „împrospătaţi" în permanenţă. Pierderile de vieţi omeneşti în operaţiunile Vistula-Oder şi Pomerania nu fuseseră mari, potrivit standardelor Armatei Roşii, având în vedere mai ales distanţa uriaşă pe care se înaintase. Însă diviziile de puşcaşi ale lui Jukov şi Konev, dispunând fiecare în medie de 4 000 de oameni, nu avuseseră deloc ocazia să-şi completeze rândurile. Până în septembrie 1944, 1 030 494 de „criminali" din Gulag fuseseră înrolaţi în Armata Roşie.

„Criminalii" îi includeau şi pe cei care nu se prezentaseră la locurile de muncă repartizate. Prizonierii politici, *zeki*, acuzaţi de trădare sau de activităţi antisovietice, erau consideraţi prea periculoşi ca să fie eliberaţi, chiar şi pentru a activa în companiile *ştraf*.

Au mai fost făcute şi alte transferuri din Gulag, la începutul primăverii anului 1945, încă o dată cu promisiunea că orice prizonier putea să-şi spele păcatele sau putea fi absolvit de vină dacă plătea cu sânge pentru asta. În realitate, cererile de întăriri erau atât de mari la sfârşitul lui martie, doar la două săptămâni după începerea ofensivei asupra Berlinului, încât un decret al Comitetului Apărării Naţionale stipula aducerea pe front a unui mare număr de prizonieri din închisoare sau alte locuri de detenţie, din departamentul NKVD. Au fost înrolaţi chiar şi cei aflaţi încă în anchetă.

Nu se ştie dacă ideea de a schimba moartea în Gulag – „o moarte câinească pentru câini" – cu una de erou reprezenta o motivaţie suficientă pentru majoritatea acestor deţinuţi, chiar dacă cinci dintre ei au devenit Eroi ai Uniunii Sovietice. Printre aceştia se număra unul dintre cei mai renumiţi eroi din război, Aleksandr Matrosov, care se aruncase cu vitejie în luptă într-o ambuscadă a germanilor. Viaţa din lagăre îi învăţase să nu se gândească decât la ziua de mâine. Singurele lucruri care-i însufleţeau erau schimbarea rutinei zilnice şi posibilitatea de a se comporta după bunul plac. Unii dintre soldaţii proveniţi din Gulag „îşi răscumpăraseră într-adevăr vina prin sângele vărsat", fie în companiile *ştraf*, fie în unităţile de deminare. Cei integraţi în companiile de genişti se pare că luptau mult mai bine decât cei trimişi la companiile *ştraf*.

Prizonierii de război eliberaţi, cei care supravieţuiseră condiţiilor îngrozitoare din lagărele germane, erau trataţi puţin mai bine. În

octombrie 1944, Comitetul Apărării Naţionale decretase că, după ce erau eliberaţi, trebuiau trimişi în unităţi speciale de rezervişti ai districtelor militare, pentru a fi investigaţi de NKVD şi SMERŞ. Cei trimişi direct din batalioanele de rezervă în unităţile de pe front erau rareori sănătoşi după chinurile prin care trecuseră. Erau întotdeauna priviţi cu multă suspiciune. Comandanţii de pe front nu-şi ascundeau rezerva pe care o aveau în legătură cu angajarea unor „soldaţi care fuseseră eliberaţi din sclavia fascistă". Se considera că „le scăzuse moralul din cauza propagandei fasciste false" la care fuseseră supuşi în timpul lungii lor detenţii. Cu toate acestea, metodele ofiţerilor politici nu aveau prea multe şanse să-i vindece de cele mai rele porniri. Le citeau ordinele tovarăşului Stalin, le proiectau filme despre Uniunea Sovietică şi Marele Război Patriotic şi îi încurajau să repovestească „atrocităţile îngrozitoare ale bandiţilor germani".

„Aceşti oameni sunt importanţi pentru armată", scria Direcţia Politică a Frontului 1 ucrainean, „deoarece sunt plini de ură mocnită faţă de inamic şi pentru că sunt mânaţi de dorinţa de răzbunare pentru abuzurile şi atrocităţile pe care le-au suferit. În acelaşi timp, însă, nu s-au obişnuit încă cu ordinea şi disciplina militare stricte." Prin aceasta se recunoştea că prizonierii eliberaţi aveau tendinţa de a viola, a ucide, a jefui, a se îmbăta şi chiar de a dezerta. Ca pe mulţi alţi criminali din Gulag, experienţele trăite îi abrutizaseră.

În Armata 5 şoc, Divizia 94 puşcaşi gardă a primit un grup de patruzeci şi cinci de foşti prizonieri de război, cu numai cinci zile înainte de declanşarea operaţiunii de pe Oder. În mod evident, ofiţerii politici nu aveau încredere în ei. „În fiecare zi", scria unul dintre ei, „petreceam două ore vorbindu-le despre patria-mamă şi despre atrocităţile germanilor ca şi despre legea ce se referă la trădarea patriei-mamă. I-am repartizat în regimente diferite ca să eliminăm posibilitatea de a avea în aceeaşi companie doi oameni care fuseseră împreună în Germania sau care proveneau din aceeaşi regiune. În fiecare zi şi în fiecare oră primeam informări despre comportamentul şi moralul lor. Ca să-i facem să-i urască pe germani, foloseam fotografii cu nemţi brutalizând populaţia noastră civilă, inclusiv copii, şi chiar le-am arătat cadavrul mutilat al unuia dintre soldaţii noştri."

Neîncrederea în foştii prizonieri de război se baza pe teama stalinistă că oricine petrecea o perioadă în afara graniţelor Uniunii Sovietice, indiferent de condiţii, era expus unor influenţe antisovietice. Faptul că fuseseră într-un lagăr german însemna că fuseseră supuşi în mod constant „propagandei lui Goebbels": „Nu cunoşteau situaţia reală din Uniunea Sovietică şi din Armata Roşie". Se pare, prin urmare, că autorităţile se temeau de amintirile despre catastrofa din 1941 şi orice asociere dintre aceasta şi tovarăşul Stalin trebuia eliminată cu orice preţ. Ofiţerii politici erau îngroziţi şi de

întrebarea pe care foştii prizonieri de război „o puneau foarte des”: „Este adevărat că tot armamentul folosit de Armata Roşie a fost cumpărat din Statele Unite şi Anglia şi responsabil pentru asta este tovarăşul Stalin?”

Şi NKVD-ul era îngrijorat. „Proasta supraveghere şi atitudinea neserioasă a comandanţilor” făcuseră imposibile reducerea indisciplinei, oprirea încălcării legilor statului şi eradicarea „comportamentului imoral”. Chiar şi ofiţerii erau implicaţi: „Teritoriul eliberat de armata sovietică este plin de elemente inamice, sabotori şi alţi agenţi”. Atitudinea neserioasa a comandanţilor ajunsese până acolo încât dispuseseră montarea de draperii care să acopere geamurile laterale ale maşinilor oficiale. Se presupune că măsura era menită să ascundă prezenţa unei „soţii de campanie” a ofiţerilor superiori, amantă de obicei aleasă din rândul unităţii de transmisiuni sau a unităţii medicale subordonate comandamentului respectiv. Chiar dacă Stalin îngăduise tacit prezenţa „soţiilor de campanie”, NKVD ordonase ca „perdelele să fie trase la punctele de control”.

Îndoctrinarea era prioritară atât pentru ofiţerii politici, cât şi pentru NKVD, care răspundea de „verificarea capacităţii de luptă în vederea ofensivei”. „Pregătirea politică”, conform acestui criteriu, era cea mai importantă dintre toate categoriile. După sosirea, la sfârşitul lui martie, a unui nou grup de recruţi, au fost ţinute seminarii propagandistice speciale pentru etniile nevorbitoare de limbă rusă din Frontul 1 bielorus. Acesta includea polonezii din „Ucraina de Vest” şi „Bielorusia de Vest” şi moldoveni. Cu toate acestea, mulţi dintre aceşti recruţi fuseseră martorii arestărilor şi deportărilor în masă din 1939-1941 operate de NKVD şi rezistau îndoctrinării care se concentra asupra sacrificiului propriu, inspirat de comunişti, al soldaţilor Armatei Roşii. „Îl priveau cu destul de mult scepticism”, raporta alarmată o direcţie politică. „După ce se purtaseră discuţii despre Eroul Uniunii Sovietice, sergentul Varlamov, care blocase cu pieptul gol un atac inamic neaşteptat, au spus că aşa ceva nu este posibil.”

Era evident că lăsa mult de dorit calitatea instrucţiei militare. „Un mare număr de pierderi nonoperative sunt provocate de ignoranţa ofiţerilor şi de instrucţia necorespunzătoare pe care o fac cu recruţii”, se scria într-un raport NKVD. Într-o singură divizie, au fost ucişi douăzeci şi trei de soldaţi, alţi şaizeci şi şapte fiind răniţi, într-o lună, din cauza manevrării neadecvate a mitralierelor: „Asta se întâmplă pentru că mitralierele sunt strânse grămadă sau agăţate cu încărcătoarele pline şi armate”. Alţi soldaţi erau răniţi când se jucau cu arme pe care nu le cunoşteau şi grenade antitanc. Soldaţii prost instruiţi puneau detonatoare nepotrivite în grenade şi unii dintre ei „loveau minele şi cartuşele cu obiecte contondente”.

Geniştii Armatei Roşii, pe de altă parte, trebuiau să-şi asume

riscuri pentru a compensa într-un fel lipsa proviziilor. Se mândreau cu reciclarea conţinutului proiectilelor neexplodate şi al minelor germane ridicate noaptea. Motoul popular în rândurile lor, la acel moment, era: „O greşeală şi ai rămas fără cină”. Obişnuiau să extragă explozibilul, să-l încălzească şi să-l ruleze în interiorul coapselor, ca fetele dintr-o fabrică de trabucuri cubaneze, pentru ca apoi să-l introducă într-una dintre carcasele de lemn ale minelor proprii ce nu puteau fi descoperite de detectoarele de mine germane. Gradul de periculozitate depindea de stabilitatea explozibilului pe care-l extrăgeau. Curajul şi îndemânarea lor erau foarte respectate atât de puşcaşi, cât şi de tanchişti, care, de obicei, nu aveau o părere prea bună despre alte arme sau categorii de forţe armate.

Programul de stârnire a urii faţă de duşman începuse la sfârşitul verii lui 1942, când avusese loc retragerea spre Stalingrad şi fusese emis ordinul lui Stalin „Nici un pas înapoi”. Tot atunci apăruse poezia Annei Ahmatova *Ceasul curajului a bătut*. În februarie 1945, autorităţile sovietice adaptaseră versurile iniţiale: „Soldat al Armatei Roşii: Eşti acum pe pământ german. A sunat ceasul răzbunării!” De fapt, Ilia Ehrenburg a fost acela care schimbase cuvintele prima dată, el, cel care scrisese în 1942: „Nu număraţi zilele, nu număraţi kilometrii. Număraţi numai nemţii pe care i-aţi ucis. Ucideţi nemţii – asta-i rugăciunea mamelor voastre. Ucideţi nemţii – ăsta-i strigătul pământului vostru natal, Maica Rusia. Nu ezitaţi. Nu aveţi milă. Ucideţi”.

S-a profitat de orice ocazie pentru a bate monedă pe atrocităţile comise de germani în Uniunea Sovietică. Conform celor spuse de un informator francez, autorităţile sovietice au deshumat cadavrele a 65 000 de evrei uciși lângă Nikolaev şi Odessa, punându-le pe marginile drumului cel mai folosit de trupe. La fiecare 200 de metri au fost puse plăcuţe pe care scria: „Aşa i-au tratat germanii pe cetăţenii sovietici”. Femeile ucrainene şi bieloruse trebuiau să le povestească soldaţilor grozăviile prin care trecuseră. „Soldaţii noştri s-au înfuriat foarte tare”, îşi amintea un ofiţer politic. Dar apoi a adăugat: „Ca să fim corecţi, trebuie să recunoaştem că unii nemţi îşi tratau muncitorii destul de bine, dar aceştia erau doar câţiva şi, în spiritul vremii, numai cele mai înfricoşătoare exemple trebuiau amintite”.

„Încercam în mod constant să sporim ura faţă de nemţi”, raporta Direcţia Politică a Frontului 1 ucrainean, „şi să le însufleţim dorinţa arzătoare de răzbunare.” Mesajele celor condamnaţi la muncă silnică, care fuseseră găsite în sate, erau tipărite şi distribuite trupelor. „Ne-au dus într-un lagăr”, scria într-o astfel de scrisoare, „în barăci întunecoase şi ne silesc să muncim de dimineaţa până noaptea şi ne hrănesc numai cu supă de napi şi o bucăţică de pâine în fiecare zi. Ne

jignesc întruna. Aşa ne petrecem tinereţea. Au luat toţi tinerii din sat – chiar şi băieţii care aveau doar treisprezece ani – şi i-au adus în Germania lor blestemată şi acum suferim cu toţii aici desculţi şi flămânzi. Se zvoneşte că «ai noştri» se apropie. De-abia aşteptăm. Poate curând ne vom întâlni cu fraţii noştri şi suferinţa va lua sfârşit. Fetele au venit să mă vadă. Am vorbit despre asta. O să supravieţuim oare acestei perioade îngrozitoare? Ne vom mai vedea oare vreodată familiile? Nu mai suportăm. E groaznic aici în Germania. Jenia Kovalciuk." O altă scrisoare conţinea versurile a ceea ce se numea „Cântecul tinerelor sclave":

> Primăvara s-a sfârşit, vara a venit
> Florile noastre au înflorit în grădină.
> Şi iată-mă, o fată atât de tânără,
> Cum îmi petrec zilele într-un lagăr nemţesc.

O altă metodă folosită de ofiţerii politici pentru exacerbarea urii era „păstrarea unui scor al răzbunărilor". „În fiecare regiment, soldaţii şi ofiţerii erau întrebaţi despre ceea ce văzuseră, atrocităţile, «jafurile şi violenţele săvârşite de bestiile lui Hitler» la care fuseseră martori. De exemplu, într-un batalion s-a calculat un înfricoşător scor al răzbunării şi s-a afişat pe un poster. «Acum ne răzbunăm pentru cele 775 de rude ucise, pentru cele 909 de rude duse în sclavie în Germania, pentru cele 478 de case arse şi pentru cele 303 de ferme distruse.» […] În toate regimentele Frontului 1 bielorus se ţineau «întâlniri ale răzbunării» salutate cu mare entuziasm de participanţi. Oamenii din frontul nostru, ca şi soldaţii întregii Armate Roşii, sunt nişte nobili răzbunători ce pedepsesc trupele fasciste de ocupaţie pentru toate faptele lor monstruoase şi malefice."

„La popotă era pictat cu litere mari un slogan pe perete", îşi amintea o fată ce lucra la Cartierul General al Frontului 1 bielorus. „«Ai ucis până acum vreun neamţ? Dacă nu, caută unul şi ucide-l!» Eram puternic influenţaţi de apelurile lui Ehrenburg şi aveam multe motive de răzbunare." Proprii ei părinţi fuseseră ucişi la Sevastopol. „Ura era atât de mare, încât era dificil să controlăm soldaţii."

În timp ce autorităţile militare sovietice cultivau furia trupelor lor pentru a le pregăti pentru ofensiva finală, Direcţia 7 Propagandă încerca să-i convingă pe soldaţii germani cu care se confruntau că aveau să fie bine trataţi dacă se predau.

Din când în când, grupuri de soldaţi din companiile de recunoaştere capturau un sac al Poştei de campanie, plin de scrisori de acasă. Acestea erau citite şi analizate de comuniştii germani sau „antifas" – prizonierii de război antifascişti ce fuseseră alipiţi Direcţiei. De asemenea, erau luate scrisorile prizonierilor pentru a fi analizate.

Interesau starea de spirit a populaţiei civile, efectele bombardamentelor americane şi britanice, ca şi orice referire la lipsa alimentelor, în special a laptelui pentru copii. Informaţiile respective erau înaintate superiorilor, dar erau şi tipărite pe fluturaşi propagandistici, folosindu-se o tiparniţă modernă de care beneficia Cartierul General al Armatei.

Una dintre cele mai importante probleme ce trebuiau aflate de la „informatorii" capturaţi, dezertori şi alte categorii de prizonieri se referea la armele chimice. Autorităţile militare sovietice erau, pe bună dreptate, îngrijorate că Hitler avea să folosească arma chimică pentru apărarea ultimei sale redute, în special după toată vorbăria conducerii naziste cu privire la „armele minune". În Suedia se primiseră rapoarte cum că arme chimice fuseseră distribuite trupelor speciale, în cutii lungi, pe care erau inscripţionate cuvintele: „Pot fi folosite numai la ordinul personal al Führer-ului". Ataşatul militar suedez auzise că numai teama de a nu-i ucide pe toţi cei din jur îi împiedicase până acum pe germani să le folosească. Dacă era adevărat, asta însemna că se distribuiseră butelii cu gaz Sarin şi Tabun, de la centrul de cercetare al armelor chimice al Wehrmacht-ului din fortăreaţa Spandau. Feldmareşalul Kesselring îi spusese, se pare, Obergruppenführer-ului SS Wolff că apropiaţii şi consilierii lui Hitler îl sfătuiau să folosească *Verzweiflungswaffen* – „armele disperării".

Câteva săptămâni mai târziu, când a fost interogat de americani, Albert Speer a recunoscut faptul că, în acea perioadă, fanaticii naziştі „sprijiniseră puternic ideea războiului chimic". Însă, cu toate că surse sovietice pretind că fusese întreprins un atac cu gaz, folosindu-se avioane şi proiectile de mortiere, împotriva trupelor lor în februarie, lângă Gleiwitz, lipsa detaliilor sugerează fie că fusese o alarmă falsă, fie o încercare de a suscita interesul cu privire la această ameninţare. Soldaţilor li se ordonase să opereze cu măşti de gaze timp de patru ore pe zi şi să doarmă cu ele cel puţin o noapte. Fuseseră fabricate salopete de hârtie şi ciorapi de protecţie, ca şi măşti de pânză tare pentru cai. De asemenea, se dăduseră ordine să se protejeze mâncarea şi sursele de apă şi să se pregătească pivniţele şi beciurile din Cartierul General pentru a rezista unui atac cu gaz. Câtă atenţie se dădea însă acestor instrucţiuni de către Armata Roşie este o chestiune foarte discutabilă, de vreme ce regimentele NKVD răspundeau şi de „disciplina chimică".

Instrucţia cu aruncătoarele de rachete germane era luată mult mai în serios. Fusese capturat foarte mult armament şi se organizau grupuri de „trăgători instruiţi" în fiecare batalion. Ofiţerii politici foloseau sloganul: „Să batem inamicul cu propriile arme". Instrucţia consta în ţintirea şi lansarea uneia dintre aceste grenade propulsate de rachete către un tanc aprins sau către un zid la o distanţă de

aproximativ treizeci de metri. În Armata 3 şoc, instructorii Komsomol îi instruiseră pe cei aleşi cum să ţintească. Sergentul Beliaev, din Corpul 3 puşcaşi, a tras într-un zid, aflat la cincizeci de metri depărtare. Când praful s-a aşezat, a observat că proiectilul produsese o gaură de intrare şi se zdrobise de zidul din spate. Majoritatea celor care au mai încercat au fost la fel de impresionaţi. Îşi dădeau seama de avantajul pe care aveau să-l reprezinte aceste arme în lupta ce-i aştepta la Berlin, nu atât prin rolul lor de arme antitanc, ci prin posibilitatea de a arunca în aer zidurile, pentru a trece din clădire în clădire.

CAPITOLUL 12

În aşteptarea măcelului

La începutul lui aprilie, în timp ce Berlinul aştepta măcelul final al sovieticilor de pe Oder, atmosfera din oraş devenise un amestec de istovire febrilă, groază şi disperare.

„Ieri", raporta la Stockholm ataşatul militar suedez, „binevoitorul von Tippelskirch ne-a invitat încă o dată la cină la Mellensee şi m-am dus mai mult din curiozitate. Nu mă aşteptam să aflu ceva interesant, de vreme ce totul se petrece acum de pe un moment pe altul. Seara a fost aproape tragică. Atmosfera arăta lipsa oricărei speranţe. Cei mai mulţi dintre cei prezenţi nici nu se mai oboseau să salveze aparenţele şi prezentau lucrurile exact aşa cum erau. Unii s-au îmbătat rapid, căutând puţină alinare în băutură."

Exista o hotărâre fanatică numai în rândul acelor nazişti devotaţi ce considerau că predarea, sub orice formă, însemna execuţia. Ca şi Hitler, ei erau hotărâţi să se asigure că toţi urmau să aibă aceeaşi soartă. În septembrie 1944, când Aliaţii occidentali şi Armata Roşie înaintau spre Reich în mare viteză, conducerea nazistă era hotărâtă să lupte împotriva inamicilor chiar şi după înfrângere. Se decisese constituirea unei mişcări de rezistenţă cunoscute sub numele de cod *Werwolf*.

Numele *Werwolf* era inspirat dintr-un roman despre Războiul de Treizeci de Ani, scris de Hermann Löns, un naţionalist extremist ucis în 1914 şi venerat de nazişti. În octombrie 1944, când ideea a început să fie pusă în practică, SS Obergruppenführer-ul Hans Prützmann a fost numit inspector general pentru măsurile speciale de apărare –

General-inspekteur für Spezialabwehr. Prützmann, care studiase tacticile partizanilor sovietici în perioada în care stătuse în Ucraina, a fost chemat din Königsberg pentru a-şi constitui Cartierul General. În acelaşi timp, însă, la fel ca şi în cazul multor altor proiecte naziste, facţiunile rivale au încercat să-şi creeze propriile structuri sau să le aducă pe cele existente sub controlul lor. Chiar în cadrul SS, urmau să fie două organizaţii, *Werwolf* şi *SS Jagdverbände* a lui Otto Skorzeny. Numărul se ridica la trei dacă se luau în considerare şi Gestapo-ul neactivat şi versiunea SD cunoscută sub numele de cod *Bundschuh*.

Teoretic, programele de instrucţie includeau acţiuni de sabotaj folosind conserve de supă de vită Heinz împachetate în plastic explozibil şi detonate cu ajutorul creioanelor englezeşti cu ceas capturate. Au fost proiectate şi realizate un mare număr de obiecte şi chiar şi îmbrăcăminte din explozibil Nipolit, inclusiv pelerine de ploaie cu căptuşeală din material explozibil. Recruţii *Werwolf* erau învăţaţi să ucidă santinelele cu un laţ elastic de un metru lungime sau cu un pistol Walther cu amortizor. Documentele capturate au arătat care era crezul lor: „Să transformăm ziua în noapte şi noaptea în zi! Loveşte inamicul oriunde-l întâlneşti. Fii viclean! Fură arme, muniţie şi raţii! Femei, sprijiniţi lupta *Werwolf* oriunde şi prin orice mijloace puteţi". Urmau să acţioneze în grupuri de la trei la şase bărbaţi şi să primească raţia pentru şaizeci de zile. „S-a pus în special accent pe proviziile de benzină şi ulei" ca ţinte favorite. Autorităţile naziste comandaseră 2 000 de radiouri şi 5 000 de truse explozive, însă numai câteva au fost gata la timp. Bombele incendiare americane, aruncate în raidurile de bombardamente, erau adunate, iar prizonierii din lagărele de concentrare erau obligaţi să le verifice şi să extragă materialele ce puteau fi refolosite.

Pe 1 aprilie, la ora 20, s-a făcut un apel public la radio către poporul german pentru a se alătura trupelor *Werwolf*. „Fiecare bolşevic, fiecare englez, fiecare american de pe pământul nostru trebuie să fie o ţintă a mişcării noastre. […] Orice german, indiferent de meseria sa sau clasa din care face parte, care se pune la dispoziţia inamicului şi colaborează cu el în orice fel va simţi efectul mâniei noastre răzbunătoare. […] Pentru noi mai există un singur moto: «Cucerim sau murim»." Câteva zile mai târziu, Himmler a emis un nou ordin: „Trebuie executată fiecare persoană de sex masculin din casele unde apare un steag alb. Nu trebuie irosit nici un moment pentru aplicarea acestor măsuri. Prin persoane de sex masculin ce trebuie considerate responsabile pentru acţiunile lor se înţelege oricine de la paisprezece ani în sus".

Adevăratul obiectiv al *Werwolf*, aşa cum o confirmă un document din 4 aprilie, îşi avea originea în obsesia naziştilor în legătură cu anul 1918. „Cunoaştem planurile inamicului şi ştim că, după o posibilă

înfrângere, nu va mai exista nici o şansă ca Germania să se ridice din nou ca după 1918." Ameninţarea de a ucide pe oricine colabora cu Aliaţii trebuia să împiedice o Stresemann-Politik, referire la acceptarea lui Gustav Stresemann a Tratatului de la Versailles, în 1919. Partidul nazist îşi avea originile în umilinţa înfrângerii şi avea acum un interes sporit să aducă aminte din nou Germaniei de acest moment.

Băieţii din Hitlerjugend au fost trimişi în zonele alese unde li se spusese să îngroape mai întâi explozivele şi apoi să contacteze Nazi Kreisleiter-ul local pentru a primi adăpost şi raţia de hrană. Fiecăruia i se încredinţaseră misiuni separate, nu foarte clar specificate, şi li se spusese ca apoi să plece acasă ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Spre final, instrucţia a fost foarte mult grăbită, aşa că cei mai mulţi dintre ei aveau mai multe şanse să se arunce în aer pe ei înşişi decât pe inamic.

În cele din urmă, *Werwolf* a reuşit să facă foarte puţine lucruri, în afara celor câtorva asasinate – printre care primarii din Aachen şi Krankenhagen – şi a intimidării civililor. Cei din Hitlerjugend au scris cu cretă pe ziduri sloganuri, cum ar fi: „Trădătorule, ai grijă, *Werwolf* veghează". Conform celor spuse de Skorzeny în timpul interogatoriului, atât el, cât şi Prützmann se pare că erau din ce în ce mai puţin încântaţi de proiect, pe măsură ce se apropiau Aliaţii. (Prützmann s-a sinucis după o primă şi scurtă discuţie.) În orice caz, şi Himmler s-a răzgândit la mijlocul lui aprilie, exact când a luat în considerare posibilitatea negocierilor prin intermediul Suediei. L-a instruit pe Prützmann să schimbe activitatea *Werwolf* „într-una exclusiv propagandistică". Singura problemă era că postul de transmisiuni *Werwolfsender*, aflat sub controlul lui Goebbels, a continuat să ceară acţiuni partizane.

Pe Frontul de Est, înaintarea rapidă a Armatei Roşii, din ianuarie până în martie, însemna că nici unul dintre grupuri nu fusese instruit sau echipat la timp şi singurele care rămăseseră în urmă erau de obicei membrii Volkssturm, care fuseseră izolaţi. Propaganda *Werwolf* atrăsese din partea regimentelor de puşcaşi SMERŞ şi NKVD o atenţie deosebită, care accentua paranoia lor obişnuită. În vest, Aliaţii au descoperit că *Werwolf* era un fiasco total. Buncărele pregătite pentru operaţiunile *Werwolf* aveau provizii „numai pentru zece-cincisprezece zile", iar fanatismul membrilor Hitlerjugend pe care îi prinseseră dispăruse complet. Nu mai erau altceva decât „nişte tineri speriaţi şi nefericiţi". „Câţiva recurseseră la sinucidere folosind pastilele de otravă ce li se dăduseră, pentru a scăpa de stresul interogatoriilor şi, mai ales, de tentaţia de a trăda." Mulţi, atunci când fuseseră trimişi de supraveghetori să pregătească acte teroriste, se strecuraseră pe unde putuseră şi fugiseră acasă.

Unii au spus că întregul proiect *Werwolf* nu se potrivea cu

specificul naţional. „Noi, nemţii, nu suntem o naţiune de partizani”, scria o anonimă într-un jurnal găsit în Berlin. „Aşteptăm să fim conduşi, aşteptăm ordine.” Călătorise în Uniunea Sovietică chiar înainte de venirea naziştilor la putere şi, în timpul lungilor discuţii purtate în tren, ruşii glumiseră pe seama lipsei de spirit revoluţionar a germanilor. „Tovarăşii nemţi pot să creeze o ambuscadă într-o gară”, spunea unul, „numai dacă îşi cumpără mai întâi bilete de peron!”

Raporturile arătau că, deşi nu făceau parte din programul *Werwolf*, diverşi membri ai Gestapo-ului fuseseră transferaţi la Kriminelpolizei, în ideea că Aliaţii occidentali aveau să repună poliţia în drepturi mai târziu, după instaurarea guvernului militar. Cum prăbuşirea sistemului devenea din ce în ce mai evidentă pentru toată lumea, susţinătorii săi cei mai fanatici încercau acum, prin orice mijloace, să-şi scape pielea. Pentru a nu fi acuzaţi, unii membri SS îşi însuşiseră pur şi simplu documentele false pregătite pentru membrii *Werwolf*. Alţii făcuseră rost de uniforme Wehrmacht şi de documentele false pentru a-şi construi o nouă identitate. Soldaţii germani erau furioşi fiindcă, în timp ce SS-ul opera neîncetate execuţii pentru dezertare, ofiţerii SS îşi pregăteau planul de scăpare. Prizonierii de război germani le-au spus americanilor care-i interogau că li se ordonase croitorilor să coasă un P mare pe jachetele acestora, astfel încât oamenii SS să poată să se deghizeze în muncitori polonezi.

Conducerea nazistă nu se baza numai pe Curţile Marţiale mobile şi pe plutoanele de execuţie SS pentru a-şi teroriza soldaţii, silindu-i să continue lupta. Poveştile Ministerului Propagandei despre atrocităţile săvârşite de sovietici nu se opreau niciodată. Circulau relatări despre femeile-comisar ce castrau soldaţii răniţi. Ministerul avea echipe proprii atât în Berlin, cât şi aproape de frontul de pe Oder, care scriau sloganuri pe pereţi ca şi cum ar fi fost expresia spontană a sentimentelor populaţiei civile. Acestea spuneau: „Noi credem în victorie!”, „Nu ne vom preda niciodată” sau „Apăraţi-ne femeile şi copiii de bestiile roşii!” Cu toate acestea, mai exista un grup de oameni ce-şi puteau arăta sentimentele faţă de război fără frica de a fi pedepsiţi. Aceştia erau soldaţii germani răniţi, ce-şi pierduseră mâinile sau braţele şi care atunci când strigau *Heil Hitler!* îşi „ridicau ostentativ bontul rămas”.

În momentul acela, omul cu misiunea ce mai dificilă era generalul-locotenent Reymann, ofiţerul numit comandant al Zonei Extinse de Apărare a Berlinului. El se confrunta direct cu momentul culminant al haosului organizaţional nazist. Generalul Halder, şeful de Stat-Major al Armatei de Uscat, demis în 1942, a povestit ulterior ce s-a întâmplat. Atât Hitler, cât şi Goebbels, comisarul Reich-ului pentru Apărarea Berlinului, scria el, au refuzat „să se gândească la apărarea

oraşului până când a fost mult prea târziu. Astfel, apărarea oraşului era, de fapt, doar o imensă improvizaţie".

Reymann era a treia persoană ce deţinea această funcţie de când Hitler declarase Berlinul fortăreaţă, la începutul lui februarie. Descoperise că trebuie să aibă de-a face cu Hitler, Goebbels, Armata de Rezervă comandată de Himmler, Luftwaffe, Cartierul General al Grupului de Armate Vistula, SS-ul, Hitlerjugend şi organizaţiile locale ale partidului nazist, care controlau Volkssturm. După ce Führer-ul ordonase ca Berlinul să fie pregătit să se apere, acum refuza să aloce trupe pentru această misiune. Pur şi simplu l-a asigurat pe Reymann că aveau să fie aduse suficiente forţe, în cazul în care duşmanul ar fi ajuns în capitală. Nici Hitler şi nici Goebbels nu puteau face faţă iminenţei înfrângerii. În special Goebbels se convinsese singur că Armata Roşie putea fi oprită la Oder.

La începutul lui aprilie, Berlinul avea o populaţie de 3-3,5 milioane de oameni, incluzând 120 000 de copii mici. Când generalul Reymann ridicase problema hrănirii copiilor, la o şedinţă în Cancelaria Reich-ului din buncăr, Hitler s-a uitat lung la el. „Nu există nici un copil atât de mic care să fi rămas în Berlin", a spus el. Reymann şi-a dat seama atunci că cel care era încă comandantul suprem nu mai avea nici o legătură cu realitatea. Între timp, Goebbels a spus că existau rezerve suficiente de lapte îmbuteliat şi că, dacă cercul avea să se strângă în jurul lor, puteau fi aduse vaci în centrul lui. Reymann a întrebat cu ce vor hrăni vacile. Goebbels, evident, nu ştia. Mai mult decât atât, depozitele de alimente erau situate la marginea oraşului şi puteau fi oricând capturate. Nu se făcea nimic pentru a aduce mai aproape proviziile Wehrmacht-ului sau pe cele destinate civililor.

Reymann şi şeful Statului său Major, colonelul Hans Refior, ştiau că Berlinul nu avea nici o şansă să reziste cu forţele pe care le avea la dispoziţie, aşa că îi recomandaseră lui Goebbels să lase să plece civilii, în special femeile şi copiii. „Evacuarea", a replicat Goebbels, „este cel mai bine organizată de SS şi de comandamentul de poliţie al regiunii Spree. Voi da ordinul de evacuare când va fi cazul." Era clar că nu se gândise nici un moment cu seriozitate la implicaţiile logistice ale evacuării unei astfel de mase imense de oameni, pe şosea sau pe calea ferată, ca să nu mai vorbim despre modalităţile de a-i hrăni pe drum. Trenurile aflate în stare de funcţionare nu erau suficiente şi numai câteva vehicule mai puteau fi folosite pentru transportul celor bolnavi şi slăbiţi. Majoritatea populaţiei ar fi trebuit să se deplaseze pe jos. Unii bănuiau că Goebbels, la fel ca şi Stalin la începutul bătăliei de la Stalingrad, nu dorea să evacueze civilii, în speranţa că avea să oblige soldaţii să lupte cu şi mai multă disperare.

Din Cartierul General regional pentru districtul Berlinului, o

clădire solidă de pe Hohenzollerndamm, Reymann şi oamenii săi încercau să afle pe câţi soldaţi şi pe câte arme se putea conta. Colonelul Refior şi-a dat seama rapid că Zona de Apărare a Berlinului nu avea nici o importanţă. Era numai o denumire, ca aceea de „fortăreaţă", inventată în comandamentul Führer-ului, pe care oamenii trebuiau să o apere cu preţul vieţii. A descoperit că „era uşor să-ţi iasă peri albi când aveai de-a face cu astfel de viziuni înguste, cu o asemenea birocraţie, ca să nu mai vorbim despre încăpăţânare".

Numai pentru apărarea suprafeţei exterioare era nevoie de zece divizii. De fapt, Zona de Apărare a Berlinului deţinea teoretic numai o divizie de artilerie antiaeriană, nouă companii ale regimentului de gardă *Grossdeutschland*, două batalioane de poliţie, două batalioane de genişti şi douăzeci de batalioane Volkssturm ce fuseseră adunate, dar nu fuseseră instruite. În cazul încercuirii oraşului, urmau să fie convocate alte douăzeci. Însă, cu toate că în Berlin Volkssturm-ul avea un efectiv, pe hârtie, de 60 000 de oameni, numărul includea atât Volkssturm I, care deţinea ceva arme, cât şi Volkssturm II, care nu era înarmat. În multe cazuri, comandanţii, foşti ofiţeri de carieră, şi-au trimis acasă soldaţii Volkssturm neînarmaţi, când Armata Roşie s-a apropiat de oraş. Cu toate acestea, comandanţii, care erau funcţionari de partid, nu au dat dovadă, de cele mai multe ori, nici de cele mai elementare sentimente umane. Unul dintre Kreisleiter-ii naziști era convins că singurul lucru ce se putea face era să ţină bărbaţii departe de influenţa soţiilor, de *Muttis*, care le-ar fi putut submina voinţa de a rezista. Nici aşa însă nu aveau sorţi de izbândă. Nu fuseseră alocate raţii pentru membrii Volkssturm, aşa că aceştia trebuiau să fie hrăniţi de familii. În orice caz, comandanţii responsabili cu apărarea oraşului au descoperit curând că numai veteranii din Primul Război Mondial mai păreau să aibă „conştiinţa datoriei".

Majoritatea celorlalţi încercau să fugă imediat ce se ivea prilejul. Forţa armată cea mai puternică din Berlin era Divizia 1 artilerie antiaeriană, dar, cu toate acestea, nu a intrat sub comanda lui Reymann până la începerea luptei. Situată în trei imense zone betonate – Zoobunker în Tiergarten, Humboldthain şi Friedrichshain – această divizie a Luftwaffe deţinea un arsenal impresionant de tunuri de 128, 88 şi 20 mm, ca şi muniţia necesară pentru acestea. Altfel, artileria lui Reymann era dotată cu tunuri depăşite, de diferite calibre, capturate la începutul războiului de la francezi, belgieni şi iugoslavi. Rareori existau mai mult de o jumătate de duzină de proiectile pentru fiecare tun. Singurele indicaţii privind conducerea unei apărări a oraşului erau exerciţiile de instrucţie dinaintea războiului, pe care Refior le descria ca fiind „o capodoperă de birocraţie nemţească".

Partidul nazist vorbea despre mobilizarea armatelor de civili care să contribuie la ridicarea unor ziduri de apărare – atât „un cerc de

obstacole” la treizeci de kilometri în afara Berlinului, cât şi un cerc în jurul perimetrului propriu-zis. Cu toate acestea, forţa de muncă la care se putea apela într-o zi era de maximum 70 000 de oameni, dar, de obicei, nu trecea de 30 000. Transportul şi lipsa uneltelor erau problemele principale, dincolo de faptul că cele mai multe fabrici şi birouri din Berlin continuau să funcţioneze ca şi cum nu se întâmpla nimic deosebit.

Reymann l-a desemnat pe colonelul Lohbeck, un ofiţer de geniu, să preia haosul lucrărilor pentru apărare conduse de partid şi a apelat la şcoala de genişti de la Karlhorst pentru a furniza echipe de demolatori. Ofiţerii erau îngrijoraţi din cauza încercărilor lui Speer de a salva podurile din Berlin. Nu-şi puteau scoate din minte execuţiile ofiţerilor din cauza podului de la Remagen. Geniştii lui Reymann supravegheau atât Organizaţia Todt, cât şi Serviciul Forţelor de Muncă ale Reich-ului, ambele mult mai bine utilate decât întreprinderile civile, însă le-a fost imposibil să obţină combustibil şi piese de rezervă pentru excavatoare. Cei mai mulţi dintre cei 17 000 de prizonieri de război din Stalag III D au fost puşi să lucreze în oraş, pentru a ridica baricade şi pentru a săpa gropi în trotuare, la colţul străzilor. Cât de multe au reuşit să realizeze este discutabil, în special fiindcă prizonierii francezi din jurul Berlinului erau în permanenţă acuzaţi că sunt *Arbeitsunlustig* – îndărătnici la lucru – şi că încearcă să fugă din taberele de muncă, în special ca să se întâlnească cu femei germane.

Încercările de a lua legătura cu comandanţii de pe front, care se presupunea că trebuie să furnizeze trupe de luptă pentru apărarea oraşului, au eşuat. Când Refior s-a dus să se întâlnească cu şeful de Stat-Major al lui Heinrici, generalul-locotenent Kinzel, la Cartierul General al Grupului de Armate Vistula, acesta a aruncat doar o privire asupra planului de apărare a Berlinului prezentat şi a spus: „Nebunii ăia din Berlin ar trebui lăsaţi să fiarbă în suc propriu”. Şeful de Stat-Major al Armatei 9, generalul-maior Hölz, a considerat planurile irelevante, dar din alte motive. „Armata 9”, a spus Hölz într-un mod pe care Refior l-a considerat ca fiind prea teatral, „se încăpăţânează să rămână pe Oder. Dacă va fi nevoie, vom cădea acolo la datorie, dar nu ne vom retrage.”

Nici Reymann şi nici Refior n-au înţeles atunci că generalul Heinrici şi echipa sa de la Grupul de Armate Vistula aveau un plan complet diferit de cel al conducerii naziste. Ei sperau să poată preîntâmpina eventualitatea apărării capitalei din spatele zidurilor pentru binele populaţiei civile. Albert Speer îi sugerase lui Heinrici că Armata 9 trebuie să se retragă de pe Oder, ocolind Berlinul. În principiu, Heinrici era de acord. În opinia lui, cea mai bună cale de a evita lupta în oraş era de a-i ordona lui Reymann să-şi trimită toate trupele înainte spre Oder în ultimul moment, ca să lase Berlinul fără

apărători.

Un alt motiv important pentru evitarea unei bătălii în oraş era faptul că naziştii erau hotărâţi să folosească băieţii de paisprezece ani pe post de carne de tun. Atâtea case aveau pe pereţi tablouri ale fiilor ucişi în Rusia, încât plutea în aer o rugăciune mută, cum că ar fi de mii de ori mai bine să se prăbuşească regimul decât să-i trimită pe aceşti copii în luptă. Unii nu se sfiau să numească cu voce tare măsura infanticid, fie că exploata fanatismul Hitlerjugend ameţit de promisiuni, fie că forţa băieţii să îmbrace haina militară sub ameninţarea execuţiei. Profesorii mai în vârstă din şcoli riscau să fie denunţaţi fiindcă îi sfătuiau pe elevi cum să evite să fie recrutaţi. Senzaţia de amărăciune crescuse şi mai mult după discursul ţinut de Goebbels cu câteva săptămâni înainte. „Führer-ul a rostit odată o replică faimoasă", le-a reamintit el. „«Fiecare mamă care a dat naştere unui copil a pus o cărămidă la viitorul poporului nostru»." Era acum clar însă că Hitler şi Goebbels erau gata să sacrifice vieţile acestor copii pentru o cauză pierdută.

Băiatul de paisprezece ani Erich Schmidtke, din Prenzaulauerberg, fusese recrutat „ajutor de tunar" pe lângă un tunar din artileria antiaeriană şi i se ordonase să se prezinte la punctul de comandă al lui Hermann Göring în Reinickendorf. Mama sa, al cărei soţ rămăsese izolat cu armata în Curlandia, era, se înţelege, foarte supărată şi l-a însoţit până la punctul de comandă ducându-i micul geamantan cu câteva lucruşoare. El simţea mai mult respect amestecat cu uimire decât frică propriu-zisă. După trei zile la punctul de comandă, lui şi camarazilor săi li s-a ordonat să se alăture diviziei ce se aduna la Reichssportsfeld, în vestul oraşului, lângă Stadionul Olimpic. Pe drum, copilul şi-a adus aminte de cele spuse de tatăl său când venise în permisie de pe Frontul de Est, şi anume că acum el era capul familiei. S-a hotărât să dezerteze, a fugit şi a stat ascuns până la încheierea războiului. Majoritatea celorlalţi tineri de-o vârstă cu el care se alăturaseră diviziei au fost ucişi.

Aşa-numita Divizie Hitlerjugend adunată de conducătorul tinerilor din Reich, Artur Axmann, era şi ea instruită la Reichssportsfeld cu privire la folosirea armelor antitanc. Axmann le vorbea despre eroismul spartanilor şi încerca să le umple sufletul de o ură neostoită pentru duşman şi de un devotament nemărginit faţă de Adolf Hitler. „Nu există decât victoria sau înfrângerea", le-a spus el. Unii dintre tineri considerau că misiunea sinucigaşă ce se contura în faţa lor era extrem de incitantă. Reinhard Appel se gândea la Co*rnet* al lui Rilke atacându-i pe turci, la fel ca şi generaţia pierdută din 1914, când se oferiseră voluntari. Faptul că un detaşament de fete *Blitzmädel* făcea instrucţie pe Reichssportsfeld dădea un aer şi mai romantic

situaţiei.

Conducerea nazistă pregătea în acelaşi timp şi un *Wehrmachthelferinnenkorps*, personal feminin militar auxiliar. Tinerele femei trebuiau să depună un jurământ de credinţă care începea cu „Jur că voi fi credincioasă şi îl voi asculta întocmai pe Adolf Hitler, Führer-ul şi comandantul suprem al Wehrmacht-ului". Cuvintele jurământului îl făceau să semene cu promisiunile rostite la o ceremonie de căsătorie. Pentru cineva care-şi îndreptase toate impulsurile sexuale în lupta pentru putere, acesta probabil că oferea forma sa proprie de fantezie *ersatz*.

În districtul Wilhelmstrasse al ministerelor, oficialităţile guvernamentale încercau să-i convingă pe puţinii diplomaţi rămaşi în oraş că „decodificau telegramele dintre Roosevelt şi Churchill la două ore după ce fuseseră trimise". Între timp, circulau zvonuri despre trupe de şoc comuniste ce se formau în partea estică, „roşie", a oraşului, cu scopul de a-i lichida pe nazişti. „Atmosfera de la vârf este de disperare totală", raporta la Stockholm ataşatul militar suedez. „Au luat hotărârea de a-şi vinde scump pielea." De fapt, singurele acţiuni de sabotaj veneau din partea cealaltă a baricadei, când membrii grupării controlate de sovietici *Freies Deutschland*, în uniforme Wehrmacht, reuşeau să se strecoare printre liniile germane şi să avanseze spre Berlin. Rareori făceau mai mult decât să taie câteva cabluri. Mai târziu, *Freies Deutschland* a pretins că grupul său de rezistenţă Osthafen a aruncat în aer un depozit de muniţie în Berlin, dar realitatea fusese cu totul alta.

Pe 9 aprilie, câţiva opozanţi bine cunoscuţi ai regimului au fost măcelăriţi de SS în diverse lagăre de concentrare. Se dăduse ordinul ca aceştia să moară înainte ca inamicul să ajungă la ei şi să-i elibereze. În Dachau, Johann Georg Elser, comunistul care încercase să-l ucidă pe Hitler în Bürgerbräukeller, pe 8 noiembrie 1939, a fost ucis. Dietrich Bonhoeffer, amiralul Canaris şi generalul Oster au fost executaţi în Flossenbürg, iar Hans von Dohnanyi în Sachsenhausen.

„Vine ziua răzbunării!" – *Die Vergeltung kommt!* – fusese sloganul propagandistic al naziştilor pentru armele V. Cuvintele aveau acum o altă rezonanţă, una înspăimântătoare, pentru ofiţerii de pe frontul Oder, care rămăseseră pe poziţii în aşteptarea masacrului. De data aceasta, venise ziua răzbunării sovietice şi ştiau că nici o armă miraculoasă nu mai putea să-i salveze. Mulţi dintre ei, aflaţi sub impresia puternică a momentului, îşi minţeau oamenii chiar mai mult decât o făcuseră înaintea altor înfrângeri similare, promiţându-le arme miraculoase, trimiterea de întăriri sau chiar vorbindu-le de pierderile masive suferite de coaliţia inamică. Toate acestea aveau să contribuie, până la sfârşitul bătăliei, la dispariţia oricărui sentiment de datorie şi

de disciplină.

Până şi printre membrii Waffen SS începuseră să apară resentimente, neîntâlnite înainte printre soldaţi şi ofiţeri. Eberhard Baumgart, arhivarul Diviziei SS *30. Januar*, s-a dus la Cartierul General să se ocupe de un raport şi a observat cu stupoare că santinelele nu voiau să-l lase să intre. Ceea ce a văzut pe fereastră i-a oferit curând explicaţia. „Mi se părea că visez", scria el mai târziu. „Ofiţeri în uniforme strălucitoare se învârteau încoace şi încolo cu femei uşoare în rochii ţipătoare, pe geamuri ieşea un fum gros de la ţigări, se auzeau muzică, gălăgie, râsete, ţipete, clinchet de pahare." Baumgart a fost şi mai afectat a doua zi, când Georg, translatorul germano-rus, i-a arătat o caricatură din *Pravda* înfăţişându-i pe Hitler, Göring şi Goebbels într-o orgie la Cancelaria Reich-ului. Dedesubt scria: „Fiecare zi în care soldatul german rezistă ne prelungeşte viaţa."

În locul armelor miraculoase, mulţi membri Volkssturm şi ai altor unităţi improvizate au primit arme total nefolositoare, ca *Volkshandgranate 45*. Această „grenadă de mână a omului obişnuit" nu era altceva decât un bulgăre de ciment, în jurul unei încărcături explozive, cu un detonator nr.8. Era mai periculoasă pentru cel care o arunca decât pentru ţintă. Un detaşament de ofiţeri cadeţi ce aveau în faţă o armată de tancuri de gardă a primit puştile capturate de la armata franceză în 1940 şi numai cinci încărcătoare fiecare. Caracteristic pentru imensa propagandă nazistă, germanii au continuat să creeze unităţi cu denumiri pompoase – fie *Sturmzug*, căreia îi lipsea orice armă capabilă de a distruge ceva, fie *Panzerjadgkompanie*, care se presupunea că ar fi trebuit să urmărească tancurile pe jos.

O altă formaţiune care avea cele mai multe motive să se teamă de consecinţele unei posibile capturări era Divizia 1 a Armatei Ruseşti de Eliberare a generalului Vlasov. Fusese ideea lui Himmler să aducă divizia lui Vlasov pe frontul de pe Oder. Îi fusese greu să-l convingă pe Hitler, căruia încă îi displăcea ideea folosirii trupelor slave. Statul-Major General german sprijinise la un moment dat, după începutul războiului, ideea constituirii unei armate ucrainene de un milion de oameni, dar Hitler respinsese planul, hotărât să realizeze separarea totală de *Herrenmensch und das Sklavenvolk*. Iar apoi, modul îngrozitor în care fuseseră trataţi ucrainenii sub Rosenberg şi Gauleiter-ul Koch în Ucraina risipise toate speranţele Wehrmacht-ului.

La începutul lui aprilie, generalul Vlasov, însoţit de un ofiţer de legătură şi un translator, a vizitat Cartierul General al Grupului de Armate Vistula pentru a discuta cu generalul Heinrici. Vlasov era un bărbat înalt, uscaţiv, cu „ochi pătrunzători" ce ieşeau în evidenţă pe faţa-i palidă, cu o bărbie ce părea cenuşie chiar şi atunci când era proaspăt ras. După câteva cuvinte pline de optimism din partea lui Vlasov, Heinrici a întrebat brusc şi direct cum avea să se comporte în

luptă o astfel de divizie recent formată. Ofiţerii germani erau îngrijoraţi că aceşti voluntari ruşi aveau să refuze în ultimul moment să lupte împotriva compatrioţilor lor. Acum, că al Treilea Reich era sortit pieirii, în afara disperării era greu de găsit un alt stimulent în luptă pentru voluntarii lui Vlasov.

Vlasov nu a încercat să-l îmbrobodească pe Heinrici. I-a explicat că planul său iniţial fusese acela de a constitui cel puţin şase divizii, în cel mai bun caz zece, formate din prizonierii de război din lagăre. Problema era că autorităţile naziste nu fuseseră de acord cu ideea înainte de a fi prea târziu. Era conştient de riscul reprezentat de propaganda sovietică îndreptată spre oamenii aflaţi în subordinea sa. Cu toate acestea, era de părere că ar trebui să li se dea şansa să-şi dovedească loialitatea într-un atac asupra unuia dintre capetele de pod de pe Oder.

Generalul Busse a ales pentru ei un sector lipsit de importanţă la Erlenhof, la sud de Frankfurt an der Oder. Grupurile de recunoaştere sovietice din Armata 33 le-au identificat prezenţa aproape imediat, difuzoarele intrând imediat în acţiune. Înaintarea grupului de *vlasovţî* a început pe 13 aprilie. După două ore şi jumătate de luptă, Divizia 1 a creat o breşă de cinci sute de metri adâncime, dar focul artileriei a fost atât de puternic, încât au trebuit să se culce la pământ. Generalul Buniacenko, comandantul lor, neprimind sprijinul aerian sau de artilerie promis de germani, şi-a retras oamenii, nesocotind ordinele lui Busse. Divizia lui Vlasov a pierdut trei sute şaptezeci de oameni, inclusiv patru ofiţeri. Busse a fost extrem de furios şi, la recomandarea sa, generalul Krebs a ordonat ca divizia să fie retrasă de pe front şi să i se ia armele pentru a fi folosite „în scopuri mai bune”. *Vlasovţî* au fost foarte supăraţi. Şi-au justificat retragerea prin lipsa de sprijin din partea artileriei, dar probabil că nimeni nu-i avertizase că bateriile germane îşi păstrau ultimele încărcătoare pentru marele atac ce avea să urmeze.

În timpul primelor două săptămâni din aprilie, au continuat luptele sporadice în capetele de pod. Atacurile sovietice erau menite să le adâncească. În spatele Oderului, activitatea era şi mai intensă. Douăzeci şi opt de armate sovietice trebuiau să se regrupeze şi să se repoziţioneze în cincisprezece zile. Comandantul Armatei 70, generalul-colonel Popov, a trebuit să le dea ordine comandanţilor corpurilor de armată chiar înainte de a primi ultimele instrucţiuni de la superiorii săi.

Mai multe armate aveau de acoperit distanţe mari într-un timp foarte scurt. În concordanţă cu reglementările de luptă ale sovieticilor, o coloană mecanizată trebuia să se deplaseze o sută cincizeci kilometri pe zi, dar Divizia 200 puşcaşi a Armatei 49 a reuşit să acopere trei

sute cincizeci şi opt kilometri în doar douăzeci şi cinci de ore. În Armata 3 şoc, care fusese retrasă din operaţiunile din Pomerania, soldaţii se temeau că nu vor ajunge niciodată înapoi la timp şi că „urmau să ajungă la Berlin, numai când toţi ceilalţi aveau să-şi ridice pălăriile şi să plece acasă". Nici un *frontovik* adevărat nu dorea să piardă punctul culminant al războiului. El cunoştea invidia pe care o stârnise Frontul 1 bielorus în tot restul Armatei Roşii.

Cu toate că adevăraţii *frontoviki* erau hotărâţi să fie martorii victoriei din Berlin, numărul dezertărilor a crescut pe măsură ce ofensiva se apropia. Mulţi dintre cei care dispăreau fuseseră recrutaţi recent, în special polonezi, ucraineni şi români. Creşterea numărului dezertorilor însemna şi sporirea numărului de jafuri, vandalisme şi acţiuni violente îndreptate împotriva populaţiei civile: „Unii dintre dezertori le luau căruţele cetăţenilor din localităţile respective, le încărcau cu diferite bunuri furate şi, sub pretextul că le rechiziţionează pentru armată, se îndepărtau de zona frontului pentru a merge înapoi, cât se putea de departe."

Regimentele de puşcaşi NKVD din spatele Frontului 1 ucrainean au arestat trei sute cincizeci şi cinci de dezertori în prima parte a lunii aprilie. Frontul 1 bielorus era şi mai îngrijorat în legătură cu disciplina trupelor, după cum arată un raport din 8 aprilie. „Mulţi soldaţi se mai află încă în zonele din spatele frontului şi pretind că au fost despărţiţi de unităţile lor. De fapt, aceştia sunt dezertori. Înfăptuiesc acte de vandalism, de violenţă şi jafuri. De curând au fost arestate până la şase sute de persoane în sectorul de responsabilitate a Armatei 61. Toate şoselele sunt înţesate cu vehicule şi căruţe folosite atât de personalul militar aflat în misiuni legitime, cât şi de cei care le-au furat. Le lasă în stradă sau în curţi şi pornesc să hoinărească în jurul depozitelor sau zonelor rezidenţiale, în căutare de diverse lucruri. Mulţi dintre soldaţi, subofiţeri şi chiar ofiţeri nici nu mai arată ca nişte membri adevăraţi ai Armatei Roşii. Se trec cu vederea devieri grave de la uniforma standard. Devine din ce în ce mai dificil să se facă diferenţa între un soldat şi un ofiţer sau între soldaţi şi civili. Au avut loc cazuri periculoase de încălcare a ordinelor superiorilor."

Regimentele NKVD şi SMERŞ şi-au continuat activitatea obişnuită de urmărire şi de arestare a suspecţilor. După părerea lui Beria, erau excesiv de zeloşi, dar şi insuficient de selectivi. Trimiseseră peste 148 540 de prizonieri în lagărele NKVD din Uniunea Sovietică, cu toate că „nici măcar jumătate din ei nu erau în stare să desfăşoare munci fizice". Pur şi simplu, îi făcuseră pachet pe oamenii „ce fuseseră arestaţi ca urmare a verificărilor efectuate în zonele din spatele frontului ocupate de Armata Roşie". Cu toate acestea, priorităţile nu se schimbaseră. Polonezii patrioţi erau încă consideraţi la fel de periculoşi ca şi naziştii. Iar regimentele NKVD continuau să

întâlnească grupuri mici de militari germani rămaşi în urmă, care încercau să se strecoare printre liniile Armatei Roşii, după luptele din Silezia şi Pomerania. Aceste mici grupuri atacau adesea vehiculele răzleţe întâlnite în drum pentru a face rost de mâncare, iar autorităţile militare sovietice reacţionau la fel cum o făcuseră germanii în Uniunea Sovietică, distrugând satele învecinate şi omorând civili.

Ofiţerii şi soldaţii Armatei Roşii era tensionaţi, dar încrezători. Piotr Mitrofanovici Sebelev, locţiitorul comandantului unei brigăzi de genişti, tocmai fusese promovat la gradul de locotenent-colonel, la vârsta de douăzeci şi doi de ani. „Bună, mamă, tată, Şura şi Taia", scria el acasă pe 10 aprilie. „În momentul de faţă totul este aici de un calm neobişnuit şi, prin urmare, înspăimântător. Am fost la un concert ieri. Da, nu fiţi surprinşi, la un concert dat de artişti de la Moscova. Ne-a înveselit pe toţi. Nu putem să nu ne gândim cât de bine ar fi dacă războiul s-ar sfârşi mai repede, dar cred că depinde în principal de noi. S-au întâmplat două incidente ieri despre care trebuie să vă povestesc. M-am dus pe linia frontului cu un bărbat din ariergardă. Am ieşit din pădure, am urcat pe o movilă nisipoasă şi ne-am culcat la pământ. Oderul se întindea în faţa noastră cu o limbă mare de pământ ieşită la suprafaţă. Limba de pământ era ocupată de nemţi. În spatele Oderului, oraşul Küstrin, un oraş obişnuit. Deodată, în jurul meu, a început să zboare nisip ud şi imediat am auzit o împuşcătură: nemţii ne văzuseră şi începuseră să tragă în noi de pe poziţiile pe care le ocupau."

„Acum două ore, ofiţerii noştri de recunoaştere ne-au adus un caporal german capturat, care a luat poziţia de drepţi în faţa mea şi m-a întrebat imediat prin translator: «Unde mă aflu, domnule ofiţer? Printre trupele lui Jukov sau în banda lui Rokossovski?» Am râs şi i-am spus în germană: «Te afli în mijlocul trupelor Frontului 1 bielorus, comandat de mareşalul Jukov. Dar de ce numeşti trupele mareşalului Rokossovski o bandă?» Caporalul a răspuns: «Nu respectă nici o regulă când luptă. De-asta soldaţii germani îi consideră o bandă»."

„O altă noutate. Aghiotantul meu, Kolia Kovalenko, a fost rănit la braţ, dar a fugit din spital. L-am certat pentru asta, dar el a înjurat şi a spus: «Îmi răpiţi onoarea de a fi unul dintre primii militari ce vor intra în Berlin cu băieţii noştri.» […] Rămas-bun, vă sărut pe toţi. Al vostru, Piotr."

Cea mai mare grijă a majorităţii celor implicaţi cu adevărat în război era legată de înaintarea rapidă a aliaţilor occidentali. În Armata 69, Direcţia Politică a raportat că soldaţii credeau că „înaintăm prea încet, iar germanii îşi vor preda capitala în mâinile englezilor şi americanilor".

Membrii Komsomol din Armata 4 tancuri de gardă se pregăteau

pentru atac punându-i pe militarii cu experienţă să discute cu noii veniţi despre realităţile bătăliei. Membrii Komsomol îi ajutau şi pe cei semianalfabeţi să scrie scrisori celor de acasă. Erau foarte mândri că reuşiseră să cumpere un tanc T-34 cu banii lor. Tancul lor *Komsomoleţ* distrusese deja câteva tancuri inamice şi alte vehicule blindate şi „zdrobise mulţi friţi sub şenile". La şedinţe, li se aducea aminte membrilor de partid că „toţi comuniştii au datoria să ia poziţie împotriva jafurilor şi a beţiei".

Între timp, regimentele de artilerie „acordau o atenţie deosebită înlocuirii celor căzuţi". Se aşteptau ca pierderile să crească dramatic odată ajunşi la Berlin, când echipele de artilerişti aveau să atace în câmp deschis. Prin urmare, toţi membrii echipelor trebuiau să fie instruiţi pentru a fi capabili să îndeplinească oricând sarcinile celorlalţi. Iar fiecare regiment pregătea şi o rezervă capabilă să-i înlocuiască pe cei ucişi sau răniţi.

Pentru păstrarea secretului, „populaţia locală a fost trimisă douăzeci de kilometri în spatele frontului". S-au oprit comunicaţiile radio şi au fost agăţate afişe lângă fiecare telefon de campanie: „Nu vorbi despre lucruri despre care nu ar trebui să vorbeşti".

Pe de altă parte, pregătirile germanilor accentuau măsurile drastice ce urmau să se ia împotriva tuturor celor care aveau să eşueze în misiunile primite, ca şi împotriva familiilor lor, indiferent de grad. S-a anunţat că generalul Lasch, comandantul Garnizoanei Königsberg, fusese condamnat la moarte prin spânzurare *in absentia* şi toată familia sa fusese arestată potrivit Legii *Sippenhaft*, privind persecutarea membrilor apropiaţi ai familiilor trădătorilor cauzei naziste.

Agonia finală a Prusiei Orientale afecta moralul berlinezilor aproape în aceeaşi măsură ca şi ameninţarea ce venea de pe Oder. Pe 2 aprilie, artileria sovietică a început executarea barajului pentru a susţine infiltrarea în centrul Königsbergului. Locotenentul-major Inozemstev, un ofiţer sovietic de artilerie, scria în jurnalul său, pe data de 4 aprilie, că şaizeci de proiectile trase de bateria sa transformaseră o clădire fortificată „într-o grămadă de pietre". NKVD avea grijă să nu scape nimeni. „Soldaţii încercuiţi din Königsberg îşi pun haine civile ca să scape. Documentele trebuie verificate cu şi mai mare atenţie în Prusia Orientală."

„Forţele aeriene sunt foarte eficiente", scria Inozemstev pe 7 aprilie. „Utilizăm aruncătoare de flăcări pe scară largă. Dacă există măcar un neamţ în clădire, este scos afară de foc. Nu se pune problema să ne luptăm pentru vreun etaj sau pentru vreo amărâtă de clădire. Este clar pentru toată lumea că raidurile ce vor duce la cucerirea Königsbergului vor rămâne în istorie ca un exemplu clasic de cucerire a unui oraş mare." Ziua următoare, când Safonov,

camaradul său, a fost ucis, regimentul a tras o salvă de artilerie înspre fortăreaţă în semn de salut.

Distrugerile au fost îngrozitoare. Mii de soldaţi şi de civili au fost îngropaţi sub dărâmături. „În aer pluteşte mirosul de moarte", scria Inozemstev, „fiindcă mii de cadavre se descompun literalmente sub ruine." Pe măsură ce răniţii umpleau până la refuz orice pivniţă ce putea fi folosită ca adăpost, generalul Lasch şi-a dat seama că nu mai exista nici o speranţă. Armata 11 gardă şi Armata 43 îşi croiseră drum în oraş. Chiar şi locţiitorul lui, Gauleiter-ul Koch, milita acum pentru abandonarea oraşului, dar toate legăturile cu Peninsula Samland fuseseră tăiate. S-a încercat varianta încropirii unui contraatac, dar toate planurile au eşuat într-un haos total, în noaptea de 8 aprilie. Bombardamentele blocaseră multe dintre traseele ce duceau la linia de începere a contraofensivei. Conducerea locală a partidului, fără să-i spună lui Lasch, le transmisese civililor să se adune pentru a putea să fugă când avea să se creeze o breşă în linia frontului. Masiva lor concentrare a fost remarcată de posturile de observare ale artileriei sovietice şi mulţi dintre ei au fost masacraţi.

În ziua următoare, în fumul care învăluia oraşul se vedeau numai dârele strălucitoare lăsate de katiuşe. Toţi civilii rămaşi în viaţă atârnaseră cearşafuri albe la ferestre ca să arate că se predau şi chiar încercau să le ia puştile soldaţilor germani. Lasch ştia că acesta era sfârşitul. Ştia că nu se putea aştepta la nici un ajutor din partea Reich-ului şi nu dorea să prelungească agonia inutilă a refugiaţilor şi localnicilor. Numai SS-ul voia să lupte mai departe, dar toate încercările au eşuat. În dimineaţa zilei de 10 aprilie, Lasch şi alţi ofiţeri germani pe post de negociatori s-au dus la Cartierul General al mareşalului Vasilevski. Trupele rămase în viaţă în garnizoană, în jur de 30 000 de oameni, au ieşit mărşăluind pentru a fi luaţi prizonieri. Ceasurile şi orice obiecte folositoare le-au fost smulse în grabă de soldaţii Armatei Roşii care reuşiseră să descopere depozitele de alcool. Femeile şi fetele erau violate, fără ca nimeni să intervină, pe străzile oraşului în ruine.

Inozemstev a făcut turul capitalei fumegânde a Prusiei Orientale. „Un Bismarck de bronz se holbează la noi cu un singur ochi – o parte din cap i-a fost spulberat de un proiectil – şi la o fată din trupele sovietice ce reglementează înaintarea vehiculelor şi patrulelor călare ale Armatei Roşii. Pare că întreabă: «De ce sunt ruşii aici? Cum a fost posibil?»"

Căderea Prusiei Orientale şi a Pomeraniei a fost accentuată de un eveniment tragic. În noaptea de 16 aprilie, vaporul-spital *Goya*, care transporta aproape 7 000 de refugiaţi, a fost scufundat de un submarin sovietic. Numai o sută şaizeci şi cinci dintre ei au fost salvaţi.

Atacul asupra Berlinului era aşteptat din moment în moment. Pe 6 aprilie, la Cartierul General al Grupului de Armate Vistula, se nota în jurnalul de război: „Pe frontul Armatei 9 se desfăşoară activităţi animate – zgomotul motoarelor şi şenilelor de tanc se aude şi în sectorul aflat la sud-vest de Küstrin şi în cel aflat la nord-est, lângă Kienitz". Germanii estimau că atacul avea să înceapă în două zile.

Cu toate acestea, cinci zile mai târziu se aflau încă în aşteptare. Generalul Krebs de la Zossen îi semnala lui Heinrici, pe 11 aprilie: „Führer-ul aşteaptâ ofensiva rusească împotriva Grupului de Armate Vistula pe 12 sau 13 aprilie". A doua zi, Hitler i-a spus lui Krebs să-i telefoneze lui Heinrici şi să insiste că „Führer-ul ştie din instinct că atacul va începe într-o zi sau două, pe 13 sau 14 aprilie". Hitler încercase să ghicească data exactă a invaziei din Normandia cu un an în urmă, dar nu reuşise. Acum încerca din nou să-şi uimească admiratorii cu capacităţile sale premonitorii neobişnuite. Părea că este unul dintre puţinele moduri în care mai putea să încerce să demonstreze că mai controlează, într-o oarecare măsură, evenimentele.

Pe 12 aprilie, Filarmonica din Berlin a avut ultimul spectacol. Albert Speer, care l-a organizat, îi invitase pe marele amiral Dönitz şi pe aghiotantul lui Hitler, colonelul von Below. Sala era luminată potrivit ocaziei, în ciuda raţionalizării consumului de energie electrică. „Concertul ne-a purtat înapoi în altă lume", scria Below. Programul a inclus Concertul pentru vioară de Beethoven, Simfonia a VIII-a de Bruckner – Speer a pretins mai târziu că, în felul acesta, semnalase orchestrei că venise momentul să părăsească Berlinul imediat după spectacol ca să nu fie înrolaţi cu forţa în Volkssturm – şi partea finală, *Götterdämmerung* de Wagner. Chiar dacă Wagner nu adusese publicul înapoi în realitatea sumbră, momentul de evadare nu a durat mult. Se spune că imediat după concert partidul nazist a trimis membri ai Hitlerjugend să aştepte la ieşirea din sală, în uniforme, cu coşuri pline de capsule cu cianură pe care să le ofere publicului la plecare.

Pe 14 aprilie, când atacul încă nu începuse, Hitler a emis un „ordin de zi" către Grupul de Armate Vistula. După cum era de aşteptat, se accentua faptul că „oricine nu-şi va îndeplini misiunea va fi tratat ca un trădător al poporului". Continua cu relatări mistificatoare din istoria germanilor şi cu referiri la respingerea turcilor în faţa Vienei: „De această dată, bolşevicii se vor confrunta cu soarta străveche a asiaticilor". De fapt, Viena tocmai căzuse în mâinile hoardelor estice şi nu mai exista nici o speranţă de recucerire.

A doua zi, un tânăr de şaisprezece ani din Berlin, Dieter Borkovski, descria ce văzuse într-un S-Bahn aglomerat din Anhalter Bahnhof. „Teroarea se putea citi pe feţele oamenilor. Erau plini de

furie şi disperare. Nu mai auzisem niciodată astfel de blesteme şi înjurături. Brusc, cineva a strigat acoperind zgomotul: «Linişte!» Am văzut un soldat pipernicit, cu două Cruci de Fier şi cu Crucea Germană de Aur agăţate pe piept. Pe mânecă avea o insignă cu patru tancuri de metal, ceea ce însemna că distrusese patru vehicule blindate într-o luptă directă. «Trebuie să vă spun ceva», a strigat el şi toţi cei din vagon au tăcut. «Chiar dacă nu vreţi să mă ascultaţi, nu vă mai văicăriţi. Trebuie să câştigăm acest război. Nu trebuie să ne pierdem curajul. Dacă ceilalţi câştigă războiul şi dacă ne vor face măcar în parte ce le-am făcut noi în teritoriile ocupate, în câteva săptămâni nu va mai rămâne nici un german.» Liniştea din vagon se făcuse atât de adâncă, încât ai fi putut auzi şi o muscă."

CAPITOLUL 13

Americanii pe Elba

Pe măsură ce armatele aliate se apropiau de inima Germaniei din ambele direcţii, berlinezii spuneau că optimiştii „învăţau engleza, iar pesimiştii rusa". Ministrul de Externe nazist, Joachim von Ribbentrop, care nu avea deloc simţul umorului, anunţase, în cadrul unui dineu diplomatic, că „Germania a pierdut războiul, dar stă încă în puterea ei să decidă în favoarea cui". Această declaraţie îl deranjase atât de profund pe Stalin la începutul lunii aprilie.

Imediat după încercuirea pe 2 aprilie, lângă Ruhr, a peste 300 000 de oameni din Grupul de Armate B, aflat sub comanda lui Model, diviziile Armatei 9 a SUA a generalului Simpson au început cursa spre Elba, aflată faţă în faţă cu Berlinul. Toată lumea, inclusiv comandantul lor de armată, era convinsă că obiectivul final era capitala Reich-ului. După divergenţele avute cu britanicii, Eisenhower lăsase deschisă problema capturării Berlinului ca pe o posibilitate distinctă. A doua parte a ordinelor primite de Simpson specificau că Armata 9 trebuia să „exploateze orice ocazie pentru a cuceri un cap de pod peste Elba şi să fie pregătită să continue înaintarea spre Berlin sau spre nord-est".

Divizia 2 tancuri – poreclită „Iadul pe roţi" – era cea mai puternică dintre forţele terestre americane. Avea în compunere un mare număr de oameni puternici şi călită în focul luptelor, proveniţi din sud, care se înrolaseră în timpul marii recesiuni economice americane. Comandantul diviziei, generalul-maior Isaac D. White, îşi

planificase traseul spre Berlin cu mult timp înainte. Ideea sa era să traverseze Elba lângă Magdeburg. Armata 9 a SUA urma să folosească autostrada ce ducea spre capitală drept direcţie principală de ofensivă. Cel mai apropiat rival în cursa spre Berlin era Divizia 83 infanterie, „Circul zdrenţăros", un amestec ciudat de vehicule şi echipamente capturate vopsite într-un verde-măsliniu şi marcate cu o stea albă. Ambele divizii au ajuns la râul Weser, pe 5 aprilie.

În nordul acestora, Divizia 5 tancuri se îndrepta spre Tangermünde, iar în extrema stângă a frontului lui Simpson, diviziile 84 şi 102 infanterie forţau pătrunderea spre Elba pe fiecare parte a confluenţei cu Havel. Momentan, avansul fusese încetinit din cauza grupărilor de rezistenţă răzleţe, formate în special din detaşamente SS, dar majoritatea trupelor germane s-au predat foarte uşor. Echipajele americane se opreau numai ca să realimenteze sau să-şi repare vehiculele. Erau încă murdari şi nebărbieriţi. Adrenalina datorată înaintării rapide aproape că le substituise nevoia de somn şi odihnă. Divizia 84 stătea pe loc când a primit ordinul să ocupe Hanovra, dar, patruzeci de ore mai târziu, era gata să se deplaseze din nou. Eisenhower l-a vizitat în Hanovra pe comandantul diviziei, generalul-maior Alexander Bolling, pe data de 8 aprilie, într-o duminică.

„Alex, unde pleci de aici?" l-a întrebat Eisenhower. „Domnule general, intenţionăm să mergem tot înainte. Avem drum liber spre Berlin şi nimic nu ne mai poate opri."

„Ţine-o tot aşa", i-a spus comandantul suprem, punându-i o mână pe umăr. „Îţi urez tot norocul din lume şi nu lăsa pe nimeni să te oprească." Bolling a considerat că aceste cuvinte erau o confirmare clară că obiectivul lor era Berlinul.

În stânga Armatei 9 a SUA, Armata 2 britanică, comandată de generalul Dempsey, ajunsese la Celle şi era aproape de eliberarea lagărului de concentrare de la Belsen. Între timp, în dreapta lui Simpson, Armata 1 a generalului Hodges se îndrepta spre Dessau şi Leipzig. Armata 3 a generalului George Patton forţase înaintarea şi ajunsese în cea mai înaintată poziţie, în Munţii Harz, trecând pe lângă Leipzig, pe la sud. Joi, 5 aprilie, Martin Bormann îşi nota în jurnalul său: „Bolşevicii lângă Viena. Americanii în Thüringer Wald". Nu era nevoie de alte comentarii privitoare la dezintegrarea Marii Germanii.

Viteza cu care înainta Patton a avut şi un efect secundar nedorit. Trupele SS, ajutate de multe ori de organizaţiile locale ale Volkssturm, executau un mare număr de oameni, masacrând prizonierii din lagărele de concentrare şi pe cei condamnaţi la muncă silnică. La fabrica din Thekla, acolo unde se produceau manual aripi de avion, situată la trei kilometri nord-est de Leipzig, trei sute de prizonieri au fost băgaţi cu forţa de forţele SS şi forţele auxiliare Volkssturm într-o

clădire izolată. Toate ferestrele au fost blocate, după care SS-ul a aruncat în interior bombe incendiare. Cei care au reuşit să iasă din clădire au fost mitraliaţi fără milă. Numai trei francezi au supravieţuit măcelului. Peste o sută de prizonieri aliaţi – majoritatea prizonieri politici francezi – au fost executaţi în curtea interioară a închisorii din Leipzig. O coloană formată din 6 500 de femei de mai multe naţionalităţi, provenite din grupul de fabrici HASAG, situat la doi kilometri nord-est de Leipzig, mărşăluia spre Dresda. Avioanele de recunoaştere ale Aliaţilor le-au văzut de-a lungul drumului. Prizonierele prea slăbite pentru a continua marşul fuseseră împuşcate de santinelele SS şi împinse în şanţul de lângă drum. Hainele vărgate în dungi albastre şi albe, specifice lagărelor de concentrare, „marcau şoseaua şi calvarul acestor femei năpăstuite".

Între timp, în sudul Germaniei, Grupul de Armate 6 – compus din Armata 7 a generalului Patch şi Armata 1 a generalului de Lattre de Tassigny – forţase trecerea dincolo de Pădurea Neagră. Flancul său stâng avansase în Suabia. După capturarea oraşului Karlsruhe, s-a deplasat spre Stuttgart. Eisenhower, care era încă îngrijorat de Fortăreaţa Alpină, dorea ca armatele să fie direcţionate spre sud-estul zonei Salzburg, pentru a se întâlni cu forţele sovietice în valea Dunării.

Civilii germani stăteau şi priveau uimiţi trupele americane. Soldaţii americani tolăniţi în jeepuri, fumând sau mestecând chewing-gum, nu semănau deloc cu ideea de soldat pe care o aveau ei. În plus, vehiculele acestora vopsite într-o culoare măslinie şi chiar şi tancurile erau personalizate, purtând diferite nume de fete. Cu toate acestea, însă, unele obiceiuri soldăţeşti se dovedeau a fi universal valabile. Pe toată durata retragerii, trupele Wehrmacht-ului jefuiseră la întâmplare, fără nici un fel de jenă, iar acum era rândul Aliaţilor eliberatori.

Se pare că jafurile înfăptuite de forţele aliate începuseră cu mult înaintea traversării frontierei germane. „În baza constatărilor făcute", se specifica într-un raport american asupra situaţiei din Ardeni, „se poate spune fără echivoc că furturile şi deposedarea cu forţa a bunurilor de pe proprietăţile civililor belgieni de către trupele SUA au avut loc la o scară considerabilă." Se înregistraseră un număr impresionant de explozii controlate pentru distrugerea seifurilor. Pe măsură ce forţele americane avansau în centrul şi sudul Germaniei, poliţia militară americană afişase semne şi plăcuţe de avertizare la intrarea în sate, „Se interzic viteza excesivă, jaful şi fraternizarea", cu efect redus, însă, asupra celor vizaţi.

Mult mai la nord, un ofiţer din rândurile Gărzilor Scoţiene, ajuns judecător, scria că numele de cod al traversării Rinului, Operaţiunea

Plunder (Jaful), fusese cel mai adecvat pentru a descrie realitatea din teren. El spunea cum geamurile sparte ale magazinelor erau un adevărat „paradis" pentru jefuitori. „Nu se putea face mai mult pentru limitarea jafurilor decât permiterea «rechiziţionării» articolelor de mici dimensiuni. Tancurile depăşiseră acest impediment pentru că puteau să care orice, de la maşini de scris la aparate de radio. […] Îi boscorodeam pe cei din plutonul meu pentru că mai mult se ocupau de prada de război decât de verificarea caselor, până în momentul în care mi-am dat seama că eu însumi luasem două binocluri!"

Cei care acţionau independent, precum echipele SAS, aveau posibilitatea să-şi manifeste lăcomia din plin. Un ofiţer comenta că „Monty era foarte critic cu privire la prada de război". Feldmareşalul Alexander părea „mult mai relaxat" în raport cu această problemă. Într-unul sau două cazuri, sub ameninţarea cu arma, fuseseră furate bijuterii de mare valoare din casele de la ţară ale germanilor, în cadrul unor escapade care i-ar fi şocat până şi pe legendarii Raffles. Mai târziu, o trupă SAS a descoperit o colecţie de tablouri adunate de soţia lui Göring. Comandantul escadronului a insistat să-şi aleagă primul prada, după care şi-a lăsat ofiţerii să ia ce vroiau. Pânzele tablourilor au fost scoase din ramă, făcute sul şi băgate în ţevi de mortiere.

Atitudinea generală faţă de război varia de la armată la armată. Astfel, în cadrul trupelor americane şi canadiene, idealiştii credeau că era datoria lor să salveze bătrânul continent şi apoi să se întoarcă acasă cât mai rapid posibil. În schimb, camarazii lor mai cinici se gândeau să exploateze oportunităţile pieţei negre, manifestând un interes nedisimulat faţă de afacerile de acest gen. În cazul ofiţerilor de carieră francezi, abordarea era diferită, aceştia fiind preocupaţi de răzbunarea umilirilor îndurate în 1940 şi de recâştigarea mândriei naţionale. Pe de altă parte, însă, în armata britanică, un ofiţer nou numit în funcţie putea să creadă că va lua parte la „o luptă pe viaţă şi pe moarte pentru democraţie şi libertatea lumii", după care să descopere că, în ciuda acestei tente idealiste, războiul era „tratat mai mult ca un incident din istoria regimentului împotriva unui rival destul de corect". Nu mai este nevoie să adăugăm nimic referitor la cât de departe erau toate aceste opinii de punctul de vedere al ruşilor.

Înaintarea rapidă a americanilor spre centrul Germaniei a generat un amestec de suspiciune şi ultraj moral la Kremlin. Conducerea sovietică, care se plânsese atât de des de încetineala dovedită de Aliaţii vestici în deschiderea celui de-al doilea front, era acum îngrozită de ideea că aceştia ar putea ajunge primii în Berlin. Realitatea supremaţiei puterii aeriene a Aliaţilor, dovedită de trupele germane care se temeau mai mult de avioanele Typhoon şi Mustang decât de Şturmovik, fusese ignorată total la Moscova, probabil în mod

deliberat. Lui Stalin, care nu căutase niciodată explicaţiile fireşti, îi venea greu să înghită faptul că germanii preferau fără îndoială să se predea Aliaţilor vestici, decât Uniunii Sovietice, care le promisese şi recursese la o răzbunare pe scară largă.

„Tanchiştii americani se bucură de excursiile din pitoreştii Munţi Harz", scria Ilia Ehrenburg în *Krasnaia Zvezda*. Germanii se predau „cu o îndârjire fanatică", glumea acesta plin de amărăciune. Se comportau faţă de americani, afirma el, de parcă aparţineau „vreunui stat neutru". Fraza care l-a deranjat cel mai tare pe Averell Harriman a fost comentariul său conform căruia americanii „cucereau folosindu-se de aparatele foto".

Stalin, probabil judecându-i pe alţii după sine, suspecta că Aliaţii vestici, în speranţa că vor ajunge primii în Berlin, vor fi tentaţi să negocieze cu facţiunile naziste. Se agăţase de contactele realizate în Berna, dintre Allen Dulles şi Obergruppenführer-ul SS Wolff, privitoare la o capitulare în Italia, ca de o dovadă a înşelătoriei şi ipocriziei acestora, din prisma negocierilor de pace. De fapt, Dulles fusese contactat şi de un reprezentant al lui Kaltenbrunner, care-i spusese că SS-ul încerca să organizeze o lovitură de stat împotriva partidului nazist şi a fanaticilor din SS care nu acceptau schimbarea şi doreau să continue războiul. După succesul acestei lovituri, SS-ul putea „aranja un transfer sistematic al funcţiunilor administrative către puterile vestice". În plus, omul lui Kaltenbrunner îi vorbise despre deschiderea Frontului de Vest pentru americani şi britanici, în timp ce trupele germane erau redirecţionate spre est – exact scenariul de care se temea Stalin. Din fericire, liderul sovietic n-a aflat atunci de acest plan, dar auzise, totuşi, că forţele americane şi britanice aeropurtate erau pregătite pentru a fi paraşutate deasupra Berlinului, în cazul căderii bruşte a puterii naziste. Într-adevăr, Diviziei 101 aeropurtate îi fusese alocat Aerodromul Tempelhof ca zonă de paraşutare, Divizia 82 aeropurtată urma să sară deasupra Aerodromului Gatow, iar britanicii la Oranienburg, dar, din momentul în care se luase decizia opririi înaintării spre Elba, întreaga operaţiune fusese suspendată temporar. În orice caz, asemenea planuri neprevăzute nu aveau nimic de-a face cu tatonările în vederea obţinerii păcii din partea germanilor. De la declaraţia comună din cadrul Conferinţei de la Casablanca, prin care se insista asupra predării necondiţionate a Germaniei, nici Roosevelt şi nici măcar Churchill nu luaseră serios în considerare negocieri de culise cu liderii nazişti.

Optimismul manifestat de Roosevelt şi de Eisenhower în februarie şi martie, când credeau că pot să câştige încrederea lui Stalin, s-a dovedit fără substanţă în prima săptămână a lunii aprilie. Eisenhower, în controversata telegramă trimisă lui Stalin pe 28 martie, prezentase

clar şi detaliat planurile sale, dar nu primise nici un răspuns. De fapt, pe 1 aprilie, Stalin îl păcălise în mod deliberat atunci când afirmase că Berlinul îşi pierduse importanţa strategică anterioară. Atunci Stalin susţinuse că ofensiva sovietică va începe, probabil, în a doua jumătate a lunii mai (în loc de mijlocul lunii aprilie), că Armata Roşie îşi va concentra atacul mai departe spre sud pentru a face joncţiunea cu Aliaţii şi că numai nişte „forţe secundare" vor fi trimise împotriva Berlinului.

Eisenhower, neştiind că fusese păcălit, l-a informat sec pe Montgomery că Berlinul devenise „doar o locaţie geografică". De asemenea, bazându-se şi pe sprijinul puternic al generalului Marshall, a continuat să respingă cererile lui Churchill, conform cărora americanii şi britanicii „ar trebui să bată palma cu ruşii cât mai departe posibil spre est". Pur şi simplu, nu putea accepta punctul de vedere al premierului britanic şi anume că, atât timp cât deasupra Berlinului mai flutura steagul german, acesta era clar „punctul cel mai important din Germania". Eisenhower credea cu încăpăţânare că axa Leipzig-Dresda, care împărţea Germania în două, era mult mai importantă, fiind totodată convins că şi Stalin credea la fel.

În plus, Eisenhower refuza să se lase influenţat de felul în care Stalin gestiona soarta Poloniei. Cele mai negre temeri ale lui Churchill s-au dovedit întemeiate atunci când şaisprezece lideri ai partidelor democratice poloneze, care fuseseră invitaţi la discuţii cu Jukov, sub pretextul desfăşurării în siguranţă a întrevederii, fuseseră arestaţi la sfârşitul lunii martie de NKVD şi trimişi la Moscova. Chiar dacă Eisenhower crezuse minciunile sale, Stalin era foarte neliniştit. Credea, probabil din cauza paranoiei sale, că Eisenhower ar fi putut face un joc dublu. În orice caz, era ferm hotărât să-i facă pe americani să se simtă vinovaţi. Într-un mesaj agresiv trimis lui Roosevelt, pe 7 aprilie, Stalin a făcut încă o dată referire la propunerile înaintate lui Dulles de germani, în Elveţia. A subliniat şi faptul că Armata Roşie se confrunta cu mult mai multe divizii germane decât aliaţii vestici. „[Germanii] continuă să lupte cu sălbăticie împotriva ruşilor pentru a realiza o joncţiune în Cehoslovacia, de care au nevoie în aceeaşi măsură în care un mort are nevoie de o cataplasmă", îi scria Stalin preşedintelui american, „[ei] predând, în schimb, fără nici un fel de rezistenţă oraşe importante din centrul Germaniei, precum Osnabruck, Mannheim şi Kassel. Nu sunteţi de acord că un asemenea comportament este mai mult decât ciudat şi de neînţeles?"

În mod ironic, decizia total greşită a lui Hitler de a menţine Armata 6 tancuri SS lângă Viena, în momentul în care Berlinul era ameninţat, părea că sprijină teoria Fortăreţei Alpine. Comitetul de informaţii al SHAEF recunoştea, pe 10 aprilie, că „nu există nici o dovadă care să indice că strategia Înaltului Comandament German

este dirijată în vederea ocupării, în cele din urmă, a aşa-numitei redute naţionale". Raportul continua evidenţiind că obiectivul redutei era să lungească războiul până în iarna următoare, în speranţa că alianţa dintre puterile vestice şi Uniunea Sovietică se va destrăma. În acelaşi timp, un alt raport emis în aceeaşi zi era menit să pună capăt acestei idei adânc înrădăcinate. „Interogarea mai multor generali şi ofiţeri superiori germani, recent capturaţi, a relevat că nici unul dintre ei nu a auzit de această redută naţională." Toţi aceştia consideră că un asemenea plan este „ridicol şi inaplicabil".

Nici Stalin, şi nici Churchill nu-şi dădeau seama că preşedintele american nu putea să le citească telegramele, lăsându-i să corespondeze pe aceste probleme. În Vinerea Mare, pe 30 martie, Roosevelt s-a deplasat cu trenul la Warm Springs, în Georgia. Aceasta avea să fie ultima sa călătorie. A fost transportat la limuzina, deja pregătită, aproape inconştient. Toţi cei care l-au văzut au fost profund afectaţi de starea în care se afla. În mai puţin de două săptămâni, Roosevelt avea să moară, iar vicepreşedintele său, Harry Truman, va deveni preşedintele Statelor Unite ale Americii.

Pe 11 aprilie, americanii au ajuns la Magdeburg. A doua zi, au traversat Elba la sud de Dessau. Planurile fuseseră stabilite prin prisma posibilităţii ajungerii la Berlin în decurs de patruzeci şi opt de ore. Estimarea nu fusese nerealistă, deoarece mai rămăseseră doar câteva unităţi SS pe latura vestică a capitalei.

În aceeaşi zi, germanii au fost şocaţi de ferocitatea unui anunţ făcut de o staţie radio a guvernului francez care emitea din Köln. *Deutschland, dein Lebensraum ist jetzt dein Sterbensraum* – „Germania, spaţiul tău vital este acum spaţiul morţii." Era genul de dicton la care s-ar fi aşteptat de la Ilia Ehrenburg.

În acea zi, Ehrenburg a publicat ultimul şi cel mai controversat articol despre război în *Krasnaia Zvezda*, cu titlul *Hvatit* – „Ajunge". „Germania moare într-un mod mizerabil, fără patos sau demnitate", scria el. „Hai să ne amintim paradele pompoase, Sportpalast-ul din Berlin, acolo unde Hitler obişnuia să zbiere că va cuceri întreaga lume. Unde este el acum? În ce gaură de şarpe? El a împins Germania în prăpastie şi acum preferă să stea ascuns." În ceea ce-l privea pe Ehrenburg, „Germania nu mai există: este numai o adunătură enormă de criminali".

Era acelaşi articol în care Ehrenburg, plin de amărăciune, făcea comparaţie între rezistenţa germanilor din Est şi capitulările din Vest. Evoca „teribilele răni ale Rusiei" despre care Aliaţii vestici nici nu voiau să audă. Apoi menţiona nenorocirile provocate de atrocităţile comise de germani în Franţa, precum masacrul de la Oradour. „Există patru asemenea sate în Franţa. Şi câte or mai fi în Bielorusia? Daţi-mi

voie să vă aduc aminte de satele din raionul Leningrad…”

Adesea, retorica inflamatorie a lui Ehrenburg nici măcar nu corespundea propriilor sale opinii şi puncte de vedere. În articolul său, scuza în mod implicit comiterea jafurilor – „Ei bine, femeile germane îşi pierd acum hainele de blană şi argintăria” – în timp ce, de cele mai multe ori, în limbajul Armatei Roşii „comiterea jafurilor” includea implicit violul. Cu toate acestea, el ţinuse o prelegere ofiţerilor de la Academia Militară Frunze, criticând jafurile şi distrugerile comise de Armata Roşie în Prusia Orientală, punându-le pe seama nivelului „extrem de scăzut” de cultură al trupelor. Oricum, singura referire la violurile comise de ruşi a fost că soldaţii „nu «refuzau complimentele» făcute de femeile germane”. Abakumov, şeful SMERŞ, i-a raportat lui Stalin „opiniile incorecte” ale lui Ehrenburg, pe care le considera „dăunătoare din punct de vedere politic”. Acest raport, combinat cu unul similar asupra Prusiei Orientale al contelui von Einsiedel, din Comitetul Naţional pentru o Germanie Liberă – controlat de NKVD – a generat evenimente şi discuţii care au produs o schimbare majoră a politicii sovietice.

Tonul şi conţinutul articolului lui Ehrenburg din 12 aprilie nu erau mai însetate de sânge decât scrierile violente anterioare, dar, spre stupefacţia scriitorului, a fost atacat de la nivel înalt, un semnal clar al schimbării politicii partidului. Ehrenburg avea să recunoască ulterior, plin de amărăciune, că rolul său de bici aţintit asupra germanilor a făcut din el cel mai evident şi mai simbolic sacrificiu în acele circumstanţe. Conducerea sovietică, mai bine mai târziu decât niciodată, îşi dăduse seama că oroarea inspirată de atacurile violente ale Armatei Roşii asupra populaţiei civile era cea care sporea rezistenţa inamicului şi, în plus, avea să complice ocupaţia sovietică postconflict a Germaniei. Conform celor afirmate de Ehrenburg, sovieticii doreau să transforme dorinţa inamicului de a lupta în nehotărâre şi şovăială, „promiţând imunitate tuturor celor care nu făcuseră altceva decât să îndeplinească ordinele lui Hitler”.

Pe 14 aprilie, Gheorghi Aleksandrov, cel mai important ideolog din Comitetul Central şi şeful propagandei sovietice, a replicat în *Pravda*, cu un articol intitulat „Tovarăşul Ehrenburg simplifică prea mult”. În acest articol deosebit de important, care în mod clar fusese verificat de Stalin dacă nu chiar dictat de el, Aleksandrov respingea explicaţia lui Ehrenburg privitoare la predarea rapidă din Vest şi descrierea Germaniei ca fiind „numai o adunătură uriaşă de criminali”. În timp ce unii ofiţeri germani „luptă pentru regimul canibal, alţii aruncă bombe asupra lui Hitler şi clicii sale [complotiştii din iulie] sau îi conving pe germani să depună armele [generalul von Seydlitz şi Liga Ofiţerilor Germani]. Gestapo-ul îi vânează pe oponenţii regimului, iar apelurile adresate populaţiei de a-i denunţa

pe aceştia dovedesc că nu toţi germanii sunt la fel. Aceasta este numai imaginea creată de guvernul nazist, care face eforturi disperate de a întări ideea de unitate naţională. Intensificarea acută a apelurilor la unitate naţională dovedeşte cât de redusă este, de fapt, această unitate". De asemenea, Aleksandrov îl cita pe Stalin – „Cei ca Hitler vin şi pleacă, dar Germania şi poporul german rămân" – slogan apărut pe 23 februarie 1942, dar folosit cu adevărat abia în 1945.

Radio Moscova a preluat şi transmis articolul lui Aleksandrov, iar *Krasnaia Zvezda* l-a retipărit. Devastat, Ehrenburg se afla într-o stare de incertitudine politică. Scrisoarea pe care i-a trimis-o lui Stalin, pledând împotriva nedreptăţii la care fusese supus, n-a primit niciodată răspuns. Probabil că Ehrenburg nu îşi dădea seama de faptul că fusese pedepsit pentru celelalte critici aduse Armatei Roşii şi inabilităţii ofiţerilor acesteia de a-şi controla oamenii din subordine. El relatase modul în care un general sovietic îl repezise pe un soldat pentru că tăiase un petic de piele dintr-o canapea, spunându-i că aceasta ar putea fi folosită de o familie din Uniunea Sovietică. Soldatul replicase cu impertinenţă: „Poate că nevasta dumneavoastră s-ar putea s-o primească, dar în mod sigur a mea nu", şi a continuat să ciopârţească canapeaua. Însă cel mai grav cap de acuzare dintre cele furnizate de Abakumov era cel conform căruia Ehrenburg mai spusese în faţa ofiţerilor de la Academia Frunze că „ruşii reîntorşi din «sclavie» arată bine. Fetele sunt hrănite şi îmbrăcate bine. Articolele noastre din ziare care vorbesc despre persoanele care fuseseră înrobite şi duse în Germania nu sunt convingătoare". Dacă Ehrenburg nu s-ar fi bucurat de o susţinere atât de fervent în rândurile Armatei Roşii, ar fi putut foarte uşor să dispară într-un lagăr din Gulag.

Între timp, direcţiile politice de pe front erau neliniştite din cauza stării de fapt. Raportau că unii ofiţeri îl sprijineau pe Ehrenburg şi erau convinşi „că trebuie să rămânem necruţători cu germanii şi acei Aliaţi vestici care au început să flirteze cu germanii". Linia de partid era oricum clară. „Noi nu-i mai alungăm pe germanii din ţara noastră, situaţie în care sloganul «Omoară un german oriunde vezi unul» părea în întregime justificat. De data aceasta, a venit timpul să pedepsim inamicul în mod corect, pentru toate faptele sale mârşave." Chiar dacă ofiţerii politici îl citau pe Stalin şi al său dicton „Cei ca Hitler vin şi pleacă…", faptul nu părea să aibă vreo valoare şi să conteze foarte mult pentru soldaţi. „Mulţi soldaţi m-au întrebat", raporta un ofiţer politic, „dacă Ehrenburg continuă să scrie şi mi-au spus că ei încă îi caută articolele în fiecare ziar pe care-l găsesc."

Schimbarea politicii, chiar înaintea marii ofensive, survenise mult prea târziu pentru soldaţii plini de ură personală şi saturaţi de ura indusă de propaganda ultimilor trei ani. Una dintre cele mai edificatoare remarci fusese făcută în mod neintenţionat de un

comandant de divizie din subordinea lui Jukov, generalul Maslov. El descria copiii germani plângând în timp ce-şi căutau cu disperare părinţii într-un oraş cuprins de flăcări. „Ceea ce era surprinzător", scria Maslov, „era faptul că plângeau exact în acelaşi fel în care plâng copiii noştri." Puţini dintre soldaţii şi ofiţerii sovietici şi-i imaginaseră pe germani ca pe nişte fiinţe umane. După ce propaganda nazistă îi dezumanizase pe slavi numindu-i *Untermenschen*, drept răzbunare, propaganda sovietică îşi convinsese cetăţenii că toţi germanii erau nişte bestii rapace.

Autorităţile sovietice mai aveau un motiv de îngrijorare în legătură cu înaintarea Aliaţilor vestici, temându-se că majoritatea celor din Armatele 1 şi 2 poloneze se vor alătura forţelor loiale guvernului din exil de la Londra. Pe 14 aprilie, Beria i-a înmânat lui Stalin raportul înaintat de generalul Serov, şeful NKVD-ului de pe lângă Frontul 1 bielorus al lui Jukov. „Din cauza înaintării rapide a Aliaţilor pe Frontul de Vest", scria Serov, „au apărut anumite stări şi opinii nesănătoase în rândurile soldaţilor şi ofiţerilor din Armata 1 poloneză." SMERŞ a intrat imediat în acţiune operând arestări în masă.

„Organele de informaţii ale Armatei 1 poloneze", raporta acesta, „au descoperit şi au luat sub control aproape 2 000 de foşti soldaţi ai Armatei Anders, de membri ai Armia Krajowa şi soldaţi care au rude apropiate în armata lui Anders." „Atitudinea ostilă" a acestor polonezi faţă de Uniunea Sovietică a fost subliniată de faptul că-şi ascunseseră adresele reale faţă de autorităţile sovietice, pentru a preveni represaliile împotriva familiilor lor. În acelaşi timp, Serov a omis să menţioneze faptul că, de vreme ce 43 000 de membri ai forţelor comuniste poloneze fuseseră transferaţi pe front direct din lagărele Gulagului, sentimentele lor faţă de Uniunea Sovietică era puţin probabil să fie în totalitate unele frăţeşti. Iar în Polonia, membrilor Armia Krajowa arestaţi de trupele NKVD li se dăduse şansa să aleagă între un lagăr de muncă din Siberia şi armata comunistă – *V Sibir ili v Armiu?*

Informatorii SMERŞ îi avertizaseră pe cei care-i controlau de faptul că soldaţii polonezi ascultau în mod regulat Radio Londra. În plus, informatorii raportau că trupele poloneze erau convinse că „armata lui Anders venea spre Berlin din partea opusă, împreună cu armata engleză". „Când trupele poloneze se vor întâlni", i-a spus un ofiţer unui informator, fără să-şi dea seama cu cine stătea de vorbă, „majoritatea soldaţilor şi ofiţerilor noştri vor trece de partea armatei lui Anders. Am suferit destul de pe urma sovieticilor în Siberia." „După război, când Germania va fi înfrântă", i-ar fi spus un şef de Stat-Major al unui batalion unui alt informator, „încă vom mai avea

de luptat cu Rusia. Avem trei milioane de oameni în subordinea lui Anders, care sunt împreună cu englezii." „Ne aruncă-n faţă «democraţia» lor", spunea un comandant din cadrul Brigăzii 2 artilerie. „De îndată ce trupele noastre se vor întâlni cu oamenii lui Anders, putem spune la revedere guvernului provizoriu [controlat de sovietici]. Guvernul de la Londra va prelua din nou puterea şi Polonia va fi încă o dată ceea ce a fost înainte de 1939. Anglia şi America vor ajuta Polonia să scape de ruşi." Serov îi acuza pe comandanţii Armatei 1 poloneze „de faptul că nu întăreau propaganda politică dusă de ruşi".

În timp ce Armatele 3 şi 9 americane atacau şi înaintau spre Elba, Grupul de Armate B al feldmareşalului Model, prins în încercuirea Ruhrului, fusese distrus în mare parte de atacurile aeriene. Model era unul dintre foarte puţinii comandanţi de armată în care Hitler avea o încredere deplină. Colegii săi generali îl considerau „foarte grosolan şi fără scrupule". Model era numit de trupele sale *der Katastrophengeneral* din cauza obiceiului său de a se îndrepta spre sectoarele unde situaţia era foarte gravă. În orice caz, Ruhrul a reprezentat ultima catastrofă a lui Model. A refuzat să plece la bordul unui avion pentru a ieşi din încercuire. Pe 21 aprilie, atunci când trupele începuseră să se predea *en masse*, s-a împuşcat, exact aşa cum se aştepta Hitler să facă orice comandant de-al său.

Cu mult înaintea capturării Grupului de Armate B, colonelul Günther Reichhelm, şeful Operaţiunilor Grupului de Armate B, a fost scos din încercuirea Ruhrului pe calea aerului, împreună cu mulţi alţii consideraţi ca fiind personaje-cheie. Dintre cele şaptesprezece avioane, numai trei au ajuns la Jüterbog, aerodromul din sudul Berlinului. Reichhelm a fost condus la Cartierul General al OKH de la Zossen, unde a capotat din cauza extenuării. S-a trezit numai când fostul locţiitor al lui Guderian, generalul Wenck, s-a aşezat pe patul său. Wenck, care fusese rechemat în miezul operaţiunilor înainte de a se reface complet, în urma accidentului de maşină suferit în timpul Operaţiunii *Sonnenwende*, abia fusese numit comandant suprem al Armatei 12. Wenck bănuia faptul că noua sa armată exista mai mult pe hârtie decât în realitate, în ciuda misiunii pe care o primise, de a menţine linia Elbei în faţa atacului americanilor.

„Ai venit aici în calitate de şef de Stat-Major", i-a spus Wenck. Înainte de toate, Reichhelm trebuia să raporteze care era situaţia Grupului de Armate B în încercuirea Ruhrului. Jodl îi ordonase să se prezinte la buncărul Cancelariei Reich-ului. Aici l-a găsit pe Hitler împreună cu Göring şi amiralul Dönitz. I-a raportat lui Hitler că Grupul de Armate B nu mai are muniţie, iar tancurile care mai rămăseseră nu se puteau deplasa din cauza lipsei de combustibil.

Hitler a făcut o pauză destul de lungă. „Feldmareşalul Model a fost cel mai bun feldmareşal al meu”, a spus el, în cele din urmă. Reichhelm a crezut că Hitler îşi dăduse seama că totul se terminase, dar nu era vorba de aşa ceva. Hitler i-a spus: „Vei fi şeful de Stat-Major al Armatei 12. Trebuie să te eliberezi de directivele stupide ale Statului-Major General. Trebuie să înveţi de la ruşi, care prin puterea voinţei absolute i-au învins pe germanii aflaţi deja în faţa Moscovei”.

Apoi Hitler a continuat spunând că armata germană trebuie să taie copacii din Munţii Harz pentru a stopa înaintarea lui Patton şi să înceapă acolo un război de gherilă. A cerut hărţi la scara 1:25 000, de tipul celor folosite de comandanţii de companie, pentru a-şi dovedi punctul de vedere. Jodl a încercat să-i deschidă ochii, dar Hitler a insistat spunând că el cunoaşte foarte bine Munţii Harz. Jodl, care de obicei se controla foarte bine, i-a replicat tăios: „Nu cunosc deloc zona, dar cunosc situaţia”. Reichhelm a remarcat că între timp Göring adormise pe un scaun, cu o hartă pe faţă. Se întreba dacă nu cumva se drogase. În cele din urmă, Hitler i-a spus lui Reichhelm să se întoarcă la Armata 12, dar numai după ce trecea mai întâi pe la Döberitz, acolo de unde putea să obţină două sute de Volkswagen Kübelwagen, vehicule de teren pentru Armata 12.

Reichhelm a plecat cu un sentiment de uşurare, de parcă ar fi scăpat dintr-o casă de nebuni. La Döberitz a reuşit să facă rost numai de douăsprezece vehicule. Şi mai greu i-a fost să-l găsească pe Wenck şi Cartierul General al Armatei 12. În cele din urmă, l-a găsit pe Wenck în şcoala de genişti de la Rosslau, faţă în faţă cu malul Elbei de la Dessau. Bucuros, a văzut că şeful operaţiunilor era un vechi prieten, colonelul baron Hubertus von Humboldt-Dachroeden. A aflat că o parte din Armata 12 era constituită din „tineri militari surprinzător de hotărâţi, pregătiţi timp de jumătate de an în şcolile de ofiţeri”, dar şi din numeroşi subofiţeri având experienţa frontului, ce se reîntorseseră din spital. Ambii ofiţeri erau plini de admiraţie pentru comandantul lor de armată. Wenck era tânăr, flexibil şi pe câmpul de luptă un bun comandant, care-şi „putea privi soldaţii în ochi”.

Deşi Cartierul General fusese improvizat şi avea puţine staţii radio, şi-au dat seama că pot folosi reţeaua telefonică locală, care funcţiona încă destul de bine. Armata fusese mai bine aprovizionată decât majoritatea altor unităţi, datorită depozitului de muniţie de la Altengrabow şi barjelor şi ambarcaţiunilor din Havelsee. Wenck refuzase să execute ordinul „Nero” dat de Hitler, împiedicând distrugerea uzinei electrice de la Golpa, la sud-est de Dessau, unul dintre principalele puncte de furnizare a energiei electrice pentru Berlin. Conform ordinelor lui Wenck, Divizia de infanterie *Hutten* asigura paza obiectivului pentru a împiedica orice fel de încercare din partea unor fanatici de a-l arunca în aer.

Principala misiune a Armatei 12 consta în respingerea unui atac din partea Armatei 9 americane „de-a lungul şi de pe marginile autostrăzii de legătură între Hanovra şi Magdeburg”. Se preconizase faptul că americanii vor consolida un cap de pod pe malul de est al Elbei după care se vor îndrepta spre Berlin. Primul atac a avut loc însă mult mai devreme decât se aşteptau germanii. „Pe 12 aprilie a sosit raportul privind primul contact cu inamicul, în încercarea acestuia de forţare, localizată între Schönebeck şi Barby.” A doua zi, Divizia de infanterie *Scharnhorst* a încercat să contraatace cu un batalion şi câteva tunuri de asalt. Au opus o rezistenţă înverşunată în prima zi, dar au realizat că inamicul, în special aviaţia americană, era mult prea puternic.

Reichhelm şi-a dat seama că dacă americanii forţau Elba, nu le mai rămânea „altceva de făcut decât să se predea”. Armata 12 nu ar fi putut să continue să lupte „mai mult de una sau două zile”. Humboldt avea exact aceeaşi opinie referitoare la situaţia în care se găseau. Americanii au forţat Elba prin mai multe locuri. Până duminică, 14 aprilie, SHAEF nota „ocuparea de către Armata 9 a localităţii Wittenberge, la o sută kilometri nord de Magdeburg. Trei batalioane aparţinând Diviziei 83 infanterie au traversat Elba la Kameritz, la sud-est de Magdeburg”. Între timp, Divizia 5 tancuri ajunsese la Elba constituind un front de douăzeci şi cinci de kilometri în jurul Tangermünde. Pe data de 15 aprilie, Armata 12 condusă de Wenck a lansat un puternic contraatac împotriva Diviziei 83 infanterie, lângă Zerbst, dar acesta a fost respins.

Capetele de pod peste Elba păreau să reprezinte mai mult o problemă decât o oportunitate pentru Eisenhower. S-a consultat cu generalul Bradley, comandantul grupului de armate, pentru a-i cere părerea faţă de continuarea înaintării în forţă spre Berlin. Dorea să ştie care era, conform previziunilor acestuia, numărul pierderilor cu care s-ar confrunta în cazul ocupării oraşului. Bradley a estimat că acesta ar putea implica 100 000 de victime (mai târziu, a admis că cifra era mult exagerată). Apoi a adăugat că acesta ar fi un preţ mult prea mare pentru un obiectiv de prestigiu, dar pe care ar fi trebuit să-l elibereze când s-ar fi retras după capitularea Germaniei. În mod clar, părerea lui coincidea cu cea a lui Eisenhower, deşi ulterior a susţinut că „viitoarea divizare a Germaniei nu a influenţat planurile noastre militare de cucerire finală a ţării”.

Eisenhower era îngrijorat şi de extinderea căilor sale de aprovizionare şi comunicaţii. Armata 2 britanică era la marginea Bremenului, Armata 1 americană se apropia de Leipzig, iar unităţile din ariergardă de sub comanda lui Patton se aflau aproape de graniţa Cehoslovaciei. Distanţele erau atât de mari, încât cele mai avansate

unităţi trebuiau să fie aprovizionate de avioanele Dakota. De asemenea, trebuia să fie asigurată hrana unui număr mare de civili, inclusiv prizonierilor şi celor din lagărele de concentrare. Erau, prin urmare, necesare nişte resurse considerabile. Ca mulţi alţii, Eisenhower era total nepregătit să vadă ororile din lagărele de concentrare. Numai simplul fapt de a fi văzut asemenea suferinţe incredibile i-a afectat pe mulţi dintre eliberatori, timp de mulţi ani după aceea, în sensul resimţirii vinovăţiei specifice supravieţuitorului.

Comandanţii de pe Frontul de Vest aveau o vagă idee despre situaţia de pe Frontul de Est. Ei nu reuşiseră să înţeleagă cât de mult dorea armata germană să le permită accesul americanilor în Berlin, înainte ca Armata Roşie să ajungă acolo. „Soldaţii şi ofiţerii", observa colonelul de Maizière din cadrul OKH, „credeau că este de departe mult mai bine să fie învinşi de vestici. Ajuns la capătul puterilor, Wehrmacht-ul luptase până la sfârşit numai pentru a lăsa ruşilor, pe cât posibil, cât mai puţin teritoriu." Simpson şi comandanţii săi de formaţiuni militare aparţinând Armatei 9 au dovedit o percepere a realităţii mult mai corectă decât cea a comandantului suprem. Ei estimaseră că vor exista grupări răzleţe de rezistenţă, dar că oricum acestea puteau fi evitate într-un atac al capitalei Reich-ului, care era la numai o sută de kilometri distanţă.

Divizia 83 infanterie construise deja un pod destul de rezistent pentru a prelua blindatele Diviziei 2 tancuri astfel încât, în timpul nopţii de duminică, 14 aprilie, acestea au traversat în coloană cursul apei. Forţele aflate în capul de pod, care acum se extindea spre Zerbst, începuseră să se consolideze rapid. Starea de exaltare din rândul trupelor americane era de-a dreptul molipsitoare. Aşteptau cu nerăbdare ordinul de a porni spre ţinta finală. Cu toate acestea, pe 15 aprilie, într-o duminică, dimineaţa devreme, comandantul lor de armată, generalul Simpson, a fost convocat de generalul Bradley la Cartierul General al armatei sale de la Wiesbaden. Bradley l-a întâmpinat pe Simpson pe aerodrom. Şi-au dat mâna în timp ce ultimul cobora din avion. Fără nici un fel de preambul, Bradley i-a comunicat acestuia că Armata 9 urma să se oprească la Elba, fără să mai înainteze în direcţia Berlinului.

„De unde dracu' ai scos-o şi p-asta?", l-a întrebat Simpson.

„De la Ike", i-a răspuns Bradley.

Derutat şi dezamăgit, Simpson s-a întors la Cartierul său General, întrebându-se cum să le dea această veste oamenilor săi.

Ordinele de a se opri lângă Elba, adăugate la moartea neaşteptată a preşedintelui Roosevelt, au constituit o grea lovitură pentru moralul americanilor. Roosevelt a murit pe 12 aprilie, dar anunţul a fost făcut public abia a doua zi. Goebbels a fost extaziat când a aflat, la

întoarcerea dintr-o vizită făcută pe front, undeva lângă Küstrin. L-a sunat imediat pe Hitler, la buncărul Cancelariei Reich-ului. „Führer-ul meu, vă felicit!", i-a spus acesta. „Roosevelt este mort. Stă scris în stele că a doua jumătate a lunii aprilie va reprezenta momentul decisiv pentru noi. Azi, vineri, 13 aprilie, este momentul decisiv!"

Cu câteva zile înainte, Goebbels îi citise din *Trecutul lui Frederic al II-lea al Prusiei*, carte scrisă de Carlyle, pentru a-l scoate pe Hitler din depresia în care se afundase. Pasajul salvator era acela în care Frederic cel Mare, confruntat cu dezastrul Războiului de Şapte Ani, se gândea din ce în ce mai serios să se otrăvească. Atunci a aflat de moartea ţarinei Elisabeta. „Miracolul Casei de Brandenburg era pe cale să se producă." Ochii lui Hitler s-au umplut de lacrimi la auzul acestor cuvinte. Deşi Goebbels nu credea în hărţile astrologice, era gata să se folosească de orice pentru a alunga moleşeala şi a-i ridica moralul lui Hitler. Acesta a fost cuprins de un optimism frenetic. Izolat în buncărul său, privea plin de admiraţie portretul lui Frederic cel Mare, care fusese adus jos special pentru el. A doua zi, pe 14 aprilie, în ordinul său către armată, Hitler era peste măsură de entuziasmat. „Din momentul în care Soarta l-a luat de pe pământ pe cel mai mare criminal de război al tuturor timpurilor, turnura evenimentelor din acest război se va schimba în mod decisiv."

Mai avusese loc încă un eveniment simbolic care-l implicase pe Frederic cel Mare, dar Hitler nu l-a menţionat niciodată. În acea noapte, în cadrul unui raid aerian masiv, bombardierele aliate au atacat Potsdamul. Un membru al Hitlerjugend, care se adăpostise într-un subsol, spunea că în acea noapte zidurile din jurul său „se balansau ca o navă". Bombele au distrus o mare parte a oraşului vechi, inclusiv Garnisonkirche, adăpostul spiritual al castei militare şi aristocraţiei prusace. Ursula von Kardorff a izbucnit în lacrimi, în mijlocul străzii, la auzirea veştii. „O lume întreagă a fost distrusă prin asta", scria ea în jurnal. Dar majoritatea ofiţerilor încă refuzau să recunoască responsabilitatea pe care o purta conducerea militară germană pentru sprijinirea lui Hitler. Invocarea onoarei ofiţerului german, când după eliberarea lagărelor de concentrare se dovedise pentru ce fel de regim luptaseră, era puţin probabil să mai trezească simpatii, chiar şi printre cei mai indulgenţi oponenţi.

CAPITOLUL 14

Ajunul bătăliei

Armata Roşie, în ciuda tuturor eforturilor şi a talentului său de a-şi camufla poziţiile, nu putea să spere că va putea ţine secret la nesfârşit imensul atac care urma să fie dezlănţuit asupra fronturilor de pe Oder şi Neisse. Frontul 1 bielorus al lui Jukov şi Frontul 1 ucrainean al lui Konev urmau să atace pe 16 aprilie. Spre nord, Frontul 2 bielorus al lui Rokossovski avea să le urmeze în curând, imediat după traversarea Oderului Inferior. Forţele sovietice aveau un efectiv de 2,5 milioane de oameni. Aceştia se bazau pe 41 600 de tunuri şi mortiere grele, pe 6 250 de tancuri şi tunuri autopropulsate şi pe patru armate aeriene. Era cea mai mare concentrare de armament din toate timpurile.

Pe 14 aprilie, o misiune de cercetare prin luptă lansată din capul de pod Küstrin a fost încununată de succes. Armata 8 gardă a lui Ciuikov reuşise să împingă înapoi Divizia 20 infanterie mecanizată între doi şi cinci kilometri. Se pare că acest fapt l-a înfuriat atât de tare pe Hitler, încât a ordonat să se retragă medaliile acordate tuturor membrilor diviziei, până în momentul când vor recuceri poziţiile iniţiale.

Această extindere a capului de pod a dus şi la consolidarea şi întărirea forţelor. În acea noapte, Armata 1 tancuri de gardă şi-a început deplasarea brigăzilor componente şi traversarea Oderului la adăpostul întunericului. „Pe timpul nopţii a fost un flux constant de tancuri, tunuri, Studebaker-uri încărcate cu muniţie şi de coloane de soldaţi.” Tinerele femei, controloarele de trafic, îşi agitau cu disperare semnele rotunde de circulaţie, dirijând tancurile spre liniile albe de demarcaţie. Muzica dată la maximum şi poveţele propagandistice reverberau din megafoanele Direcţiei 7, în încercarea de a acoperi zgomotul provocat de motoarele tancurilor, dar germanii ştiau ce se întâmplă.

Pe 15 aprilie, soldaţii Armatei Roşii au urmărit poziţiile germanilor „până i-au durut ochii”, pentru a nu fi surprinşi în cazul unor întăriri de ultim moment sau al unor schimbări bruşte. În Oderbruch, deşi pe dealuri apăruseră florile de aprilie, pe râu, în jos,

încă pluteau bucăţi mari de gheaţă pe lângă crengi şi buruienile agăţate în rămăşiţele unui pod de cale ferată pe jumătate scufundat. În pădurile de pini de pe malul estic, învăluite „în mod misterios de linişte" pe timpul zilei, crengile camuflau miile de vehicule blindate şi tunuri masate în zonă.

Pe frontul de pe Neisse, spre sud, Frontul 1 ucrainean organizase activităţi politice asidue până în ultimul moment. „Membrii activi ai Komsomol-ului îi învăţau pe tinerii soldaţi să-şi iubească tancurile şi să încerce să folosească întregul potenţial al acestor arme extrem de puternice." Mesajul lui Aleksandrov, în mod evident nu fusese digerat nici măcar de direcţiile politice. Mesajul de răzbunare reieşea clar din ultimul slogan apărut: „Nu vom avea nici o milă faţă de ei. Au sădit vânt şi acum culeg furtună".

Frontul 1 ucrainean era mult mai preocupat de încălcarea disciplinei radio. În ultima perioadă, până şi regimentele NKVD „transmiseseră în clar, folosiseră coduri ce nu mai erau în vigoare şi nu răspunseseră la semnale". Nici unei subunităţi nu-i fusese permis să folosească staţiile radio: aparatura acestora trebuia setată numai pe recepţie şi nu pe transmisie. Preocuparea pentru lipsa de siguranţă a fost chiar mai mare în noaptea de 15 aprilie, deoarece au fost emise şi înaintate către Cartierele Generale noile lungimi de undă şi coduri valabile până la sfârşitul lunii mai 1945.

Chiar dacă ofiţerii fuseseră instruiţi să nu aducă la cunoştinţa subordonaţilor ordinele primite cu mai mult de trei ore înaintea atacului, SMERŞ acţiona foarte ferm pentru a preîntâmpina orice fel de dezertare survenită în ultimele minute printre soldaţii Armatei Roşii, care ar fi putut avertiza inamicul. Reprezentantul SMERŞ de pe lângă Frontul 1 bielorus le ordonase ofiţerilor politici să-şi verifice fiecare om de pe linia frontului şi să-i identifice pe cei care păreau dubioşi şi „instabili din punct de vedere moral şi politic". Cu ocazia unei razii anterioare, SMERŞ îi arestase pe cei denunţaţi pentru că făcuseră comentarii negative despre fermele colective. Fusese amplasat un cordon special „pentru ca oamenii noştri să nu poată fugi la germani" şi, în plus, să prevină prinderea de către inamic a unor eventuale „surse" de informaţii. Toate eforturile acestora au fost însă zadarnice. Pe 15 aprilie, un soldat al Armatei Roşii le-a spus germanilor care îl capturaseră la sud de Küstrin că marea ofensivă avea să înceapă a doua zi dimineaţă devreme.

Luând în considerare apropierea unei înfrângeri iminente, germanii aveau la rându-le motive şi mai puternice să se teamă că propriii soldaţi vor dezerta sau se vor preda cu prima ocazie. Grupul de Armate Vistula emisese ordine semnate de Heinrici conform cărora oamenii proveniţi din aceeaşi regiune trebuiau să fie despărţiţi, deoarece adeseori aceştia nu făceau nimic pentru a-şi împiedica un

camarad de arme să dezerteze şi să se întoarcă acasă. Un ofiţer din Regimentul gardă *Grossdeutschland*, care comanda un batalion încropit la repezeală, înţelesese că tinerii săi soldaţi nu intenţionau aproape deloc să lupte pentru naţional-socialism. „Mulţi dintre ei voiau să fie răniţi, astfel încât să poată fi trimişi în spatele frontului la spitalul de campanie." Stăteau în posturile lor ghemuiţi ca nişte „leşuri supuse" de frica unei execuţii sumare. După un anunţ făcut de sovietici prin intermediul megafoanelor, de cealaltă parte a liniei frontului, ofiţerii au fost îngroziţi să-şi audă soldaţii urlând şi cerând detalii. „Vor fi trimişi în Siberia? Cum erau trataţi civilii în zonele ocupate ale Germaniei?"

Mai mulţi comandanţi din Armata 4 tancuri, care se confrunta cu Frontul 1 ucrainean al lui Konev, confiscaseră batistele albe ale subordonaţilor pentru a-i împiedica să le folosească ca semn distinctiv al predării. Soldaţii prinşi că încercaseră să dezerteze erau, în unele din cazuri, obligaţi să sape tranşee în zone descoperite, fără posibilităţi de adăpostire. Mulţi doreau să se strecoare în ţinutul împădurit pentru a se putea preda fără a fi văzuţi, fapt ce le-ar fi salvat familiile de la pedepsele stabilite prin ordinul direct al lui Hitler.

Comandanţii de companie germani făcuseră totul pentru a-şi convinge soldaţii să reziste cu orice preţ pe poziţii. Unii le-au adus la cunoştinţă moartea lui Roosevelt din seara zilei de 14 aprilie, spunând că asta va însemna neimplicarea tancurilor americane în atacurile viitoare. De fapt, susţineau că relaţiile dintre Aliaţii vestici şi Uniunea Sovietică se degradaseră atât de mult, încât forţele americane şi britanice urmau să se alăture Germaniei pentru respingerea ruşilor. Rezerviştii din Divizia 391 securitate, de lângă Guben, s-au trezit pe cap cu trupele SS din Divizia *30. Januar*, care le-au ţinut prelegeri despre legătura dintre moartea lui Roosevelt şi miracolul care l-a salvat pe Frederic cel Mare, de parcă le predicau din Sfânta Scriptură. Soldaţii n-au fost convinşi deloc, dar mulţi dintre ei mai rezistau încă deoarece se aşteptau la un contraatac masiv cu ocazia zilei de naştere a Führer-ului, 20 aprilie, bazat pe cele mai noi şi secrete „arme-minune".

Nişte ofiţeri mai furioşi şi plini de amărăciune le-au reamintit veteranilor de ororile Frontului de Est şi ceea ce ar fi însemnat dacă ruşii reuşeau să înainteze spre Berlin. „Nu-ţi poţi imagina", îi scria un locotenent-major soţiei sale, „ce ură teribilă mocneşte aici. Pot să-ţi promit că o să le venim de hac într-o zi. Violatorii de femei şi copii se vor confrunta cu o altă experienţă aici. Este greu de crezut ce au făcut aceste bestii. Am jurat cu toţii că fiecare va omorî zece bolşevici. Dumnezeu ne va ajuta să reuşim."

Majoritatea recruţilor insuficient pregătiţi, care se deplasau în

ultimul timp spre front, nu erau în mod sigur la fel de convinşi. Aceştia nu doreau decât să supravieţuiască. În Divizia 303 infanterie *Döberitz*, un comandant de regiment i-a dat unuia dintre comandaţii săi de batalion nişte sfaturi. „Trebuie să menţinem frontul cu orice preţ. Eşti responsabil pentru asta. Dacă numai câţiva soldaţi încep să fugă, trebuie să-i împuşti. Dacă vezi un număr mai mare de soldaţi care vor să fugă, iar tu nu-i poţi opri şi situaţia este disperată, atunci trebuie să te împuşti tu însuţi."

Pe Înălţimile Seelow, în afara câtorva atacuri răzleţe de artilerie, domnea liniştea dinaintea furtunii. Soldaţii germani care fuseseră trimişi înapoi de pe linia frontului îşi verificau şi-şi curăţau armamentul, mâncau şi puteau să facă o baie. Unii stăteau jos şi scriau acasă, ca să aibă scrisorile gata scrise în cazul în care poşta de campanie, Feldpost, începea să funcţioneze din nou. Casele multora dintre ei fuseseră ocupate de inamic, iar unii, a căror situaţie era şi mai disperată, nici nu mai ştiau unde le sunt familiile.

Locotenentul-major Wust şi-a trimis tehnicienii, antrenaţi de Luftwaffe, înapoi la bucătăria de campanie – *Gulaschkanone* – situată într-un sat, chiar dincolo de cel de-al doilea rând de tranşee. A rămas într-un şanţ de tragere, împreună cu sergentul-major al companiei, uitându-se pe deasupra copacilor spre Oderbruch şi poziţiile sovietice de unde urma să înceapă atacul. Deodată, Wust a început să tremure. „Spune-mi", i s-a adresat el, întorcându-se spre sergentul-major, „şi ţie-ţi este la fel de frig?"

„Nu, nu ne este frig, Herr Oberleutnant", a răspuns acesta. „Ne este frică."

Departe, în Berlin, aflat în siguranţă în spatele liniei frontului, Martin Bormann le-a trimis tuturor Gauleiter-ilor un mesaj în ajunul bătăliei, ordonându-le să-i termine pe „laşi". În centrul oraşului, tramvaiele erau aşezate de-a curmezişul străzilor după care erau umplute cu cărămizi şi moloz şi transformate în baricade ad-hoc. Forţele Volkssturm au fost chemate în ajutor. Unii dintre aceştia trebuiau să poarte căştile franceze gri-albăstrui şi chiar şi uniformele aferente. Erau ultimele rămăşiţe ale prăzii de război dobândite în urma victoriilor Marii Germanii, din 1940 şi 1941.

Hitler nu era singurul nostalgic al Războiului de Şapte Ani. În *Pravda* se publicase deja un articol care trâmbiţa intrarea ruşilor în Berlin, pe 9 octombrie 1760, cu cinci regimente de cazaci în avangardă. „Cheile oraşului au fost duse la St Petersburg pentru a fi păstrate în permanenţă la Catedrala Kazanski. Trebuie să ne reamintim acest exemplu istoric şi să îndeplinim ordinul patriei-mamă şi al tovarăşului Stalin." Armatei 8 gardă a generalului Ciuikov i-au fost înmânate nişte chei uriaşe din carton pentru a le reaminti trupelor

acel moment istoric, în timp ce se pregăteau să intre în dispozitivul de atac.

De asemenea, s-au distribuit mai multe simboluri moderne sub formă de afişe roşii, în principal diviziilor de atac. Acestea trebuiau dispuse la vedere pe faţadele clădirilor semnificative din Berlin, indicate pe o machetă a oraşului, special construită de geniştii frontului respectiv. Se preconizase că „întrecerea socialistă" va împinge oamenii înainte până la sacrificiul suprem, iar gloria eternă va fi a celor care vor fi intrat în Reichstag, obiectiv pe care Stalin îl alesese ca simbol al cuceririi totale a „bârlogului fiarei fasciste". În acea seară, într-o acţiune care echivala cu un botez în masă, peste 2 000 de soldaţi ai Armatei Roşii din efectivele Frontului 1 bielorus au fost primiţi în rândurile Partidului Comunist.

Deşi comandanţii sovietici nu se îndoiau de finalitatea atacului, respectiv un succes total, erau extrem de nervoşi din cauza faptului că americanii şi britanicii puteau ajunge primii în Berlin. O asemenea eventualitate era percepută ca fiind mai mult decât umilitoare. Berlinul aparţinea Uniunii Sovietice, care îşi câştigase acest drept atât prin suferinţele îndurate, cât şi prin statutul de ţară cuceritoare. Nici unul dintre comandanţii de armată nu avea nici o îndoială asupra sentimentelor lui *Verhovni*, comandantul lor suprem, care aştepta nerăbdător la Kremlin. Oricum, nu ştiau cât de deranjat şi răvăşit era Stalin. Nişte reportaje lipsite de orice fel de credibilitate, apărute în presa vestică, susţineau că, izolat, unităţi americane ajunseseră la Berlin în seara zilei de 13 aprilie, dar că aceste detaşamente fuseseră retrase în urma protestelor Moscovei.

Numai Jukov şi Konev şi câţiva dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai lor ştiau că strategia întregii operaţiuni a Berlinului fusese concepută astfel încât, prin încercuirea în prima fază a oraşului, să-i ţină la distanţă pe americani şi pe britanici. Dar nici măcar cei doi comandanţi de fronturi nu ştiau importanţa pe care Stalin şi Beria o acordau capturării institutelor de cercetare nucleară, îndeosebi a Institutului de Fizică Kaiser Wilhelm din Dahlem.

În ajunul bătăliei, la Moscova, Stalin păstra secretul operaţiunii, menţinând şi ascunzându-se după acelaşi scut al minciunilor. Generalul Deane raporta, după o întrevedere avută la Kremlin, că toţi „ochii sunt aţintiţi numai asupra lui Eisenhower". La sfârşitul unei lungi întâlniri referitoare la „cealaltă problemă" (viitoarea desfăşurare a forţelor sovietice în Extremul Orient împotriva Japoniei), „Harriman a menţionat că germanii anunţaseră că ruşii planificau o reluare imediată a atacului lor direct împotriva Berlinului. Mareşalul [Stalin] a afirmat că, de fapt, intenţiona să înceapă o ofensivă; că el nu ştia cât succes ar putea avea, dar că oricum efortul principal va fi direcţionat spre Dresda, după cum îi spusese lui Eisenhower".

Stalin şi anturajul său şi-au mascat foarte bine nervozitatea. Nici Deane şi nici Harriman nu şi-au dat seama că aceştia îi minţeau fără jenă. Cu o seară înainte, la o întâlnire avută la Stavka, generalul Antonov insistase asupra unui rând din mesajul lui Eisenhower, ce făcea referire la evitarea confuziei între forţele vestice şi Armata Roşie. Imediat a vrut să ştie „dacă aceasta indica vreo schimbare în zona de ocupaţie stabilită anterior". Când i s-au dat asigurări că se făcea referire la zonele tactice şi că asta nu implica nici o schimbare în zonele de ocupaţie, „Antonov a cerut obţinerea confirmării lui Eisenhower asupra acestei chestiuni". După aceea, şeful Marelui Stat-Major sovietic a vrut să verifice dacă „după îndeplinirea operaţiilor tactice forţele anglo-americane se vor retrage din zona de ocupaţie sovietică stabilită anterior". Reconfirmarea a fost făcută printr-un mesaj codificat primit de la Eisenhower, pe 16 aprilie.

Soldaţii Armatei Roşii trebuiau să se bărbierească pentru a deveni nişte cuceritori prezentabili. Deoarece acum ziua era destul de lungă, cei care nu erau în serviciul de zi se bărbiereau folosind briciul şi un ciob de oglindă. Foarte puţini puteau dormi. „Unii scriau acasă la lumina lanternelor băgate sub mantale şi vestoane", nota un ofiţer al Armatei 3 şoc. Scrisorile erau în general scurte şi cuprindeau puţine informaţii. Conţinutul tipic al unei scrisori se rezuma la ceva de genul: „Cele mai bune urări de pe front. Sunt în viaţă şi bine sănătos. Nu suntem departe de Berlin. Acum au loc nişte bătălii grele, dar în curând va veni şi mult aşteptatul ordin şi vom putea înainta spre Berlin. Trebuie să intrăm în forţă şi să-l ocupăm şi vom vedea dacă voi rămâne în viaţă până atunci".

Mulţi nu le scriau părinţilor sau logodnicelor, ci prietenelor prin corespondenţă. Mii de femei tinere şi singure, recrutate pentru a lucra în fabricile de armament din Ural sau Siberia, le scriau soldaţilor de pe front. Într-un anumit stadiu al relaţiei se făceau şi schimburi de fotografii, dar, oricum, nu sexul conferea tărie acestor relaţii. Pentru soldaţii de pe front, existenţa unei femei undeva, acasă, rămăsese singurul lucru care le mai reamintea că încă mai exista posibilitatea unei vieţi normale. Sergentul Vlasienko din Frontul 1 ucrainean i-a scris un cântec prietenei sale prin corespondenţă. Era adaptat după obsedanta melodie *Zemlianka*, marele şlagăr compus în timpul războiului, într-un buncăr îngheţat, „la numai patru paşi de moarte".

Luminile Hurricane-lor alungă întunericul greu,
Lăsând cale liberă creionului meu.
Tu şi eu, uniţi prin aceste scrisori,
Suntem ca nişte fraţi şi surori.

De-aici de pe front, tânjesc după tine
Te voi găsi când lupta se va sfârşi cu bine.
În patria-mamă te voi găsi

Numai dacă voi supravieţui.

Şi dacă ce-i mai rău se va întâmpla,
Şi zilele îmi sunt numărate
Adu-ţi aminte de mine câteodată
Adu-ţi aminte cu vorbe curate.

La revedere, e timpul să-ţi spun
Căci plec la atac, pe nemţi să-i răpun,
Numele tău pe buzele mele va sta,
Chiar dacă-n luptă strigăm doar „Ura!”

Aşteaptă-mă, unul dintre cele mai populare cântece de război, se baza pe poemul care îl făcuse pe Konstantin Simonov faimos în 1942. Acesta evoca superstiţia cvasireligioasă din sânul Armatei Roşii, conform căreia dacă prietena unui soldat îi rămânea credincioasă, acesta, în mod sigur, urma să supravieţuiască. Cântecul era permis de autorităţi numai pentru că întărea patriotismul militarilor. Mulţi dintre soldaţi ţineau textul cântecului *Aşteaptă-mă* în buzunarul din stânga de la piept, scris pe o bucată de hârtie pe care o citeau în gând, ca pe o rugăciune, în momentele tensionate, premergătoare atacului.

De asemenea, şi cântecul *Eşarfa albastră*, despre o tânără care, încrezătoare, îşi ia rămas-bun de la iubitul ei soldat, produsese un sentiment atât de intens de credinţă, încât mulţi soldaţi îl adăugaseră la strigătul oficial de luptă, transformându-l în *Za Rodinu, za Stalina, za Sinîi Platocek!* – „Pentru patria-mamă, pentru Stalin, pentru eşarfa albastră!” Numeroşi membri ai Komsomol-ului încă aveau asupra lor o fotografie, decupată din ziare, cu Zoia Kosmodemianskaia, tânăra partizană membră a Komsomol-ului „torturată până la moarte de nemţi”. Mulţi scriseseră „Pentru Zoia” pe tancurile şi avioanele lor.

Pe de altă parte, un alt poem al lui Simonov fusese condamnat ca „indecent”, „vulgar” şi „dăunător moralului”. În mod ironic, fusese intitulat *Liriceskoe, Sentiment*.

Ei îşi amintesc nişte nume, doar pentru o oră,
Aici memoria nu-i lungă, ci efemeră,
Bărbatul spune „Război…”, şi mai apoi strânge-n braţe o femeie,
la întâmplare,
Plin de recunoştinţă celor pe care atât de uşor le are,
Fără pretenţii de a le spune şi alinta „draga mea”,
Înlocuind-o pe cea de departe, de undeva.
Iar ea, plină de compasiune ca şi celelalte femei, deja pângărite,
I-a încălzit cu un trup generos şi totuşi absent, lipsit de plăcere,
în acele timpuri grele.
Şi pentru toţi cei care la atac aşteptau să pornească,
Pentru cei care puteau să nu mai trăiască şi niciodată să mai
iubească,
Era mai uşor să-şi amintească de ziua de ieri,
Când, epuizaţi, stăteau în braţele unei muieri.

Cu toate acestea, deşi o mare parte din cântecele sau poemele referitoare la prietenele necredincioase care-şi înşelau iubiţii de pe front nu fuseseră aprobate de autorităţi, iconoclaştii încă mai concepeau variante triviale şi obscene ale cântecelor aprobate oficial. În cazul cântecului lacrimogen *Noapte întunecată*, strofa ce făcea referire la nevasta unui soldat ce stătea lângă pătuţul copilului lor, „ştergându-şi în secret lacrima", fusese transformată în „luându-şi în secret streptomicina", medicamentul folosit de sovietici în timpul războiului pentru tratarea bolilor venerice.

Cântecele patriotice oficiale n-au fost niciodată acceptate cu adevărat. Singura excepţie a constituit-o *Cântecul artileriştilor*, din coloana sonoră a filmului *La ora 6 seara, după terminarea războiului*. Filmul a rulat pentru soldaţii de pe front chiar înaintea Bătăliei Berlinului. Personajul principal era un ofiţer de artilerie care supravieţuise şi cunoscuse iubirea adevărată în Moscova, în timpul ceremoniilor de sărbătorire a victoriei. Deşi într-un fel acest subiect ar fi putut să fie unul benefic pentru moral, în mod sigur nu-i ajuta pe soldaţii cărora le era şi mai frică să-şi rişte viaţa tocmai acum, când războiul se apropia de sfârşit.

Alte cântece vorbeau despre viaţa de după terminarea războiului. Soldaţii Armatei 4 tancuri de gardă au compus o urmare a şlagărului principal al primăverii lui 1943, *Davai Zakunim*:

> În curând ne vom întoarce acasă,
> Unde fetele se vor întâlni cu noi,
> Sub stelele Uralilor strălucind pentru noi.
> Cândva ne vom aminti de aceste zile
> De Kameneţ-Podolsk şi Carpaţii albăstrui,
> Şi de tunetul de luptă al tancului.
> De Lvov şi stepa de peste Vistula
> Acest an tu nu-l vei uita.
> Şi le vei spune copiilor tăi despre el
> Ne vom reaminti aceste zile şi nu va fi la fel.

Soldaţii Armatei Roşii simţeau o nevoie irezistibilă de a termina războiul şi, cu cât erau mai aproape de victorie, cu atât sperau mai mult să supravieţuiască. În plus, oamenii doreau cu disperare să se întoarcă cu o medalie acasă. Aceasta ar fi contat foarte mult pentru poziţia lor în cadrul comunităţii şi, mai ales, în cadrul propriilor familii. Exista însă un lucru de care se temeau şi mai mult decât de a fi ucişi în ultimele zile ale războiului, după ce reuşiseră să rămână în viaţă atât de mult timp, în ciuda tuturor greutăţilor şi a situaţiilor neprevăzute. Acesta era pierderea picioarelor sau braţelor, deoarece un veteran ciung sau olog, un *samovar*, era tratat ca un paria.

După apusul soarelui, pe 15 aprilie, colonelul Kalaşnik, şeful

Direcţiei Politice a Armatei 47, i-a trimis pe căpitanul Vladimir Gall şi pe tânărul locotenent Konrad Wolf pe linia frontului, pentru a se pregăti să-i interogheze pe primii prizonieri prinşi şi aduşi acolo. Germanul Koni Wolf era fiul autorului dramatic comunist Friedrich Wolf, cel care făcuse parte din „emigraţia moscovită" din 1933, anul în care naziştii veniseră la putere. Fratele mai mare al lui Koni, Mişa, a devenit un personaj de notorietate în timpul Războiului Rece, sub numele de Markus Wolf, în calitate de şef al spionajului est-german.

Era întuneric beznă când cei doi prieteni, înarmaţi numai cu pistoale, au pornit-o prin pădure spre malul Oderului. Tancurile şi oamenii erau camuflaţi de jur împrejurul lor. Pe măsură ce înaintau printre copaci, cei doi ofiţeri puteau să-şi dea seama că „forţe impresionante erau concentrate acolo", chiar dacă abia-abia puteau distinge câte ceva din cauza întunericului. „Percepeam ceva asemănător unui arc imens, comprimat, gata de a fi eliberat", a spus Gall.

Alţii erau implicaţi în munci mult mai periculoase. Genieştii se furişau după căderea nopţii în fâşiile dintre fronturi pentru operaţiuni de deminare. „I-am avertizat pe toţi infanteriştii despre ceea ce făceam", a spus căpitanul Şota Sulhanişvili din Armata 3 şoc, „dar în momentul în care unul dintre genieştii mei se întorcea, un infanterist a aruncat o grenadă spre acesta. Acesta dormea şi s-a speriat atunci când a auzit paşi apropiindu-se. Am fost atât de furios, încât aproape l-am omorât în bătaie. Pentru mine, toţi oamenii valorează greutatea lor în aur, mai ales deminorii."

Toţi cei care îşi făcuseră rost de ceasuri de mână erau nerăbdători să vadă cât este ora – pentru a şti cât mai rămăsese până la atac. Nu era permisă folosirea nici unui fel de lumină. Era greu să te gândeşti la altceva.

CAPITOLUL 15

Jukov la Reitwein Spur

Generalul Ciuikov, comandantul Armatei 8 gardă, avea cea mai bună privelişte asupra Oderbruchului şi Înălţimilor Seelow din postul său de comandă înaintat de pe Reitwein Spur. Nu fusese foarte încântat când mareşalul Jukov s-a decis să i se alăture pentru a privi bombardamentul de început şi atacul propriu-zis. Ciuikov îi ordonase

căpitanului Merejko, un ofiţer de Stat-Major aflat în subordinea sa încă de la Bătălia Stalingradului, să treacă înapoi Oderul pentru a conduce în poziţia menţionată pe comandantul frontului şi suita acestuia.

Spre exasperarea lui Ciuikov, convoiul de vehicule al lui Jukov, cu farurile aprinse, putea fi văzut apropiindu-se de la o distanţă apreciabilă. Ciuikov cu siguranţă avea un dinte împotriva lui Jukov încă din iarna anului 1942. Acesta credea că rolul eroic al armatei sale, Armata 62, de la Stalingrad fusese trecut cu vederea şi că i se acordase o prea mare atenţie lui Jukov. Mai mult decât atât, relativ recent, fusese ofensat de remarcile privitoare la perioada mare de timp care îi fusese necesară pentru capturarea fortăreţei Poznan. Iar comentariile sale privind eşecul forţării şi înaintării directe spre Berlin de la începutul lunii februarie îl enervaseră, în mod clar, pe Jukov.

După cum îşi amintea un ofiţer, dincolo de ei, în jos pe Oderbruch, tranşeele erau însufleţite de zăngănitul gamelelor. Cu toţii puteau simţi mirosul supei, împărţită cu polonicul de bucătarii care hrăneau trupele înaintea atacului. În cele mai avansate tranşee, săpate în pământul rece, mocirlos, trupele îşi sorbeau pe îndelete raţiile de votcă. În posturile de comandă, telefoanele de campanie sunau continuu, iar curierii erau într-un du-te-vino nesfârşit.

În cele din urmă, a sosit Jukov, însoţit de suita sa care-i includea pe generalul Kazakov, comandantul artileriei, şi pe generalul Teleghin, şeful Direcţiei Politice a Frontului. Au fost conduşi pe o potecă circulară în jurul contrafortului şi au ajuns la buncărul săpat de geniştii lui Ciuikov, în partea laterală a micuţei stânci de sub postul de observare. „Limbile ceasului nu se învârtiseră niciodată atât de încet", va scrie Jukov ulterior. „Pentru a umple într-un fel minutele rămase, ne-am hotărât să bem un ceai tare şi fierbinte, pregătit de o femeie-soldat, în acelaşi buncăr. Dintr-un motiv sau altul, îmi amintesc că avea un nume neobişnuit pentru o rusoaică, Margo. Am băut ceaiul în tăcere, fiecare fiind adâncit în propriile gânduri."

Generalul Kazakov avea 8 983 de piese de artilerie, cu mai mult de 270 de tunuri per kilometru în sectoarele în care urma să se creeze breşe, ceea ce însemna o gură de tun dispusă din patru în patru metri, incluzând mortiere cu calibrul de 152 şi 203 mm, mortiere grele şi regimentele de lansatoare de rachete katiuşa. Frontul 1 bielorus avea un stoc de muniţie de şapte milioane de proiectile, din care 1 236 000 au fost trase în prima zi. Această zdrobitoare grupare de artilerie şi superioritatea copleşitoare a forţelor sovietice l-au făcut pe Jukov să subestimeze obstacolele pe care avea să le înfrunte.

De obicei, Jukov insista să inspecteze personal linia frontului pentru a studia terenul înaintea unei ofensive majore, dar de această dată – în principal din cauza presiunii exercitate de Stalin asupra sa –

s-a bazat, în mare parte, pe fotografiile furnizate de recunoaşterea aeriană. Acurateţea nu foarte bună a fotografiilor verticale nu i-a permis să-şi dea seama că Înălţimile Seelow, care dominau capul său de pod de la Oderbruch, reprezentau o zonă mult mai înşelătoare decât estimase el. Pe de altă parte, lui Jukov îi venise o nouă idee. O sută patruzeci şi trei de proiectoare fuseseră aduse în prima linie, pentru a-i orbi pe apărătorii germani în momentul atacului.

Cu trei minute înainte ca toată pregătirea de artilerie să se materializeze şi să înceapă atacul, mareşalul şi generalii săi au părăsit buncărul. Au urcat pe poteca abruptă ce ducea până-n vârful stâncii, la postul de observaţie mascat de plasele de camuflaj. Imaginea Oderbruchului, aflat mai jos, era nedesluşită din cauza vălului de ceaţă ce plutea în aer, anunţând ivirea zorilor. Jukov şi-a privit ceasul. Era exact ora 5, ora Moscovei, ora 3, ora Berlinului.

„Imediat, întreaga zonă a fost luminată de miile de lovituri de tun, mortiere şi legendarele noastre katiuşa." Nici un bombardament din timpul războiului nu fusese atât de intens. Artileriştii generalului Kazakov trăgeau cu o frenezie de nedescris. „O zguduitură îngrozitoare a scuturat totul în jur", scria un comandant de baterie din Armata 3 şoc. „Ai fi crezut că pe noi, artileriştii, nu ne-ar fi putut speria o asemenea simfonie, însă, de data asta, până şi mie îmi venea să-mi acopăr urechile. Timpanele parcă urmau să-mi explodeze." Tunarii trebuiau să ţină gura deschisă pentru a egaliza presiunea exercitată asupra urechilor.

La primul bubuit, recruţii germani s-au trezit în tranşeele lor, gândindu-se că era doar un alt *Morgenkonzert*, aşa cum fusese denumit focul de intimidare din fiecare dimineaţă. În schimb, militarii cu experienţă, căpătată pe Frontul de Est, dobândiseră acel *Landserinstinkt* care le spunea că acesta era marele atac. Subofiţerii urlau, ordonând ocuparea imediată a poziţiilor: *Alarm! sofort Stellung beziehen!* Supravieţuitorii îşi mai amintesc senzaţia pe care o simţiseră în măruntaie şi faptul că gura li se uscase automat. „Acum chiar că am dat de belea", au murmurat aceştia.

Cei care fuseseră prinşi în tranşeele din zona-ţintă, puţini la număr de altfel, şi care, într-un fel sau altul au reuşit să supravieţuiască terifiantului bombardament, au putut să descrie această experienţă folosind cuvinte ca „iad" sau „infern", sau ca pe un „cutremur de pământ". Mulţi au surzit. „În numai câteva secunde", scria Gerd Wagner din Regimentul 27 paraşutişti, „toţi cei zece camarazi ai mei erau morţi." Când Wagner şi-a recăpătat cunoştinţa, şi-a dat seama că zăcea rănit într-un crater de proiectil fumegând. Chinuindu-se, a reuşit să ajungă în linia a doua. Puţini au scăpat cu viaţă din acest baraj de artilerie care a distrus tranşeele şi i-a îngropat pe ocupanţii acestora, pe cei vii laolaltă cu cei morţi. Cadavrele

acestora continuă să fie încă descoperite acolo, după mai bine de jumătate de secol.

Cei care se aflau în cele mai îndepărtate poziţii şi au simţit că se cutremură pământul au înşfăcat binoclurile sau periscoapele din tranşee. Comandantul Batalionului 502 tancuri grele SS privea prin periscopul de la bordul tancului său tip Tiger. „Tot cerul din partea estică, aflat în câmpul meu vizual, era în flăcări." Un alt observator menţiona „conacele şi satele în flăcări, valurile de fum desfăşurate cât vedeai cu ochii, de jur-împrejur". Un funcţionar de la Cartierul General a reuşit numai să murmure: „Sfinte Hristoase, vai de amărâţii de pe front".

Zilele războinicului german entuziast şi zelos – *Krieg ist Krieg und Schnaps ist Schnaps* – apuseseră cu siguranţă de multă vreme. Supravieţuitorii nu numai că au rămas complet dezorientaţi, ci şi zdruncinaţi din punct de vedere emoţional şi psihic. După bombardament, un corespondent de război din cadrul unei companii SS responsabile cu propaganda a găsit un soldat năucit care rătăcea printr-o pădure, după ce în prealabil îşi aruncase arma. Pentru el, aceasta fusese prima experienţă pe Frontul de Est, după ce pentru cea mai mare parte a războiului „bărbierise ofiţerii în Paris".

Cu toate acestea, chiar dacă fiecare metru pătrat al poziţiilor germane amplasate în faţa Seelowului fusese cernut şi trecut prin ciurul bombardamentului de artilerie, numărul victimelor înregistrate n-a fost atât de mare pe cât ar fi putut să fie. Generalul Heinrici, cel pentru care interogarea soldatului aparţinând Armatei Roşii la sud de Küstrin se dovedise de un real folos, a adoptat tactica pasului înapoi, dispunând redislocarea grosului trupelor Armatei 9 în tranşeele din linia a doua. Unii, şi anume cei aflaţi în sectorul sudic al Frankfurt an der Oder, faţă în faţă cu Armata 33 sovietică, au fost mai puţin norocoşi. Detaşamentele Volkssturm şi cele ungare fuseseră trimise să ocupe poziţiile înaintate ale Diviziei SS *30. Januar*. „Aceşti oameni au fost folosiţi de Cartierul General drept carne de tun", scria mult mai târziu Obersturmführer-ul SS Helmuth Schwarz, pentru a păstra şi proteja unităţile armatei propriu-zise. Majoritatea celor din rândurile Volkssturm erau veterani din Primul Război Mondial, mulţi dintre aceştia neavând uniforme şi nici arme.

Jukov, încurajat de lipsa de rezistenţă a germanilor, a crezut că aceştia fuseseră zdrobiţi. „Se părea că nici un suflet nu a rămas în viaţă de partea inamicului, după treizeci de minute de bombardament", scria acesta ulterior. Atunci a dat ordinul de începere a atacului general. „Mii de rachete de semnalizare de diferite culori au fost trase în aer." Era semnalul pentru tinerele femei-soldat care operau cele o sută patruzeci şi trei de proiectoare – dispuse câte unul,

la fiecare două sute de metri.

„Linia orizontului era la fel de luminată ca ziua", scria în acea noapte un colonel rus genist celor de acasă. „În partea germană, totul era acoperit de fum şi bucăţi mari de pământ ce zburau prin aer. Mai erau şi nişte stoluri imense de păsări speriate ce zburau de jur-împrejur pe cer, fum, tunete şi explozii constante. A trebuit să ne acoperim urechile pentru a nu ni se sparge timpanele. După care a început vuietul tancurilor, s-au aprins proiectoarele ce luminau întreaga linie a frontului pentru a-i orbi pe nemţi. Apoi oamenii au început să strige peste tot *Na Berlin!*

Unii dintre soldaţii germani, influenţaţi, fără îndoială, de propaganda *Wunderwaffen*, au crezut că proiectoarele reprezentau o nouă armă menită să-i orbească. De partea sovietică, percepţia nu era cu mult diferită, detaşamentele de atac suspectând la un moment dat, că proiectoarele erau o nouă formă de acţiune a detaşamentelor de blocaj, pentru a le împiedica retragerea. Căpitanul Sulhanişvili din Armata 3 şoc a spus că „lumina era atât de puternică, încât nu puteai să te întorci, ci numai să mergi înainte". În realitate, însă, această tactică de care Jukov era atât de mândru n-a făcut decât să-i dezorienteze pe atacatori din cauza luminii reflectate de valul de fum şi praf provocat de bombardament, în loc să-i orbească pe inamicii lor din apărarea germană. Comandanţii trupelor înaintate au transmis înapoi ordine de stingere a luminilor, după care un contraordin a dispus reaprinderea lor, provocând prin aceasta o şi mai mare orbire a trupelor proprii. Dar Jukov comisese o eroare şi mai mare. Bombardamentul său intensiv îndreptat împotriva liniei întâi lovise nişte tranşee în marea lor majoritate abandonate. El nu a recunoscut acest lucru în memoriile sale şi nici faptul că fusese neplăcut surprins de intensitatea focului executat de germani după ce înaintarea începuse în forţă. Faptul trebuie să fi fost de două ori mai umilitor pentru el, având în vedere că în timpul celei mai importante şedinţe de informare, majoritatea ofiţerilor săi superiori îi recomandaseră concentrarea focului asupra celei de a doua linii de apărare.

Înaintarea din principalul cap de pod de la Küstrin a început cu Armata 8 gardă a lui Ciuikov pe flancul stâng şi, respectiv, cu Armata 5 şoc a lui Berzarin pe flancul drept. Cu numai patru zile înainte, cu permisiunea lui Stalin, Jukov schimbase planul elaborat de Stavka, de a păstra Armata 1 tancuri aflată sub comanda lui Katukov în sprijinul lui Ciuikov. Astfel, au fost obligaţi să forţeze accesul prin suburbiile din sudul Berlinului. În dreapta lui Berzarin erau dispuse Armata 2 tancuri de gardă, Armata 3 şoc şi Armata 47.

Mai departe, în flancul drept al lui Jukov, Armata 1 poloneză şi Armata 61 aveau o distanţă mică de parcurs spre capetele de pod. Au trebuit să traverseze Oderul sub tirul de foc inamic. Batalioanele din

avangarda acestora au folosit amfibiile pentru această operaţiune – vehicule de tip DUKW americane, conduse de tinere femei-soldat – dar majoritatea trupelor au traversat în ambarcaţiuni obişnuite. Pierderile înregistrate pe durata traversării au fost foarte mari. Ambarcaţiunile de asalt au fost găurite şi s-au scufundat în număr mare, „producând pierderi". În plus, rezistenţa germanilor a fost foarte puternică. Când unul dintre batalioanele Diviziei 12 puşcaşi de gardă a executat traversarea, „numai opt oameni au ajuns pe malul vestic al Oderului". Panica puternică care se instalase reiese clar din comentariile conform cărora „unii dintre ofiţerii politici au manifestat nehotărâre pe durata traversării râului". Din decodificarea acestei fraze, rezultă că ar fi trebuit să-şi folosească mult mai mult pistoalele.

În flancul stâng extrem, Armata 33, din capul său de pod de la sud de Frankfurt an der Oder, şi Armata 69, de la nord de acesta, urmau să înainteze pentru a izola oraşul şi garnizoana sa.

După ce rachetele de semnalizare colorate au brăzdat cerul, puşcaşii sovietici s-au ridicat de la pământ pentru a înainta. Jukov, cel mai puţin sentimental dintre generali, a trimis infanteria direct prin câmpurile de mine, ce trebuiau să fie astfel curăţate înainte de a-şi dezlănţui armatele de tancuri. „Oh, ce imagine îngrozitoare este să vezi un om aruncat în aer de o mină antitanc", îşi aduce aminte un căpitan. Cu toate acestea, înaintarea Armatei 8 gardă s-a derulat bine la început, trupele fiind încurajate de lipsa de rezistenţă a inamicului. Avioanele de atac la sol de tip Şturmovik, aparţinând Armatei 16 aeriene, zburau la joasă înălţime, deasupra capetelor lor, pentru a ataca poziţiile amplasate pe costişă, iar regimentele de bombardierele grele din cadrul Armatei 18 aeriene executau raiduri asupra ţintelor şi centrelor de comunicaţii situate mult în spatele frontului. S-au înregistrat 6 500 de decolări în acea zi, în sectorul alocat Frontului 1 bielorus, dar, din cauza vizibilităţii scăzute, pe fundalul pâclei de deasupra râului, al fumului dens şi al pământului împrăştiat prin aer de explozii, ţintele lor au fost destul de bine mascate. De aceea, poziţiile de apărare ale germanilor au înregistrat pagube minore în urma bombardamentelor şi al focului intens al aviaţiei. Din nefericire pentru Armata 9, a cărei situaţie privind rezerva de muniţie era deja dezastruoasă, un stoc important de proiectile depozitat la Alt Zeschdorf, la vest de Lebus, a fost lovit şi aruncat în aer.

Trupele inamice prinse în vâltoarea atacului au fost, evident, cele mai vulnerabile. Compania Volkssturm condusă de Erich Scröde, un bărbat în vârstă de patruzeci de ani, mobilizat cu numai zece zile înainte, a fost transportată în grabă pe front, în camioane, la ora 7 când au fost puşi în stare de „alertă maximă". Nu a fost timp pentru săparea vreunui adăpost înainte de începerea atacului aerian. Scröde

şi-a amintit de două explozii aproape simultane. O schijă i-a retezat unul din degetele mari de la picioare, o alta i-a intrat în gamba stângă, iar cea de a treia l-a lovit în spate, în zona mijlocului. Şchiopătând, a încercat să se adăpostească. Majoritatea mijloacelor de transport cu care veniseră erau cuprinse de flăcări, iar aruncătoarele de rachete care erau încă dispuse pe acestea au început să explodeze. În cele din urmă, a fost recuperat şi transportat cu o ambulanţă către un punct de prim-ajutor din Fürstenwalde, dar în acea noapte, în timpul unui raid aerian intens de bombardament, întreaga clădire a fost distrusă de sovietici, cu excepţia subsolului în care fuseseră adăpostiţi răniţii.

Tinerii recruţi germani şi cei aflaţi în plin proces de instruire au intrat în panică din cauza bombardamentului şi a proiectoarelor. Numai soldaţii cu vechime erau pregătiţi să deschidă focul, singura problemă fiind însă identificarea unei ţinte în acel amestec, realmente impenetrabil, de ceaţă, fum şi bucăţi de pământ ce zburau prin aer din cauza exploziilor proiectilelor. Celor din apărare, deşi îi auzeau pe ruşi cum strigau unul la altul, pe măsură ce se apropiau, le era aproape imposibil să-i vadă. De asemenea, puteau distinge de la distanţă zgomotul motoarelor tancurilor sovietice solicitate la maximum. Până şi şenilele late ale T-34 aveau probleme în parcurgerea solului îmbibat de apă şi plin de noroi. Supravieţuitorii din poziţiile înaintate au fugit spre cea de a doua linie, abandonându-şi armele şi strigând *Der Iwan kommt!* Un soldat tânăr ce se retrăgea în fugă a văzut pe cineva în faţa sa şi i-a adresat strigând acest avertisment, dar acesta, întorcându-se, s-a dovedit a fi un soldat al Armatei Roşii. Ambii s-au culcat la pământ pentru a se adăposti şi au început să tragă unul spre altul. Spre uimirea sa, băiatul german l-a ucis pe rus.

Pământul era atât de afectat în urma bombardamentului masiv, încât subunităţilor de artilerie sovietice dotate cu tunuri antitanc le-a fost extrem de greu să urmeze îndeaproape infanteria. În mod deosebit, aceasta era situaţia în cazul bateriilor de katiuşe montate pe camioane. Cu toate acestea, regimentele de gardă de mortiere care folosiseră katiuşe au privit cu satisfacţie cum primii prizonieri germani trimişi în spatele liniei întâi s-au tras înapoi la vederea armelor care induseseră în rândurile Wehrmacht-ului mai multă frică decât oricare altă categorie de armament.

Ceea ce au mai putut să vadă prizonierii erau blocajele imense ale traficului, cauzate de vehiculele înţepenite în noroiul gros şi care aşteptau ca Armata 8 gardă a lui Ciuikov şi, respectiv, Armata 5 şoc a lui Berzarin să creeze o breşă. Înaintarea din acea dimineaţă a fost însă extrem de înceată. În postul de observaţie de pe costişa Reitwein Spur, Jukov îşi pierduse cumpătul, ameninţându-şi comandanţii cu retrogradarea şi trimiterea în companiile *şstraf*. În plus, avusese o

dispută violentă cu generalul Ciuikov în faţa ofiţerilor săi de Stat-Major, deoarece Armata 8 gardă fusese blocată în solul mocirlos în zona Oderbruch, mai jos de costişă.

Pe la mijlocul zilei, Jukov, din ce în ce mai disperat şi fără îndoială exasperat la gândul următoarei convorbiri pe care urma să o aibă prin radiotelefon cu Stalin, s-a decis să schimbe planul operaţional. Iniţial, se presupusese că armatele de tancuri nu vor începe să înainteze până în momentul în care infanteria nu va străpunge şi va crea o breşă lărgită în linia de apărare germană pentru a ajunge la Înălţimile Seelow. El nu putea însă să mai aştepte. Ciuikov a fost îngrozit, prevăzând haosul care avea să fie produs de această modificare, dar Jukov a rămas neclintit în decizia sa. La ora 15, a sunat la Stavka pentru a vorbi cu Stalin. Acesta i-a ascultat raportul, după care i-a spus: „Deci ai subestimat inamicul dispus pe axa Berlinului. Credeam că eşti deja în apropierea capitalei, dar tu eşti încă la Înălţimile Seelow. Operaţiunile au început cu mai mult succes în cazul lui Konev". Se părea că nu fusese deranjat de schimbarea de plan a lui Jukov, dar acesta ştia foarte bine că totul depindea numai de rezultatele înregistrate.

După-amiază, Katukov a primit ordinul de atac pentru Armata 1 tancuri de gardă în direcţia Seelow, în timp ce Armatei 2 tancuri de gardă a lui Bogdanov i s-a ordonat să atace spre sectorul Neurhardenberg. Această mişcare prematură a tancurilor însemna că diviziile de puşcaşi, cărora li se ceruse să execute foc de artilerie de sprijin apropiat asupra punctelor puternice de rezistenţă, nu puteau să mai avanseze din cauza stadiului avansat de degradare a solului. Într-adevăr, totul s-a transformat într-un haos general, conform previziunilor lui Ciuikov, provocat de miile de vehicule blindate grupate în acelaşi cap de pod. Dirijarea diferitelor formaţiuni şi unităţi a fost un adevărat coşmar pentru controlorii de trafic.

În dreapta, tancurile lui Bogdanov suferiseră pierderi grele atât din cauza tunurilor de calibru 88 mm adăpostite în subteran la Neuhardenburg, cât şi a contraatacurilor înverşunate din partea unor grupuri mici dotate cu aruncătoare de rachete. Un pluton de tunuri de asalt, condus de Wachtmeister-ul Gernert, din cadrul Brigăzii 111 de instrucţie, a apărut pe neaşteptate din fumul de la Oderbruch, lângă Neutrebbin, şi s-a angajat în luptă cu un număr mare de tancuri sovietice. Gernert însuşi a distrus şapte, el trecându-şi pe răboj, până a doua zi, patruzeci şi patru de tancuri inamice. „Curajul său ieşit din comun şi conducerea sa tactică ingenioasă au salvat flancul întregii brigăzi", nota generalul Heinrici, confirmând decorarea acestuia cu Crucea Cavalerului. Dar, până în momentul semnării decernării decoraţiei, pe 28 aprilie, atât brigada, cât şi Armata 9, ca formaţiuni militare, aveau să înceteze să mai existe.

În cele din urmă, brigăzile din avangarda armatelor de tancuri au ajuns la baza Înălţimilor Seelow şi au început ascensiunea acestora. Motoarele au început să vâjâie şi să huruie strident din cauza suprasolicitării. În multe din locuri, panta era atât de abruptă, încât comandanţii de tancuri au trebuit să găsească rute ocolitoare. Adesea, faptul i-a pus faţă în faţă cu puncte forte ale apărării germane.

Brigăzile din avangarda lui Katukov, dispuse pe flancul stâng, au resimţit cel mai mare şoc în înaintarea lor spre şoseaua de legătură dintre Dolgelin şi Friedersdorf, la sud de Seelow. Acolo a început o confruntare devastatoare între blindate, cele sovietice găsindu-se faţă în faţă cu tancurile Tiger aparţinând Batalionului 502 blindate grele SS, care se aflau în apărare. Mişcările brigăzilor de tancuri sovietice au fost limitate şi stânjenite de şanţurile foarte adânci, fapt ce a provocat decimarea acestora şi pierderi grele de vieţi omeneşti.

Între timp, în zona centrală dintre Seelow şi Neuhardenberg, Divizia 9 paraşutişti, motivul principal de laudă şi mândrie al lui Göring, a fost distrusă de tăria loviturilor. În momentul în care începuse bombardamentul din acea dimineaţă, Regimentul 27 paraşutişti îşi mutase Cartierul General de la Schloss Gusow în spatele crestei, într-un buncăr amplasat în pădurile din spatele acesteia. Hauptmann-ul Finkler rămăsese în conacul conectat la telefonul de campanie. Deşi nu putea să vadă nimic din cauza fumului pentru a fi în măsură să raporteze situaţia, valul neîntrerupt de militari tineri din rândurile Luftwaffe, care-şi abandonaseră armele şi fugeau de pe front, indica dezastrul. În cele din urmă, a sosit un locotenent care a avertizat că trupele sovietice avansaseră deja până la marginea satului. Colonelul Menke, comandantul regimentului, a ordonat imediat un contraatac. Finkler a adunat cu greu vreo zece oameni, de la Cartierul General înaintat, şi a pornit atacul, nimerind chiar în braţele inamicului. Aproape toţi paraşutiştii au fost împuşcaţi. Finkler şi locotenentul au găsit un distrugător de tancuri Hetzer abandonat şi s-au adăpostit în el.

În Cartierul General destinat apărării Berlinului, amplasat în Hohenzollerdamm, colonelul Refior, şeful de Stat-Major al generalului Reymann, nu fusese „deloc surprins” atunci când au fost treziţi în dimineaţa aceea de „un zgomot puternic, greoi, continuu ce venea dinspre est”. Intensitatea bombardamentului era atât de mare, încât în suburbiile estice ale Berlinului, aflate la şaizeci de kilometri de zona-ţintă, efectul a fost resimţit ca un mic cutremur. Casele au început să vibreze, tablourile au căzut de pe pereţi, iar telefoanele au început să sune. „A început”, murmurau plini de îngrijorare oamenii de pe stradă, adresându-se unul altuia. Nimeni nu-şi făcea nici un fel de iluzii referitoare la ceea ce însemna asta. În lumina palidă a acelei

dimineţi mohorâte, femeile şi fetele „stăteau îngrămădite în grupuri, strânse de-a valma, ascultând cu spaimă sunetele îndepărtate de pe front”. Întrebarea cea mai frecventă era aceea dacă americanii vor ajunge în timp util la Berlin ca să le salveze.

Încrederea autorităţilor în linia de apărare a Oderului, clamată sus şi tare, era mai degrabă subminată de agitaţia manifestată în capitală prin închiderea baricadelor şi amplasarea de personal în punctele de apărare. Goebbels a ţinut o cuvântare plină de pasiune, dar neconvingătoare, privitoare la acest nou val de mongoli, care se spărgea de zidurile lor, asemeni unei mări în furtună. Oricum, preocuparea imediată a berlinezilor a fost umplerea cămărilor înainte de începerea asediului oraşului. Cozile din faţa brutăriilor şi a magazinelor alimentare au fost mai lungi ca niciodată.

În mijlocul acelei negări frenetice a realităţii la nivel înalt, în acea dimineaţă din fericire cineva avusese inspiraţia să ordone mutarea clinicii de pediatrie a spitalului din Potsdam la o distanţă apreciabilă de capitală. Spitalul din Potsdam fusese aproape în întregime distrus în urma unui raid aerian al Aliaţilor în noaptea de 14 aprilie. Gradul de distrugere a fost sporit de bombardarea unui tren încărcat cu muniţie, care se afla în acel moment staţionat în gară. Copiii bolnavi din clinica de nou-născuţi au fost mutaţi cu o ambulanţă germană a Crucii Roşii, trasă foarte încet de doi cai vlăguiţi pe străzile pline de moloz şi dărâmături, la Palatul Cecilienhof. Deşi bătrânul prinţ moştenitor abandonase palatul cu câteva zile înainte, câţiva foşti ofiţeri din vechea armată prusacă şi soţiile acestora continuau să locuiască în pivniţele sale. Nu aveau nici un fel de idee despre faptul că Potsdamul urma să facă parte din zona de ocupaţie sovietică.

În dimineaţa zilei de 16 aprilie, infirmierele au auzit că urmau să mute copiii la sud-vest de Heilstätten, lângă Beelitz. Aproape tuturor spitalelor din Berlin, incluzând Charité, Auguste-Viktoria şi Clinica Robert-Koch, li se alocaseră spaţii de cazare şi recuperare în cazărmi construite din piatră care fuseseră camuflate. Acest complex servise drept spital şi în timpul Primului Război Mondial. Hitler petrecuse aici două luni, la sfârşitul anului 1916, după ce fusese rănit. Cu toate acestea, copiii bolnavi nu se aflau încă în afara oricărui pericol. Imediat după ce au fost daţi jos din autobuze, s-a auzit un strigăt: „Adăpostiţi-vă! Avioane inamice!” Un biplan sovietic învechit, de tip Po-2, destinat stropirii recoltelor şi pe care germanii îl porecliseră „râşniţa de cafea”, a apărut la joasă înălţime şi a deschis focul.

În Cartierul General de la Zossen, telefoanele sunau continuu. Generalul Krebs, extrem de obosit, continua să-şi toarne şi să bea pahar după pahar dintr-o sticlă de vermut păstrată în seiful din biroul său. Pe măsură ce artileria şi aviaţia sovietice distruseseră posturile de comandă şi tăiaseră legăturile telefonice, deşi rămăseseră puţine

Cartiere Generale capabile să raporteze telefonic situaţia, crescuse numărul de telefoane primite de la miniştri şi de la generalul Burgdorf, din buncărul ce adăpostea Cancelaria Reich-ului. Toată lumea din locaţia guvernamentală din Berlin solicita noutăţi despre situaţia de pe front. Oricum, gândurile ofiţerilor de Stat-Major erau la cei de pe front, imaginându-şi prin ce treceau aceştia şi ce aveau de îndurat.

În cadrul şedinţei de la ora 11, ofiţerii au încercat să afle care erau planurile de evacuare. Ştiau cu toţii că Zossen, prin poziţionarea sa în sudul Berlinului, era extrem de vulnerabil din momentul în care Frontul 1 ucrainean crease o breşă pe Neisse. Au fost făcute una sau două remarci acide despre ceea ce anticipase Hitler cu privire la atacul asupra Berlinului, şi anume că acesta era un tertip şi că adevăratul obiectiv al Armatei Roşii era Praga. Spre stupefacţia lui Heinrici, Hitler transferase trei divizii de blindate sub comanda proaspătului promovat, feldmareşal Schörner.

Generalul Busse, comandantul Armatei 9, avea o nevoie disperată de acestea ca forţe de rezervă pentru contraatacuri. Cele trei corpuri de armată ale sale – Corpul 101 de armată de pe flancul stâng, Corpul 56 tunuri, aflat sub comanda generalului Helmuth Weidling dispus în centru şi Corpul 11 tancuri SS de pe flancul drept – se confruntau cu o lipsă acută de tancuri. Fuseseră silite să încerce un gen de apărare statică până când, în final, au fost distruse complet. Corpul 5 vânători de munte SS de la sud de Frankfurt an der Oder, deşi situat între două zone principale de atac al sovieticilor, a rezistat ofensivei Armatei 69, pe care a reuşit să o respingă.

La Oderbruch şi Înălţimile Seelow, lupta a continuat haotic. Din cauza lipsei de vizibilitate, majoritatea confruntărilor directe soldate cu victime au avut loc la o distanţă destul de mică. Un membru al Regimentului gardă *Grossdeutschland* scria ulterior că acea zonă mocirloasă nu fusese „un câmp al morţii, ci un abator”.

„Ne-am deplasat de-a lungul unui teren plin de craterele proiectilelor explodate”, scria în acea seară un ofiţer genist sovietic celor de acasă. „Peste tot se află arme distruse, vehicule şi tancuri în flăcări ale germanilor şi multe cadavre pe care oamenii noştri le târăsc spre câte un loc unde să fie îngropate. Vremea este mohorâtă. Burniţează şi avioanele noastre de atac la joasă înălţime survolează periodic întreaga linie a frontului german. Mulţi dintre germani se predau. Nu vor să lupte şi să-şi dea viaţa pentru Hitler.”

Alţi ofiţeri ai Armatei Roşii erau mai extaziaţi. Căpitanul Klocikov din Armata 3 şoc descria pământul ca fiind „acoperit cu cadavrele soldaţilor lui Hitler, cei cu care obişnuia să se laude atât de mult”. După care adăuga: „Spre surprinderea soldaţilor noştri, unele cadavre

aveau să se scoale în picioare de pe fundul tranşeelor, şovăind, şi aveau să-şi ridice mâinile în sus". Remarcile nu făceau însă referire la propriile lor pierderi. Frontul 1 bielorus a pierdut în această confruntare aproape de trei ori mai mulţi oameni decât apărătorii germani.

Cercetările ulterioare referitoare la acea zi de luptă aprigă au dezvăluit o serie de neajunsuri manifestate de partea sovieticilor. Se pare că Armata 5 şoc a avut multe de suferit din cauza unei „proaste organizări". Disciplina privind procedurile radio a lipsit cu desăvârşire, iar comunicaţiile au fost atât de deficitare, încât „comandanţii nu ştiau ce anume se întâmplă şi dăduseră informaţii false". Şi pentru ca lucrurile să fie înrăutăţite şi mai mult, folosirea în exces a semnalelor de luptă codificate a dus la imposibilitatea descifrării acestora. În consecinţă, multe dintre semnalele cu caracter urgent au fost întârziate. De asemenea, comandanţii au spus că ocupaseră obiective la care nici măcar nu ajunseseră. E greu de apreciat dacă faptul fusese pur şi simplu rezultatul confuziei sau consecinţa presiunii teribile la care aceştia erau supuşi de eşaloanele superioare, în aşteptarea rezultatelor mult dorite. Şi asta venea din partea lui Jukov, care urla într-un telefon de campanie la un comandant de armată, care, la rândul său, respectând comportamentul standard al şefului său, avea să se ridice în picioare şi să urle şi mai înfricoşător la un comandant al unei divizii sau al unui corp de armată din subordinea sa. Generalul aflat la comanda Corpului 26 puşcaşi gardă a fost, astfel, prins pe picior greşit. El îl informase pe generalul Berzarin că trupele sale ocupaseră un sat şi avansaseră circa trei kilometri dincolo de acesta, „când nimic din toate acestea nu era adevărat".

La Divizia 248 puşcaşi, unul dintre comandanţi s-a rătăcit de regimentul său. În cadrul altei divizii, unul dintre batalioane a fost trimis într-o direcţie greşită, întârziindu-se atacul întregului regiment. Şi, imediat după începerea înaintării, regimentele rătăcite s-au pierdut unul de altul în acel val de ceaţă şi de fum. În plus, n-au fost în măsură să identifice locul exact de amplasare a tunurilor germane, care au „continuat să tragă în timp ce infanteria se deplasa înainte, fapt ce a condus la pierderi grele". Comandanţii au fost, de asemenea, acuzaţi pentru mentalitatea lor. Singura dorinţă a acestora era înaintarea cu orice preţ, în loc să se concentreze asupra celor mai bune modalităţi de distrugere a inamicului. În loc să se recunoască presiunea teribilă la care aceştia fuseseră supuşi din partea eşaloanelor superioare, problema a fost pusă pe seama lipsei unor membri de partid motivaţi.

De asemenea, s-au înregistrat din nou pierderi provocate de propria artilerie. Cândva, problema fusese atribuită faptului că „destul

de des comandanţii sunt incapabili să mânuiască şi să folosească diferite instrumente şi dispozitive tehnice", făcându-se probabil referire la un dispozitiv prismatic de ochire şi la o staţie radio. În prima zi, pe 16 aprilie, Divizia 248 puşcaşi a fost bombardată serios de propria sa artilerie imediat după ce ajunsese la linia copacilor. A doua zi, atât Divizia 266 puşcaşi, cât şi Divizia 301 puşcaşi au suferit pierderi din acelaşi motiv. Cu toate acestea, Armata 5 şoc a declarat că a luat 33 000 de prizonieri fără să facă nici un fel de referire la propriile pierderi.

Între timp, Armata 8 gardă fusese grav afectată din cauza unor „dezavantaje serioase", eufemism ce ascundea, de obicei, incompetenţa ce conducea la situaţii-limită, aproape dezastruoase. În acest caz, însă, de vină a fost Jukov, şi nu Ciuikov. „Focul de pregătire a ofensivei înregistrase rezultate bune în prima linie a inamicului, permiţând infanteriei să răzbată dincolo de această linie, dar artileria noastră nu a reuşit să distrugă poziţiile de tragere ale inamicului, îndeosebi cele de pe Înălţimile Seelow, şi nici măcar folosirea aviaţiei nu a compensat acest lucru." În plus, au existat cazuri în care avioanele sovietice şi-au bombardat şi mitraliat proprii oameni. Parţial, vina pentru aceste erori aparţinea batalioanelor de puşcaşi din avangardă care „nu ştiau ce rachete de semnalizare trebuiau folosite pentru a indica propria linie a frontului". Cum semnalul de recunoaştere consta într-o rachetă de semnalizare albă şi una galbenă şi cum fuseseră distribuite foarte puţine rachete galbene, asemenea erori nu erau deloc surprinzătoare.

În raport se mai menţiona şi faptul că artileria nu mai reuşise să avanseze pentru a sprijini cu foc infanteria de pe linia frontului, deficienţă pricinuită de planificatorii care nu prevăzuseră faptul că, din cauza bombardamentului masiv, pământul îmbibat cu apă va deveni un obstacol aproape de netrecut. În mod clar, serviciile medicale fuseseră copleşite, iar „în cadrul unor regimente evacuarea răniţilor de pe câmpul de luptă a fost foarte prost organizată". Un mitralior zăcuse douăzeci şi patru de ore fără nici un ajutor. Răniţii Diviziei 27 puşcaşi gardă au fost abandonaţi, „fără a li se acorda vreun ajutor medical timp de patru sau cinci ore", iar punctul de prim-ajutor avea numai patru mese de operaţie.

La sud de Frankfurt an der Oder, Armata 33 nu a avut parte de o înaintare uşoară din cauza Corpului 5 vânători de munte SS. Şi, în acest caz, se pare că numărul celor care au acordat asistenţă medicală răniţilor a fost foarte mic. Ofiţerii au fost nevoiţi să-i oblige pe prizonierii germani, sub ameninţarea pistolului, să-i care pe răniţii sovietici în spatele frontului şi să se întoarcă cu muniţie. Faptul a înspăimântat Direcţia Politică a armatei, care ulterior avea să-şi critice ofiţerii politici, acuzându-i că nu-i luaseră ei însuşi pe acei prizonieri

să-i îndoctrineze „şi să-i trimită înapoi la camarazii lor de luptă pentru a-i demoraliza”. Atenţia şi importanţa acordate propriilor răniţi de conducerea Armatei Roşii erau, într-adevăr, foarte reduse. Şi indiferent de tensiunea sporită pe care o implica munca într-un spital de campanie, SMERŞ-ul nu se sfia niciodată să întrerupă şi să scoată un doctor din timpul unei operaţii pentru a examina cazurile suspecte de răni autoprovocate, deoarece, din momentul în care reîncepuse lupta, acestea „deveniseră mult mai frecvente”.

În mod sigur, bătălia pentru ocuparea Înălţimilor Seelow n-a reprezentat unul dintre cele mai strălucite momente ale mareşalului Jukov, dar, chiar dacă planificarea şi comanda propriu-zise au fost defectuoase, curajul, rezistenţa şi spiritul de sacrificiu al majorităţii soldaţilor şi tinerilor ofiţeri ai Armatei Roşii nu au putut nicicând să fie puse la îndoială. Acel tip de eroism autentic, nedisimulat – atât de diferit de versiunea neînsufleţită a propagandei, menită să servească drept lecţie de morală pentru generaţiile viitoare – din păcate nu a reuşit să diminueze asprimea comandanţilor superiori şi a conducerii politice sovietice. În timpul convorbirilor telefonice, modul în care comandanţii făceau referire la soldaţi în limbaj codificat este edificator în acest sens. Aceştia obişnuiau să spună: „Câte chibrituri au ars?” sau „Câte creioane au fost rupte?”, când întrebau despre pierderile umane estimate.

De partea germană, nimeni nu se aştepta ca generalul Heinrici, comandantul suprem al Grupului de Armate Vistula, şi generalul Busse să-şi fi făcut mai bine datoria în acele circumstanţe. Germanii care au supravieţuit în urma bătăliei încă îi binecuvântează pe aceştia pentru salvarea a nenumărate vieţi, fapt datorat retragerii majorităţii trupelor din poziţiile înaintate, chiar înaintea începerii bombardamentului. Cu toate acestea, unii dintre ofiţerii superiori încă mai credeau în Adolf Hitler. Pe 16 aprilie, după căderea nopţii, colonelul Hans-Oscar Wöhlermann, comandantul artileriei din Corpul 56 tancuri, s-a dus la Waldsieversdorf, la nord-vest de Müncheberg, pentru a-şi consulta comandantul, generalul Weidling.

Cartierul General al corpului de armată fusese stabilit într-o casă de vacanţă aparţinând unei familii din Berlin. Doar o lumânare lumina camera aflată la etajul întâi. Weidling, care nu-şi făcea nici un fel de iluzii privitoare la modul în care ducea războiul Hitler, a spus exact ce gândea. Wöhlermann, colonelul cu monoclu, a fost extrem de şocat. „Am fost profund demoralizat”, scria acesta ulterior, „după ce am descoperit că până şi acest soldat dedicat şi neînfricat, bătrânul nostru «Tare ca Piatra», aşa cum i se spunea în cadrul regimentului, îşi pierduse încrederea în conducerea noastră de la cel mai înalt nivel.”

Conversaţia lor s-a oprit brusc din cauza unui bombardament.

Rapoartele care au urmat au indicat faptul că se crease o breşă între ei şi Corpul 11 tancuri SS aflat în dreapta lor şi că o alta se dezvolta în partea stângă, ceea ce ameninţa să destrame legătura pe care o aveau cu Corpul 101 al generalului Berlin. Noţiunea vehiculată de Goebbels, de zid în calea hoardelor mongole, avea astfel să fie spulberată extrem de rapid.

Acea noapte trebuie să fi fost una dintre cele mai cumplite din viaţa lui Jukov. Ochii întregii armate şi, mult mai important, cei ai Kremlinului erau aţintiţi asupra Înălţimilor Seelow, pe care el nu reuşise să le ocupe şi să consolideze poziţiile sovietice. Armatele sale nu fuseseră în stare să-şi îndeplinească misiunea de „ocupare a Berlinului în cea de a şasea zi a operaţiunilor". Unul dintre regimentele de puşcaşi ale lui Ciuikov ajunsese la marginea oraşului Seelow, iar unele din tancurile lui Katukov erau aproape de creastă într-unul dintre puncte, dar aceste victorii relative în mod sigur nu aveau să-l mulţumească pe Stalin.

Liderul sovietic, care se declarase foarte relaxat pe timpul după-amiezii, s-a enervat foarte tare când, cu puţin înainte de miezul nopţii, Jukov i-a raportat prin radiotelefon că Înălţimile Seelow nu fuseseră încă ocupate. Stalin l-a acuzat de schimbarea planului elaborat de Stavka. „Eşti sigur că o să capturezi linia Seelow mâine?", l-a întrebat el pe mareşal.

„Mâine, 17 aprilie, până la sfârşitul zilei", i-a răspuns Jukov, încercând să pară calm, „apărarea Înălţimilor Seelow va fi decimată. Sunt convins că, cu cât inamicul trimite mai multe trupe împotriva noastră aici, cu atât va fi mai simplu să cucerim Berlinul. Este mult mai simplu să-i distrugi trupele în câmp deschis, decât într-un oraş fortificat."

Stalin nu părea deloc convins. Poate că se gândea mai degrabă la americani, care ar fi putut să vină din sud-vest, decât la forţele germane din estul capitalei. „Încă ne gândim", a spus Stalin, „să-i ordonăm lui Konev să trimită armatele de tancuri ale lui Rîbalko şi Leliuşenko spre Berlin dinspre sud şi să-i spunem lui Rokossovski să-şi accelereze traversarea şi să atace şi el dinspre nord." Stalin a închis cu un tăios *Do svidania*. Nu mult după aceea, şeful de Stat-Major al lui Jukov, generalul Malinin, a aflat că, într-adevăr, Stalin îi spusese lui Konev să-şi trimită armatele de tancuri împotriva flancului sudic al Berlinului.

Soldaţii ruşii – în 1945, la fel ca şi în 1814 – nutreau un dispreţ profund pentru râurile din Europa de Vest. Acestea păreau atât de jalnice în comparaţie cu râurile grandioase din patria-mamă. Totuşi, fiecare râu pe care îl traversaseră avea o semnificaţie specială, deoarece marcase etapele înaintării în această luptă şi revanşă

necruţătoare împotriva invadatorului.

„Chiar şi când am fost rănit pe Volga, lângă Stalingrad", spunea sublocotenentul Maslov, „eram convins că mă voi întoarce pe front şi într-un final voi vedea blestematul de Spree."

Neisse, situat între Forst şi Muskau, era de două ori mai îngust decât Oderul, dar traversarea unui râu chiar în faţa inamicului adăpostit în poziţii pregătite din timp nu era o misiune uşoară. Mareşalul Konev hotărâse că cea mai bună tactică pentru Frontul 1 ucrainean, aflat în subordinea sa, era aceea de a ţine inamicul ocupat, de a-i distrage atenţia şi a-l orbi cât timp unităţile sale de asalt traversau râul.

Bombardamentul de artilerie a început la ora 6, ora Moscovei, respectiv ora 4, ora Berlinului. Punctul său forte era concentrarea a două sute patruzeci şi nouă de tunuri per kilometru, cea mai mare din întreaga durată a războiului, ce fusese intensificată şi prin participarea Armatei 2 aeriene. „Zumzăitul specific avioanelor şi tunetul tunurilor şi al bombelor explodate erau atât de puternice, încât nu-ţi puteai auzi camaradul care striga la un metru distanţă de tine", nota un ofiţer. De asemenea, durata barajului de artilerie fusese mult mai mare decât al lui Jukov, însumând o sută patruzeci şi cinci de minute de tragere efectivă. „Zeul războiului tună foarte plăcut astăzi", remarca un comandant de baterie în timpul unei pauze. Echipele de tunari se aruncaseră în vâltoarea luptei cu entuziasm şi îşi făceau treaba mânaţi de dorinţa de răzbunare, animaţi şi de ordinele comandanţilor lor: „Spre bârlogul fascist – foc!", „Spre Hitler cel posedat – foc!", „Pentru sângele şi suferinţa poporului nostru – foc!"

Pentru a putea privi bătălia în câmp deschis, Konev venise de la Cartierul său General de lângă Breslau, unde încă mai continua asediul încrâncenat asupra capitalei Sileziei. S-a deplasat până la postul de observaţie al Armatei 13 comandate de generalul Puhov. Acesta consta din şanţuri şi tranşee săpate la marginea unei păduri de pini situate pe o costişă ce domina valea străbătută de râu. Deoarece se aflau în bătaia de tragere a armamentului uşor din poziţiile inamice amplasate la vest de Neisse, se uitau prin telescoapele de tranşee. Însă vederea de ansamblu pe care o aveau asupra frontului nu a mai fost posibilă atunci când, în a doua fază a bombardamentului, piloţii generalului Krassovski, din Armata 2 aeriană, au zburat la joasă înălţime spre malul vestic al râului, lansând bombe fumigene. Valul de fum s-a întins de-a lungul a trei sute nouăzeci de kilometri, fapt ce i-a împiedicat pe apărătorii din cadrul Armatei 4 tancuri să identifice rapid punctul în care se concentra atacul principal. Konev a avut noroc. Vântul a întins valul de fum fără a-l dispersa foarte rapid.

Unităţile din eşalonul întâi au spulberat totul în cale, cărând bărcile de asalt şi lansându-le ei înşişi în apele râului, vâslind cu furie.

„Bărcile de asalt au fost lansate”, raporta Frontul 1 ucrainean, „înainte ca tunurile să amuţească. Activiştii Partidului Comunist şi membrii Komsomol-ului au încercat să se suie primii în bărci, strigând sloganuri încurajatoare pentru camarazii lor: «Pentru patria-mamă! Pentru Stalin!»“ În momentul în care s-a executat prima debarcare, au fost înălţate mici steguleţe roşii care să-i încurajeze pe cei din următorul val. Unele batalioane începuseră să traverseze pur şi simplu înot, aşa cum veteranii aflaţi printre ei făcuseră de multe ori în timpul înaintării prin Ucraina. Alte trupe au reuşit să folosească vadurile descoperite în misiunile de cercetare şi să treacă râul ţinându-şi armele deasupra capului. Geniştii care erau responsabili de pregătirea primelor bacuri şi poduri de pontoane au sărit în apă şi şi-au croit drum spre malul celălalt. În curând, câteva tunuri antitanc de calibru 85 mm au urmat primele batalioane de puşcaşi, stabilindu-se astfel mici capete de pod.

Bombardamentul masiv a fost motivul pentru care puţini germani din poziţiile înaintate au fost capabili să opună o rezistenţă efectivă. Mulţi au fost şocaţi destul de serios de proiectilele şi obuzele ce explodau de jur-împrejur. „N-am avut unde să ne ascundem”, le-a spus Obergefreiter-ul Karl Pafflik celor care îl capturaseră. „Cerul era plin de şuierături şi explozii. Am suferit pierderi inimaginabile. Cei care au supravieţuit se năpusteau în tranşee şi buncăre ca nişte nebuni, încercând să se salveze. Amuţisem din cauza spaimei.” Mulţi au profitat de fumul şi haosul creat pentru a se preda. Nu mai puţin de douăzeci şi cinci de oameni aparţinând Regimentului 500 de asalt, care aveau cele mai întemeiate motive să dezerteze, au renunţat la luptă în grup. Soldaţii germani, pe cont propriu sau în grupuri mici, şi-au ridicat mâinile strigând într-o rusă stricată: „Nu trage, Ivan, suntem prizonieri”. Un dezertor din rândurile Regimentului 500 de asalt le-a spus celor care îl interogau bine cunoscuta remarcă a berlinezilor: „Singura promisiune pe care a respectat-o Hitler este cea făcută înainte de a ajunge la putere: «Acordaţi-mi zece ani şi nu veţi mai putea recunoaşte Germania»”. Alt *Landser* s-a plâns că fuseseră minţiţi de ofiţeri, care le promiseseră sprijinul rachetelor V-3 şi V-4.

După ce cablurile au fost întinse între cele două maluri, bacurile au început transportarea şi aducerea primelor tancuri T-34 în sprijinul infanteriei. Formaţiunile de genişti ale Frontului 1 ucrainean planificaseră nu mai puţin de o sută treizeci şi trei de puncte de trecere în principalele sectoare destinate atacului. Aceste formaţiuni răspundeau de întreaga traversare a râului Neisse. Geniştii de pe lângă Armatele 3 şi 4 tancuri de gardă primiseră ordin să-şi ţină întregul echipament pregătit pentru următorul râu, Spree. Curând după miezul zilei, după aşezarea primului dintre podurile de şaizeci de tone, în zona de responsabilitate a Armatei 5 gardă, elementele din primul

eşalon al Armatei 4 tancuri de gardă comandate de Leliuşenko au început forţarea. Pe durata după-amiezii, grosul forţelor luptătoare rămase au traversat râul şi au continuat înaintarea. Brigăzile de tancuri, cărora li se ordonase să înainteze cu toată viteza, erau gata să respingă contraatacul Armatei 4 tancuri, condus de Divizia 21 tancuri. În partea sudică a sectorului, Armata 2 poloneză şi Armata 52 reuşiseră şi ele să traverseze cu succes şi să forţeze înaintarea. Acestea primiseră ordin să se îndrepte spre Dresda.

Konev avea motive întemeiate să fie mulţumit de rezultatele primei zile de ofensivă. Unităţile sale, aflate în eşalonul întâi, erau la jumătatea distanţei spre râul Spree. Singurul neajuns înregistrat ulterior a constat în faptul că evacuarea răniţilor şi direcţionarea lor spre spitale fusese „insuportabil de înceată", dar Konev, ca şi majoritatea celorlalţi comandanţi, nu părea deranjat în mod deosebit de acest fapt. La miezul nopţii, el i-a raportat lui Stalin prin radiotelefon că înaintarea Frontului 1 ucrainean avusese loc cu succes. „Jukov nu se descurcă prea bine", i-a spus Stalin, care de-abia vorbise cu acesta. „Întoarce-i pe Rîbalko [Armata 3 tancuri de gardă] şi Leliuşenko [Armata 4 tancuri de gardă] spre Zehlendorf [suburbiile din sud-vestul Berlinului]. Îţi aminteşti, după cum am stabilit în Stavka." Konev îşi amintea acea întâlnire foarte bine, îndeosebi de momentul în care Stalin fixase demarcaţia dintre el şi Jukov la Lübben, fapt ce lăsase deschisă posibilitatea ca Frontul 1 ucrainean să atace Berlinul dinspre sud.

Alegerea de către Stalin a Zehlendorfului drept punct de referinţă este una foarte interesantă. În mod evident, dorise să-l grăbească pe Konev spre sud-vestul Berlinului cât mai mult posibil, de vreme ce în mod clar aceasta avea să fie linia de apropiere de capul de pod al americanilor constituit la Zerbst. În plus, nu era numai o coincidenţă faptul că în interiorul Zehlendorf se găsea Dahlem, acolo unde se afla Institutul Kaiser Wilhelm, unde se desfăşurau cercetările nucleare.

Cu trei ore înainte, la întâlnirea de la ora 9 de la Stavka, generalul Antonov, fără nici o îndoială în urma indicaţiilor lui Stalin, îi indusese în eroare pe americani, atunci când aceştia menţionaseră rapoartele germanilor privind o ofensivă puternică împotriva Berlinului. „[Antonov] a spus că, de fapt, ruşii întreprind o acţiune de recunoaştere pe scară largă în sectorul central al frontului în scopul găsirii detaliilor apărării germane", s-a spus în raportul codificat înaintat Departamentului de Stat din Washington DC.

CAPITOLUL 16

Seelow şi Spree

După cele două conversaţii purtate de Stalin la miezul nopţii de 16 aprilie, a început cu adevărat întrecerea dintre Jukov şi Konev. Konev, incitat de Stalin, făcea tot ce-i stătea în putinţă să fie la înălţimea provocării. Jukov, deşi destul de zguduit de ceea ce se petrecuse pe Înălţimile Seelow, considera că Berlinul îi aparţine de drept

Cerul înnorat şi burniţa au fost încet-încet înlocuite de condiţii meteorologice mai favorabile, marţi, 17 aprilie. Avioanele Sturmovik puteau acum să atace poziţiile germane rămase necucerite pe Înălţimile Seelow, cu mult mai multă precizie. În jos, pe Oderbruch şi pe coline, micile orăşele, cabanele şi fermele izolate fumegau încă. Artileria şi aviaţia sovietice îşi îndreptaseră atacurile asupra oricărei clădiri în ideea că ar putea adăposti un punct de comandă. Rezultatul fusese o masă imensă de resturi umane sângerânde şi animale moarte, împrăştiind miasme îngrozitoare. Mitralierea fermelor, considerate posibile depozite de muniţie sau Cartiere Generale, condusese la măcelărirea unui număr impresionant de animale care nu reuşiseră să fugă şi arseseră de vii.

În spatele liniilor germane, destul de difuze ca aşezare, spitalele de campanie şi dispensarele erau pline de răniţi al căror număr depăşea de departe capacitatea de îngrijire a doctorilor. O rană la stomac echivala cu o condamnare la moarte din cauza sistemului de triere, deoarece operaţia necesară ar fi durat prea mult. Prioritatea principală a celor ce acordau îngrijiri erau cei care, odată trataţi, puteau să se întoarcă în luptă. Ofiţeri erau delegaţi în mod special să colinde spitalele de campanie în căutarea celor răniţi, dar capabili încă să tragă cu puşca.

Formaţiunile improvizate ale Feldgendarmerie erau în permanenţă în căutarea celor rămaşi în urma frontului, fie ei apţi de luptă, fie uşor răniţi, ce puteau fi obligaţi să se întoarcă la companiile lor împuţinate simţitor. Imediat ce se aduna în număr suficient de mare, aceştia erau trimişi să mărşăluiască spre front. Soldaţii îi numeau pe membrii Feldgendarmerie nu numai „hingheri", ci şi *Heldenklauen*, sau „hoţi de eroi", joc de cuvinte cu termenul nazist *Kohlenklau*, folosit pentru a-i numi pe cei care furau cărbunele aparţinând guvernului pentru a-l folosi acasă.

În zelul lor plin de brutalitate, membrii Feldgendarmerie înhăţau deseori oameni care chiar încercau să ajungă înapoi Ia batalioanele din care făceau parte. Astfel, aceştia ajungeau să fie înconjuraţi de

soldaţi rătăciţi şi membri ai Hitlerjugend, unii dintre ei fiind încă în pantaloni scurţi. Fuseseră produse căşti de oţel mai mici pentru tinerii soldaţi adolescenţi, dar nici pe departe suficiente pentru toţi. Feţele palide, trase, de-abia se zăreau de sub căştile ce le cădeau peste urechi. Un grup de genişti sovietici din Armata 3 şoc chemaţi să cureţe un câmp de mine au fost luaţi prin surprindere când o duzină de nemţi au apărut din tranşee strigând că se predau. Brusc a apărut un băiat dintr-un buncăr. „Purta o haină de ploaie lungă şi o caschetă", îşi amintea căpitanul Sulhanişvili. „A tras un încărcător cu mitraliera ce o avea asupra sa. Văzând apoi că nu m-am prăbuşit, a lăsat să-i cadă din mână mitraliera şi a început să suspine. A încercat să strige *Hitler kaputt, Stalin gut!* Eu am râs. L-am lovit o singură dată, în faţă. Bieţii băieţi, mi-a părut rău de ei."

Cei mai periculoşi membri ai Hitlerjugend erau cei ale căror familii fuseseră împrăştiate şi masacrate în est de Armata Roşie. Singura soartă ce li se părea potrivită acum era să moară în luptă, luând cu ei cât mai mulţi bolşevici.

Calităţile de luptător ale soldaţilor germani nu dispăruseră încă în întregime, după cum aveau să afle pe pielea lor Jukov şi oamenii lui. Un nou atac de artilerie şi un bombardament al aviaţiei, în dimineaţa zilei de 17 aprilie, urmate de o nouă înaintare a armatelor de tancuri ale lui Katukov şi Bogdanov, nu au reuşit să obţină succesul pe care Jukov i-l promisese lui Stalin. Tunurile antiaeriene de 88 mm şi infanteria înarmată cu rachete antitanc au reuşit să imobilizeze multe dintre tancurile sovietice. La prânz, aproape imediat ce brigăzile de tancuri ale lui Katukov au intrat în Dogelin şi Friedersdorf, au fost contraatacate de tancurile Panther din Divizia de blindate *Kurmark*.

Corpul 11 tancuri al generalului Iuşciuk, pe de altă parte, reuşise să înconjoare Seelow peste Reichstrasse I, vechea şosea prusacă ce ducea de la Berlin, până la capitala Prusiei Orientale, Königsberg, acum distrusă. Însă tancurile lui Iuşciuk s-au găsit curând sub focul artileriei Armatei 5 şoc aflate în apropiere. Aceasta a condus la o ceartă „extrem de aprinsă" în comandamentul lui Berzarin. Nu numai tancurile avuseseră de suferit. „După părerea infanteriei", nota cu grijă un raport asupra situaţiei tactice, „artileria nu trage în ţinte precise, ci în zone întinse, la întâmplare."

În luptele confuze din jurul Înălţimilor Seelow, tancurile lui Iuşciuk au fost atacate în repetate rânduri de blindatele germane ce trăgeau din apropiere. Soldaţii săi au ripostat înşfăcând în grabă saltele din casele din apropiere, pe care le-au legat cu sârmă de tun şi de alte părţi ale tancurilor. Aceste armuri improvizate făceau ca proiectilele tancurilor germane să explodeze înainte să poată atinge tunul sau fuzelajul tancului.

Tancurile T-34 şi Stalin ale celor două armate de tancuri de gardă „scuipau fier” asupra tuturor tranşeelor întâlnite în cale, chiar dacă cele mai multe dintre acestea fuseseră abandonate. La nord de Oderbruch, Armata 3 şoc, sprijinită pe dreapta de Armata 47, a respins unităţile avansate ale Corpului 101, ale cărui regimente erau formate în majoritate din soldaţi şi cadeţi tineri. Regimentul *Potsdam*, care fusese reorganizat în apropiere de Neutrebbin, s-a retras mai departe, în spatele malurilor mlăştinoase ale Oderului Superior, care avea o lăţime de aproape zece metri în punctul respectiv. Numai treizeci şi patru de militari mai rămăseseră în picioare.

Au auzit din nou zgomotul făcut de motoarele tancurilor. „Noi, infanteria, am dovedit încă o dată cât de idioţi suntem. Trebuia să împiedicăm înaintarea ruşilor, în timp ce toate celelalte trupe se retrăgeau înspre vest.” Rămăseseră în urmă numai câteva tunuri de atac autopropulsate ca să lupte cu tancurile sovietice. După ce artileria diviziei trăsese şi ultimele proiectile din dotare, soldaţii şi-au aruncat în aer tunurile şi mitralierele şi au părăsit aliniamentul de tragere. După cum era de aşteptat, mulţi dintre infanterişti s-au strecurat şi au fugit cu cei care se retrăgeau. Disciplina începea să dispară, fapt accelerat de zvonurile referitoare la intrarea în vigoare a unui acord de încetare a focului cu Aliaţii occidentali.

În centru, Divizia 9 paraşutişti se prăbuşise complet. Comandantul său umilit era generalul Bruno Bräuer, cel care comandase atacul paraşutiştilor deasupra oraşului Heraklion, în Creta. Bräuer, un bărbat elegant, care folosea întotdeauna portţigaretul când fuma, fusese numit ulterior comandantul garnizoanei din Creta. Însă, în ciuda tuturor laudelor exagerate ale lui Göring, în legătură cu luptătorii săi cu forţe supraomeneşti, care fuseseră echipaţi astfel încât să se potrivească cu paraşutiştii şi caschetele lor fără boruri, Bräuer comanda, de fapt, personalul Luftwaffe de la sol. Cei mai mulţi dintre aceştia nu săriseră niciodată dintr-un avion, aşa că nici pe departe nu întreprinseseră vreodată acţiuni specifice paraşutiştilor. Când au început bombardamentul şi atacul, ofiţerii nu au fost în stare să-şi controleze oamenii cuprinşi de panică, în special când asupra lor a început să se tragă cu rachete katiuşa.

Colonelul Menke, comandantul Regimentului 27 paraşutişti a fost ucis când tancurile T-34 pătrunseseră până în apropierea comandamentului său. Doar în ultimele ore ale dimineţii zilei de 17 aprilie a reuşit divizia să riposteze puţin, când au sosit întăriri din partea tancurilor Panther, a tunurilor Mark IV şi a transportoarelor semişenilate. Însă dezastrul a urmat curând după aceea. Wöhlermann, comandantul artileriei Corpului 56, s-a dus să-l vadă pe Bräuer şi l-a găsit „complet debusolat din cauză că îi fugiseră oamenii”. Bräuer, suprasolicitat, a suferit o cădere nervoasă şi a fost eliberat din funcţie.

Soarta sa a fost cu adevărat una nefericită. La puţin timp după război a fost judecat la Atena şi condamnat pentru atrocităţile comise sub comanda altui general în Creta, fiind executat în 1947.

La ora 18.30, Ribbentrop a sosit neanunţat la Cartierul General al lui Weidling, cerând să fie informat cu privire la situaţia curentă. „Acesta esta comandantul meu de artilerie care tocmai s-a întors de pe front", a spus Weidling. Wöhlermann a fost salutat cu o strângere slabă de mână de ministrul Afacerilor Externe. „El vă poate prezenta situaţia", a continuat Weidling. Apoi, după ce i-a spus subalternului său că nu trebuie să ascundă nimic, Weidling s-a aşezat lângă Ribbentrop să asculte. Raportul lui Wöhlermann „a avut un efect devastator asupra ministrului de Externe". Ribbentrop a pus una sau două întrebări cu o voce răguşită, abia de putea fi auzit. Tot ce avea de spus se rezuma la nişte referinţe vagi despre o posibilă schimbare „în douăsprezece ore" a situaţiei de fapt şi nişte aluzii cu privire la negocierile cu americanii şi britanicii. Probabil acestea l-au făcut pe generalul Busse să transmită: „Mai rezistaţi încă două zile, apoi totul se va rezolva". Această sugestie a unei posibile înţelegeri cu Aliaţii occidentali a fost cea mai sfruntată minciună la care a recurs conducerea nazistă.

Soldaţii rămaşi în urmă pe Câmpia Oderului s-au retras în pădurile de pe coasta abruptă a Înălţimilor Seelow, deseori întâlnindu-se cu infanteria sovietică şi cu formaţiunile de tancuri din faţa lor. Grupurile de soldaţi nervoşi trăgeau deseori în jurul lor în orice părea că se mişcă, iar artileria şi aviaţia sovietică continuau să-şi bombardeze oamenii în acelaşi timp cu germanii. Luftwaffe ridicase de la sol toate avioanele de luptă Focke-Wulf care mai funcţionau pentru a limita măcelul, iar, spre seară, aviaţia germană chiar a atacat podurile de pontoane de peste Oder. Toate au fost însă în van. Un raport provenit dintr-o sursă neidentificată susţine că „deseori piloţii germani se prăbuşeau cu bună ştiinţă asupra bombardierelor ruseşti, zdrobindu-se apoi împreună cu acestea în flăcări, de pământ". Dacă informaţia este reală, aceasta ar fi însemnat o schimbare semnificativă de roluri faţă de 1941, când piloţii extraordinar de curajoşi ai forţelor sovietice intrau în avioanele de atac ale Luftwaffe, în prima zi a Operaţiunii Barbarossa.

Ceea ce este şi mai interesant este utilizarea probabilă a unei escadrile kamikaze împotriva podurilor sovietice de peste Oder. Se pare că Luftwaffe a inventat denumirea acesteia – *Selbstopfereinsatz*, „misiune de sacrificiu suprem". Piloţii din Escadrila *Leonidas*, staţionată în Jüterborg şi comandată de locotenent-colonelul Heiner Lange, se pare că au semnat o declaraţie care se termina cu cuvintele: „Îmi este clar, mai presus de toate, că misiunea se va sfârşi odată cu moartea mea". În seara zilei de 16 aprilie, a avut loc o petrecere

dansantă de adio pentru piloţii din bază cu femeile din unitatea de transmisiuni Luftwaffe aflată acolo. Dansul s-a terminat cu un ultim cântec. Generalul-maior Fuchs, comandantul tuturor, „şi-a stăpânit cu greu lacrimile”.

În dimineaţa următoare, prima dintre aşa-numitele „misiuni totale” avea să se declanşeze asupra celor treizeci şi două de „poduri de peste şi de sub apă” reparate sau construite de geniştii sovietici. Germanii au folosit o mare varietate de avioane – Focke-Wulf 190, Messerschmitt 109 şi Junker 88 – tot ce mai era disponibil. Unul dintre piloţii „gata să se sacrifice” ce a zburat ziua următoare a fost Ernst Beichl, într-un Focke-Wulf cu o încărcătură de cinci sute de kilograme de bombe. Ţinta sa era podul de pontoane de lângă Zellin. Forţele de recunoaştere aeriene au raportat mai târziu că podul a fost distrus, dar se pare că totalul de şaptesprezece poduri distruse în decursul a trei zile nu este altceva decât o exagerare. Singurul care se pare că a fost într-adevăr lovit a fost podul de cale ferată de la Küstrin. Treizeci şi cinci de piloţi şi avioanele lor erau un preţ prea mare pentru un succes minor şi temporar. Aceasta nu l-a împiedicat pe generalul Fuchs să le trimită numele într-un mesaj special „Führer-ului la apropierea aniversării sale de cincizeci şi şase de ani”. Era tocmai genul de cadou pe care acesta îl aprecia cel mai mult.

Întreaga operaţiune a trebuit abandonată imediat, deoarece armatele de tancuri ale mareşalului Konev, care începuseră brusc să înainteze spre Berlin dinspre sud-est, le ameninţau baza aeriană de la Jüterborg.

Zeii războiului erau încă de partea Frontului 1 ucrainean după atacul de pe râul Neisse. Armatele 13 şi 5 gardă reuşiseră să spargă a doua linie de apărare a germanilor. Chiar atunci când se purtau lupte grele de fiecare parte, Konev şi-a trimis brigăzile de tancuri din frunte înainte spre râul Spree, între Cottbus şi Spremberg. Zone întinse de păduri de pini ardeau cu vâlvătăi din cauza noilor bombardamente ale artileriei şi ale escadrilelor Şturmovik ce atacau la sol. Incendiile erau periculoase pentru tancurile ce transportau combustibilul de rezervă în butoaie legate de partea din spate. Cu toate acestea, viteza era cel mai important lucru, fiindcă aveau şansa de a străpunge bariera râului Spree, înainte ca Armata 4 tancuri germană să poată reorganiza o nouă linie de apărare. Trupele lui Konev miroseau deja victoria. În Armata 4 tancuri de gardă domnea senzaţia că „dacă germanii nu rezistaseră pe Neisse, nu mai puteau face nimic acum”. Înainte de atac, comandanţii au inventariat armamentul disponibil. S-a descoperit că un tânăr comunist avea doar o veche armă ruginită. „Cum crezi că o să poţi trage cu ea?”, a strigat ofiţerul la el. „Ar trebui să fii un exemplu pentru ceilalţi şi propria ta armă este murdară!”

O pătrundere rapidă a tancurilor spre Berlin implica riscul declanşării unui contraatac german împotriva căilor de comunicaţii. Prin urmare, Konev a dirijat Armata 5 gardă a lui Jadov către est, spre Spremberg, şi Armata 3 gardă spre vest pentru a-i forţa pe germani să se retragă spre Cottbus.

În seara aceea, când brigăzile înaintate ale Armatei 3 tancuri de gardă au ajuns la Spree, generalul Rîbalko, comandantul acestora, care se mândrea cu faptul că se află în permanenţă în avangardă, nu a aşteptat sosirea echipamentului necesar construirii de poduri mobile. A ales un loc în care se părea că apa nu este prea adâncă, apoi a trimis un tanc drept înainte, de-a curmezişul râului care în acel loc avea o lăţime de cincizeci de metri. Apa s-a ridicat deasupra şenilelor, dar nu a urcat mai sus de acestea. Întreaga brigadă l-a urmat, trecând prin râu ca o brigadă de cavalerie. Spre deosebire de o brigadă de cavalerie, însă, tancurile au reuşit să ignore mitralierele germane ce trăgeau neîncetat asupra lor de pe mal. Cea mai mare parte din ambele armate de tancuri a reuşit să traverseze râul Spree în noaptea aceea.

Konev ştia că tancurile sale aveau să întâmpine dificultăţi în zona lacurilor, a mlaştinilor, a cursurilor de apă şi a pădurilor de pini din Lausitz, dar ştia şi că, dacă se grăbeau, atunci rezistenţa întâmpinată pe drumurile spre Berlin avea să fie minimă. Armata 4 tancuri germană îşi consumase toate rezervele în încercarea de a rezista pe a doua linie a frontului, în timp ce comandanţii din Berlin erau mai îngrijoraţi şi preocupaţi de armatele lui Jukov.

Konev ajunsese la aceeaşi concluzie cu Jukov, şi anume că era mai uşor să lovească şi să zdrobească inamicul mai devreme, în câmp deschis, decât mai târziu, în Berlin. Dar nu a spus acest lucru când a vorbit în seara aceea cu Stalin prin radiotelefon, de la postul său de comandă, un castel căţărat pe un deluşor de unde se vedea în jur, pe deasupra pădurilor de pin.

Konev aproape îşi terminase raportul când a fost brusc întrerupt de Stalin. „La Jukov, lucrurile nu merg încă foarte bine. Încearcă în continuare să străpungă liniile de apărare inamice.” A urmat o pauză lungă pe care Konev s-a hotărât să nu o întrerupă. „N-am putea”, a continuat Stalin, „să redirecţionăm trupele mobile ale lui Jukov şi să le trimitem spre Berlin, prin golul format în sectorul frontului tău?” Probabil că acesta nu era un plan realizabil, ci numai o încercare de a-l face pe Konev să-şi dezvăluie propriul plan.

„Tovarăşe Stalin”, a răspuns el, „ne-ar lua prea mult timp şi ar conduce la o stare totală de confuzie… Situaţia de pe frontul nostru evoluează în mod favorabil, avem destule forţe şi putem întoarce ambele armate de tancuri împotriva Berlinului.” Apoi Konev a spus că urmau să înainteze prin Zossen, despre care amândoi ştiau că era

Comandamentul OKH.

„Foarte bine”, a răspuns Stalin. „Sunt de acord. Întoarceţi armatele de tancuri spre Berlin.”

În sediul guvernului din Berlin, pe 17 aprilie, nimeni nu ştia prea bine ce să facă în afară de a redacta declaraţii incendiare pline de ameninţări de executare imediată a „trădătorilor”. „Nici un oraş german nu va fi declarat oraş deschis”, scria în ordinul trimis de Himmler tuturor comandanţilor din teritoriu. „Fiecare oraş şi fiecare sat vor fi apărate cu toate mijloacele posibile. Orice german care va săvârşi acte împotriva ţării şi nu-şi va face datoria cum se cuvine faţă de naţiunea germană îşi va pierde onoarea şi viaţa.” Se ignora faptul că artileria germană rămăsese practic fără muniţie, tancurile fuseseră abandonate din cauza lipsei de combustibil, iar soldaţii nu mai aveau ce mânca.

Chiar confruntată cu anihilarea totală, birocraţia nazistă nu s-a schimbat nici măcar la nivelul cel mai de jos. Micul orăşel Woltersdorf, la sud de Reichstrasse I spre Berlin, a fost copleşit de refugiaţi pe 17 aprilie. Cu toate acestea, autorităţile le permiteau numai „locuitorilor neangajaţi în altă parte şi celor incapabili să se înroleze în Volkssturm” să plece şi asta numai dacă aveau „confirmare scrisă de la destinaţie” că li se putea asigura adăpost. În plus, fiecare persoană trebuia să obţină permisiunea Kreisabschnittsleiter-ului, prefectul nazist local. Cu toate acestea, spiritul de rezistenţă al localnicilor era departe de un astfel de fanatism. Plutonul de urgenţă Volkssturm din oraş ceruse permisiunea să nu-şi mai îndeplinească îndatoririle.

Trupele lui Konev se aflau acum la mai puţin de optzeci de kilometri sud-est de centrele de comandă OKH şi OKW de la Zossen. Cu toate acestea, nici Armata 4 tancuri şi nici Grupul de Armate al feldmareşalului Schörner nu raportaseră că Armatele 3 şi 4 tancuri de gardă traversau râul Spree în forţă şi nu mai existau rezervele necesare pentru a le opri. Atenţia ofiţerilor de Stat-Major de la Zossen era îndreptată în principal asupra luptei pentru Înălţimile Seelow.

Generalul Heinrici îşi trimisese deja cea mai mare parte a rezervei grupului său de armate – Corpul 3 tancuri SS *Germanische* al lui Steiner – pentru a sprijini faimoasa Armată 9 a lui Busse. Divizia 11 SS *Nordland* a primit ordin, pe 17 aprilie la prânz, să se deplaseze spre sud, spre Seelow. *Nordland* era formată în principal din danezi şi norvegieni, dar şi din suedezi, finlandezi şi estonieni. Unii spuneau că în rândurile sale se aflau chiar şi nişte britanici, dar faptul pare greu de crezut. Comandată de Brigadeführer-ul SS Joachim Ziegler, divizia avea în jur de cincizeci de tancuri, în special în batalionul de

recunoaştere şi în batalionul de tancuri *Hermann von Salza*. Majoritatea oamenilor rămaşi făceau parte din regimentele de tancuri *Danmark* şi *Norge* şi dintr-un batalion de genişti. *Nordland*, care fusese evacuată din încercuirea din Curlandia şi aruncată apoi în focul bătăliei pentru estuarul Oderului la est de Stettin, suferise pierderi umane cifrate la circa 15 000 militari de la începutul anului, în timp ce 4 500 de oameni fuseseră ucişi sau erau daţi dispăruţi.

Heinrici a trimis Divizia *Nederland* din Waffen SS şi spre sud. Destinaţia sa era zona de la sud-vest de Frankfurt an Oder şi Müllrose, unde avea să intre sub comanda Corpului 5 vânători de munte SS. Relaţiile dintre SS şi Wehrmacht erau însă destul de încordate. Himmler era furios că Heinrici avea să lase Corpul SS al lui Steiner fără cele mai puternice divizii ale sale. Pe de altă parte, *Nordland* însăşi, demonstrând o mare rezistenţă la a acţiona în structurile armatei, nu se grăbea deloc.

Zorii zilei de miercuri, 18 aprilie, înroşiseră cerul de-a lungul orizontului spre est. Cei care luptau încă să cucerească Înălţimile Seelow aveau un presentiment ciudat. Nu a durat mult până când a început să se audă zgomotul motoarelor şi şenilelor tancurilor. Curând după aceea au început şi atacurile aeriene. Aparatele Şturmovik bombardau din nou Divizia *Nordland*, care nu ajunsese încă pe linia frontului. Soldaţii SS transportaţi în camioane deschise au fost acoperiţi de pământ. Ziegler plecase înainte la comandamentul lui Weidling pentru a-l informa că vehiculele sale rămăseseră fără combustibil, acesta fiind motivul pentru care diviziei îi trebuia atât de mult să ajungă la el. Weidling era furios.

Şi Jukov era într-o dispoziţie proastă în dimineaţa aceea. Fusese anunţat că armatelor de tancuri ale lui Konev li se permisese să se abată spre nord, spre Berlin. În timpul discuţiei pe care o avuseseră noaptea trecută, Stalin menţionase şi posibilitatea de a întoarce Frontul 2 bielorus al lui Rokossovski spre Berlin, imediat ce avea să treacă Oderul pe la nord. *Verkhovni* îl mai înţepase puţin oferindu-i sfaturi din partea Stavka cum să-şi conducă frontul. Ordinele lui Jukov pentru comandanţii săi de pe câmpul de luptă erau fără echivoc. Trebuiau să se ducă în recunoaştere personal pe linia frontului şi să raporteze situaţia exactă. Artileria urma să înainteze pentru a lovi punctele tari ale germanilor care dominau câmpurile deschise. Înaintarea trebuia accelerată şi continuată zi şi noapte. Încă o dată, soldaţii trebuiau să plătească cu propriile vieţi pentru greşelile săvârşite sub presiunile exercitate de sus de un comandant înfumurat.

După o altă ripostă severă şi alte raiduri aeriene, armatele istovite ale lui Jukov au atacat din nou în dimineaţa aceea, la prima oră. Pe partea dreaptă, Armata 47 a atacat Wriezen. Armata 3 şoc a încercat

să pătrundă mai departe pe şoseaua Wriezen-Seelow, dar a întâmpinat o rezistenţă puternică în jurul localităţii Kunersdorf. Armata 5 şoc şi Armata 2 tancuri de gardă au reuşit să ajungă până la nord de Neuhardenberg, dar au fost şi ele oprite acolo. Între timp, Armata 8 gardă a lui Ciuikov şi Armata 1 tancuri de gardă a lui Katukov au continuat să atace oraşul Seelow şi sectorul Friedersdorf-Dolgelin. Ciuikov era furios că Armata 69 aflată în stânga sa nu reuşea să avanseze. Faptul punea în pericol serios flancul său rămas descoperit. Din fericire pentru el, toate forţele lui Busse erau însă angrenate în alte părţi.

De fapt ambele flancuri ale lui Jukov avuseseră destul de puţin succes. La sud de Frankfurt, Armata 33 se străduia încă să zdrobească linia de apărare a Diviziei SS *30. Januar*, din Corpul 5 vânători de munte SS. Iar la capătul din partea nordică a Oderbruchului, Armata 61 şi Armata 1 poloneză nu reuşiseră să avanseze, până când nu fusese cucerit oraşul Wriezen.

Breşa s-a creat brusc chiar în spatele oraşului Seelow pe Reichstrasse I. La ora 9.40, pe 18 aprilie, colonelul Eismann de la comandamentul Grupului de Armate Vistula a primit un mesaj potrivit căruia „cele dintâi grupări inamice de blindate au reuşit să străpungă linia frontului la Diedersdorf". Se îndreptau spre Müncheberg de-a lungul Reichstrasse I. Infanteria fugea din calea lor. Douăzeci de minute mai târziu, la insistenţele lui Heinrici, Eismann l-a sunat pe colonelul Maizière la OKH să afle ce s-a întâmplat cu Divizia 7 tancuri, care trebuia să asigure apărarea zonei descoperite din partea stângă a Armatei 9 şi flancul drept al Armatei 3 tancuri.

La prânz, Busse l-a sunat pe Heinrici. „Astăzi ne confruntăm cu un moment de criză", a raportat el. Cele două atacuri puternice veneau de la sud-vest de Wriezen, de-a lungul Reichstrasse I. Busse şi-a dat seama că armata sa era sfârâmată. Armata 3 şoc şi Armata 5 şoc lăsaseră liber frontul dintre Wriezen şi Seelow. Şase kilometri la vest de Seelow, lângă satul Alt Rosenthal, germanii au lansat un contraatac cu forţe de infanterie şi tancuri. Maiorul Andreev din Divizia 248 puşcaşi a Armatei 5 şoc a lăsat în urmă două companii pentru a încerca respingerea atacului, deplasându-se cu o altă companie pe cealaltă parte, ca să-i atace pe germani din spate. „Batalionul său a lichidat o sută cincizeci şi trei de soldaţi şi ofiţeri şi a distrus două tancuri."

Lupta a fost fără milă. La Hermersdorf, la sud-vest de Neuhardenberg, infanteria sovietică a înaintat trecând pe lângă un tanc blindat T-34 încă în flăcări. Un soldat german aflat într-o vizuină de vulpe din apropiere striga la ei după ajutor.0 grenadă ce căzuse în vizuină îi retezase picioarele şi nu mai avea puterea să se târască afară. Soldaţii Armatei Roşii l-au lăsat însă acolo, în ciuda strigătelor

sale sfâşietoare, ca răzbunare pentru tancul şi oamenii care arseseră odată cu el.

La ora 16.20, Göring, furios din cauza înfrângerii Diviziei 9 paraşutişti, a sunat la Cartierul General al Grupului de Armate Vistula pentru a da ordin ca generalului Bräuer să i se ia imediat comanda. La ora 18.45, generalul Busse l-a sunat pe Heinrici. Trebuia, fără îndoială, să-şi rupă armata în două. „Care sector este mai important", a întrebat el, „din punctul de vedere al conducerii armatei, cel nordic sau cel sudic?"

La ora 19.50, ofiţerul de legătură al Luftwaffe a informat ofiţerii responsabili cu operaţiile de la Grupul de Armate Vistula că avioanele sale distruseseră cincizeci şi trei de avioane inamice, patruzeci şi trei de tancuri şi „posibil" alte nouăsprezece. Cineva din Statul-Major a pus cu creionul două semne de exclamare în jurnalul de război în dreptul acestei fraze pentru a-şi arăta neîncrederea faţă de aceste afirmaţii. Luptele erau violente, dar ceea ce susţineau germanii în legătură cu pierderile suferite de Armata Roşie era foarte departe de adevăr. Ziarul nazist *Der Angriff* afirma că „patru sute douăzeci şi şase de tancuri sovietice" fuseseră distruse numai în ziua aceea. Cu toate acestea, pierderile sovietice fuseseră mult mai mari decât cele germane. În încercarea sa disperată de a cuceri Înălţimile Seelow, Jukov pierduse peste 30 000 de oameni, iar germanii numai 12 000.

Prizonierii germani trimişi în spatele frontului erau copleşiţi de şirul nesfârşit de tancuri, tunuri autopropulsate şi alte vehicule blindate pe şenile ce treceau pe lângă ei în direcţie opusă. „Aceasta este armata", gândeau unii dintre ei, „despre care în 1941 se presupunea că se află la capătul puterilor." Infanteria sovietică ce trecea în sens invers, pe partea cealaltă a drumului, îi saluta cu strigăte de *Hitler kapuuuttt!* însoţite de gestul de tăiere a gâtului.

Prizonierii germani erau convinşi că unii dintre morţii pe lângă care trecuseră erau „soldaţi sovietici care fuseseră zdrobiţi de propriile tancuri". Au văzut şi soldaţi ruşi ce-şi încercau aruncătoarele de rachete capturate de la germani trăgând în zidurile caselor pe jumătate dărâmate. Alţii îi dezbrăcau pe propriii lor morţi de paltoane, iar într-un sat au văzut şi nişte soldaţi ce trăgeau la ţintă în cuiburile berzelor. Trasul la ţintă părea că le intrase tuturor în sânge chiar şi după luptă. Unii dintre prizonieri, ce fuseseră duşi sub escortă în extraordinarul castel de la Neuhardenberg, s-au speriat foarte tare când cel care-i însoţea, văzând un „superb candelabru", şi-a ridicat mitraliera şi a tras în el. Un ofiţer superior l-a dojenit, „însă fără prea multă tragere de inimă".

„În oraşul Gusow", raporta un detaşament al Armatei 5 şoc, „am eliberat şaisprezece femei sovietice." Soldatul Ţinbaluk a recunoscut o

fată pe care o ştia de acasă. Se numea Tatiana Şesteriakova. Femeile le-au povestit soldaţilor suferinţele teribile pe care le îndurase în timpul sclaviei. Au pomenit, de asemenea, şi de faptul că, înainte de a fugi, fosta lor stăpână, Frau Fischke, a spus: „Pentru noi, ruşii sunt mai răi decât moartea". Direcţiile politice susţineau că soldaţii Armatei Roşii erau peste măsură de furioşi din cauza sloganurilor „propagandei fasciste" pictate pe ziduri despre apărarea femeilor germane în faţa bolşevicilor.

La sud de Berlin, Konev a trecut printr-un moment greu pe 18 aprilie. Feldmareşalul Schörner, comandantul Grupului de Armate Centru, alarmat de forţarea râului Spree de către ruşi, a iniţiat un contraatac lângă Görlitz, împotriva flancului Armatei 52 ce se îndrepta spre Dresda. Dar imposibilitatea lui Schörner de a-şi concentra forţele – trimiţându-le imediat la atac – le-a uşurat foarte mult sarcina soldaţilor din Armata 52 de a respinge atacul. Armata 2 poloneză nu a trebuit să-şi oprească înaintarea. Însă atacurile repetate din zilele următoare au încetinit-o considerabil.

Konev a continuat să împingă Armata 13 peste Spree, în spatele celor două armate de tancuri. În tot acest timp, Armata 3 gardă a lui Gordov continua să exercite presiuni asupra nemţilor în jurul oraşului Cottbus, iar Armata 5 gardă a lui Jadov continua să atace Spremberg, asigurând astfel continuitatea breşei. Konev îşi instruise oamenii să adune toate camioanele pe care le puteau găsi. Formaţiunile din avangarda Armatei 28, sosite ca întăriri, erau acum gata să traverseze Neisse, iar el voia să le grăbească înaintarea pentru a sprijini formaţiunile de tancuri ce avansau spre Berlin. Până la sfârşitul zilei, Armata 3 tancuri de gardă a lui Rîbalko înaintase treizeci şi cinci de kilometri dincolo de Spree, în timp ce Leliuşenko, întâmpinând mai puţină rezistenţă, avansase patruzeci şi cinci de kilometri.

În acea după-amiază, generalul Reymann, comandantul Zonei de Apărare a Berlinului, primise ordinul de a trimite toate unităţile Volkssturm în afara oraşului spre Armata 9, pentru a consolida noua linie de apărare. Reymann era îngrozit că oraşul avea să rămână fără apărători. Când Goebbels, în calitate de comisar al Reich-ului pentru Apărarea Berlinului, a confirmat ordinul, Reymann l-a avertizat că „apărarea capitalei Reich-ului în aceste condiţii era de neimaginat". Reymann nu şi-a dat seama că exact asta urmăriseră Speer şi Heinrici pentru a salva Berlinul. Astfel, aproximativ zece batalioane şi câteva tunuri antiaeriene au fost trimise spre vest. Au ieşit din oraş în primele ore ale zilei următoare. Veştile despre acest ordin, conform declaraţiei lui Speer, au creat peste tot impresia că „Berlinul avea, într-adevăr, să fie un oraş deschis".

Exasperat, generalul Weidling a descoperit că mai avea un

vizitator plin de aere de la Berlin. De data aceasta, era Artur Axmann, şeful Hitlerjugend. Weidling a încercat să-l convingă că era inutil să se arunce în luptă băieţi de cincisprezece sau şaisprezece ani înarmaţi cu aruncătoare de rachete. Nu ar fi însemnat altceva decât „sacrificarea copiilor pentru o cauză deja pierdută". Axmann nu era dispus să recunoască decât că „tinerii săi nu fuseseră suficient instruiţi". În ciuda asigurării date lui Weidling cum că nu îi va folosi, în mod evident nu a făcut nimic ca să-i retragă din luptă. O măsură şi mai groaznică izvorâtă din disperarea naziştilor şi luată în ziua aceea a fost decapitarea a treizeci de deţinuţi politici în închisoarea Plötzensee.

Pe flancul de nord al Armatei 9, Corpul 101 se retrăsese pe 18 aprilie mai puţin decât trupele din vecinătatea sa. Asta însemna, însă, că multe dintre regimentele sale au descoperit curând că trupele sovietice se aflau deja în spatele lor. Un detaşament, atât cât mai rămăsese dintr-un regiment de cadeţi, a trimis doi camarazi înapoi la Cartierul General în seara aceea pentru a afla ce se întâmplase cu raţiile lor de mâncare. Cei doi s-au întors speriaţi şi abia respirând. „Ruşii sunt cei care ne mănâncă acum porţiile de mâncare", au spus ei. Nimeni nu ştia pe unde reuşise să pătrundă inamicul şi unde se afla acum linia frontului. Şi-au înşfăcat echipamentul şi au luat-o înapoi prin întuneric, trecând pe lângă un sat în flăcări. Nori negri, ameninţători, reflectau strălucirea roşie a flăcărilor.

În noaptea aceea, un atac masiv al katiuşelor a distrus şi a incendiat satul Wulkow, în spatele oraşului Neuhardenberg. Aproape toate casele sale erau pline de soldaţi germani istoviţi care adormiseră. Situaţia supravieţuitorilor arşi şi îngroziţi era înfiorătoare. Şi batalionul de recunoaştere al Diviziei *Nordland* fusese atacat cu katiuşe, pierzând în câteva minute mai mulţi oameni decât în toată perioada de lupte crâncene din jurul oraşului Stettin, cu câteva săptămâni înainte.

Pe 19 aprilie, aşa cum se temuse generalul Busse, Armata 9 a început să-şi împartă forţele pe cele trei direcţii principale. Cucerirea de către Armata Roşie a oraşului Wriezen şi înaintarea ulterioară a Armatei 3 şoc spre vest, pe platoul din spatele oraşului Neuhardenberg, a forţat Corpul 101 să se retragă spre Eberswalde şi regiunea rurală de la nord de Berlin. Corpul 56 tancuri al lui Weidling în centru a început să se retragă spre vest în Berlin. Iar pe partea dreaptă, Corpul 11 tancuri SS a început retragerea spre sud-vest înspre Fürstenwalde. Divizia *Kurmark* mai avea mai puţin de o duzină de tancuri Panther.

În ziua aceea, Armata 1 tancuri de gardă şi Armata 8 gardă a lui Ciuikov au început să înainteze de-a lungul Reichstrasse I, spre oraşul-

cheie Müncheberg. Supravieţuitorii din Divizia 9 paraşutişti, care fusese atacată cu o zi înainte, au luat-o la fugă înspăimântaţi strigând: *Der Iwan kommt*. Batalionul de recunoaştere al Diviziei SS *Nordland*, care ajunsese în sfârşit pe linia frontului, a reuşit să adune câţiva dintre paraşutiştii rămaşi, le-a dat muniţie şi i-a trimis înapoi în luptă, contraatacul executat având iniţial succes.

Retragerea pe cele două părţi ale Reichstrasse I, pe o distanţă destul de mare, s-a transformat în curând în haos şi disperare. „Sunteţi ultimii?", întreba toată lumea. Iar răspunsul părea întotdeauna acelaşi: „Ruşii sunt chiar în spatele nostru". Soldaţi aparţinând tuturor armelor şi categoriilor de forţe erau amestecaţi, cei din Wehrmacht cu cei din Waffen SS. Cei mai slăbiţi se aşezau sub vreun copac şi-şi întindeau picioarele. Localnicii, auzind că frontul căzuse, se îmbulzeau pe străzi încercând să ajungă în Berlin, în căutare de adăpost. Soldaţii treceau pe lângă refugiaţi cu căruţele oprite deseori din cauza unei osii sau a unei roţi rupte, care îngreunau şi mai mult circulaţia, şi aşa destul de înceată. Ofiţerii se ridicau în picioare în vehiculele lor Kübelwagen pentru a striga nefericiţilor de pe şosea să-şi împingă mijloacele de transport la marginea drumului sau pentru a le ordona grupurilor de soldaţi ce se odihneau să facă asta. În retragerea lor, ofiţerii au descoperit că trebuiau să-şi scoată pistolul din ce în ce mai des, ca să-şi facă ascultate ordinele.

Feldgendarmerie şi grupurile SS continuau să caute dezertorii. Nu s-au păstrat documente scrise în legătură cu execuţiile ce au avut loc pe marginea drumului, dar se povesteşte că în sectorul Corpului 11 SS, mulţi soldaţi, inclusiv un număr de adolescenţi din Hitlerjugend, au fost spânzuraţi de copaci, la cea mai mică dovadă a intenţiei de dezertare. Majoritatea execuţiilor erau pur şi simplu crime. Surse sovietice susţin că 25 000 de soldaţi şi ofiţeri germani au fost executaţi rapid sub acuzaţia de laşitate, în 1945. Probabil că acest număr este exagerat, dar se pare că este imposibil să fi fost mai mic de 10 000.

Execuţiile duse la îndeplinire de SS erau şi mai necruţătoare de vreme ce în cadrul formaţiunilor SS circula ideea că trebuie să se retragă „în vederea reunirii în Schleswig-Holstein", lângă graniţa daneză, care nu era tocmai cel mai bun loc pentru o confruntare cu ruşii. Păreau că nu aflaseră că Armata 2 britanică ajunsese la Lauenburg pe Elba în ziua aceea, chiar la sud-est de Hamburg.

Ziua de 19 aprilie a fost o altă zi frumoasă de primăvară, oferindu-le piloţilor sovietici condiţii perfecte de vizibilitate. De fiecare dată când Şturmovik-urile apăreau mitraliind şi bombardând totul în cale, şoselele se goleau, oamenii aruncându-se în şanţurile de pe margine. Femeile şi fetele din satele învecinate, îngrozite de Armata Roşie, implorau grupurile de soldaţi să le ia cu ei: *Nehmt uns*

mit, nehmt uns bitte, bitte mit! Totuşi, erau unii care, deşi locuiau relativ aproape de front, păreau incapabili să-şi dea seama de dimensiunile dezastrului. Un domn, Saalborn, îi scria primarului din Woltersdorf, pe 19 aprilie, cerându-i să-i confirme că, potrivit Articolului 15 din *Reichsleitungsgesetz* (ediţia din 1 septembrie 1939), avea să-şi primească înapoi bicicleta care fusese rechiziţionată de Volkssturm.

Rămăşiţele batalioanelor de cadeţi şi soldaţi din Corpul 101 au început să se retragă „sat după sat" la vest de Bernau, spre nordul Berlinului. Cei mai mulţi erau secătuiţi. Erau istoviţi, înfometaţi şi extrem de derutaţi. Când se opreau să se odihnească cădeau într-un somn adânc, iar ofiţerii trebuiau chiar să-i lovească pentru a-i trezi când trebuiau să plece mai departe. Nimeni nu ştia ce se întâmplă în nici o parte a frontului, şi nici măcar în faţa sau în spatele lor. Radiourile şi telefoanele de campanie fuseseră abandonate. De asemenea, nu mai exista nici o speranţă de a restabili o linie a frontului clară, în ciuda eforturilor susţinute ale ofiţerilor cu experienţă care îi adunau pe cei rămaşi în urmă pentru a-i încorpora în micile lor formaţiuni rămase.

Atenţia generalului Heinrici trebuia acum să se îndrepte spre partea nordică a liniei de apărare a Oderului între coasta Mării Baltice şi Canalul Hohenzollern, la capătul râului Oderbruch. Generalului von Manteuffel, care zburase cu un avion uşor de recunoaştere deasupra zonei aflate înaintea armatelor lui Rokossovski, nu-i fusese greu să observe pregătirile inamicilor. Frontul 2 bielorus avea o misiune deosebită. La nord de Schwedt, Oderul urmărea două canale, înconjurate de teren mlăştinos. În noaptea de 19 aprilie, Rokossovski i-a raportat lui Stalin că ofensiva avea să înceapă la ivirea zorilor, în dimineaţa următoare, precedată fiind de raiduri de bombardament şi de atacurile artileriei.

Rokossovski avusese cele mai mari dificultăţi pentru redislocarea trupelor din Danzig şi din estuarul Vistulei. Uriaşa sa problemă logistică îl făcuse pe Jukov să-l avertizeze pe Stalin pe 29 martie, de ceea ce avea să se petreacă. „Ei bine, va trebui să începem operaţiunile fără să mai aşteptăm Frontul lui Rokossovski", a replicat acesta. „Dacă va întârzia câteva zile, nu e o mare problemă." În mod evident, atunci Stalin nu era deloc îngrijorat. Acum, însă, când era nevoie de trupele lui Rokossovski pentru atacul asupra Berlinului, era mult mai preocupat de problemă.

CAPITOLUL 17

Ultima aniversare a Führer-ului

Vineri, 20 aprilie, a fost a patra zi frumoasă la rând. Era cea de-a cincizeci şi şasea aniversare a lui Adolf Hitler. O zi frumoasă la această dată îi îndemna pe oameni, chiar dacă nu se cunoşteau, să se salute între ei spunând: „E o vreme la fel ca Führer-ul", gândindu-se la un miracol. Acum, însă, numai cei mai fanatici nazişti ar mai fi putut face aluzie la puterea supranaturală a lui Hitler. Totuşi, mai existau destui adepţi fanatici care să încerce să sărbătorească evenimentul. Pe ruinele clădirilor fluturau steaguri naziste, în timp ce pancarte proclamau *Die Kriegsstadt Berlin grüsst den Führer!*

În trecut, de ziua Führer-ului, numeroase mesaje de felicitare invadau Cancelaria Reich-ului. Cu şase ani în urmă, profesor doctor Lutz Heck de la Grădina Zoologică din Berlin îi trimisese Führer-ului „cele mai calde urări", împreună cu un ou de struţ cântărind 1 250 g, ca să-şi facă din el jumări. Dar, în 1945, au venit puţine scrisori şi pachete şi aceasta nu numai pentru că nu mai exista serviciu poştal. Grădina Zoologică era şi ea pe jumătate distrusă şi multe animale sufereau de foame.

Aviaţia de bombardament americană şi britanică cunoştea foarte bine semnificaţia acestei date. Încă de dimineaţă au început să sune sirenele, în timp ce escadrile reunite se apropiau ca să sărbătorească aniversarea Führer-ului printr-un raid deosebit de violent. Pentru echipajele USAAF şi RAF aproape că era o dublă sărbătoare. Acum, când forţele sovietice se îndreptau spre Berlin, acesta era penultimul raid asupra capitalei Reich-ului.

În acea dimineaţă, Göring s-a trezit la Karinhall, reşedinţa lui de la ţară, situată la nord de Berlin, în bubuitul primelor bombe ale ofensivei lui Rokossovski. Un convoi de camioane ale Luftwaffe, deşi absolut necesare pentru misiuni mult mai urgente, aşteptau încărcate cu lucruri de valoare furate. Un detaşament motorizat urma să le escorteze către sud. Göring a adresat oamenilor câteva cuvinte şi i-a urmărit cu privirea cum plecau. Genistul care amplasase explozivele menite să arunce în aer Karinhall l-a însoţit apoi pe Reichsmarschall până la locul în care se afla detonatorul. Göring insistase să arunce el însuşi în aer clădirea. Explozia a ridicat nori imenşi de praf, urmaţi de prăbuşirea acelui monument megaloman al vanităţii. Fără a privi în urmă, Göring s-a îndreptat spre uriaşa lui limuzină, pentru a fi dus la Berlin. Trebuia să ajungă la Cancelaria Reich-ului la amiază pentru a-l felicita pe Führer de ziua lui.

Himmler se înapoiase la sanatoriul de la Hohenlychen cu o

noapte înainte şi comandase şampanie la miezul nopţii pentru a toasta în onoarea Führer-ului. Tocmai stabilise întâlniri separate cu contele Folke Bernadotte de la Crucea Roşie şi cu Norbert Masur, reprezentantul Congresului Mondial Evreiesc, care fusese adus cu avionul în secret la Aeroportul Tempelhof, mai devreme, în aceeaşi zi. Bernadotte şi Masur presupuneau că Himmler voia să discute despre posibila eliberare a prizonierilor, dar acesta încerca să stabilească o cale de comunicare cu Aliaţii. Deşi continua să fie convins de propria-i loialitate faţă de Hitler, Reichsführer-ul SS credea că numai el era capabil să-l înlocuiască. El va fi liderul cu care Aliaţii occidentali puteau negocia. Tot ce avea de făcut era să-i convingă pe evrei că Soluţia Finală trebuia dată uitării de ambele părţi.

Goebbels, singurul conducător nazist care intenţiona să rămână la Berlin, alături de Hitler, până la sfârşit, a transmis la radio în acea dimineaţă un mesaj de felicitare pentru Führer. El a făcut apel la toţi germanii să aibă încredere oarbă în Führer, care avea să găsească o modalitate pentru a depăşi situaţia dificilă în care se afla ţara. „M-am întrebat dacă nu cumva era nebun", notează Ursula von Kardorff în jurnalul ei, „sau recurgea cu sânge rece la vreun şiretlic".

Göring, Ribbentrop, Dönitz, Himmler, Kaltenbrunner, Speer, Keitel, Jodl şi Krebs au fost aduşi cu maşinile la Cancelaria Reich-ului înainte de amiază. Acolo au trecut prin uriaşele încăperi placate cu marmură lustruită, cu uşi înalte până aproape de tavan. Acest monument aproape emblematic al puterii ostentative arăta acum strident, fiind o ruină, dar rămânea sinistru.

Mulţi dintre cei sosiţi în acea zi să felicite sărbătoritul îşi spuneau că Hitler arăta cu cel puţin douăzeci de ani mai bătrân decât în realitate. Ei şi-au îndemnat conducătorul să pornească spre Bavaria înainte de a fi prea târziu. Hitler şi-a exprimat convingerea că ruşii erau pe cale să sufere cea mai sângeroasă înfrângere a lor la porţile Berlinului. Führer-ul şi-a luat un cald rămas-bun de la Dönitz, căruia îi ordonase să preia comanda în nordul Germaniei. În schimb, Göring, care susţinea că el va organiza rezistenţa în Bavaria, a fost tratat cu răceală. După cum a relatat Speer anchetatorilor, cu mai puţin de o lună mai târziu, Hitler era „dezamăgit de laşitatea lui Göring şi a altora". Întotdeauna nutrise convingerea că apropiaţii lui erau oameni curajoşi.

În timpul şedinţei operative din ziua aceea principala problemă era în cât timp va fi rupt în două Reich-ul la sud de Berlin. Teritoriul rămas neocupat se reducea de la o zi la alta. Britanicii ajunseseră la Luneburg şi se îndreptau spre Hamburg. Americanii se găseau la jumătatea fluviului Elba, la graniţa cu Cehoslovacia, şi intrau în Bavaria. Armata 1 franceză înainta în sudul Germaniei. La sud-est, Armata Roşie se afla la vest de Viena, iar Aliaţii din Italia se deplasau

spre nord, traversând valea râului Po. Şefii nazişti au abordat din nou problema dacă şi în ce fel să plece din Berlin. „Spre surpriza aproape generală", relatează Speer, „Hitler a anunţat că va rămâne la Berlin până în ultima clipă şi abia atunci va zbura spre sud." Cei prezenţi s-au mirat că „discuţia despre evacuare fusese purtată în termeni generali". După întrunire, apropiaţii lui Hitler au început să găsească „tot felul de pretexte" pentru a părăsi Berlinul în misiune oficială. Himmler, Ribbentrop şi Kaltenbrunner au plecat în direcţii diferite. O parte din personalul Cancelariei Reich-ului primise misiunea de a pleca la Berghof a doua zi. „Era aniversarea Führer-ului, dar, din păcate, starea de spirit nu era sărbătorească!", nota Bormann în jurnalul său. „Avangarda a primit ordin să zboare la Salzburg."

În acea după-amiază, în grădina distrusă a Cancelariei Reich-ului, Führer-ul a trecut în revistă un şir de recruţi din Hitlerjugend, dintre care unii primiseră Crucea de Fier pentru distrugerea unor tancuri sovietice. Hitler nu a putut să înmâneze el însuşi medaliile. Ca să nu se observe cât de tare îi tremura braţul stâng, s-a deplasat ţinându-l strâns la spate cu mâna dreaptă. Cu atitudinea atentă şi încordată a unui pedofil refulat, a zăbovit ca să pună mâna pe obrazul unui copil sau să mângâie urechea altuia, fără a fi conştient de zâmbetul său obscen.

În acea seară, după primirea celor mai apropiaţi colaboratori în micuţa sufragerie din buncăr, Hitler s-a dus la culcare mult mai devreme ca de obicei. Eva Braun i-a condus pe ceilalţi în Cancelaria Reich-ului. Cu Bormann şi dr. Morell printre ei, erau un grup ciudat şi de rău augur pentru o petrecere. Una dintre mesele mari şi rotunde proiectate de Speer era încărcată cu mâncare şi băutură. Au băut şampanie şi au încercat un simulacru de dans, dar gramofonul avea o singură placă: *Trandafirii roşii ca sângele îţi vorbesc de fericire*. Din relatările secretarei lui Hitler, Traudl Junge, s-a râs mult şi isteric. „Era oribil. După puţin timp, n-am mai putut suporta şi m-am dus la culcare."

Problema evacuării era extrem de delicată. Duminică, 15 aprilie, Eva Braun îi spusese lui Hitler că dr. Karl Brandt, fostul său chirurg personal, îşi muta familia în Thuringia. Spre groaza ei, Hitler izbucnise într-o criză de furie, spunând că Brandt alesese un loc pe cale a fi ocupat de Aliaţi. Era un act de trădare. Bormann a primit ordin să investigheze cazul şi să-i chestioneze pe „Eva Braun şi pe dr. Stumpfegger", credinciosul chirurg SS care-l înlocuise pe Brandt. Într-o scrisoare către prietena ei Herta Ostermayr, Eva Braun a descris incidentul ca pe „un truc extrem de murdar". Deşi aflată în centrul puterii, nu înţelegea realitatea naţional-socialistă.

A doua zi, Brandt a fost acuzat de defetism. Preşedintele Curţii a

fost Axmann, iar chirurgul a fost condamnat la moarte. Dar executarea sentinţei pare să fi fost amânată de duşmanii lui Bormann, inclusiv Himmler, care îşi dăduse, în cele din urmă, seama că Bormann îl denigrase în faţa tribunalului. Brandt nu a fost executat de nazişti, dar a fost ulterior condamnat la moarte de Aliaţi [3].

Brandt, fost intim al cercului Obersalzburg, a scris un articol inteligent despre „Femeile din anturajul lui Hitler" pentru americanii de la Centrul de anchete „Ashcan". „Hitler", scria el, „nu se căsătorise niciodată pentru că dorea să păstreze vie în inima germanilor legenda mistică după care, atâta vreme cât el rămânea burlac, exista şansa ca una dintre milioanele de femei din Germania să obţină înalta cinste de a-i sta alături." Se pare că Hitler chiar pomenise despre acest lucru de faţă cu Eva Braun. În 1934, tot în prezenţa ei, el spusese: „Cu cât mai important este bărbatul, cu atât mai neînsemnată trebuie să fie femeia".

Brandt credea că relaţia dintre cei doi era mai curând de natură tată-fiică decât profesor-student. Fie că se înşela sau nu, un lucru era sigur. *La maîtresse sans titre* a Führer-ului era opusul doamnei de Pompadour. Niciodată nu a uneltit în favoarea sau împotriva celor din preajma Führer-ului. Cu toate acestea, după ani întregi în care se ascunsese ca o servitoare, pentru a păstra mitul unui Führer celibatar, pentru binele Germaniei, nu este de mirare că, ocazional, încerca să joace rolul unei mari doamne. Din spusele lui Brandt, Eva o trata pe docila ei soră mai mică, Gretl, pe care o măritase cu Fegelein, „aproape ca pe camerista ei".

În ultima vreme, problema sexualităţii lui Hitler s-a aflat în centrul atenţiei, dând naştere la numeroase speculaţii. Totuşi, este aproape sigur că Hitler şi-a reprimat latura homoerotică în interesul imaginii sale de Führer viril. Această reprimare explică în mare măsură energia lui fanatică şi tendinţa de a fabrica mituri. Unii membri ai personalului casei susţin că Hitler nu făcea niciodată dragoste cu Eva Braun, însă camerista acesteia este convinsă de contrariu, deoarece Eva utiliza pastile pentru întârzierea menstruaţiei, de fiecare dată când Hitler venea la Berghof. Îngrozitoarea boală, halenă fetidă, de care a suferit către sfârşitul vieţii probabil l-a făcut şi mai puţin atrăgător din punct de vedere fizic decât înainte, dar Eva Braun, la fel ca alte câteva femei din anturajul lui imediat, era neîndoielnic subjugată de el. Nu există dovezi, nici pro nici contra, dar sărutul pasional dat de Hitler Evei Braun, când aceasta a refuzat să părăsească buncărul şi să se refugieze în Bavaria, subminează teoria conform căreia între ei nu ar fi existat niciodată vreun contact sexual.

Ca şi Hitler, Eva Braun a fost întotdeauna fascinată de grandoarea cinematografică. Se pare că filmele erau unul dintre principalele subiecte de discuţie între cei doi. Una dintre cele mai mari frustrări

ale Evei în perioada de sechestrare în buncăr trebuie să fi fost neputinţa de a participa la recepţii oficiale alături de starurile de cinema invitate de Goebbels pentru a adăuga un strop de strălucire colecţiei obişnuite de soţii ale naziştilor. Poate că Eva Braun şi-a considerat destinul ca un final de film. Ultimele ei scrisori nu sunt melodramatice, cu toate că-şi găsise un rol magnific – eroina care, după ani de umilinţă şi neglijare petrecuţi în umbra omului iubit, se vede răzbunată printr-un final în care devotamentul ei este, în sfârşit, recunoscut.

Pe 15 aprilie, mobilierul Evei fusese mutat în buncărul Cancelariei Reich-ului, într-o încăpere învecinată cu a lui Hitler, moment din care ea a rămas să doarmă acolo. „Întotdeauna ţinuta ei era impecabilă", scria aghiotantul Luftwaffe al lui Hitler, Nicolaus von Below. „Era încântătoare şi serviabilă şi nu a arătat nici un semn de slăbiciune până în ultimul moment!" Teama de a cădea vii în mâinile soldaţilor ruşi le-a determinat pe ea şi pe secretarele lui Hitler să facă exerciţii de tragere cu pistolul printre ruinele din curtea Ministerului de Externe. Erau mândre de curajul lor şi îi provocau pe ofiţerii din buncăr la întrecere.

„Deja putem auzi focurile de armă de pe front", îi scria Eva Braun Hertei Ostermayr. „Toată viaţa mea se desfăşoară în buncăr. După cum îţi poţi imagina, aproape că nu închidem ochii. Dar sunt atât de fericită, mai ales în clipa de faţă, că sunt lângă el… Ieri i-am telefonat lui Gretl, probabil pentru ultima oară. De azi încolo nu mai există nici o cale de a scăpa de aici. Am însă convingerea nestrămutată că totul se va sfârşi cu bine, iar el este neobişnuit de optimist."

În acea dimineaţă, după raidul aerian, berlinezele au ieşit din case pentru a sta la cozi pentru alimente. Focurile de artilerie din depărtare le confirmau temerile că era poate ultima ocazie de a face provizii. Ziua însorită ridica moralul multora dintre ele. „Deodată, cineva şi-a amintit că era primăvară", scria o tânără în acea dimineaţă. „Printre ruinele înnegrite de incendii, parfumul de liliac vine valuri-valuri dinspre grădinile rămase fără stăpân."

În faţa chioşcurilor de ziare se formau întotdeauna cozi. Nevoia de a afla ultimele ştiri era disperată. „Ziarele" erau acum o simplă coală tipărită pe ambele părţi şi conţinând mai mult propagandă decât informaţii. Singura secţiune utilă era comunicatul zilnic al Wehrmacht-ului care, în ciuda formulării evazive, indica prin numele oraşelor cât de mult înaintase inamicul. Müncheberg, menţionat în acea zi, la şaptesprezece kilometri vest de Seelow, pe Reichstrasse I, însemna că ruşii reuşiseră, fără nici o îndoială, să ajungă până acolo.

Pentru moment, totuşi, obsesia alimentelor rămânea primordială. La Berlin circulau zvonuri conform cărora conaţionalii blocaţi în

Silezia ajunseseră să mănânce rădăcini şi iarbă. La cozile de la băcănii se spunea că ruşii aveau să-i înfometeze şi pe berlinezi. Priorităţile erau clare: numai ceea ce putea fi mâncat sau băut ori obiecte ce puteau fi date în schimbul alimentelor erau importante. În ziua aceea, berlinezii ar fi trebuit să primească „raţii de criză", adică cârnaţi sau slănină, orez, mazăre uscată, fasole sau linte, ceva zahăr şi puţină grăsime. Era o recunoaştere indirectă din partea autorităţilor a faptului că oraşul era asediat şi devenise un câmp de luptă.

Cu apa, gazele şi curentul electric întrerupte sau tăiate, berlinezii se vedeau dintr-o dată confruntaţi cu o existenţă primitivă. Deja mulţi dintre ei ajunseseră să fiarbă cartofi pe jumătate putreziţi la o flacără minusculă, la adăpostul a trei cărămizi, pe balcon. Gospodinele mai norocoase începuseră să adune în valize alimente de bază care, duse în pivniţe, urmau să le asigure supravieţuirea în timpul luptelor care aveau să fie purtate în oraş. Şi asta se întâmpla după alte optzeci şi trei de raiduri ale Aliaţilor, numai de la începutul lui februarie. Aparenţa tenace de normalitate, cu oameni care continuau să meargă zilnic la birourile lor distruse de bombardament, s-a spulberat brusc.

Mareşalul Jukov nota că, în acea după-amiază de aprilie „artileria cu rază mare de acţiune a Corpului 79 puşcaşi al Armatei 3 de şoc a deschis focul asupra Berlinului". De fapt, puţini dintre locuitorii oraşului erau conştienţi de acest lucru. Se pare că Jukov nu ştia că era ziua lui Hitler. El căuta cu disperare ceva care să demonstreze că atacase Berlinul înaintea lui Konev. Tunurile trăgeau cu bătaie maximă şi numai suburbiile din nord-est au fost afectate.

Când a aflat cu certitudine că armata de tancuri a lui Konev avansa către Berlin din direcţia sud, Jukov a trimis în aceeaşi seară un ordin urgent către Katukov şi Bogdanov, comandanţii Armatelor 1 şi 2 tancuri de gardă. El le-a încredinţat o „misiune istorică: să intre primii în Berlin şi să înalţe stindardul victoriei". Cea mai bună brigadă din cadrul fiecărui corp urma să fie trimisă să traverseze suburbiile Berlinului, până a doua zi la ora 4.00, şi să raporteze imediat, astfel încât Stalin să poată fi informat fără întârziere, iar ştirea să poată fi anunţată în presă. Până la urmă, prima dintre brigăzile lui de tancuri nu a ajuns la marginea capitalei Reich-ului decât în seara de 21 aprilie.

Între timp, la sud-est de Berlin, mareşalul Konev îşi grăbea cele două armate de tancuri să traverseze Spreewald. Principala lui grijă era Armata 3 tancuri de gardă, din flancul sudic al Berlinului. La prânz, primul corp de tancuri al lui Rîbalko a încercat să cucerească oraşul Baruth, la numai douăzeci de kilometri sud de Zossen, dar prima tentativă a eşuat. „Tovarăşe Rîbalko", l-a atenţionat Konev, „iar te mişti ca un vierme. Luptă numai o brigadă, în timp ce întreaga

armată stă pe loc. Îţi ordon să treci de linia Baruth-Luckenwalde prin mlaştină, folosind mai multe rute, în ordine de luptă extinsă. Informează-mă când ai executat ordinul.” Oraşul a fost cucerit în două ore.

Armata 4 tancuri de gardă a lui Leliuşenko, aflată mai departe la sud şi vest, s-a îndreptat aproape în linie paralelă spre Jüterborg, apoi spre Potsdam. Stalin încă era îngrijorat că americanii şi-ar putea relua brusc înaintarea. În acea zi, Stavka i-a avertizat pe Jukov, Konev şi pe mareşalul Rokossovski de posibilitatea de a-i întâlni pe Aliaţii occidentali şi le-a furnizat semnalele de recunoaştere. Dar ceea ce nici Konev, nici Stavka nu par să fi luat în calcul a fost faptul că Frontul 1 ucrainean al acestuia, care înainta dinspre sud-est, se va întâlni cu Armata 9 a lui Busse, care încerca să se retragă, ocolind partea sudică a Berlinului. Ca şi Jukov, Konev devenise obsedat de Berlin. În aceeaşi noapte, el a trimis telegrame celor doi comandanţi ai armatelor de tancuri: „Personal tovarăşilor Rîbalko şi Leliuşenko. Vă ordon categoric să intraţi în Berlin chiar în seara aceasta. Raportaţi îndeplinirea misiunii. Konev”.

Retragerea germanilor de pe Înălţimile Seelow, pe 19 şi 20 aprilie, a făcut să nu mai existe nici o linie de front. Soldaţii izolaţi s-au retras cât au putut, în timp ce grupuri combatante improvizate s-au luptat crâncen ori de câte ori a fost nevoie. Statul-Major al Armatei 9 i-a comunicat lui Heinrici *Auffanglinien*, „liniile lor de rezistenţă”, acestea fiind în realitate simple semne minuscule pe hartă – încercarea unui ofiţer de Stat-Major de a impune o aparenţă de ordine în mijlocul acelui haos.

Armata 5 şoc a lui Berzarin ajunsese la marginea oraşului Strausberg, în seara de 19 aprilie. Ca să înrăutăţească şi mai mult lucrurile pentru forţele germane în retragere, toate drumurile spre vest erau blocate de refugiaţi din ce în ce mai panicaţi. Când tancurile T-34 au ajuns pe Aerodromul Werneuchen, bateria de apărare antiaeriană şi-a coborât ţevile tunurilor de 88 mm asupra ţintelor de la sol. Dar cu toate luptele de acest fel purtate la est de Berlin, „nouă, soldaţilor, ne era clar că bătălia nu putea dura prea mult”, scria unul dintre participanţi.

În dimineaţa zilei de 19 aprilie, Divizia *Nordland* lupta în zona aflată la nord-vest de Müncheberg, de unde Statul-Major al generalului Weidling tocmai fusese silit să se retragă în grabă. Regimentul *Norge* se retrăgea din Pritzhagen, în timp ce la sud de ei, în Pădurea Buckow, *Danmark* se amestecase cu Hitlerjugend şi cu rămăşiţele Diviziei 18 infanterie mecanizată.

Weidling le-a ordonat să execute un contraatac în Pădurea Buckow, dar tentativa a eşuat. Batalionul de cercetare *Nordland* a fost

încercuit aproape complet, suferind pierderi grele. Detaşamentul Hitlerjugend a avut o soartă şi mai cumplită, fiind izolat de restul trupelor germane într-o parte a pădurii, care a luat foc. Tancurile sovietice au rămas prudent în afara bătăii rachetelor antitanc. „Apoi tancurile au început să tragă spre vârfurile copacilor", a relatat Sturmann-Becker, „şi bucăţile de lemn de deasupra au început să cadă peste noi, care ocupam poziţii dedesubt."

Supravieţuitorii au fost siliţi să se retragă spre Strausberg, pe drumuri înguste, prin pădurile de pin. Infanteria sovietică i-a urmărit rapid prin şanţuri, cu tancurile urmându-i îndeaproape cu foc de acoperire. Militarii din Divizia *Nordland* nu aveau decât armament de infanterie şi câteva mortiere. La un moment dat, o armă de asalt germană izolată a atacat un T-34. A fost distrusă imediat. Apoi dintre copaci s-a ivit un tanc singuratic, care a aruncat în aer două T-34, salvând astfel situaţia.

Rămăşiţele batalionului de cercetare s-au adunat într-o pădure lângă Strausberg. Şi-au pansat rănile, şi-au reparat, de bine, de rău, vehiculele şi şi-au curăţat armele. Această scenă deprimantă nu l-a împiedicat pe Sturmbannführer-ul Saalbach să ţină un discurs despre aniversarea Führer-ului şi despre semnificaţia luptei pe care o duceau germanii împotriva bolşevismului.

Obersturmbannführer-ul Langendorf, care fusese rănit, a fost transportat la un spital SS de campanie. El a auzit discursul lui Goebbels cu ocazia zilei de naştere a Führer-ului chiar pe masa de operaţie. Chirurgul SS a murmurat: „Ei, acum o să vadă ei!" Asistentele erau voluntare din Olanda, Flandra, Danemarca şi, mai ales, din Norvegia. Una dintre tinerele asistente norvegiene, remarca Langendorf, îşi descoperise iubitul din Waffen SS printre soldaţii grav răniţi, care tocmai fuseseră aduşi la spital. „Sora l-a îmbrăţişat şi i-a culcat capul la ea în poală, rămânând cu el până când soldatul a murit din cauza unei răni grave la cap." La fel ca toţi fasciştii şi naţional-socialiştii din alte ţări care se înscriseseră ca voluntari în SS, aceşti oameni îşi pierduseră ţara, iar acum îşi pierdeau şi cauza pentru care luptaseră. Aceasta, combinată cu ura viscerală faţă de bolşevism, făcea din ei nişte luptători formidabili în bătălia pentru Berlin.

În cea mai mare parte a zilei, regimentele *Danmark* şi *Norge* s-au menţinut pe poziţii la Aerodromul Strausberg, apărându-l în faţa tancurilor lui Katukov. Obersturmbannführer-ul Klotz, comandantul Regimentului *Danmark*, a fost ucis, vehiculul în care se afla fiind lovit în plin. El a fost lăsat în micuţa capelă a unui cimitir din apropiere. Nu au avut timp să-l înmormânteze. Curând au fost nevoiţi să se retragă şi mai mult spre sud-vest, către şoseaua de centură a Berlinului.

Divizia *Nordland* a evitat să se retragă pe drumurile principale. Pe

Reichstrasse I domnea haosul, în special în porţiunea de lângă Rüdersdorf, unde sute de vehicule se îndreptau spre vest, fiind deseori blocate de căruţe ticsite de refugiaţi, mitraliate de avioanele de atac la sol Şturmovik. Soldaţii care nu-şi primiseră raţiile de cinci zile dădeau năvală în casele abandonate de proprietari. Unii erau atât de istoviţi, încât, după ce mâncau orice le cădea în mână, se prăbuşeau pe câte un pat, cu uniformele încă pline de noroi uscat de prin tranşee. Unii dormeau atât de mult, încât se trezeau numai o dată cu sosirea inamicului. Unul dintre membrii Hitlerjugend era atât de epuizat, încât, după un somn lung şi adânc, s-a trezit brusc, dându-şi seama că în jurul lui se dădea o luptă.

Ofiţerii încercau să impună ordinea cu pistolul. Un maior a oprit un tun antiaerian autopropulsat care transporta răniţi în spatele frontului şi i-a ordonat să se întoarcă spre inamic. Echipajul i-a raportat că ţevile fuseseră suprasolicitate, devenind inutilizabile. Maiorul a insistat şi le-a ordonat să descarce răniţii. Câţiva membri Volkssturm din apropiere au început să strige: „Împuşcaţi-l! Împuşcaţi-l!” Maiorul s-a dat deoparte. Autoritatea unui ofiţer, cu excepţia cazului în care era sprijinită de Feldgendarmerie cu pistoale automate, dispăruse aproape de tot într-o astfel de retragere.

Haosul de pe drumuri era amplificat de zvonuri şi de panică. Se auzeau ţipete de alarmă falsă: *Der Iwan kommt!* Uneori însă, tancurile sovietice chiar îşi făceau apariţia, ajungându-i din urmă. Soldaţii germani susţineau că „un trădător din rândul Seydlitz” trecuse printre trupele în retragere, dându-le ordin să se retragă tocmai până la Potsdam, în cealaltă parte a Berlinului. Se poate să fi fost adevărat, întrucât Direcţia 7 a Armatei Roşii îi obliga pe prizonierii „antifascişti” să-şi asume aproape orice risc.

Soldaţii Armatei Roşii se simţeau, fără îndoială, ca acasă luptând în pădurea de pini din estul capitalei, chiar dacă vremea caldă îi făcea pe cei ce încă purtau *uşanka* de blană şi veston căptuşit să se uite cu jind la cei care deja adoptaseră uniforma de vară. „Cu cât te apropii de Berlin”, nota un rus, „cu atât zona seamănă mai mult cu aceea din jurul Moscovei.” Însă unele obiceiuri ale Armatei Roşii erau departe de a-i grăbi înaintarea. La 20 aprilie, Müncheberg a fost prădat cu sălbăticie, „îndeosebi de ofiţeri şi de oameni din regimentele speciale de tancuri şi artilerie. Într-o singură zi, au fost arestaţi peste cincizeci de soldaţi. Unii au fost trimişi la companii de puşcaşi. Furau haine, pantofi şi alte obiecte, chiar în văzul localnicilor. Militarii au explicat că furau pentru că doreau să trimită lucrurile acasă”.

În timp ce Corpul 56 tancuri al lui Weidling era silit să se retragă spre suburbiile vestice ale Berlinului, rămăşiţele Corpului 101 se retrăseseră la nord de oraş. O parte dintre efective s-au refugiat în

zona Bernau, în noaptea de 19 aprilie. Răniţii fuseseră abandonaţi la marginea drumului, fiindcă rămăseseră prea puţine vehicule care mai aveau combustibil. Se pare că mulţi dintre răniţi au fost ucişi chiar acolo unde zăceau, în bombardamentele care au urmat.

Majoritatea trupelor din Bernau erau formate din cadeţi şi tehnicieni din regimentele de rezervă. De îndată ce au fost încartiruiţi în case şi şcoli, oamenii pur şi simplu au clacat şi au adormit. Un grup de transmisionişti începători a descoperit o baracă abandonată. Dar, în primele ore ale dimineţii de 20 aprilie, când Corpul 125 puşcaşi al Armatei 47 a lansat atacul, un sergent a fost nevoit să-i trezească lovindu-i cu piciorul, ca să-i oblige să apere oraşul. „Era lipsit de sens", a comentat ulterior unul dintre comandanţi, dar Wehrmacht-ul continua să lupte pentru că nimeni nu le spusese militarilor că puteau înceta ostilităţile.

Lupta pentru Bernau, ultima acţiune defensivă reală înainte de Bătălia Berlinului, a început hotărât, dar a fost haotică şi scurtă. Ofiţerii germani care-i comandau pe tinerii cadeţi şi-au dat curând seama că nu mai puteau împiedica dezintegrarea totală. Mulţi au dezertat, fugind singuri sau în mici grupuri. Când Armata 47 a capturat Bernau, o baterie a Brigăzii 30 artilerie de gardă a tras o salvă victorioasă în direcţia Berlinului. Între timp, Armata 2 tancuri de gardă a continuat să-şi deschidă drum, trecând de suburbia nord-estică a oraşului, până lângă şoseaua de centură. Mulţi soldaţi sovietici auziseră că această autostradă era o mare realizare inginerească, dar cei care văzuseră isprăvile staliniste şi-au manifestat dispreţul.

Direcţia 7 folosea din ce în ce mai mulţi prizonieri ca agenţi, ca să încurajeze dezertarea. Pe frontul Armatei 3 şoc, cinci soldaţi dintr-un batalion Volkssturm au fost trimişi înapoi la camarazii lor, pe 20 aprilie. „S-au întors a doua zi, cu aproape întreg batalionul." Dar, în pofida promisiunilor Direcţiei Politice, mulţi soldaţi sovietici păreau obsedaţi de ideea găsirii unor militari din Waffen SS pe care să se răzbune. *Du SS!* răcneau ei acuzator. Soldaţii care râdeau, miraţi, riscau să fie împuşcaţi pe loc. Unii dintre cei capturaţi de trupele NKVD şi acuzaţi de SMERŞ că ar fi fost membri *Werwolf* au fost forţaţi să recunoască că le-ar fi fost „încredinţate substanţe chimice pentru a otrăvi fântânile şi râurile".

Generalul Busse, împreună cu cea mai mare parte a Armatei 9 – Corpul 11 SS tancuri, Corpul 5 vânători de munte SS şi garnizoana din Frankfurt an der Oder – au început curând să se retragă spre sud-vest, către Spreewald, în pofida ordinelor primite de la buncărul Führer-ului, conform cărora linia de apărare de pe Oder nu trebuia, cu nici un preţ, abandonată.

Pe 20 aprilie, Führer-ul a revenit cu încăpăţânare la ideea de a

lansa contraatacuri doar de dragul de a contraataca, tocmai când Jukov şi Konev forţau comandanţii armatelor de tancuri să înainteze şi mai rapid. Hitler i-a spus generalului Krebs să lanseze un atac de la vest de Berlin, împotriva armatelor lui Konev, pentru a împiedica încercuirea. Forţele aşteptate să „respingă cu înverşunare" Armatele 3 şi 4 tancuri de gardă erau formate din Divizia *Friedrich Ludwig Jahn*, alcătuită din tineri din detaşamentele de forţă de muncă ale Reich-ului şi din aşa-numita formaţie *Wünsdorf Panzer*, un grup de şase tancuri de la şcoala de instrucţie din localitate.

Un batalion de poliţie a fost trimis în zona Strausberg, în aceeaşi zi, pentru „a prinde şi executa dezertorii şi pentru a împuşca soldaţii care s-ar fi retras fără ordin". Dar chiar şi cei trimişi cu misiunea de a executa dezertorii au început, la rândul lor, să dezerteze, pe măsură ce înaintau. Unul dintre militarii care s-au predat sovieticilor i-a spus anchetatorului rus că „circa 40 000 de dezertori se ascundeau în Berlin încă înainte ca sovieticii să înainteze spre capitală. Acum numărul lor este în creştere". Acelaşi militar a adăugat că poliţia şi Gestapo-ul nu mai reuşeau să ţină situaţia sub control.

CAPITOLUL 18

Zborul „fazanilor aurii”

În dimineaţa zilei de sâmbătă, 21 aprilie, imediat după încheierea ultimului raid aerian al Aliaţilor, Statul-Major al generalului Reymann din Hohenzollerndamm era plin de ofiţeri în uniforme cafenii. Înalţi demnitari ai partidului nazist se adunaseră acolo pentru a obţine autorizaţia necesară pentru a părăsi Berlinul. Măcar de această dată, „fazanii aurii” erau obligaţi să ceară permisiunea armatei. În calitate de comisar al Reich-ului pentru Berlin, Goebbels ordonase ca „nici un bărbat capabil să poarte armă să nu părăsească Berlinul”. Numai Statul-Major pentru Apărarea Berlinului putea aproba scutiri de la rigorile acestui ordin.

„Şobolanii părăsesc corabia care se scufundă”, repeta obsesiv colonelul von Refior, şeful de Stat-Major al lui Reymann. Reymann şi ofiţerii lui de Stat-Major trăiau o satisfacţie efemeră în faţa acestei privelişti. Peste 2 000 de permise au fost semnate pentru „războinicii de fotoliu” ai partidului, care întotdeauna se grăbiseră să condamne armata pentru că se retrăgea. Reymann a declarat deschis că era bucuros să semneze aceste permise, întrucât pentru operaţiunea de apărare a oraşului era mai bine să scape de aceşti laşi.

Ideea a fost reluată şi subliniată două zile mai târziu de *Werwolfsender*, postul radiofonic special al lui Goebbels de la Königs Wusterhausen, cu ocazia lansării apelurilor către „*Werwölfe* din Berlin şi Brandenburg” de a se ridica împotriva inamicului. S-a anunţat că toţi laşii şi toţi trădătorii părăsiseră Berlinul. „Führer-ul nu a fugit în sudul Germaniei. El a rămas la Berlin, împreună cu toţi cei pe care i-a considerat demni de a lupta alături de el în acest ceas istoric. […] Soldaţi şi ofiţeri de pe front, nu numai că daţi acum bătălia finală, cea mai importantă şi decisivă bătălie a Reich-ului, dar, prin lupta voastră, împliniţi şi revoluţia naţional-socialistă. Numai revoluţionarii fideli cauzei au rămas pe loc.” Anunţul ignora cu bună ştiinţă numărul mult mai mare de recruţi şi militari ai Volkssturm siliţi să continue lupta sub ameninţarea laţului spânzurătorii sau a plutonului de execuţie.

La ora 9.30, un intens bombardament de artilerie s-a declanşat asupra Berlinului, la câteva ore după ultimul raid aerian al Aliaţilor. Aghiotantul SS al lui Hitler, Otto Günsche, spunea că Führer-ul îşi

făcuse apariţia la numai câteva minute după ce se trezise, nebărbierit şi furios, pe coridorul buncărului, care-i servea drept anticameră. „Ce se întâmplă?”, a strigat el la generalul Burgdorf, la colonelul von Below şi la Günsche. „De unde se trage?”

Burgdorf i-a răspuns că tot centrul Berlinului era supus tirului de artilerie grea al sovieticilor. „Au ajuns ruşii deja atât de aproape?”, a întrebat Hitler, vizibil şocat.

Generalul Kazakov forţase înaintarea primelor divizii de artilerie şi a tuturor celorlalte baterii de artilerie grea cu obuziere de 152 şi 203 mm. Pe obuze fuseseră scrise noi mesaje: „Pentru şobolanul Goebbels”, „Pentru Stalingrad”, „Pentru burdihanul lui Göring” şi „Pentru orfani şi văduve!” Echipele de tunari erau încurajate de ofiţerii politici să tragă frenetic. Ofiţerii superiori de artilerie simţeau o mândrie deosebită şi făceau remarci pline de încântare despre „zeul sângeros al războiului”, care devenise un eufemism universal pentru artileria sovietică. Din acea dimineaţă şi până pe 2 mai, asupra Berlinului aveau să fie trase 1,8 milioane de proiectile.

Pierderile de vieţi omeneşti au fost numeroase, mai ales în rândul femeilor, care continuau să stea la cozi în ploaie, sperând să-şi primească „raţiile de criză”. Trupurile mutilate ale celor care stăteau la coadă în faţa magazinului Karstadt zăceau împrăştiate în Hermannplatz, în sudul Berlinului. Mulţi alţii au fost ucişi la cozile de la pompele de apă. Traversarea unei străzi se transformase într-o alergare riscantă dintr-un loc nesigur către un altul. Majoritatea renunţau şi se înapoiau în adăposturi. Unii, totuşi, profitau de ceea ce părea a fi ultima ocazie de a îngropa argintăria şi alte lucruri de valoare în grădina personală sau pe vreun teren din apropiere. Însă bombardamentul necontenit şi obuzele care cădeau la întâmplare sileau majoritatea populaţiei să rămână ascunsă în subterane.

În cei doi ani de raiduri aeriene susţinute, de la *die Amis* în timpul zilei la *die Tommys* în timpul nopţii, în pivniţe şi în adăposturile antiaeriene se născuseră subculturi distincte. „Tribul de pivniţă”, aşa cum a numit autorul unui jurnal aceste microcosmosuri sociale, a produs o gamă largă de personaje, atât în cartierele foarte sărace, cât şi în cele foarte bogate. Fiecare subsol părea să aibă întotdeauna cel puţin un pisălog, de regulă un nazist care încerca să-şi justifice încrederea în Führer şi în victoria finală. Dintr-un motiv oarecare, o parte dintre berlinezi începuseră dintr-o dată să se refere la Hitler numindu-l „ăla”, fără a conferi neapărat cuvântului o nuanţă peiorativă.

Oamenii se agăţau de talismane şi de alte obiecte purtătoare de noroc. O mamă aducea cu ea proteza de rezervă pentru piciorul fiului ei, asediat în oraşul Breslau. Multe triburi de pivniţă au dezvoltat o anumită superstiţie sau teorie a supravieţuirii. De exemplu, unii

credeau că vor supravieţui chiar şi unei lovituri directe dacă-şi înfăşurau un prosop în jurul capului. Alţii erau convinşi că, dacă se aplecau în faţă la prima explozie, plămânii lor nu vor fi sfâşiaţi. Fiecare ciudăţenie a ipohondriei germanilor pare să-şi fi găsit expresia deplină. Când răsuna sirena vestind sfârşitul raidului aerian, pivniţele şi adăposturile răsunau de râsete nervoase şi de glume forţate. O glumă foarte populară, îndeosebi printre femeile mai vârstnice şi mai înăsprite de viaţă, era cea care spunea: „Mai bine un rus pe burtă decât un Ami pe cap".

În timpul zilei, în timp ce unităţile germane şi grupuri răzleţe de militari se retrăgeau, Hitler a continuat să insiste ca generalul Busse să menţină o linie care se dezintegrase în ultimele două zile. Rămăşiţele flancului stâng al lui Busse, Corpul 101, fuseseră silite să se retragă din zona Bernau. Wolfram Kertz, din Regimentul gardă *Grossdeutschland*, a fost rănit lângă intersecţia cu Autostrada Blumberg, la nord-est de Berlin. Dintre cei aproximativ 1 000 de oameni ai regimentului, numai patruzeci au mai ajuns la Berlin. Multe depindeau de *Soldatenglück*, „norocul soldatului". Când l-au găsit ruşii, Kertz era rezemat de zidul unei biserici. Sovieticii i-au văzut la gât Crucea de Cavaler. *Du general?* l-au întrebat ei. Au chemat o căruţă şi l-au dus la Statul-Major pentru a fi interogat. Un ofiţer superior l-a întrebat dacă Hitler mai trăia şi dacă ştia de lansarea unei contraofensive germane, împreună cu americanii, asupra Armatei Roşii.

Acest fapt reflecta neîndoielnic paranoia care domnea la Kremlin. De fapt, americanii continuau să lupte pretutindeni împotriva germanilor, inclusiv pe direcţia Berlin. Forţele terestre americane şi avioanele Mustang ale aviaţiei SUA lansau în permanenţă atacuri împotriva Diviziei *Scharnhorst* a Armatei 12, la nord de Dessau. Era o replică la atacurile Luftwaffe asupra trecerilor şi capetelor de pod de pe Elba. Pe 21 aprilie, Peter Rettich, aflat la comanda unui batalion din cadrul Diviziei *Scharnhorst*, rămăsese numai cu cincizeci de oameni.

În centrul Armatei 9, rămăşiţele Corpului 56 tancuri al lui Weidling erau şi ele respinse către şi dincolo de porţiunea estică a şoselei de centură din jurul Berlinului. Şanţurile de pe ambele părţi ale autostrăzilor erau pline de cadavre. Majoritatea fuseseră victime ale atacurilor cu avioane Şturmovik care executau rafale de mitralieră la joasă altitudine.

Toate drumurile erau înţesate de civili cu roabe, cărucioare şi atelaje trase de cai. Soldaţii se vedeau înconjuraţi de civili disperaţi să afle noutăţi despre înaintarea inamicului, însă adesea nu ştiau nici ei care era situaţia. La fiecare intersecţie, pichete ale Feldgendarmerie

reţineau militarii izolaţi pentru a încropi companii de rezervă. În copacii de pe marginea drumurilor se vedeau trupuri spânzurate, având pe piept o pancartă pe care scria: „Am fost un laş”. Soldaţii trimişi să apere casele de pe marginea drumurilor erau cei mai norocoşi. Locatarii le ofereau alimente şi apă caldă, ca să se spele şi să se bărbierească pentru prima oară după multe zile.

În Petershagen, o companie a Diviziei *Nordland*, condusă de Sturmbannführer-ul Lorenz şi sprijinită de câteva vehicule de cercetare, se pregătea să ţină piept Armatei 8 gardă, dar a fost pe neaşteptate măcelărită de un atac masiv cu katiuşe. Una dintre relatări susţine că ruşii ar fi umplut focoasele cu napalm artizanal. Se pare că vehiculele de cercetare au luat foc, unele chiar explodând. Supravieţuitorii înspăimântaţi au sărit în maşinile rămase intacte şi au demarat în trombă, abandonând răniţii, mulţi dintre aceştia cu arsuri îngrozitoare. Numai Lorenz şi operatorul radio au rămas pe loc să se ocupe de răniţi. I-au urcat pe cei care aveau şanse de supravieţuire în ultima remorcă şi i-au transportat la spitalul de campanie. Acesta fusese improvizat într-un hambar, într-o vâlcea lângă postul de comandă. Lorenz avusese o „premoniţie”. Câteva minute mai târziu, artileria de gardă sovietică a lansat un alt atac cu katiuşe, precis direcţionat. Aproape nimeni nu a scăpat nevătămat. Lorenz a fost rănit şi el în umăr de un şrapnel.

În apropiere, Gerhard Tillery, unul dintre supravieţuitorii batalionului de cadeţi, a văzut un colonel din divizia lor la intrarea într-un grajd din Hoppegarten. „Aveţi grijă să vă intoarceţi toţi acasă teferi şi nevătămaţi”, i-a spus colonelul soldatului uimit. „Nimic din tot ce facem nu mai are nici un rost.” Dar Tillery nu i-a putut urma sfatul imediat. Noua companie de rezervă din care făcea parte era comandată de un tânăr ofiţer de artilerie, foarte hotărât, dar total lipsit de experienţă în ce privea infanteria. Ofiţerul a retras compania la Mahlsdorf, unde soldaţii au ocupat poziţii defensive într-un cimitir. În scurtul moment de acalmie dinaintea reînceperii focului, Tillery şi alţi câţiva militari au fost trimişi să ia alimentele oferite de civilii din partea locului. Ei au adus hrana în câteva putineie de lapte. Tillery a observat că în dreapta lor erau câţiva soldaţi Volkssturm şi un batalion de poliţie. Toţi ştiau că sovieticii nu se vor lăsa mult timp aşteptaţi şi că îşi vor deschide drum trăgând cu aruncătoarele de mine în tot ce aducea a poziţie defensivă.

Acolo, în partea estică a Berlinului, rămăşiţele Armatei 9 germane au întâlnit Armata 5 şoc şi Armata 8 gardă a lui Ciuikov. Însă Jukov a împins Armata 8 gardă mai spre sud, către Spree. Mareşalul dorea ca trupele lui Ciuikov şi Armata 1 tancuri de gardă comandată de Katukov, care continuau să conlucreze, să pătrundă în Berlin dinspre sud-vest. Spera ca astfel să devanseze tentativele de atac ale lui Konev

din aceeaşi direcţie. Pe 21 aprilie, câteva dintre brigăzile de tancuri ale lui Katukov au înaintat împreună cu infanteria Armatei 8 gardă şi au ocupat localitatea Erkner, aflată chiar la sud de Rüdersdorf.

Pentru a încercui flancul nordic al Berlinului, Jukov trimisese Armata 47 către Spandau şi Armata 2 tancuri de gardă către Oranienburg. Semnalul a fost dat de presiunile exercitate de Stalin: „Din cauza încetinelii cu care înaintăm noi, Aliaţii se apropie de Berlin, pe care îl vor ocupa în curând". În seara de 21 aprilie, primele brigăzi de tancuri, care ar fi trebuit să intre în oraş încă din noaptea precedentă, se găseau abia la marginea capitalei. Jukov refuza să admită că o înaintare impetuoasă cu tancurile într-un astfel de teren implica pierderi grele. Fiecare casă de pe marginea drumului, fiecare lot de pământ sau grădină, aproape fiecare tufiş puteau ascunde un membru al Hitlerjugend sau Volkssturm înarmat cu un aruncător de rachete antitanc. În aceeaşi noapte, regimentele de puşcaşi ale Armatelor 3 şi 5 şoc au ajuns şi ele în suburbiile nord-estice Malchow şi Hohenschönhausen.

La douăzeci de kilometri sud de Berlin, în imensul Stat-Major subteran de la Zossen, domnea o stare de profundă nelinişte. Cu o zi înainte, când se profilase ameninţarea tancurilor sovietice care înaintau dinspre sud, generalul Krebs trimisese micul detaşament de apărare al OKH să efectueze o misiune de recunoaştere cu vehicule de cercetare. Pe 21 aprilie, la ora 6.30, cel de al doilea aghiotant al lui Krebs, căpitanul Boldt, a fost trezit de un telefon. Locotenentul Kränkel, care comanda detaşamentul de apărare, tocmai zărise patruzeci de tancuri sovietice înaintând pe şoseaua Baruth în direcţia Zossen. Căpitanul se pregătea să le atace. Boldt ştia că vehiculele cu blindaj subţire ale lui Kränkel nu aveau nici o şansă în faţa tancurilor T-34. Aghiotantul l-a informat pe Krebs, care a sunat la Cancelaria Reich-ului, pentru a cere permisiunea de a schimba locaţia Statului-Major. Hitler a refuzat. Curând după şedinţa de analiză a situaţiei, de la ora 11, au început să se audă clar în depărtare bubuiturile tunurilor de pe tancuri. Unul dintre ofiţerii de Stat-Major a spus că sovieticii ar putea ajunge la Zossen în jumătate de oră. De la Krankel a sosit un nou mesaj. Atacul eşuase, soldându-se cu pierderi grele. Nimic nu mai putea opri tancurile inamice.

Generalul Krebs a ieşit din birou. „Dacă sunteţi gata, domnilor", a spus el, deschizând astfel ultima şedinţă a ofiţerilor Statului-Major General german. Era greu să nu se mai gândească la capturarea lor iminentă de către blindatele sovietice şi la lagărele de concentrare care-i aşteptau în Rusia. Dar tirul artileriei încetase. Tancurile se opriseră la nord de Baruth, din cauza lipsei de combustibil. În cele din urmă, la ora 13, generalul Burgdorf a telefonat de la Cancelaria Reich-

ului. OKH urma să se mute la o unitate Luftwaffe de la Eiche, lângă Potsdam. Camarazii lor din sistemul învecinat de buncăre OKW urmau să meargă la unitatea de tancuri Krampnitz din apropiere. Decizia fusese luată în ultimul moment.

Convoiul, compus din vehicule şi personal auxiliar, a pornit din Zossen într-o călătorie plină de pericole, deplasându-se în direcţia sud-vest şi apoi în jos, către Bavaria. Nu ştiau nimic despre brigăzile de tancuri ale lui Leliuşenko care se aflau pe traseu, undeva în faţa lor, dar au fost atacaţi de avioanele care participau la unul dintre ultimele raiduri ale Luftwaffe. Pilotul nu a identificat corect vehiculele. Între timp, o parte mai mică a convoiului s-a îndreptat spre Potsdam, pe o rută paralelă cu cea a tancurilor lui Leliuşenko.

Târziu în acea după-amiază, soldaţii sovietici au intrat cu prudenţă şi uimire în sediul camuflat de la Zossen. Cele două complexuri, Maybach 1 şi Maybach 2, se aflau unul lângă celălalt, ascunse de coroanele copacilor şi de plase de camuflaj. Ceea ce i-a surprins pe sovietici nu au fost nenumăratele hârtii care zburau de colo-colo prin clădirile de beton zugrăvite în culori de camuflaj în zigzag, ci adevăratul tur al locului, însoţit de explicaţii, oferite de administratorul care locuia acolo. Acesta i-a condus printr-un labirint de buncăre subterane, ramificate în galerii, cu generatoare, hărţi tactice, centrale telefonice şi telexuri. Cel mai mult i-a uimit centrala telefonică prin care se făcea legătura între cele două Cartiere Generale şi unităţile Wehrmacht-ului, pe vremea când cel de-al Treilea Reich se întindea de la Volga până în Pirinei şi de la Capul Nord până în Sahara. În afară de administrator, numai patru soldaţi mai apărau buncărele. Trei dintre ei s-au predat imediat. Cel de-al patrulea nu a putut să facă acelaşi lucru, fiind beat mort.

Brusc, a sunat telefonul. A răspuns unul dintre soldaţii sovietici. Era limpede că la celălalt capăt al firului era un ofiţer superior german care voia să ştie ce se întâmplă. „La telefon Ivan”, a răspuns soldatul în limba rusă, după care i-a spus neamţului să se ducă la dracu’.

În timp ce Statul-Major al lui Krebs se muta cu o grabă ruşinoasă în partea vestică a Berlinului, a început să circule zvonul conform căruia generalul Weidling şi-ar fi mutat şi el Cartierul General la Döberitz, chiar la nord de Potsdam. Două zile mai târziu, acest zvon avea să genereze o comedie neagră, Hitler vrând mai întâi să-l execute pe Weidling pentru trădare şi laşitate, numindu-l apoi comandant al operaţiunii de apărare a Berlinului.

Hitler a considerat bombardarea Berlinului de către sovietici un afront personal, ceea ce, luând în considerare lozincile înscrise pe obuzele sovietice, fusese chiar intenţia ruşilor. Reacţia lui instinctivă a fost să acuze Luftwaffe fiindcă permisese să se întâmple acest lucru.

Führer-ul l-a ameninţat pe generalul Koller cu execuţia, şi nu pentru prima oară. Faptul că Luftwaffe mai dispunea doar de câteva avioane în stare de funcţionare, combustibilul fiind şi el pe terminate, nu-l interesa. Era convins că furia reprezenta un factor de inspiraţie. Tentativa sovieticilor de a încercui oraşul dinspre nord lăsa flancul drept expus. Führer-ul voia să ordone un contraatac care să-i distrugă complet pe sovietici. Îşi amintea că, pe harta tactică, Corpul 3 SS *Germanische*, comandat de Obergruppenführer-ul Felix Steiner, se găsea la nord-vest de Eberswalde. Hitler refuza să accepte că Heinrici trimisese majoritatea diviziilor sale în ajutorul Armatei 9. Conform Cartierului General al Grupului de Armate Vistula, corpul lui Steiner nu avea decât „trei batalioane şi câteva tancuri".

Ignorând realitatea, Hitler a început să vorbească despre „detaşamentul de forţe terestre Steiner", exagerare mult prea grosolană chiar şi pentru el. Führer-ul susţinea că, în orice caz, Steiner putea primi ca întăriri toate unităţile Corpului 101, care se retrăsese la nord de Berlin. Se gândea chiar la corpul de pază Luftwaffe al lui Göring de la Karinhall, dar acesta deja plecase. Orice militar, fie el al forţelor terestre, al marinei sau al aviaţiei, trebuia trimis la luptă şi orice comandant care îşi ţinea oamenii deoparte risca să fie executat în cinci ore. Hitler considera sfinte cuvintele lui Frederic cel Mare: „Cel care îşi aruncă în luptă ultimul batalion va învinge". Aceste vorbe îi înflăcăraseră imaginaţia, făcându-l să creadă că a te juca cu viaţa celorlalţi era un semn de măreţie.

Primind telefon de la buncărul Führer-ului, Steiner a rămas năucit la auzul ordinului de contraatac al lui Hitler. După ce şi-a revenit, i-a telefonat lui Krebs ca să-i reamintească situaţia reală, dar acesta se afla chiar lângă Hitler. Era, însă, prea târziu. Steiner a primit ordin oficial să lanseze un contraatac împotriva flancului drept al Frontului 1 bielorus. Totodată, şi el, şi ofiţerii lui au fost ameninţaţi cu execuţia în caz de neîndeplinire a ordinului. Ceva mai târziu, când Heinrici a fost informat, a sunat la Cancelaria Reich-ului pentru a protesta împotriva acestei nebunii. Krebs i-a comunicat că decizia fusese luată şi că nu putea vorbi cu Führer-ul, fiindcă acesta era prea ocupat.

În acea noapte de coşmar, Hitler l-a destituit şi pe generalul Reymann, comandantul forţelor de apărare a Berlinului. Generalul Burgdorf îl convinsese pe Führer că Reymann nu era competent. Pe de altă parte, Goebbels îi purta ranchiună lui Reymann încă din vremea în care acesta refuzase să-şi mute Cartierul General în buncărul de la Grădina Zoologică, lângă cel al lui Goebbels, care era comisar al Reich-ului pentru apărarea Berlinului. Reymann a fost numit comandant al unei divizii din Potsdam, care a primit numele de Grupul de Armate Spree. Două posibile înlocuiri au fost luate în discuţie, apoi respinse. În cele din urmă, Hitler a ales un anume

colonel Käther, a cărui singură calificare pentru misiunea pe care urma s-o îndeplinească era funcţia de *Führungsoffizier* naţional-socialist, versiunea nazistă a comisarului militar sovietic. Käther a fost avansat general-maior, apoi general-locotenent, dar a doua zi numirea lui a fost anulată. Berlinul rămăsese fără comandant tocmai când Armata Roşie intra în suburbiile oraşului.

Pentru Jukov, ritmul înaintării continua să fie prea lent. Duminică, 22 aprilie, fusese data stabilită pentru ocuparea Berlinului, dar primele divizii ale mareşalului se găseau încă la periferie. În acea dimineaţă, el şi-a anunţat comandanţii: „Apărarea Berlinului este prost organizată, dar trupele noastre înaintează foarte încet!" El a ordonat ca înaintarea să se facă „douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru". Fiind ziua de naştere a lui Lenin, direcţiile politice au distribuit şi mai multe stindarde colorate simbolic în roşu, pentru a fi arborate pe clădirile cele mai înalte.

Sovieticii nu s-au lăsat impresionaţi de Spree. Unul dintre ei l-a descris ca pe „un râuleţ amărât şi mocirlos". Dar aşa cum subestimase potenţialul defensiv al Înălţimilor Seelow, Jukov nu luase în considerare nici reţeaua de râuri, canale şi lacuri din zona împădurită a Brandenburgului. Numai bogata experienţă a companiilor de cercetare în forţarea râurilor, căpătată în decurs de doi ani de ofensivă, şi curajul şi priceperea la construcţia de poduri a genieştilor sovietici au făcut ca marşul asupra Berlinului să nu dureze şi mai mult. Armata 1 tancuri de gardă s-a pregătit să construiască un ponton peste Spree în apropiere de Köpenick, deşi trupele se găseau încă la o oarecare depărtare.

Armata 8 gardă, folosind tancuri, forţa Corpul 56 al lui Weidling să se retragă în oraş, aproape fără ca acesta să-şi dea seama. În dreapta lor, Armata 5 şoc îşi deschidea drum prin suburbiile din est, iar ceva mai departe, Armata 3 şoc primise ordin să înainteze în suburbiile din centru-nord, coborând apoi spre centrul oraşului. La dreapta, Armata 2 tancuri de gardă urma să pătrundă în capitală prin Siemensstadt, îndreptându-se spre Charlottenburg. În sfârşit, Armata 47, care-i uimise pe prizonierii de război francezi din Oranienburg cu căruţele şi pompele de benzină trase de cămile, s-a deplasat şi mai mult spre vest, încercuind complet jumătatea de nord a oraşului.

Devreme, în acea dimineaţă de duminică, generalul Weidling şi-a convocat comandanţii pentru a discuta cu ei situaţia. Toţi, cu o singură excepţie, voiau să-şi deschidă drum spre sud, alăturându-se generalului Busse şi celorlaltor două corpuri ale Armatei 9. Excepţie făcea Brigadeführer-ul Ziegler din Divizia SS *Nordland*, care, înfuriindu-l pe Weidling, nu s-a ferit să spună că dorea să i se alăture lui Steiner. Nu se ştie dacă a fost vorba de solidaritatea SS sau de o

modalitate de a-şi retrage voluntarii scandinavi într-o poziţie întărită a SS, din apropiere de graniţa daneză.

Divizia *Nordland* a continuat să apere Mahlsdorf şi intrarea în Berlin, de-a lungul Reichstrasse I. În Friedrichsfelde, unul dintre detaşamentele *Nordland* a adunat prizonierii de război francezi şi i-a silit, sub ameninţarea armelor, să sape tranşee. După atacuri grele în plină zi, divizia s-a retras în Karlshorst. Unul dintre detaşamente a săpat tranşee paralel cu pistele hipodromului, instalând aruncătoare de mine. Dar nu a durat mult până ca ei înşişi să fie ţinta unui tir puternic, „obuzele sovietice explodând în tribune şi în grajduri".

Trecuse aproape o săptămână de când soldaţii nu-şi mai primiseră raţiile, care adeseori constau doar dintr-o cutie de brânză, o *Dauerbrot*, pâine cu termen de garanţie îndelungat, şi o sticlă cu cafea sau ceai. Tot ce mai puteau găsi acum era câte o conservă de carne uitată pe vreun raft, în câte o locuinţă abandonată, pe care o deschideau cu baioneta. Toţi erau murdari, neraşi şi cu ochii injectaţi.

Situaţia grosului Armatei 9, aflată mai la sud-est, era şi mai tragică. Ordinele lui Hitler de a rezista pe linia Oderului erau lipsite de sens. Rămăşiţele Corpului 11 tancuri SS, ale Corpului 5 vânători de munte SS şi ale garnizoanei din Frankfurt au început să se retragă în Spreewald din direcţii diferite. Oamenii se deplasau izolat sau în grupuri. Mai existau puţine unităţi constituite şi aproape nici una capabilă să primească ordine de la Statul-Major al lui Busse. Vehiculele erau abandonate la marginea drumurilor, pe măsură ce rămâneau fără combustibil.

Detaşamente răzleţe erau lăsate în urmă ca forţe de acoperire, dar acestea nu puteau rezista mult timp. Reinhard Appel, un membru al Hitlerjugend pregătit la Stadionul Olimpic, făcea parte dintr-o grupă trimisă să înlocuiască trupele SS din Divizia *30. Januar*, nu departe de Müllrose. Viaţa lui a fost salvată de un sergent în vârstă, cu numeroase decoraţii primite pe Frontul de Est. Pe măsură ce sovieticii înaintau, Appel, într-o încercare disperată de a-şi vinde pielea scump, s-a ridicat să arunce o grenadă. Sergentul l-a apucat de braţ şi i-a smuls grenada. A ţipat la băiat că era o nebunie să încerce să facă acte de bravură într-o situaţie disperată. Ruşii i-ar fi lichidat pe toţi cei din buncăr. În momentul în care şi-au făcut apariţia soldaţii sovietici cu arme automate, sergentul şi-a scos batista albă, a agăţat-o de un băţ şi a ridicat mâinile în semn de predare. Sovieticii s-au năpustit spre tinerii germani, cu strigăte de *Voina kaputt!* (Războiul s-a terminat!) şi *Hitler kaputt!*, începând să-i dezarmeze. După ce au pus armele la adăpost, le-au luat şi ceasurile. Tinerii şi bătrânul sergent au primit ordin să pornească spre est, în direcţia Oder.

La optzeci de kilometri în spatele lor, detaşamentele de cercetare

ale Armatei 3 tancuri de gardă ajunseseră la Königs Wusterhausen cu o seară în urmă. Ele parcurseseră o sută şaptezeci şi patru de kilometri de la Neisse, în mai puţin de şase zile. Erau separate de Armata 8 gardă a lui Ciuikov, de pe malul nordic al Müggelsee, printr-o reţea de râuri şi lacuri. Cele două armate sovietice şi această barieră însemnau practic că restul Armatei 9 a lui Busse era încercuit.

Mareşalul Konev, avertizat de aviaţia de cercetare despre trupele inamice masate în dreapta lui, în Spreewald, a grăbit înaintarea Armatei 28 în camioane. Aceste divizii trebuiau să realizeze joncţiunea dintre Armata 3 gardă a lui Gordov, care dădea lovitura de graţie forţelor germane din jurul oraşului Cottbus, şi Armata 3 tancuri de gardă, care forţa înaintarea spre Berlin. Konev a decis să aducă întăriri armatei de tancuri a lui Rîbalko trimiţând un corp de artilerie şoc – „un baros” – şi o divizie de artilerie antiaeriană.

Până în seara de 22 aprilie, toate cele trei corpuri ale lui Rîbalko au ajuns la Canalul Teltow, extrema sudică a perimetrului de apărare a Berlinului. Apărarea germană a avut „surpriza totală de a se trezi faţă în faţă cu tancurile sovietice”. Un raport al Armatei 3 tancuri de gardă descrie sosirea lor, în cuvinte poetice, spunând că a fost la fel de neaşteptată ca „o ninsoare în toiul verii”.

Comunicaţiile germane funcţionau atât de prost, încât nici Cartierul General al Grupului de Armate Vistula nu aflase despre această pătrundere a sovieticilor. „Nu s-au luat nici un fel de măsuri de mutare a proviziilor” dintr-un mare depozit al Wehrmacht-ului, aflat pe malul sudic al canalului. „Dimpotrivă, chiar şi atunci când primul tanc sovietic se afla la o depărtare de numai câteva sute de metri, administratorul a refuzat să permită distribuirea raţiilor către trupele Volkssturm de pe malul nordic al canalului, întrucât nu fusese completat un formular de livrare, conform regulamentului.” În loc să împartă proviziile, administratorul le-a dat foc.

Corpul 9 mecanizat forţase trecerea prin Lichtenrade, Corpul 6 tancuri de gardă capturase Teltow şi, imediat în stânga lui, Corpul 7 tancuri de gardă ocupase Stahnsdorf. Mai la vest, o parte a Armatei 4 tancuri de gardă a lui Leliuşenko se găsea la zece kilometri de Potsdam. Şi mai departe, alte două corpuri ale lui ocoleau extremitatea vestică a Berlinului, ajungând la mai puţin de patruzeci de kilometri de Armata 47 a lui Jukov, care înainta dinspre nord.

Prizonierii francezi din Stalag 3, în apropiere de Canalul Teltow, tocmai se bucurau de căldura primăverii când, deodată, s-au năpustit spre gardul de sârmă ghimpată. „Pe la ora 17”, povestea unul dintre ei, „a apărut primul soldat sovietic. Mergea dezinvolt, cu spatele drept, cu pistolul-mitralieră la şold, gata să deschidă focul. Înainta de-a lungul şanţului şoselei. Nici nu s-a obosit să ridice privirea spre lagărul nostru.” Totuşi, ceva mai târziu, ofiţerii sovietici au intrat în

lagăr. Prizonierii sovietici au primit ordin să se alăture trupelor. Fiecare a primit o puşcă sau un pistol automat, ofiţerii aşteptându-se ca ei să intre direct în luptă.

Un alt prizonier de război francez, din partea de sud-est a oraşului, a văzut „un tânăr din Hitlerjugend, în vârstă de vreo treisprezece sau paisprezece ani, cu o figură de copil în ciuda căştii militare, ascuns într-o tranşee şi ţinând neîndemânatic un aruncător de rachete". Băiatul părea aproape sigur că a doua zi groapa aceea avea să-i fie mormânt.

În înaintarea lor rapidă spre nord, brigăzile de tancuri ale lui Konev au ajuns din urmă căruţe ticsite de civili, dintre care unii, cercetaţi mai îndeaproape, s-au dovedit a fi soldaţi germani care îşi ascunseseră uniformele. Cei care reuşiseră să se strecoare spre vest, trecând de ariergarda Armatei 4 tancuri de gardă a lui Leliuşenko, răspândiseră ştirea înaintării sovieticilor. Pe lângă cele trei corpuri care încercuiau Berlinul la vest, Corpul 5 mecanizat gardă se deplasa către Elba, gata să blocheze orice tentativă a Armatei 12 a lui Wenck de a se alătura Armatei 9 a lui Busse.

La spitalul de campanie improvizat în barăcile de lângă Beelitz-Heilstätten, maica Ruth Schwarz, care ajutase la evacuarea copiilor bolnavi din Potsdam, a fost îngrozită să afle pe 21 aprilie că ruşii erau deja la Jüterborg. Aceasta însemna la mai puţin de patruzeci de kilometri depărtare. Raţiile de urgenţă de ciocolată, cârnaţi uscaţi şi pesmeţi, au fost distribuite la diverse infirmerii. Infirmierele dormeau cel puţin câte patru în cameră, sperând ca acest lucru să le ofere protecţie la sosirea soldaţilor sovietici. „Inimile lor băteau îngrozite" la ştirea înaintării Armatei Roşii.

Pe 22 aprilie, au aflat că Armata Roşie ajunsese la Schönefeld, la numai zece kilometri depărtare. Maica stareţă Elisabeth von Cleve, care venise de la Potsdam cu o parte din personal şi cu pacienţii adulţi, a înălţat un altar cu lumânări şi sute de pacienţi au fost aduşi să asiste la o slujbă improvizată, menită să-i încurajeze. Când au intonat Ein *feste Burg ist unser Gott*, lacrimi au început să li se prelingă pe obraji. Singura lor speranţă părea să rămână zvonul că Beelitz-Heilstätten fusese declarat zonă internaţională sub administrare elveţiană. Dar şi această speranţă s-a spulberat a doua zi dimineaţă, când au auzit că trupele sovietice ajunseseră la Beelitz, unde „jefuiau, incendiau şi violau". „Mi-am scos imediat forfecuţa de unghii, s-o am la îndemână la nevoie", îşi aminteşte maica Ruth Schwarz. Infirmierele au continuat să-şi îndeplinească îndatoririle.

Autorităţile militare sovietice aveau propriile lor probleme în ariergardă. Grupuri de ofiţeri şi soldaţi germani ocoleau Înălţimile Seelow, încercând să se strecoare spre vest. Căutând cu disperare să

găsească alimente, opreau căruţe cu provizii şi chiar soldaţi ai Armatei Roşii, pentru a le lua raniţele cu pâine.

Pe măsură ce se apropia punctul culminant al războiului, regimentele de puşcaşi NKVD continuau să acţioneze cu obişnuita suspiciune şi lipsă de măsură. „Pe 22 aprilie", raporta un regiment, „o bucătăreasă a Armatei Roşii, Maria Mazurkevici, s-a întâlnit cu ofiţerii unei divizii în care lucrase anterior şi a plecat în maşina lor. Adică a dezertat. Luăm toate măsurile ca s-o găsim." Era o perioadă în care nu se lua practic nici o măsură pentru a pune capăt violurilor, jafurilor şi chiar crimelor.

Vasili Grossman s-a înapoiat de la Moscova la Frontul 1 bielorus, trecând prin Landsberg, Cartierul General al ariergărzii lui Jukov. „Copiii se joacă de-a soldaţii pe un acoperiş", a scris el în blocnotesul său. „Chiar în momentul în care la Berlin se pune capăt imperialismului german, nişte puşti cu picioare lungi, breton blond şi părul tuns scurt la spate, înarmaţi cu bâte şi săbii de lemn, ţipă, sar şi se atacă unul pe altul… Aşa va fi întotdeauna. E ceva de care omenirea nu va scăpa niciodată." Dar pesimismul lui nu a durat prea mult. A găsit Brandenburgul scăldat în soare şi a fost uimit de vilele din apropierea Berlinului. „Totul e plin de flori, lalele, liliac, meri, pruni. Păsările cântă: natura nu deplânge ultimele zile ale fascismului". Grossman a urmărit cu privirea o coloană de foşti prizonieri care se deplasau în căruţe sau pe jos, şchiopătând sprijiniţi în bastoane, împingând cărucioare şi roabe. Şi ei arborau drapele naţionale improvizate. „*Poilus* [soldaţi francezi] au reuşit să-şi păstreze pipele", a remarcat el.

Unul dintre semnele prăbuşirii fascismului a fost deteriorarea accelerată a serviciilor germane de propagandă. Pe 21 aprilie, Agenţia de Ştiri Transoceanică a păstrat tăcerea, la fel ca şi Reichssender Berlin. A doua zi, naţionaliştii pronazişti de la Irland-Redaktion i-au acuzat pe englezi şi pe americani că reduceau Europa la o zonă de influenţă sovietică. Era penultima oară când transmiteau. Două zile mai târziu, emiţătorul de la Nauen a fost capturat.

Din ce în ce mai mulţi berlinezi îşi asumaseră riscul de a asculta postul de radio BBC şi chiar îndrăzneau să discute despre cele aflate. Dar întreruperile de curent erau acum o formă mult mai eficientă de cenzurare a emisiunilor radiourilor străine decât metodele folosite de statul poliţienesc. Londra nu ştia prea multe despre marea ofensivă sovietică, dar anunţul BBC conform căruia lagărul de concentrare Sachsenhausen-Oranienburg, aflat chiar la nord de Berlin, fusese eliberat dădea o idee corectă despre înaintarea Armatei Roşii şi despre intenţia ei de a încercui oraşul. Prezentarea ororilor descoperite în lagăr era un indiciu al represaliilor la care trebuia să se aştepte

Berlinul. Acest lucru nu i-a împiedicat pe majoritatea berlinezilor să fie convinşi că relatările despre lagărele de concentrare erau, probabil, propagandă inamică.

În afara emisiunilor auzite la aparatele de radio cu baterii şi de câteva afişe cu anunţuri referitoare la raţii, veştile circulau din gură în gură. Zvonurile deveneau şi mai greu de distins de realitate. O senzaţie de coşmar plutea asupra oraşului care aştepta să i se decidă soarta în acea zi cu soare strălucitor de primăvară şi averse abundente. Comparaţiile cu statutul, deţinut până de curând, de capitală imperială a Europei ocupate erau inevitabile. Din clădirile cândva grandioase rămăseseră numai faţadele, prin ale căror ferestre de la etaj se putea zări cerul. Iar declinul puterii militare mecanizate era subliniat de priveliştea soldaţilor germani conducând căruţe cu fân, trase de cai mici polonezi.

Zgomotul constant al bombardamentelor artileriei lui Kazakov ţinea populaţia cu nervii încordaţi. Berlinezii descopereau că expresia „bubuitul de tunet al artileriei" nu era un clişeu bombastic de război, ci o descriere cât se poate de realistă. Zgomotul se rostogolea stârnind ecouri, mai ales în curţile din spatele clădirilor, întocmai ca o furtună. Toţi erau înspăimântaţi, dar femeile aveau cele mai multe motive să se teamă. O necunoscută nota că, deşi femeile care stăteau la cozi pentru raţii discutau fiecare mişcare a inamicului, exista o înţelegere tacită. „Nici o femeie nu pomenea despre «lucrul acela»."

„Sunt vremuri stranii", adăuga ea în registrul de vânzări pe care-l utiliza ca jurnal. „Asistăm la făurirea istoriei, la evenimente care într-o zi vor umple paginile manualelor de istorie. Dar, trăind astfel de clipe, totul se dizolvă în griji şi temeri mărunte. Istoria este foarte obositoare. Mâine merg să caut nişte urzici şi nişte cărbune." Pe de altă parte, Hitler îşi dăduse seama între timp că istoria era singurul lucru care-i mai rămăsese – numai că ideea lui despre istorie era, în mod fatal, dominată de o dorinţă obsesivă de nemurire. Spre deosebire de Himmler, el nu încerca să-şi schimbe imaginea făcând concesii. Singura schimbare a fost intensificarea setei lui de măcel şi de distrugere. Unul dintre principalele motive ale deciziei de a rămâne la Berlin era cât se poate de simplu. Cucerirea de către ruşi a Berchtesgadenului nu ar fi avut aceeaşi rezonanţă precum căderea Berlinului. Şi nici nu oferea aceleaşi imagini spectaculoase ale unor monumente dărâmate şi ale unor clădiri în flăcări.

În noaptea de 21 aprilie, după ce-i ordonase lui Steiner să contraatace, Hitler aproape a suferit un accident cerebral. Medicul său, Morell, l-a găsit într-o dispoziţie atât de proastă, încât i-a propus să-i facă o injecţie. Hitler a făcut o criză de isterie. Era convins că generalii voiau să-i administreze morfină şi să-l trimită cu un avion la Salzburg. Se pare că atunci când nu participa la şedinţele operative, îşi

petrecea cea mai mare parte a zilelor şi nopţilor în buncăr, în camera lui, adâncit în gânduri, privind adesea portretul lui Frederic cel Mare. Portretul devenise icoana lui.

În cea mai mare parte a dimineţii de 22 aprilie, Hitler a cerut cu febrilitate veşti despre atacul lui Steiner în nord. El i-a spus generalului Koller, şeful de Stat-Major al Luftwaffe, să trimită avioane ca să vadă dacă Steiner se pusese în mişcare. A luat legătura cu Himmler, punându-i aceleaşi întrebări. Reichsführer-ul SS nu avea nici cea mai vagă idee despre ce se întâmplă. El şi eminenţa lui cenuşie, cameleonicul Gruppenführer Walter Schellenberg, erau încă preocupaţi de ideea contactelor secrete cu Aliaţii, prin contele Bernadotte. Himmler a dat doar un răspuns de un optimism moderat, pe care Hitler l-a luat drept un fapt concret.

Totuşi, la şedinţa de analiză a situaţiei de la prânz, Hitler a aflat cu certitudine că Steiner rămăsese pe loc. Forţele sovietice străpunseseră perimetrul defensiv din nordul oraşului. Führer-ul a început să urle. Iată că acum îl trăda şi SS, după ce îl trădase armata. Furia lui a depăşit toate scandalurile precedente cu Guderian. Într-un târziu, s-a prăbuşit într-un fotoliu, istovit şi plângând. Pentru prima oară a spus deschis că războiul este pierdut. Keitel, Jodl, Krebs şi Burgdorf erau şocaţi. Hitler a adăugat că, întrucât nu putea muri în luptă, fiind prea plăpând, pur şi simplu se va împuşca pentru a evita să cadă viu în mâinile duşmanului. Generalii au încercat să-l convingă să plece la Berchtesgaden, dar hotărârea lui era deja luată. Le-a ordonat lui Keitel, Jodl şi Bormann să plece spre sud, dar aceştia au refuzat. Hitler a spus că oricine dorea să plece era liber s-o facă, însă el unul avea să rămână la Berlin până la sfârşit. Dorea să se facă şi un anunţ în acest sens.

Goebbels a fost convocat la Cancelaria Reich-ului pentru a-l convinge pe Hitler să plece, dar s-a dovedit a fi cea mai neinspirată alegere, deoarece el însuşi era hotărât să rămână. Goebbels a stat de vorbă câtva timp între patru ochi cu Hitler, în camera acestuia, încercând să-l calmeze. Când a ieşit din încăpere, le-a spus celor care aşteptau afară că Führer-ul îi ceruse să-şi aducă familia în buncăr. Ulterior s-a aflat că, în cursul acelei conversaţii, Goebbels îi spusese lui Hitler că el şi soţia lui, Magda, luaseră deja hotărârea să-şi ucidă cei şase copii şi apoi să se sinucidă.

Spre surpriza apropiaţilor lui cuprinşi de disperare, Hitler a ieşit din cameră într-o stare de spirit mult mai calmă. Jodl sugerase că Armata 12 a generalului Wenck ar putea fi întoarsă din poziţia ei de pe Elba, faţă în faţă cu americanii, cu ordinul de a veni în ajutorul Berlinului. Hitler s-a agăţat de această idee. „Feldmareşalul Keitel", a scris Jodl, „a primit ordin să coordoneze operaţiunile Armatelor 12 şi 9, aceasta din urmă încercând să iasă din încercuire." Keitel s-a oferit

să plece imediat, dar Hitler a insistat ca mai întâi să ia loc, apoi servitorii i-au adus ceva de mâncare şi sandvişuri pentru drum, precum şi o jumătate de sticlă de coniac şi ciocolată ca raţii speciale. Apoi Keitel a plecat spre Cartierul General al lui Wenck, iar Jodl spre noua bază OKW de la Krampnitz, la nord de Potsdam.

Disputa referitoare la starea de sănătate mentală a lui Hitler nu a adus la nici un rezultat. Dar colonelul de Maizière, care se afla acolo în acea seară de 22 aprilie şi care-l observase îndeaproape pe Führer în decursul numeroaselor şedinţe tactice de analiză a situaţiei, era convins că „boala lui psihică consta dintr-o identificare hipertrofică a sinelui cu poporul german". Ar putea fi o explicaţie a credinţei lui că populaţia Berlinului ar fi trebuit să se sinucidă odată cu el. Totodată, părea să se bucure în egală măsură de pierderile de vieţi omeneşti din rândurile propriei armate ca şi din cele ale inamicului. „Pierderile nu pot fi niciodată prea grele!", exclamase el faţă de feldmareşalul von Reichenau în 1942, când a fost informat despre pierderile grele din rândurile SS *Leibstandarte Adolf Hitler*. „Ele sunt sămânţa viitoarei glorii."

Operaţiunea Seraglio, evacuarea către Berchtesgaden, a fost grăbită. Un grup s-a pregătit de plecare pentru a doua zi în zori. Amiralul von Puttkammer, aghiotantul naval al lui Hitler, primise misiunea de a distruge toate documentele publice ale Führer-ului rămase la Berghof. Julius Schaub, aghiotantul personal al lui Hitler, care se ocupase de toate documentele din Cancelaria Reich-ului şi din buncăr, urma să distrugă toată corespondenţa particulară a Führer-ului. Două dintre cele patru secretare fuseseră deja trimise în sud. Dr. Morell, care tremura vizibil de spaimă, a reuşit să se alăture grupului. Luase cu el o valiză militară plină cu fişele medicale ale lui Hitler.

Serviciile aliate de informaţii au auzit zvonuri şi mai extravagante despre o evadare din Berlin. Departamentul de Stat din Washington DC a fost avertizat de ambasada sa din Madrid că „şefii plănuiesc să ajungă în Japonia prin Norvegia. Avioane Heinkel 177 îi vor transporta în Norvegia, unde deja aşteaptă avioane – probabil Viking – pentru un zbor nonstop până în Japonia". Fără îndoială, era doar o dorinţă a naziştilor din Spania, care mai vorbeau şi despre submarine pregătite să transporte alimente în Germania şi să-i scoată de acolo pe liderii nazişti. „În Elveţia există câteva spitale unde sunt internaţi germani, sub pretextul unor răni sau boli. În realitate, este vorba despre importante personalităţi care trebuie salvate." Zvonul că „avioane germane camuflate continuă să aducă personalităţi germane [în Spania]" era, totuşi, mult mai aproape de realitate. Pierre Laval, fostul prim-ministru al guvernului de la Vichy, în Franţa, s-a numărat printre cei transportaţi pe calea aerului din Germania la Barcelona, în

avioane Junkers fără însemne. Franco s-a simţit obligat să-l trimită pe Laval înapoi în Franţa, dar câţiva naziştii au primit totuşi adăpost.

Plecarea însemna că încăperile buncărului şi ale Cancelariei Reich-ului erau de acum libere. Maiorul Freytag von Loringhoven, care se mutase în buncăr împreună cu generalul Krebs, a descoperit că sistemul de ventilaţie funcţiona perfect. Dar în micuţa sală de şedinţe, în care se găseau cincisprezece-douăzeci de oameni, aerul devenea aproape irespirabil. Hitler era singurul care stătea jos. Ceilalţi aproape că dormeau în picioare. Din cauza bombelor şi a obuzelor, zidurile începuseră să crape şi praful se strecura înăuntru, plutind prin aer. Cum fumatul era strict interzis în partea de jos a buncărului, locuită de Führer, cei disperaţi să aprindă o ţigară trebuiau să urce pe furiş un etaj, până în partea superioară a adăpostului. În pofida acestor inconveniente, cămările buncărului şi ale Cancelariei Reich-ului erau „excelent aprovizionate" cu alimente şi băuturi alcoolice. Proviziile generoase de alcool nu aveau menirea să limpezească gândurile. „În buncăr", nota colonelul de Maizière, „domnea o atmosferă de dezintegrare. Vedeai în jur beţie şi deprimare, dar şi militari de toate gradele acţionând haotic. Nu mai exista nici o disciplină." Această dezintegrare era un contrast izbitor cu noţiunea nazistă de valori familiale la sosirea lui Frau Goebbels, împreună cu cei şase copii. Şi totuşi, ambele aspecte conţineau exact acelaşi sentimentalism, aceeaşi autocompătimire şi aceeaşi brutalitate.

Freytag von Loringhoven se găsea în capătul de jos al scării, când a văzut-o pe Magda Goebbels coborând treptele de beton, urmată de cei şase copii. Avea un aer *sehr damenhaft*, foarte aristocratic. Cei şase copii din spatele ei aveau între doisprezece şi şase ani: Helga, Hilde, Helmut, Holde, Hedda şi Heide. Numele lor de botez, toate începând cu aceeaşi literă, nu fuseseră alese ca o clasă de nave de război, ci pentru a cinsti acea literă din alfabet marcată prin numele Führer-ului. Toţi au coborât scările ca un şir de şcolari. Chipurile lor palide contrastau cu hainele de culoare închisă. Fiica cea mare, Helga, avea un aer foarte trist, dar nu plângea. Hitler cunoştea şi aprobase decizia lui Joseph şi a Magdei Goebbels de a-şi ucide copiii şi de a se sinucide. Această dovadă de loialitate absolută l-a făcut să-i ofere Magdei propria lui insignă din aur de membru al Partidului Nazist, pe care o purta întotdeauna pe tunică. Sosirea copiilor în buncăr a avut un efect temporar de trezire la realitate. Toţi cei care i-au văzut intrând ştiau că vor fi asasinaţi de propriii lor părinţi, într-un episod din Führerdämmerung.

După teribila furtună emoţională de la începutul după-amiezii, Hitler s-a odihnit în mica sufragerie a buncărului, împreună cu Eva Braun. Le-a chemat pe cele două secretare care rămăseseră cu el,

Gerda Christian şi Traudl Junge, pe dieteticiana austriacă Constanze Manzialy şi pe secretara lui Bormann, Elsa Krüger. Hitler le-a spus femeilor să se pregătească de plecare la Berghof, la fel ca şi ceilalţi. Eva Braun a zâmbit şi s-a apropiat de el. „Ştii că n-am să te părăsesc niciodată", a spus ea. „Am să rămân alături de tine." Hitler i-a tras capul spre el şi, în văzul tuturor, a sărutat-o pe buze. Gestul lui i-a uimit pe toţi cei care-l cunoşteau. Traudl Junge şi Gerda Christian au spus că vor rămâne şi ele. Hitler le-a privit cu afecţiune. „Ah, dacă şi generalii mei ar fi fost la fel de curajoşi ca voi!", a zis el. Apoi le-a împărţit pastile de cianură, ca dar de despărţire.

Probabil că nu mult după aceea Eva Braun s-a dus să scrie ultima scrisoare către cea mai bună prietenă a ei, Herta Ostermayr. Scrisoarea urma să însoţească bijuteriile Evei. Unul dintre oamenii care aveau să zboare spre sud aştepta să ducă pachetul. Eva i-a spus Hertei în scrisoare că bijuteriile urmau a fi împărţite conform testamentului ei. Valoarea lor îi va ajuta pe prieteni şi pe membrii familiei să „supravieţuiască greutăţilor" din zilele ce vor urma. „Iartă-mă dacă nu mă fac înţeleasă mai clar", scria ea, „dar în jurul meu se află cei şase copii ai lui G[oebbels], care fac gălăgie. Ce să-ţi mai spun? Nu înţeleg cum de s-a ajuns aici, dar mie mi se pare imposibil să mai cred în Dumnezeu."

CAPITOLUL 19

Oraşul bombardat

Pe 23 aprilie, postul de radio Praga controlat de nazişti pretindea că decizia Führer-ului de a rămâne în capitala Reich-ului conferea „bătăliei o semnificaţie europeană". În aceeaşi dimineaţă, ziarul Armatei 3 şoc titra: „Bucură-te, patrie! Suntem pe străzile Berlinului!" Naţional-socialismul îşi aroga o cauză internaţională, în timp ce comunismul internaţional afişa un patriotism neruşinat.

Pentru civilii din Berlin ideologia nu mai avea nici o importanţă. Ceea ce conta sub ploaia de bombe era supravieţuirea. Generalul Kazakov aducea tunuri de asediu de 600 mm, transportate pe căi ferate lărgite special în acest scop, la Schlesicher Bahnhof, în estul oraşului. Fiecare obuz cântărea o jumătate de tonă.

Pe lângă cele trei adăposturi antiaeriene, unul dintre cele mai mari refugii din Berlin era buncărul din Anhalter Bahnhof, aflat chiar

lângă gara principală. Construit din fier-beton, cu trei niveluri deasupra solului şi două sub pământ, avea ziduri de până la patru metri şi jumătate grosime. Aici fuseseră aduse scaune şi mese de pin, dar şi conserve de peşte, pentru situaţii de urgenţă, dar nici mobilierul, nici proviziile n-au rezistat prea mult, din cauza penuriei de combustibil şi de alimente. Marele avantaj al buncărului Anhalter era legătura lui directă cu tunelurile U-Bahn, deşi trenurile nu circulau. Oamenii puteau parcurge pe jos, în siguranţă, cei cinci kilometri până la Nordbahnhof.

Condiţiile din buncăr au devenit îngrozitoare când circa 12 000 de persoane s-au îngrămădit într-un spaţiu de 3 600 de metri pătraţi. Înghesuiala era atât de mare, încât nimeni nu ar fi putut ajunge la toalete, chiar dacă acestea ar fi fost deschise. O femeie a descris cum a petrecut şase zile stând pe aceeaşi treaptă. Pentru germanii iubitori de igienă era o grea încercare, şi cum apa nu curgea, setea a început să se acutizeze. În afara gării exista o pompă care încă mai funcţiona, iar femeile mai tinere aflate aproape de intrare riscau să dea o fugă până acolo să aducă apă. Multe au fost ucise, deoarece gara a fost una din principalele ţinte ale artileriei sovietice. Dar cele care reuşeau să se înapoieze tefere se bucurau de nemărginita recunoştinţă a celor prea lipsiţi de putere pentru a-şi lua apă ei înşişi sau ofereau apă în schimbul alimentelor, făcând troc cu cei prea fricoşi ca să-şi asume riscul.

La barierele antitanc ridicate la majoritatea intersecţiilor, Feldgendarmerie verifica documente, gata să aresteze şi să execute dezertorii. În adăposturi, au început să apară tot mai mulţi ofiţeri şi soldaţi germani îmbrăcaţi în civil. „Dezertarea începea dintr-odată să pară ceva firesc, aproape lăudabil”, nota o femeie în acea dimineaţă de 23 aprilie. Ea se gândea la cei trei sute de spartani ai lui Leonidas în lupta de la Thermopile, despre care auzise atât de multe la şcoală. „Poate că ici-colo trei sute de soldaţi germani s-ar comporta la fel. Dar nu trei milioane. Cu cât sunt mai mulţi, cu atât există mai puţine şanse de a se comporta eroic, ca în manualele şcolare. Prin firea noastră, noi, femeile, nu apreciem prea mult astfel de lucruri. Noi suntem raţionale, practice, oportuniste. Preferăm ca bărbaţii să fie în viaţă.”

Mai târziu, în aceeaşi dimineaţă, când s-a dus să caute cărbuni de-a lungul căii ferate S-Bahn, femeia a descoperit că tunelul care ducea spre sud fusese deja blocat de frica sovieticilor aflaţi la marginea sudică a oraşului. Ea a auzit de la trecători că un bărbat acuzat de dezertare fusese spânzurat în celălalt capăt al tunelului. Se pare că militarul fusese atârnat de picioare, la mică înălţime, şi câţiva băieţi se amuzaseră răsucind cadavrul şi apoi lăsându-l să se învârtească repede la loc.

În drum spre casă, a îngrozit-o priveliştea „copiilor cu chipuri

inocente, sub uriaşele căşti de oţel, […] atât de firavi şi de micuţi în uniformele prea mari pentru ei”. Se întreba de ce simţea atâta revoltă faţă de acest „abuz la adresa copiilor”, când, dacă ar fi fost cu numai câţiva ani mai mari, faptul nu ar mai fi deranjat-o. Femeia a tras concluzia că, prin aruncarea în luptă a unor fiinţe omeneşti încă neajunse la vârsta maturităţii, era încălcată o lege a naturii care asigura supravieţuirea speciei. Să iei o astfel de măsură era „o manifestare a unei minţi bolnave”.

Poate ca efect secundar al acestei legi care lega moartea de maturitatea sexuală, faptul că inamicul ajunsese la periferiile oraşului îi făcea pe tinerii soldaţi să încerce cu disperare să-şi piardă virginitatea. Conştiente de riscul iminent de viol, fetele preferau să se dăruiască oricărui tânăr german, decât vreunui soldat sovietic beat şi probabil violent. La centrala radio Grossdeutscher Rundfunk din Masurenallee două treimi din cei cinci sute de angajaţi erau tinere femei – multe de-abia trecute de optsprezece ani. În ultima săptămână a lunii aprilie, în instituţie s-a răspândit „un adevărat sentiment de dezintegrare”, toţi angajaţii apucându-se de băut şi făcând sex la întâmplare, printre rafturile arhivei radio. Exista o activitate sexuală intensă, indiferent de vârstă, şi în rândul celor ascunşi prin pivniţe şi adăposturi. Efectul afrodiziac al pericolului de moarte este un fenomen istoric cunoscut din cele mai vechi timpuri.

Un ziarist norvegian care a descris atmosfera din oraş susţinea că fetele şi băieţii în uniformă pur şi simplu îşi „dădeau frâu liber instinctelor” într-o „căutare înfrigurată a plăcerii”. Dar această afirmaţie demonstrează lipsă de înţelegere, îndeosebi faţă de fetele confruntate cu perspectiva violului. În orice caz, în afară de cei care făceau sex în jurul buncărului din Grădina Zoologică şi printre tufele de rododendron din Tiergarten, care înfloriseră în mijlocul dezastrului, mulţi alţii se cuplau dintr-o nevoie disperată de a se simţi în siguranţă.

Celălalt instinct caracteristic acelor momente era de a stoca, precum veveriţele. Gerda Petersohn, în vârstă de nouăsprezece ani, secretară la Lufthansa, era acasă, în Neukölln, nu departe de gara S-Bahn, când în cartier s-a răspândit zvonul că un vagon cu raţii ale Luftwaffe fusese abandonat pe calea ferată. Femeile s-au năpustit să-l golească. S-au aruncat asupra lăzilor şi cutiilor, luând orice le pica în mână. Gerda a văzut lângă ea o femeie cu braţele pline de hârtie igienică, chiar când avioanele sovietice au început să atace, secerând cu mitralierele şi aruncând obuze de calibru mic. Gerda s-a rostogolit sub un vagon. Femeia care luase hârtia igienică a fost ucisă. „Să mori pentru aşa ceva!” şi-a spus Gerda. Ultimul lucru pe care l-a luat înainte de a se îndrepta în fugă către casă a fost un pachet de raţii

destinate piloţilor pentru cazuri de necesitate, conţinând Schoka-Cola şi mici tablete de malţ. Acestea aveau să se dovedească utile într-un mod neaşteptat.

Există o relatare spectaculoasă referitoare la jefuirea magazinului universal Karstadt din Hermannplatz, unde cumpărătorii care stăteau la coadă fuseseră sfârtecaţi în timpul primului bombardament din 21 aprilie. Conform acesteia, trupele SS au permis civililor să ia orice doreau, înainte ca magazinul să fie aruncat în aer. Se spune că explozia i-ar fi ucis pe mulţi dintre jefuitori. De fapt, câteva zile mai târziu, când Divizia SS *Nordland* a preluat magazinul, nu exista nici o intenţie de a-l arunca în aer. Divizia avea nevoie doar de cele două turnuri gemene de la Karstadt, ca posturi de observaţie, pentru a urmări înaintarea sovietică spre Neukölln şi spre Aerodromul Tempelhof.

După întreruperea alimentării cu curent electric şi, în consecinţă, a transmisiunilor radio, singura sursă de veşti au devenit zvonurile. Relatările care circulau prin Berlin erau mai mult false decât adevărate. Se spunea că feldmareşalul Model nu s-ar fi sinucis şi că ar fi fost arestat în secret de Gestapo. Perdeaua de fum creată de minciunile regimului făcea ca orice zvon, oricât de departe de realitate, să devină credibil.

Direcţia 7 a Frontului 1 bielorus a lansat într-o campanie-fulger cu fluturaşi aruncaţi asupra Berlinului, în care li se spunea soldaţilor germani că „nu avea nici un rost să lupte mai departe”. Închisoarea sovietică era singura cale de a-şi salva viaţa, viaţă ce nu merita sacrificată pentru guvernul fascist. Alţi fluturaşi erau „permise de liberă trecere” menite a fi arătate soldaţilor Armatei Roşii în momentul predării. Direcţia susţinea că operaţiunea fusese încununată de succes, deoarece „aproape jumătate dintre germanii care s-au predat la Berlin” aveau asupra lor câte un fluturaş pe care l-au arătat sovieticilor. Au fost aruncate în total nouăzeci şi cinci de variante de fluturaşi, aproape cincizeci de milioane de bucăţi. Alţi fluturaşi – circa 1,66 milioane – au fost distribuiţi de civilii şi soldaţii germani trimişi în spatele liniilor. În timpul operaţiilor de la Berlin, 2 365 de civili au fost trimişi să infiltreze oraşul. De asemenea, 2 130 de prizonieri de război germani au fost trimişi înapoi, dintre care 1 845 s-au înapoiat împreună cu alţi 8 340 de prizonieri. Nu se estimase că această tactică va avea un asemenea succes, încât comandantul Armatei 3 şoc a ordonat o eliberare în masă a prizonierilor de război germani, sub supravegherea ofiţerilor politici.

Foşti prizonieri de război îndoctrinaţi – *Seydlitz-truppen*, aşa cum îi numeau autorităţile – au fost trimişi înapoi la Berlin cu scrisori către familiile celor ce fuseseră luaţi prizonieri de curând. De exemplu,

caporalul Max S. le scria părinţilor săi: „Dragii mei, ieri am fost luat prizonier de sovietici. Ni s-a spus că ruşii îşi împuşcă prizonierii, dar nu este adevărat. Ruşii îşi tratează foarte bine prizonierii. Mi-au oferit mâncare şi căldură. Mă simt bine. Războiul se va sfârşi curând şi ne vom revedea, iubiţii mei părinţi. Nu vă faceţi griji pentru mine. Trăiesc şi sunt sănătos". Formularea şi cuvintele scrisorii sugerează că fusese dictată de un ofiţer rus, dar, chiar şi aşa, efectul acestor scrisori, transmis din gură în gură, era mult mai puternic decât cel creat de zeci de mii de fluturaşi.

Un fluturaş aruncat deasupra Berlinului se adresa femeilor din capitală. „Întrucât clica fascistă se teme de pedeapsă, ea speră să poată prelungi războiul. Dar voi, femeile, nu aveţi de ce vă teme. Nimeni nu se va atinge de voi." În continuare, femeile erau îndemnate să-i convingă pe ofiţerii şi soldaţii germani să capituleze. Cum ofiţerii politici erau, probabil, la curent cu nenumăratele violuri care marcau înaintarea sovieticilor pe teritoriul german, mesajul era o încurajare şocantă chiar şi pentru standardele propagandei de război. Totodată, propagandiştii sovietici au organizat emisiuni radiofonice cu „femei, actori, preoţi şi profesori", care asigurau ascultătorii că nu li se va face nici un rău.

Un mesaj şi mai eficient a sosit într-o „scrisoare de la locuitorii din Friedrichshafen, către garnizoana Berlinului". „În prima zi după sosirea Armatei Roşii, viaţa a revenit la normal", spunea scrisoarea. „A reînceput aprovizionarea cu alimente. Locuitorii din Friedrichshafen vă spun să nu credeţi propaganda falsă a lui Goebbels despre Armata Roşie." Spectrul foametei, în primul rând pentru copii, pare să fi fost mai puternic pentru femei decât teama de viol.

Feldmareşalul Keitel, care părăsise buncărul Führer-ului cu o seară înainte, cu sandvişuri, ciocolată şi coniac oferite de un Hitler plin de amabilitate, s-a îndreptat către sud-vest, având norocul să nu întâlnească nici unul dintre tancurile lui Leliuşenko. Keitel s-a dus mai întâi la Statul-Major al Corpului 20 din Wiesenburg, aflat la numai treizeci de kilometri de capul de pod american de la Zerbst. Corpul 20 al generalului Köhler era format în principal din aşa-numitele divizii „tinere", în mare parte chemate pentru pregătire premilitară în Serviciul de Forţă de Muncă al Reich-ului. Fără a fi bine instruiţi, cu siguranţă nu le lipsea curajul, după cum descoperise de curând generalul Wenck.

În primele ore ale zilei de 23 aprilie, Keitel s-a deplasat la Cartierul General al Armatei 12, aflat în apropiere, într-o cabană forestieră. Aici l-au întâmpinat generalul Wenck şi şeful său de Stat-Major, colonelul Reichhelm. Nici nu putea exista un mai mare contrast ca acela dintre mareşal şi general. Keitel era pompos, încrezut, limitat,

brutal şi linguşitor faţă de Führer. Wenck, care părea mai tânăr, în ciuda faptului că încărunţise, era foarte inteligent şi foarte iubit de colegi şi de soldaţi deopotrivă. Colonelul Reichhelm, şeful de Stat-Major al lui Wenck, spunea despre Keitel că era „un sergent excelent, dar în nici un caz un feldmareşal". Era o critică blândă. Dintre toţi generalii care i s-au alăturat necondiţionat lui Hitler, Keitel era cel mai detestat, fiind considerat „groparul armatei".

Keitel a început să le ţină discursuri lui Wenck şi lui Reichhelm despre necesitatea ca Armata 12 să-l salveze pe Führer şi Berlinul. A continuat să bată câmpii, agitându-şi bastonul de mareşal, de parcă ar fi vorbit la o adunare a partidului. „L-am lăsat să vorbească şi apoi să plece", spunea Reichhelm mai târziu. Dar Wenck avea deja o altă idee. Intenţiona, într-adevăr, să atace în direcţia Berlinului, dar nu pentru a-l salva pe Hitler. Voia să forţeze deschiderea unui coridor spre Elba, pentru a le permite soldaţilor şi civililor să scape atât de o luptă fără rost, cât şi de Armata Roşie. Urma să fie o *Rettungsaktion* – o operaţiune de salvare.

Hitler, care nu avea încredere în nici un general, a insistat ca ordinul său către Armata 12 să fie transmis la radio şi adresat *Soldaten der Armee Wenck!* A fost probabil singura dată în istorie când ordinele au fost deliberat făcute publice în plin război. Ordinul radiodifuzat a fost imediat urmat de intervenţia postului de radio *Werwolfsender*, care a anunţat că „Führer-ul a ordonat de la Berlin ca unităţile care luptă cu americanii să fie transferate urgent spre est pentru a apăra Berlinul. Şaisprezece divizii s-au pus deja în mişcare şi sunt aşteptate să ajungă în capitală din clipă-n clipă". Singurul scop al acestei iniţiative era acela de a-i face pe berlinezi să creadă că acum americanii îi sprijineau pe germani împotriva Armatei Roşii. Întâmplarea a făcut ca, în acea zi, acţiunile aeriene ale americanilor deasupra bazinului central al Elbei să înceteze brusc. A fost o mare uşurare pentru militarii Armatei 12.

Wenck şi Statul său Major ştiau că mareşalul Keitel avea o fantezie la fel de bogată ca a Führer-ului. Orice sugestie de a se confrunta cu două armate de tancuri sovietice, când germanii nu mai aveau tancuri capabile să intre în luptă, era ridicolă. „Aşadar, ne-am creat propriile noastre ordine", a spus colonelul Humboldt, şeful Secţiei Operaţiuni. Wenck plănuia să pornească spre Potsdam cu o parte a trupelor, în timp ce grosul armatei urma să avanseze în direcţia est, la sud de Berlin, pentru a face joncţiunea cu Busse şi a ajuta Armata 9 a acestuia să scape. „Menţineam contactul radio cu Busse şi ştiam unde se afla." Doar câteva trupe trebuiau să rămână în urmă, să ţină piept americanilor.

Au fost emise imediat ordine detaliate, apoi, mai târziu în aceeaşi zi, Wenck s-a deplasat cu un Kübelwagen pentru a se adresa tinerilor

soldaţi, atât celor care urmau să atace spre nord-est în direcţia Potsdam, cât şi celor ce aveau misiunea să atace în direcţia Treuenbrietzen şi Beelitz, unde era ameninţat spitalul de campanie. „Băieţi, trebuie să intraţi în luptă încă o dată", li s-a adresat Wenck. „De data aceasta nu mai este vorba de Berlin şi nici de Reich." Misiunea lor era aceea de a scăpa populaţia de lupte şi de ruşi. Hans-Dietrich Genscher, un tânăr genist din Armata 12, a descris sentimentele militarilor ca fiind de „loialitate, responsabilitate şi camaraderie".

Ordinul lui Wenck a avut un efect profund, chiar dacă a stârnit reacţii diferite celor care credeau într-o operaţiune umanitară şi celor dornici să lupte cu ruşii şi nu cu Aliaţii occidentali. „Deci, stânga-mprejur", scria Peter Rettich, comandant de batalion în Divizia *Scharnhorst*, care suferise o grea înfrângere în faţa americanilor. „Acum pornim în marş rapid spre est, împotriva lui Ivan."

Celălalt general german a cărui prezenţă în bătălia pentru Berlin a fost crucială în acest moment a fost Helmuth Weidling, comandantul Corpului 56 tancuri. Weidling era un fel de versiune profesionistă a lui Erich von Stroheim, dar fără chelie.

În dimineaţa zilei de 23 aprilie, Weidling a sunat la buncărul Führer-ului pentru a da raportul. Generalul Krebs a răspuns „cu vădită răceală" şi l-a informat că fusese condamnat la moarte. Demonstrând un curaj şi un moral remarcabile, Weidling şi-a făcut apariţia în buncărul Führer-ului chiar în aceeaşi dimineaţă. Hitler a fost impresionat în asemenea măsură, încât a decis că omul pe care voise să-l execute pentru laşitate era persoana potrivită să comande apărarea capitalei Reich-ului. După cum a remarcat colonelul Refior, a fost o „tragicomedie" caracteristică regimului.

Corpul 56 tancuri al lui Weidling era considerabil redus. Nu mai existau decât rămăşiţe ale diviziilor 9 paraşutişti şi de tancuri *Müncheberg* şi, deşi Divizia 20 infanterie mecanizată era într-o formă mai bună, comandantul ei, general-maiorul Scholz, se sinucisese la puţin timp după intrarea în Berlin. Numai *Nordland* şi Divizia 18 infanterie mecanizată erau relativ apte de luptă. Weidling a decis să păstreze Divizia 18 infanterie mecanizată în rezervă pentru contraatac. Celelalte formaţiuni au fost distribuite în diverse sectoare de apărare, unde trebuiau să acţioneze în calitate de *Korsett-stangen* – „balene de corset".

Apărarea oraşului fusese organizată în opt sectoare, desemnate cu literele A până la H. Fiecare era comandat de un general sau un colonel, dar puţini dintre aceştia aveau experienţa frontului. În interiorul perimetrului acestei linii defensive exista un inel de apărare, care urma conturul circular al căii ferate urbane S-Bahn. Zona din

interior era mărginită de Canalul Landwehr la sud şi de râul Spree la nord. Singurele puncte de rezistenţă reale erau cele trei adăposturi antiaeriene de beton – buncărul de la Zoo, Humboldthain şi Friedrichshain. Aici se găsea suficientă muniţie pentru tunurile de 128 şi 20 mm, precum şi un sistem bun de comunicaţii, cu cabluri telefonice subterane. Marea lor problemă era supraaglomerarea cu mii de civili şi răniţi.

Weidling a aflat că era aşteptat să apere Berlinul împotriva celor 1,5 milioane de soldaţi sovietici, el dispunând de circa 45 000 militari Wehrmacht şi SS, inclusiv propriile trupe, şi ceva mai mult de 40 000 militari Volkssturm. Aproape toate cele şaizeci de tancuri din oraş aparţineau unităţilor sale. De asemenea, ar fi trebuit să existe un batalion de vânători de tancuri echipat cu vehicule Volkswagen, fiecare dotat cu şase rachete antitanc, dar nimeni nu reuşea să-l găsească. În sediul guvernamental din centru, Brigadeführer Mohnke comanda peste 2 000 de oameni din baza lui aflată în Cancelaria Reich-ului [4].

Ameninţarea cea mai mare cu care s-a confruntat Weidling în după-amiaza zilei de 23 aprilie a fost asaltul asupra estului şi sud-estului capitalei, declanşat de Armatele 5 şoc, 8 gardă şi 1 tancuri de gardă. În noaptea aceea, vehiculele blindate încă apte de luptă au primit ordin să se înapoieze la Aerodromul Tempelhof ca să alimenteze. Acolo, printre numeroasele avioane de luptă distruse ale Luftwaffe, mai ales Focke-Wulf, blindatele au alimentat la un depozit de lângă uriaşa clădire a administraţiei. Ele au primit ordin să contraatace în direcţia sud-est, spre Britz, având ca întăriri câteva tancuri Tiger şi câteva lansatoare de rachete Nebelwerfer, dar principala armă antitanc a acestor forţe era „Stuka pe picioare”, nume dat în glumă aruncătoarelor de rachete antitanc.

După vizita la Armata 12, Keitel s-a înapoiat la Cancelaria Reich-ului, la ora 15. El şi Jodl au mers să-l vadă pe Hitler pentru ultima oară. La revenirea în Cartierul General temporar al OKW din Krampnitz, au aflat că forţele ruseşti se apropiau dinspre nord – era vorba despre Armata 47 – şi că locul fusese abandonat în primele ore ale dimineţii.

După plecarea lui Weidling, în buncărul Führer-ului a continuat să fie o după-amiază plină. Bazându-se pe raportul lui Keitel referitor la vizita efectuată la Armata 12, Hitler şi-a administrat o nouă doză de optimism. Irecuperabil în fanteziile lui, nutrea din nou convingerea că Armata Roşie putea fi înfrântă. În acel moment, Albert Speer s-a înapoiat la Berlin, spre uimirea tuturor – şi, într-o oarecare măsură, chiar a sa proprie – ca să-l vadă pe Hitler pentru ultima oară. Faptul că-şi luase rămas-bun de ziua Führer-ului, în văzul tuturor, nu-l

mulţumise. În pofida sentimentelor lui schimbătoare faţă de şeful şi patronul lui, era limpede că încă resimţea încărcătura egoistă a acestei extraordinare prietenii, pe care unii o considerau homoerotică.

Speer venise cu maşina dinspre Hamburg, încercând să evite drumurile pline de refugiaţi, dar descoperise că ruta era blocată. Armata Roşie ajunsese la Nauen. Se dusese atunci la un aeroport al Luftwaffe, unde ceruse un avion de instrucţie Focke-Wulf cu două locuri, cu care zburase spre Aeroportul Gatow, în extremitatea vestică a Berlinului. De acolo, un avion de recunoaştere Fieseler Storck îl adusese până în centru, unde aterizase la apusul soarelui, în apropiere de Poarta Brandenburg, pe axa est-vest. Eva Braun, care-l adora pe Speer, a fost foarte bucuroasă să-l revadă, în parte pentru că-i prezisese revenirea. Până şi Bormann, care-l detesta pe Speer din gelozie, a părut bucuros să-l revadă şi l-a întâmpinat în capul scărilor. Speer era, probabil, singurul capabil să-l convingă pe Hitler, acum, în ceasul al doisprezecelea, să părăsească Berlinul. Pentru Bormann, care nu împărtăşea fascinaţia sinuciderii la fel ca toţi cei din jurul său, în special familia Goebbels, aceasta era singura şansă de a-şi salva viaţa.

Speer l-a găsit pe Hitler calm, ca un bătrân resemnat în faţa morţii. Führer-ul l-a întrebat despre marele amiral Dönitz şi Speer a intuit imediat că Hitler intenţiona să-l numească pe el ca succesor. Führer-ul i-a cerut sfatul dacă să zboare la Berchtesgaden sau să rămână la Berlin. Speer a răspuns că, după părerea lui, era mai bine să se termine totul la Berlin decât în reşedinţa din provincie, unde „era greu să creezi legende". Hitler a părut încurajat de faptul că Speer era de acord cu decizia lui. Apoi a discutat despre sinucidere şi despre hotărârea Evei Braun de a muri alături de el.

Speer încă se mai afla în buncăr în seara zilei de 23 aprilie, când Bormann a năvălit înăuntru cu veşti de la Göring, din Bavaria. Cu o zi înainte, Göring primise de la generalul Koller o relatare la mâna a treia despre criza depresivă a lui Hitler, precum şi despre decizia lui de a rămâne la Berlin şi de a se sinucide prin împuşcare. Göring era încă succesorul legal şi probabil se temea că Bormann, Goebbels sau Himmler vor pretinde acelaşi lucru. Era evident că nu ştia despre alegerea lui Dönitz ca potenţial succesor. Göring şi-a petrecut o jumătate de zi discutând situaţia cu consilierii şi cu generalul Koller, care sosise cu avionul de la Berlin în aceeaşi dimineaţă, aducând o versiune eronată a celor discutate în buncărul lui Hitler. Göring redactase apoi textul care avea să fie transmis în Berlin în aceeaşi noapte. „*Mein* Führer! Dată fiind decizia dumneavoastră de a rămâne la post, în fortăreaţa Berlinului, sunteţi de acord ca eu să preiau de îndată conducerea totală a Reich-ului, cu libertate deplină de acţiune în interior şi în exterior, ca adjunct al dumneavoastră, conform decretului din 29 iunie 1941? Dacă nu voi primi nici un răspuns până

la ora 22, va fi de la sine înţeles că v-aţi pierdut libertatea de acţiune şi voi considera condiţiile decretului dumneavoastră ca fiind îndeplinite, drept pentru care voi acţiona în interesul ţării şi al poporului nostru. Cunoaşteţi sentimentele mele pentru dumneavoastră în acest moment, cel mai grav din viaţa mea. Nu găsesc cuvinte să exprim ceea ce simt. Dumnezeu să vă ajute şi să vă aducă degrabă aici, în ciuda tuturor greutăţilor. Al dumneavoastră devotat, Hermann Göring."

Probabil că nu-i fusese greu lui Bormann să trezească suspiciunea lui Hitler. O a doua telegramă de la Göring către Ribbentrop, convocându-l pe acesta la discuţii, l-a convins pe Hitler că gestul lui Göring era clar unul de trădare. Bormann s-a oferit să redacteze imediat un răspuns. Göring era aspru dojenit şi deposedat de toate răspunderile, titlurile şi puterea de decizie. Totuşi, i s-a oferit libertatea de a se retrage din toate funcţiile, pe motive de sănătate. Aceasta l-ar fi scăpat şi de acuzaţii mult mai grave. Göring nu avea de ales. Chiar şi aşa, la ordinul lui Bormann, o gardă SS a înconjurat Berghof şi Göring a devenit efectiv prizonier. Ca o umilinţă suplimentară, au fost încuiate toate bucătăriile, chipurile pentru a-l împiedica pe Reichsmarschall, acum căzut în dizgraţie, să se otrăvească.

După acest episod, Speer a vizitat-o pe Magda Goebbels. A găsit-o trasă la faţă în urma unei crize de angină, lungită pe pat într-o cameră micuţă de beton. Goebbels nu i-a lăsat nici un moment singuri. Mai târziu, pe la miezul nopţii, după ce Hitler se retrăsese în camera lui, a sosit o ordonanţă cu un mesaj de la Eva Braun, care-l ruga pe Speer să-i facă o vizită. Eva a comandat şampanie şi prăjituri şi amândoi au stat de vorbă despre lucruri din trecut: München, vacanţe petrecute împreună la schi, viaţa la Berghof. Speer o plăcuse întotdeauna pe Eva Braun – „o fată simplă din München, o anonimă" –, iar acum o admira pentru „demnitatea ei şi pentru seninătatea ei aproape veselă". Ordonanţa s-a înapoiat la ora 3, ca să-i anunţe că Hitler se trezise. Speer s-a despărţit de Eva şi s-a dus să-şi ia rămas-bun de la cel care-l făcuse celebru. Întrevederea a durat doar câteva minute. Hitler a fost repezit şi distant. Pentru el, Speer, fostul favorit, încetase să mai existe.

În cursul acelei seri, Eva Braun i-a scris surorii ei, Gretl Fegelein, ultima scrisoare. „Hermann nu este cu noi", scria ea despre soţul lui Gretl. „A plecat la Nauen să recruteze un batalion sau ceva de genul acesta." Nu ştia că Fegelein plecase la Nauen pentru a se întâlni în secret cu Himmler, în tentativa de a face pace cu Aliaţii. „Vrea să scape din încercuire ca să continue rezistenţa în Bavaria, cel puţin pentru un timp." Evident, se înşela. Cumnatul ei se ridicase mult prea sus pentru a accepta să fie un simplu partizan.

Eva Braun, spirit practic şi nesofisticat, s-a concentrat apoi asupra unor probleme de afaceri. Voia ca Gretl să distrugă toată corespondenţa ei particulară. „Facturile de la Heise nu trebuie găsite sub nici un motiv.” Heise era croitoreasa ei, iar Eva nu voia să se afle de luxul de care beneficiase, lux plătit din banii Führer-ului. Încă o dată, s-a arătat preocupată de soarta bijuteriilor. „Ceasul meu cu diamante e, din păcate, la reparat”, scria ea. Gretl trebuia să-l caute pe Unterscharführer-ul Stegemann, care se pare că trimisese ceasul la un ceasornicar, aproape sigur de origine evreiască, „evacuat” din lagărul de concentrare Oranienburg, într-unul din ultimele marşuri ale morţii.

CAPITOLUL 20

Speranţe deşarte

Berlinezii înspăimântaţi nu puteau să nu se încreadă în promisiunea lui Goebbels că armata lui Wenck venea să-i salveze. De asemenea, erau încurajaţi să dea crezare zvonului că americanii li se alăturau în lupta împotriva ruşilor. În noaptea de 23 aprilie, mulţi au auzit avioane zburând deasupra capitalei, fără să lanseze bombe. Aceste avioane, îşi spuneau ei unul altuia, trebuie să fi fost americane şi poate că lansau paraşutişti. Dar cele două divizii aeropurtate americane nu urcaseră niciodată la bordul vreunui avion.

Singurele trupe venind spre Berlin în acele momente nu erau nici germane, nici americane, ci franceze. Marţi, 24 aprilie, la ora 4, Brigadeführer-ul Krukenberg a fost trezit din somn în tabăra de instrucţie SS de lângă Neustrelitz, unde fuseseră încartiruite resturile Diviziei *Charlemagne* după dezastrul din Pomerania. Telefonul primit era de la Cartierul General al Grupului de Armate Vistula. Evident, generalul Weidling îl informase pe Heinrici că insista ca Brigadeführer-ului Ziegler să i se ia comanda *Nordland*. Lui Krukenberg i s-a transmis că trebuia să pornească imediat către Berlin, fără să i se comunice motivul. Pur şi simplu i s-a spus să se prezinte la Gruppenführer-ul Fegelein la Cancelaria Reich-ului. Ofiţerul de Stat-Major l-a sfătuit să-şi ia şi o escortă, întrucât ar fi putut avea probleme la trecerea spre Berlin.

Henri Fenet, comandantul batalionului, unul dintre supravieţuitori, a fost trezit imediat şi, la rândul lui, şi-a trezit oamenii. Krukenberg, îmbrăcat în mantaua de piele lungă şi cenuşie

de general Waffen SS, s-a adresat soldaţilor şi ofiţerilor adunaţi. El a cerut voluntari care să-l însoţească la Berlin. Se pare că majoritatea s-au oferit să meargă. Krukenberg şi Fenet au ales nouăzeci de oameni, întrucât aceasta era capacitatea vehiculelor disponibile. Mulţi erau ofiţeri, printre care şi capelanul diviziei, monseniorul conte Mayol de Lupé. După război, Krukenberg a susţinut că nici unul dintre ei nu era naţional-socialisL Se poate să fi fost adevărat în sensul strict al cuvântului, dar fascismul francez era probabil mai aproape de nazism decât de varianta italienească sau spaniolă. În orice caz, aceşti voluntari gata să-şi dea viaţa pe ruinele celui de-al Treilea Reich erau cu toţii adversari fanatici ai bolşevismului, indiferent dacă susţineau Noua Europă sau *vieille France*.

Voluntarii aleşi şi-au umplut buzunarele şi raniţele cu muniţie şi s-au înarmat cu aruncătoarele de grenade antitanc de care mai dispunea batalionul. La ora 8.30, în timp ce se încolonau pe drum ca să se îmbarce în vehicule, l-au văzut pe Reichsführer-ul SS la volanul unui Mercedes decapotabil. Himmler a trecut chiar printre ei, fără să arunce nici măcar o privire propriilor sale trupe. Nu avea nici gardă, nici escortă. Abia după câţiva ani şi-a dat seama Krukenberg că Himmler se înapoia, probabil, la reşedinţa sa privată de la Hohenlychen, venind dinspre Lübeck. Cu o noapte înainte, se întâlnise cu contele Bernadotte, reprezentantul suedez al Crucii Roşii.

Coloana formată din două vehicule blindate şi trei camioane supraîncărcate a pornit către Berlin. Auziseră că tancurile sovietice ajunseseră deja la Oranienburg, aşa încât Krukenberg a decis să aleagă o rută mai la vest. Nu era simplu să ajungă în Berlin. Toată lumea se îndrepta în direcţie opusă, fie că era vorba de detaşamente ordonate, militari izolaţi, refugiaţi sau muncitori străini. Mulţi soldaţi Wehrmacht râdeau de voluntarii *Charlemagne*, spunându-le că apucaseră într-o direcţie greşită. Unii duceau degetul la tâmplă, vrând să le dea a înţelege că nu erau în toate minţile. Alţii le strigau că războiul se sfârşise. S-au întâlnit chiar şi cu detaşamentul de transmisiuni al Diviziei *Nordland*. Comandantul transmisioniştilor a spus că primise ordin să se deplaseze la Schleswig-Holstein. Krukenberg, care fusese izolat de restul armatei, nu avea cum să verifice informaţia. De asemenea, nu era la curent cu conflictul dintre Ziegler şi Weidling.

După un atac cu rafale de mitralieră al unui avion de vânătoare sovietic, soldat cu o victimă, auzind tir de artilerie undeva în apropiere, Krukenberg a îndreptat vehiculele pe drumuri lăturalnice, pe care le cunoştea de când era ofiţer la Berlin, înainte de război. Profitând de pădurile de pin care-i protejau de aviaţia inamică, s-au apropiat de oraş. Totuşi, înaintarea devenea din ce în ce mai dificilă, din cauza baricadelor şi a podurilor aruncate în aer, astfel încât

Krukenberg a ordonat camioanelor să se înapoieze la Neustrelitz. A păstrat cele două vehicule blindate, dar majoritatea voluntarilor francezi au trebuit să parcurgă pe jos cei douăzeci de kilometri rămaşi.

La ora 22, au ajuns în zona Reichssportfeld, lângă Stadionul Olimpic. Oamenii istoviţi au descoperit un depozit de provizii al Luftwaffe, dar cei mai mulţi dintre ei au băut cacaua specială pentru piloţi cu benzedrină. Puţini au reuşit să doarmă. Însoţit de aghiotantul său, căpitanul Pachur, Krukenberg a pornit prin Berlinul aparent pustiu, ca să se prezinte la Fegelein, în Cancelaria Reich-ului. Printre voluntarii francezi s-a răspândit zvonul că însuşi Hitler avea să vină în inspecţie.

Şeful lor direct, Himmler, care trecuse pe lângă ei cu maşina în aceeaşi dimineaţă, traversase, în sfârşit, propriul Rubicon. „Credinciosul Heinrich", după cum era numit în glumă Himmler de anturajul lui Hitler, eşuase în calitate de conspirator. Îi lipseau talentul pentru comploturi şi convingerea pentru cauza sa. Singurul lui avantaj era că Hitler nu-şi imaginase niciodată că Reichsführer-ul, care crease cu mândrie motoul SS „Onoarea mea este loialitatea", va trăda.

Din spusele lui Speer, Himmler era încă furios din pricina ordinului lui Hitler de a lipsi diviziile Waffen SS din Ungaria de banderolele pe care erau înscrise titlurile lor. Totuşi, dacă Hitler l-ar fi chemat alături de el sau dacă i-ar fi dat a înţelege că-l aprecia mai mult decât pe Martin Bormann, atunci ochii lui Himmler s-ar fi umplut de lacrimi şi şi-ar fi reînnoit imediat jurământul de credinţă faţă de Führer. În consecinţă, era paralizat de neputinţa de a lua o decizie. Dar marea greşeală a lui Himmler, în tentativa lui de a începe negocieri cu inamicul, a fost convingerea sa că era „indispensabil Aliaţilor occidentali, fiind singurul capabil să menţină ordinea".

La primele două întâlniri cu contele Bernadotte, Himmler nu îndrăznise să ducă discuţia mai departe de problema eliberării prizonierilor din lagărele de concentrare. „Reichsführer-ul a pierdut contactul cu realitatea", i-a spus Bernadotte lui Schellenberg la întâlnirea avută după aniversarea lui Hitler. Himmler a refuzat să urmeze sfatul lui Schellenberg, care-l îndemnase să-l destituie sau chiar să-l asasineze pe omul căruia îi fusese atât de credincios.

Schellenberg a reuşit să-l convingă pe Himmler să nu se înapoieze la buncăr ca să-l vadă pe Hitler pe 22 aprilie, după ce aflase de la Fegelein despre criza de nervi a Führer-ului din aceeaşi după-amiază. Schellenberg se temea că, în clipa în care şeful său avea să-l revadă pe Führer, va începe să şovăie. Folosindu-se de un intermediar, Himmler şi-a oferit Batalionul SS gardă pentru apărarea Berlinului. Hitler a acceptat imediat şi a indicat pe hartă unde urma să fie desfăşurat batalionul, în Tiergarten, lângă Cancelaria Reich-ului. Totodată, el a

dat ordin ca prizonierii importanţi – *Prominenten* – să fie mutaţi, ca să poată fi lichidaţi în momentul înfrângerii.

În noaptea zilei de 23 aprilie, Himmler şi Schellenberg s-au întâlnit cu Bernadotte la Lübeck. Conştient acum de decizia lui Hitler de a se sinucide la Berlin, Himmler se hotărâse, în sfârşit, să-i preia prerogativele şi să înceapă cu adevărat negocierile. El i-a cerut în mod oficial lui Bernadotte să ia legătura cu Aliaţii în numele său şi să obţină o încetare a focului pe Frontul de Vest. A promis că toţi prizonierii scandinavi vor fi trimişi în Suedia. Tipică pentru relaţia stranie a lui Himmler cu realitatea era preocuparea lui imediată dacă, la întâlnirea cu generalul Eisenhower, trebuia să se încline în faţa acestuia sau să-i strângă mâna.

Pentru ultimii evrei rămaşi în captivitate la Berlin sosirea Armatei Roşii însemna fie sfârşitul a doisprezece ani de coşmar, fie execuţia în ultima clipă. Hans Oskar Löwenstein, care fusese arestat la Potsdam, a fost dus în lagărul de tranzit Schulstrasse, aflat în spitalul evreiesc din cartierul Wedding, în nordul oraşului. Circa şase sute de persoane înghesuite pe două etaje erau hrănite cu coji de cartofi şi sfeclă crudă, cu puţină *Wassersuppe*, „supă de apă". Printre ei se găseau mulţi doar pe jumătate evrei, ca şi Löwenstein, pe care naziştii îi numeau *Mischlinge*. Mai existau şi membri ai unei categorii privilegiate de evrei, protejaţi de nazişti, *Schutzjuden*, care-i includea, de exemplu, pe cei care organizaseră Jocurile Olimpice de la Berlin. Evreii străini de naţionalitate neutră reţinuţi aici, îndeosebi sud-americani, fuseseră ţinuţi în viaţă de rudele din ţară, care trimiteau cafea administraţiei SS.

Comandantul lagărului, SS Obersturmbannführer-ul Doberke, primise ordin să împuşte toţi prizonierii, dar era vizibil neliniştit. Un purtător de cuvânt al prizonierilor l-a abordat, propunându-i un târg simplu. „Războiul s-a sfârşit", i-a spus acesta lui Doberke. „Dacă ne salvezi viaţa, ţi-o vom salva şi noi pe a dumitale." Apoi prizonierii au redactat o listă lungă, semnată de toţi, în care se spunea că Obersturmbannführer-ul Doberke le salvase viaţa. La două ore după semnarea listei, prizonierii au văzut că porţile lagărului erau deschise, iar paznicii SS dispăruseră. Dar eliberarea nu le-a adus prea multă fericire. Soldaţii sovietici au violat fetele şi femeile din lagăr, neştiind că fuseseră persecutate de nazişti.

Intrând în Berlin, armata sovietică a fost aclamată de „o adevărată Internaţională", formată din „prizonieri de război sovietici, francezi, britanici, americani şi norvegieni", precum şi de femei şi fete aduse la muncă în Germania, care se îndreptau în direcţie opusă. Mareşalul Konev, care ajunsese în Berlin venind dinspre sud, a fost impresionat văzându-i cum mergeau pe şleaurile lăsate de şenilele

tancurilor, siguri că astfel evitau minele.

Grossman, care sosise dinspre est, a văzut şi el „sute de ţărani ruşi, bărboşi, însoţiţi de femei şi copii". El a remarcat „expresia de neagră disperare de pe aceste chipuri de «unchiaşi» bărboşi şi bătrâni ţărani cucernici. Aceştia sunt *starosti* [capi ai satului numiţi de germani] şi ticăloşi urmăriţi de poliţie, care au fugit tot drumul până la Berlin şi acum trebuie cu orice preţ «eliberaţi»". „O bătrână vine dinspre Berlin", nota Grossman în agenda sa. „Are o basma pe cap şi arata ca şi cum ar merge în pelerinaj, în pelerinaj prin ţinuturile nesfârşite ale Rusiei. Duce pe umăr o umbrelă, de care atârnă o uriaşă cratiţă de aluminiu."

Deşi Hitler încă nu accepta întru totul ideea de a transfera trupe de pe Frontul de Vest pentru a înfrunta Armata Roşie, Keitel şi Jodl au recunoscut că nu exista altă soluţie. Statul-Major al Wehrmacht-ului a emis ordinele corespunzătoare. Bănuielile lui Stalin, combinate cu politica sovietică a răzbunării, erau o profeţie pe cale să se împlinească.

Totodată, Stalin era preocupat de acea *bête noire* care era Polonia. Nu avea nici cea mai mică intenţie de a ceda în problema componenţei guvernului provizoriu. În ceea ce-l privea, chestiunea era cât se poate de clară, iar ce dorea poporul polonez nu avea nici o importanţă. „Uniunea Sovietică, îi scria el preşedintelui Truman pe 24 aprilie, are dreptul să depună eforturi ca în Polonia să existe un guvern pro-sovietic." Aceasta însemna, desigur, în totalitate sub control sovietic. „De asemenea, este necesar să fie luat în considerare faptul că Polonia se învecinează cu Uniunea Sovietică, ceea ce nu se poate spune despre Marea Britanie şi despre SUA." Cu Berlinul practic încercuit, Aliaţii rămânând pe dinafară, Stalin nu vedea nici un motiv să fie îngăduitor. În pofida acuzaţiilor anterioare aduse de sovietici aviaţiei americane, nu a fost rostit nici un cuvânt de scuză când, în aceeaşi după-amiază, două avioane americane au fost atacate, unul fiind doborât, de şase avioane de vânătoare sovietice.

Stalin continua să-i ţină sub presiune pe cei doi mareşali ai săi, încurajând rivalitatea dintre ei. Începând din zorii zilei de 23 aprilie, limita dintre Frontul 1 bielorus al lui Jukov şi Frontul 1 ucrainean al lui Konev a fost extinsă dincolo de Lübben, fiind acum orientată spre nord, spre centrul Berlinului. Flancul drept al lui Konev se întindea până la Anhalter Bahnhof. Corpul de tancuri al lui Rîbalko de la Mariendorf, pe Canalul Teltow, se găsea la exact cinci kilometri mai la sud. Jukov nu a aflat că armata lui Rîbalko ajunsese la Berlin decât târziu, pe 23 aprilie, de la un ofiţer de legătură al Armatei 1 tancuri de gardă a lui Katukov, care se apropia dinspre est. Jukov a fost îngrozit la aflarea veştii.

După ce au ajuns la Canalul Teltow, în seara zilei de 22 aprilie, celor trei corpuri ale lui Rîbalko li s-a dat o zi pentru a se pregăti de asalt, traversând canalul. Malurile de beton ale canalului şi depozitele de la nord formau un obstacol formidabil. Deşi detaşamentele Volkssturm de pe malul celălalt nu erau adversari pe măsura Armatei 3 tancuri de gardă, ele fuseseră întărite cu „balenele de corset" reprezentate de diviziile 18 şi 20 infanterie mecanizată. Cu o zi înainte, formaţiile de artilerie însărcinate să deschidă drum primiseră ordin să înainteze, dar pe şoseaua Zossen era o asemenea îngrămădeală de vehicule, inclusiv căruţe trase de cai şi încărcate cu provizii, încât înaintarea se făcea foarte lent. Dacă Luftwaffe ar mai fi dispus de avioane în stare de funcţionare, şoseaua ar fi reprezentat o ţintă perfectă. Divizia 48 puşcaşi gardă a sosit la timp pentru a ocupa capetele de pod de pe celălalt mal al canalului, iar artileria s-a grăbit să-şi ocupe poziţiile. Nu era o misiune uşoară. A fost necesar să fie amplasate, în seara de 23 aprilie, circa 3 000 de tunuri şi aruncătoare de mine grele. Aceasta însemna o concentrare de 650 piese per kilometru de front, printre care obuziere de 152 şi 203 mm.

Pe 24 aprilie, la ora 6.20, a început bombardarea Canalului Teltow. Era o concentrare de foc şi mai puternică decât la forţările de pe Neisse sau Vistula. Konev a sosit la postul de comandă al lui Rîbalko în momentul în care operaţiunea era pe terminate. De pe acoperişul plat al unei clădiri de birouri cu opt etaje, un grup de comandanţi ai Frontului 1 ucrainean urmăreau artileria grea demolând construcţiile de pe celălalt mal al canalului şi atacul în valuri al bombardierelor aviaţiei de sprijin. Infanteria a început traversarea în bărci de asalt şi bărci de lemn cu vâsle. La ora 7, primele batalioane de puşcaşi erau pe malul celălalt, ocupând un cap de pod. Curând după prânz, primele pontoane fuseseră instalate şi tancurile au început traversarea.

Presiunea asupra sud-vestului dispozitivului defensiv al Berlinului fusese puternică şi înainte de traversarea Canalului Teltow. Până în zorii zilei de 23 aprilie, câteva unităţi de puşcaşi ale lui Ciuikov reuşiseră să traverseze atât Spree, cât şi Dahme, la sud de Köpenick, în direcţia Falkenberg. Ele descoperiseră o gamă variată de ambarcaţiuni, de la bărci cu vâsle până la vase de agrement. În timpul zilei şi nopţii următoare, diviziile de puşcaşi gardă ale lui Ciuikov şi primele brigăzi de tancuri ale lui Katukov au înaintat spre Britz şi Neukölln. Corpul 28 puşcaşi gardă a susţinut că civilii erau atât de înspăimântaţi şi slugarnici, încât „ne lingeau bocancii". În primele ore ale zilei de 24 aprilie, un corp al Armatei 5 şoc, sprijinit de ambarcaţiuni purtătoare de tunuri aparţinând Flotilei Nipru, a traversat Spree, înaintând spre nord, către Parcul Treptow.

În zorii zilei de 24 aprilie, aproape tot restul corpului lui Weidling, care alimentase cu o seară înainte la Aerodromul Tempelhof, a declanşat contraatacuri împotriva acestei duble ameninţări. Deşi puţinele tancuri König Tiger ale Batalionului de tancuri grele *Hermann von Salza* al Diviziei *Nordland* a distrus câteva tancuri Stalin, forţele inamice erau covârşitoare. „În decurs de trei ore", scria un comandant de divizie din Armata 5 şoc, „SS-iştii au lansat cinci atacuri, dar au fost siliţi să se retragă de fiecare dată, lăsând în urmă cadavre în uniforme negre. Tancurile Panther şi Ferdinand ardeau. Până la prânz, divizia noastră a reuşit să-şi reia înaintarea. Am asigurat tot Parcul Treptow, iar spre seară am ajuns la calea ferată de centură [S-Bahn]." „A fost", scria un participant german, „o luptă sângeroasă, crâncenă, fără milă" De asemenea, a fost şi un conflict lipsit de scrupule. Ofiţerii politici le-au spus trupelor sovietice că „Vlasov şi oamenii lui luau parte" la bătălia pentru Berlin. Era o minciună sfruntată. În acel moment, majoritatea acestora se aflau în zona oraşului Praga.

În timp ce armatele de tancuri ale lui Konev forţau linia Canalului Teltow, flancurile au început să fie ameninţate. Dinspre vest, trupele lui Wenck înaintau spre Treuenbrietzen şi Beelitz, în timp ce, la dreapta lui Konev, Armata 9 încerca să spargă încercuirea în pădurile din sud-estul Berlinului.

Generalul Lucinski începuse deja să întoarcă o parte a Armatei 28 spre est, ca să ţină piept Armatei 9, aproximativ pe linia autostrăzii Berlin-Cottbus. Iar Stavka, după ce nu lichidase izolata Armată 9, reacţionase, în sfârşit, prompt. Mareşalul Novikov, şeful aviaţiei Armatei Roşii, a primit ordin să supervizeze concentrarea Armatelor aerului 2, 16 şi 18 împotriva celor 80 000 de germani care se deplasau prin pădure. Conducătorii sovietici nu ştiau încă dacă aceste trupe vor încerca să-şi deschidă calea înapoi către Berlin sau vor fi tentate să forţeze drumul către vest, spre a se alătura Armatei 12 a generalului Wenck.

Pe 24 aprilie, cele mai mari temeri ale infirmierelor din Spitalul Beelitz-Heilstätten s-au adeverit. Pământul a început deodată să vibreze, în timp ce huruitul de tancuri şi camioane se amplifica. Una dintre coloanele de tancuri ale lui Leliuşenko, care se pare că-i forţase pe reprezentanţii Crucii Roşii să plece, a intrat chiar în curtea spitalului. Echipajele tancurilor, înarmate cu pistoale-mitralieră, au năvălit în prima clădire. Pe moment, îi interesau numai ceasurile şi strigau: *Ura! Ura!* Apoi însă s-au răspândit ştiri despre violuri, jafuri şi asasinate la întâmplare chiar în Beelitz. Infirmierele şi pacienţii adulţi s-au pregătit pentru ce era mai rău. Copiii din spitalul din Potsdam nici nu ştiau ce se întâmplă.

Infirmierele nu ştiau că erau pe cale a fi salvate de tinerii soldaţi ai lui Wenck. Pe de altă parte, Führer-ul era acum convins că el şi Berlinul vor fi salvaţi de armata lui Wenck. În buncărul lui Hitler nici nu s-a mai vorbit de aşa-zisul detaşament de armată al lui Steiner. Devotatul amiral Dönitz a comunicat că, la cererea lui Hitler, va trimite toţi marinarii disponibili să lupte la Berlin pentru cauza Germaniei. Planul de a-i aduce cu avioane Junker 528 care să aterizeze în centrul oraşului dovedea o totală desprindere de realitate, dar şi dezinteres faţă de vieţile marinarilor.

Era limpede că doar puţini dintre cei aflaţi în buncăr mai credeau că cineva putea să mai ajungă până acolo, dovadă surpriza provocată de sosirea Brigadeführer-ului Krukenberg la miezul nopţii. Când, în cele din urmă, acesta a fost condus la generalul Krebs, pe care îl cunoscuse în 1943, la Grupul de Armate Centru, generalul a recunoscut deschis că era uluit. El i-a mărturisit lui Krukenberg că în ultimele patruzeci şi opt de ore numeroşi ofiţeri şi unităţi primiseră ordin să vină la Berlin. „Eşti singurul care a reuşit."

Cu toate eforturile depuse, buncărul Führer-ului ducea lipsă de aparatură de transmisiuni. Pentru şedinţele de analiză a situaţiei ţinute de Führer, maiorul Freytag von Loringhoven şi căpitanul Boldt nu aveau, astfel, decât o singură cale de a stabili amploarea înaintării Armatei Roşii. Ei telefonau unor civili de la periferia capitalei, ale căror numere le luau din cartea de telefon. Dacă berlinezii răspundeau, erau întrebaţi dacă văzuseră vreun semn al înaintării sovieticilor. Dacă răspundea o voce în ruseşte, de regulă cu o ploaie de înjurături, atunci concluzia se impunea de la sine. Referitor la situaţia din Europa, cei din buncăr au obţinut, în secret, ultimele relatări ale Agenţiei Reuters de la Heinz Lorenz, primul-secretar de presă al lui Hitler. Freytag von Loringhoven a descoperit brusc că toţi cei care nu le acordaseră nici o atenţie la sosirea lor în buncăr deveniseră acum foarte îndatoritori pentru a avea acces la unica sursă de informaţii relativ credibilă.

Majoritatea celor aflaţi în buncăr nu aveau cu ce să-şi umple timpul. Stăteau şi beau prin camere sau hoinăreau pe coridoare, gândindu-se dacă era mai bine să se sinucidă prin împuşcare sau cu cianură. Toţi păreau să fie de acord că nimeni nu avea să părăsească viu buncărul. Deşi rece şi umed, acesta asigura condiţii infinit mai bune decât oricare alt subsol sau adăpost din Berlin. Ocupanţii lui aveau apă potabilă şi curent electric de la generatoare şi nu duceau lipsă de hrană. Bucătăriile Cancelariei Reich-ului puteau fi încă folosite, astfel încât se servea în permanenţă mâncare gătită.

Berlinezii se refereau acum la oraşul lor numindu-l *Reichsscheiterhaufen* – rugul funerar al Reich-ului. Se înregistraseră

deja pierderi în rândul civililor, în urma luptelor de stradă şi a raziilor din locuinţe. Căpitanul Ratenko, ofiţer din Tula, din Armata 2 tancuri de gardă a lui Bogdanov, a bătut în uşa unei pivniţe din Reinickendorf, un cartier din nord-vest. Nu a deschis nimeni, aşa încât Ratenko a împins uşa cu piciorul. S-a tras o rafală de pistol-mitralieră şi căpitanul a fost ucis. Soldaţii Armatei 2 tancuri gardă care îl însoţeau au deschis focul prin uşă şi prin ferestre. L-au lichidat pe cel care trăsese, după toate aparenţele un tânăr ofiţer al Wehrmacht îmbrăcat în haine civile, omorând şi o femeie şi un copil. „Clădirea a fost apoi încercuită de oamenii noştri şi arsă până în temelii", s-a relatat ulterior.

SMERŞ s-a interesat imediat de problema ofiţerilor Wehrmacht care se ascundeau. A fost înfiinţat rapid un grup special de căutare, din care făcea parte un „ogar", care fusese membru al Partidului Nazist din 1927. Acesta s-a angajat să găsească ofiţerii care se ascundeau, fără îndoială în schimbul propriei vieţi. Au fost prinşi în total douăzeci de ofiţeri, inclusiv un colonel. „Un ofiţer şi-a omorât soţia şi apoi s-a sinucis când i-a bătut la uşă echipa SMERŞ."

Soldaţii Armatei Roşii au hotărât să utilizeze reţeaua telefonică, dar mai curând din amuzament decât pentru informaţii. În timp ce răscoleau apartamentele, sunau adesea la diverse numere din Berlin, alese la întâmplare. De fiecare dată când răspundea o voce în limba germană, îşi anunţau prezenţa cu intonaţie specific rusească. Faptul i-a „uluit" pe berlinezi, scria un ofiţer politic. De asemenea, nu după mult timp, Direcţia Politică a Armatei 5 şoc a început să raporteze „fenomene anormale", care includeau tot felul de fapte, de la jafuri la accidente provocate de şoferi sub influenţa alcoolului şi la „fapte imorale".

Mulţi dintre *frontoviki* se comportau bine. Când un detaşament de genişti al Armatei 3 şoc a pătruns într-un apartament, „o bătrânică" le-a spus că fiica ei zăcea bolnavă în pat. Aproape cu siguranţă bătrâna încerca s-o ferească de viol, dar geniştii se pare că nu şi-au dat seama. Le-au dat femeilor alimente şi au plecat mai departe. Totuşi, alţi *frontoviki* erau nemiloşi. Fenomenul a fost descris ca fiind efectul „violenţei impersonale a războiului" şi ca o pornire irezistibilă de a trata femeile ca „substitut al înfrângerii inamicului". Un istoric a scris că trupele sovietice dezlănţuiau un val de violenţă care se termina rapid, dar deseori procesul se repeta, odată cu sosirea unei noi unităţi.

Pe 24 aprilie, Armata 3 şoc şi-a folosit Divizia 5 artilerie pe o porţiune îngustă unde germanii opuseseră o rezistenţă înverşunată. Artileria grea a distrus şaptesprezece case şi a ucis o sută douăzeci de apărători. Atacatorii sovietici au susţinut că în patru dintre aceste case germanii ridicaseră steagul alb, în semn că se predau, pentru ca apoi să deschidă focul. Astfel de incidente au devenit frecvente în luptă.

Unii soldaţi, în special din trupele Volkssturm, voiau să se predea şi fluturau pe furiş câte o batistă albă, dar fanaticii continuau să lupte.

Germanii au iniţiat un contraatac cu trei tunuri de asalt, dar se pare că acesta a eşuat datorită eroismului unui soldat din grupele de cercetare, Şuljenok. După ce a recuperat trei aruncătoare de rachete, Şuljenok a ocupat o poziţie printre ruinele unei case. Un obuz german a explodat chiar lângă el, asurzindu-l şi acoperindu-l cu moloz. Faptul nu l-a împiedicat să deschidă focul asupra tunurilor de asalt când acestea s-au apropiat. A incendiat primul tun şi l-a avariat pe al doilea. Cel de-al treilea s-a retras. Pentru fapta lui de arme, soldatul a fost făcut Erou al Uniunii Sovietice, dar a doua zi a fost „ucis de un terorist îmbrăcat în civil". În condiţii de război, aceasta putea însemna un soldat Volkssturm fără uniformă, însă definiţia dată de sovietici teroriştilor nu diferea prea mult de cea a Wehrmacht-ului din timpul Operaţiunii Barbarossa.

Nu mult după aceste evenimente, scriitorul Vasili Grossman şi-a oprit jeepul în cartierul Weissensee din nord-estul Berlinului, pe direcţia de înaintare a Armatei 3 şoc. În câteva momente, jeepul a fost înconjurat de băieţi care cereau dulciuri şi se uitau curioşi la harta despăturită de pe genunchii lui. Grossman a fost surprins de îndrăzneala lor. Chiar a vrut să arunce o privire în jur. „Ceea ce contrazice părerea noastră despre Berlin ca bază militară sunt nenumăratele grădini şi terenuri pline de flori", nota el. „Pe cer a răsunat o salvă puternică de artilerie. În clipele de tăcere poţi auzi păsările cântând."

În zorii zilei de 25 aprilie, când Krukenberg a plecat din clădirea grav avariată a Cancelariei Reich-ului, vremea era rece, dar cerul senin. Vestul Berlinului era pustiu şi se aşternuse o tăcere stranie. La Cartierul General al lui Weidling, de pe Hohenzollerndamm, măsurile de securitate nu erau foarte stricte. Santinelele nu cereau decât carnetele de plată a soldei ca identificare. Weidling i-a povestit lui Krukenberg cum tancurile lui, care suferiseră pierderi grele, fuseseră împărţite pentru a întări detaşamentele Hitlerjugend şi unităţile Volkssturm prost înarmate, nici unele dintre acestea nefiind în stare să lupte pe viaţă şi pe moarte. Krukenberg urma să preia Sectorul de Apărare C din sud-estul Berlinului, inclusiv Divizia 11 infanterie mecanizată *Nordland* SS. Krukenberg a rămas cu impresia că Ziegler, căruia i se lua astfel comanda *Nordland*, era acuzat că nu reuşea să-şi ţină oamenii pe poziţii.

Relatările despre destituirea lui Ziegler diferă considerabil. Şeful de Stat-Major al lui Weidling, colonelul Refior, credea că „Ziegler avea ordine secrete de la Himmler să se retragă spre Schleswig-Holstein", acesta fiind şi motivul arestării sale. Fără îndoială, Ziegler părea să fie

unul dintre puţinii comandanţi SS care înţelesese că era inutil să continue lupta. Cu puţin înainte de destituirea sa, Ziegler îi permisese Hauptsturmführer-ului Pehrsson să meargă la Ambasada suedeză, pentru a afla dacă oficialii de acolo voiau să-i ajute pe suedezii rămaşi să se înapoieze acasă.

Un martor ocular susţine că Ziegler a fost arestat mai târziu în cursul aceleiaşi dimineţi, la Cartierul său General de pe Hasenheidestrasse, la nord de Aerodromul Tempelhof, de un Brigadeführer SS necunoscut. Acesta era însoţit de o escortă înarmată cu pistoale-mitralieră, care a închis căile de acces spre Cartierul General al diviziei. Ziegler a fost escortat până la maşină. El i-a salutat pe ofiţerii uluiţi, care stăteau în picioare la intrare, şi le-a urat: *Meine Herren, alles Gute!* A fost arestat şi dus la Cancelaria Reich-ului. „Ce dracu' se întâmplă?" a exclamat unul dintre ofiţeri, Sturmbannführer-ul Vollmer. „Adică acum nu mai avem comandant?" În relatarea sa, Krukenberg descrie o predare firească a comenzii, Ziegler plecând de bunăvoie la Cancelaria Reich-ului.

În orice caz, această situaţie nu a durat mult. Curând după prânz, a sosit Krukenberg, urmat ceva mai târziu de oamenii lui Fenet din Batalionul *Charlemagne*. Krukenberg a fost şocat aflând că regimentele *Norge* şi *Danmark* infanterie mecanizată nu aveau cu mult peste efectivul unui batalion. Răniţii, transportaţi la punctul de prim-ajutor improvizat într-o pivniţă din Hermannplatz, nu se simţeau în siguranţă. Erau „întinşi pe o masă mânjită de sânge, care arăta ca butucul unui măcelar".

Chiar în timp ce Krukenberg prelua comanda, ultimul cap de pod german, la sud de Canalul Teltow, la Britz, era abandonat în grabă. Rămăşiţele regimentelor *Norge* şi *Danmark*, aflate pe malul canalului, aşteptau cu nerăbdare mijloace de transport, care se deplasau spre ei cu mare greutate din pricina străzilor pline de moloz. Când, în cele din urmă, au sosit camioanele, s-a auzit un strigăt de alarmă: *Panzer durchgebrochen!* Acest avertisment a declanşat „spaima de tancuri" chiar şi la veteranii cei mai experimentaţi, oamenii năpustindu-se haotic către camioane, care deveniseră o ţintă uşoară pentru tancurile T-34 ajunse acolo. Soldaţii s-au agăţat de camioanele care au reuşit să plece.

În timp ce se refugiau spre nord, pe Hermannstrasse, au văzut pe zidul unei case o inscripţie: „Trădătorii SS prelungesc războiul!" În mintea lor nu exista nici o îndoială cu privire la autori: „Comuniştii germani. Oare urma să ne luptăm şi cu duşmanul din interior?"

Curând, tancurile sovietice au atacat şi rămăşiţele Diviziei de tancuri *Müncheberg* de pe Aerodromul Tempelhof, printre fuzelajele distruse ale avioanelor de vânătoare Focke-Wulf. Porecla „carcasă", dată de Armata Roşie aviaţiei, părea, în cele din urmă, să fie conformă

realităţii. Bubuiturile artileriei şi tirul tancurilor, punctate de ţiuitul katiuşelor, s-au extins spre dreapta, până la postul de comandă al Diviziei *Nordland*. Krukenberg a fost rănit uşor la faţă de o schijă.

Cum trupele combatante sovietice pătrundeau adânc în Neukölln, Krukenberg a pregătit o poziţie de retragere în jurul Hermannplatz. Turnurile gemene ale magazinului universal Karstadt erau excelente posturi de observaţie pentru a urmări înaintarea sovieticilor – Armata 5 şoc dinspre Parcul Treptow, Armata 8 gardă şi Armata 1 tancuri de gardă dinspre Neukölln şi Armata 3 tancuri de gardă a lui Konev dinspre Mariendorf.

Krukenberg a poziţionat jumătate din francezi, înarmaţi cu aruncătoare de rachete şi comandaţi de Fenet, de cealaltă parte a Hermannplatz, pentru a se pregăti să facă faţă atacului tancurilor sovietice. Fenet avea peste o sută de membri ai Hitlerjugend ataşaţi grupului. Aceştia au fost instruiţi să utilizeze aruncătoarele de rachete numai la mică distanţă şi să ţintească numai în turelă. Waffen SS credea că era mai bine să ţintească în turele, întrucât o lovitură directă în acel punct ar fi scos din luptă echipajul.

Pe timpul serii şi al nopţii, francezii, sub comanda lui Fenet, au scos din luptă paisprezece tancuri sovietice. O rezistenţă fermă i-ar fi putut lua pe sovietici prin surprindere, oprindu-le înaintarea. Lângă Podul Halensee din capătul vestic al Kurfürstendamm, trei tineri din batalionul de forţă de muncă al Reich-ului, înarmaţi cu o singură mitralieră, au reuşit să respingă toate atacurile timp de patruzeci şi opt de ore.

Bătălia pentru Aerodromul Tempelhof avea să continue încă o zi, timp în care artileria şi lansatoarele de katiuşe sovietice au tras continuu asupra clădirilor administrative. În interior, coridoarele răsunau de ţipetele răniţilor şi erau pline de fum şi de miros de substanţe chimice arse. „Tăcerea care a urmat după încetarea bombardamentelor a fost preludiul huruitului de tancuri şi al zăngănitului de şenile care anunţau un nou atac.”

În după-amiaza zilei de 25 aprilie, în timp ce Corpul lui Weidling, care suferise pierderi grele, se retrăgea spre centru, Hitler încerca să-l convingă pe comandantul lor, convocat la buncărul Führer-ului, că lucrurile vor lua o întorsătură favorabilă. „Situaţia trebuie să se amelioreze”, i-a spus el lui Weidling. „Armata 12 a generalului Wenck va veni la Berlin dinspre sud-vest şi, împreună cu Armata 9, va da o lovitură zdrobitoare inamicului. Trupele comandate de Schörner vor sosi dinspre sud. Aceste lovituri vor schimba situaţia în favoarea noastră.” Ca să scoată în evidenţă dezastrul de pe tot Frontul de Est, generalul von Manteuffel tocmai raportase că Frontul 2 bielorus al lui

Rokossovski îi spărsese linia de apărare la sud de Stettin. Generalul-maior Dethleffsen, de la Statul-Major OKW, a trebuit să se prezinte în aceeaşi zi la buncărul Führer-ului, unde a găsit „o atmosferă de autoamăgire aproape de transă".

În seara aceea, Krukenberg a fost avertizat de generalul Krebs că Divizia *Nordland* va fi retrasă în ziua următoare în sectorul de apărare „Z" (Zentrum). Era dispoziţia Ministerului Forţelor Aeriene de pe Wilhelmstrasse, situat imediat la nord de sediul Gestapo-ului. Când s-a deplasat ca să ia legătura cu ministerul, Krukenberg a găsit adăposturile ticsite de personal Luftwaffe care nu făcea nimic. Krukenberg s-a dus până la clădirea Operei de Stat de pe Unter den Linden, la câteva sute de metri de clădirea abandonată a Ambasadei sovietice. Aici se înapoiase Dekanozov în zorii zilei de 22 iunie 1941, după ce aflase de la Ribbentrop de invadarea Uniunii Sovietice de către Wehrmacht. Acum, Unter den Linden era pustiu cât vedeai cu ochii. Krukenberg şi-a instalat Cartierul General în subsolul Operei. Un fotoliu uriaş, ca un tron, aflat cândva în loja imperială, i-a oferit ocazia de a aţipi confortabil câteva ore. Erau lăsaţi oarecum în pace de inamic. În noaptea aceea, nici un biplan U-2 nu şi-a făcut apariţia deasupra acelui sector ca să lanseze bombe.

Căderea Berlinului fiind iminentă, Cartierul General SHAEF din Rheims a înaintat în ziua aceea o cerere către Stavka, la Moscova. „Generalul Eisenhower doreşte să trimită la Berlin douăzeci şi trei corespondenţi de război acreditaţi ai Aliaţilor, după capturarea oraşului de către Armata Roşie. El doreşte să trimită chiar mai mulţi dacă va fi posibil, întrucât, după cum spune el, «căderea Berlinului va fi unul dintre cele mai mari evenimente media ale lumii»." Kremlinul nu a dat nici un răspuns. Era limpede că Stalin nu dorea nici un ziarist la Berlin, în special ziarişti occidentali, pe care nu-i putea ţine sub control. Totuşi, urma să aibă probleme cu ei, într-un mod cu totul neaşteptat.

În ziua aceea, principalul post de radio nazist, Deutschlandsender, nu a emis, dar data de 25 aprilie a devenit cunoscută pentru un eveniment care curând avea să facă înconjurul lumii. La Torgau, pe Elba, elemente înaintate din Divizia 58 puşcaşi gardă a generalului-maior Rusakov au făcut joncţiunea cu soldaţii americani din Divizia 69. Germania nazistă era tăiată în două. Ştirea a fost anunţată pe ambele lanţuri de comandă – lui Bradley, apoi lui Eisenhower, la SHAEF, lui Konev, apoi generalului Antonov la Stavka. Şefii de stat au fost imediat informaţi, după care Stalin şi Truman au făcut schimb de telegrame, căzând de acord asupra mediatizării evenimentului. Prima reacţie a lui Eisenhower a fost să trimită ziarişti, decizie pe care avea s-o regrete curând.

Generalul Gleb Vladimirovici Baklanov, comandantul Corpului

34, a ordonat pregătirea unui banchet tipic sovietic. Direcţia Politică a furnizat metri întregi de pânză roşie pentru decorarea meselor şi a tribunelor. Au fost înălţate portrete-gigant ale lui Stalin şi improvizate unele mai mici cu Truman, alături de interesante variante ale drapelului american. S-a pus la dispoziţie o mare cantitate de alcool şi toate femeile frumoase din Armata 5 gardă au fost trimise la Torgau, în uniforme noi.

Generalul Baklanov s-a pregătit pentru obişnuitele toasturi sovietice în cinstea victoriei, a păcii şi prieteniei între naţiuni şi a distrugerii definitive a fiarei fasciste. Cu toate acestea, nu era pregătit pentru grupul gălăgios de ziarişti americani, nerăbdători să transforme petrecerea într-una adevărată. Soldaţii Armatei Roşii primiseră şi ei o raţie sănătoasă de votcă, măsurile de securitate nemaifiind la fel de stricte ca de obicei.

Pe la jumătatea festivităţii, când ofiţerii ruşi dansau „cu frumoasele femei sovietice din armată", Andrew Tully de la *Boston Traveller* i-a spus în glumă Virginiei Irwin, de la *St Louis Post Dispatch*: „Hai să mergem în Berlin". „OK", a răspuns ea. Amândoi au plecat pe furiş de la petrecere şi au mers cu jeepul până la Elba, unde au arătat soldaţilor ruşi de la feribot legitimaţiile SHAEF. Soldaţii au strigat „Jeep!" şi au schiţat mişcări de înot. Santinelele nedumerite, care nu primiseră nici un fel de instrucţiuni pe această temă, i-au lăsat să-şi ducă jeepul pe feribot şi i-au transportat de cealaltă parte a râului.

Cei doi ziarişti aveau o hartă care prezenta teritoriul până la Luckenwalde. Temându-se că ar putea fi „luaţi drept spioni" pe un front atât de schimbător, cei doi au furat unul dintre drapelele americane improvizate ridicate de ruşi la Torgau şi l-au agăţat de maşină. Când erau opriţi de vreo santinelă bănuitoare sau de vreun control, strigau *Americanski!* şi zâmbeau prietenos. „Zâmbeşte tot timpul", i-a spus Tully Virginiei Irwin.

Înainte de căderea nopţii, au ajuns la Berlin, unde l-au întâlnit pe maiorul Kovalevski, un tânăr cu părul alb ca zăpada. Au comunicat între ei într-o franceză stricată. La început, Kovalevski a fost suspicios, dar americanii l-au convins spunându-i: *Nous sommes correspondents de guerre. Nous voulons aller [a] Berlin*. Nefericitul Kovalevski, care nu ştia că deplasarea celor doi nu fusese autorizată şi că, ulterior, ar putea fi făcut răspunzător, i-a condus la punctul său de comandă dintr-o casă pe jumătate dărâmată. Cu ospitalitatea tipic rusească, i-a spus ordonanţei, „un mongol cu aer sălbatic şi cu o cicatrice mare pe obrazul stâng", să aducă apă caldă pentru oaspeţi. Pentru Virginia Irwin au mai fost aduse o sticlă de colonie aproape plină, o oglindă spartă şi puţină pudră. Apoi maiorul a dat ordin să se pregătească un banchet. Pe masă au fost puse lumânări în sticle de lapte, flori de primăvară într-un borcan, după care a început banchetul, cu somon

afumat, pâine neagră rusească, carne de oaie friptă pe cărbuni, „cantităţi impresionante de piure de cartofi cu untură pe deasupra”, brânză şi tăvi întregi de prăjituri ruseşti. „La fiecare toast, ofiţerii ruşi se ridicau în picioare, îşi pocneau călcâiele, se înclinau adânc şi goleau câte un pahar mare de votcă. Pe lângă votcă, mai erau şi coniac şi o băutură foarte tare, căreia maiorul îi spunea simplu „spirt”. După fiecare fel se ţineau toasturi în cinstea „marelui preşedinte Roosevelt, plecat dintre cei vii, în cinstea lui Stalin, a preşedintelui Truman, în cinstea lui Churchill, a Armatei Roşii şi a jeepului american”.

Încântaţi de isprava lor, cei doi ziarişti s-au înapoiat a doua zi la Torgau. Tully a descris aventura drept „cel mai ţicnit lucru pe care l-am făcut vreodată”. Era limpede că nu şi-a imaginat consecinţele. Autorităţile militare americane s-au înfuriat, dar nici pe jumătate cât cele sovietice. Acest lucru s-a văzut în depeşele care au circulat între Rheims, Washington DC şi Moscova. Exasperat, Eisenhower a decis că, întrucât intraseră ilegal în Berlin, relatările lor nu puteau fi publicate decât după ce erau supuse cenzurii Moscovei. Cum evenimentele se precipitau, acest lucru însemna că, în momentul apariţiei, relatările aveau să fie deja istorie. Eisenhower era supărat mai ales fiindcă era convins că aventura celor doi la Berlin periclita propunerea de a trimite acolo ziarişti pentru momentul capitulării. Dar cei care au avut cel mai mult de suferit au fost, probabil, încrezătorii militari ruşi, care-i ajutaseră şi-i găzduiseră pe Tully şi pe Irwin. Se pare că până şi ofiţerii implicaţi în sărbătorirea de la Torgau au intrat în colimatorul NKVD în timpul epurărilor postbelice, întrucât veniseră în contact cu capitalişti străini.

Stalin voia ca Berlinul să fie încercuit cu un cordon sanitar cât mai curând posibil. Aceasta însemna ocuparea urgentă a întregului teritoriu până la Elba, care fusese alocat ca parte a viitoarei zone de influenţă sovietică. Armatele lui Konev, neangajate în atacul asupra Berlinului sau în acţiuni împotriva Armatelor 9 şi 12, au primit ordin să înainteze spre vest. În zilele de 24 şi 25 aprilie, s-a ajuns la Elba în numeroase alte puncte în afară de Torgau. Unităţi ale Armatei 5 gardă, Armata 32 puşcaşi gardă comandată de generalul Rodimţev, care se afirmase în bătălia de la Stalingrad, şi Corpul 4 tancuri de gardă au atins şi ele râul. Corpul 1 cavalerie gardă al generalului Baranov a mers mai departe. La cererea expresă a tovarăşului de călărie al lui Stalin, mareşalul Semion Budionnîi, Konev i-a încredinţat o misiune specifică. Serviciul de informaţii sovietic aflase că armăsarii celei mai importante ferme de prăsilă a Uniunii Sovietice, din nordul Munţilor Caucaz, transportaţi în Germania în 1942, erau ţinuţi la vest de Elba, lângă Riesa. Cavaleria de gardă a traversat Elba, i-a localizat

şi i-a adus înapoi. Operaţiunea a fost la fel ca o incursiune de graniţă peste Rio Grande.

Pentru a satisface nerăbdarea lui Stalin de a primi detalii despre Berlin, generalul Serov, reprezentantul NKVD pe Frontul 1 bielorus, a furnizat un raport extrem de minuţios despre condiţiile din oraş. Pe 25 aprilie, Beria a depus raportul pe biroul lui Stalin. Serov relata că oraşul suferise mult mai multe distrugeri spre centru, unde multe clădiri încă mai ardeau în urma tirului artileriei sovietice. „Pe zidurile multor clădiri se vede adesea scris cu litere mari «Pst» [linişte].” Se pare că berlinezii au explicat că era o tentativă a naziştilor de a înăbuşi criticile la adresa eforturilor militare în timp de criză. Berlinezii îşi puneau deja întrebări despre noua formă de guvernare care urma să fie stabilită în oraş. Totuşi, „din zece germani întrebaţi dacă ar putea ocupa funcţia de primar, nici unul nu a acceptat, oferind diverse motive nesemnificative”, preciza raportul. „Par să se teamă de consecinţe şi le este frică să accepte postul. Prin urmare, este necesar să alegem primari dintre prizonierii de război berlinezi deţinuţi în lagărele noastre.” Fără îndoială, au fost alese persoane cu orientare antifascistă şi cu o pregătire politică adecvată.

„Anchetarea membrilor Volkssturm capturaţi a dezvăluit un fapt interesant. Întrebaţi dacă printre ei se găseau soldaţi şi ofiţeri de carieră, ei au răspuns că aceştia se temeau să nu fie făcuţi răspunzători pentru ceea ce săvârşiseră în Rusia. Prin urmare, voiau să se predea americanilor, în timp ce membrii Volkssturm se puteau preda bolşevicilor, întrucât nu erau vinovaţi de nimic.” Fără să piardă timpul, Serov a instalat cordoane de pază în interiorul şi în jurul Berlinului, folosind regimentele de grăniceri NKVD 105,157 şi 333.

Poate că ceea ce l-a surprins cel mai mult pe Serov a fost starea forţelor de apărare a Berlinului. „Nu s-au găsit nici un fel de poziţii defensive permanente propriu-zise pe o arie de zece-cincisprezece kilometri în jurul Berlinului. Există tranşee pentru trăgători, cuiburi de mitraliere, iar autostrăzile sunt minate pe alocuri. Există câteva tranşee aproape de intrarea în oraş, dar mult mai puţine decât în orice alt oraş cucerit de Armata Roşie.” Anchetarea militarilor Volkssturm a scos la iveală numărul restrâns de trupe profesioniste din oraş, cantitatea redusă de muniţie şi lipsa de tragere de inimă a trupelor de a lupta. Serov a mai descoperit că apărarea antiaeriană aproape încetase să mai acţioneze, permiţând astfel aviaţiei Armatei Roşii să survoleze nestingherită capitala. Desigur, toate aceste observaţii nu au fost făcute publice. Era nevoie ca relatările propagandei sovietice să scoată în evidenţă cu ce inamic formidabil se confruntase Armata Roşie la Berlin.

Serov a indicat, evitând totodată orice remarci contradictorii din punct de vedere politic, motivul continuării rezistenţei germane. „Din

interogarea prizonierilor şi a civililor a devenit limpede că subzistă o mare teamă de bolşevici." Printr-o logică interesantă, Beria a utilizat necesitatea de a schimba „atitudinea Armatei Roşii faţă de prizonierii germani şi de populaţia civilă" ca bază a implicării administraţiei militare în probleme civile. El a recomandat că, „pentru a crea o atmosferă normală în urma operaţiunilor Armatei Roşii pe teritoriul german", trebuia numit un nou comandant adjunct al frontului însărcinat cu probleme civile. Inutil de adăugat că, în fiecare caz, comandantul adjunct era şeful NKVD – Serov pentru Frontul 1 bielorus, generalul Meşik pentru Frontul 1 ucrainean şi Tsanava pentru Frontul 2 bielorus. Principiul călăuzitor trebuia să fie acela că „persoana numită comandant adjunct al frontului era un reprezentant al NKVD-ului Uniunii Sovietice şi răspundea în faţa NKVD-ului Uniunii Sovietice pentru munca de înlăturare a elementelor inamice". Inutil de menţionat punctul esenţial. Aceşti comandanţi adjuncţi nu răspundeau în cadrul lanţului de comandă militar, într-un moment în care atât Stalin, cât şi Beria se temeau de generalii acoperiţi de glorie.

Nevoia de a acţiona era justificată prin faptul că americanii erau deja gata să administreze zona lor de ocupaţie, în timp ce Uniunea Sovietică încă nu făcuse nimic în acest sens. „Pentru informarea dumneavoastră: pe teritoriul Germaniei de Vest, Aliaţii au stabilit funcţia de adjunct special al comandantului trupelor aliate însărcinat cu problemele civililor. Este vorba de general-maior Lucius Clay, care, înainte de a fi numit în acest post, a fost adjunctul şefului biroului de mobilizare a resurselor militare al Statelor Unite." Beria a fost vădit impresionat aflând că acesta va avea sub comanda sa 3 000 de ofiţeri special instruiţi, „cu experienţă în economie şi administraţie". Este limpede că omologii lor sovietici urmau să aibă calificări diferite, cu accent pe controlul NKVD. Raportul se încheia în stilul obişnuit: „Solicităm o decizie. Beria".

CAPITOLUL 21

Lupta din oraş

Civilii care urmau să fie administraţi de subordonaţii lui Beria nu ştiau foarte multe despre regimul sovietic. În acelaşi timp, preocupările lor imediate erau altele, acum când luptele se duceau pe strada lor, în apartamentele lor sau chiar în subsolurile în care se

refugiaseră. Spre norocul lor, în zorii zilei de 26 aprilie, s-a dezlănţuit o furtună puternică cu descărcări electrice, ploaia abundentă stingând o parte din incendii. Paradoxal, dar, în loc să se estompeze, mirosul de ars s-a amplificat.

Pierderile de vieţi omeneşti din rândul civililor erau deja destul de mari. La fel ca infanteria lui Napoleon, femeile care stăteau la coadă pentru alimente au strâns rândurile, în loc să se împrăştie, după ce un bombardament măcelărise un astfel de grup. Nimeni nu a renunţat la locul lui. Unii martori au spus că femeile au şters sângele de pe cartelele de alimente, după care le-au întins, cerându-şi raţia. „Le vezi cum stau ca nişte ziduri", scria o femeie în jurnalul ei, „ele, care nu de mult se năpusteau în adăposturi de îndată ce se anunţa că trei avioane de vânătoare survolează centrul Germaniei." Femeile stăteau la coadă pentru o bucăţică de unt şi pentru salam uscat, în timp ce bărbaţii ieşeau din adăposturi doar ca să stea la rând pentru o doză de schnapps. Părea un fapt simbolic. Femeile erau preocupate de supravieţuirea imediată, în timp ce bărbaţii încercau să uite de consecinţele propriului lor război.

Distrugerea principalelor conducte de alimentare cu apă a însemnat alte cozi riscante. Femeile aşteptau la rând la cea mai apropiată pompă de stradă, înarmate cu găleţi şi căni smălţuite, ascultând scârţâitul permanent al mânerului ruginit. Au descoperit că bombardamentele le înăspriseră. Înjurături şi cuvinte dure, pe care înainte nu le-ar fi rostit cu nici un preţ, le veneau acum pe buze aproape firesc. „În acele zile", scria aceeaşi femeie în jurnalul ei, „am remarcat că nu numai sentimentele mele faţă de bărbaţi, dar şi cele ale aproape tuturor femeilor, s-au schimbat. Ne pare rău pentru ei, par atât de jalnici şi lipsiţi de vlagă. Sexul slab. În rândul femeilor pare să prindă rădăcini un sentiment colectiv de dezamăgire. Lumea nazistă, dominată de bărbaţi şi care ridica în slăvi bărbatul puternic, se clatină astăzi şi, odată cu ea, mitul «bărbatului»"

Regimul nazist, care dorise ca femeile, şi de fapt tot ce era legat de creşterea copiilor, să nu fie niciodată întinate de război, acum pretindea, în disperarea lui, ca femeile să lupte alături de bărbaţi. La unul dintre foarte puţinele posturi de radio care continua să mai emită s-a transmis un apel către femei şi fetele tinere: „Luaţi armele răniţilor şi ale soldaţilor căzuţi în luptă şi participaţi la bătălie. Apăraţi-vă libertatea, onoarea şi viaţa!" Auzind apelul, germanii care se găseau departe de Berlin au fost şocaţi de această „consecinţă extremă a războiului total". Totuşi, foarte puţine tinere i-au dat curs. Majoritatea erau în trupele auxiliare ataşate la SS. Însă câteva au fost angrenate în luptă fie din cauza unor împrejurări ieşite din comun, fie din cauza unui impuls romantic necugetat. Pentru a rămâne cu iubitul ei, Ewald von Demandowsky, Hildegard Knef a îmbrăcat uniforma şi s-a dus

lângă el, la Schmargendorf, să apere nişte depozite împreună cu compania ei improvizată.

În subsolurile blocurilor, locatarii îşi consumau alimentele, evitând să se privească. Arătau mai curând ca nişte călători în compartimente de trenuri, care porniseră într-o lungă călătorie şi-şi consumau pacheţelele unii în prezenţa altora, simulând intimitatea. Dar când s-a aflat că o baracă din apropiere fusese abandonată, orice urmă de comportament civilizat a dispărut. Oamenii care înainte respectaseră legea au început să jefuiască înnebuniţi depozitele de alimente. Fiecare bărbat, femeie sau copil acţiona doar pentru sine, înşfăcând tot ce-i venea la îndemână. De îndată ce au revenit în stradă, cu braţele încărcate de cutii, au început spontan să facă troc, fiecare cercetând prada celuilalt. La vremea aceea nu existau tarife fixe pe piaţa neagră. Acestea se stabileau în funcţie de bunul plac sau de o anume necesitate – o pâine pentru o sticlă de schnapps, o baterie de lanternă pentru un calup de brânză. Magazinele abandonate erau şi ele jefuite. Amintirile colective şi personale despre Berlinul din iarna anului 1918 erau puternice. Oamenii erau o nouă generaţie de „hamsteri", stocând alimente în vederea unei posibile catastrofe.

Totuşi, nu foametea era principalul pericol. Mulţi pur şi simplu nu erau pregătiţi pentru şocul răzbunării ruşilor, în ciuda efectelor propagandei. „Nu aveam idee de ce se va întâmpla", îşi aminteşte Gerda Petersohn, secretară la Lufthansa. Rudele care fuseseră pe Frontul de Est nu pomeniseră niciodată cum se purtaseră cu populaţia sovietică. Chiar dacă o propagandă susţinută le făcuse pe berlineze să conştientizeze primejdia violului, multe se încurajau cu gândul că, dacă violul era posibil în provincie, la oraş aşa ceva nu se putea întâmpla prea des, în văzul tuturor.

Gerda, tânăra în vârstă de nouăsprezece ani care adusese tabletele de malţ ale Luftwaffe din vagonul jefuit în Neukölln, se întâlnea frecvent cu o fată de vârsta ei, care locuia în aceeaşi clădire. Fata se numea Carmen şi fusese membră a Bund Deutscher Mädel, echivalentul feminin al organizaţiei Hitlerjugend. Carmen avea pe peretele din dormitor postere cu aşii avioanelor de vânătoare ai Luftwaffe şi plânsese amarnic când Molders, cel mai renumit dintre ei, fusese ucis.

Noaptea de 25 aprilie, când Armata Roşie a intrat în Neukölln, era neobişnuit de liniştită. Locatarii imobilului se adăpostiseră în subsol. Nu după mult timp, au simţit vibraţia produsă de un tanc care venea pe strada lor. Curând după aceea, un curent de aer proaspăt a făcut să tremure flacăra lumânărilor, iar ei au înţeles că se deschisese uşa. Primul cuvânt rusesc pe care l-au auzit a fost *Stoi!* Un soldat din Asia Centrală, înarmat cu un pistol-mitralieră, a intrat şi le-a luat

inelele, ceasurile şi celelalte bijuterii. Gerda fusese ascunsă de mama ei sub un maldăr de rufe. Apoi a intrat un alt soldat tânăr, care i-a făcut semn surorii Gerdei să vină cu el, dar femeia şi-a aşezat copilul în poală şi a plecat privirea. Soldatul i-a ordonat cuiva din subsol să-i spună femeii să facă ce i se ceruse, dar omul s-a prefăcut că nu înţelege. Soldatul voia s-o ducă într-o cămăruţă învecinată cu subsolul. El a continuat să facă semne, dar sora Gerdei îşi ţinea copilul în poală şi nu se mişca. Contrariat, tânărul s-a înfuriat şi a plecat brusc.

În dimineaţa de 26 aprilie, oamenii au aflat că scăpaseră foarte ieftin. Au auzit relatări îngrozitoare despre ce se întâmplase peste noapte. Fata unui măcelar, în vârstă de paisprezece ani, fusese împuşcată când opusese rezistenţă. Cumnata Gerdei, care locuia în apropiere, fusese victima unui viol în grup şi întreaga familie luase decizia să se spânzure. Părinţii muriseră, dar laţul cumnatei Gerdei fusese tăiat de un vecin, iar fata fusese dusă în apartamentul familiei Petersohn. Toţi au văzut urmele de frânghie de pe gâtul ei. Când şi-a dat seama unde se afla şi a înţeles că părinţii ei muriseră, iar ea fusese salvată, fata aproape că a înnebunit.

În noaptea următoare, familiile din acel imobil au hotărât să nu mai coboare în subsol. Toţi urmau să se adune într-o sufragerie, simţindu-se în siguranţă prin faptul că erau mai mulţi. S-au strâns peste douăzeci de femei şi copii. Frau Petersohn a profitat de şansa de a o ascunde pe Gerda, împreună cu cealaltă fiică şi cu nora ei, sub o masă acoperită cu o cuvertură care atârna aproape până la podea. Nu a trecut mult şi Gerda a auzit voci vorbind în ruseşte, apoi a văzut cizme ruseşti atât de aproape de masă, încât le-ar fi putut atinge. Soldaţii au târât trei tinere afară din cameră. Una dintre ele era Carmen. Gerda i-a auzit ţipetele. A avut un sentiment ciudat auzind cum Carmen îi striga numele, iar ea nu înţelegea de ce. În cele din urmă, ţipetele s-au transformat în suspine.

În timp ce soldaţii erau încă ocupaţi cu victimele lor, Frau Petersohn a luat o hotărâre. „Se vor întoarce”, le-a murmurat ea celor trei femei ascunse sub masă. Le-a cerut s-o urmeze şi le-a dus repede în sus pe scări, până la ultimul etaj, avariat de bombardamente, unde locuia o bătrână. Gerda şi-a petrecut noaptea ascunsă pe balcon, decisă să se arunce în gol dacă ruşii aveau să vină după ele. Dar principala lor grijă era cum să-l facă pe bebeluşul surorii ei să nu plângă. Deodată, Gerda şi-a amintit de tabletele de malţ din raţiile Luftwaffe. De fiecare dată când copilaşul începea să se agite, îi băgau în gură o tabletă de malţ. Când s-a luminat de ziuă, femeile au văzut că bebeluşul era plin de malţ pe faţă, dar trucul reuşise.

Dimineţile ofereau siguranţă, fiindcă soldaţii sovietici fie dormeau după dezmăţul din timpul nopţii, fie se înapoiau la luptă. Aşadar, femeile s-au strecurat în propriul apartament. Acolo au

descoperit că paturile lor fuseseră folosite de soldaţi pentru activităţile lor din timpul nopţii. Surorile au mai găsit uniforma Wehrmacht a fratelui lor întinsă cu grijă pe jos şi acoperită cu fecale.

Gerda a căutat-o pe Carmen, ca s-o încurajeze, dar şi ca să afle de ce tânăra îi strigase numele de atâtea ori. În clipa în care a dat cu ochii de ea, Gerda a citit în privirea acesteia o vădită ostilitate. Atitudinea lui Carmen a devenit imediat limpede. „De ce eu şi tu nu?" De aceea îi strigase numele. Cele două tinere nu şi-au mai vorbit niciodată.

Deşi se pare că exista un anumit tipic, totuşi cursul evenimentelor la sosirea trupelor sovietice era întotdeauna imprevizibil. În alt cartier, civilii înspăimântaţi au auzit o lovitură în uşa adăpostului, după ce zgomotul luptei se îndepărtase. A intrat un soldat al Armatei Roşii, înarmat cu un pistol-mitralieră. *Tag, Russki!* i-a salutat el vesel, după care a plecat, fără să le ia nici măcar ceasurile. Alţi soldaţi, sosiţi două ore mai târziu, s-au dovedit mai agresivi. Ei l-au înşfăcat pe Klaus Boeseler, un puşti de paisprezece ani, dar înalt de un metru optzeci şi cu păr blond. *Du SS!* a strigat unul dintre soldaţi. Era mai curând o afirmaţie decât o întrebare. Păreau porniţi să-l execute pe băiatul înspăimântat. În cele din urmă, ceilalţi civili din adăpost au reuşit să-i convingă pe soldaţi, folosind limbajul semnelor, că nu era decât un şcolar.

Fiind foarte înalt, lui Boeseler îi era foame tot timpul. Nu a ezitat să taie bucăţi dintr-un cal ucis de o schijă şi să ducă acasă carnea, pentru ca mama lui s-o conserve în oţet. Soldaţii sovietici au fost impresionaţi de viteza cu care berlinezii, oameni crescuţi la oraş, şi nu „chiaburi şi moşieri", au reuşit să tranşeze un cal mort, lăsând numai oasele. Sesizând afecţiunea ruşilor pentru copii, Boeseler şi-a dus sora în vârstă de trei ani să viziteze adăpostul soldaţilor sovietici din apropiere. Soldaţii le-au dat o pâine şi o bucăţică de unt. În ziua următoare au primit supă. După aceea, aflând de cazuri de viol în grup în vecinătate, Boeseler şi-a ascuns mama şi o vecină în pivniţa de cărbuni, vreme de trei zile.

Standardele germane de igienă erau grav afectate. Hainele şi pielea oamenilor se impregnaseră cu praf de moloz şi tencuială, iar apa era prea puţină pentru a fi irosită pentru spălat. De fapt, berlinezii, prudenţi, fierseseră apa şi o puseseră în vase, la păstrare, conştienţi că va fi prima necesitate în zilele ce vor urma.

Puţinele spitale din Berlin ce nu fuseseră evacuate erau atât de pline, încât refuzau să mai facă internări. Situaţia era şi mai gravă din cauza faptului că paturile se aflau acum în subsoluri. În zilele de bombardament, personalul reuşise să transporte pacienţii la subsol de îndată ce sirenele sunau alarma, dar acum, când artileria trăgea fără

oprire, nu mai existau alarme. O femeie care s-a dus să-şi ofere serviciile a găsit haos şi „chipuri ca de ceară, înfăşurate în bandaje pătate de sânge”. Un chirurg francez care opera prizonieri de război a descris felul în care trebuia să lucreze într-o pivniţă, pe o masă de lemn, „aproape fără dezinfectant şi sterilizând arareori instrumentele”. Nu aveau apă ca să-şi spele hainele în care operau, iar lumina era furnizată de dinamul a două biciclete.

Cum era teoretic imposibil de obţinut sprijinul autorităţilor, mulţi soldaţi şi civili răniţi erau îngrijiţi în pivniţele caselor de femei şi fete. Era totuşi riscant, deoarece ruşii reacţionau la prezenţa unui soldat într-o pivniţă de parcă toată clădirea ar fi fost o poziţie defensivă. Pentru a evita acest lucru, de regulă femeile dezbrăcau răniţii de uniforme, le ardeau, apoi îi îmbrăcau cu haine aduse de acasă. Un alt pericol s-a ivit când membri ai Volkssturm, hotărâţi să se întoarcă acasă înainte de sosirea ruşilor, şi-au abandonat armele şi muniţia. Femeile care găseau arme se grăbeau să scape de ele. Se răspândise zvonul că, dacă erau descoperite arme într-o clădire, Armata Roşie executa toţi locatarii.

Pompa de apă locală era principalul loc unde se făcea schimb de informaţii. Ştirile oficiale nu mai erau credibile. *Panzerbär*, ziarul numit „Ursul blindat”, după simbolul Berlinului, susţinea că unele oraşe, ca Oranienburg, fuseseră recucerite. Ministerul Propagandei al lui Goebbels, *Promi*, cum îl numeau berlinezii, se limitase la a răspândi fluturaşi, acum când posturile de radio căzuseră în mâinile inamicului. „Berlinezule! Rezistă. Armata lui Wenck ne vine în ajutor. Doar câteva zile şi Berlinul va fi din nou liber.” Cum mai multe armate sovietice se apropiau de centrul oraşului, din ce în ce mai puţini credeau că Berlinul va fi eliberat de o singură armată germană. Totuşi, mulţi se agăţau de ideea că americanii le vor veni în ajutor, deşi încercuirea oraşului de către Stalin pusese capăt oricăror speranţe de acest fel.

Colonelul Sebelev, genist în Armata 2 tancuri de gardă din Siemensstadt, în nord-vestul oraşului, şi-a făcut timp pentru a scrie familiei: „În această clipă stau pe podea, împreună cu ofiţerii mei, la etajul cinci al unei clădiri, scriind ordine către unităţi. Transmisioniştii şi curierii sunt într-un permanent du-te-vino. Înaintăm spre centrul Berlinului. Peste tot se trage, peste tot sunt incendii şi fum. Soldaţii fug de la o clădire la alta şi se târăsc cu grijă prin curţi. Nemţii trag asupra tancurilor noastre de la uşi şi de la ferestre, dar tanchiştii generalului Bogdanov au adoptat o tactică inteligentă. Nu se deplasează pe mijlocul străzilor, ci pe trotuare, unii trăgând cu tunul şi mitraliera spre partea dreaptă a străzii, ceilalţi spre stânga, aşa că nemţii fug de la uşi şi ferestre. În curţile caselor, soldaţii din trupele de sprijin în luptă împart alimente din camioane populaţiei oraşului,

care suferă de foame. Germanii sunt lihniţi de foame şi chipurile lor trădează o suferinţă îndelungată. Berlinul nu este un oraş frumos, străzile sunt înguste, peste tot vezi baricade, tramvaie şi vehicule distruse. Casele sunt pustii, fiindcă toţi se ascund în subsoluri. Noi toţi de aici suntem bucuroşi că deja însămânţaţi grânele. Ce fericit aş fi să pot semăna cartofi, roşii, castraveţi, dovleci şi altele. Rămas-bun, vă sărut şi vă îmbrăţişez. Al vostru, Piotr."

Sebelev nu a spus că tactica nu fusese chiar atât de inteligentă şi că ruşii suferiseră pierderi însemnate. În graba lui disperată, Jukov trimisese două armate de tancuri direct în oraş, astfel încât tancurile înaintau în coloană chiar pe mijlocul străzilor. Până şi Armata 8 gardă a lui Ciuikov, mândră de experienţa ei în luptele de stradă de la Stalingrad, a comis iniţial multe greşeli. Desigur, de această dată rolurile se inversaseră: Armata Roşie ataca având o uriaşă superioritate la blindate şi forţe aeriene, Wehrmacht-ul se apăra organizând ambuscade.

Trupele SS nu agreau ideea de a se posta în spatele baricadelor improvizate, ridicate aproape de colţurile străzilor. Militarii ştiau că acestea vor fi primele spulberate de tunuri. Era mai eficient să instaleze puşcaşi la ferestrele etajelor superioare sau pe acoperişuri, fiindcă tancurile nu-şi puteau ridica tunurile atât de sus. În acelaşi timp, cu ajutorul aruncătoarelor de rachete se organizau ambuscade din adăposturi şi de la geamurile subsolurilor. Această tactică a fost adoptată pentru că aruncătorul de rachete nu avea eficacitate de sus în jos. Hitlerjugend au urmat entuziast exemplul SS, iar Volkssturm – soldaţii care luptaseră şi în Primul Război Mondial şi care rămăseseră la posturi – au folosit aceeaşi tactică. Soldaţii Armatei Roşii numeau Hitlerjugend şi Volkssturm „totalii", ei fiind produsul „mobilizării totale". Ofiţerii Wehrmacht îi numeau „cratiţa", fiindcă erau un amestec de carne bătrână şi legume proaspete.

Pierderile de tancuri, în special în Armata 1 tancuri de gardă, au determinat o regândire rapidă a tacticii. Prima „tactică nouă" era să acopere fiecare tanc cu infanterişti cu pistoale-mitralieră, care împroşcau cu gloanţe spre fiecare fereastră şi deschizătură, pe măsură ce vehiculele înaintau. Dar de tancuri se agăţau atâţia soldaţi, încât blindatele reuşeau cu greu să-şi strecoare turelele pe străzi. În replică, sovieticii au ataşat la tancuri arcuri de pat şi alte metale pentru a face aruncătorul de rachete să explodeze înainte de a-şi atinge ţinta. Dar se bizuiau din ce în ce mai mult pe artileria grea, îndeosebi pe mortierele de 152 şi 203 mm, pentru a spulbera baricadele şi clădirile ca să-şi deschidă drum. Armata 3 şoc a utilizat şi ea în permanenţă artileria antiaeriană împotriva atacatorilor de pe acoperişuri.

Tactica infanteriei se baza, în mare măsură, pe însemnările lui

Ciuikov, scrise după Stalingrad şi reactualizate în mare grabă după asaltul de la Poznan. Ciuikov pleca de la principiul: „Operaţiunile ofensive efectuate de formaţii majore, aşa cum se întâmplă în condiţii normale de luptă, nu au nici o şansă de succes”. Exact aşa şi-au început atacul şi cele două armate de tancuri. Ciuikov sublinia, pe bună dreptate, nevoia de cercetare riguroasă, atât a căilor de acces, cât şi a posibilelor căi de scăpare ale inamicului. Fumul sau întunericul putea fi folosit pentru a acoperi înaintarea infanteriei, până când aceasta ajungea la treizeci de metri de obiectiv, altfel pierderile ar fi fost nepermis de mari.

Grupele de asalt, numărând şase până la opt oameni, trebuiau sprijinite de grupe de întărire, apoi de grupe de rezervă, gata să facă faţă unui contraatac. La fel ca la Stalingrad, grupele de asalt urmau să fie înarmate cu „grenade, pistoale-mitralieră, pumnale şi lopeţi ascuţite care să fie folosite ca toporişti în luptele corp la corp”. Grupele de întărire aveau nevoie de „armament greu”, mitraliere şi arme antitanc. Din rândul lor era necesar să facă parte genişti echipaţi cu explozivi şi târnăcoape, pregătiţi să spargă zidurile pentru a trece dintr-o casă în alta. Exista riscul ca, în momentul când spărgeau un zid, dincolo să fie un soldat german care să arunce o grenadă. Dar majoritatea militarilor Armatei Roşii au descoperit curând că aruncătoarele de rachete abandonate de Volkssturm ofereau cel mai bun mijloc de „înaintare în flanc”. Explozia unei încărcături era suficientă pentru a nimici pe oricine s-ar fi aflat dincolo de zid.

În timp ce unele grupe de asalt îşi croiau drum din casă în casă, altele înaintau pe acoperişuri, iar altele din subsol în subsol, ca să prindă soldaţii înarmaţi cu aruncătoare de rachete, care organizau ambuscade. Au fost utilizate şi aruncătoare de flăcări, cu efecte cumplite. Geniştii au amplasat dinamită pe anumite porţiuni de cale ferată, şinele acţionând ca nişte şrapnele în atacul final.

Prezenţa civililor nu avea nici o importanţă. Trupele Armatei Roşii îi sileau pur şi simplu sub ameninţarea armelor să părăsească pivniţele şi să iasă în stradă, în pofida tirului încrucişat şi a schijelor. Mulţi ofiţeri sovietici, frustraţi de confuzia creată, voiau să evacueze forţat toţi civilii, exact cum încercase şi Armata 6 germană în lupta de la Stalingrad. „Nu aveam timp să mai facem diferenţa”, a spus un ofiţer. „De multe ori doar aruncam grenade prin subsoluri, apoi treceam mai departe.” Această tactică se justifica prin faptul că ofiţerii germani îmbrăcau haine civile şi se ascundeau împreună cu femeile şi copiii. Totuşi, relatări ale unor civili arată că orice ofiţer sau soldat care voia să se ascundă într-un subsol sau adăpost era obligat să renunţe atât la armă, cât şi la uniformă. Au existat foarte puţine cazuri de militari adevăraţi care s-au ascuns printre civili, ca să lovească în ariergarda Armatei Roşii.

Ciuikov a impus militarilor reguli stricte în timpul cercetării caselor. „Aruncaţi grenada, apoi intraţi. Este necesar să aveţi viteză, simţul direcţiei, multă iniţiativă şi curaj, pentru că se va întâmpla cu siguranţă exact ceea ce nu vă aşteptaţi să se întâmple. Vă veţi trezi într-un labirint de camere şi coridoare, toate pline de pericole. Cu atât mai rău. Aruncaţi câte o grenadă în fiecare colţ. Mergeţi înainte. Deschideţi foc de mitralieră spre fiecare bucată de tavan rămasă întreagă. Când ajungeţi în camera următoare, aruncaţi o altă grenadă. Apoi măturaţi totul cu pistolul-mitralieră. Nu pierdeţi nici o clipă."

Era foarte simplu pentru militarii cu experienţă. Dar majoritatea tinerilor ofiţeri care absolviseră cursuri de scurtă durată nu aveau idee cum să-şi controleze oamenii într-un mediu nefamiliar. Iar după bătălia de pe Oder şi înaintarea necruţătoare „douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru" ordonată de Jukov, trupele sovietice de pe linia frontului erau epuizate. Oboseala le încetinise în mod periculos reacţiile. Focoasele de mortiere erau uneori puse incorect şi proiectilul exploda în interiorul ţevii, iar unii soldaţi care încercau să utilizeze grenade germane sfârşeau adesea prin a se schilodi pe ei înşişi şi pe camarazii lor.

Numărul victimelor accidentelor era şi mai mare la nivel de armată. În pofida biplanelor U-2 care căutau baterii de artilerie, artileria şi bateriile de katiuşe care sprijineau o armată trăgeau de multe ori una asupra altora, pe măsură ce se apropiau de centru. Au existat „cazuri frecvente în care am tras asupra propriilor noastre trupe", scria generalul Lucinski, comandantul Armatei 28, care sprijinea Armata 3 tancuri de gardă a lui Rîbalko. Cu tot fumul care plutea deasupra câmpului de luptă urban, cele trei armate de aviaţie ataşate fronturilor lui Jukov şi Konev bombardau frecvent alte trupe ale Armatei Roşii. Situaţia s-a înrăutăţit în sudul oraşului. Regimentele de aviaţie care sprijineau Frontul 1 ucrainean au atacat Armata 8 gardă. Ciuikov i s-a adresat lui Jukov, cerându-i retragerea „vecinilor".

Bătălia pentru Aerodromul Tempelhof, împotriva Armatelor 8 gardă şi 1 tancuri de gardă, a continuat în cea mai mare parte a zilei de 26 aprilie. Când Divizia de tancuri *Müncheberg* a lansat contraatacul, îi rămăseseră atât de puţine tancuri, încât acestea au fost nevoite să opereze individual, sprijinite de mici grupuri de infanterie şi ale Hitlerjugend, înarmate cu aruncătoare de rachete. Supravieţuitorii au reuşit să se târască de acolo abia către seară. Sturmbannführer-ul Saalbach a retras vehiculele care mai rămăseseră din batalionul de cercetare *Nordland* spre Anhalter Bahnhof. Blindatele care mai rămăseseră din divizie, opt tancuri Tiger ale Batalionului *Hamann von Salza* şi câteva tunuri de asalt, au primit ordin să pornească spre Tiergarten.

Dimineaţa a început cu un bombardament intens. „Vai de centrul oraşului!”, scria o femeie din Prenzlauerberg în jurnalul ei, în timp ce bubuitul artileriei se pierdea în depărtare. Tirul de artilerie asupra Klein Tiergarten a fost deosebit de intens. Scurmat de explozii, era greu de imaginat că parcul fusese cândva un loc preferat de joacă al copiilor.

Ciuikov şi Katukov au ordonat forţelor lor să se îndrepte spre Belle-Allianceplatz – care-şi primise numele după bătălia de la Waterloo şi, ca o ironie a sorţii, era apărată de SS-işti de origine franceză – şi spre Anhalter Bahnhof, limita care separa înaintarea celor două fronturi. Rivalitatea cu trupele lui Konev se intensificase, deşi era mascată de glume. „Acum trebuie să ne temem nu numai de inamic, ci şi de vecinii noştri”, i-a spus lui Vasili Grossman unul dintre comandanţii de corpuri de aruncătoare ai lui Ciuikov. „Am dat ordin ca tancurile arse să fie utilizate pentru a-i împiedica pe vecinii noştri să ajungă la Reichstag. Nimic nu este mai deprimant la Berlin decât să afli despre succesele vecinului tău.”

Ciuikov nu a tratat lucrurile superficial. În următoarele două zile, el şi-a forţat flancul stâng dincolo de frontul Armatei 3 tancuri de gardă, pentru a-i tăia calea pe axa care ducea la Reichstag. Nici măcar nu l-a avertizat pe Rîbalko, astfel încât manevra a provocat cu siguranţă masacrarea unui mare număr dintre oamenii acestuia sub obuzele şi rachetele artileriei Frontului 1 ucrainean.

Rachetele de tip katiuşa – „trăsnete din cer” – au continuat să fie folosite în egală măsură ca armă psihologică şi pentru ţinte mai mari. Devreme, în dimineaţa zilei de 26 aprilie, colonelul Refior, şeful de Stat-Major al Apărării Berlinului, a fost trezit brusc dintr-un somn scurt la sediul din Hohenzollerndamm, de o succesiune rapidă de salve de artilerie de reglare a tirului. (Ruşii le numeau „încadrarea ţintei”.) „Veteranii”, nota Refior, ştiau că acesta era „salutul” dinaintea unei salve de katiuşe. Iar dacă sediul lor se afla acum în bătaia katiuşelor, atunci era timpul să părăsească locul. Generalul Weidling deja alesese Bendlerblock, vechiul Cartier General al armatei, de pe Bendlerstrasse, unde colonelul conte von Stauffenberg fusese executat după eşecul complotului din iulie. Locul dispunea de adăposturi antiaeriene bine utilate şi se găsea aproape de Cancelaria Reich-ului, unde Weidling era convocat în permanenţă.

În subsolurile din Bendlerblock, Statul-Major al lui Weidling nu ştia dacă este zi sau noapte. Oamenii îşi alungau somnul cu cafea şi ţigări. Graţie generatoarelor, aveau tot timpul lumină electrică, dar aerul era greu şi umed. Aici personalul continua să se ocupe de solicitările tot mai disperate ale comandanţilor de sectoare, care cereau întăriri, dar nu existau trupe de rezervă.

În seara aceea, Weidling i-a prezentat lui Hitler propunerile lui pentru o spargere masivă a liniei frontului, pentru a ieşi din Berlin, evitând astfel noi distrugeri şi pierderi de vieţi omeneşti. Planul său era ca unităţile de garnizoană, acţionând ca escortă a lui Hitler, să spargă frontul spre vest şi să se alăture rămăşitelor Grupului de Armate Vistula. Astfel s-ar fi creat un vârf de lance constând din tancurile încă funcţionale, aproape patruzeci, şi grosul diviziilor de luptă. În urma lor ar fi venit *Führergruppe*, cu Hitler şi personalul Cancelariei Reich-ului, precum şi alţi *Prominente*. Ariergarda ar fi constat dintr-o singură divizie, care ar fi primit întăriri. Spargerea frontului trebuia să aibă loc în noaptea de 28 aprilie. Când Weidling a terminat de expus planul, Hitler a clătinat din cap. „Propunerea dumneavoastră e corectă. Dar ce sens au toate acestea? N-am de gând să rătăcesc prin păduri. Rămân aici şi voi cădea în fruntea trupelor mele. Iar dumneavoastră veţi continua să vă ocupaţi de misiunea de apărare."

Inutilitatea oricărei acţiuni era rezumată de o lozincă inscripţionată pe ziduri: „Berlinul rămâne german". Una dintre aceste lozinci fusese ştearsă cu două linii încrucişate, iar dedesubt se vedea scris cu litere chirilice: „Dar eu sunt deja aici, la Berlin. Sidorov".

Armata Roşie nu numai că era în Berlin, dar îşi organiza o administraţie provizorie pentru a restabili principalele servicii. Jukov, care încă nu aflase de planul lui Beria de a trece problemele civile sub administraţia NKVD, tocmai îl numise pe colonelul Berzarin, comandantul Armatei 5 şoc, în funcţia de comandant al Berlinului. În secolul al XVIII-lea, mareşalul Suvorov insistase asupra faptului că postul de comandant al unui oraş trebuia ocupat de comandantul primei armate care intrase în acel oraş, iar Armata Roşie păstra tradiţia. Sentimentele de invidie ale lui Ciuikov faţă de rivalul său trebuie să fi fost foarte puternice.

Pe 26 aprilie, Grossman l-a vizitat pe Berzarin la sediul său. „Comandantul Berlinului", nota el în agendă, „este gras, cu ochi căprui şi vicleni şi păr încărunţit înainte de vreme. Este foarte isteţ, foarte echilibrat şi competent." Ziua aceea a însemnat „facerea lumii". Primarii, directorii regiilor de electricitate, apă, canalizare, căi ferate, tramvaie şi gaze din Berlin, proprietari de fabrici şi personalităţi publice, toţi fuseseră convocaţi. „Toţi îşi primesc numirile aici, în acest birou. Directorii adjuncţi devin directori plini, şefii de întreprinderi regionale devin magnaţi de importanţă naţională." Grossman a fost fascinat de toate celelalte aspecte, nu numai de cuvinte: „Târşâit de picioare, saluturi, şoapte". Vechii comunişti germani dinainte de venirea la putere a naziştilor şi-au făcut şi ei apariţia, sperând să obţină vreo numire. „Un bătrân zugrav şi-a

prezentat carnetul de Partid [Comunist German]. Era membru de partid din 1920. Oamenii lui Berzarin nu au fost impresionaţi. L-au invitat să ia loc."

La fel ca şi ceilalţi ruşi aflaţi acolo, Grossman a fost surprins când un *bürgermeister*, primind dispoziţie să facă rost de oameni care să cureţe străzile, a întrebat: „Cu cât vor fi plătiţi oamenii?" După modul în care fuseseră trataţi cetăţenii sovietici în Germania, unde fuseseră puşi la muncă silnică, răspunsul era evident. „Fiecare pare să aibă o idee foarte clară despre drepturile sale", remarca Grossman. Dar civilii germani au fost şocaţi a doua zi, pe 27 aprilie, când trupele sovietice au adunat aproape 2 000 de femei din suburbiile din sud şi le-au adus la Aerodromul Tempelhof să cureţe pistele de resturile avioanelor distruse. Aviaţia Armatei Roşii voia să folosească aerodromul ca bază militară în douăzeci şi patru de ore.

În timpul retragerii spre centru, aşa-numitul Sector Z, lupta s-a intensificat. De fiecare dată când germanii reuşeau să scoată din luptă câte un tanc sovietic, cu ajutorul unui aruncător de rachete, comandantul sovietic încerca să riposteze printr-un atac cu katiuşe. Revanşa luată cu o astfel de armă cu efecte pe o arie întinsă putea fi comparată cu împuşcarea de ostatici ca replică la un atac de partizani.

Un mic grup de militari SS francezi înarmaţi cu aruncătoare de rachete a fost capturat de trupele sovietice. Subofiţerul francez a susţinut că erau prizonieri condamnaţi la muncă silnică şi că germanii îi obligaseră să îmbrace uniformele nemţeşti când Armata Roşie lansase atacul de pe Oder. Spre norocul lor, au fost crezuţi. Trupele sovietice încă nu aflaseră despre tatuajele SS.

În seara aceea, s-a petrecut una dintre acele melodrame groteşti atât de caracteristice căderii celui de-al Treilea Reich. Generalul cavaler von Greim, pe care Hitler îl chemase de la München ca să preia comanda Luftwaffe de la Göring, a fost adus în anticamera buncărului pe o targă. Fusese rănit la picior de tirul antiaerian sovietic. Generalul era însoţit de amanta lui, Hanna Reitsch, pilot de încercare şi foarte loială Führer-ului. Zburând într-un Fieseler Storch pe ultima porţiune a călătoriei lor extrem de periculoase, avionul fusese lovit deasupra Grunewaldului. Întinzând braţele pe după umerii lui Greim, care era rănit, Hanna Reitsch reuşise să aducă la sol micul avion în apropiere de Poarta Brandenburg. Fusese un act de mare curaj şi îndemânare. Totuşi, aceasta nu schimba cu nimic faptul că, insistând asupra unei simbolice preluări de comandă, Hitler fusese la un pas de a-l ucide pe omul pe care voia să-l avanseze în funcţia de comandant suprem al unei forţe armate care practic nu mai exista.

În ziua următoare, 27 aprilie, generalul Krebs a urmat exemplul liderilor nazişti care induceau în eroare trupele aflate sub comanda

lui. Deşi evaziv în problema negocierilor, el a susţinut că „americanii puteau parcurge distanţa de nouăzeci de kilometri dintre Elba şi Berlin într-un timp foarte scurt şi atunci situaţia se va schimba în bine”.

Toţi cei din anturajul generalului erau obsedaţi de ideea întăririlor, oricare ar fi fost numărul lor. Mohnke a fost în culmea fericirii când i-a comunicat lui Krukenberg că o companie de marină fusese transportată pe calea aerului şi ocupase poziţii în grădinile Ministerului de Externe de pe Wilhelmstrasse. Krukenberg s-a bucurat aflând că opt tunuri de asalt ale Batalionului 503 SS tancuri grele primiseră misiunea de a sprijini *Nordland*. Alte întăriri includeau un grup SS leton. Acest fapt l-a determinat pe Krukenberg să declare că, în curând, în sectorul lor va fi reprezentată întreaga Europă. Ţinând cont de faptul că în 1945 jumătate din membrii Waffen SS nu erau germani, remarca lui Krukenberg nu era o noutate. Iar când arunci întreaga omenire într-un război civil, aşa cum procedaseră comuniştii şi fasciştii între ei, prin manipularea fără scrupule a alternativelor, atunci nu este de mirare că prăbuşirea Berlinului a însemnat sfârşitul ultimelor rămăşiţe ale extremei drepte europene.

Cartierul General al diviziei lui Krukenberg se reducea la un vagon de metrou din staţia U-Bahn Stadtmitte, lipsit de curent electric şi de telefon. Personalul mai rezista doar pentru că golise băcăniile din Gendarmenmarkt, aflată în apropiere. Puterea lor de luptă se baza acum pe numărul mare de aruncătoare de rachete provenite din arsenalul improvizat în subsolurile Cancelariei Reich-ului. Neavând o cantitate suficientă de arme şi de muniţie, francezii, la fel ca multe alte trupe, le utilizau doar în lupte de aproape în interiorul locuinţelor, precum şi în luptele antitanc, cărora le erau, de fapt, destinate. Hauptsturmführer-ul Pehrsson a venit să asigure paza Cancelariei Reich-ului cu patru vehicule blindate capturate de la Armata Roşie şi două dintre carele blindate originale, aparţinând Diviziei *Nordland*. Celelalte fuseseră distruse după ce li se terminase combustibilul sau rămăseseră în pană în timpul retragerii din Neukölln.

În Sectorul Z, soldaţii răniţi erau trimişi înapoi la infirmeria improvizată în subsolurile Hotelului Adlon. Soldaţii SS erau transportaţi la altă infirmerie, în subsolurile Cancelariei Reich-ului, unde lucrau medici şi chirurgi SS. După terminarea luptelor, aici fuseseră înghesuiţi aproape cinci sute de răniţi. O infirmerie mai mare, Thomaskeller Lazarett, semăna cu un „abator”. Ca şi spitalele civile, spitalele militare de campanie duceau lipsă de hrană, apă şi anestezice.

Înaintarea sovietică în Berlin era extrem de inegală. În nord-vest, Armata 47, care încheiase încercuirea oraşului prin joncţiunea cu Armata 4 tancuri de gardă a lui Konev, se apropia acum de Spandau.

Ofiţerii nu aveau habar că uriaşa citadelă de aici adăpostea cercetători germani care lucrau la gazele neuroparalizante Tabun şi Sarin. Totodată, Armata 47 era implicată în lupte crâncene pe Aeroportul Gatow, unde cadeţi Volkssturm şi Luftwaffe trăgeau, din spatele avioanelor distruse, cu tunuri antiaeriene de 88 mm.

La nord, Armata 2 tancuri de gardă abia dacă înaintase în direcţia Siemensstadt, în timp ce Armata 3 şoc ajunsese la bariera nordică spre Tiergarten şi Prenzlauerberg. Armata 3 şoc ocolise extrem de puternicul buncăr antiaerian Humboldthain, lăsat ca ţintă pentru artileria grea şi pentru bombardiere. Continuând în sensul acelor de ceasornic, Armata 5 şoc, care intrase în cartierele din est, ocolise şi ea buncărul Friedrichshain. Grosul forţelor ei se găseau între Frankfurterallee şi malul sudic al râului Spree, după ce Corpul 9 traversase râul, pătrunzând în Parcul Treptow.

Dinspre sud, Armata 8 gardă şi Armata 1 tancuri de gardă ajunseseră pe 27 aprilie la Canalul Landwehr, străpungând apărarea de aici. Acesta era ultimul obstacol major pe traseul către zona guvernamentală, obstacol aflat la mai puţin de doi kilometri de Cancelaria Reich-ului, chiar dacă toate armatele lui Jukov erau obsedate de ideea lui Stalin că ţinta finală era Reichstag-ul. La sud-vest, Armata 3 tancuri de gardă tocmai intrase în Charlottenburg, lăsând un cârlig pe flancul stâng în Grunewald, împotriva rămăşiţelor Diviziei 18 infanterie mecanizată.

Pe 24 aprilie, trupele Armatei Roşii au ajuns la Dahlem, iar a doua zi la Institutul de Fizică Kaiser Wilhelm. Luptele, cu tir de katiuşe şi tancuri înaintând pe străzile curate, mărginite de copaci, printre vile spaţioase, creau un contrast neobişnuit. Trupele de infanterie erau urmate de nelipsitele căruţe trase de ponei neţesălaţi şi chiar de cămile.

Nu există dovezi că vreun comandant al armatei lui Rîbalko, sau chiar Rîbalko însuşi, ar fi fost atenţionat în legătură cu importanţa institutului, dar mai mult ca sigur observaseră numărul mare de specialişti şi trupe NKVD care asiguraseră şi izolaseră complexul de pe Boltzmannstrasse, în mai puţin de două zile.

Cum singurul element care zădărnicea încercările sovieticilor de a crea o replică a Proiectului Manhattan era cantitatea insuficientă de uraniu, Stalin şi Beria au acordat o importanţă deosebită pazei laboratoarelor şi a materialelor de lucru. De asemenea, ei căutau oameni de ştiinţă germani capabili să proceseze uraniul. Era evident că pregătirile lui Beria pentru operaţiile din Berlin fuseseră extraordinare. Generalul-colonel Mahnev a fost numit în fruntea unei comisii speciale. Numeroasele trupe NKVD trimise să păzească laboratoarele şi depozitele de uraniu erau supervizate direct de nimeni altul decât generalul Hrulev, şeful operaţiunilor de ariergardă ale

Armatei Roşii. Principalul specialist în metalurgie al NKVD, generalul Avraami Zaveniaghin, înfiinţase o bază aeriană la marginea Berlinului şi oamenii de ştiinţă din principala echipă de cercetători au supravegheat transportul materialelor şi demontarea laboratoarelor.

Comisia NKVD a redactat raportul. Pe lângă aparatura de la Institutul Kaiser Wilhelm, mai găsiseră „două sute cincizeci de kilograme de uraniu; trei tone de oxid de uraniu; douăzeci de litri de apă grea". Cele trei tone de oxid de uraniu trimise din greşeală la Dahlem erau o mană cerească. Exista un motiv anume de a grăbi operaţiunea, îi reaminteau oarecum inutil Beria şi Malenkov lui Stalin, într-o confirmare retrospectivă a unei acţiuni deja îndeplinite: Institutul Kaiser Wilhelm era „situat pe teritoriul viitoarei zone a Aliaţilor". „Ţinând cont de importanţa extremă pentru Uniunea Sovietică a echipamentului şi materialelor prezentate anterior", scriau ei, „solicităm aprobarea dumneavoastră de a demonta aparatura şi alte elemente din cadrul acestor institute şi întreprinderi pentru a fi trimise în URSS."

În consecinţă, Comitetul de Stat pentru Apărare a autorizat „comisia NKVD condusă de tovarăşul Mahnev să evacueze întregul echipament şi toate materialele şi arhivele Institutului Kaiser Wilhelm din Berlin, trimiţându-le în Uniunea Sovietică, la Laboratorul nr.2 al Academiei de Ştiinţe şi la Departamentul Special pentru Metale al NKVD".

Oamenii lui Mahnev i-au ridicat pe profesorul Peter Thiessen şi pe doctorul Ludwig Bewilogua, transportându-i cu un avion la Moscova. Dar de principalele personalităţi ale Institutului Kaiser Wilhelm – Werner Heisenberg, Max von Laue, Carl Friedrich von Weizsäcker şi Otto Hahn, care obţinuse Premiul Nobel pentru chimie, cu numai câteva luni înainte – nu s-au putut atinge. Aceştia fuseseră luaţi în colimator de britanici şi duşi la Farm Hall, centrul de debriefing pentru oamenii de ştiinţă germani, din estul Angliei.

Alte laboratoare şi institute mai puţin importante au fost la rândul lor golite, numeroşi cercetători fiind arestaţi şi expediaţi într-o secţiune specială a lagărului de concentrare de la Sachsenhausen. Profesorul Baron von Ardenne s-a oferit de bunăvoie. El l-a convins pe generalul Zaveniaghin să redacteze „o cerere adresată Consiliului Comisarilor Poporului al URSS, menţionând că el dorea să lucreze alături de fizicienii sovietici şi punea institutul şi propria-i persoană la dispoziţia guvernului sovietic".

Cercetătorii lui Beria şi Kurceatov aveau, în sfârşit, ceva uraniu ca să-şi înceapă cu adevărat munca, precum şi experţi în procesarea acestuia, dar nevoia de cantităţi suplimentare era stringentă. Generalul Serov, şeful NKVD din Berlin, a primit ordin să se ocupe de asigurarea depozitelor de uraniu din Cehoslovacia şi, în primul rând,

de cele din Saxonia, la sud de Dresda. Prezenţa în regiune a Armatei 3 americane, comandată de intransigentul general Patton, trebuie să fi constituit o preocupare considerabilă pentru autorităţile sovietice. Astfel s-ar putea explica şi neliniştea sovieticilor în privinţa retragerii forţelor americane spre zonele de ocupaţie stabilite anterior.

La Dahlem, câţiva dintre ofiţerii lui Rîbalko au vizitat-o pe maica Kunigunde, stareţa Maternităţii şi a Orfelinatului Haus Dahlem. Aceasta le-a spus că nu ascundea nici un soldat german. Ofiţerii şi subordonaţii lor s-au comportat impecabil. De fapt, ofiţerii chiar au avertizat-o pe maica Kunigunde cu privire la trupele din eşalonul doi, care veneau în urmă. Avertismentul lor s-a dovedit întemeiat, dar acestea nu au avut nici o şansă de scăpare. Călugăriţe, fete tinere, femei bătrâne, gravide şi lăuze, toate au fost violate fără milă. O femeie a comparat evenimentele de la Dahlem cu „ororile Evului Mediu". Altele s-au întors cu gândul la Războiul de Treizeci de Ani.

Obiceiul de a pune lanternele în ochii femeilor îngrămădite în adăposturi, pentru a-şi alege victimele, pare să fi fost comun tuturor armatelor sovietice implicate în operaţiunile de la Berlin. Această selecţie, diferită de violenţa imediată manifestată în estul Prusiei, indică o schimbare radicală. Acum, soldaţii sovietici tratau femeile mai curând ca pe o pradă sexuală de război, decât ca pe un substitut al Wehrmacht-ului, asupra căruia să-şi reverse toată furia.

Violul a fost adeseori definit de cei care au scris pe această temă ca un act de violenţă având prea puţin de a face cu sexul. Dar aceasta este o defmiţie văzută din perspectiva victimei. Pentru a înţelege o asemenea faptă criminală, lucrurile trebuie totuşi văzute din punctul de vedere al făptaşului, mai ales în al doilea stadiu, când simplul viol urma violenţelor extreme din ianuarie şi februarie. Soldaţii voiau doar să-şi satisfacă nevoile sexuale după un timp îndelungat petrecut pe front. Majoritatea soldaţilor violatori nu manifestau o violenţă inutilă, cu condiţia ca femeia să nu opună rezistenţă. În săptămânile care au urmat, a apărut un al treilea stadiu, ba chiar şi un al patrulea, după cum se va vedea în continuare. Dar principala concluzie este că, pe timp de război, soldaţii nedisciplinaţi, care nu se tem de consecinţe, se reîntorc rapid la o sexualitate masculină primitivă. Diferenţa între violenţa incoerentă din estul Prusiei şi noţiunea de pradă carnală de la Berlin subliniază faptul că nu poate exista o definiţie atotcuprinzătoare a acestei fapte. Pe de o parte, se sugerează existenţa unei zone întunecate a sexualităţii masculine, care poate ieşi la iveală cu mare uşurinţă, mai ales în vreme de război, când nu există constrângeri sociale sau disciplinare. De asemenea, o mare importanţă o are cultura militară a unui anumit inamic naţional. După cum reiese din exemplul Armatei Roşii, practica violului colectiv poate deveni

chiar o formă de sclavie.

Ofiţerii politici sovietici continuau să vorbească de „violenţă sub pretextul răzbunării”. „Când am intrat în Berlin”, raporta Direcţia Politică a Frontului 1 bielorus, „o parte dintre trupe s-au dedat la jafuri şi violenţe asupra civililor. Ofiţerii politici au încercat să ţină aceste fapte sub control. S-au organizat şedinţe pe teme ca «Onoarea şi demnitatea soldatului Armatei Roşii», «Cel care jefuieşte este cel mai mare duşman al Armatei Roşii» şi «Cum să înţelegem corect problema răzbunării».” Dar ideea de a ţine trupele sub control, mai ales când linia partidului se schimbase brusc, era sortită eşecului.

Germanii erau profund şocaţi de lipsa de disciplină din interiorul Armatei Roşii şi de incapacitatea ofiţerilor de a-şi stăpâni oamenii, cu excepţia unor cazuri extreme, când subordonaţii erau împuşcaţi pe loc. De cele mai multe ori, însă, femeile se loveau de o indiferenţă totală, ba chiar de amuzament, numai la gândul că încercau să se plângă că fuseseră violate. „Numai atât? Păi, cu siguranţă că nu v-a prins rău”, a replicat un comandant de district din Berlin unui grup de femei venite să solicite protecţie în urma unor atacuri repetate. „Bărbaţii noştri sunt toţi sănătoşi.” Din păcate, mulţi dintre ei erau bolnavi, după cum aveau să afle curând femeile, pe propria lor piele.

CAPITOLUL 22

Lupta din pădure

„Cine ar fi crezut vreodată”, nota un comandant de batalion din Divizia *Scharnhorst* în timp ce înaintau către Beelitz, „că ne va trebui numai o zi pentru a ajunge de pe Frontul de Vest pe cel de Est! Asta spune totul despre situaţia în care ne aflăm.”

Pe 24 aprilie, Corpul 20 al generalului Wenck şi-a început atacul spre est, pentru a face joncţiunea cu Armata 9, încercuită în pădure, dincolo de linia de aprovizionare a lui Konev. În seara aceea, Divizia *Theodor Körner* a Serviciului de Forţe de Muncă al Reich-ului a atacat Corpul 5 mecanizat gardă al generalului Iermakov lângă Treuenbrietzen. A doua zi, Divizia *Scharnhorst* s-a apropiat de Beelitz. Deplasându-se printr-un amestec de vegetaţie tânără şi pădure de pini, cu spaţii între ei, oamenii nu ştiau ce se află în faţa lor. După cum a remarcat comandantul batalionului, operaţiunea „avea caracterul unei misiuni de recunoaştere înarmată”. La câţiva kilometri înainte de Beelitz, la Heilstätten, au întâlnit un spital.

Infirmierele şi pacienţii, care în ziua precedentă fuseseră jefuiţi la sânge de trupele sovietice şi de prizonierii ruşi eliberaţi din lagărele de muncă, au auzit tirul de artilerie. Nimeni nu ştia din ce direcţie venea zgomotul de luptă. Un obuz a lovit una dintre clădiri. Copiii au fost duşi în subsoluri. Infirmierele s-au întrebat dacă nu cumva veneau americanii. Mai târziu, au zărit trupe germane venind dinspre vest în formaţie de ambuscadă, alergând de la un copac la altul. Două dintre infirmiere au alergat în direcţia lor, strigând: „Distrugeţi-i pe ruşi!” Cum luptele se înteţeau, directorul spitalului, dr. Potschka, a decis să ia legătura cu americanii de pe Elba. Era limpede că elveţienii nu-i puteau ajuta.

Lupta pentru Beelitz a continuat timp de câteva zile. În cursul ciocnirilor şi a violenţelor anterioare fuseseră ucişi şaptezeci şi şase de civili, printre care şi cincisprezece copii. „S-a luptat cu încrâncenare”, scria comandantul de batalion din Divizia *Scharnhorst*, „şi nu s-au luat prizonieri.” El şi oamenii lui au fost îngroziţi când sovieticii au capturat o casă în al cărei subsol zăceau toţi camarazii lor răniţi. Tinerii soldaţi – unii dintre ei erau atât de tineri, încât civilii din Beelitz îi numeau *Kindersoldaten* – au suferit un şoc, aşa-numita

„spaimă de tancuri”, întâlnind pentru prima oară tancurile Stalin şi T-34. Dar, după câteva zile, când patru tancuri Stalin au fost distruse cu aruncătoare de rachete, şi-au recăpătat încrederea. Peter Rettich, comandantul de batalion, a elogiat „fantasticele acte de bravură” ale tinerilor săi soldaţi şi „devotamentul” lor, adăugând apoi că era „o ruşine strigătoare la cer şi o crimă să arunci nişte puştani în focurile iadului”.

Pe 28 aprilie, cei 3 000 de răniţi şi copii bolnavi au fost suiţi de soldaţii Diviziei *Ulrich von Hutten* în trenuri de marfă care i-au transportat spre Barby. Acolo fusese repusă în funcţiune Kinderklinik, iar americanii au acceptat răniţii ca prizonieri de război. Cu toate acestea, Wenck încredinţase Armatei 12 misiuni mai importante. Una dintre ele era să se deplaseze în direcţia Potsdam împreună cu grosul Diviziei *Hutten*, pentru a deschide un coridor de scăpare. Cealaltă misiune era de a ajuta Armata 9 să se salveze.

Trupele germane din vasta Pădure Spree, din sud-estul Berlinului, erau un amestec incontrolabil de divizii decimate şi civili înspăimântaţi care fugeau de Armata Roşie. Cei 80 000 de oameni se reuniseră venind din direcţii şi armate diferite. Grosul provenea din Armata 9 a generalului Busse – Corpul 11 tancuri SS de pe Oderbruch şi Corpul 5 vânători de munte SS de la sud de Frankfurt. Garnizoana din Frankfurt reuşise, de asemenea, să scape şi să facă joncţiunea, după cum sperase Busse. Li s-a mai alăturat de la sud Corpul 5, care formase flancul nordic al Armatei 4 tancuri până când fuseseră izolaţi şi siliţi să se retragă de trupele lui Konev, în înaintarea lor către Berlin.

După ce se consultase cu generalul Wenck, Busse era hotărât să-şi deschidă drum spre vest, prin pădurile înalte de pin aflate la sud de Berlin. Intenţia lui era să facă joncţiunea cu Armata 12 şi să se retragă împreună către Elba. Principala problemă a lui Busse era că ariergarda lui era în permanenţă angajată în ciocniri cu trupele lui Jukov, spunându-i de aceea lui Wenck că armata lui îşi croia drum spre vest „ca o omidă”. Nici el şi nici Wenck nu aveau de gând să mai irosească vieţi omeneşti urmând ordinele tot mai isterice ale lui Hitler de a ataca în direcţia Berlin. Pe 25 aprilie, curând după miezul nopţii, Busse a fost împuternicit „să decidă singur cea mai bună direcţie de atac”. Din acel moment, el a adoptat tactica nelsoniană de a ignora majoritatea mesajelor, deşi în multe cazuri legăturile radio fuseseră întrerupte cu adevărat.

Oamenii lui şi civilii care căutaseră adăpost în preajma acestora nu mai aveau aproape deloc provizii. Vehiculele se deplasau până când li se termina combustibilul sau rămâneau în pană, după care erau distruse sau dezmembrate pentru piese de rezervă. Totuşi, mai

dispunea de treizeci şi unu de tancuri – şase tancuri Panther de la *Kurmark*, rămăşiţele Diviziei 21 tancuri a generalului Hans von Luck şi circa zece tancuri King Tiger de la Batalionul 502 SS tancuri grele. Generalul spera să le utilizeze ca un vârf de lance cu care să străpungă ariergarda armatelor lui Konev ce atacau Berlinul. Rezervoarele au fost umplute cu combustibilul luat de la camioanele abandonate pe marginea drumului. Artileria rămasă urma să execute un baraj de foc folosind ultimele obuze, apoi să-şi distrugă tunurile.

Oamenii lui Busse, aflaţi printre lacurile şi pădurile de la sud-est de Fürstenwalde, erau încercuiţi de trupe aparţinând atât Frontului 1 bielorus, cât şi Frontului 1 ucrainean al lui Konev. În după-amiaza zilei de 25 aprilie, Jukov şi-a trimis forţele să atace dinspre nord şi est. Aceste forţe includeau Armata 3, Corpul 3 cavalerie gardă, bine adaptat luptei în pădure, Armata 33 şi Armata 69.

După ce studiase harta, Konev îşi dăduse seama că germanii nu aveau prea multe opţiuni în cazul în care ar fi încercat o spargere a frontului. Ei erau siliţi să traverseze autostrada Berlin-Dresda, la sud de şirul de lacuri care începea la Teupitz. Konev a reacţionat rapid, deşi târziu în cursul zilei. Pe 25 aprilie, Armata 3 gardă a lui Gordov a primit ordin să ocupe imediat poziţii în apropiere de autostrada Berlin-Dresda, „pentru a bloca toate drumurile prin pădure pe direcţia est-vest”. Soldaţii au tăiat pini înalţi, ca să formeze bariere împotriva tancurilor. Dar Gordov nu a reuşit să ocupe partea sudică a sectorului său. Deşi Armata 28 a adus întăriri în zona de la est de Baruth, aşa cum primise ordin, între cele două armate mai rămăsese un mic interval.

În dimineaţa de 26 aprilie, avangarda lui Busse, care înainta prin Halbe, a descoperit întâmplător punctul vulnerabil dintre cele două armate. Soldaţii au traversat autostrada, ajungând la şoseaua Baruth-Zossen, care era ruta de aprovizionare a lui Rîbalko, aflat la Berlin. Pentru a evita pericolul, generalul Kucinski fusese nevoit să trimită diviziile 50 şi 96 puşcaşi gardă într-un contraatac, „fără a avea informaţii referitoare la situaţie”. Lupta a fost haotică, dar bombardamentele grele şi tirul în rafale lansate de Armata 2 aeriană, precum şi neîncetatele contraatacuri la sol au forţat mulţi germani să traverseze înapoi autostrada, ca să se ascundă în Pădurea Halbe. Echipajele tancurilor îşi dăduseră seama că şenilele lor nu aveau aderenţă pe solul nisipos al pădurii de pin. În acelaşi timp, erau nevoiţi să ocolească drumurile prin pădure din pricina permanentelor atacuri aeriene.

Grupul care a reuşit să traverseze atât autostrada, cât şi şoseaua Baruth-Zossen a fost detectat de un avion Luftwaffe. Faptul a fost raportat Grupului de Armate Vistula şi generalului Jodl. Hitler s-a înfuriat aflând că oamenii lui Busse se îndreptau spre vest, nevenindu-

i să creadă că generalul îndrăznise să-i nesocotească ordinele. A fost trimis un mesaj chiar în aceeaşi noapte, prin Jodl. „Führer-ul a ordonat ca atacurile concentrice ale Armatelor 9 şi 12 să servească nu numai pentru a salva Armata 9, ci mai ales pentru a salva Berlinul." Mesajele următoare au fost şi mai explicite: „La Berlin, Führer-ul se aşteaptă ca armatele să-şi facă datoria. Istoria şi poporul german vor dispreţui orice bărbat care, în aceste împrejurări, nu face tot posibilul pentru a salva situaţia şi pe Führer". Concepţia univocă a lui Hitler despre loialitate reiese foarte clar. Mesajul a fost repetat de câteva ori, în cursul nopţii şi în ziua următoare. Din pădure nu s-a primit nici un răspuns.

Pe timpul nopţii şi în ziua următoare, 27 aprilie, germanii şi-au reînnoit atacul de-a lungul a două axe: în sud, dinspre Halbe către Baruth, iar în nord dinspre Teupitz. La nord, câteva mii de germani sprijiniţi de tancuri au reuşit să pătrundă în teritoriul apărat de Divizia 54 puşcaşi gardă, capturând Zesch am See şi încercuind o parte a Regimentului 160 puşcaşi. La sud, înaintarea forţată spre Berlin a dus la încercuirea Regimentului 291 puşcaşi gardă, comandat de locotenent-colonelul Andriuşenko, la Radeland, unde ruşii au ocupat mansarde şi subsoluri, luptând până când au fost salvaţi de Regimentul 150 puşcaşi gardă de la Baruth. Şi de această dată, germanii „au suferit pierderi foarte grele".

Aceasta este versiunea îngrijită a evenimentelor – un rezumat făcut de ofiţerul de Stat-Major, încercând să aducă ordine în haos. Dar în pădure, îndeosebi în interiorul şi în jurul Pădurii Halbe, realitatea luptei a fost înfricoşătoare, în principal din pricina artileriei şi a bombardamentelor aeriene ruseşti.

„Dacă primele tentative de a sparge încercuirea au avut succes, ele au fost imediat zădărnicite de aviaţia şi artileria sovietică." Maiorul Diehl, comandantul Regimentului 90 din Divizia 35 grenadieri poliţie SS, le-a declarat, după capturarea sa, anchetatorilor: „Pierderile au fost imense: pur şi simplu nu puteai ridica fruntea de la pământ, iar eu am fost realmente în imposibilitatea de a conduce lupta. Tot ce-am putut să fac a fost să stau întins sub un tanc, împreună cu aghiotantul meu, şi să studiez harta".

Oamenii răniţi în piept şi în stomac sângerau până când mureau. Majoritatea rănilor erau provocate de aşchiile de lemn, la fel ca într-o bătălie navală din secolul al XVIII-lea. Echipajele tancurilor sovietice şi artileria ţinteau anume ca obuzele lor să explodeze în porţiunea superioară a copacilor. Cei de jos nu aveau unde să se adăpostească. Săparea unor tranşee în pământul nisipos plin de rădăcini era o sarcină imposibilă, chiar şi pentru cei care încă mai aveau unelte. În disperarea lor de a găsi un adăpost, unii soldaţi au încercat să sape

folosindu-se de căşti sau de patul puştilor, dar tot ce au putut realiza au fost gropi cu puţin mai adânci decât cele lăsate de un obuz căzut razant, şi care nu le ofereau nici o protecţie.

Acest tip de bombardamente aeriene şi de la sol a produs panică până şi în rândul soldaţilor cu experienţă. Când îşi făceau apariţia avioanele de cercetare sau aviaţia de atac la sol ale Armatei Roşii, soldaţii germani de pe vehicule începeau să tragă în disperare asupra lor cu pistoalele-mitralieră sau cu puşti. Orice soldat rănit sau epuizat care se prăbuşea în calea vehiculelor blindate sau a camioanelor era pur şi simplu călcat de roţi sau strivit sub şenile.

În timp ce luptele continuau în acea ultimă săptămână a lui aprilie, în zona de pădure existau puţine linii de front. Ciocnirile erau fatale: tancurile sovietice surprindeau inamicul răspândit pe drumurile de pădure, chiar în bătaia tunurilor, şi deschideau focul. Un tanc sovietic a deschis focul asupra unui Tiger şi a unui Panther, urmate de care blindate, toate ticsite de soldaţi agăţaţi de ele. Toţi au început să riposteze cu foc în acelaşi timp, creând confuzie. Infanteriştii agăţaţi de laturile tancurilor au fost nevoiţi să sară jos când turelele au început să se rotească. Dar tancul sovietic a fost mai rapid. Următorul proiectil a lovit unul dintre carele blindate, care s-a întâmplat să fie încărcat cu canistre cu combustibil de rezervă. Vehiculul a explodat într-o minge de foc, incendiind pădurea din jur.

Fumul constant de la pinii în flăcări plutea prin pădure. Deşi comandanţii sovietici au negat, este aproape sigur că regimentele lor de artilerie şi aviaţie au utilizat fosfor sau alte proiectile incendiare. Caii care trăgeau căruţe cu provizii, antetrenuri sau arme erau înspăimântaţi şi se cabrau tot timpul. Fumul reducea vizibilitatea în lumina şi aşa precară dintre trunchiurile de pin înalte şi drepte, ca nişte coloane de catedrală. Oamenii se strigau în permanenţă unul pe altul, sperând să ia legătura cu grupul lor. În pofida tuturor încercărilor de a da ordine unor formaţii cât de cât identificabile, diversele corpuri de armată se amestecaseră într-o masă incoerentă, soldaţii Wehrmacht şi SS luptând fără tragere de inimă, umăr la umăr. Neîncrederea reciprocă era şi mai puternică. SS-iştii au susţinut că ofiţerii de armată ar fi refuzat să le adune răniţii, dar se pare că nici ofiţerii SS nu au făcut mare lucru pentru soldaţii din Wehrmacht, poate doar să-i strivească dacă i-au întâlnit în cale. Resentimentele armatei faţă de SS erau gata să răbufnească. Se pare că au fost şi femei în SS, înarmate şi îmbrăcate în uniforme negre, care se deplasau cu tancuri Tiger.

După eşecul primei tentative de spargere a frontului, grupurile au încercat să se strecoare pe diferite direcţii. Un detaşament a întâlnit un post de artilerie distrus de carele blindate cu o zi în urmă. Oamenii

au traversat autostrada şi au găsit soldaţi sovietici morţi, încă ghemuiţi în tranşeele lor. Ca şi celelalte grupuri, şi-au continuat drumul prin pădure către punctul de întâlnire de lângă Kummersdorf, pe care primul grup aproape îl atinsese. După autostradă, cel mai periculos loc era şoseaua Baruth-Zossen, apărată de alte divizii de puşcaşi şi de artilerie sovietică.

În noaptea de 28 aprilie, a avut loc o altă tentativă fermă de ieşire din încercuire, dinspre zona Halbe. Luptând cu disperare, germanii au reuşit să distrugă poziţia apărată de Divizia 50 puşcaşi gardă. „Pentru asta au plătit prin pierderi grele", scria generalul Lucinski. Decis să strivească restul grupurilor, Konev a adus întăriri pe flancuri. Au fost doborâţi copaci de-a curmezişul potecilor care duceau spre vest. Fiecare divizie de puşcaşi a instalat tunuri antitanc, camuflate dincolo de urmele de şenile, ca şi cum s-ar fi pregătit de vânarea unui mistreţ gigantic. Regimentele de puşcaşi, sprijinite de mici detaşamente de tancuri, au declanşat atacul în pădure, la est de autostradă.

Oamenii lui Busse erau răspândiţi pe o arie întinsă, grupurile mari în jurul Pădurii Halbe, alte trupe pe cea mai mare parte a drumului de întoarcere spre Storkow, unde ariergarda continua încă să ţină piept trupelor lui Jukov. Atacurile sovietice urmăreau fragmentarea forţelor lui Busse. Cât timp a fost lumină, avioanele sovietice U-2 au zburat la joasă înălţime, deasupra copacilor, încercând să detecteze grupurile de fugari, pe care apoi îi atacau artileria şi aviaţia. În total, diviziile aeriene care sprijineau Frontul 1 ucrainean au efectuat „2 459 misiuni de atac şi 1 683 de bombardamente".

Pentru germanii din pădure, lipsiţi de hărţi şi de busole, orientarea era aproape imposibilă. Fumul şi copacii îi împiedicau să vadă până şi lumina soarelui, ca să-şi dea seama unde era vestul. Majoritatea soldaţilor, pur şi simplu epuizaţi, se târau pe potecile nisipoase, pierduţi şi lipsiţi de comandanţi, nutrind puternice resentimente faţă de „domnii din Statul-Major", cu uniformele lor curate şi călătorind în vehicule Kübelwagen, fără a ridica nici un rănit şi nici un om căzut la pământ. De jur împrejurul punctelor de traversare de pe şosele se vedea „un covor de cadavre, cadavre cenuşiu-verzui". Şase soldaţi din Divizia 36 grenadieri SS, comandată de generalul-maior Oskar Dirlewanger, căruia îi mersese vestea pentru rolul jucat în reprimarea mişcărilor populare de la Varşovia, s-au predat, deşi riscau să fie executaţi. „Au trecut deja cinci zile de când n-am mai văzut picior de ofiţer", a declarat unul dintre ei. „Avem sentimentul că războiul se va sfârşi curând şi, cu cât acest sentiment devine mai puternic, cu atât mai mult vrem să rămânem în viaţă." Rar se întâmpla ca un militar SS să se predea. În opinia majorităţii,

capturarea însemna „un glonţ în ceafă” sau un lagăr de concentrare din Siberia.

Pe 28 şi 29 aprilie, în jurul satului Halbe s-a desfăşurat o bătălie teribilă, forţele sovietice atacând dinspre sud cu katiuşe şi cu artilerie. Mulţi tineri soldaţi din Wehrmacht tremurau de frică şi literalmente „făceau pe ei”, conform săteanului Hardi Buhl. Localnicii se ascunseseră în pivniţe, iar când soldaţii înspăimântaţi voiau şi ei să se adăpostească, oamenii le dădeau haine. Dându-şi seama ce se întâmplă, soldaţii SS au încercat să-i oprească pe militarii germani prin represalii. Hardi Buhl se afla împreună cu familia sa în pivniţa ticsită de alte familii şi cu soldaţi – în total circa patruzeci de persoane – când a apărut un SS-ist înarmat cu un aruncător de rachete pe care l-a îndreptat spre oamenii îngroziţi. Într-un asemenea spaţiu limitat, explozia i-ar fi ucis pe toţi. Dar, înainte să tragă, un soldat Wehrmacht aflat în colţul cel mai apropiat de scări, unde nu putea fi observat în întuneric, l-a împuşcat pe SS-ist în ceafă. Există şi alte relatări despre situaţii în care SS-işti şi soldaţi din Wehrmacht din zona Halbe ar fi tras unii în alţii, dar ele sunt greu de verificat.

O altă încercare de a crea o breşă dinspre Halbe către vest a fost făcută de grupul central. Siegfried Jürgs, un tânăr ofiţer cadet din Regimentul 1239 *Fahnenjunker*, a descris în jurnalul său ceea ce a văzut din poziţia pe care o ocupa în primul tanc. Răniţii, pe care nu-i ajuta nimeni, erau lăsaţi urlând pe marginea drumului. „Nu mi-am închipuit nici o clipă că, peste trei ore, aveam să mă număr printre ei.” În timp ce atacau un detaşament sovietic care încerca să le bareze trecerea, Jürgs a sărit de pe tanc, împreună cu alţi infanterişti, ca să ocupe poziţii în şanţ. În acel moment, a explodat un proiectil de mortier şi tânărul cadet a fost lovit în spate de o bucată mare de şrapnel. O nouă explozie l-a lăsat cu alte schije în umăr, piept şi din nou în spate. Jürgs a fost mai norocos decât răniţii pe care-i văzuse mai devreme. Câteva ore mai târziu, a fost cules de un camion, dar vehiculele erau pline de răniţi şi remorcile răsunau de ţipete de durere de fiecare dată când camioanele se înclinau sau săltau prin hârtoapele potecilor din pădure. Cei prea grav răniţi ca să poată fi deplasaţi au fost lăsaţi acolo unde căzuseră. Puţini mai aveau putere să îngroape morţii. În cel mai bun caz, cadavrele erau rostogolite într-un şanţ sau într-un crater de obuz şi acoperite cu puţin pământ nisipos.

Pe potecile şi drumurile din pădure ardeau vehicule, se vedeau cai morţi, în timp ce alţi cai încă zvâcneau şi zvârleau din picioare de durere. Pe jos erau împrăştiate arme şi căşti, cărucioare, căruţe şi valize. Pădurea Halbe a fost descrisă de martorii oculari ca o imagine a infernului. „Tancurile huruiau pe Lindenstrasse”, îşi aminteşte Erika Menze, în vârstă de şaptesprezece ani. „Erau pline de soldaţi răniţi. Unul dintre răniţi a căzut de pe tanc. Al doilea tanc l-a zdrobit, iar

tancul următor a trecut prin băltoaca mare de sânge. Din soldat nu mai rămăsese nici o urmă." În faţa brutăriei, trotuarul era acoperit de mormane de cadavre. „Capetele zdrobite erau galben-cenuşii, mâinile negre-cenuşii. Mai străluceau numai verighetele de aur şi de argint."

În fiecare zi, rămâneau tot mai puţine vehicule – câteva tancuri, vehicule de cercetare blindate pe opt roţi şi câteva care blindate. Majoritatea soldaţilor se deplasau pe jos. Pe 29 aprilie, după ivirea zorilor, ploaia s-a oprit şi a ieşit puţin soarele. A fost de ajuns pentru ca germanii să se poată orienta.

Supravieţuitorii îşi amintesc momente care li s-au părut atât de ireale, încât mai târziu s-au întrebat dacă nu cumva avuseseră halucinaţii din pricina oboselii. Lângă Mückendorf, un ofiţer cadet s-a aruncat la pământ împreună cu alţii când un pistol automat, ascuns în flancul lor, a deschis focul. Ofiţerii au început şi ei să tragă spre tufişuri, fără să poată vedea ţinta. Deodată, au apărut două tinere femei SS îmbrăcate în uniforme negre şi înarmate cu pistoale. „Sus!" s-au răstit ele. „Atacaţi, laşilor!" La sfârşitul a ceea ce s-a dovedit a fi o ciocnire foarte confuză, nu se mai vedea nici o urmă din cele două „fanatice".

Scriitorul Konstantin Simonov s-a întâmplat să se afle în drum spre Berlin, călătorind pe autostradă într-un jeep, imediat după bătălia principală. La sud de Teupitz a fost întâmpinat de o privelişte pe care nu o va uita niciodată. „În locul acela era, mai curând, pădure deasă de ambele părţi ale autostrăzii, jumătate conifere, jumătate arbori cu frunze căzătoare, care deja înverzeau. O potecă nu prea largă se pierdea în pădure de o parte şi de alta a autostrăzii, cât vedeai cu ochii… [Poteca] oferea o privelişte incredibilă: o îngrămădeală teribilă de maşini, camioane, tancuri, maşini blindate, vehicule, ambulanţe, toate nu înghesuite unele în altele, ci pur şi simplu lipite unele de altele, răsturnate, lăsate pe o parte, cu susul în jos, ciuntind copacii din jur. În această masă de metal, lemn şi ceva neidentificabil se vedeau corpuri omeneşti strivite, într-un terci înfiorător. Şi toată această privelişte se întindea de-a lungul potecii cât zăreai cu ochii. În pădurea din jur – cadavre, cadavre, cadavre, şi printre ele, mi-am dat seama dintr-o dată, oameni încă în viaţă. Erau răniţi zăcând pe mantale şi pături, sprijiniţi de copaci, unii bandajaţi, alţii nu. Erau atât de mulţi, încât se pare că nimeni nu reuşise încă să se ocupe în vreun fel de ei." Unii zăceau chiar pe marginea autostrăzii pe jumătate blocate de rămăşiţe şi murdară de ulei, benzină şi sânge. Unul dintre ofiţerii care-l însoţeau pe Simonov i-a explicat că acest grup fusese „prins în tirul concertat al mai multor regimente de artilerie grea şi katiuşe".

În tot acest timp, direcţiile politice sovietice depuneau eforturi

susţinute ca să convingă supravieţuitorii să se predea. Un sfert de milion de fluturaşi au fost lansaţi deasupra pădurii. Din difuzoare răsunau mesaje înregistrate de prizonieri germani „antifascişti”. Soldaţii sovietici strigau printre copaci: *Voina kaputt! Domoi. Voina kaputt!* – „Războiul s-a sfârşit! E vremea să mergem acasă. Războiul s-a sfârşit!” Între timp, Direcţia Politică a Frontului 1 ucrainean a întărit hotărârea soldaţilor săi prin mesajul: „Rămăşiţele hoardelor germane distruse rătăcesc prin pădure ca fiarele sălbatice şi vor încerca să ajungă la Berlin cu orice preţ. Dar nu vor reuşi să treacă!” Într-adevăr, cei mai mulţi n-au reuşit. Aproape 30 000 de oameni sunt îngropaţi în cimitirul din Halbe şi, în fiecare an, în pădure se descoperă zeci de alte trupuri. În iunie 1999, aparatul de criptare Enigma al Armatei 9 a fost găsit într-un mormânt puţin adânc de lângă autostradă. Nimeni nu ştie cu precizie câţi refugiaţi au murit împreună cu soldaţii, dar se pare că ar fi fost circa 10 000. De asemenea, au murit cel puţin 20 000 de soldaţi ai Armatei Roşii. Majoritatea sunt îngropaţi într-un cimitir de pe şoseaua Baruth-Zossen, dar în adâncul pădurii continuă să fie descoperite alte zeci de trupuri ale soldaţilor sovietici.

Cea mai uluitoare parte a istoriei nu este numărul celor care au murit sau care au fost siliţi să se predea, ci cei 25 000 de soldaţi şi câteva mii de civili care au reuşit să treacă prin cele trei linii de trupe sovietice şi să ajungă la armata lui Wenck, lângă Beelitz. (Mareşalul Konev a refuzat să accepte că „peste 3 000-4 000 de oameni au ocolit trupele lui”.) Acolo, între Elba şi pădure, unde siguranţa o reprezentau trupele americane de pe malul celălalt, aceşti oameni aveau să se confrunte cu multe alte treceri de la speranţă la disperare, în acele ultime zile ale războiului.

La vremea bătăliei principale din jurul Pădurii Halbe, Cartierul General al Grupului de Armate Vistula şi-a dat seama că pierduse legătura cu generalul Busse. A fost trimis un avion uşor Fieseler Storch, având la bord un ofiţer cu misiunea de a restabili contactul, dar tentativa a eşuat. Armata 9 era singură, izolată, confirmând astfel colapsul Grupului de Armate Vistula ca întreg.

Armata 3 tancuri a generalului Hasso von Manteuffel era deja condamnată, odată ce Rokossovski şi Frontul 2 bielorus îşi deschiseseră drum peste cursul inferior al Oderului. Generalul Heinrici i-a dat permisiunea lui Manteuffel să se retragă spre vest, în Mecklenburg, evitând însă, în mod deliberat, să-i informeze pe feldmareşalul Keitel sau pe generalul Krebs, aflaţi în buncărul lui Hitler, întrucât dispoziţiile sale erau contrare ordinului Führer-ului.

Înaintarea lui Rokossovski spre vest, între Berlin şi Marea Baltică, i-a obligat pe Heinrici şi Statul său Major să-şi abandoneze Cartierul General de la Hassleben, lângă Prenzlau. În retragerea lor, au trecut

prin apropierea reşedinţei lui Himmler din Hohenlychen. Acolo au văzut un batalion Hitlerjugend cu media de vârstă de paisprezece ani. Băieţii se clătinau sub greutatea armelor şi a raniţelor, dar încercau să-şi facă puţin curaj. Un ofiţer de Stat-Major a vorbit cu comandantul batalionului, spunându-i că era o crimă „să trimiţi aceşti copii împotriva unui inamic călit în luptă", dar totul a fost inutil. Cel de-al Treilea Reich, zvârcolindu-se în ghearele morţii, îşi dădea la iveală furia şi ura la adresa raţiunii şi a elementarei omenii.

Heinrici, care îi dăduse lui Manteuffel permisiunea de a se retrage, ştia că nu va mai dura mult până când avea să primească un semn de la cei doi principali „gropari ai armatei germane". Aflând ce se întâmplase, feldmareşalul Keitel i-a telefonat lui Heinrici pe 29 aprilie, acuzându-l de „nesupunere şi laşitate, incompatibile cu meseria de militar". Keitel l-a informat că, din acel moment, era eliberat de la comandă. Mareşalul a încercat să-l numească pe generalul Manteuffel în locul lui Heinrici, dar acesta a refuzat. Generalul Jodl a sunat şi el nu mult după aceea. În stilul său distant, l-a acuzat şi el pe Heinrici de laşitate, conducere slabă şi incompetenţă. Heinrici a primit ordin să se prezinte la noul sediu OKW. Temându-se că va fi executat sau obligat să se sinucidă, la fel ca Rommel, aghiotanţii săi l-au implorat să-şi amâne călătoria. Heinrici le-a urmat sfatul şi sfârşitul războiului i-a salvat viaţa.

CAPITOLUL 23

Nesocotirea testamentului

În timpul retragerii spre centrul Berlinului, echipele de execuţie SS şi-au făcut munca de călăi cu şi mai mare grabă, cu şi mai mult fanatism. În jurul Kurfürstendamm, echipele SS au intrat în casele care arboraseră steaguri albe şi au împuşcat toţi bărbaţii care le-au ieşit în cale. Îngrozit de iminenţa colapsului, Goebbels a comparat aceste semne de predare cu „bacilul ciumei". Totuşi, generalul Mummert, comandantul Diviziei de tancuri *Müncheberg,* a ordonat echipelor SS şi Feldgendarmerie să părăsească sectorul lui din jurul Anhalter Bahnhof şi Potsdamerplatz. Generalul a ameninţat că va împuşca pe loc orice echipă de execuţie.

Pentru cei implicaţi în lupte, condiţiile deveneau din ce în ce mai proaste. Trupele germane reuşeau arareori să ajungă în preajma

vreunei pompe de apă. Erau nevoiţi să-şi potolească setea, sporită de praf şi fum, cu apă din canale. De asemenea, se semnalau tot mai multe cazuri de cădere nervoasă, ca rezultat al epuizării şi al tirului constant de artilerie. Numărul răniţilor din buncărul Gării Anhalter era atât de mare, încât fetele tinere improvizaseră un drapel al Crucii Roşii, folosind cearşafuri şi ruj de buze. Era un efort inutil. Chiar dacă observatorii artileriei sovietice ar fi zărit simbolul Crucii Roşii prin fum şi prin praful de moloz, tot nu şi-ar fi schimbat direcţia focului. Un buncăr era un buncăr. Faptul că în el se găseau civili era lipsit de importanţă. Cu toate acestea, numărul celor aflaţi înăuntru a scăzut rapid, întrucât în noaptea de 27 aprilie femeile şi copiii au fugit de-a lungul tunelelor U-Bahn şi S-Bahn. Trupele Armatei 5 şoc şi ale Armatei 8 gardă băteau literalmente la uşă.

Armata 5 şoc, avansând dinspre est pe malul nordic al Canalului Landwehr, silise rămăşiţele diviziilor *Nordland* şi *Müncheberg* să se retragă din Belle-Allianceplatz, după care şi-a continuat înaintarea spre Anhalter Bahnhof. Divizia 61 puşcaşi a Armatei 28 ajunsese aici dintr-o altă direcţie. Armata 5 şoc descoperise că flancul stâng al ariergărzii sale era atacat dinspre sud, peste canal, de Armata 8 gardă. Comandantul Diviziei 301 puşcaşi, colonelul Antonov, l-a chemat imediat pe comandantul de corp, generalul Rosli. Amândoi au plecat în grabă cu un jeep. „Rosli, de regulă foarte calm, părea neliniştit”, scria Antonov. „A cântărit situaţia şi a spus: «Cum naiba să-i ducem înapoi peste Canalul Landwehr? Ai grijă ca ordinul dumitale de luptă să nu se suprapună cu cel al Armatei gardă. Continuă să înaintezi de-a lungul Wilhelmstrasse şi Saarlandstrasse. Ia cu asalt sediul Gestapo, Ministerul Forţelor Aeriene şi Cancelaria Reich-ului.»” Antonov n-a mai zăbovit, dar la Cartierul General al lui Jukov a fost nevoie de aproape treizeci de ore pentru a rezolva confuzia şi pentru a stabili noi limite între armate. Curând, majoritatea trupelor lui Konev erau retrase din Berlin – „ca un cui”, cum au comentat oamenii, vădit supăraţi că erau lipsiţi de răsplata aşteptată – şi îndreptate către Praga.

Tot pe 28 aprilie, trupele Armatei 3 şoc, care înaintau dinspre cartierele din nord, au ajuns în apropiere de coloana Siegessäule din Tiergarten. Soldaţii Armatei Roşii au poreclit-o „Lungana”, din pricina statuii din vârf, o reprezentare a Victoriei înaripate. Apărarea germană era acum redusă la o fâşie de mai puţin de cinci kilometri lăţime şi cincisprezece kilometri lungime. Ea se întindea de la Alexanderplatz la est până la Charlottenburg şi Reichssportsfeld în vest, unde detaşamentele Hitlerjugend ale lui Artur Axmann apărau cu disperare podurile de peste Havel. Comandantul de artilerie al lui Weidling, colonelul Wöhlermann, a privit cu groază în jur de pe platforma de tunuri situată în vârful marelui turn antiaerian din beton din Grădina

Zoologică. „Cât cuprindeai cu privirea, marele oraş era în flăcări sau ardea mocnit, învăluit de fum, o privelişte care te cutremura la nesfârşit.” Totuşi, generalul Krebs continua să încurajeze credinţa lui Hitler că armata lui Wenck era pe cale să sosească dinspre sud-vest.

Pentru a ţine activă rezistenţa, Bormann, la fel ca Goebbels şi Ribbentrop, a răspândit zvonul fals despre un acord cu Aliaţii occidentali. „Rezistaţi, luptaţi cu disperare”, le-a ordonat el Gauleiterilor în dimineaţa de 26 aprilie. „Nu renunţăm. Nu ne predăm. Se pare că se întâmplă ceva în politica de dincolo de graniţele noastre. Heil Hitler! Reichsleiter Bormann.” Minciuna a fost curând întărită de reacţia lui Hitler şi a lui Goebbels la tentativele lui Himmler de a negocia cu puterile occidentale o reală încetare a focului.

Truman şi Churchill informaseră imediat Kremlinul de încercarea lui Himmler de a-l aborda pe contele Bernadotte. „Consider că răspunsul care sugeraţi să-i fie dat lui Himmler […] absolut corect”, i-a răspuns Stalin lui Truman, pe 26 aprilie. Nimeni din buncăr nu avea nici cea mai mică idee despre ce se întâmplă, dar în mintea lui Bormann încolţise deja o bănuială generală de trădare. În noaptea de vineri, 27 aprilie, Bormann scria în jurnalul său: „Himmler şi Jodl opresc diviziile pe care le aruncăm în luptă. *Noi* vom lupta şi vom muri alături de Führer-ul nostru, căruia îi vom rămâne devotaţi până în mormânt. Mulţi au de gând să acţioneze în baza unor «raţiuni *înalte*». Aceştia îşi sacrifică Führer-ul. Pfui! Ce porci! Şi-au pierdut onoarea. Cancelaria Reich-ului devine o ruină. Lumea întreagă atârnă de un fir de păr. Aliaţii ne cer să ne predăm necondiţionat. Asta ar însemna trădarea patriei-mamă. Fegelein s-a înjosit. A încercat să fugă din Berlin în haine civile”. Bormann se delimitase imediat de camaradul său.

Hitler a remarcat brusc absenţa lui Hermann Fegelein în prima parte a după-amiezii, la şedinţa de analiză a situaţiei. Bormann aflase, probabil din schimbul de lăudăroşenii de la saună, de apartamentul lui Fegelein din Charlottenburg, pe care acesta îl folosea pentru aventuri galante. Un grup de bodyguarzi Gestapo ai lui Hitler au fost trimişi să-l aducă înapoi. L-au găsit pe Fegelein, se pare beat, împreună cu amanta sa. Avea bagajele pregătite de plecare, cu bani, bijuterii şi paşapoarte false. Fegelein a insistat să sune la buncăr şi a cerut să discute cu cumnata lui, dar Eva Braun, şocată că şi Fegelein încercase să-l abandoneze pe iubitul ei Führer, a refuzat să intervină. Nu l-a crezut când a pretins că singurul motiv al fugii era să fie împreună cu Gretl, care aştepta să nască. Fegelein a fost arestat şi adus înapoi sub pază strictă. A fost ţinut într-o cameră încuiată din subsolul Cancelariei Reich-ului.

Pe 28 aprilie, pe la mijlocul după-amiezii, Hitler a fost informat despre o ştire transmisă de Radio Stockholm, conform căreia Himmler

luase legătura cu Aliaţii. Ideea că *der treue Heinrich* ar fi fost în stare să angajeze o negociere părea ridicolă, însă Hitler începuse să suspecteze SS, după eşecul lui Steiner de a elibera Berlinul. Hitler l-a sunat pe Dönitz, care a vorbit cu Himmler. Reichsführer-ul SS a negat cu vehemenţă. Dar în aceeaşi seară, Lorenz, ataşatul de presă al lui Hitler, a sosit cu o copie a confirmării ştirii transmise de Reuters. Toate bănuielile şi resentimentele lui Hitler s-au materializat într-o criză de furie. Führer-ul s-a albit la faţă din cauza şocului şi a mâniei. Fegelein a fost anchetat, după toate probabilităţile de Gruppenführer-ul Müller, şeful Gestapo-ului. El a recunoscut că era la curent cu faptul că Himmler luase legătura cu Bernadotte. Freytag von Loringhoven a văzut cum Fegelein urca scările escortat de ofiţeri SS. Toate însemnele de grad, Crucea Cavalerilor şi altele, îi fuseseră smulse de pe uniformă. Îngâmfarea lui Fegelein dispăruse. A fost executat în grădina Cancelariei Reich-ului. Hitler era acum convins că SS complotase intens împotriva lui, la fel ca şi armata, cu un an înainte.

Hitler s-a dus direct în acea încăpere a buncărului în care recent avansatului mareşal cavaler von Greim i se îngrijea piciorul rănit. I-a ordonat să părăsească Berlinul la bordul unui avion, ca să organizeze atacuri ale Luftwaffe asupra tancurilor sovietice care ajunseseră la Potsdamerplatz şi să se asigure că Himmler nu va scăpa nepedepsit „Un trădător nu va deveni niciodată succesorul meu ca Führer", i-a strigat el lui Greim. „Trebuie să mergi şi să te asiguri că asta nu se va întâmpla!" Nu era nici o clipă de pierdut. Hanna Reitsch a fost chemată să-l ajute pe Greim să urce scara de beton, sprijinindu-se în cârje. Un vehicul blindat îi aştepta ca să-i transporte la un avion de antrenament Arado 96, chemat în mod special şi care acum era gata să decoleze de lângă Poarta Brandenburg. Soldaţii sovietici ai Armatei 3 şoc care tocmai intraseră în Tiergarten au privit uluiţi avionul care decola sub ochii lor. Revenindu-şi din surpriză şi recăpătându-şi reflexele militare, s-au temut că Hitler le scăpase. Dar tirul tardiv al artileriei antiaeriene şi rafalele de mitralieră nu şi-au atins ţintă. Ritter von Greim şi Hanna Reitsch au reuşit să scape.

Dar acea noapte *mouvementé* din buncărul Führer-ului încă nu se încheiase. Ea mai rezerva o surpriză. Adolf Hitler a ţinut s-o ia în căsătorie pe cumnata celui pe care tocmai îl executase. Goebbels îl adusese în salonul privat al lui Hitler pe un anume Herr Walter Wagner, înalt funcţionar al Gau din Berlin, care avea autoritatea de a încheia o căsătorie civilă. Luat prin surprindere şi copleşit de responsabilităţile sale, Wagner venise direct din gardă, îmbrăcat în uniforma cafenie a Partidului Nazist şi cu banderola Volkssturm. Hitler purta tunica lui de zi cu zi. Eva Braun era îmbrăcată într-o rochie lungă şi neagră din tafta şi mătase, pentru care Führer-ul o complimentase deseori. Culoarea era potrivită pentru acea ocazie.

Wagner, foarte emoţionat, i-a întrebat apoi pe Führer şi pe Fräulein Braun dacă erau de origine pur ariană şi dacă aveau boli ereditare. Ceremonia nu a durat mai mult de câteva minute, fiind adoptată formula pentru timp de război a unor simple declaraţii. Apoi mirii au semnat în registru, avându-i drept martori pe Goebbels şi Bormann. Eva Braun a dat să-şi scrie numele de fată, dar s-a oprit, a şters litera „B" şi s-a corectat semnând „*Eva Hitler, geb[orene] Braun*". Hitler a semnat aproape ilizibil, pentru că mâna îi tremura foarte tare.

Mirii au ieşit în coridorul care ţinea loc şi de sală de conferinţe a buncărului. Au fost felicitaţi de generali şi secretare. Apoi s-au retras în salonaş pentru un mic dejun festiv, cu şampanie, în cinstea noii Frau Hitler, cum a insistat ea să fie numită de atunci încolo de servitori. În cele din urmă, fusese răsplătită pentru credinţa ei într-o lume a trădării. Mai târziu li s-au alăturat Bormann, Goebbels şi soţia lui, Magda, precum şi cele două secretare care mai rămăseseră, Gerda Christian şi Traudl Junge. Hitler a luat-o pe Traudl Junge în altă cameră, unde i-a dictat testamentul lui politic şi pe cel personal. Ea s-a aşezat, emoţionată şi neliniştită, aşteptându-se să audă, în sfârşit, o explicaţie profundă referitoare la adevăratul scop al marelui sacrificiu. În schimb, a fost martora unui şuvoi de clişee politice, aluzii şi învinuiri. Hitler nu dorise niciodată război. Fusese nevoit să-l pornească, din pricina intereselor evreilor din toată lumea. „În pofida tuturor obstacolelor", susţinea el, războiul „va intra cândva în istorie ca cea mai glorioasă şi mai eroică manifestare a voinţei de a trăi a unui popor."

Marele amiral Dönitz, şeful Kriegsmarine, a fost numit preşedinte al Reich-ului. Armata, Luftwaffe şi SS fie dăduseră greş, fie îl trădaseră. Credinciosul Dönitz – Hitlerjunge Quex – câştigase în faţa tuturor complotiştilor. Totuşi, Goebbels a fost numit cancelar al Reich-ului, în timp ce „cel mai fidel camarad de partid al meu, Martin Bormann", a devenit cancelar al partidului, precum şi executor al testamentului personal. Era limpede că Hitler voia să-şi continue şi de dincolo de moarte politica de dezbinare şi cucerire, fie şi cu cea mai spectrală administraţie existentă vreodată. Poate că cea mai bizară numire a fost a Gauleiter-ului Karl Hanke în locul lui Himmler, ca Reichsführer SS. Hanke, amantul Magdei Goebbels înainte de război, era încă încolţit la Breslau, unde punea în aplicare varianta provincială a sinuciderii impuse unui întreg oraş. Între timp, şi Goebbels şi-a redactat testamentul. Considera de datoria lui – „în nebunia trădării care-l înconjoară pe Führer, în aceste extrem de critice momente ale războiului" – să refuze ordinul lui Hitler de a părăsi Berlinul şi să „rămână necondiţionat alături de el, până la moarte". Una dintre copiile testamentului lui Hitler a fost trimisă printr-un ofiţer de încredere feldmareşalului Schörner, noul

comandant suprem al armatei. Scrisoarea explicativă de la generalul Burgdorf confirma că „ştirile cutremurătoare despre trădarea lui Himmler” îi dăduseră lui Hitler lovitura de graţie.

În timp ce petrecerea de nuntă se desfăşura relativ liniştit în adâncurile buncărului, afară situaţia era mult mai dramatică. Pe 29 aprilie, pe la ora 4.00, când Traudl Junge a fost, în sfârşit, lăsată să plece din camera în care bătuse la maşină testamentele şi când Führer-ul şi Frau Hitler s-au retras, aceasta a urcat la etaj să găsească ceva de mâncare pentru copiii familiei Goebbels. Scenele pe care le-a văzut şi care se petreceau nu departe de spitalul de campanie subteran din Cancelaria Reich-ului, unde zăceau răniţii, au şocat-o profund. „O fervoare erotică părea să fi pus stăpânire pe toţi. Peste tot, chiar şi pe scaunul dentistului, am văzut trupuri îmbrăţişate lasciv. Femeile lăsaseră la o parte orice decenţă şi-şi expuneau fără jenă părţile ruşinoase.” Ofiţerii SS, care scormoniseră pivniţe şi străzi în căutare de dezertori pe care să-i spânzure, ademeniseră fete înfometate şi slabe de înger în Cancelaria Reich-ului, promiţându-le petreceri şi provizii inepuizabile de mâncare şi şampanie. Era apocalipsa corupţiei totalitare, cu submarinul de beton al lumii subterane a Cancelariei Reich-ului ca un decor de teatru existenţialist pentru infern.

Pentru berlinezii de rând, realitatea devenea tot mai cumplită de la o oră la alta. Pe 28 aprilie, trupele sovietice au ajuns pe strada unei femei anonime, care a consemnat în jurnalul ei: „Mi-am amintit de senzaţia pe care o aveam ca şcolăriţă înainte de examenul de matematică – agitaţie, nelinişte şi dorinţa aprigă ca totul să se termine odată”. De la o fereastră de la etaj, oamenii au privit o coloană de aprovizionare sovietică, formată din căruţe trase de cai, cu mânji care-şi ţineau boturile lipite de mamele lor. Strada mirosea deja a balegă de cal. În garajul de peste drum, a fost improvizată o bucătărie de campanie. Nu se vedea nici urmă de civil german. „Ivan”-ii învăţau să meargă cu bicicletele pe care le găsiseră. Priveliştea a liniştit-o. Păreau nişte copii mari.

Când a îndrăznit să iasă în stradă, una dintre primele întrebări care i s-au pus a fost: „Ai un soţ?” Ea vorbea puţin ruseşte şi a fost în stare să facă faţă „glumelor lor grosolane”. Apoi a observat cum schimbau priviri între ei şi i-a fost teamă. Când s-a înapoiat în subsol, un soldat duhnind a băutură a venit după ea. Celelalte femei aflate acolo au încremenit când l-au văzut clătinându-se pe picioare şi punându-le lanterna în ochi. Soldatul a continuat să le cerceteze de aproape şi femeia, sub pretextul de a-i arăta drumul, a reuşit să fugă din adăpost şi să iasă în strada scăldată în soare. Au venit alţi soldaţi, care i-au lăsat fără ceasuri pe civilii din subsol, dar nu i-au agresat. Totuşi, seara, după ce au mâncat şi au băut, sovieticii şi-au început

vânătoarea. Femeia care a povestit cele mai de sus a fost încolţită în întuneric de trei soldaţi, care au încercat s-o violeze în grup. Când al doilea s-a năpustit asupra ei, au apărut alţi trei soldaţi, printre care şi o femeie, dar aceştia n-au făcut decât să râdă.

Ajungând într-un târziu în camera ei, femeia şi-a îngrămădit toată mobila în dreptul uşii şi s-a dus la culcare. Ca şi în cazul majorităţii femeilor violate în această perioadă, şi pentru ea lipsa apei de spălat înrăutăţea şi mai mult lucrurile. Abia se urcase în pat, când baricada a fost dată deoparte. A intrat un grup de soldaţi care au început să mănânce şi să bea în bucătăria ei. Un uriaş pe nume Petka a surprins-o când încerca să fugă din apartament. Femeia l-a implorat să nu-i lase şi pe ceilalţi s-o violeze şi el a acceptat. A doua zi dis-de-dimineaţă, rusul s-a trezit când pe stradă se făcea apelul. A anunţat-o că trebuia să plece la datorie şi aproape că i-a frânt degetele strângându-i mâna în semn de rămas-bun, asigurând-o că se va întoarce în aceeaşi seară, la ora 19.

Multe alte femei au „cedat" unui singur soldat în speranţa de a scăpa de violul în grup. Magda Wieland, o actriţă în vârstă de douăzeci şi patru de ani, a considerat sosirea trupelor ruseşti în Giesebrechtstrasse, puţin mai departe de Kurfürstendamm, drept „cel mai înfricoşător moment al întregului război". Când ruşii au năvălit în casă, actriţa s-a ascuns într-un dulap uriaş din lemn de mahon sculptat. Un soldat foarte tânăr din Asia Centrală a tras-o afară. Era atât de excitat la vederea unei fete blonde şi frumoase, încât a ejaculat prematur. Folosind limbajul semnelor, fata s-a oferit să fie prietena lui, cu condiţia ca el s-o apere de ceilalţi soldaţi ruşi. Tânărul era vădit încântat de perspectiva de a avea o prietenă blondă şi a ieşit să se laude la camarazii lui, timp în care a intrat un alt soldat, care a violat-o cu brutalitate.

În subsol, Ellen Goetz, o prietenă evreică a Magdei, care se adăpostise acolo după ce evadase din închisoarea Lehrterstrasse în urma unui bombardament greu, a fost şi ea târâtă afară şi violată. Când alţi germani au încercat să le explice ruşilor că femeia era evreică şi că fusese persecutată, li s-a replicat scurt: *Frau ist Frau.* Ofiţerii ruşi au sosit mai târziu. Ei s-au comportat foarte corect, dar nu au făcut nimic ca să-şi stăpânească oamenii.

Giesebrechtstrasse adăpostea o parte extrem de diversă a vieţii berlineze. Hans Gensecke, un renumit jurnalist care, pentru că ascunsese evrei, fusese pedepsit să scoată cadavre din subsolurile bombardate, locuia şi el tot la nr.10. Tot în acelaşi bloc, la etajul trei, stătea amanta lui Kaltenbrunner, care-l primea pe general în apartamentul ei cu uşi aurite, tapiserii şi mobilier tapiţat cu mătase, toate jefuite fără îndoială de prin zonele ocupate ale Europei. Alături, apartamentul cu numărul 11 era bine cunoscutul „Salon Kitty",

bordelul nazist pentru *Prominenten*. Acest loc, în care activau şaisprezece prostituate, fusese preluat la începutul războiului de Heydrich şi Schellenberg. El era administrat de Direcţia Informaţii a SS şi avea drept scop spionarea înalţilor demnitari, a ofiţerilor Wehrmacht şi a ambasadorilor străini, apoi şantajarea acestora. Toate camerele erau înţesate cu microfoane şi, curând după ocuparea Berlinului, se pare că NKVD-ul a studiat cu mare interes tehnologia utilizată acolo. În apartamentul de alături, la capătul coridorului, locuise generalul-colonel Paul von Hase, până la arestarea şi executarea lui după complotul din iulie.

Cu Hitlerjugend şi SS care deschideau focul asupra oricărei case care arbora un steag alb, civilii se găseau sub presiunea intoleranţei ambelor părţi combatante. Mormanele de moloz rămase din clădirile de odinioară răspândeau duhoarea cadavrelor în descompunere, iar dinspre scheletele înnegrite ale caselor distruse de incendii venea miros de carne arsă. Dar atitudinea trupelor sovietice nu era determinată de aceste scene îngrozitoare, ci de cei trei ani de propagandă. Ruşii vedeau Berlinul ca pe „un oraş cenuşiu, înfricoşător, sumbru şi mizantrop, o capitală de bandiţi”.

Nici comuniştii germani nu au scăpat de prigoană. La Wedding, citadelă comunistă până în 1933, activişti din Jülicherstrasse s-au dus să-i felicite pe ofiţerii sovietici aflaţi la comanda unităţii care primise misiunea de a ocupa cartierul lor. Ei şi-au prezentat carnetele de partid, pe care le ţinuseră ascunse în cei doisprezece ani de ilegalitate. S-au oferit să-şi trimită nevestele şi fiicele ca să ajute la gătit şi la spălat, dar, din spusele unui prizonier de război francez, ofiţerii din unitate au violat femeile „chiar în aceeaşi seară”.

În timp ce ocupanţii buncărului în care se afla Führer-ul erau preocupaţi de tancurile T-34 şi Stalin care înaintau dinspre Potsdamerplatz pe Wilhelmstrasse, atenţia ruşilor se îndrepta spre partea nordică a centrului capitalei Reich-ului. Armata 3 şoc a decis să avanseze prin Moabit, imediat la nord-est de Spree, aliniindu-se pentru atacul asupra Reichstag-ului.

Comandantul Diviziei 150 puşcaşi, generalul Şatilov, credea că apărarea Închisorii Moabit era condusă de însuşi Goebbels şi că avea şansa de a-l prinde viu. El descria Închisoarea Moabit ca fiind o clădire „care privea cu răutate către noi, cu ferestrele ei înguste”. (Este uimitor cum ruşii vedeau răul şi în clădirile Berlinului, ca şi în copacii din Germania, încă de la trecerea frontierei.) Închisoarea nu părea o ţintă prea uşoară pentru un asalt. Ruşii au pregătit un tun de mare calibru, dar dinspre închisoare s-a răspuns cu un tir sălbatic. Primul tunar a fost rănit, apoi al doilea, ruşii reuşind, până la urmă, să facă o

spărtură în zid.

Grupuri de asalt s-au năpustit pe cealaltă parte a străzii şi au pătruns în curte. Odată ajunşi acolo, garnizoana germană s-a predat imediat. Genistii, care descoperiseră mine la intrare, au verificat dacă mai existau şi alte explozive. Comandantul lor îşi aminteşte ecoul greu, metalic, al paşilor care urcau în fugă treptele de fier. Fiecare german care se preda cu mâinile ridicate era cercetat cu atenţie, chiar şi cei în uniformă de soldat, ca nu cumva Goebbels să se fi ascuns printre ei. Uşile celulelor au fost date de perete, prizonierii eliberaţi ieşind ferindu-şi ochii de lumină.

Cucerirea altor obiective s-a soldat cu pierderi mult mai mari în acest oraş, pe ale cărui străzi plutea fumul focului de artilerie tras la întâmplare. „Ce scump plătim pentru fiecare pas către victorie", remarca redactorul ziarului militar *Voin Rodini* cu ocazia unei deplasări în teatrul de război. Câteva secunde mai târziu, a fost ucis de explozia unui obuz. Moartea survenită atât de aproape de sfârşitul unui război atât de lung şi de sălbatic era de două ori mai cumplită. Mulţi au fost impresionaţi de uciderea lui Mihail Şmonin, un tânăr comandant de pluton, admirat de toţi. „După mine!", i-a strigat el sergentului, alergând în direcţia unei clădiri. Nici nu a apucat să tragă trei focuri când un obuz greu, aproape cu siguranţă sovietic, a lovit zidul din faţa lui. Zidul casei s-a prăbuşit şi tânărul locotenent „cu obraji rozalii, piele deschisă la culoare şi ochi mari şi senini" a fost îngropat sub dărâmături.

Chiar dacă Armata Roşie „ar fi învăţat rapid la ce să se aştepte" în luptele de stradă şi din casele Berlinului, cu „aruncătoare de rachete în apropierea baricadelor" şi „pietre şi clădiri de beton transformate în cazemate", militarii se bazau din ce în ce mai mult pe mortierele grele de 152 şi 203 mm, cu care trăgeau la mică distanţă, în teren deschis. Abia după aceea echipele de asalt porneau la atac. Singurele locuri în care sovieticii evitau pe cât posibil să dea lupte erau tunelurile şi subsolurile metroului, în număr de peste 1 000 în zona Berlinului. Erau foarte prudenţi când pătrundeau în adăposturi antiaeriene civile, convinşi că acolo se ascundeau soldaţi germani pregătiţi să-i ia prin surprindere sau să-i atace pe la spate. Drept urmare, sigilau practic toate adăposturile pe care le cercetau. Civilii care ieşeau la suprafaţă riscau să fie împuşcaţi. Există relatări, în mare parte produse de paranoia germanilor, că în subsolurile metroului fuseseră aduse tancuri T-34 pentru a ajunge astfel în spatele liniilor lor. Singurul caz real când un tanc a pătruns în subteran pare să fi fost acela al unui nefericit tanchist de pe un T-34, care, nevăzând intrarea spre staţia Alexanderplatz U-Bahn, a luat-o în jos pe scări. Relatările despre artileria uşoară coborâtă în staţiile de metrou treaptă cu treaptă şi apoi trasă manual pe şine au la bază mai degrabă zvonurile decât

realitatea.

De la Închisoarea Moabit până la Podul Moltke peste Spree erau numai opt sute de metri de-a lungul Alt Moabit. La alţi şase sute de metri dincolo de pod se înălţa clădirea Reichstag-ului, care devenea din când în când vizibilă, când fumul se mai risipea. Pentru Diviziile 150 şi 171 puşcaşi părea foarte aproape, dar ruşii nu-şi făceau iluzii în privinţa pericolelor care-i pândeau pe drumul până acolo. Ştiau că mulţi dintre ei vor muri înainte să poată ridica drapelele roşii pe clădirea considerată de Stalin simbolul Berlinului. Ca să-l mulţumească pe tovarăşul Stalin, comandanţii voiau ca Reichstag-ul să fie capturat la timp pentru ca victoria să poată fi anunţată pe 1 mai, cu ocazia festivităţilor de la Moscova.

Înaintarea către Podul Moltke a început în după-amiaza zilei de 28 aprilie. Batalioanele de avangardă ale celor două divizii au pornit de pe aceeaşi linie, fapt care scoate în evidenţă şi mai mult ideea de competiţie. Podul din faţa lor avea baricade la ambele capete. Era minat, protejat cu sârmă ghimpată şi apărat cu tir de mitralieră şi artilerie de pe ambele flancuri. Cu puţin înainte de ora 18, s-a auzit o detunătură asurzitoare: nemţii aruncaseră în aer Podul Moltke. Când fumul şi praful s-au mai risipit, s-a putut vedea că operaţiunea nu reuşise decât parţial. Podul se frânsese, dar cu siguranţă putea fi trecut de infanterie.

Căpitanul Neustroev, comandant de batalion, a ordonat sergentului Piatniţki să-şi ducă plutonul peste pod, într-un atac de probă. Piatniţki şi oamenii lui au dat năvală în terenul deschis din faţa podului şi au reuşit să se ascundă chiar în spatele baricadei germane. Apoi Neustroev a cerut sprijinul artileriei în vederea traversării. Se pare că le-a luat ceva timp ofiţerilor de observaţie ai artileriei până să apară şi să-şi organizeze bateriile, artileria începând pregătirile la apusul soarelui. Bombardamentul greu la mică distanţă a distrus poziţiile de tragere ale nemţilor, apoi primele plutoane de infanterie s-au repezit peste pod, începând lupta pentru cucerirea marilor clădiri de pe Kronprinzenufer şi Moltkestrasse. Până la miezul nopţii, chiar când Hitler se căsătorea cu Eva Braun, ruşii au reuşit să prindă un solid cap de pod. Până dimineaţa, grosul Diviziilor 150 şi 171 puşcaşi au traversat Spree.

Divizia 150 puşcaşi a atacat Ministerul de Interne, pe partea sudică a Moltkestrasse. Clădirea masivă a devenit imediat cunoscută sub denumirea de „Casa lui Himmler”. Cu uşile şi ferestrele blocate pentru a-i ascunde pe apărători, clădirea s-a dovedit o fortăreaţă greu de cucerit. Neputând aduce baterii de tunuri şi lansatoare de rachete, geniştii au improvizat lansatoare individuale de katiuşe pe şine de cale ferată. Totuşi, în dimineaţa zilei de 29 aprilie, principalele arme în

această luptă de aproape au fost grenadele şi pistoalele-mitralieră.

Chiar dacă se temeau să nu fie ucişi în aceste ultime zile ale războiului, soldaţii sovietici voiau să-i impresioneze pe cei de acasă. În calitate de cuceritori ai Berlinului, ei se considerau viitoarea elită a Uniunii Sovietice postbelice. „Salutări de pe front", scria în ziua aceea Vladimir Borisovici Pereverzev. „Dragii şi scumpii mei. Până acum am scăpat cu viaţă şi sunt bine sănătos, atâta doar că sunt uşor ameţit de băutură cam tot timpul. Dar e un lucru necesar, ca să ne păstrăm curajul. O porţie rezonabilă de coniac de trei stele nu are cum să ne facă rău. Bineînţeles, chiar noi îi pedepsim pe cei care nu-şi cunosc măsura [la băutură]. Acum strângem cercul în jurul centrului oraşului. Sunt la numai cinci sute de metri de Reichstag. Am traversat deja Spree şi, peste câteva zile, s-a zis cu Fritz şi Hans. Ei încă mai scriu pe ziduri *Berlin bleibt deutsch*, dar noi spunem *Alles deutsch kaputt*. Şi se va dovedi că lucrurile vor fi aşa cum zicem noi. Am vrut să vă trimit o fotografie cu mine, dar nu am unde s-o developez. Păcat, pentru că fotografia e foarte interesantă: cu un pistol-mitralieră pe umăr, un Mauser la brâu şi grenade la şold. Am cu ce-i lovi pe nemţi. Ca să n-o mai lungesc, mâine vom fi la Reichstag. Nu vă pot trimite pachete [i.e. bunuri prădate]. N-am timp. Noi, unităţile din avangardă, avem alte lucruri de făcut. Mi-aţi scris că o parte din tavanul bucătăriei s-a prăbuşit, dar asta nu-i nimic! Peste noi s-a prăbuşit o clădire de şase etaje şi a trebuit să săpăm ca să ne scoatem camarazii afară. Aşa trăim aici şi aşa îi batem pe nemţi. Cam atâta despre mine." Pereverzev a fost grav rănit curând după ce a încheiat scrisoarea. A murit chiar în ziua în care a fost anunţată victoria.

„Duminică, 29 aprilie", scria Martin Bormann în jurnalul său. „A doua zi care a început printr-un uragan de foc. În noaptea de 28 spre 29 aprilie, presa străină a scris despre oferta de capitulare a lui Himmler. Căsătoria lui Hitler cu Eva Braun. Führer-ul şi-a dictat testamentul personal şi politic. Trădătorii Jodl, Himmler şi generalii ne-au dat pe mâna bolşevicilor. Un nou uragan de foc. Din informaţiile primite despre inamic, americanii au intrat în München."

Deşi optimismul şi pesimismul său alternau, Hitler a înţeles într-un târziu că totul era pierdut. Legăturile sale radiotelefonice secrete fuseseră practic întrerupte când ultimul balon care înălţa antena deasupra buncărului fusese doborât. Ca urmare, în acea zi, posturile de ascultare ale Armatei Roşii au interceptat semnale obişnuite. Bormann şi Krebs au semnat împreună un mesaj către toţi comandanţii: „Führer-ul se aşteaptă la loialitate necondiţionată de la Schörner, Wenck şi alţii. De asemenea, el se aşteaptă ca Schörner şi Wenck să-l salveze pe el şi să salveze Berlinul". Feldmareşalul Schörner a răspuns că „ariergarda era complet dezorganizată.

Populaţia civilă îngreunează operaţiunile”. În cele din urmă, Wenck spunea clar că nimeni nu trebuia să se aştepte la minuni din partea Armatei 12: „Trupele au suferit pierderi grele şi ne lipsesc în bună măsură armele”.

Cei aflaţi în buncărul Führer-ului, chiar şi cei mai devotaţi acestuia, au înţeles, în sfârşit, că pe măsură ce Hitler îşi amâna sinuciderea aveau să moară tot mai mulţi oameni. După catastrofele cauzate de Himmler şi Göring, nimeni nu se putea gândi la o încetare a focului câtă vreme Führer-ul era încă în viaţă. Problema era că, dacă Hitler avea să-şi amâne sinuciderea până când ruşii aveau să ajungă la poarta Cancelariei Reich-ului, nimeni nu avea şanse să mai scape cu viaţă.

Freytag von Loringhoven nu voia să moară într-un asemenea loc şi nici într-o asemenea companie. După plecarea celor trei mesageri purtând copii ale ultimului testament al lui Hitler, lui Loringhoven i-a venit ideea că, din moment ce legăturile telefonice erau întrerupte, el şi Boldt puteau cere permisiunea de a se duce la trupele din afara oraşului. „Herr General”, i s-a adresat el lui Krebs, „nu vreau să mor aici, ca un şobolan, vreau să mă întorc pe front, unde se luptă.” La început, Krebs a ezitat. Apoi a vorbit cu generalul Burgdorf. Acesta a spus că toţi aghiotanţii rămaşi trebuiau lăsaţi să plece. Adjunctul său, locotenent-colonelul Weiss, trebuia să plece împreună cu Freytag von Loringhoven şi căpitanul Boldt.

După şedinţa de analiză a situaţiei de la prânz, cei doi l-au abordat pe Hitler pentru a-i cere permisiunea. „Cum vreţi să ieşiţi din Berlin?”, i-a întrebat Führer-ul. Freytag von Loringhoven i-a explicat ce rută alesese: odată ieşiţi din subsolurile Cancelariei Reich-ului, ar fi traversat Berlinul până la Havel, unde ar fi încercat să găsească o barcă. Hitler s-a entuziasmat. „Să faceţi rost de o barcă cu motor electric care nu face nici un zgomot şi veţi putea trece de liniile ruseşti.” Temându-se că Führer-ul va dezvolta o obsesie pentru acest detaliu, Freytag von Loringhoven a acceptat că era cea mai bună metodă, dar a adăugat că, la nevoie, ar putea fi siliţi să utilizeze alt tip de ambarcaţiune. Simţindu-se brusc obosit, Hitler le-a strâns mâna şi le-a spus că puteau pleca.

După cum ştia foarte bine Divizia *Nordland*, ruşii ajunseseră deja foarte aproape de Cancelaria Reich-ului. Cu o zi înainte, trei tancuri T-34 porniseră pe Wilhelmstrasse, până la staţia de metrou, unde intraseră în ambuscada pregătită de militarii SS francezi înarmaţi cu aruncătoare de rachete.

Divizia 301 puşcaşi a colonelului Antonov a început adevăratul atac în zorii zilei de 29 aprilie, nu mult după ce proaspeţii miri din buncărul Führer-ului se retrăseseră în apartamentul lor. Două dintre

regimentele de puşcaşi au atacat sediul Gestapo de pe Prinz-Albrechtstrasse, o clădire grav avariată în cursul raidului aerian din 3 februarie. Printr-o tactică de acum cunoscută, mortierele grele de 203 mm au fost scoase în faţă pentru a deschide o breşă de la mică distanţă. Două batalioane au năvălit în clădire şi au înălţat drapelul roşu, dar relatările sovieticilor nu dezvăluie faptul că, după lupte crâncene şi pierderi grele, au fost siliţi să se retragă în aceeaşi seară, în faţa unui contraatac feroce al trupelor SS. Ruşii nu aveau idee dacă înăuntru mai existau prizonieri ai Gestapo rămaşi în viaţă. Mai erau şapte prizonieri, care fuseseră cruţaţi în mod excepţional, după oribilul masacru din noaptea de 23 aprilie.

Divizia *Nordland*, aflată acum sub comanda lui Mohnke de la Cancelaria Reich-ului, era „alimentată de sus" cu mesaje încurajatoare despre înaintarea armatei lui Wenck şi despre negocieri cu Aliaţii occidentali. Singurele întăriri primite de Krukenberg au fost o sută de funcţionari din poliţie, toţi vârstnici. Oamenii lui erau prea istoviţi ca să le mai pese de mesajele sosite de la Cancelaria Reich-ului. Erau prea istoviţi chiar şi să vorbească. Aveau chipurile lipsite de expresie. Nici unul nu era în stare să se trezească decât dacă era scuturat cu putere. Vânătoarea de tancuri, scria mai târziu unul dintre ei, devenise o „coborâre în iad".

Echipele franceze „distrugătoare de tancuri" jucaseră un rol deosebit de eficient în apărare. Lor li se datora scoaterea din luptă a circa jumătate din cele o sută opt tancuri doborâte în tot sectorul. Henri Fenet, comandantul lor de batalion, vorbeşte despre un copilandru de şaptesprezece ani din Saint Nazaire, pe nume Roger, care luptase de unul singur, înarmat cu un aruncător de rachete, „ca un soldat singuratic înarmat cu o puşcă". Unterscharführer-ul Eugène Vanlot, un instalator de douăzeci de ani poreclit „Gégenè", deţinea recordul, cu opt tancuri distruse. El scosese din luptă două T-34 în Neukölln, apoi distrusese alte şase, în mai puţin de douăzeci şi patru de ore. În după-amiaza zilei de 29 aprilie, Krukenberg l-a chemat în vagonul de metrou din staţia U-Bahn, acum în ruine, şi l-a decorat cu una din ultimele două Cruci ale Cavalerilor care au mai fost acordate. Celălalt militar decorat a fost maiorul Herzig, comandantul Batalionului 503 blindate grele SS. Mohnke i-a oferit distincţia cam la aceeaşi oră. Fenet şi cadetul Apollot au primit şi ei distincţii pentru distrugerea a cinci tancuri fiecare. Un Obersturmführer scandinav din Divizia *Nordland* a adus trei sticle de vin franţuzesc furate, ca să fie băute în cinstea eroilor.

Fenet, care fusese rănit la picior, a explicat că oamenii lui continuau lupta pentru că aveau în minte o singură idee: „Comuniştii trebuie opriţi". Nu aveau timp să „filosofeze". Protopopov, ofiţer din

Gărzile Albe care luptase în războiul civil din Rusia, considera şi el că intenţia era mai importantă decât fapta. Ulterior, cei câţiva voluntari SS străini care au supravieţuit au încercat să-şi justifice lupta sortită eşecului prin nevoia de a da un exemplu antibolşevic generaţiilor viitoare. În termenii aceştia, chiar şi sacrificiul băieţandrilor era justificat.

Imediat la vest de luptele din jurul Wilhelmstrasse, Armata 8 gardă a lui Ciuikov a atacat spre nord, peste Canalul Landwehr, pătrunzând în Parcul Tiergarten. Unii au trecut canalul înot, alţii au improvizat ambarcaţiuni sub acoperirea unui baraj de artilerie şi a perdelelor de fum. Un grup a utilizat intrările în canale ca să ajungă în spatele apărătorilor.

La Podul Potsdamer a fost adoptat un şiretlic. Cârpe muiate în petrol şi canistre fumigene au fost ataşate de un tanc T-34. Când tancul s-a apropiat de pod, s-a dat foc la cârpe. Tunurile antitanc şi un Tiger ascuns în tranşee au încetat focul, crezând că tancul rusesc fusese lovit. Când şi-au dat seama cum stăteau de fapt lucrurile, tancul deja trecuse de linia apărării, deschizând focul de aproape. În urma lui au pornit în viteză alte tancuri T-34.

La începutul după-amiezii, s-a folosit alt şiretlic. Dintr-un labirint de tuneluri şi un adăpost antiaerian pe trei niveluri au apărut trei civili nemţi cu un steag alb. Ei au întrebat dacă civilii aveau voie să iasă. Un ofiţer politic, maiorul de gardă Kuharev, s-a dus să negocieze cu ei, însoţit de un soldat care făcea pe interpretul şi zece militari cu pistoale-mitralieră. Cei trei civili l-au condus pe maiorul Kuharev la intrarea în tunel. Au apărut trei ofiţeri germani. Aceştia i-au întins o legătură neagră pentru ochi şi l-au invitat să discute înăuntru, dar Kuharev a insistat ca discuţia să aibă loc afară. Până la urmă, s-a convenit că cei 1 500 de civili care se adăposteau înăuntru aveau voie să iasă la lumină. După plecarea lor, căpitanul german a anunţat că militarii Wehrmacht rămaşi aveau obligaţia de a se supune ordinului Führer-ului de a rezista până la capăt. Ei au dat să intre înapoi în tunel. „Dar tovarăşul Kuharev nu a fost chiar atât de naiv", continuă relatarea. „Acest ofiţer politic întreprinzător a scos un mic pistol pe care-l ţinea ascuns în mânecă şi i-a ucis pe căpitan şi pe ceilalţi doi ofiţeri." Apoi soldaţii din Regimentul 170 puşcaşi gardă, înarmaţi cu pistoale-mitralieră, au năvălit în adăpost, iar nemţii dinăuntru au ridicat mâinile în semn că se predau. Mulţi dintre ei erau tineri cadeţi.

Flancul drept al Armatei 8 gardă a lui Ciuikov, de pe Canalul Landwehr, se găsea aproape vizavi de Cartierul General al generalului Weidling din Bendlerblock, însă comandantul de divizie sovietic nu cunoştea importanţa acestui punct. Conştient că sfârşitul era aproape, Weidling şi-a convocat comandanţii de divizie. Generalul le-a spus că

ultima comunicare radio cu generalul Reymann din Potsdam avusese loc în ziua precedentă. O parte a Armatei 12 a generalului Wenck reuşise să creeze o breşă spre Ferch, chiar la sud de Potsdam, dar nimeni nu ştia dacă ruta de scăpare era încă deschisă. Weidling îşi adunase oamenii ca să discute crearea unei eventuale breşe spre vest, în jos pe Heerstrasse. Ora H a fost stabilită pentru ora 22, în seara următoare.

CAPITOLUL 24

Führerdämmerung

Asaltul asupra Reichstag-ului a fost stabilit pentru zorii zilei de 30 aprilie. Comandanţii sovietici ţineau morţiş să captureze la timp clădirea, pentru parada de 1 mai de la Moscova. Totuşi, presiunile pentru obţinerea de rezultate veneau din partea celor din lanţul de comandă, care presupuneau că nimic nu se schimbase, nu în ce-l privea pe Stalin. Este remarcabil faptul că, odată ce capitala fusese complet încercuită, împiedicând accesul americanilor, Stalin se liniştise şi nu a mai intervenit în deciziile de la faţa locului. Cu toate acestea, Reichstag-ul era simbolul ales pentru victoria asupra „fiarei fasciste", astfel încât el rămânea, firesc, prima ţintă a propagandei sovietice.

Unui corespondent de război chemat la Cartierul General al Diviziei 150 puşcaşi, cu numai câteva ore înainte, i s-a ordonat să-şi predea pistolul. Omul s-a supus, speriat că va fi trimis acasă pentru comportament necorespunzător. Dar s-a liniştit când căpitanul care-l dezarmase s-a înapoiat în cameră cu un alt pistol. „Am primit ordin", i-a spus el, „ca toţi cei care merg la Reichstag să fie dotaţi cu pistol-mitralieră."

Printre focuri sporadice de armă, jurnalistul a fost dus pe o rută în zigzag la „Casa lui Himmler" – Ministerul de Interne. La etajele superioare luptele continuau, după cum dovedeau exploziile grenadelor şi răpăitul pistoalelor-mitralieră. Dar, la subsol, bucătarii batalionului făceau aproape tot atâta zgomot, pregătind micul dejun pentru grupurile de asalt. La primul etaj, căpitanul Neustroev, un comandant de batalion care se pregătea să conducă asaltul asupra Reichstag-ului, încerca să se orienteze. El se uita când la hartă, când la clădirea cenuşie din faţa lui. Comandantul lui de regiment şi-a făcut

apariţia, nerăbdător din pricina întârzierii.

„În calea noastră este o clădire cenuşie”, i-a explicat Neustroev. Comandantul de regiment a luat harta şi a studiat din nou poziţia în care se aflau. „Neustroev!”, a exclamat el exasperat. „Clădirea *este* Reichstag-ul!” Tânărul comandant de batalion nu-şi putuse imagina că obiectivul lor final se afla atât de aproape. Ziaristul a aruncat şi el o privire pe fereastră. Afară, Königsplatz era „plină de fulgere, foc, obuze care explodau şi liniile întrerupte ale trasoarelor”. Reichstag-ul se găsea la mai puţin de patru sute de metri dincolo de piaţă. „Dacă n-ar fi fost lupte”, scria el, „am fi putut parcurge această distanţă în câteva minute. Acum, însă, ea părea imposibil de acoperit, fiind toată numai gropi de obuz, traverse de cale ferată, bucăţi de sârmă şi tranşee.”

Apărătorii germani săpaseră o reţea de tranşee de jur împrejurul Reichstag-ului. Cel mai redutabil obstacol trecea chiar prin mijlocul Königsplatz. Era vorba de un tunel prăbuşit din pricina bombardamentelor şi plin cu apă infiltrată din Spree. Tunelul fusese săpat ca parte a lucrărilor de prospectare pentru vasta Volkshalle a lui Albert Speer, clădirea menită să marcheze centrul capitalei naziste a Germaniei. În acest peisaj al distrugerii, ca în „pânzele lui Hieronymus Bosch”, nişte glumeţi proptiseră în vârful unor pietre capetele cariatidelor smulse de bombardament de pe faţada Reichstag-ului.

De îndată ce au fost strânse vasele după micul dejun, „toţi au început să-şi verifice armele şi muniţia de rezervă”. La ora 6, prima companie a pornit la atac. „Nu parcurseseră nici cincizeci de metri când un tir feroce lansat de inamic i-a silit să se trântească la pământ.” Curând după aceea, două batalioane cu efectivul redus au încercat un nou asalt, dar mulţi au fost ucişi. Tir susţinut venea şi dinspre Kroll Opera, pe partea vestică a Königsplatz, precum şi dinspre Reichstag. Cum forţele de atac erau prinse sub tirul încrucişat, a fost desfăşurată rapid o altă divizie care trebuia să cureţe clădirile din spate, de pe chei, şi apoi să se ocupe de Kroll Opera. În cursul dimineţii, peste Podul Moltke au fost aduse şi mai multe tunuri şi tancuri, pentru a sprijini infanteria din Königsplatz. Fumul şi praful ridicat de bombardamente erau atât de dense, încât soldaţii nu mai puteau zări nici o clipă cerul.

Sprijinite de artileria grea şi de tirul tancurilor, batalioanele Diviziei 150 puşcaşi au ajuns curând după ora 11 la tunelul plin cu apă. Dar două ore mai târziu, când a fost făcut un nou şi uriaş efort, din ariergarda dreaptă a venit tir de artilerie grea. Tunurile antiaeriene germane de pe buncărul Grădinii Zoologice, aflat la doi kilometri distanţă, deschiseseră focul asupra lor. Sovieticii au fost siliţi să se adăpostească din nou şi să aştepte căderea nopţii. În timpul după-amiezii, Divizia 171 puşcaşi a continuat să cureţe clădirile din

cartierul diplomatic, aflat în partea nordică a Königsplatz, aşa încât în urma lor au pornit mai multe tunuri autopropulsate şi tancuri. Circa nouăzeci de tunuri, inclusiv mortiere de 152 şi 203 mm, au tras continuu asupra Reichstag-ului, la fel şi lansatoarele de katiuşe. Faptul că Reichstag-ul a rezistat la un asemenea bombardament de artilerie spune multe despre soliditatea construcţiei ridicate în urmă cu cincizeci de ani, în timpul celui de-al Doilea Reich.

O altă clădire importantă bombardată intens în acea dimineaţă a fost Ministerul Forţelor Aeriene al lui Göring, de pe Wilhelmstrasse. Şi această construcţie din fier-beton a rezistat bine. Datorită soliditătii ei, precum şi apropierii de Cancelaria Reich-ului, clădirea ministerului devenise un loc de întâlnire pentru membrii partidului nazist, îmbrăcaţi în uniformă şi pretinzând că participau la marea bătălie. Amestecul de uniforme era uluitor. Alături de Luftwaffe şi de Waffen SS se putea vedea un ofiţer Volkssturm mai în vârstă, în uniforma lui din Primul Război Mondial, care părea „să fi evadat dintr-un muzeu al figurilor de ceară".

Cartierul guvernamental era acum împânzit de trupele care se retrăseseră aici – în total, aproape 10 000 de oameni, printre care şi un mare număr de SS-işti străini. Dar ruta de scăpare către vest era efectiv blocată. Armata 8 gardă din partea sudică a Tiergarten şi Armata 3 şoc de la nord erau ţinute pe loc numai datorită tirului susţinut provenit din vârful uriaşului turn antiaerian al Grădinii Zoologice. Dincolo de cele două armate, singurul corp rămas din trupele de tancuri ale lui Konev, venit dinspre sud, şi Armata 2 tancuri de gardă a lui Jukov, venită dinspre nord, ocupaseră cea mai mare parte din Charlottenburg. Totuşi, mai la vest, detaşamente Hitlerjugend încă mai deţineau porţiuni din Heerstrasse şi Podul Pichelsdorf de peste Havel. De asemenea, ei mai rezistau şi pe podul către Spandau, aflat la ceva mai mult de doi kilometri spre nord.

Trupele franceze SS de pe Wilhelmstrasse erau atât de înfometate în acea dimineaţă rece şi ploioasă, încât atunci când cineva a capturat un soldat inamic înspăimântat, s-au repezit cu toţii la mica raniţă cu alimente a prizonierului. Acesta le tot repeta că nu este rus, ci ucrainean, şi că în ziua următoare va fi lansat un mare atac. Între timp, Batalionul *Charlemagne* se redusese la mai puţin de treizeci de oameni, care utilizaseră deja o mare parte din rezervele de rachete antitanc ale Cancelariei Reich-ului. Ultimele câteva tancuri Tiger ale Batalionului *Hermann von Salza* fuseseră retrase între timp spre Tiergarten, ca să înfrunte tancurile care sprijineau Armata 3 şoc şi Armata 8 gardă.

În buncărul Führer-ului, dimineaţa morţii lui Hitler era „la fel ca oricare alta, cu ofiţeri care veneau şi plecau". Dar, atmosfera era

încordată şi încărcată de emoţie. Temându-se că otrava ar fi putut să nu-şi facă efectul, Hitler insistase în ajun să fie testată una din capsulele cu cianură ale doctorului Stumpfegger. Blondi, femela de ciobănesc german pe care Hitler o adora, era evident cea vizată. Pasiunea lui Hitler pentru această rasă canină data din 1921, când îi fusese oferit un ciobănesc german, deşi nu avea posibilităţi de a-l întreţine. Cum locuinţa lui nu era suficient de spaţioasă pentru câine, Hitler a fost nevoit să-l ţină în altă parte, dar câinele a fugit şi s-a întors la el. Această întâmplare pare să fi contribuit puternic la obsesia lui Hitler pentru devotamentul necondiţionat. Dar credinţa absolută a lui Blondi nu a fost de ajuns ca s-o salveze, nici pe ea şi nici pe cei patru pui. Câinii au fost duşi în grădina Cancelariei Reich-ului şi ucişi. Doar cu puţin timp înainte, copiii lui Goebbels se jucaseră cu căţeluşii cu lăbuţe mari.

În afară de trădarea lui Himmler, cealaltă mare grijă a lui Hitler a rămas teama de a nu cădea viu în mâinile ruşilor. Îi ajunseseră la ureche ştiri despre executarea lui Mussolini de către partizani, care-i spânzuraseră trupul cu capul în jos la Milano, alături de cel al amantei lui, Clara Petacci. O transcriere a reportajului transmis la radio fusese dactilografiată cu „caractere speciale pentru Führer", adică foarte mari, astfel încât acesta să poată citi fără ochelari. Se pare că Hitler a fost acela care subliniase cuvintele „spânzuraţi cu capul în jos". În orice caz, Führer-ul era decis ca trupul lui să fie incinerat, pentru a nu fi expus la Moscova. Dar şi modul în care urma să fie pomenit în istorie îl preocupa profund. Soţia lui se oferise să se sinucidă împreună cu el, dar dacă lucrurile nu ar fi stat aşa, oricum Hitler nu ar fi vrut ca ea să rămână în viaţă, riscând astfel să fie supusă interogatoriilor de către inamic. Moartea fusese o clauză inevitabilă a contractului.

În timpul nopţii, se primise confirmarea de la feldmareşalul Keitel că nu existau şanse ca situaţia frontului să se amelioreze. În acea dimineaţă, după un tir de artilerie susţinut asupra sediului guvernului, Brigadeführer-ul Mohnke a avertizat că mai aveau maximum două zile. Generalul Weidling, care sosise către prânz, aprecia că rezistenţa avea să înceteze în cursul nopţii următoare, din cauza lipsei de muniţie. Generalul a cerut încă o dată acordul Führer-ului pentru a încerca să spargă încercuirea şi să fugă din Berlin. Hitler a refuzat să-i dea un răspuns imediat.

În timp ce Weidling discuta cu Hitler, Eva Hitler a chemat-o pe Traudl Junge în camera ei. I-a dăruit capa de blană de vulpe argintie pe care nu avea s-o mai poarte niciodată. Traudl Junge s-a întrebat despre ce vorbeau oare Hitler şi soţia sa când erau singuri. Lor le lipseau subiectele de conversaţie ale majorităţii cuplurilor proaspăt căsătorite. Secretara se mai întreba şi cum avea ea să fugă din centrul Berlinului îmbrăcată cu o capă de vulpe argintie. (Darurile oferite Evei

de către Hitler câştigaseră considerabil în calitate în ultimii ani. În 1937, darul lui de Crăciun fusese „o carte despre piramidele egiptene”.)

Între timp, generalul Weidling se înapoiase la Bendlerblock. Aceste deplasări printre obuze, alergând cu capul aplecat de la o ruină la alta, erau epuizante pentru un om trecut de cincizeci de ani. La ora 13, la o oră după înapoierea generalului, un Sturmführer SS escortat de un mic detaşament a sosit de la Cancelaria Reich-ului. El i-a înmânat generalului o scrisoare. Plicul mare avea gravate acvila şi svastica, precum şi inscripţia *Der Führer* scrisă cu litere mari de aur. Hitler îl informa pe Weidling că nici nu se punea problema capitulării. Generalul avea acordul să iasă din încercuire, numai cu condiţia să se alăture altor formaţiuni de luptă. „Dacă nu se poate da de urma lor, atunci lupta trebuie să continue în mici grupuri, în pădure” – aceeaşi pădure prin care Führer-ul refuzase „să rătăcească”. Weidling a respirat uşurat. Un vehicul de cercetare al Diviziei *Nordland* a fost trimis de la un post la altul, ca să anunţe comandanţii să fie pregătiţi. S-a decis ca în noaptea aceea, la ora 22, să se încerce ieşirea din încercuire, spre vest, prin Charlottenburg.

Înainte de masa de prânz, Hitler l-a chemat pe aghiotantul său personal, Sturmbannführer-ul Otto Günsche, căruia i-a dat instrucţiuni detaliate despre cum trebuia să procedeze cu cadavrul său şi al soţiei sale. (Investigaţiile foarte amănunţite efectuate de SMERŞ în primele zile ale lunii mai au dus la concluzia că şoferul lui Hitler, Erich Kempka, primise ordin în ajun, adică pe 29 aprilie, să trimită canistre cu benzină de la garajul Cancelariei Reich-ului.) În continuare, Hitler a servit prânzul împreună cu dieteticiana sa, Constanze Manzialy, şi cu cele două secretare, Traudl Junge şi Gerda Christian. Eva Hitler, care se pare că nu avea poftă de mâncare, nu li s-a alăturat. Deşi Hitler părea foarte calm, nu a prea vorbit în timpul mesei.

După prânz, Hitler s-a dus în dormitor, la soţia sa. Ceva mai târziu, amândoi au ieşit pe coridorul folosit ca anticameră şi unde Günsche îi adunase pe cei apropiaţi. Goebbels, Bormann, generalul Krebs, generalul Burgdorf şi cele două secretare şi-au luat rămas-bun. Magda Goebbels, fără îndoială tulburată, a rămas în camera ei din buncăr, pe care o preluase de la doctorul Morell. Hitler era în ţinuta lui obişnuită, „pantaloni negri şi tunică militară cenuşiu-verzuie”, cu cămaşă albă şi cravată, care-l distingeau de alţi lideri ai partidului nazist. Eva Hitler purta o rochie de culoare închisă, „cu flori roz pe partea din faţă”. Hitler a strâns mâna apropiaţilor săi, păstrând o atitudine rezervată, apoi s-a retras.

Nivelul inferior al buncărului s-a golit, dar în loc de o tăcere sepulcrală, sus, din cantina Cancelariei Reich-ului s-au auzit gălăgie

mare şi zgomot de petrecere. Rochus Misch, telefonistul SS, a primit ordin să sune şi să ceară încetarea acelui comportament uşuratic, dar nimeni n-a răspuns la telefon. A fost trimis un alt militar ca să pună capăt sărbătoririi. Günsche şi alţi doi ofiţeri SS au rămas în picioare pe coridor, cu instrucţiuni ca nimeni să nu tulbure intimitatea Führer-ului, instrucţiuni care nu au putut fi respectate, deoarece Magda Goebbels a insistat cu disperare să-l vadă. Când uşa s-a deschis, ea a încercat să treacă pe lângă Günsche, dar Hitler i-a cerut să plece. Magda s-a înapoiat în camera ei, plângând în hohote.

Se pare că nimeni nu a auzit focul de armă când Hitler s-a împuşcat în cap. Nu mult după ora 15.15, valetul său, Heinz Linge, urmat de Günsche, Goebbels, Bormann şi nou-sositul Axmann au intrat în salonul lui Hitler. Ceilalţi au încercat să arunce o privire înăuntru peste capetele lor, înainte ca uşa să se închidă. Günsche şi Linge au scos pe coridor cadavrul lui Hitler, înfăşurat într-o pătură a Wehrmacht-ului, apoi l-au cărat în sus pe scări, până în grădina Cancelariei Reich-ului. La un moment dat, Linge a reuşit să ia ceasul Führer-ului, dar nu i-a folosit prea mult, întrucât a fost nevoit să scape de el înainte de a fi luat prizonier de sovietici. Trupul Evei Hitler – cu buzele vizibil strânse din cauza otrăvii – a fost dus şi culcat alături de cel al lui Hitler, nu departe de ieşirea din buncăr. Apoi, pe cele două cadavre s-a turnat benzină. Goebbels, Bormann, Krebs şi Burgdorf au venit să-şi prezinte ultimul omagiu. Ei au ridicat braţul în salutul nazist, în timp ce asupra celor două cadavre a fost aruncată o hârtie sau o cârpă aprinsă. Unul dintre paznicii SS, care băuse împreună cu cei aflaţi la cantină, a urmărit scena de la o uşă laterală. Soldatul a coborât scările în mare grabă. „Arde Führer-ul”, i-a strigat el lui Rochus Misch. „Nu vrei să vii să vezi?”

Cu o zi înainte, detaşamentul SMERŞ al Armatei 3 şoc primise instrucţiuni să-şi deschidă drum către cartierul guvernamental. Curând, oamenii şi-au dat seama că destinaţia lor era Cancelaria Reich-ului, sediul lui Hitler. „Datele obţinute de cei de la Informaţii erau puţine, contradictorii şi nu te puteai baza pe ele”, scria Elena Rjevskaia, interpreta grupului SMERŞ. O companie de cercetare primise misiunea de a-l captura pe Hitler viu, dar oamenii încă nu ştiau cu certitudine dacă Führer-ul se găsea la Berlin sau nu. Grupul SMERŞ a interogat „o sursă”, dar acesta era doar un băieţandru de cincisprezece ani din Hitlerjugend, „cu ochii injectaţi şi buzele crăpate”. Băiatul trăsese asupra lor, scrie Rjevskaia, „iar acum stă aici şi se uită în jur, fără să înţeleagă nimic. Nu-i decât un copil”. În seara zilei de 29 aprilie, au avut mai mult noroc. A fost capturată o infirmieră care încerca să iasă din încercuire, ca să ajungă la mama ei. Femeia îşi scosese boneta albă specifică uniformei. Cu o zi înainte

fusese rănită în buncărul Cancelariei Reich-ului. Acolo auzise că Hitler „se afla la subsol”.

Rjevskaia povesteşte cum jeepul lor american i-a dus dincolo de baricadele care fuseseră aruncate în aer, peste şanţurile lăsate de tancuri, acum pline de moloz şi canistre de combustibil goale, abandonate de tancuri în înaintarea lor. „Pe măsură ce ne apropiam de centru, aerul devenea mai dens. Oricine a fost la Berlin în acele zile îşi va aminti aerul înţepător, încărcat de fum şi praf de cărămidă, precum şi scrâşnetul permanent al prafului în dinţi.”

Curând, au fost nevoiţi să-şi abandoneze vehiculul din cauza obuzelor şi a străzilor blocate de dărâmături. Harta oraşului nu i-a ajutat prea mult. Indicatoarele stradale fuseseră distruse de bombardamente, aşa încât erau siliţi să-i întrebe pe germani unde se aflau. Pe drum au întâlnit transmisionişti care se târau prin găurile din ziduri, desfăşurându-şi cablurile, o căruţă cu nutreţ şi soldaţi răniţi transportaţi în spatele frontului. Deasupra capetelor lor, cearşafuri şi perne atârnau la ferestre în semn de predare. Sub un bombardament intens şi-au croit drum de la un subsol la altul. „Când va înceta acest coşmar?”, o întrebau nemţoaicele. Rjevskaia a întâlnit „o femeie în vârstă, fără pălărie, cu o banderolă lată albă pe braţ, care traversa strada împreună cu un băieţel şi o fetiţă. Copiii erau pieptănaţi cu grijă şi purtau banderole albe. Trecând pe lângă noi, femeia ne-a strigat, fără a se gândi dacă va fi sau nu înţeleasă: «Sunt orfani. Casa noastră a fost bombardată. Îi duc în altă parte. Sunt orfani.»”

Cei şase copiii ai familiei Goebbels nu riscau să rămână orfani. Părinţii intenţionau să-i ia cu ei sau, mai precis, să-i facă pe ei să plece primii.

După toate aparenţele, copiii Goebbels păreau să se fi bucurat de noutatea vieţii din buncăr. Băiatul, Helmuth, comenta de fiecare dată când o explozie cutremura buncărul, de parcă totul ar fi fost un joc grozav. „Unchiul Adolf” îi răsfăţase cu sandvişuri şi prăjituri, toate servite pe o faţă de masă apretată, cu monogramă. Li se îngăduise chiar să folosească baia personală a lui Hitler, singura din buncăr. Dar părinţii lor le hotărâseră deja soarta. În seara zilei de 27 aprilie, Magda Goebbels l-a oprit pe coridor pe nou-sositul doctor SS, Helmuth Kunz. „Mi-a spus că dorea să discute cu mine despre ceva extraordinar de important”, le-a povestit Kunz anchetatorilor sovietici la puţin timp după evenimente. „A adăugat imediat că situaţia era de aşa natură încât ea şi cu mine vom fi nevoiţi să ucidem copiii. Am fost de acord.”

Copiilor nu li s-a spus ce se întâmplase în acea după-amiază de 30 aprilie, dar probabil că, ulterior, şi-au dat seama singuri, după extrema tulburare a mamei lor, că fusese ceva îngrozitor. Între atâtea evenimente importante, nimeni nu se gândise să le dea ceva de

mâncare la prânz, până când Traudl Junge şi-a amintit brusc de ei.

În timp ce cele două trupuri încă mai ardeau mocnit în grădina distrusă de la suprafaţă, starea de spirit a majorităţii celor aflaţi în buncăr s-a îmbunătăţit considerabil. Mulţi au început să bea în neştire. Totuşi, pe Bormann îl preocupa problema succesiunii şi a următorului guvern nazist. El i-a trimis un mesaj marelui amiral Dönitz, la Cartierul său General din Plön, lângă Kiel, pe coasta Mării Baltice. Mesajul îl informa simplu pe Dönitz că fusese desemnat ca succesor al Führer-ului, în locul Reichmarschall-ului Göring. „Urmează să primiţi împuternicirea scrisă. Va trebui să luaţi imediat măsuri, în funcţie de situaţie." Bormann nu i-a spus lui Dönitz că Führer-ul murise, probabil fiindcă, în lipsa lui Hitler, el nu avea o bază de putere reală. Problema era că Himmler se afla la Plön împreună cu Dönitz, iar acesta nu-l arestase pentru trădare. Dacă Bormann avea vreo şansă de a intra în noul guvern nazist şi de a negocia cu Himmler, atunci era imperios necesar să plece din Berlin, în timp ce Goebbels, Krebs şi Burgdorf intenţionau să rămână şi să se sinucidă.

Printre cei decişi să nu moară se numărau cei care mai rămăseseră din Armata 9 a lui Busse, care încercau să se strecoare prin pădurile din sudul Berlinului. Circa 25 000 de soldaţi şi câteva mii de civili forţaseră blocada mareşalului Konev sau se strecuraseră dincolo de ea. Ca nişte animale hăituite, se chinuiau să meargă înainte, deşi erau epuizaţi.

Câteva grupuri ajunseseră deja la punctul de întâlnire de la Kummersdorf, în timp ce altele se îndreptau în aceeaşi direcţie. Cu o zi în urmă, o altă tentativă, având ca vârf de lance câteva tancuri în urma cărora se înşiruiau civili, fusese zădărnicită de un bombardament neaşteptat al artileriei sovietice, chiar înainte ca nemţii să deschidă atacul asupra barierei din faţa lor. Regimentul 530 artilerie antitanc al Armatei Roşii, care primise misiunea de a apăra intersecţia de lângă Kummersdorf fără sprijinul infanteriei, a fost aproape copleşit de soldaţii germani care încercau să spargă încercuirea. „Echipajele tunurilor au fost de multe ori nevoite să pună mâna pe pistoalele-mitralieră sau pe grenade, ca să facă faţă atacului infanteriei", scrie într-un raport. În continuare, se pretinde în mod exagerat că inamicul „a lăsat circa 1 800 de morţi în faţa poziţiilor de tragere, nouă tancuri arse şi şapte care blindate".

Un caporal din Divizia *Kurmark* a văzut cum trei dintre ultimele tancuri Tiger au fost abandonate şi aruncate în aer fiindcă rămăseseră fără combustibil. Până şi ofiţerii din Cartierul General al Armatei 9 se deplasau acum pe jos, fiind şi ei siliţi să-şi abandoneze vehiculele Kübelwagen. Arătau ciudat şi ieşeau în evidenţă datorită pantalonilor cu vipuşca roşie caracteristică Statului-Major General, în timp ce

purtau căşti de oţel şi erau înarmaţi cu carabine. Din spusele caporalului, ofiţerii priveau în jur neliniştiţi, nefiind obişnuiţi cu lupta de aproape în pădure. Dar principalele pericole continuau să fie atacul aerian şi tunurile sovietice care-şi trimiteau obuzele spre vârfurile copacilor. „Am ajuns într-un luminiş unde se oprise un tanc. Era deja aproape acoperit de răniţi. Ne-am întors din drum, fiindcă priveliştea soldaţilor care se luptau între ei pentru a-şi face loc era prea cumplită şi prea dureroasă." Învingătorii s-au căţărat pe tanc, împingându-i jos pe cei grav răniţi, mulţi dintre aceştia având cioturi nebandajate în locul membrelor smulse de explozii.

Un alt semn de dezintegrare era modul în care oamenii, ajunşi la limită, deveneau suspicioşi. În seara aceea, a izbucnit o dispută legată de direcţia în care trebuia pornit. Un soldat l-a înşfăcat pe un altul, care nu era de aceeaşi părere, l-a izbit cu spatele de un copac şi i-a strigat: „Trădătorule, vrei să ne duci direct în braţele ruşilor! Şi tu eşti unul dintre ăia cu Germania liberă!" Şi, înainte ca ceilalţi să-l poată opri, a scos pistolul şi l-a împuşcat în cap pe cel pe care-l acuzase.

În centrul Berlinului, viaţa celor închişi în adăposturi antiaeriene şi în subsoluri continua. După prăbuşirea totală a reperelor unei existenţe structurate, oamenii încercau să se liniştească unul pe altul construindu-şi un fel de rutină. Într-un subsol din apropierea zonei guvernamentale, soţia unui croitor îşi întindea în poală un şervet, la ore fixe, apoi tăia bucăţele mici de pâine pe care le ungea cu gem. După aceea împărţea pâinea soţului, fiicei şi fiului handicapat.

Mulţi se găseau în pragul unei căderi nervoase. O tânără cu un băieţel mic şi slab nu înceta să vorbească despre soţul ei, pompier, care fusese trimis pe front. Nu-l văzuse de doi ani. Pentru a face faţă neliniştii, făcea o listă de treburile pe care el le avea de făcut în apartament – să schimbe o clanţă sau o încuietoare la fereastră. Acum, însă, casa îi arsese din temelii în timpul bombardamentelor. „Copilul făcea nişte grimase cumplite", scria interpreta Rjevskaia în timpul luptelor pentru Cancelaria Reich-ului. „Era limpede că nu mai suporta să audă povestea maică-sii pentru a suta oară."

Spaima de represalii nejustificate în haosul luptei îi bântuia pe toţi. Când aveau ocazia să se furişeze înapoi în apartamentele lor, femeile rupeau şi ardeau fotografiile Führer-ului sau orice putea fi luat drept dovadă a sprijinirii regimului. Se simţeau obligate să distrugă chiar şi cele mai recente fotografii cu soţii, fraţii sau logodnicii lor, fiindcă aceştia purtau uniforme Wehrmacht.

Puţini înţelegeau ce se petrecea în jurul lor, în Berlin, şi cu atât mai puţin în afara capitalei. Lagărul de concentrare pentru femei de la Ravensbrück, aflat la nord de Berlin, a fost eliberat în acea zi de Frontul 2 bielorus al lui Rokossovski. Aliaţii occidentali au mai

descoperit şi că înaintarea în linie dreaptă a lui Rokossovski prin Mecklenburg sugerase Kremlinului ideea de a ocupa Danemarca. Britanicii au reacţionat rapid, înaintând spre Hamburg şi spre coasta Mării Baltice, la Kiel, ca să oprească trupele sovietice.

Tot pe 30 aprilie, preşedintele Truman l-a informat pe generalul Marshall despre cererea britanicilor ca Armata 3 a lui Patton să fie trimisă să elibereze Praga înainte de sosirea Armatei Roşii. „Eu unul", i-a spus Marshall lui Eisenhower, „lăsând deoparte orice implicaţie logistică, tactică sau strategică, nu m-aş grăbi să risc vieţile americanilor pentru scopuri pur politice."

Liderii americani tot nu înţelegeau că armata germană dorea cu disperare să li se predea lor, ţinând piept Armatei Roşii cu orice preţ. Franz von Papen, care în 1933 îi dăduse posibilitatea lui Hitler să preia puterea, le-a spus anchetatorilor americani, în cea de a treia săptămână a lui aprilie, că nemţii se temeau că toţi bărbaţii vor fi duşi ca sclavi în Uniunea Sovietică. Ei bănuiau că la „Ialta fusese încheiat un pact secret, prin care ruşilor li se promisese suficientă mână de lucru pentru ceea ce ei considerau a fi necesităţile lor".

Sturmführer-ul SS care adusese în acea dimineaţă mesajul lui Hitler s-a înapoiat la ora 18 la postul de comandă al generalului Weidling, sub Bendlerblock. Weidling şi Statul său Major puneau la punct planul de spargere a încercuirii, programat pentru noaptea aceea şi aprobat de Hitler. Sturmführer-ul adusese un mesaj prin care se ordona ca orice planuri de ieşire din încercuire să fie abandonate. Weidling trebuia să se prezinte imediat la Cancelaria Reich-ului.

Ajungând la buncărul Führer-ului, Weidling a fost întâmpinat de Goebbels, Bormann şi Krebs. Aceştia l-au condus în camera lui Hitler, unde cei doi soţi se sinuciseseră, şi i-au spus că trupurile lor fuseseră incinerate şi îngropate într-un mic crater de obuz din grădina de la suprafaţă. Weidling a fost pus să jure că nu va spune nimănui nimic. Singura persoană din lumea de afară care urma să fie informată era Stalin. În seara aceea se intenţiona o tentativă de armistiţiu, iar generalul Krebs avea să-l informeze pe comandantul sovietic, astfel încât acesta să anunţe Kremlinul.

Curând după aceea, Weidling, încă uluit, l-a sunat pe colonelul Refior, la sediul din Bendlerblock. Generalul i-a spus că nu-i putea relata ce se întâmplase, dar că avea nevoie ca diverşi membri ai Statului-Major să i se alăture imediat, printre care şi colonelul von Dufving, şeful de Stat-Major.

Artileria grea a continuat să tragă asupra Reichstag-ului, aflat la mai puţin de un kilometru la nord de Cancelaria Reich-ului. Căpitanul Neustroev, comandantul unuia dintre batalioanele de asalt, a început

să fie sâcâit de sergenţi care voiau ca plutoanele lor să aibă onoarea de a intra primii în obiectiv. Fiecare visa să înalţe drapelul roşu al Armatei 3 şoc. Această faptă de arme avea să sporească nepieritoarea glorie sovietică. Un grup purtător de drapel era format în întregime din membri ai Komsomol-ului. Grupul purtător de drapel, selecţionat de secţia politică a batalionului lui Neustroev, includea un georgian, ales „ca dar special pentru Stalin". Unele naţionalităţi – cecenă, kalmukă, tătară din Crimeea – au fost excluse cu rigurozitate, întrucât era de neconceput ca un Erou al Uniunii Sovietice să fie membru al vreunui grup etnic care fusese condamnat la exil.

Comandantul lor de divizie, generalul Şatilov, care într-un moment de optimism deplasat încurajase Statul-Major al frontului să creadă că Reichstag-ul fusese deja cucerit, ştirea fiind transmisă urgent la Moscova – ordona acum comandanţilor săi să arboreze drapelul roşu pe clădire cu orice preţ. Întunericul s-a lăsat curând, din cauza fumului, şi, pe la ora 18, cele trei regimente ale Diviziei 150 puşcaşi au atacat clădirea, sprijinite îndeaproape de tancuri.

Descoperind că ferestrele şi uşile fuseseră blocate sau zidite cu cărămizi, puşcaşii au avut nevoie de tunuri grele ca să-şi deschidă o cale de acces spre interior. În cele din urmă, au forţat intrarea prin holul principal, găsind înăuntru militari germani, care trăgeau asupra lor cu aruncătoare de rachete sau aruncau grenade de pe balcoanele de piatră de deasupra. Unul dintre atacatori, locotenentul Beliaev, îşi aminteşte clar sângele împroşcat pe uriaşele coloane de piatră.

Pierderile au fost cumplite, însă soldaţii Armatei Roşii, folosind o combinaţie de grenade şi pistoale-mitralieră, au început să-şi deschidă drum pe scările late, trăgând din spatele balustradelor. O parte a garnizoanei germane – un amestec de marinari, SS şi Hitlerjugend – s-a retras la subsol. Restul au continuat să lupte, retrăgându-se în sus pe scări şi de-a lungul coridoarelor. În multe încăperi au izbucnit incendii declanşate de aruncătoarele de rachete şi grenadele de mână, aşa încât curând holurile imense au început să se umple de fum.

Era ca într-un meci de rugby mortal. În timp ce soldaţii de rând luptau în infern, doi soldaţi din grupul purtător de drapel au încercat să se strecoare dincolo de focul luptei şi să urce pe acoperiş. Cei doi au reuşit să ajungă la etajul doi, unde au fost doborâţi de focuri de mitralieră. Regimentul a susţinut că cea de a doua încercare, la ora 22, a reuşit şi steagul roşu a început să fluture pe cupola Reichstag-ului. Această versiune trebuie abordată cu extremă prudenţă, deoarece propaganda sovietică avea ideea fixă că Reichstag-ul trebuia capturat până la 1 mai.

Oricare ar fi fost ora exactă, „ridicarea drapelului roşu al victoriei" a fost un gest teatral, din moment ce până şi relatările oficiale admit ferocitatea luptelor, care au continuat toată noaptea. În

timp ce trupele sovietice îşi croiau drum în sus pe scări, germanii aflaţi în subsoluri i-au atacat din spate. La un moment dat, locotenentul Klocikov a văzut un grup de soldaţi ruşi ghemuiţi în cerc, ca şi cum ar fi examinat ceva pe podea. Deodată, toţi au făcut un salt înapoi şi locotenentul şi-a dat seama că era o gaură. Grupul tocmai aruncase simultan mai multe grenade peste germanii aflaţi cu un etaj mai jos şi care nu bănuiau nimic.

În noaptea aceea, în centrul Berlinului flăcările din clădirile bombardate aruncau umbre stranii şi o strălucire roşiatică pe străzile altfel cufundate în întuneric. Cenuşa şi praful făceau aerul aproape irespirabil. Din când în când răsuna câte o bufnitură de zid care se prăbuşea. Iar ca efectul să fie şi mai înfricoşător, fasciculele reflectoarelor se roteau pe sus, cercetând un cer de noapte de pe care Luftwaffe dispăruse definitiv.

Un grup de soldaţi Waffen SS de origine străină, frânţi de oboseală, au căutat adăpost în subsolurile Hotelului Continental. Locul era deja ticsit de femei şi copii care-i priveau cu nelinişte pe militarii epuizaţi de lupte. Directorul hotelului s-a dus la ei şi i-a întrebat dacă nu voiau să meargă mai degrabă la adăpostul antiaerian din Jakobstrasse. Voluntarii SS au fost profund jigniţi că, după ce îşi riscaseră viaţa, acum li se întorcea spatele. Au părăsit subsolurile hotelului. Soldaţii combatanţi erau acum trataţi ca nişte proscrişi. Nu mai erau bravii apărători, deveniseră acum un pericol. În spitale, inclusiv în unul militar, infirmierele le confiscau imediat armele, pentru ca ruşii să nu aibă nici un motiv să împuşte răniţii.

Fostul comandant al Diviziei *Nordland*, Brigadeführer-ul Ziegler, care fusese împreună cu Mohnke la Cancelaria Reich-ului, şi-a făcut pe neaşteptate apariţia la Ministerul Forţelor Aeriene de pe Wilhelmstrasse. Nu era nevoie să i se spună cât de disperată era situaţia. Dar, chiar atunci, spre uimirea tuturor, a sosit un pluton Waffen SS numărând abia puţin peste douăzeci de oameni şi comandat de un belgian. „Soldaţii râdeau”, a scris un alt militar aflat de faţă, „ca şi cum tocmai am fi câştigat războiul.” Grupul se înapoiase de la o vânătoare de tancuri din jurul Anhalter Bahnhof şi susţinea că locul devenise „un cimitir de tancuri”. Între voluntarii străini care apărau ultimul bastion al naţionalismului german se crease extraordinara legătură de camaraderie a condamnaţilor. Una dintre secţiile *Nordland* din Ministerul Forţelor Aeriene era formată nu numai din scandinavi, dar şi din trei letoni şi „cei doi Ivani ai noştri”, fără îndoială hiwi absorbiţi în rândurile forţelor combatante.

Colonelul Refior, aflat la Bendlerblock, a primit un telefon de la Cancelaria Reich-ului. Colonelul urma să înceapă să trimită mesaje către comandamentul Armatei Roşii din Berlin, informând că

generalul Krebs dorea să stabilească un loc şi o dată pentru a începe negocierile.

Întregul proces de organizare a încetării focului în sectorul Armatei 8 gardă a durat de la ora 22 până a doua zi, 1 mai, în zori. Generalul Ciuikov a dat ordin ca generalul Krebs să fie condus în siguranţă până la Cartierul său General, o casă semisuburbană din Schulenburgring, pe partea vestică a Aerodromului Tempelhof. Ciuikov sărbătorise împreună cu scriitorul Vsevolod Vişnevski, poetul Dolmatovski şi compozitorul Blanter, care fusese trimis la Berlin ca să compună un imn al victoriei.

La ora 22, generalul Krebs, însoţit de colonelul von Dufving şi de Obersturmführer-ul Neilandis, translatorul leton al lui Dufving, s-a deplasat la linia frontului. Deşi rămăsese un susţinător al rezistenţei totale, Krebs îşi revizuise cunoştinţele de limba rusă în fiecare zi, în faţa oglinzii, în timp ce se bărbierea.

Oficialii germani au fost conduşi în sediul lui Ciuikov cu puţin înainte de ora 4. Blanter, singurul petrecăreţ care nu era în uniformă, a fost ascuns într-un dulap. Vişnevski şi Dolmatovski, care purtau uniforme, în calitate de corespondenţi de război, s-au dat drept ofiţeri de Stat-Major.

„Ceea ce doresc să vă spun", a început Krebs, „este un secret absolut. Sunteţi primul străin care află că, pe 30 aprilie, Adolf Hitler s-a sinucis."

„Ştim acest lucru", a răspuns Ciuikov, minţind cu neruşinare pentru a-şi descumpăni interlocutorul.

Atunci Krebs i-a citit testamentul politic al lui Hitler, precum şi o declaraţie a lui Goebbels, care solicita „o soluţie satisfăcătoare pentru naţiunile care au suferit cel mai mult în război". Vişnevski, care stătea în dreapta lui Ciuikov, a notat în carnetul său întreaga conversaţie.

Apoi Ciuikov l-a sunat pe mareşalul Jukov la Cartierul General al acestuia din Strausberg şi l-a pus la curent cu evenimentele. Jukov şi-a trimis imediat adjunctul, pe generalul Sokolovski, la Cartierul General al lui Ciuikov. Nu voia ca Ciuikov, principalul său critic, să se poată lăuda că el fusese acela în faţa căruia capitulase armata germană. Apoi Jukov i-a telefonat lui Stalin, care se găsea la dacea lui. Generalul Vlasik, şeful corpului de pază al lui Stalin, a fost cel care a răspuns la telefon. „Tovarăşul Stalin tocmai s-a dus la culcare", i-a spus el lui Jukov.

„Trezeşte-l, te rog. E o chestiune urgentă care nu poate aştepta până mâine."

Câteva minute mai târziu, când Stalin a ridicat receptorul, Jukov l-a anunţat că Hitler s-a sinucis.

„A căpătat ce merita", a comentat Stalin. „Păcat că nu l-am putut captura viu. Unde-i cadavrul?"

„Din câte spune generalul Krebs, cadavrul a fost incinerat.”

„Spune-i lui Sokolovski că nu acceptăm nici o negociere, cerem capitulare necondiţionată, indiferent că discută cu Krebs sau cu alţii din banda lui Hitler. Şi nu-mi telefona până mâine dimineaţă, decât dacă intervine ceva foarte urgent. Vreau să mă odihnesc înainte de paradă.”

Jukov uitase cu desăvârşire că, a doua zi, în Piaţa Roşie, urma să se desfăşoare parada de 1 mai. Beria anulase starea excepţională în Moscova special pentru acest eveniment. Jukov s-a gândit la garnizoana capitalei, care se pregătea să-şi ocupe locul pentru paradă, la liderii sovietici care se adunau pe Mausoleul lui Lenin şi la defilarea prin faţa tribunelor.

De fiecare dată când Ciuikov, care nu ştia nimic despre ceea ce se întâmplase cu adevărat în partea germană, aducea în discuţie subiectul capitulării, Krebs se comporta ca un diplomat, nu ca un soldat. Generalul încerca să argumenteze că mai întâi Uniunea Sovietică trebuia să recunoască guvernul Dönitz. Abia după aceea Germania se putea preda Uniunii Sovietice, împiedicându-l astfel pe „trădătorul” Himmler să încheie un acord separat cu americanii şi cu britanicii. Dar Ciuikov, cu şiretenia lui înnăscută de ţăran, şi-a dat seama de tactica generalului german.

Generalul Sokolovski, care se alăturase grupului care discuta cu Krebs, i-a telefonat în cele din urmă lui Jukov. „Germanii sunt foarte vicleni”, i-a spus el mareşalului. „Krebs declară că nu este împuternicit să ia decizii privind capitularea necondiţionată. Din spusele lui, numai guvernul condus de Dönitz are această autoritate. Krebs încearcă să ajungă la un armistiţiu cu noi. Cred că trebuie să-l trimitem la dracu’ dacă nu acceptă imediat capitularea necondiţionată.”

„Ai dreptate, Vasili Danilovici”, a răspuns Jukov. „Spune-i că, dacă Goebbels şi Bormann nu sunt de acord cu capitularea necondiţionată, vom transforma Berlinul într-un morman de ruine.” După ce s-a consultat cu Stavka, Jukov a fixat termenul pentru dimineaţa de 1 mai, la ora 10.15.

Nu s-a primit nici un răspuns. Cu douăzeci de minute după expirarea termenului, Frontul 1 bielorus a dezlănţuit „un uragan de foc” asupra a ce mai rămăsese din centrul oraşului.

CAPITOLUL 25

Cancelaria Reich-ului şi Reichstag-ul

Zorii zilei de 1 mai au dat la iveală în centrul Berlinului soldaţi frânţi de oboseală dormind pe trotuare, sprijiniţi de zidurile clădirilor. Rjevskaia, interpreta care aştepta capturarea Cancelariei Reich-ului, a văzut un soldat dormind ghemuit, cu o bucată de uşă în chip de pernă. Cei care se treziseră încercau să-şi refacă bandajele de pe picioare. Nu ştiau că Hitler se sinucisese cu o zi înainte. Unii dintre ei continuau să strige: *Hitler durak!* – „Hitler e un dobitoc!" – în faţa prizonierilor germani.

Moartea Führer-ului a fost un secret păzit cu străşnicie de partea germană, pe toată durata nopţii şi a dimineţii următoare, când au fost informaţi doar câţiva ofiţeri. Brigadeführer-ul SS Mohnke, care-i destăinuise secretul lui Krukenberg, nu s-a putut abţine de la pompozitatea grosolană a retoricii naziste. „S-a stins o strălucitoare cometă", a declarat el.

Ofiţerii au aşteptat veşti referitoare la o negociere, dar, pe la mijlocul dimineţii, un nou şi neaşteptat tir de artilerie a vorbit de la sine. Generalul Krebs nu reuşise să obţină o încetare a focului. Comandanţii sovietici insistau asupra capitulării necondiţionate, dar Goebbels refuza să accepte aşa ceva. Artileria comasată şi lansatoarele de katiuşe ale Armatei 3 şoc, Armatei 8 gardă şi ale Armatei 5 şoc au început din nou să tragă asupra clădirilor pe jumătate în ruine.

În acea dimineaţă, Mohnke i-a mai vorbit lui Krukenberg despre teama lui că trupele sovietice vor pătrunde în tunelele U-Bahn şi vor ajunge în spatele Cancelariei Reich-ului. „Ca prioritate absolută", scria Krukenberg, „am trimis un grup de genişti al Diviziei *Nordland* prin U-Banh spre Potsdamerplatz." Krukenberg nu dă alte detalii, nici nu menţionează ora exactă, dar probabil că acesta a fost ordinul care a condus la unul dintre cele mai controversate incidente ale întregii bătălii: aruncarea în aer a tunelului U-Bahn sub Canalul Landwehr, lângă Trebbinerstrasse.

Metoda de demolare utilizată de geniştii SS a fost aproape cu siguranţă aceea de a prinde explozivul într-un cerc mare pe tavan, pentru a rupe o bucată din el. Ar fi fost unicul mod de a străpunge un strat atât de gros de beton armat, având la dispoziţie doar o cantitate mică de exploziv. Ora estimativă – şi chiar data – a exploziei diferă considerabil, probabil din cauza faptului că ruşii le luaseră germanilor ceasurile sau a existenţei dezorientate, în întuneric aproape permanent, duse de cei ascunşi în tuneluri şi adăposturi. Cele mai credibile relatări situează explozia în prima parte a dimineţii de 2 mai. Acest lucru sugerează o explozie surprinzător de întârziată sau faptul că detaşamentul de genişti al Diviziei *Nordland* s-a confruntat cu mari

dificultăţi în îndeplinirea acestei misiuni.

În orice caz, explozia a dus la inundarea a douăzeci şi cinci de kilometri de S-Bahn, precum şi a tunelelor U-Bahn, odată ce apa a pătruns printr-un canal vertical de legătură. Numărul estimat al victimelor: „între circa 50 şi 15 000". O parte dintre berlinezi sunt convinşi că noile autorităţi sovietice au transportat cadavrele până la un mic port de pe canal, lângă Anhalter Bahnhof, unde le-au îngropat sub moloz. Estimările mai conservatoare, situate de regulă în jurul cifrei de o sută, se bazează pe faptul că, deşi în tunele se găseau mai multe mii de civili, precum şi „trenuri-spital", respectiv vagoane de metrou pline de răniţi, apa nu s-a ridicat rapid, întrucât s-a răspândit în mai multe direcţii. Femeile şi copiii care alergau prin tunele întunecoase, în timp ce nivelul apei creştea, erau desigur înspăimântaţi. Unii povestesc despre soldaţi răniţi şi epuizaţi, acoperiţi de apă, precum şi despre mulţi care îşi căutaseră uitarea în băutură. Se prea poate ca, în unele cazuri, acest lucru să fi fost adevărat, totuşi varianta unui mare număr de victime este greu de crezut. În cele mai multe locuri apa nu a atins un metru şi jumătate şi a fost suficient timp pentru evacuarea „trenurilor-spital", lângă staţia Stadtmitte U-Bahn. De asemenea, este mai mult decât probabil ca multe dintre trupurile găsite ulterior să fi fost ale soldaţilor şi civililor deja morţi din cauza rănilor într-unul dintre posturile de prim-ajutor subterane şi apoi duse în tunelele învecinate. Se pare că apa a cărat trupurile şi ulterior nimeni nu a mai avut timp să determine cauza decesului. Câţiva dintre cei morţi au fost aproape cu siguranţă SS-işti. Este posibil ca ei să se numere printre cei circa cincizeci de morţi îngropaţi în cimitirul evreiesc din Grosse Hamburgerstrasse.

În interiorul Reichstag-ului, luptele continuau să fie crâncene, fapt care făcea ca înălţarea drapelului roşu pe 1 mai, înainte de miezul nopţii, să pară o glumă. Un soldat sovietic care încercase să arunce înapoi o grenadă germană şi-a calculat greşit mişcarea. Grenada s-a lovit de tocul uşii şi a explodat la picioarele lui, smulgându-i-le. Deşi epuizaţi şi însetaţi, soldaţii ambelor părţi continuau să lupte, cu nările şi gâturile arse de praf şi fum. Scena l-a trimis pe un ofiţer sovietic cu gândul la incendierea Reichstag-ului din 1933, prin care Hitler zdrobise Partidul Comunist German.

Focul nu s-a domolit până târziu după-amiază. Germanii din subsoluri strigau că doreau să negocieze cu un ofiţer superior. Căpitanul Neustroev i-a cerut locotenentului Berest să pretindă că este colonel. Neustroev i-a dat locotenentului un cojoc de oaie ca să-i ascundă epoleţii şi l-a trimis să negocieze. Curând după aceea, nemţii au început să iasă din subsol, murdari şi nebărbieriţi, în uniforme zdrenţuite, aruncând priviri neliniştite în jur şi „zâmbind ca nişte câini

supuşi". Circa trei sute de soldaţi şi ofiţeri inamici au depus armele. Aproape două sute fuseseră ucişi. În infirmeria improvizată de la subsol mai zăceau alţi cinci sute, deşi mulţi dintre aceştia fuseseră răniţi înainte de asaltul asupra Reichstag-ului.

O fortăreaţă şi mai redutabilă care trebuia cucerită era turnul antiaerian al Grădinii Zoologice, din colţul sud-vestic al Parcului Tiergarten. Deşi suficient de puternic pentru a rezista loviturilor directe ale mortierelor de 203 mm, condiţiile din interior, unde se adăposteau câteva mii de civili înspăimântaţi, erau de nedescris. În secţiunea spitalului de campanie, bine utilat, mai erau alţi peste o mie de bolnavi şi răniţi.

Armata 1 tancuri de gardă a lui Katukov şi Armata 8 gardă a lui Ciuikov atacaseră încercând să pătrundă în Tiergarten dinspre sud, peste Canalul Landwehr. Dar misiunea de a captura turnul antiaerian al Grădinii Zoologice a fost lăsată în seama a două regimente din Divizia 79 puşcaşi de gardă. Nu se punea problema luării cu asalt a turnului, astfel încât, pe 30 aprilie, sovieticii au trimis prizonieri germani ca mesageri, cu un ultimatum scris cu creionul şi adresat comandantului: „Vă propunem să vă predaţi şi să nu mai continuaţi lupta. Vă garantăm că nimeni, nici măcar membrii SS sau SA, nu va fi executat".

Pe 1 mai, unul dintre prizonieri s-a întors în sfârşit cu un răspuns: „Am primit mesajul dumneavoastră la ora 23. Vom preda armele [diseară] la miezul nopţii. Comandant de garnizoană, Haller". De fapt, Haller nu era comandantul garnizoanei, iar motivul pentru care amânaseră predarea până la miezul nopţii era ca să câştige timp pentru a pregăti o tentativă de spargere a încercuirii în aceeaşi seară.

O altă cazemată asediată în acea zi era Citadela Spandau, în partea nord-vestică a Berlinului. Din punct de vedere arhitectonic, era o construcţie mult mai reuşită decât oroarea de beton din Grădina Zoologică. Citadela Spandau fusese construită din cărămidă, în 1630, pe o insulă aflată la confluenţa dintre Havel şi Spree. În timpul războiului, acolo funcţionaseră Laboratoarele Armatei pentru Apărare împotriva Armelor Chimice, după toate probabilităţile o acoperire pentru adevăratul scop al citadelei.

Pe 30 aprilie, Armata 47 sovietică a atacat în sfârşit acest formidabil obstacol, ale cărui tunuri puteau acoperi ambele poduri peste Havel, aflate în apropiere. Sperând să evite un asalt de mari proporţii, comandantul armatei, generalul Perhorovici, a trimis înainte Direcţia 7, condusă de maiorul Grişin, ca să submineze moralul inamicului prin propagandă. Difuzoarele montate pe camioane transmiteau la oră fixă, din oră în oră, iar nemţii răspundeau cu foc de artilerie.

A doua zi, pe 1 mai, Perhorovici i-a ordonat maiorului Grişin să trimită comandantului garnizoanei germane propuneri de capitulare. Grişin şi-a convocat ofiţerii. „Întrucât este o misiune periculoasă”, le-a spus el, „nu pot ordona nimănui s-o execute. Am nevoie de un voluntar care să mă însoţească.” Toţi cei şapte ofiţeri s-au oferit să meargă. Grişin i-a spus lui Konrad Wolf, viitorul cineast est-german, fratele lui Markus Wolf, că nu putea să meargă. În citadelă se aflau ofiţeri SS şi, dacă ar fi bănuit vreo clipă că aveau de a face cu un neamţ îmbrăcat în uniformă sovietică, l-ar fi împuşcat pe loc. În locul lui, a fost ales cel mai bun prieten al lui Wolf, Vladimir Gall. El şi Grişin au apărut la liziera copacilor, fluturând un steag alb. S-au apropiat încet de o baricadă ridicată în jurul unui tanc Tiger incendiat, în faţa podului de cărămidă de peste şanţul de apă.

Văzându-i că sosesc, germanii au aruncat o scară de frânghie de la un balcon cu balustrada de piatră, aflat la vreo doisprezece metri deasupra intrării principale. Grişin şi Gall s-au căţărat pe scara de frânghie, care se legăna puternic. Au ajuns pe balcon şi, cu mare teamă, au intrat în încăperea cufundată în întuneric. Au distins în beznă un grup de ofiţeri Wehrmacht şi SS. După toate aparenţele, comandantul citadelei era colonelul Jung, iar adjunctul lui, locotenent-colonelul Koch. Jung, cu ochelari cu rame metalice, cu obrazul ridat, cu părul cărunt tuns scurt şi gulerul uniformei descheiat, nu arăta a militar de profesie. Dar nici Grişin şi nici Gall nu cunoşteau adevărata lui funcţie.

Au început negocierile, conduse din partea sovieticilor aproape în totalitate de Gall, psihologul evreu, întrucât Grişin nu vorbea decât foarte puţin limba germană. Koch a explicat că Hitler dăduse un ordin conform căruia orice ofiţer care ar fi încercat să predea o cazemată urma să fie împuşcat pe loc. Din păcate, Armata 47 încă nu aflase că Hitler era mort. Gall a sesizat că ofiţerii SS erau epuizaţi şi neliniştiţi, în stare să împuşte pe oricine, indiferent de consecinţe. Psihologul le-a spus că Berlinul era de acum ocupat aproape în întregime, că Armata Roşie făcuse joncţiunea cu americanii la Torgau, pe Elba, şi că orice continuare a rezistenţei nu însemna decât o pierdere inutilă de vieţi omeneşti. Dacă nemţii acceptau să se predea, nimeni nu avea să fie executat, toţi aveau să primească hrană, în timp ce răniţii şi bolnavii aveau să beneficieze de ajutor medical. Gall a precizat că dacă refuzau să predea armele şi dacă Armata Roşie era nevoită să ia cu asalt citadela, nici una dintre garanţii nu mai era valabilă. „Suntem toţi militari şi ştim că s-ar vărsa mult sânge. Iar dacă vor muri mulţi dintre ai noştri, nu răspund pentru consecinţe. De asemenea, dacă refuzaţi să vă predaţi, veţi fi răspunzători de moartea tuturor civililor de aici. Germania a pierdut atâtea vieţi, încât fără îndoială că fiecare viaţă este importantă pentru viitorul ţării.”

Ofiţerii SS îl ţintuiau cu priviri încărcate de ură. Încordarea era atât de mare, încât Gall se temea că „cea mai mică scânteie” va provoca o explozie. La instrucţiunile lui Grişin, Gall le-a spus germanilor că aveau răgaz până la ora 15 ca să ia o decizie. Într-o tăcere mormântală, cei doi sovietici s-au răsucit pe călcâie şi s-au îndreptat spre dreptunghiul de lumină al ferestrei. În timp ce coborau pe scara de frânghie, cu trupurile tremurând de încordare, Gall nu-şi putea stăpâni teama că vreun ofiţer SS ar fi putut-o tăia.

Ajungând jos, cei doi au simţit o dorinţă arzătoare s-o ia la fugă, traversând spaţiul deschis din faţa citadelei spre adăpostul oferit de copaci, unde îi aşteptau camarazii lor, dar şi-au impus să meargă cu paşi mari şi siguri. La liziera copacilor, camarazii lor au alergat să-i îmbrăţişeze, dar cei doi au fost nevoiţi să explice că încă nu primiseră nici un răspuns. Tot ce puteau face era să aştepte. Prezenţa ofiţerilor SS şi ordinul lui Hitler privitor la ofiţerii care se predau nu ofereau motive de optimism.

La Statul-Major al Armatei 47, generalul Perhorovici a pus aceeaşi întrebare: „Se vor preda?”

„Nu ştim. Le-am dat termen până la ora 15, după cum ni s-a ordonat. Dacă acceptă, trebuie să trimită un reprezentant în tranşeele noastre din linia întâi.”

„Ei bine, tovarăşe Gall, ai grijă să fiţi pregătiţi, în eventualitatea că se vor preda.”

Pe măsură ce se apropia ora 15, încordarea creştea. Oamenii făceau glume legate de punctualitatea germană.

„Tovarăşe căpitan!” a strigat deodată un soldat. „Priviţi! Vin! Vin!”

Sovieticii au desluşit pe balcon două siluete care se pregăteau să coboare scara. Garnizoana era pe cale să se predea. Gall şi-a impus să se comporte ca şi cum acceptarea predării unei fortăreţe era un lucru normal.

Când cei doi emisari germani, locotenenţii Ebbinghaus şi Brettschneider, şi-au făcut apariţia, ofiţerii şi soldaţii ruşi s-au grăbit să-i bată pe spate în semn de felicitare. Germanii i-au explicat lui Gall că termenii predării fuseseră acceptaţi, dar mai întâi era nevoie să fie scrişi pe un document care urma a fi semnat. Locotenenţii au fost duşi în triumf la Cartierul General al Armatei 47, unde se vedeau peste tot sticle goale după sărbătorirea zilei de 1 mai. Un ofiţer superior dormea pe o saltea întinsă pe podea. Când a fost trezit şi a dat ochii de cei doi ofiţeri germani, a cerut ordonanţelor să le pregătească ceva de mâncare. Apoi a apărut maiorul Grişin. I s-a raportat că garnizoana insista să aibă în scris detaliile predării. „Atitudine tipic germană!”, a murmurat maiorul.

După ce detaliile au fost scrise şi semnate, ofiţerii sovietici au

scos o sticlă de coniac şi au umplut paharele ca să toasteze. Ruşii au băut toată sticla, iar când locotenentul Brettschneider, care mâncase foarte puţin în ultima săptămână, a băut cu prudenţă numai două degete de coniac, ruşii au râs zgomotos şi şi-au umplut din nou paharele. *Voina kaputt!* au strigat ei. „Războiul s-a terminat!”

Petrecerea a fost întreruptă de sosirea unui colonel din Statul-Major al Frontului 1 bielorus, căruia i s-a explicat situaţia.

Colonelul s-a întors spre locotenentul Ebbinghaus, cel mai vârstnic dintre cei doi ofiţeri germani, şi l-a întrebat cât credea că ar fi rezistat citadela dacă Armata Roşie ar fi bombardat-o susţinut. „Cel puţin o săptămână”, a răspuns rece Ebbinghaus. Colonelul rus l-a privit neîncrezător.

„Războiul s-a sfârşit”, a spus maiorul Grişin. „Datoria dumitale ca ofiţer s-a încheiat.” Pe masă se găsea o cutie de trabucuri Ritmeester şi locotenentul Ebbinghaus a luat unul.

Două ore mai târziu, Grişin şi Gall au intrat în citadelă, nu prin balcon, ci pe poarta principală. Soldaţii ruşii au strâns armele garnizoanei care se predase şi au făcut semn oamenilor să se încoloneze afară.

În timp ce cei doi ofiţeri urmăreau scena, Jung şi Koch s-au apropiat de ei. „Suntem gata să ne luăm rămas-bun”, a spus Koch într-o rusă perfectă. Văzând figurile lor uimite, Koch a zâmbit. Da, vorbesc puţin limba rusă. Când eram copil am locuit la St Petersburg.”

Gall şi-a dat deodată seama îngrozit că, în timpul negocierilor, Koch probabil înţelesese fiecare cuvânt care fusese rostit. Apoi, spre uşurarea lui, şi-a amintit că Grişin nu spusese nimic de genul: „Promite-le ce vor şi ne ocupăm de ei mai târziu”.

În curte, Gall şi Grişin au văzut civili care ieşeau tremurând din subsolurile citadelei. Generalul Perhorovici i-a cerut lui Gall să le spună că puteau merge acasă. Mai apoi, o tânără care purta turban, cum făceau multe la vremea aceea ca să-şi ascundă părul nespălat, a venit la el ţinând în braţe un copil. Femeia i-a mulţumit că-i convinsese pe ofiţeri să se predea, evitând astfel o baie de sânge. Apoi a izbucnit în lacrimi şi s-a îndepărtat.

Această relatare emoţionantă despre predarea Citadelei Spandau este totuşi dezminţită de unele dezvăluiri ulterioare. Colonelul Jung şi locotenent-colonelul Koch erau, de fapt, profesor dr. Gerhard Jung şi dr. Edgar Koch, cercetători implicaţi în proiectul obţinerii gazelor neuroparalizante Sarin şi Tabun. În loc să se ocupe exclusiv de apărarea împotriva armelor chimice, Heeresgasschutzlaboritorium avea ca principală misiune „testarea generală a gazelor de război din punct de vedere al potenţialului lor pe câmpul de luptă”.

Un locotenent-colonel rus din Armata 47 şi-a dat seama imediat de importanţa celor descoperite la Spandau şi l-a informat pe

generalul care răspundea de o comisie de experţi ai Armatei Roşii, ai cărei membri aveau ca însemne cheia şi roata dinţată. Generalul abia aştepta să-i ancheteze pe cei doi în ziua următoare, dar, între timp, fusese informat NKVD-ul. În seara zilei de 1 mai, câţiva ofiţeri NKVD au venit să-i ridice pe Jung şi Koch. Generalul a fost furios. Abia pe la mijlocul lui iunie, a reuşit Armata Roşie să afle unde îi ţinea NKVD-ul pe Jung şi Koch şi să-i scoată de acolo. În cele din urmă, cei doi au fost duşi cu avionul la Moscova, în luna august.

Alţi doi cercetători de marcă, dr. Stuhldreer şi dr. Schulte-Overberg, au fost ţinuţi sub pază la Spandau, unde li s-a ordonat să-şi continue munca. Stuhldreer, specializat în atacuri cu gaze neuroparalizante împotriva tancurilor, utilizase vechiul teren de testare al artileriei de la Kummersdorf, locul de întâlnire în pădure al Armatei 9. Toţi au spus că nu ştiu nimic despre Tabun şi Sarin şi, cum toate eşantioanele fuseseră distruse imediat ce Armata Roşie începuse să ameninţe Berlinul, experţii sovietici nu au putut dovedi nimic şi nici nu au ştiut ce întrebări să pună.

În cursul verii, Stuhldreer şi Schulte-Overberg au fost transportaţi cu avionul în Uniunea Sovietică. Acolo s-au întâlnit cu Jung şi Koch într-un lagăr special, la Krasnogorsk. Grupul, condus de profesorul Jung, a refuzat să coopereze cu autorităţile sovietice. Cercetătorii au insistat că erau prizonieri de război. Au fost aduşi alţi cercetători germani, care cooperau cu Uniunea Sovietică, pentru a-i convinge să se răzgândească, dar a fost în zadar. Cu toate acestea, grupul lui Jung nu a avut parte de un tratament rău pentru poziţia pe care o adoptase şi, în cele din urmă, a fost readus în Germania, împreună cu unul dintre ultimele loturi de prizonieri de război, în ianuarie 1954.

La sud de Berlin, rămăşiţele Armatei 9 depuneau un ultim efort pentru a sparge cea din urmă barieră a lui Konev. Armata 12 reuşise să reziste în zona Beelitz suficient de mult pentru a menţine o rută de scăpare către Elba şi pentru a deschide drum pentru cei aproape 20 000 de oameni din aşa-numitul Grup de Armate Spree al generalului Reymann, în zona Potsdam.

Dar presiunea continua să crească. În acea dimineaţă, peste Beelitz a căzut o ploaie de obuze lansate de tunuri sovietice autopropulsate aduse de la Potsdam. Escadrilele de avioane Şturmovik şi-au intensificat bombardamentele şi atacurile cu tir în rafale în toată zona.

Un regiment sovietic de puşcaşi ocupase satul Elsholz, la şase kilometri sud de Beelitz. Era un punct de trecere vital pentru trupele germane extenuate. Din fericire pentru germani, apariţia neaşteptată a ultimelor tancuri Panther ale Diviziei *Kurmark* i-a silit pe soldaţii Armatei Roşii să se retragă. De fapt, tancurile Panther, cu rezervoarele

aproape goale, fuseseră abandonate acolo, dar în faţă drumul era liber. Mulţi soldaţi rătăciţi de camarazii lor erau atât de obosiţi şi de înfometaţi, încât n-au putut să meargă mai departe de Elsholz. Civilii şi-au împărţit hrana cu soldaţii şi s-au îngrijit de răniţi, ducându-i în clădirea şcolii, unde au primit îngrijire de la un doctor din Berlin şi de la o infirmieră de prin partea locului. Doar o singură unitate SS a trecut prin sat fără să se oprească şi să se odihnească.

În spatele lor, în pădure, lupta nu încetase, trupele lui Konev continuând să vâneze grupurile de soldaţi germani rătăciţi. În acea dimineaţă de 1 mai, o brigadă a Armatei 4 tancuri de gardă a fost trimisă înapoi în pădure „să lichideze un grup mare de nemţi care rătăceau pe acolo". Raportul pretinde că tancurile ruseşti T-34 au întâlnit tancuri şi alte vehicule blindate germane. „Comandantul sovietic n-a pierdut nici o clipă", scrie în raport. „În două ore, inamicul a pierdut treisprezece transportoare blindate, trei tunuri de asalt, trei tancuri şi cincisprezece camioane." Este foarte greu de crezut că într-un singur grup mai existau atât de multe vehicule în stare de funcţionare.

Trupele sovietice au atacat Beelitz. Un grup de două sute de militari germani, împreună cu ultimul tanc Tiger şi un tun de asalt, au fost întâmpinaţi cu foc automat la sud de Beelitz, în timp ce traversau nişte câmpuri de sparanghel. Tot ce aveau de făcut germanii era să-şi continue drumul către pădure şi să treacă prin vad râul Nieplitz. Dincolo de râu, era şoseaua care ducea la Brück, unde s-ar fi aflat în siguranţă.

Statul-Major al Armatei 12 a generalului Wenck adunase în zonă toate camioanele şi vehiculele, pentru a transporta oamenii epuizaţi. Fuseseră instalate bucătării de campanie, care au început să-i hrănească pe cei 25 000 de militari şi pe cei câţiva mii de refugiaţi civili. „Când au ajuns la noi, soldaţii pur şi simplu au căzut din picioare", spunea colonelul Reichhelm, şeful de Stat-Major al lui Wenck. „Uneori am fost nevoiţi chiar să-i batem, altfel nu s-ar fi urcat în camioane şi ar fi murit acolo unde zăceau. A fost îngrozitor." Generalul Busse, odinioară durduliu, slăbise atât de mult, încât era de nerecunoscut. „Ajunsese la capătul puterilor."

Mulţi dintre cei care au trăit ororile şi măcelul din Pădurea Halbe au rămas cu o ură care a persistat în pofida trecerii anilor. Ei i-au acuzat pe ofiţerii superiori că au continuat lupta când totul era pierdut. „Oare era vorba de obedienţă absolută", scrie un supravieţuitor, „sau de laşitate în faţa răspunderii pe care o aveau? Ofiţerii care l-au susţinut pe Hitler au lăsat în urmă un gust amar. În acele ultime zile, nu au încercat decât să-şi salveze pielea şi au abandonat soldaţi, civili şi copii."

Această diatribă, deşi conţine mult adevăr, este mult prea dură, în

special dacă ne gândim la eforturile Armatei 12 de a salva soldaţii şi civilii. Chiar şi în cazul Armatei 9 nu trebuie văzut totul în negru. Un alt soldat a notat cum, în aceeaşi zi, maiorul Otto Christer Graf von Albedyll, care fusese martor la înfrângerea armatei sale şi la distrugerea domeniului familiei lângă Reitwein Spur, a fost ucis în timp ce încerca să ajute un om grav rănit. „Fiind un comandant foarte iubit", a fost îngropat de soldaţii lui la marginea drumului spre Elsholz.

Colonelul Reichhelm s-a arătat necruţător faţă de cel mai flagrant caz în care un ofiţer superior şi-a abandonat oamenii. Generalul Holste, comandantul Corpului 41 tancuri, s-a prezentat la Cartierul General al Armatei 12, între Genthin şi Tangermünde, la ora 2. „Ce faceţi aici, domnule general?", l-a întrebat Reichhelm uimit. „De ce nu sunteţi cu trupele dumneavoastră?"

„Nu mai am trupe", i-a răspuns Holste.

În realitate, generalul îşi abandonase oamenii. Plecase cu soţia, două maşini şi doi dintre cei mai buni cai ai săi. Reichhelm i-a spus că trebuia să vorbească imediat cu generalul Wenck. S-a dus să-l trezească pe comandantul armatei şi i-a spus că Holste trebuia arestat. Dar Wenck era prea istovit. Reichhelm s-a înapoiat. „Îl puteţi abandona pe Hitler, pentru că este un criminal", i s-a adresat el lui Holste, „dar nu vă puteţi abandona soldaţii." Holste nu i-a acordat nici o atenţie şi a plecat, continuându-şi drumul peste Elba.

În cursul după-amiezii, la Berlin a ajuns un ordin emis de Cancelaria Reich-ului, conform căruia ultimul tanc Tiger care sprijinea Divizia *Nordland* trebuia să se retragă, „pentru a fi pus imediat la dispoziţia generalului Mohnke". Nu se dădea nici o explicaţie. Probabil că, fără a-i spune nimic lui Goebbels, care refuza categoric orice aluzie la capitulare, Bormann şi Mohnke se pregăteau să fugă din Berlin. Cei doi, care ordonaseră ca toţi militarii care nu luptau până la capăt să fie executaţi pe loc, îşi aduseseră deja haine civile în buncăr, în vederea evadării.

Înteţirea bombardamentelor făcuse şi mai dificilă comunicarea cu detaşamentele lui Krukenberg. Fenet, care era rănit, şi francezii lui încă mai apărau sediul Gestapo din Prinz-Albrechtstrasse. *Danmark* se găsea la câteva sute de metri la est, în jurul staţiei U-Bahn Kochstrasse, în timp ce *Norge* apăra ariergarda stângă, în jurul Leipzigerstrasse şi Spittelmarkt.

Dându-şi seama că sfârşitul era acum foarte aproape, Goebbels l-a chemat pe Kunz, medicul SS care acceptase să ajute la uciderea celor şase copii ai săi. Goebbels se afla în biroul său din buncărul Führer-ului, discutând cu Naumann, secretar de stat în Ministerul Propagandei. Lui Kunz i s-a cerut să aştepte zece minute, apoi

Goebbels şi Naumann s-au ridicat şi l-au lăsat cu Magda Goebbels. Aceasta i-a spus că hotărârea lor fusese determinată de moartea Führer-ului. În noaptea aceea, trupele urmau să încerce să iasă din încercuire şi, prin urmare, întreaga familie trebuia să moară. Ulterior, Kunz a susţinut că încercase s-o convingă să trimită copiii la spital şi să-i pună sub protecţia Crucii Roşii, dar ea refuzase. „După ce am stat de vorbă cam douăzeci de minute", relatează medicul, „Goebbels s-a înapoiat în birou şi mi-a spus: «Doctore, ţi-aş fi foarte recunoscător dacă ai ajuta-o pe soţia mea să omoare copiii.»" Doctorul a încercat să-l convingă să lase copiii în viaţă.

„Cu neputinţă", i-a răspuns ministrul Propagandei Reich-ului. „Sunt copiii lui Goebbels." A părăsit încăperea. Kunz a rămas cu Magda Goebbels, care a aşteptat răbdătoare cam o oră.

După un timp, Goebbels s-a întors în birou. „Ruşii pot veni în orice clipă şi ne-ar da peste cap planul", i-a spus soţia lui. „Trebuie să ne grăbim să facem ce trebuie făcut."

Magda Goebbels l-a condus pe Kunz în dormitorul lor şi a luat de pe un raft o seringă cu morfină. Apoi s-a dus în camera copiilor. Cele cinci fete şi băiatul erau deja în pat, în pijamale, dar nu adormiseră. „Nu vă speriaţi, copii", le-a spus ea. „Doctorul o să vă facă un vaccin care trebuie administrat tuturor copiilor şi soldaţilor." Apoi a ieşit din cameră. Kunz a rămas şi a început să le facă injecţiile cu morfină. „După aceea", le-a povestit el anchetatorilor SMERŞ, „m-am dus din nou în camera din faţă şi i-am spus doamnei Goebbels că trebuie să aşteptăm vreo zece minute, până ce copiii vor adormi. M-am uitat la ceas şi am văzut că era 20.40."

Kunz a spus că nu a fost capabil să administreze otravă copiilor care dormeau. Magda Goebbels i-a cerut să-l găsească pe Stumpfegger, medicul personal al lui Hitler. Împreună cu acesta, Magda a deschis gurile copiilor adormiţi, le-a pus câte o fiolă cu otravă între dinţi şi le-a închis maxilarele peste fiole. Când a fost găsită, fiica cea mare, Helga, avea o vânătaie mare pe faţă, ceea ce sugerează că la ea morfina nu-şi făcuse complet efectul şi probabil se luptase cu cei doi adulţi care încercau să-i deschidă gura cu forţa. După ce au terminat, Stumpfegger a plecat, iar Kunz s-a dus în biroul lui Goebbels, împreună cu Magda Goebbels. Goebbels se plimba de colo-colo, foarte agitat.

„S-a terminat cu copiii", i-a spus ea. „Acum trebuie să ne gândim la noi."

„Să ne grăbim", a încuviinţat Goebbels. „Nu mai avem mult timp."

Magda Goebbels a luat insigna de aur a partidului pe care i-o dăruise Hitler pe 27 aprilie, în semn de admiraţie, precum şi portţigaretul de aur cu inscripţia „Adolf Hitler, 29 mai, 1934". Apoi

Goebbels şi soţia lui au urcat scările şi au ieşit în grădină, însoţiţi de aghiotantul acestuia, Günther Schwaegermann. Aveau la ei două pistoale Walther. Joseph şi Magda Goebbels au rămas unul lângă celălalt, la câţiva metri de locul în care trupurile lui Hitler şi al soţiei sale fuseseră incinerate şi îngropate într-o groapă de obuz. Amândoi au strâns între dinţi câte o fiolă de cianură şi fie s-au împuşcat unul pe altul simultan, fie au fost împuşcaţi imediat de Schwaegermann, un *coup de grâce* menit să fie o măsură de precauţie. Cele două pistoale au fost lăsate lângă cadavrele peste care Schwaegermann a turnat benzină, aşa cum promisese. Apoi a aprins ultimul rug funerar al celui de-al Treilea Reich.

La ora 21.30, postul de radio Hamburg a avertizat poporul german că va urma un anunţ extrem de grav şi de important. S-a transmis muzică adecvată, funebră, Wagner şi Simfonia a VII-a de Bruckner, spre a pregăti ascultătorii pentru discursul marelui amiral Dönitz către naţiune. Acesta a anunţat că Hitler căzuse luptând „în fruntea trupelor sale", apoi a spus cine era succesorul său. Foarte puţini locuitori ai Berlinului au auzit ştirile, din pricina lipsei de curent electric.

Între timp, Bormann aştepta cu evidentă nerăbdare sfârşitul dramei familiei Goebbels. Weidling urma să se predea la miezul nopţii, iar tentativa de spargere a încercuirii era programată cu o oră mai înainte. Personalul din buncărul lui Hitler, printre care Traudl Junge, Gerda Christian şi Constanze Manzialy, fusese anunţat să se pregătească de plecare. Krebs şi Burgdorf, care intenţionau să se împuşte mai târziu, erau de negăsit.

Krukenberg, care fusese chemat mai devreme de Mohnke, s-a întâlnit cu Artur Axmann şi cu Ziegler, fostul comandant al Diviziei *Nordland*. Mohnke l-a întrebat pe Krukenberg dacă, în calitate de ofiţer superior, dorea să continue apărarea centrului oraşului. El a adăugat că generalul Weidling dăduse ordin de spargere a încercuirii în direcţia nord-vest, dar că spre miezul nopţii se va pune în aplicare încetarea focului. Krukenberg a acceptat să se alăture celor ce aveau să forţeze ieşirea din încercuire. El şi Ziegler au plecat ca să adune *Nordland* şi celelalte unităţi aflate în zonă. Krukenberg l-a trimis înainte pe unul dintre aghiotanţii săi cu un mesaj către detaşamentele desfăşurate să se retragă. Grupul condus de căpitanul Fenet, care apăra sediul Gestapo de pe Prinz-Albrechtstrasse, nu a primit nici un mesaj. Aghiotantul lui Krukenberg nu a mai fost văzut niciodată, fiind probabil ucis înainte de a ajunge la unităţi.

Scenele din buncăr erau haotice, cu Bormann şi Mohnke încercând să organizeze oamenii pe grupuri. În cele din urmă, nu s-a plecat decât spre ora 23, cu două ore mai târziu decât fusese stabilit. Primul grup, condus de Mohnke, a pornit prin subsolurile Cancelariei

Reich-ului, urmând apoi un traseu complicat spre Friedrichstrasse Bahnhof. Ceilalţi i-au urmat la intervale bine stabilite. Partea cea mai dificilă era la nord de staţie, unde trebuiau să traverseze Spree. Această trecere nu putea fi realizată la adăpostul întunericului, deoarece flăcările provenite de la clădirile bombardate luminau întreaga zonă. Primul grup pornit de la Cancelaria Reich-ului, care-i includea pe Mohnke şi pe secretare, a evitat cu prudenţă Podul Weidendammer. Ei s-au folosit de un ponton metalic aflat la trei sute de metri în aval şi s-au îndreptat spre Spitalul Charité.

Tancul Tiger al Diviziei *Nordland* şi un tun autopropulsat urmau să fie vârful de lance în principalul asalt peste Podul Weidendammer. Ştirea despre tentativa de spargere a încercuirii se răspândise, adunând mai multe sute de SS-işti, soldaţi din Wehrmacht şi civili. Era o masă de oameni pe care trupele sovietice nu aveau cum să n-o observe. Prima încercare de trecere peste pod, având în frunte tancul Tiger, a avut loc chiar înainte de miezul nopţii, dar, deşi monstrul blindat a reuşit să zdrobească bariera din partea nordică a podului, curând oamenii au nimerit sub tirul susţinut lansat din Ziegelstrasse. O salvă antitanc a lovit tancul Tiger şi mulţi civili şi soldaţi care veneau în urma lui au fost seceraţi. Axmann a fost rănit, dar a reuşit să-şi continue drumul, clătinându-se. Bormann şi dr. Stumpfegger au fost trântiţi la pământ de explozia tancului lovit, dar şi-au revenit şi au pornit mai departe. Bormann avea asupra lui ultimul exemplar al testamentului lui Hitler, evident în speranţa de a-l folosi pentru a pretinde o poziţie în guvernul Dönitz, odată ajuns în Schleswig-Holstein.

O altă tentativă de trecere a podului a avut loc nu mult după aceea, cu ajutorul unui tun antiaerian autopropulsat de 20 mm şi al unui car blindat. Şi aceasta a eşuat. O a treia încercare s-a făcut în jurul orei 1, iar o a patra o oră mai târziu. Bormann, Stumpfegger, Schwaegermann şi Axmann au rămas un timp împreună, mergând de-a lungul căii ferate până la Lehrterstrasse Bahnhof. Acolo s-au despărţit. Bormann şi Stumpfegger au pornit spre nord-est, în direcţia Stettiner Bahnhof. Axmann a plecat în sens opus, dar a întâlnit în drum o patrulă sovietică. A făcut cale-ntoarsă şi a urmat acelaşi traseu ca Bormann. Nu mult după aceea, a zărit două cadavre. Le-a identificat ca aparţinând lui Bormann şi Stumpfegger, dar nu a avut timp să vadă cum muriseră. Martin Bormann, deşi sigur nu a vrut asta, a fost singurul lider important al partidului nazist care a înfruntat gloanţele inamicului bolşevic. Toţi ceilalţi – Hitler, Goebbels, Himmler şi Göring – s-au sinucis.

Între timp, Krukenberg adunase cea mai mare parte a escortei franceze SS. Aceştia s-au alăturat lui Ziegler şi unui grup mult mai numeros din *Nordland*. Krukenberg a apreciat că printre ei se găseau

patru sau cinci deţinători ai Crucii de Cavaler. Aceştia au reuşit să traverseze râul Spree cu puţină vreme înainte de ivirea zorilor. Însă, la numai câteva sute de metri de staţia U-Bahn Gesundbrunnen, asupra lor a început să se tragă intens. Ziegler a fost lovit de un proiectil ricoşat şi rănit mortal. Au mai căzut alţi câţiva din grupul lor, printre care Eugène Vanlot, un tânăr francez decorat cu Crucea Cavalerilor. Acesta din urmă a murit trei zile mai târziu, într-un subsol din apropiere.

Forţele sovietice din zonă primiseră atât de multe întăriri, încât Krukenberg şi camarazii rămaşi nu au avut de ales, fiind nevoiţi să se retragă pe acelaşi drum pe care veniseră. La capătul Ziegelstrasse, au văzut tancul Tiger luat de Mohnke de la ei. Nu se vedea nici urmă de echipaj. Unul dintre ofiţerii lui Krukenberg a zărit nu departe de ei un atelier de tâmplărie, unde au găsit câteva salopete cu care s-au deghizat. Krukenberg a reuşit să ajungă la Dahlem, unde s-a ascuns timp de o săptămână în apartamentul unor prieteni. În cele din urmă, a fost nevoit să se predea.

Auzind de la generalul Kuzneţov, comandantul Armatei 3 şoc, despre tentativele de spargere a încercuirii, Jukov a ordonat stare de alertă maximă. Era pe bună dreptate neliniştit de „gândul supărător” că vârfurile ierarhiei naziste, îndeosebi Hitler, Goebbels şi Bormann, ar fi încercat să scape. Dacă acest lucru s-ar fi întâmplat, era lesne de imaginat furia lui Stalin. Ofiţerii sovietici şi-au adunat în grabă oamenii, care sărbătoreau 1 mai cu băutură şi femei. Au fost trimise în urmărire brigăzi ale Armatei 2 tancuri de gardă şi au fost instalate în grabă cordoane de pază. Aceste măsuri au zădărnicit o a doua tentativă de spargere a încercuirii, spre nord, pe Schönhauserallee, aparţinând trupelor generalului-maior Bärenfänger, care plecaseră din partea de est a zonei de apărare Zitadelle. Bärenfänger, un nazist devotat, s-a sinucis împreună cu tânăra lui soţie, pe o stradă laterală.

Cu puţin timp înainte de miezul nopţii, ora la care colonelul Heller promisese să predea turnul antiaerian al Grădinii Zoologice, tancurile şi carele blindate rămase din Diviziile tancuri *Müncheberg* şi 18 infanterie mecanizată au pornit dinspre Tiergarten în direcţia vest, apoi şi-au deschis drum spre nord-vest, către Stadionul Olimpic de la Spandau. Şi de data aceasta, ştirea s-a răspândit rapid. Se spunea că armata lui Wenck se afla la Nauen, în nord-vestul capitalei, şi că trenurile-spital aşteptau acolo ca să transporte răniţii la Hamburg. Mii de civili şi de soldaţi pierduţi de unităţile lor se deplasau pe jos sau cu diverse vehicule în aceeaşi direcţie. Un grup de circa cincizeci de persoane a venit de la Grossdeutscher Rundfunk, în trei camioane. Printre ei se găsea fratele mai mic al lui Himmler, foarte diferit de acesta şi unul dintre principalii tehnicieni de studio.

Charlottenbrücke, podul care traversa râul Havel către vechiul oraş Spandau, încă rezista şi era ocupat de detaşamente Hitlerjugend. Sub o ploaie torenţială şi sub tirul de artilerie al Armatei 47, vehiculele blindate au intrat în viteză pe pod, urmate de o mulţime dezordonată de soldaţi şi civili. A fost un măcel înfiorător. „Era sânge peste tot, camioanele explodau", relatează unul dintre supravieţuitori. Instinctiv s-a recurs la o stratagemă. Tunurile antiaeriene de 20 mm autopropulsate au lansat foc de acoperire de pe malul estic, pentru a-i sili pe sovietici să ţină capul jos, iar în cursul acestui tir sălbatic, care a durat mai puţin de un minut, un alt val de civili şi soldaţi s-au grăbit să treacă podul, ca să se ascundă în ruinele caselor de pe malul celălalt. Cei care se deplasau încet sau care şchiopătau au fost prinşi în teren deschis de tunurile sovietice. În acelaşi timp cu valurile de oameni care încercau să treacă pe jos, traversau podul maşini şi motociclete, care călcau peste trupurile deja strivite de şenilele vehiculelor blindate. Ernst Himmler a fost unul dintre cei mulţi care şi-au pierdut viaţa pe Charlottenbrücke, fie împuşcat, fie călcat în picioare în năvala aceea disperată.

Deşi masacrul de pe pod a fost îngrozitor, numărul germanilor a silit trupele sovietice să se retragă de pe malul râului. Însă mitralierele sovietice din turnul primăriei din Spandau au continuat să facă numeroase victime. Două dintre tancurile Tiger au bombardat chiar primăria, iar un mic grup aparţinând Diviziei 9 paraşutişti a luat cu asalt turnul. Grosul blindatelor au forţat drumul spre vest, în direcţia Staaken, dar majoritatea trupelor au fost încercuite sau adunate în următoarele două zile. Doar câteva au reuşit să ajungă la Elba, în siguranţă.

Conform ordinului primit de la Cartierul General al Frontului, ofiţerii sovietici au cercetat cu atenţie rămăşiţele carbonizate ale tancurilor. „Printre echipajele ucise", scria Jukov, „nu a fost descoperit nimeni din anturajul lui Hitler, dar ce s-a găsit în tancurile arse era imposibil de identificat." Nu se cunoaşte numărul celor care au murit în aceste tentative de a scăpa de captivitatea în Uniunea Sovietică.

Pe 2 mai, la ora 1.55, tânărul redactor în vârstă de optsprezece ani, Richard Beier, a efectuat ultima transmisiune a postului Grossdeutscher Rundfunk, din studioul aflat în buncărul din Masurenallee. Ruşii omiseseră să distrugă emiţătorul de la Tegel. „Führer-ul a murit", a anunţat Beier, citind ştirile. „Trăiască Reich-ul!"

CAPITOLUL 26

Sfârşitul luptei

Pe 2 mai, în jurul orei 1, generalul Ciuikov a fost trezit încă o dată. Unităţile de transmisiuni ale Armatei Roşii interceptaseră mesaje ale Corpului 56 tancuri, care cerea încetarea focului. Emisari germani urmau să vină la Podul Potsdamer, cu un steag alb. Şi-a făcut apariţia colonelul Dufving, însoţit de doi maiori. Acesta a purtat o discuţie cu unul dintre comandanţii lui Ciuikov, după care s-a înapoiat la generalul Weidling. La ora 6, generalul Weidling s-a predat împreună cu Statul său Major, fiind condus la Cartierul General al lui Ciuikov, unde a pregătit un ordin către garnizoană, căreia îi cerea să capituleze.

În zorii acelei dimineţi reci, ultimii prizonieri ai Gestapo-ului rămaşi în sediul din Prinz-Albrechtstrasse încă nu ştiau dacă vor fi eliberaţi de Armata Roşie sau ucişi de cei care-i capturaseră. Pastorul Reinecke a fost singurul preot care supravieţuise masacrului petrecut în urmă cu o săptămână. „Sadismul la care am fost martor în ultima săptămână şi jumătate", scria el într-o scrisoare, „nu poate fi exprimat în cuvinte."

Supravieţuitorii formau un grup eterogen. Unul dintre tovarăşii lui de celulă era comunistul Franz Lange, care ulterior a declarat că, deşi nu mai avusese legături cu biserica de la vârsta de şaisprezece ani, nu va uita niciodată capacitatea lui Reinecke de a găsi puterea să supravieţuiască prin rugăciune tăcută. Un alt prizonier era Joseph Wagner, fost Gauleiter al Sileziei, care căzuse în dizgraţia regimului datorită credinţei sale catolice. Gestapo-ul îl arestase după complotul din iulie.

Pe 1 mai, uşa celulei lor fusese dată de perete cu strigăte de *Raus! Raus!* Au fost împinşi în jos pe scări de paznici SS, care-l uciseseră pe drum pe unul dintre ei, un subofiţer Wehrmacht. Ceilalţi şase fuseseră apoi încuiaţi în altă celulă, chiar lângă camera paznicilor SS, unde li s-a adus hrană şi apă. Lange l-a auzit pe Sturmbannführer-ul de serviciu explicând unuia dintre oamenii lui, cu logica specifică SS-ului: „Pe ăştia îi cruţăm, ca dovadă că n-am împuşcat nici un prizonier". În cursul după-amiezii, cei şase supravieţuitori au auzit cum gărzile se pregăteau să fugă. Înainte de căderea nopţii, au fost lăsaţi în

întunericul clădirii pe care berlinezii o porecliseră „Casa Ororilor”, după ce aflaseră că acolo prizonierii erau prinşi în cătuşe de zidurile celulelor, la fel ca în camerele de tortură medievale.

Nu mult după ce s-au ivit zorile zilei de 2 mai, prizonierii au auzit voci. Vizorul celulei s-a deschis. O voce i-a întrebat în ruseşte unde era cheia, ca să descuie uşa. „Nu avem cheie”, a răspuns Lange, comunistul, care cunoştea puţin limba rusă. „Suntem prizonieri.” Soldatul a plecat şi, după câteva minute, s-au auzit toporişti care loveau uşa, care apoi s-a deschis. Prizonierii au văzut un soldat al Armatei Roşii, care-i privea zâmbitor.

El şi camarazii lui au condus prizonierii la cantina paznicilor SS, ca să le dea de mâncare. În acel moment, una dintre armele sovieticilor s-a descărcat întâmplător, incident, din păcate, frecvent în rândurile Armatei Roşii. Joseph Wagner, fostul Gauleiter, a căzut mort lângă pastorul Reinecke.

Alţi soldaţi ai Armatei Roşii nu şi-au pierdut timpul la etaj. Panourile de mătase care căptuşeau pereţii salonului de recepţie al lui Himmler au fost tăiate din rame, pentru a fi trimise acasă cu următoarele pachete de cinci kilograme.

În buncărul Führer-ului, la prima oră a dimineţii, generalii Krebs şi Burgdorf s-au aşezat unul lângă altul, şi-au scos pistoalele Luger şi s-au împuşcat în cap. Rochus Misch, probabil ultimul membru al *Leibstandarte* SS care a părăsit clădirea, i-a văzut prăbuşiţi unul peste altul. După cât coniac consumaseră, au avut noroc că nu îşi rataseră sinuciderea. Căpitanul Schedle, comandantul gărzii *Leibstandarte* din Cancelaria Reich-ului, se împuşcase şi el. O rană la picior îl împiedicase să plece împreună cu grupul lui Bormann. Când Misch s-a strecurat afară, Cancelaria Reich-ului era pustie, cu excepţia medicilor, a infirmierelor şi a răniţilor din subsoluri.

Spectaculoasa relatare sovietică despre luarea cu asalt a Cancelariei Reich-ului în acea dimineaţă trebuie privită cu multă circumspecţie, mai ales că majoritatea oamenilor lui Mohnke şi Krukenberg luaseră parte în noaptea precedentă la încercarea de spargere a încercuirii. Descrieri ca aceea a mortierului adus în Wilhelmplatz pentru a spulbera intrarea principală şi a „luptelor crâncene” de pe coridoare şi de pe scări au fost confecţionate pe modelul celor referitoare la capturarea Reichstag-ului. Drapelul roşu a fost dus pe acoperiş de maiorul Anna Nikulina, de la Direcţia Politică a Corpului 9 puşcaşi, din Armata 5 şoc a lui Berzarin. În final, „sergentul Gorbaciov şi soldatul Bondarev au arborat drapelul roşu deasupra intrării principale a Cancelariei Reich-ului”.

Dintre cei care fugiseră din buncărul Führer-ului cu o noapte în urmă, numai primul grup rămăsese compact. Condus de

Brigadeführer-ul Mohnke, el era format din pilotul personal al lui Hitler, Hans Baur, şeful pazei de corp, Hans Rattenhuber, secretare şi dieteticiana lui Hitler, Constanze Manzialy. În primele ore ale zilei de 1 mai, grupul fusese nevoit să se ascundă într-un subsol de pe Schönhauserallee în momentul în care zona fusese împânzită de trupe sovietice. Au rămas acolo până după-amiază, când au fost descoperiţi de sovietici. Nu avea nici un rost să opună rezistenţă. Bărbaţii au fost arestaţi imediat, dar femeile au fost lăsate să plece.

Traudl Junge şi Gerda Christian se deghizaseră în bărbaţi. Dar Constanze Manzialy, cu alura ei tipic tiroleză, a fost despărţită de ele aproape imediat. Într-o relatare se pretinde că ar fi fost înşfăcată de un infanterist solid şi maltratată de el şi de camarazii lui. Nu se ştie dacă a recurs la fiola de cianură pe care Hitler o dăduse fiecăruia dintre apropiaţii lui ca dar de rămas-bun. În orice caz, nu a mai fost văzută niciodată. Trecând prin aventuri riscante, atât Traudl Junge, cât şi Gerda Christian au reuşit să ajungă pe malul celălalt al Elbei.

Mulţi soldaţi şi ofiţeri germani plănuiseră să-şi petreacă ultima noapte de libertate prin cârciumi. Căpitanul Finckler şi-a întâlnit comandantul de regiment de la Divizia 9 paraşutişti într-o berărie din Prenzlauerberg, nu departe de locul unde fuseseră încolţiţi Mohnke şi grupul lui. În semn de rămas-bun, cei doi au împărţit o sticlă de vin din care au băut pe rând, fiindcă nu existau pahare.

În acea dimineaţă, la Braseria Schultheiss, un tânăr militar Luftwaffe, auzind împuşcături, s-a întrebat ce se petrece. „Vino în spate", l-a chemat un camarad. „Se sinucid SS-iştii… Trebuie să vezi asta." Cei mai mulţi membri ai Waffen SS erau străini. Aghiotantul SS al lui Hitler, Otto Günsche, a fost luat prizonier de Armata Roşie, mai târziu, în cursul dimineţii. La fel ca Mohnke, Rattenhuber şi ceilalţi, Günsche a fost dat imediat pe mâna SMERŞ pentru a fi anchetat. Stalin voia să afle cu certitudine ce se întâmplase cu Hitler şi dacă acesta mai trăia.

Decizia luată pe 29 aprilie de a trimite detaşamentul SMERŞ al Armatei 3 şoc la Cancelaria Reich-ului, obiectiv aflat în sectorul Armatei 5 şoc, fusese luată desigur la cel mai înalt nivel. Se pare că Beria şi Abakumov, şeful SMERŞ, nu numai că nu le spuseseră nimic lui Jukov şi autorităţilor militare, dar îl scoseseră din joc şi pe rivalul lui Abakumov, generalul Serov, şeful NKVD al Frontului 1 bielorus.

Echipa SMERŞ, care dispunea de propriul ei detaşament de transmisiuni, interceptase probabil mesajele transmise pe frecvenţele Armatei 5 şoc. Ca urmare, SMERŞ a sosit la câteva minute după raportul de atacare a obiectivului. Generalul Berzarin promisese Steaua de Aur de Erou al Uniunii Sovietice soldatului care va descoperi trupul lui Hitler, aşa încât trupele care capturaseră

Cancelaria Reich-ului nu au fost câtuşi de puţin încântate când au apărut ofiţerii SMERŞ, care le-au ordonat să părăsească clădirea. Numai cordonul de pază pus de Berzarin în jurul clădirii a fost lăsat pe loc. Ca o nouă insultă la adresa Armatei 5 şoc, grupul de contrainformaţii adusese un detaşament de genişti al Armatei 3 şoc ca să verifice dacă în clădirea Cancelariei Reich-ului se aflau explozivi sau bombe artizanale.

Căpitanul Şota Sulhanişvili, comandantul detaşamentului de genişti, s-a neliniştit aflând că lucra în colaborare cu SMERŞ. „Camarazii mei şi cu mine am încercat să ne ţinem cât mai departe de ei." Dar echipa SMERŞ se temea ca nu cumva clădirea să fie aruncată în aer, aşa încât a făcut exact ce i-au spus geniştii, până când locul a fost verificat de sus şi până jos. Nu s-au găsit decât stocuri de rezervă de aruncătoare de rachete, prinse câte trei. Geniştii au descoperit magazii pline de şampanie şi „stive de pâine ambalată în celofan". Sulhanişvili, care luptase la Stalingrad, şi-a amintit imediat de pâinea îngheţată de acolo, pe care nu putuseră s-o „taie" nici cu toporul. În grădină au descoperit două trupuri aproape carbonizate, care păreau „micşorate şi arătau ca nişte păpuşi". După ce şi-au îndeplinit misiunea, geniştii au fost imediat expediaţi de acolo. Ofiţerii SMERŞ au recunoscut cadavrul după capul disproporţionat de mare, prezentat în caricaturile din presa sovietică, şi după cizma ortopedică. Alături, se afla cadavrul Magdei Goebbels, lângă portţigaretul de aur şi insigna partidului primită de la Hitler.

Detaşamentul SMERŞ, supravegheat îndeaproape de generalul-locotenent Aleksandr Anatolievici Vadis, şeful Direcţiei SMERŞ de pe lângă Frontul 1 bielorus, era evident preocupat, în primul rând, de găsirea cadavrului lui Hitler. Presiunile Moscovei erau foarte mari. În dimineaţa aceea, ziarul *Pravda* declarase că anunţarea morţii lui Hitler nu era decât un truc fascist. Se poate presupune că o asemenea declaraţie fusese publicată la iniţiativa lui Stalin sau, cel puţin, cu aprobarea lui. Soarta lui Hitler căpătase o imensă semnificaţie politică chiar înainte ca faptele să se clarifice. Mareşalul Jukov, conştient de interesul lui Stalin faţă de această chestiune, s-a îndreptat spre Cancelaria Reich-ului în aceeaşi zi, chiar înainte ca focurile de armă să înceteze în oraş. „Nu mi s-a dat voie să merg", a spus Jukov douăzeci de ani mai târziu, când, în sfârşit, a aflat adevărul. „Este riscant să vă duceţi acolo", i s-a spus. De asemenea, a fost informat că „germanii îngropaseră toate cadavrele, dar nimeni nu ştia cine şi unde le îngropase". Dar, cadavrul lui Goebbels nu fusese îngropat. Fusese găsit imediat, la suprafaţă. Se pare că lui Jukov i s-a refuzat din nou accesul, două zile mai târziu. Cartierul General al Frontului 1 bielorus a fost informat despre descoperirea trupului lui Goebbels, dar atât şi nimic mai mult. Generalul Teleghin, şeful direcţiei politice, a luat

urgent legătura cu Stavka, la Moscova, solicitând să fie trimişi experţi legişti.

Se pare că singurul lucru pe care ofiţerii SMERŞ au reuşit să-l facă a fost să caute prin tunicile lui Hitler, aflate în camera lui, şi să privească portretul lui Frederic cel Mare, la care obişnuia să se uite Führer-ul. Între timp, Rjevskaia începuse să lucreze la documentele Cancelariei Reich-ului. Ea a descoperit zece carnete groase, jurnalele lui Goebbels până în iulie 1941. (Vadis a pretins că el ar fi făcut descoperirea.) Rjevskaia a surprins-o pe Raia, transmisionista lor, probând o rochie albă de seară a Evei Braun, pe care apoi a aruncat-o, considerând-o indecentă din cauza decolteului. Tânăra nu şi-a ales decât o pereche de pantofi albaştri.

În subsoluri, profesorul Haase şi dr. Kunz continuau să îngrijească răniţii care zăceau pe coridor. Nu mai rămăseseră decât câteva infirmiere. Multe dintre tinerele ajutoare din Liga Germană a Fetelor, care veniseră după ce-i ajutaseră pe omologii lor din Hitlerjugend la Reichssportsfeld, alergaseră în Wilhelmstrasse ca să evacueze răniţii din subsolurile Hotelului Adlon, care fusese incendiat. SMERŞ nu s-a atins de spital. Una dintre infirmiere a descris comportamentul ofiţerilor ca fiind „exemplar". Un ofiţer superior chiar a sfătuit femeile să încuie uşile noaptea, fiindcă el „nu putea garanta pentru soldaţii lui".

Ofiţerii SMERŞ au început curând să trieze prizonierii. Cei aleşi pentru a fi interogaţi au fost escortaţi la Institutul german pentru orbi, pe Oranienstrasse. Dar anchetatorii serviciului de contrainformaţii refuzau să creadă ce li se spunea despre sinuciderea lui Hitler. Vadis a adus tot mai mulţi oameni la anchetă, dar nu era simplu să-i interoghezi într-un subsol. Generatorul electric nu mai funcţiona, astfel încât se foloseau lanterne, iar aerul din buncăr devenise foarte greu şi umed în lipsa sistemului de ventilaţie.

Nereuşita l-a determinat pe Stalin să-i ordone lui Beria să trimită un alt general NKVD, teoretic reprezentând Stavka, pentru a supraveghea cercetările şi a raporta în permanenţă. Nici măcar ofiţerii grupului operativ SMERŞ nu-i cunoşteau numele. Maiorul Bîstrov şi colegii lui s-au văzut nevoiţi să repete fiecare interogatoriu în parte, în faţa acestui general. De îndată ce o anchetă lua sfârşit, generalul mergea imediat la telefon şi-i raporta lui Beria pe o linie telefonică protejată. Secretomania era atât de mare, încât Rjevskaia a fost pusă să semneze transcrierea fiecărui interogatoriu, cu angajamentul că, dacă ar fi repetat un singur cuvânt din ce auzise, s-ar fi făcut vinovată de crimă împotriva siguranţei statului.

Când garnizoana din turnul antiaerian al Grădinii Zoologice, numărând trei sute cincizeci de oameni, s-a predat, se pare că

colonelul Haller le-a spus ofiţerilor sovietici că acolo se ascundeau doi generali, în speranţa de a fugi din Berlin. Când soldaţii sovietici l-au găsit pe unul din ei la etajul patru, acesta se sinucisese. Soldaţii l-au condus acolo pe scriitorul Konstantin Simonov.

Simonov abia sosise la Berlin, devreme, în dimineaţa zilei de 2 mai. Aici întâlnise focuri sporadice, îndeosebi tunuri sovietice care trăgeau în clădiri unde se găseau SS-işti care refuzau să se predea. Scriitorul a descris aceste scene drept „convulsii post-mortem" ale regimului nazist. În turnul antiaerian nu mai exista curent electric, aşa încât au înaintat la lumina lanternelor. Un locotenent i-a arătat o încăpere mică de beton. „Pe laviţă, cu ochii deschişi, zăcea generalul mort, un bărbat înalt, de circa patruzeci şi cinci de ani, cu părul tuns scurt şi o figură frumoasă şi calmă. Mâna dreaptă, cu degetele încleştate pe pistol, era lipită de corp. Cu stânga ţinea pe după umeri trupul unei tinere culcate alături de el. Femeia avea ochii închişi, era tânără şi frumoasă şi purta, asta îmi amintesc foarte bine, o bluză englezească albă, cu mâneci scurte, şi o fustă cenuşie de uniformă. Generalul era îmbrăcat cu o cămaşă călcată, avea cizme înalte, iar tunica cu guler înalt era descheiată. Între picioarele lui se vedea o sticlă de şampanie, aproape goală." Era un aspect al finalului strident a ceea ce Simonov a numit „gloria banditească a fostului imperiu fascist". De asemenea, scriitorului i se părea potrivit ca generalul Ciuikov să fie cel în faţa căruia să se predea capitala Reich-ului. Deoarece acesta comandase apărarea Stalingradului, „se pare că însăşi istoria a făcut tot posibilul să aducă această armată la Berlin şi să facă din predarea Berlinului un act cu valoare de simbol".

Dar civilii germani nu aveau nici un chef de simbolism. Ei acopereau feţele soldaţilor morţi cu ziare sau cu poala uniformei şi stăteau la cozi la bucătăriile de campanie ale Armatei Roşii, care începuseră să le dea de mâncare, la ordinul lui Berzarin. Faptul că, la vremea aceea, Asia Centrală sovietică suferea de foame, multe familii dedându-se la acte de canibalism, nu influenţa cu nimic noua politică de a încerca să câştige simpatia poporului german. Dar vestea despre schimbarea de linie a partidului încă nu ajunsese până acolo.

Soldaţii sovietici intrau în spitalele de campanie improvizate, ameninţând cu pistoale-mitralieră fiecare bărbat, întrebându-l cu un aer ameninţător: *Du SS?* Când un soldat a ajuns în faţa unui voluntar suedez Waffen SS din cadrul Diviziei *Nordland*, l-a împuns cu ţeava în coşul pieptului, punându-i aceeaşi întrebare. Suedezul a spus că nu era decât un soldat de rând al Wehrmacht-ului. *Da, da. Du SS!* a insistat rusul. Suedezul, care îşi distrusese actele, inclusiv paşaportul, care l-ar fi dat de gol că luptase de partea finlandezilor împotriva Uniunii Sovietice, a reuşit cumva să schiţeze un zâmbet, ca şi cum ar fi vrut să dea de înţeles că presupunerea era ridicolă. Rusul a renunţat, fără să

observe că pe suedez îl trecuseră toate apele. După şase luni, NKVD-ul a aflat că membrii SS „aveau grupa sanguină tatuată pe partea interioară a antebraţului”.

Atât în Alexanderplatz, cât şi în Pariserplatz, răniţii erau lungiţi pe străzi şi acoperiţi cu pături. Infirmierele Crucii Roşii germane şi membrele Ligii Germane a Fetelor continuau să-i îngrijească. Nu departe de ei, spre nord, tunurile sovietice trăgeau din greu, pentru a reduce la tăcere un grup de SS-işti fără nici o şansă, care continuau să opună rezistenţă într-o clădire de lângă râul Spree. Pretutindeni, fumul înnegrea cerul. Soldaţii Armatei Roşii adunau de prin ascunzători soldaţi Wehrmacht, SS, Hitlerjugend şi Volkssturm. Aceştia ieşeau de prin case, pivniţe şi tuneluri de metrou nebărbieriţi şi murdari. Soldaţii sovietici strigau *Hände hoch!* şi prizonierii lor îşi aruncau armele şi ridicau mâinile cât mai sus. Unii civili germani se furişau până la ofiţerii sovietici ca să denunţe soldaţii care continuau să se ascundă.

Vasili Grossman l-a însoţit pe generalul Berzarin până în centrul oraşului. Aici s-a cutremurat văzând amploarea distrugerilor şi s-a întrebat în ce măsură aceasta era opera bombardamentelor americane şi britanice. O evreică s-a apropiat de el, împreună cu soţul ei în vârstă. L-au întrebat despre soarta evreilor deportaţi. Când Grossman le-a confirmat temerile, bătrânul a izbucnit în plâns. Se pare că mai târziu Grossman a fost oprit de o nemţoaică elegantă, îmbrăcată cu o haină de astrahan. Au avut o conversaţie agreabilă. Deodată, ea l-a întrebat: „Sigur nu sunteţi comisar evreu?”

Ofiţerii germani care semnaseră acte de demobilizare pentru oamenii lor, ca să evite trimiterea acestora în lagăre de concentrare, îşi irosiseră timpul de pomană. Toţi cei care purtau uniformă, indiferent de care, până şi pompierii sau lucrătorii feroviari, erau adunaţi pentru a forma primele coloane care urmau să mărşăluiască spre est.

„Eram pradă unui îngrozitor vălmăşag de sentimente”, scria Grossman. „Incendii şi fum, fum, mult fum. Grupuri uriaşe de prizonieri de război. Chipurile lor oglindesc o cumplită tragedie, iar suferinţa lor nu este numai personală, ci este suferinţa cetăţenilor unei ţări distruse.” Într-adevăr, suferinţa personală şi teama de viitor îi chinuiau pe cei aflaţi pe punctul de a porni spre est şi pe femeile şi fetele care rămâneau în urmă. „Prizonieri”, nota Grossman. „Poliţişti, funcţionari, bătrâni şi elevi, aproape nişte copii. Mulţi dintre bărbaţi se plimbă de colo-colo cu soţiile lor, tinere şi frumoase, şi unele dintre ele râd, încercând să ridice moralul soţilor. Un soldat tânăr cu doi copii, un băiat şi o fată. Oamenii din jur sunt foarte miloşi cu prizonierii. Cu chipurile triste, oferă prizonierilor apă şi pâine.” În

Parcul Tiergarten, Grossman a văzut un soldat german rănit, aşezat pe o bancă împreună cu o tânără infirmieră pe care o strângea în braţe. „Nu privesc în jur. Pentru ei, lumea a încetat să mai existe. O oră mai târziu, când trec din nou pe lângă ei, îi găsesc în aceeaşi poziţie."

Această zi înnorată, rece şi ploioasă, este, fără îndoială, ziua căderii Germaniei, în fum, printre ruine fumegânde, cu sute de cadavre zăcând pe străzi." „O parte dintre morţi", notează Grossman, „fuseseră călcaţi de tancuri, striviţi ca nişte tuburi." A văzut o femeie bătrână, moartă, „cu capul sprijinit de zid, aşezată pe o saltea lângă uşa unei case, având pe chip o expresie de durere eternă şi tăcută". Şi totuşi, nu departe de acel loc, ruşii se minunau de eficienţa de care dădea dovadă *hausfrau* germană: „Pe străzile acum tăcute, se face ordine şi se mătură prin ruine. Femeile mătură trotuarele de parcă ar fi camere".

Probabil că Grossman s-a plimbat prin Berlin în cea mai mare parte a zilei. În „uriaşul şi puternicul" Reichstag a găsit soldaţi sovietici „făcând focul în holul de la intrare, zăngănind gamelele şi deschizând cu baionetele conserve de lapte condensat."

În timp ce SMERŞ îşi continua activitatea în subsolurile şi clădirea buncărului lui Hitler, Grossman a primit aprobare, ca şi alţi vizitatori, să meargă în giganticele săli de recepţie ale Cancelariei Reich-ului. Într-una dintre ele, uriaşul glob pământesc metalic al lui Hitler fusese spart şi călcat în picioare. În alta, „un cazac tânăr şi negricios, cu pomeţi proeminenţi", învăţa să meargă pe bicicletă. Se pare că Grossman, la fel ca şi alţi vizitatori, a luat câteva suveniruri pe care să le ducă acasă la Moscova.

În Grădina Zoologică, unde în preajma turnului antiaerian se desfăşuraseră lupte grele, Grossman a găsit „cuşti sparte, cadavre de maimuţe, păsări tropicale şi urşi. Pe insula babuinilor, puii se agaţă de pântecele mamelor cu lăbuţele lor micuţe". În faţa unei cuşti în care se găsea o gorilă moartă, scriitorul a discutat cu îngrijitorul, care îşi petrecuse ultimii treizeci şi şapte de ani ocupându-se de maimuţe.

„Era agresivă?", a întrebat Grossman.

„Nu, doar urla foarte tare", a răspuns îngrijitorul. „Oamenii sunt mult mai sălbatici."

În ziua aceea, Grossman a întâlnit mulţi oameni. Străinii eliberaţi din lagărele de muncă silnică înjurau soldaţii germani, dar cântau. Abia târziu în aceeaşi zi, când schimburile de focuri au încetat, oamenii au început să conştientizeze „dimensiunile colosale ale victoriei". În jurul „Lunganei" – coloana victoriei din Tiergarten – au avut loc sărbătoriri spontane. „Tancurile aproape nu se mai văd de flori şi drapele roşii. Ţevile armelor au flori în ele ca pomii primăvara. Toţi dansează, cântă şi râd. Sute de rachete luminoase sunt lansate în

aer. Toţi salută victoria cu rafale de pistol automat, cu focuri de puşcă sau pistol." Ulterior, însă, Grossman avea să afle că mulţi dintre cei care sărbătoreau erau „morţii vii". Deveniţi dependenţi de alcool, soldaţii băuseră din nişte recipiente metalice descoperite în apropiere şi care conţineau un solvent industrial. S-au chinuit cel puţin trei zile până şi-au dat sufletul.

La sud-vest de Berlin, soldaţii generalului Wenck au continuat să transporte supravieţuitorii şocaţi ai Armatei 9 în camioane şi trenuri de marfă către Elba. Soldaţii Armatei 12 sperau ca, în următoarele câteva zile, să poată trece şi ei la americani, împreună cu refugiaţii civili. Erau peste 100 000 soldaţi şi aproape tot atâţia refugiaţi civili care se deplasau la sud de Brandenburg, spre Elba. La nord riscau să fie opriţi din drum de atacurile sovietice din ce în ce mai violente, îndeosebi între Havelberg şi Rathenau.

Pe 3 mai, au sosit veşti despre cele petrecute în Berlin. Generalul Wenck a dat imediat un ordin prin care a reinstituit salutul militar în locul celui nazist. „S-a terminat!", scria Peter Rettich, comandantul unui batalion din cadrul Diviziei *Scharnhorst*. „Hitler e mort, a murit în Cancelaria Reich-ului. Berlinul a fost ocupat de ruşi. Imaginile colapsului se adună. Este profund şocant, dar nu se mai poate face nimic." El şi cei câţiva oameni rămaşi s-au îndreptat spre Elba şi spre americani cât au putut de repede. Când au ajuns în Genthin, Rettich a văzut un canal plin de sticle de schnapps. Soldaţii care trecuseră înaintea lor jefuiseră fără îndoială vreun magazin sau depozit. „Semne de dezintegrare!", nota Rettich în agenda lui.

Statul Major al lui Weidling a dat ordin diviziilor Armatei 12 să se retragă luptând spre râu, unde aveau de apărat un anume perimetru de atacul sovietic. Wenck a mai ordonat unuia dintre comandanţii de corp, generalul baron von Edelsheim, să negocieze cu Armata 9 americană. Pe 3 mai, Edelsheim şi Statul său Major au traversat Elba lângă Tangermünde, într-un vehicul amfibie, şi au luat legătura cu comandantul american local. Negocierile de predare au avut loc a doua zi la primăria din Stendal. Comandantul american, generalul William Simpson, se afla într-o situaţie dificilă. Trebuiau luate în calcul considerentele de ordin umanitar, obligaţiile Statelor Unite faţă de aliatul sovietic, dar şi problema practică a hrănirii şi adăpostirii unui număr atât de mare de suflete. El a decis să primească răniţii şi soldaţii neînarmaţi, dar a refuzat oferta lui Edelsheim de a ajuta la construirea şi repararea podurilor pentru a contribui la evacuare. De asemenea, a refuzat să accepte refugiaţi civili. Se presupunea că aceştia se vor întoarce, oricum, acasă la sfârşitul războiului.

A doua zi de dimineaţă, pe data de 5 mai, a început cu adevărat traversarea Elbei prin trei puncte: podul de cale ferată dintre Stendal

şi Schönhausen, care suferise distrugeri considerabile, ce mai rămăsese din şoseaua peste podul de lângă Tangermünde, feribotul de la Ferchland, doisprezece kilometri mai la sud. Supravieţuitorii Armatei 9 au avut prioritate. Toţi cei rămaşi pe malul estic se întrebau cât timp mai aveau. Perimetrul defensiv al Armatei 12 se redusese ca urmare a atacurilor sovietice. El măsura acum mai puţin de douăzeci şi cinci de kilometri de-a lungul râului şi circa optsprezece kilometri în adâncime în partea de mijloc. Tirul de artilerie sovietic a început să provoace pierderi grele în rândul refugiaţilor civili şi al soldaţilor.

La vremea aceea, sentimentele militarilor din Armata 12 erau amestecate. Erau mândri de misiunea lor de salvare, detestau Armata Roşie, erau furioşi pe americani că nu înaintaseră şi mai mult şi urau regimul nazist care îşi trădase propriul popor. În timp ce refugiaţii se îndreptau spre Tangermünde, toate acestea se amplificau. La marginea drumului, un grup de membri ai partidului nazist continuau să proclame: „Totul se datorează Führer-ului!”

Detaşamentele armatei americane controlau şi filtrau fluxul soldaţilor spre poduri, în căutare de SS-işti străini şi civili. Unii dintre ei îi lăsau pe soldaţii germani fără ceasuri şi medalii, dar şi fără arme. Mulţi soldaţi germani încredinţau femeilor căştile de oţel şi mantalele, ca să le treacă dincolo, dar majoritatea erau descoperite şi scoase din convoi. Alte grupuri aflate în pericol încercau şi ele să se strecoare pe malul celălalt. Hiwi născuţi în Uniunea Sovietică şi purtând încă uniforme Wehrmacht încercau să se amestece în mulţime. Ştiau că, dacă vor fi prinşi de trupele sovietice, îi aştepta o soartă îngrozitoare. La începutul lunii aprilie, pe Oder, în evidenţa raţiilor de hrană ale Armatei 9 figurau 9 139 de hiwi, dar fără îndoială că nu au supravieţuit mai mult de 5 OOO, care au ajuns la Elba.

Soldaţii Waffen SS auziseră că americanii îi vor preda Armatei Roşii, aşa încât îşi distruseseră actele şi-şi rupseseră insignele. O parte dintre membrii străini ai Waffen SS au pretins că erau prizonieri din lagărele de muncă. Joost van Ketel, dentist în cadrul Diviziei SS *Nordland*, reuşise să scape de arestare, dar fusese oprit de militari ai Armatei Roşii în pădurea de lângă Halbe. *Nix SS*, spusese el. *Russki Kamerade – Hollandia*. Arătase un permis roşu, alb şi albastru, care fusese acceptat. Ketel a folosit acelaşi truc şi cu americanii, mai la sud, lângă Dessau, dar neamţul care-l însoţea a fost prins imediat.

Generalul Wenck îşi stabilise Cartierul General în parcul din Schönhausen, reşedinţa prinţului Bismarck. Faptul că totul se termina aici era cu atât mai ironic, cu cât Bismarck fusese ferm încredinţat că Germania trebuia cu orice preţ să evite un război cu Rusia. Până pe 6 mai, capul de pod din jur fusese redus la opt kilometri lăţime şi doi adâncime, iar batalioanele care apărau acest perimetru rămăseseră practic fără muniţie. Bombardamentele tancurilor, artileriei şi

katiuşelor sovietice ucideau mii de oameni dintre cei care încă se înghesuiau să treacă podurile cu un singur sens de circulaţie. Era o chestiune de *Kriegsglück* – norocul războiului – dacă erai sau nu ucis în aceste ultime momente ale confruntării. Dar măcelul şi mai cumplit de pe 6 mai i-a determinat pe americani să filtreze refugiaţii aflaţi în pericol. Armata 9 americană, preocupată să nu piardă oameni din pricina tirului sovietic, s-a retras pe malul celălalt al râului, la o oarecare distanţă de Elba. Această manevră a oferit refugiaţilor exact ocazia de care aveau nevoie. Toţi s-au îngrămădit peste pod.

„O parte dintre oameni, care nu au putut să treacă Elba, şi-au găsit sfârşitul aici", spunea şeful de Stat-Major al lui Wenck, colonelul Reichhelm. Alţii au încercat să traverseze râul lat şi repede folosind bărci metalice şi plute făcute din scânduri sau canistre de combustibil prinse unele de altele. Colonelul von Humboldt, ofiţer de operaţii, îşi aminteşte că s-au folosit canoe, luntri, toate tipurile de ambarcaţiuni posibile. „Adevărata problemă", a subliniat el, „era că o persoană trebuia să aducă barca înapoi, ori printre cei care voiau să fugă existau prea puţini voluntari." Detaşamentele americane de la celălalt capăt al podului încercau să-i întoarcă din drum, dar oamenii nu renunţau. Generalul von Edelsheim a pretins că trupele americane primiseră ordin să tragă în bărcile cu refugiaţi civili, dar acest lucru nu se poate verifica. Înotătorii mai rezistenţi au trecut pe malul celălalt cu câte un cablu de transmisiuni ţinut între dinţi, pe care l-au legat de un copac sau o rădăcină. Apoi înotătorii mai puţin rezistenţi, femeile şi copiii au trecut de-a lungul acestor linii improvizate, care însă se rupeau adeseori. Zeci, poate chiar sute de soldaţi şi civili s-au înecat în încercarea lor de a trece râul.

În dimineaţa zilei de 7 mai, perimetrul defensiv a început să cedeze. Câteva piese de artilerie ale Armatei 12 au tras ultimele proiectile, după care şi-au aruncat în aer tunurile, „fără îndoială cel mai cumplit moment pentru orice artilerist", scria Rettich. El fusese şocat de dezintegrarea unor unităţi şi se simţise extrem de mândru de comportarea demnă a cadeţilor săi din Divizia *Scharnhorst* – „probabil ultima formaţie Wehrmacht din nordul Germaniei aflată încă în dispozitiv de luptă". Înainte de a se retrage pe malul celălalt al râului, tinerii şi-au distrus ultimele vehicule şi provizii. Rettich s-a ocupat de „credinciosul său jeep Tatra", turnând peste el o canistră de benzină şi apoi aruncând o grenadă de mână. Sute de cai abandonaţi galopau speriaţi de colo-colo. Oamenii încercau să-i îndrepte către râu, sperând zadarnic să-i convingă să înoate pe partea cealaltă. Era o „privelişte jalnică".

Rettich şi-a adunat oamenii rămaşi lângă Podul Schönhausen, pentru un scurt discurs de rămas-bun referitor la drumul greu străbătut împreună. Sfidându-şi situaţia de învinşi, soldaţii au strigat

un „răsunător *Sieg Heil!* în cinstea Germaniei”, după care „s-au despărţit pentru totdeauna”. În timp ce traversau podul de fier contorsionat de explozii, şi-au aruncat armele, binoclurile şi restul echipamentului în apele întunecate ale Elbei.

În acea după-amiază, generalul Wenck a trecut fluviul în apropiere de Cartierul său General de la Schönhausen. El şi Statul său Major amânaseră acest lucru până în ultimul moment. Trupele sovietice au deschis focul asupra bărcii lui, rănind doi subofiţeri, pe unul din ei mortal.

Între timp, la Berlin acţiunea de căutare a cadavrului lui Hitler continua, dar fără succes. Trupurile celor şase copiii ai lui Goebbels nu au fost descoperite până pe 3 mai, când au fost găsite acoperite de pături şi lungite pe laviţele lor din buncăr. Pe chipurile lor persista o tentă albăstruie, provocată de cianură. Parcă erau cufundaţi într-un somn adânc. Viceamiralul Voss, ofiţerul de legătură cu Kriegsmarine al lui Hitler, a fost adus de SMERŞ ca să-i identifice. După toate aparenţele, Voss a fost profund impresionat la vederea lor.

În ziua aceea, când generalii Frontului 1 bielorus au vizitat Cancelaria Reich-ului, s-a petrecut un incident ciudat. A fost găsit cadavrul unui bărbat cu mustaţă scurtă, tunsă perie, şi breton tăiat diagonal. Ulterior, cadavrul a fost eliminat din investigaţie, fiindcă avea şosetele cârpite. Toţi au căzut de acord că Führer-ul nu ar fi purtat niciodată şosete cârpite. Stalin era mai îngrijorat de vestea că unor soldaţi de rând li se permisese să vadă cadavrul lui Goebbels. Ofiţerii vinovaţi au fost pedepsiţi.

Scriind despre secretomania legată de identificarea cadavrului lui Hitler, interpreta Rjevskaia sublinia că „sistemul lui Stalin avea nevoie de prezenţa unor duşmani atât din interior, cât şi din exterior, fiindcă se temea de eliberarea tensiunii”. Dublura a fost, probabil, folosită ca dovadă a unui complot antisovietic. Chiar şi a doua zi, când a fost găsit cadavrul lui Hitler, Kremlinul a ordonat imediat că nimeni nu avea voie să sufle o vorbă. Strategia lui Stalin era, evident, aceea de a asocia Occidentul cu nazismul, pretinzând că britanicii sau americanii îl ascundeau pe Führer. Deja la nivel înalt circulau zvonuri că Hitler scăpase în ultimul moment, fugind prin tuneluri sau cu avionul pilotat de Hanna Reitsch, şi că se ascundea în Bavaria ocupată de americani. Aceasta era aproape cu certitudine extensia propagandistică a suspiciunii lui Stalin că Aliaţii occidentali ar putea încheia un acord cu naziştii fără ştirea lui.

Pe 5 mai, după mai multe investigaţii, au fost, în sfârşit, descoperite cadavrul lui Hitler şi cel al Evei Braun. Era o zi înnorată şi cu vânt. S-a trecut la o nouă cercetare, mai amănunţită, a grădinii Cancelariei Reich-ului. Un soldat a zărit în pământ capătul unei pături

cenuşii, pe fundul unui crater de obuz. Au fost găsite două cadavre carbonizate. În aceeaşi groapă se aflau şi cadavrele unui ciobănesc german şi cel al unui căţeluş. A fost informat imediat generalul Vadis.

A doua zi, înainte de ivirea zorilor, căpitanul Deriabin împreună cu un şofer au înfăşurat în cearşafuri cadavrul lui Hitler şi pe cel al Evei Braun, trecându-le în secret dincolo de cordonul lui Berzarin. Cele două trupuri au fost transportate la baza SMERŞ de la Buch, la periferia nord-estică a Berlinului. Acolo, în clădirea de cărămidă a unei clinici, dr. Faust, colonelul Kraevski şi alţi anatomopatologi chemaţi să autopsieze cadavrul lui Goebbels au început să cerceteze cele mai importante rămăşiţe ale celui de-al Treilea Reich. După cum relatează Rjevskaia, experţii legişti au fost supăraţi când li s-a ordonat să păstreze un secret total şi definitiv în legătură cu munca lor la cadavrul lui Hitler. Nu se ştie cu certitudine dacă Teleghin era la curent cu această descoperire. În orice caz, el a fost ulterior arestat de Beria, sub o altă acuzaţie. Dar nici Berzarin, nici Jukov nu au fost informaţi că fusese găsit cadavrul lui Hitler. De fapt, când Jukov a aflat, două decenii mai târziu, şi-a dat seama că fusese victima unui joc duplicitar.

Pentru a fi absolut sigur că găsise cu adevărat cadavrul lui Hitler, înainte de a-i informa pe Beria şi pe Stalin, Vadis a ordonat şi alte verificări. Oamenii lui au descoperit-o pe asistenta dentistului lui Hitler. Aceasta a examinat maxilarele şi a confirmat că, într-adevăr, craniul aparţinea Führer-ului. Femeia a recunoscut o punte stomatologică. Maxilarele fuseseră detaşate special pentru această examinare şi erau păstrate într-o cutie căptuşită cu saten roşu – „de genul celor destinate bijuteriilor ieftine”, remarca Rjevskaia. Pe 7 mai, Vadis a avut suficientă încredere în datele pe care le deţinea ca să-şi redacteze raportul.

Deşi nu a determinat încheierea războiului în Europa, moartea lui Hitler a accelerat evenimentele finale. Forţele germane din nordul Italiei şi din sudul Austriei, aproape un milion de oameni, s-au predat pe 2 mai. Churchill ar fi vrut să se grăbească spre Fiume ca să asigure Trieste, înainte ca oraşul să fie ocupat de partizanii iugoslavi ai lui Tito. Competiţia pentru coasta Mării Baltice de la Schleswig-Holstein a fost câştigată de înaintarea rapidă a Armatei 2 britanice la nord de Elba, spre Lübeck şi Travemünde. Trupele aliate s-au pregătit să se deplaseze cât mai repede ca să elibereze Danemarca. Între timp, Frontul 2 bielorus al lui Rokossovski, lipsit acum de premiul pe care-l reprezenta Danemarca, ocupase aproape întregul Mecklenburg. Cu toate acestea, armatele lui Rokossovski au luat puţini prizonieri. Provocând furia sovieticilor, rămăşiţele Armatei 3 tancuri, comandate de Manteuffel, şi ale Armatei 21 a generalului von Tippelskirch s-au

deplasat spre vest, ca să se predea britanicilor. Aceste predări masive către Aliaţii occidentali privau Uniunea Sovietică de mâna de lucru gratuită care reprezenta compensaţia pentru pagubele de război pricinuite de invazia Wehrmacht-ului. Imediat după capitulare, Eisenhower, care în continuare nu voia să supere Kremlinul, a informat Stavka despre faptul că toate trupele germane, inclusiv cele ale lui Schörner, vor fi predate Armatei Roşii. Oferta a fost „acceptată cu mare satisfacţie" de Antonov.

În după-amiaza zilei de 4 mai, generalul-amiral von Friedeburg şi generalul Kinzel, fostul şef de Stat-Major al lui Heinrici, au sosit la Cartierul General al mareşalului Montgomery din Luneburg, pentru a semna ordinul de capitulare pentru toate trupele din nord-vestul Germaniei, Danemarca şi Olanda. La întâlnirea cu mareşalul Konev, pe 5 mai, generalul Bradley i-a înmânat acestuia o hartă pe care era marcată poziţia fiecărei divizii din armata americană. Bradley nu a primit nimic în schimb, în afară de un avertisment ca americanii să nu se amestece în Cehoslovacia. Semnalele sovietice erau de o ostilitate nedisimulată, dacă nu chiar brutale. În San Francisco, Molotov l-a şocat pe secretarul de stat, Edward Stettinius, declarând că cei şaisprezece negociatori polonezi trimişi să discute cu guvernul provizoriu controlat de sovietici fuseseră acuzaţi de asasinarea a două sute de membri ai Armatei Roşii.

Frontul 1 ucrainean al lui Konev primise ordin să pornească spre sud pentru a ocupa Praga. Aici, rezistenţa cehă, sprijinită de trupele generalului Vlasov, într-o încercare de întoarcere a armelor sortită eşecului, se ridicase împotriva trupelor feldmareşalului Schörner. Pe 30 aprilie, Churchill solicitase americanilor să trimită Armata 3 a generalului Patton ca să asigure oraşul înainte de sosirea Armatei Roşii, dar generalul Marshall refuzase. Viena, Berlinul şi Praga cădeau în mâinile sovieticilor şi, odată cu ele, întreaga Europă Centrală. Autorităţile sovietice de ocupaţie din Austria instalaseră un guvern provizoriu fără să-i consulte pe Aliaţi. Capitala Sileziei, Breslau, s-a predat pe 6 mai, după un cumplit asediu care durase aproape trei luni.

Vlasov respinsese iniţial ideea de a-i trăda pe nemţi în ceasul al doisprezecelea, dar toate acţiunile sale au eşuat. „Pe 12 mai 1945, lângă oraşul Pilsen, Cehoslovacia", raporta şeful Direcţiei Politice a Frontului 1 ucrainean, „tanchiştii Corpului 25 tancuri l-au capturat pe trădătorul patriei, generalul Vlasov. Circumstanţele au fost următoarele: unul dintre locotenent-coloneii Corpului 25 tancuri a fost abordat de un căpitan din armata lui Vlasov. Acesta i-a arătat o maşină care se deplasa izolat pe şosea spre vest şi i-a spus că în acea maşină se afla generalul Vlasov. S-a organizat imediat o urmărire şi tanchiştii Corpului 25 tancuri l-au prins pe trădător." S-a afirmat că Vlasov, care se pare că se ascunsese sub nişte pături, „avea asupra lui

un paşaport american pe numele lui" (articol adăugat pe listă probabil din motive de propagandă antioccidentală), „carnetul de partid, pe care îl păstrase, precum şi o copie a ordinului ca trupele sale să înceteze lupta, să depună armele şi să se predea Armatei Roşii". Vlasov a fost transportat cu avionul de la Cartierul General al lui Konev la Moscova. Ulterior, s-au făcut declaraţii pline de emfază conform cărora Vlasov ar fi murit după o cumplită şi îndelungată tortură. Pe 13 şi 14 mai, 20 000 dintre oamenii lui au fost adunaţi în regiunea Pilsen şi trimişi în lagăre special amenajate, pentru a fi interogaţi de SMERŞ.

Între timp, în sud, americanii îşi deschiseseră drum spre est şi sud-est de München, precum şi spre sud, în Tirol, după care se opriseră, la ordinul lui Eisenhower. Francezii capturaseră Bregenz pe Lacul Constanz. Generalul von Saucken, împreună cu rămăşiţele Armatei 2, continua să opună rezistenţă în Delta Vistulei, la graniţa estică a Prusiei. În Curlandia, diviziile pe care Guderian dorise să le aducă înapoi pentru a apăra Berlinul continuau să reziste, în pofida bombardamentelor grele lansate de armatele sovietice care le încercuiau. Kriegsmarine, deşi cu combustibilul pe sfârşite, continua evacuarea pe mare din Peninsula Hela, precum şi din Curlandia şi din estuarul Vistulei. Însă cea mai intensă activitate continua în jurul oraşului Praga, unde Grupul de Armate Centru al feldmareşalului Schörner ţinea piept atacului a trei fronturi sovietice.

În primele ore ale zilei de 7 mai, generalul Jodl, în numele lui Dönitz şi al OKW, a semnat un ordin de predare, la Cartierul General al lui Eisenhower din Reims. Generalul Susloparov, principalul ofiţer sovietic de legătură cu SHAEF, a semnat şi el, „în numele conducerii superioare sovietice". Auzind aceasta, Stalin s-a înfuriat. Capitularea trebuia semnată la Berlin, în faţa Armatei Roşii, care dusese greul bătăliei. Lucru şi mai enervant pentru el, Aliaţii occidentali voiau să anunţe victoria în Europa chiar a doua zi, întrucât nu aveau cum să împiedice presa să publice detalii. Nu-i de mirare că Stalin considera anunţul prematur. În pofida semnăturii depuse de Jodl la Reims, grupul de armate al lui Schörner din Cehoslovacia continua să reziste cu încrâncenare, iar generalul von Saucken şi uriaşele forţe încercuite în Curlandia nu se predaseră nici ele. Totuşi, mulţimea deja adunată la Londra pentru a sărbători l-a determinat pe Churchill să insiste ca anunţul să fie făcut marţi, 8 mai. Deşi acceptase unele compromisuri, Stalin ţinea acum morţiş ca anunţul să fie făcut imediat după miezul nopţii, pe 9 mai, după capitularea totală a Berlinului.

Dar autorităţile sovietice nu şi-au putut împiedica trupele să se grăbească cu sărbătorirea. Koni Wolf, din Direcţia 7 a Armatei 47, a umblat la butoanele radioului în cea mai mare parte a zilei de 8 mai. El a prins anunţul făcut la Londra şi l-a comunicat în gura mare

camarazilor săi. Ştirea s-a răspândit rapid în tot Berlinul. Tinerele femei din armată n-au mai pierdut timpul şi s-au apucat să-şi spele hainele, în timp ce soldaţii Armatei Roşii au pornit într-o căutare frenetică după băutură. Ofiţerii SMERŞ i-au spus Rjevskaiei să se pregătească pentru petrecere. Ameninţată că „va răspunde cu capul" dacă se pierdeau maxilarele lui Hitler, Rjevskaia a petrecut o seară obositoare, turnându-şi băutură cu o mână, ţinând cu cealaltă strâns cutia roşie. Fusese o decizie înţeleaptă ca, în noaptea aceea, cutia să fie încredinţată unei femei.

În cazul celor care luptaseră până în ultima clipă, ştirea a fost primită cu şi mai mare bucurie. Cei care atacaseră perimetrul Armatei 12 din jurul Schönhausen, pe Elba, suferiseră pierderi grele. Pe 5 mai, batalionul lui Iuri Gribov a pierdut aproape jumătate din efectiv atacând rămăşiţele Diviziei *Scharnhorst*. Comandantul lor de regiment, Erou al Uniunii Sovietice, a fost ucis două zile mai târziu, în ultimele ciocniri. Însă, până în seara zilei de 8 mai, tirul a încetat. „Am sărbătorit victoria în pădure. Ne-am aliniat toţi într-un luminiş mai mare şi nu l-am lăsat pe comandantul de divizie să-şi termine discursul entuziast, ci am început să tragem salve în aer. Aveam inimile pline bucurie şi ne curgeau lacrimi pe obraz." Bucuria era amestecată cu tristeţe. „Primul toast este în cinstea victoriei", spuneau soldaţii Armatei Roşii. „Al doilea, în memoria camarazilor ucişi."

Scriitorul Konstantin Simonov a fost martorul finalului dramei petrecute la Berlin. Târziu, în dimineaţa zilei de 8 mai, s-a aşezat pe un petic de iarbă de pe Aerodromul Tempelhof, acum curăţat de avioanele germane distruse. O gardă de onoare sovietică numărând trei sute de oameni făcea instrucţie de prezentare a onorului sub comanda unui „colonel mic şi gras". Apoi a sosit adjunctul lui Jukov, generalul Sokolovski. Curând a apărut primul avion. Andrei Vîşinski, procurorul proceselor înscenate de la Moscova, acum adjunct al ministrului de Externe, sosise împreună cu o suită de diplomaţi sovietici. Vîşinski urma să fie supervizorul politic al lui Jukov.

După o oră şi ceva a aterizat un avion Dakota, care-i aducea pe mareşalul de aviaţie Tedder, adjunctul şi reprezentantul lui Eisenhower, şi pe Carl Spaatz, comandantul forţelor aeriene americane din Europa. Tedder, nota Simonov, era zvelt, tânăr şi dinamic, „zâmbea tot timpul, cumva forţat". Sokolovski s-a grăbit să-l întâmpine şi l-a condus împreună cu grupul său spre garda de onoare.

A aterizat al treilea avion. Din el au coborât Keitel, amiralul Friedeburg şi generalul Stumpff, care reprezenta Luftwaffe. Generalul Serov s-a grăbit să iasă în calea ofiţerilor germani şi i-a escortat de cealaltă parte a gărzii de onoare, pentru a-i face să creadă că garda se găsea acolo ca să-i întâmpine şi pe ei. Keitel a insistat să meargă în

fruntea grupului. Îmbrăcat în uniformă completă, cu bastonul de mareşal în mâna dreaptă, mergea cu paşi mari, privind intenţionat numai înainte.

Controlori de circulaţie eleganţi, tinere în uniformă militară, cu beretele lăsate pe ceafă şi pistoale-mitralieră prinse la spate în bandulieră, opriseră toate vehiculele pentru a permite maşinilor Statului-Major să se deplaseze nestingherite către noul Cartier General al lui Jukov, la Karlshorst. Convoiul de maşini stârnea nori groşi de praf, în timp ce populaţia germană le urmărea cu privirea de pe străzile laterale şi la intersecţii. Simonov şi-a imaginat ce gândeau văzându-şi generalii care mergeau să semneze actul de capitulare.

Chiar înainte de miezul nopţii, reprezentanţii Aliaţilor au intrat în holul „clădirii cu două niveluri a fostei cantine a colegiului militar de ingineri din Karlshorst". Generalul Bogdanov, comandantul Armatei 2 tancuri de gardă, şi un alt general sovietic s-au aşezat din greşeală pe scaunele rezervate delegaţiei germane. Un ofiţer de Stat-Major le-a şoptit ceva Ia ureche şi cei doi „au sărit în picioare" şi s-au dus să se aşeze la altă masă. Ziariştii americani şi cameramanii de la jurnalele de ştiri „se comportau ca nişte nebuni". În disperarea lor de a găsi locuri cât mai bune, împingeau generalii şi încercau să-şi facă loc în spatele mesei principale, sub drapelele Aliaţilor. În cele din urmă, mareşalul Jukov s-a aşezat. Tedder a fost invitat să ia loc în dreapta lui, iar generalul Spaatz şi generalul de Lattre de Tassigny, în stânga.

A fost condusă înăuntru delegaţia germană. Friedeburg şi Stumpff păreau resemnaţi. Keitel încerca să păstreze un aer impetuos, privind din când în când dispreţuitor spre Jukov. Simonov a relatat că mareşalul fierbea de furie. Jukov şi-a dat seama şi el, remarcând petele roşii de pe chipul lui Keitel. La masa principală au fost aduse actele de capitulare. Primul a semnat Jukov, apoi Tedder, Spaatz, iar ultimul, generalul de Lattre. Keitel stătea pe scaunul lui, cu spatele ţeapăn, cu pumnii încleştaţi. Îşi ridica bărbia din ce în ce mai mult. Chiar în spatele lui, un ofiţer german de Stat-Major, înalt, în poziţie de drepţi, „plângea fără să i se clintească nici un muşchi pe faţă".

Jukov s-a ridicat în picioare. „Invităm delegaţia germană să semneze actul de capitulare", a spus el în ruseşte. Interpreta a tradus, dar Keitel a dat a înţelege printr-un gest agasat că pricepuse despre ce era vorba şi că aşteaptă să i se aducă hârtiile. Cu toate acestea, Jukov a făcut semn spre capătul mesei. „Spune-le să meargă acolo şi să semneze", i s-a adresat el interpretei.

Keitel s-a ridicat şi s-a îndreptat spre capătul mesei. Şi-a scos ostentativ mănuşa înainte de a lua stiloul. Era limpede că nu ştia că ofiţerul care privea peste umărul lui în timp ce semna era reprezentantul lui Beria, generalul Serov. Keitel şi-a pus din nou mănuşa, apoi s-a întors la locul lui. După el a semnat Stumpff, iar la

urmă Friedeburg.

„Delegaţia germană poate pleca”, a anunţat Jukov. Cei trei s-au ridicat. Keitel, „cu fălcile atârnând ca acelea ale unui buldog”, a înălţat bastonul de mareşal în semn de salut, apoi s-a răsucit pe călcâie.

Când uşa s-a închis în urma lor, toţi cei din sală au scos aproape simultan un oftat de uşurare. Tensiunea s-a risipit instantaneu. Jukov zâmbea, la fel şi Tedder. Toţi au început să vorbească însufleţit şi să-şi strângă mâna. Ofiţerii sovietici se îmbrăţişau cu putere, ca nişte urşi. Petrecerea care a urmat a ţinut aproape până în zori, cu cântece şi dansuri. Însuşi mareşalul Jukov a dansat *Russkaia*, în chiotele răsunătoare ale generalilor săi. De acolo puteau auzi limpede salvele de tun trase în întreg oraşul, prin care ofiţerii şi soldaţii sărbătoreau victoria lansând spre cerul nopţii muniţia rămasă. Războiul se terminase.

CAPITOLUL 27

Vae Victis!

Stalin a considerat cucerirea Berlinului o răsplată binemeritată, dar rezultatul a fost dezamăgitor, iar pierderile îngrozitoare. Un obiectiv crucial era Reichsbank din Berlin. Serov estimase 2 389 de kilograme de aur, douăsprezece tone de monede de argint şi milioane în bancnote provenite din ţările ocupate de Axă. Grosul rezervelor naziste fusese mutat undeva, în vest. Cu toate acestea, Serov a fost ulterior acuzat că ar fi reţinut o parte din bani pentru „cheltuielile operaţionale ale NKVD”.

Principalul scop era acela de a deposeda Germania de toate laboratoarele, atelierele şi fabricile. Chiar şi NKVD din Moscova a furnizat o listă de articole ce trebuiau luate din laboratoarele de medicină legală. Programul atomic sovietic, Operaţiunea Borodino, avea prioritate absolută, dar, în acelaşi timp, s-au depus eforturi considerabile pentru a da de urma cercetătorilor care lucraseră la racheta V-2, a inginerilor de la Siemens şi a altor tehnicieni înzestraţi care ar fi putut ajuta industria sovietică de armament să ajungă din urmă realizările Statelor Unite. Numai câţiva, cum au fost profesorul Jung şi echipa sa, care au refuzat să-i ajute pe sovietici să producă gaze neuroparalizante, au reuşit să reziste presiunii sovietice.

Majoritatea celorlalţi s-au bucurat de condiţii privilegiate şi de dreptul de a-şi aduce familiile în Uniunea Sovietică.

Cu toate acestea, echipamentul ştiinţific german s-a dovedit a fi mai greu de transportat decât oamenii care-l proiectaseră. Marea majoritate a utilajelor aduse la Moscova nu erau de nici un folos, întrucât aveau nevoie de un mediu propice ingineriei de precizie, precum şi de cea mai pură materie primă. „Socialismul nu poate trage foloase", remarca unul dintre cercetătorii sovietici implicaţi în operaţiunea de deposedare a Berlinului de astfel de echipamente, „nici măcar când ia întreaga infrastructură tehnologică a unei alte ţări".

Cea mai mare parte a programului de preluare a laboratoarelor şi fabricilor a fost marcat de haos şi dezastru. Soldaţii Armatei Roşii care au descoperit alcool metilic l-au băut, impărţindu-l cu camarazii lor. Utilajele din ateliere au fost demontate de grupuri de lucru formate din femei germane, apoi lăsate în aer liber, unde au ruginit. După ce au fost transportate în Uniunea Sovietică, numai o mică parte au fost utilizate în mod corespunzător. Teoria de expropriere industrială aplicată de Stalin s-a dovedit a fi total inutilă, fără a mai pune la socoteală atitudinea primitivă a Armatei Roşii faţă de proprietatea germană în general. Prizonierii de război francezi au fost uimiţi de „distrugerea sistematică a utilajelor care ar fi putut fi reparate şi reutilizate". A fost o uriaşă risipă de resurse, care a condamnat Germania ocupată de sovietici la o stare de subdezvoltare, din care nu şi-a mai revenit.

Jaful individual a continuat să fie o risipă la fel de mare ca în estul Prusiei, deşi acum devenise mai exotic. Generalii sovietici se comportau ca nişte paşale. Vasili Grossman l-a descris pe unul dintre comandanţii de corp de armată ai lui Ciuikov în ultimele zile ale bătăliei. Acesta achiziţionase doi câini de vânătoare (tare drăguţi), un papagal, un păun şi bibilici, „vietăţi pe care le lua cu el peste tot", nota Grossman în jurnalul lui. „Cartierul său General este foarte animat."

Cea mai mare parte a prăzii unui general consta din daruri primite de la comandanţii din subordine, care, la jefuirea vreunui castel sau vreunei case mai frumoase, înşfăcau în grabă cele mai valoroase obiecte pentru superiorii lor. Jukov a primit o pereche de arme Holland & Holland. Ele au fost aduse în discuţie ulterior, când Abakumov a încercat să-l discrediteze pe Jukov, aproape cu siguranţă la indicaţiile lui Stalin, cele două arme devenind „douăzeci de arme [sic!] Holland & Holland unicat", dată fiind mania stalinistă de a multiplica totul când era vorba de un denunţ.

La celălalt capăt al lanţului de comandă, soldaţii Armatei Roşii acumulau o interesantă varietate de prăzi. Tinerele femei din armată erau interesate să asambleze trusouri provenite „de la vreo Gretchen",

în speranţa că îşi vor mai putea găsi un soţ într-o lume în care numărul bărbaţilor se împuţinase. Soldaţii însuraţi adunau haine pe care să le trimită acasă nevestelor, dar înşfăcau şi „chiloţi de Gretchen”. Acest gen de dar confirma cele mai grave bănuieli acasă. Multe neveste sovietice erau convinse că nemţoaicele din Berlin le seduseseră bărbaţii.

Însă majoritatea soldaţilor erau interesaţi de articole utile reconstrucţiei de acasă, în ciuda faptului că acestea depăşeau greutatea admisă de cinci kilograme. Un ofiţer i-a spus lui Simonov că oamenii lui demontau geamuri, apoi le prindeau cu scânduri de ambele părţi, le legau cu sârmă şi le trimiteau acasă. El a relatat scena petrecută la un oficiu poştal al Armatei Roşii.

„Hai, ia pachetul!”, spunea un soldat. „Păi cum, nemţii mi-au distrus casa. Hai, ia pachetul. Dacă nu-l primiţi, nu sunteţi oficiu poştal.”

Mulţi trimiteau câte un sac de cuie. Cineva adusese un ferăstrău răsucit colac. „Puteai măcar să-l împachetezi în ceva”, i-a reproşat soldatul de la oficiul poştal.

„Hai, ia-l, că n-am timp. Am venit de pe linia frontului.”

„Şi unde-ai scris adresa?”

„Pe ferăstrău. Aici, vezi?” Adresa era scrisă cu creion chimic pe lama ferăstrăului.

Alţi soldaţi mituiau cu pâine femeile germane ca să le coasă prăzile într-un cearşaf, ca un colet. Era o chestiune de mândrie să facă familiilor şi prietenilor de acasă daruri deosebite, cum erau pălăriile şi ceasurile. Obsesia pentru ceasuri plasa aceste obiecte deasupra altora mult mai valoroase. Adeseori, soldaţii purtau mai multe ceasuri, dintre care cel puţin unul arăta ora Moscovei, iar altul ora Berlinului. Acesta era motivul pentru care, mult timp după capitulare, au continuat să împungă civilii în stomac cu pistolul-mitralieră, cerând *Uri! Uri!* Nemţii încercau să le explice într-o germană stricată, pe înţelesul lor, că ceasurile le fuseseră deja luate: *Uhr schon Kamerad* – „Ceasul deja predat.”

La Berlin au apărut şi băieţandri ruşi, unii de numai doisprezece ani, veniţi să jefuiască. Fiind arestaţi, doi dintre ei au recunoscut că bătuseră drumul tocmai din Vologda, localitate aflată la o distanţă considerabilă la nord de Moscova. Lucru mai puţin surprinzător, muncitori străini, într-o atmosferă de carnaval, erau răspunzători pentru „un mare număr de jafuri” în toate zonele eliberate, după cum precizează un raport al armatei SUA. „Bărbaţii se năpusteau spre pivniţe, femeile spre magazinele de haine, toţi punând mâna pe alimentele pe care le găseau.” Dar „o bună parte a jafurilor atribuite străinilor sunt, de fapt, săvârşite chiar de germani”.

Germanii nutreau o ură şi o spaimă viscerală faţă de ocnaşi. Ei au

fost oripilaţi de insistenţele Aliaţilor occidentali ca aceştia să primească primii hrană. „Chiar şi episcopul de Munster”, îi scria Murphy secretarului de stat pe 1 mai, „este citat că s-ar fi referit la toate persoanele dislocate ca fiind ruşi şi că ar fi cerut Aliaţilor să-i protejeze pe germani de aceste «popoare inferioare».” Contrar aşteptărilor germanilor, condamnaţii la muncă silnică erau, totuşi, vinovaţi de surprinzător de puţine violenţe, ţinând cont de cât suferiseră după deportarea lor în Germania.

La Berlin, sentimentele populaţiei civile erau amestecate. Deşi nefericiţi din pricina jafurilor şi violurilor, oamenii erau totuşi uimiţi şi recunoscători în faţa eforturilor susţinute ale Armatei Roşii de a-i hrăni. Propaganda nazistă îi convinsese că vor fi lăsaţi cu bună-ştiinţă să moară de foame. Generalul Berzarin, care mergea să stea de vorbă cu germanii aşezaţi la coadă în faţa bucătăriilor de campanie ale Armatei Roşii, a devenit curând un erou pentru berlinezi, la fel cum era considerat erou şi de proprii săi soldaţi. Moartea generalului la scurt timp după aceea, într-un accident de motocicletă, după ce consumase alcool, a provocat o profundă tristeţe. Mulţi au spus că ar fi fost asasinat de NKVD.

Germanii erau surprinşi şi de o altă formă de ajutor, mai puţin altruistă. Soldaţii sovietici îşi făceau apariţia cu câte o ciozvârtă de carne, cerându-le gospodinelor s-o gătească, oferindu-le în schimb şi lor o bucată. La fel ca oricare soldat, şi ei voiau „să se aşeze normal la o masă”, într-o bucătărie adevărată şi într-o casă adevărată. Întotdeauna aduceau şi băutură. După ce mâncau, toţi obişnuiau să ciocnească solemn pentru pace, apoi insistau să toasteze „în cinstea doamnelor”.

Cea mai mare greşeală a autorităţilor militare germane fusese refuzul de a distruge stocurile de alcool aflate pe ruta de înaintare a Armatei Roşii. Decizia se bazase pe principiul că un inamic beat era incapabil de luptă. Din nefericire pentru femei, băutura era exact lucrul de care aveau nevoie soldaţii Armatei Roşii pentru a prinde curaj să violeze şi să sărbătorească încheierea unui război atât de cumplit.

Festivităţile nu au însemnat sfârşitul spaimelor Berlinului. Multe femei germane au fost violate în timpul sărbătoririlor prelungite. Un tânăr cercetător sovietic a auzit de la o nemţoaică de optsprezece ani, de care se îndrăgostise, că în noaptea de 1 mai un ofiţer al Armatei Roşii îi băgase în gură ţeava pistolului şi continuase s-o ţină aşa pe tot timpul actului sexual, forţând-o să i se supună.

Femeile au învăţat curând să se facă nevăzute în „orele de vânătoare” din cursul serii. Fetele erau ascunse în podurile caselor zile la rând. Mamele ieşeau pe stradă după apă doar la primele ore ale

dimineţii, când soldaţii sovietici dormeau tun după alcoolul consumat cu o noapte înainte. Uneori, cel mai mare pericol îl reprezenta o mamă care dezvăluia ascunzătoarea altor fete, în încercarea disperată de a-şi salva propriile fiice.

Berlinezii îşi amintesc cum, din pricina ferestrelor sparte de bombardamente, se puteau auzi ţipete în fiecare noapte. Statisticile principalelor două spitale berlineze plasează numărul violurilor între 95 000 şi 130 000. Un doctor a tras concluzia că, din aproximativ 100 000 de femei violate la Berlin, circa 10 000 au murit, majoritatea prin sinucidere. Se consideră că rata mortalităţii a fost mult mai mare în rândul celor 1,4 milioane care au suferit în estul Prusiei, Pomerania şi Silezia. În total, se apreciază că au fost violate cel puţin 2 milioane de femei germane, unele – dacă nu cumva majoritatea – fiind supuse la violuri multiple. O prietenă a Ursulei von Kardorff, spioana sovietică Schulze-Boysen, a fost violată de „douăzeci şi trei de soldaţi unul după altul". Ulterior a trebuit să fie operată.

Reacţiile femeilor germane la experienţa violului variau considerabil. Pentru multe victime, în special fete tinere până atunci protejate şi care nu înţelegeau ce se petrece cu ele, efectele psihologice au fost devastatoare. Relaţiile cu bărbaţii au devenit extrem de dificile, deseori până la sfârşitul vieţii. Mamele erau, în general, mai preocupate de copiii lor şi aceasta le-a ajutat să depăşească suferinţele îndurate. Alte femei, atât tinere, cât şi mai în vârstă, pur şi simplu au încercat să-şi şteargă din memorie această experienţă. „Trebuie să mă silesc să uit multe, ca să pot reuşi să-mi continui viaţa", recunoştea o femeie, refuzând să discute pe această temă. Cele care nu au opus rezistenţă şi au reuşit să se detaşeze de ceea ce li se întâmplase par să fi suferit mult mai puţin. Unele au descris experienţa ca pe una „extracorporală". „Acest sentiment", scria o femeie, „a împiedicat acea experienţă să-mi domine întreaga viaţă."

Se pare că un cinism solid, în variantă berlineză, a avut şi el o contribuţie pozitivă. „În general", notează în agendă un anonim, pe 4 mai, „începem treptat să privim toată problema asta a violurilor cu un oarecare simţ al umorului, deşi e umor negru." S-a observat că ruşii căutau femeile mai grase, care ofereau oarecare *schadenfreude*. Femeile care nu slăbiseră erau, de regulă, neveste ale funcţionarilor partidului nazist şi cele care avuseseră poziţii privilegiate.

Violul devenise o experienţă colectivă – se poate citi în jurnal – prin urmare trebuia depăşită discutând despre ea tot în colectiv. Cu toate acestea, la înapoiere, bărbaţii au încercat să interzică orice aluzie la acest subiect, chiar şi în absenţa lor. Femeile au descoperit că, în timp ce ele se împăcaseră cu ideea a ceea ce li se întâmplase, bărbaţii din viaţa lor agravau adeseori situaţia. Cei care fuseseră

martori la viol se ruşinau de incapacitatea lor de a-şi proteja femeile. Hanna Gerlitz a cedat pretenţiilor a doi soldaţi sovietici beţi pentru a salva viaţa ei şi a soţului. „După aceea", scria ea, „am fost nevoită să-mi consolez soţul şi să-l ajut să-şi recapete curajul. Plângea ca un copil."

Cei care nu fuseseră luaţi prizonieri sau care fuseseră eliberaţi din lagărele de concentrare nu au reacţionat în nici un fel la întoarcerea acasă, aflând că soţia sau logodnica fuseseră violată în absenţa lor. (Mulţi prizonieri rămaşi vreme îndelungată în lagărele sovietice sufereau de „desexualizare" din pricina înfometării.) Ei acceptau greu ideea violării femeilor lor. Ursula Kardorff a auzit că un tânăr aristocrat a rupt logodna după ce a aflat că logodnica lui fusese violată de cinci soldaţi ruşi. Autoarea jurnalului anonim i-a povestit fostului ei iubit, înapoiat pe neaşteptate, despre experienţele prin care trecuseră locatarii acelui bloc. „Aţi devenit nişte căţele neruşinate", a izbucnit el. „Toate. Nu suport să aud poveştile voastre. V-aţi pierdut toate demnitatea!" Atunci femeia i-a dat să citească jurnalul şi, văzând că ea scrisese că fusese violată, bărbatul s-a holbat la ea de parcă ar fi crezut-o nebună. Câteva zile mai târziu, a plecat, spunând că se duce după alimente. Nu s-a mai întors niciodată.

O fiică împreună cu mama şi bunica ei, violate chiar în apropiere de Berlin, s-au consolat cu ideea că bărbatul casei murise în război. Probabil că şi-ar fi dat viaţa încercând să le protejeze, îşi spuneau ele. În realitate, însă, puţini bărbaţi germani par să fi manifestat ceea ce de altfel ar fi fost un curaj inutil. Un bine cunoscut actor, Harry Liebke, a fost lovit mortal în cap cu o sticlă, când a încercat s-o apere pe fata ascunsă în apartamentul lui, dar se pare că actul lui de curaj a fost o excepţie. Autoarea jurnalului anonim a auzit de la o femeie care stătea la rând la pompa de apă că, în momentul în care soldaţii Armatei Roşii târau o fată afară dintr-un subsol, un colocatar îi strigase: „Du-te cu ei, pentru numele lui Dumnezeu! Ne bagi pe toţi în belea!"

Dacă cineva încerca să apere o femeie de un atacator sovietic, acela era fie un tată, fie un fiu care se repezea să-şi apere mama. „Dieter Sahl, în vârstă de treisprezece ani", scriau vecinii într-o scrisoare curând după întâmplare, „s-a năpustit cu pumnii asupra rusului care îi viola mama sub ochii lui. N-a reuşit altceva decât să fie împuşcat"

Poate că cel mai grotesc mit al propagandei sovietice era acela că „spionajul german lăsase la Berlin un mare număr de femei infectate cu boli venerice, cu scopul de a transmite aceste boli ofiţerilor Armatei Roşii". Un alt raport NKVD atribuia explicit această iniţiativă organizaţiei *Werwolf*. „Unii membri ai organizaţiei clandestine *Werwolf*, majoritatea fete tinere, au primit de la şefii lor misiunea de a face rău comandanţilor sovietici şi de a-i aduce în incapacitate de

luptă." Chiar şi înainte de atacul de pe Oder, autorităţile militare sovietice au explicat rata crescută a bolilor venerice prin faptul că „inamicul este gata să utilizeze orice metode pentru a slăbi forţele noastre şi a-i scoate din luptă pe soldaţii şi ofiţerii noştri".

Numeroase femei au descoperit curând că trebuiau să stea la coadă la centrele medicale. Faptul că atât de multe se găseau într-o situaţie asemănătoare era o consolare. O doctoriţă a înfiinţat o clinică de boli venerice într-un adăpost antiaerian, scriind pe uşă „Febră tifoidă", cu litere chirilice, pentru a-i opri pe ruşi să intre. După cum se arăta în filmul *The Third Man*, penicilina a devenit curând cel mai căutat produs pe piaţa neagră. Rata avorturilor a crescut şi ea considerabil. S-a estimat că în jur de 90% din victimele violurilor rămase însărcinate au reuşit să avorteze, deşi acest procent pare foarte ridicat. Multe dintre femeile care au născut şi-au abandonat copiii în spital, de regulă fiindcă ştiau că soţii sau logodnicii lor n-ar fi acceptat niciodată prezenţa acestora în casă.

Uneori este greu de ştiut dacă tinerii ofiţeri sovietici erau cinici sau orbiţi de idealismul lor. „Armata Roşie este armata cu cea mai ridicată moralitate din lume", i-a spus un locotenent-major unui ofiţer genist. „Soldaţii noştri atacă numai un inamic înarmat. Oriunde am fi, întotdeauna dăm populaţiei locale un exemplu de umanitarism şi orice formă de violenţă şi jaf ne este străină."

Majoritatea diviziilor de puşcaşi din linia întâi demonstrau mai multă disciplină decât, de pildă, brigăzile de tancuri şi unităţile din ariergardă. Există un mare număr de dovezi bazate pe relatări care arată că ofiţeri evrei din cadrul Armatei Roşii făceau tot posibilul să protejeze femeile şi fetele germane. Totuşi, se pare că majoritatea ofiţerilor şi soldaţilor au nesocotit ordinul lui Stalin din 20 aprilie, emis prin intermediul Stavka, prin care toate trupele „erau obligate să-şi schimbe atitudinea faţă de germani […] şi să-i trateze mai bine". În mod semnificativ, motivul acestei instrucţiuni îl constituia faptul că „tratamentul brutal" provoca o rezistenţă îndârjită „şi o asemenea situaţie este contrară intereselor noastre".

Un fost prizonier de război francez l-a abordat pe Vasili Grossman pe stradă, pe 2 mai. „Domnule", i s-a adresat francezul, „îmi place armata dumneavoastră şi de aceea mă doare să văd modul în care tratează fetele şi femeile. Lucrul acesta va dăuna mult propagandei dumneavoastră." Într-adevăr, aşa s-a şi întâmplat. La Paris, liderii Partidului Comunist, copleşiţi de admiraţie pentru Armata Roşie, au fost îngroziţi de versiunea mai puţin eroică a evenimentelor, relatată de prizonierii de război întorşi acasă. Cu toate acestea, a durat mult până când mesajul a parvenit şi autorităţilor sovietice.

Mulţi cred că Armata Roşie a primit un răgaz de două săptămâni

pentru a jefui şi viola în Berlin, înainte de instaurarea disciplinei, dar lucrurile nu au fost chiar atât de simple. Pe 3 august, la trei luni după căderea Berlinului, Jukov a fost nevoit să instituie reguli mult mai drastice pentru a ţine sub control „jaful", „violenţa fizică" şi „faptele scandaloase". Întreaga propagandă sovietică legată de „eliberarea de sub jugul fascist" a început să se clatine, mai ales când s-a aflat că soţiile şi fiicele comuniştilor germani erau tratate la fel de rău ca toate celelalte femei. „Asemenea fapte şi comportament necontrolat", stipula ordinul, „ne compromit foarte mult în ochii antifasciştilor germani, mai ales acum când războiul s-a sfârşit, şi alimentează substanţial campaniile fasciste împotriva Armatei Roşii şi a guvernului sovietic." Comandanţii au fost acuzaţi că permiteau oamenilor lor să umble nesupravegheaţi. „Absenţele nemotivate" trebuiau să înceteze. Sergenţii şi caporalii erau obligaţi să facă apelul în fiecare dimineaţă şi seară. Soldaţii urmau să primească documente de identitate. Trupele nu aveau voie să părăsească Berlinul fără a primi dispoziţii în acest sens. De fapt, ordinul conţinea o listă de măsuri pe care orice armată occidentală le-ar fi considerat firești, chiar şi în cazărmile din ţară.

Presa internaţională s-a ocupat de acest subiect pe toată durata verii. Efectul asupra partidelor comuniste clientelare din străinătate, care se bucurau în acel moment de cel mai înalt prestigiu, a alarmat cu siguranţă Kremlinul. „Această campanie ticăloasă", scria adjunctul lui Molotov, „are drept scop distrugerea reputaţiei Armatei Roşii şi aruncarea răspunderii pentru tot ce se întâmplă în ţările ocupate pe seama Uniunii Sovietice. […] Numeroşii noştri prieteni din întreaga lume trebuie înarmaţi cu informaţii şi fapte pentru a face contrapropagandă."

Standardele morale fuseseră într-adevăr încălcate, dar, date fiind împrejurările, nu existau prea multe opţiuni. La întoarcerea în Berlin, Ursula von Kardorff a văzut scene în care oameni săraci se târguiau lângă Poarta Brandenburg. Imediat şi-a adus aminte de un vers din *Opera de trei parale* a lui Brecht: „Mai întâi mâncarea, şi apoi morala".

La începutul lui mai, când prizonierii eliberaţi şi cei scăpaţi din lagărele de muncă silnică îşi vindeau prăzile, Poarta Brandenburg devenise principalul punct de troc şi piaţă neagră. Ursula von Kardorff a întâlnit tot felul de femei prostituându-se pentru alimente sau ţigări. *Wilkommen in Shanghai*, remarca un cinic. Ursula von Kardorff a observat că „tinere de treizeci de ani arătau cu mult mai în vârstă".

Dorinţa de supravieţuire nu afectase numai morala. Autoarea jurnalului anonim, fostă editoare, a fost abordată de un marinar sovietic, atât de tânăr, încât probabil că încă mai mergea la şcoală. Acesta a rugat-o să-i găsească o fată curată şi decentă, afectuoasă şi de caracter. Tânărul urma să-i ofere alimente, raţia obişnuită constând

din pâine, heringi şi slănină. Pe vremea când era ofiţer Wehrmacht în Parisul ocupat, scriitorul Ernst Jünger nota că hrana înseamnă putere. Desigur, această putere devine şi mai mare atunci când o femeie are un copil de hrănit, aşa cum descoperiseră atât de mulţi soldaţi germani în Franţa. La Berlin, rata de schimb pe piaţa neagră se baza pe *Zigarettenwährung* – ţigările ca monedă de schimb – astfel încât, când au sosit cu provizii nelimitate de ţigări, americanii nu au fost nevoiţi să violeze.

Definiţia violului fusese sublimată în aceea de coerciţie sexuală. Arma sau violenţa fizică au devenit inutile în momentul în care femeile s-au confruntat cu lipsa de alimente. Acesta ar putea fi considerat al treilea stadiu al evoluţiei violului în Germania anului 1945. Cel de-al patrulea stadiu a fost o stranie formă de coabitare, mulţi ofiţeri sovietici stabilindu-se în casa „soţiilor din ţara ocupată", care înlocuiau „soţia de campanie" sovietică. Soţiile din Uniunea Sovietică se înfuriaseră aflând de „soţiile de campanie", dar furia lor, nu a mai cunoscut margini când au aflat de noua tendinţă. Autorităţile sovietice s-au îngrozit şi s-au înfuriat la rândul lor când un număr de ofiţeri ai Armatei Roşii, dornici să rămână alături de amantele lor nemţoaice, au dezertat când a venit vremea să se înapoieze în patrie.

După ce a fost abordată de tânărul marinar, autoarea jurnalului s-a întrebat dacă nu cumva şi ea se prostituase acceptând protecţia şi oferta generoasă de alimente a unui maior rus educat. La fel ca mulţi conaţionali ai săi, maiorul respecta faptul că femeia avea studii, în timp ce bărbaţii germani din cercul ei de cunoştinţe aveau tendinţa de a se îndepărta de femeile cu studii superioare. Totuşi, ori de câte ori adevărul se afla între viol şi prostituţie, aceste pacte în vederea obţinerii de hrană şi protecţie aduseseră femeile într-un stadiu de primitivism.

Pe de altă parte, Ursula von Kardorff anticipa că, deşi femeile germane fuseseră nevoite să devină mai îngăduitoare decât bărbaţii germani, ele aveau curând să revină la comportamentul de rutină, odată cu înapoierea bărbaţilor din lagărele de concentrare. „Poate că noi, femeile", scria ea, „ne confruntăm acum cu cea mai grea sarcină a noastră în acest război – să oferim înţelegere şi mângâiere, sprijin şi curaj atâtor bărbaţi înfrânţi şi disperaţi."

Germania continuase să lupte atât de mult şi de crâncen fiindcă ideea de înfrângere reprezenta „convingerea unei catastrofe totale". Germanii credeau că ţara lor va fi complet subjugată şi că soldaţii lor îşi vor petrece tot restul vieţii în lagărele de muncă din Siberia. Totuşi, de îndată ce rezistenţa a încetat, odată cu moartea lui Hitler, schimbarea de atitudine a germanilor i-a surprins pe ruşii aflaţi la Berlin. Aceştia au fost şocaţi de „docilitatea şi disciplina populaţiei",

după ce se aşteptaseră la un feroce război de partizani, aşa cum procedase poporul sovietic. Serov i-a spus lui Beria că populaţia manifesta „supunere necondiţionată”. Unul dintre ofiţerii de Stat-Major ai lui Ciuikov a atribuit această atitudine unui „respect înnăscut faţă de putere, oricare ar fi ea”. Totodată, ofiţerii Armatei Roşii erau uimiţi de modul în care mulţi germani transformau aproape firesc drapelele naziste de culoare roşie în steaguri sovietice, decupând svastica din centru. Berlinezii numeau această schimbare de atitudine *Heil Stalin!*

Cu toate acestea, supunerea nu a împiedicat SMERŞ şi NKVD să vadă în fiecare fugar sau incident un caz de activitate *Werwolf*. La începutul lunii mai, fiecare regiment NKVD de grăniceri aresta circa o sută de germani pe zi. Unii dintre cei mai periculoşi denunţători către autorităţile sovietice erau foştii nazişti, care sperau, probabil, să-i denunţe pe alţii înainte de a fi ei înşişi daţi în vileag. SMERŞ a şantajat foşti membri ai partidului nazist pentru a ajuta unităţile NKVD să vâneze ofiţeri SS şi Wehrmacht. Echipe însoţite de câini dresaţi căutau prin apartamente şi magazii, unde mulţi dezertori germani se ascunseseră nu cu mult timp în urmă, de spaima detaşamentelor SS şi Feldgendarmerie.

Teoriile sovietice despre sabotaj includeau ideea că „liderii organizaţiilor fasciste pregătesc otrăviri în masă la Berlin, prin vânzarea de limonadă şi bere otrăvite”. Copiii care erau găsiţi jucându-se cu aruncătoare de rachete şi arme abandonate riscau să fie interogaţi ca posibili membri ai *Werwolf*, SMERŞ fiind interesat de cele declarate. Singurele semne de sfidare evidentă par să fi fost câteva afişe naziste din Lichtenberg, care proclamau că „Partidul merge mai departe!” A mai existat o excepţie şocantă la starea generală de supunere. În noaptea de 20 mai, „un număr necunoscut de bandiţi” au atacat lagărul special nr.10 al NKVD, eliberând patru sute şaizeci şi şase de prizonieri. Când a avut loc atacul, maiorul Kiucikin, comandantul lagărului, participa „la un banchet”. Beria s-a înfuriat. După critica acerbă formulată de NKVD la adresa ofiţerilor superiori pentru lipsa lor de vigilenţă, incidentul era penibil.

Berlinezele nu voiau decât să revină la o oarecare aparenţă de normalitate. Imaginea-simbol a Berlinului au devenit *Trümmerfrauen*, „femeile de la moloz”, care, înarmate cu găleţi, formau lanţuri umane pentru a înlătura rămăşiţele clădirilor distruse, punând deoparte cărămizile întregi. Mulţi dintre bărbaţii germani rămaşi în capitală fie se ascundeau, fie sufereau de boli psihosomatice după încetarea luptelor.

La fel ca majoritatea grupurilor de muncă, femeile erau răsplătite cu câţiva cartofi. Dar umorul berlinez nu a dispărut. Fiecare cartier a

fost rebotezat. Charlottenburg a devenit *Klamottenberg*, „grămada de ruine", Steglitz a devenit *steht nichts* – „nimic nu stă în picioare" – iar Lichterfelde a devenit *Trichterfelde* – „câmpul de cratere". În mare măsură era vorba de un curaj exterior care ascundea o resemnare şi disperare tăcute. „Oamenii îşi acceptau soarta", remarca o tânără berlineză.

Funcţionarii şi oficialii s-au supus ordinului generalului Berzarin de a se întoarce la locurile lor de muncă. Ofiţerii SMERŞ, folosind trupe NKVD, au izolat prin cordoane clădirea Grossdeutscher Rundfunk de pe Masurenallee. Toţi angajaţii au primit dispoziţia de a rămâne în birourile lor. Oamenii erau foarte bucuroşi că nu încercaseră să-şi saboteze sau să distrugă echipamentul. Ofiţerul SMERŞ care se ocupa de acest obiectiv, maiorul Popov, însoţit de comunişti germani, s-a purtat frumos cu ei. De asemenea, cu ajutorul trupelor, Popov a asigurat protecţia numeroaselor femei din interiorul clădirii, protecţie care nu a mai ajutat la nimic câteva zile mai târziu, când li s-a permis să plece acasă.

Comuniştii germani din „emigraţia moscovită" aduşi înapoi erau total aserviţi stăpânilor sovietici. Deşi se găseau de partea învingătorilor, asupra lor plana un profund sentiment al eşecului. Acest lucru se întâmpla deoarece clasa muncitoare germană nu făcuse nimic pentru a împiedica invazia nazistă asupra Uniunii Sovietice în 1941. Camarazii lor sovietici nu-i lăsau nici o clipă să uite acest lucru. Remarcile usturătoare referitoare la numărul germanilor care susţineau că fuseseră membri ai Partidului Comunist înainte de 1933 dovedeau neîncredere şi furie la gândul că prea puţini luptaseră împotriva regimului. Faptul că singura rezistenţă împotriva lui Hitler se manifestase în „cercurile reacţionare" nu era de natură să le ridice moralul.

Beria considera principalele personalităţi comuniste germane „nişte idioţi" şi nişte „carierişti". Singurul pentru care nutrea un oarecare respect era liderul veteran Wilhelm Pieck, un bărbat solid, cu păr alb, nas turtit şi faţă colţuroasă. Grupul trimis de la Moscova în Germania s-a reunit înainte de plecare în camera lui Pieck. „Nu aveam nici cea mai mică idee ce rol urma să aibă Partidul [Comunist German] sau dacă i se va permite măcar să aibă un rol", îşi aminteşte Markus Wolf, ulterior şeful serviciilor de informaţii est-germane în timpul Războiului Rece. „Misiunea noastră era, pur şi simplu, aceea de a sprijini autorităţile militare sovietice." Wolf a recunoscut că fusese „suficient de naiv pentru a spera că majoritatea germanilor erau fericiţi să scape de regimul nazist şi că aveau să vadă în armata sovietică pe eliberatorul lor".

Pe 27 mai, o zi frumoasă de primăvară, aceşti comunişti germani

au survolat centrul Berlinului, aterizând apoi la Tempelhof. Au fost zguduiţi de distrugerile din jurul lor. Se părea că oraşul nu mai avea nici o şansă să mai renască. Şi sentimentele erau amestecate. Era o reîntoarcere acasă lipsită de convingere. Celor mai tineri, crescuţi în Uniunea Sovietică, li se părea ciudat să audă vorbindu-se pe străzi limba germană. La sărbătoarea victoriei în Moscova, cu două zile în urmă, Wolf îşi dăduse seama că gândea „exact cum ar fi gândit un tânăr rus". Totuşi, la câteva zile după ce se întorsese în Germania, a aflat de la comuniştii germani cum fusese tratată populaţia de către Armata Roşie. „*Frontoviki* noştri au făcut prăpăd", scria el în jurnal la 30 mai. „Toate femeile au fost violate. Berlinezii nu mai au ceasuri." Propaganda lui Goebbels la adresa Armatei Roşii crease o spaimă teribilă. „După aceea a urmat experienţa, realitatea şi ca urmare majoritatea absolută a germanilor, îndeosebi cei de la est de Elba, erau foarte, foarte porniţi împotriva sovieticilor."

Liderul grupului lor din Berlin era mult detestatul şi dispreţuitul Walter Ulbricht, un birocrat stalinist bine cunoscut pentru tactica sa de a-şi denunţa rivalii. Beria l-a descris ca pe „un ticălos capabil să-şi ucidă propriul tată şi propria mamă". Wolf îşi aminteşte de accentul lui saxon şi de vocea piţigăiată. Îl socotea pe Ulbricht „o maşină lipsită de inimă", a cărui unică credinţă era faţă de politica sovietică. Orice venea de la Stalin era „un ordin indiscutabil". Ulbricht i-a spus lui Wolf să renunţe la ideea de a se întoarce în Uniunea Sovietică să-şi continue studiile ca inginer de aviaţie. Wolf a fost trimis la centrul radiofonic din Masurenallee – Grossdeutscher Rundfunk, rapid redenumit Berliner Rundfunk – pentru a face propagandă. Acolo, lui Wolf i s-a încredinţat un program numit *O şesime din globul pământesc*, dedicat glorioaselor realizări industriale ale Uniunii Sovietice. Autorităţile sovietice, reprezentate în acest caz de generalul Vladimir Semionov, au interzis cu desăvârşire menţionarea a trei subiecte despre care germanii voiau să afle veşti. Aceste „teme-tabu" erau „violul, soarta prizonierilor [germani] de război şi linia Oder-Neisse – ceea ce însemna pierderea Prusiei, Pomeraniei şi Sileziei, în favoarea Poloniei.

Deşi propaganda sovietică îşi transmitea acum propriile programe, populaţia Berlinului a primit ordin să predea toate aparatele de radio la cel mai apropiat post militar. Magda Wieland îşi aminteşte cum şi-a dus aparatul de radio la un *kommandantur* local, dar, la destinaţie, a văzut că soldaţii se aplecau pe fereastră, măsurând-o din cap până în picioare. Femeia, pur şi simplu, a abandonat radioul în mijlocul drumului şi a luat-o la fugă.

Văzând pe străzi focuri de tabără, ponei căzăceşti cu coama încâlcită, ba chiar şi cămile, berlinezii tindeau să creadă că oraşul lor

fusese cucerit de „mongoli”. Era în bună parte efectul propagandei lui Goebbels. Sutele de fotografii ale trupelor sovietice din Berlin dezvăluie doar un mic procentaj de soldaţi de origine central-asiatică. Dar pielea expusă la intemperii, cu o tentă maronie din pricina sebumului şi a murdăriei şi ochii îngustaţi din cauza expunerii continue la vânt confereau multor soldaţi o înfăţişare orientală. În fotografiile cu militari francezi şi britanici, de la sfârşitul Primului Război Mondial se poate constata un efect asemănător. Străzile Berlinului continuau să fie martorele unor scene bizare. Puştani emaciaţi se jucau printre resturile „tancurilor arse care zăceau la marginea drumului ca nişte nave eşuate”. Curând, însă, carcasele înnegrite au început să fie acoperite cu afişe care ofereau lecţii de dans: o primă şi disperată tentativă de regenerare economică după ceea ce berlinezii considerau a fi *die Stunde Null* – cel mai înjositor moment din viaţa lor.

Prioritatea generalului Berzarin era să refacă elementele de bază ale vieţii, în special serviciile esenţiale, cum ar fi electricitatea, apa şi gazele. Din totalul iniţial de 33 000 de paturi disponibile în spitale, acum puteau fi folosite numai 8 500. Unele evenimente aveau o pronunţată tentă simbolică. Primul serviciu religios evreiesc a fost ţinut de un rabin din Armata Roşie, în sinagoga spitalului evreiesc din Iranischestrasse, vineri, 11 mai. Este lesne de înţeles puternica încărcătură emoţională a evenimentului pentru cei ieşiţi din ascunzători sau salvaţi de la execuţie în ultimul moment.

Peste un milion de berlinezi îşi pierduseră casele. Aceştia continuau să stea prin subsoluri şi adăposturi antiaeriene. Fumul de la focurile pe care se gătea se înălţa din grămezile de moloz, femeile încercând să recreeze printre ruine un simulacru de cămin pentru copiii lor.

Cu reţeaua de tramvaie distrusă în proporţie de 95% şi cu o mare parte din sistemele U-Bahn şi S-Bahn încă sub apă în urma exploziei, vizitarea unor prieteni aflaţi în alte puncte ale oraşului necesita un efort de care puţini erau în stare. Aproape toţi erau slăbiţi din pricina subnutriţiei, fiind nevoiţi să-şi dedice aproape toată energia goanei după alimente. După ce au început să circule trenurile, mii de oameni s-au îngrămădit să ajungă în provincie, în căutare de alimente. Aceştia erau numiţi „hamsteri”, poreclă apărută în perioada de foamete din 1918, trenul fiind la rândul lui numit „expresul hamsterilor”.

Cu toate acestea, berlinezii o duceau incomparabil mai bine decât compatrioţii lor din estul Prusiei, Pomerania şi Silezia. Represiunea din estul Prusiei a luat proporţii. Pe 5 mai, Beria l-a trimis pe generalul-colonel Apollonov în fruntea a nouă regimente NKVD şi a patru sute de militari din SMERŞ. Misiunea acestora era de a „asigura

eliminarea spionilor, sabotorilor şi a altor elemente duşmănoase”, dintre care „peste 50 000” fuseseră deja eliminaţi după invazia din ianuarie. O populaţie de 2,2 milioane în 1940 se redusese, la sfârşitul lunii mai 1945, la numai 193 000 de locuitori.

Principala ţintă a urii ruşilor, Prusia Orientală a avut parte de cea mai cumplită soartă dintre toate zonele ocupate. Pământul a fost devastat cu efecte care au persistat ani la rând. Casele au fost fie arse până în temelii, fie golite până la cele mai elementare utilităţi. Până şi becurile au fost luate de soldaţii de la ţară, care nu aveau acasă curent electric. Fermele au fost distruse, vitele măcelărite sau duse în Rusia. Terenurile mai joase au redevenit mlaştină. Dar soarta civililor care nu au reuşit să scape a fost cea mai cumplită. Majoritatea femeilor şi fetelor au fost duse în marş forţat în Uniunea Sovietică, la muncă silnică „în păduri, mlaştini de turbă şi canale, unde munceau cincisprezece-şaisprezece ore pe zi”. În următorii doi ani au murit mai mult de jumătate. Dintre supravieţuitoare, aproape jumătate au fost violate. Când au fost trimise în zona ocupată de sovietici a Germaniei, în aprilie 1947, majoritatea au trebuit duse de urgenţă la spital, fiindcă sufereau de tuberculoză şi boli venerice.

În schimb, în Pomerania, populaţia germană rămasă s-a împrietenit cu ocupanţii sovietici. Localnicii se temeau de ziua nu prea îndepărtată când polonezii aveau să preia controlul şi să se răzbune. Hrana era greu de găsit, dar puţini au suferit cu adevărat de foame. Începutul verii a adus cel puţin recolta de măcriş, urzici şi păpădie, deşi făină nu se găsea aproape deloc, astfel încât oamenii o înmulţeau cu coajă de mesteacăn măcinată. Nici săpun nu se găsea, cenuşa de mesteacăn înlocuind detergentul la spălatul rufelor.

Cu toate acestea, teritoriul polonez a fost locul în care Beria, aproape cu siguranţă la ordinul lui Stalin, a concentrat cea mai mare forţă represivă aplicată anterior în estul Prusiei. În timp ce generalul Serov a primit zece regimente NKVD pentru ocuparea Germaniei învinse, generalul Selivanovski a primit cincisprezece regimente NKVD care să ţină sub control teritoriul aşa-zis aliat al Poloniei. Beria a mai ordonat „tovarăşului Selivanovski să îmbine datoria de a reprezenta NKVD-ul din URSS cu aceea de consilier la Ministerul polonez al Siguranţei Publice”. Poate că aceasta este cea mai bună dovadă a adevărului din spatele declaraţiei lui Stalin de la Ialta, conform căreia Uniunea Sovietică era interesată de „crearea unei Polonii puternice, libere şi independente”.

CAPITOLUL 28

Omul pe cal alb

Soldaţii sovietici păreau să sufere de un complex de vinovăţie, chiar fără a fi conştienţi de acest lucru. Când se gândeau la toţi camarazii lor care muriseră, erau cumva nedumeriţi că supravieţuiseră. „Se îmbrăţişaseră ca fraţii", felicitându-se, fericiţi că scăpaseră, dar mulţi nu şi-au găsit somnul săptămâni la rând după ce tunurile au amuţit. Liniştea aceea stranie îi tulbura. Totodată, aveau nevoie să deruleze în minte toate momentele în care nu îndrăzniseră să se gândească prea mult.

Fără îndoială, experienţa prin care trecuseră era cea mai importantă perioadă nu doar din viaţa lor, dar şi din istoria omenirii. Se gândeau la casele, la prietenele şi la soţiile lor, la cum vor deveni membri respectaţi ai comunităţii. Pentru femeile din armată, totuşi, perspectivele erau mai puţin promiţătoare. Nu mai existau prea mulţi bărbaţi disponibili. Cele care rămăseseră însărcinate ştiau că vor trebui să-şi înfrunte soarta cu curaj. „Deci, Ninka", îi scria o tânără din armată prietenei ei, „ai o fetiţă, iar eu voi avea curând un copil, hai să nu fim triste că nu avem soţi." Majoritatea năşteau şi se întorceau acasă, susţinând că soţii lor fuseseră ucişi pe front.

Războiul a fost o experienţă extraordinară şi din alte puncte de vedere. După epurările din 1937 şi 1938, a oferit un entuziast gust al libertăţii. Se născuse speranţa că teroarea va lua sfârşit pentru totdeauna. Troţki murise. Se încheiau acorduri cu puterile occidentale. Părea că NKVD nu mai avea nici un motiv de paranoia. Dar acasă, în Uniunea Sovietică, oamenii care îşi vedeau prietenii arestaţi pe neaşteptate începuseră deja să-şi dea seama că informatorii activau din nou, iar echipele NKVD îşi reluaseră obişnuitele vizite din zorii zilei.

Pe front, contactul nemijlocit cu moartea contribuise mult la înlăturarea condiţionării staliniste a fricii. Ofiţerii şi soldaţii începuseră să vorbească deschis, îndeosebi despre planurile lor de viitor. Cei din zonele rurale voiau să lichideze gospodăriile colective. Ofiţerii, cărora în toamna lui 1942 li se acordase un statut superior ofiţerilor politici, credeau că sosise vremea ca elita birocratică sovietică, *nomenklatura*, să treacă printr-o reformă similară. Stalin încurajase în modul cel mai cinic astfel de zvonuri în timpul războiului, făcând aluzii la o mai mare libertate, deşi singurul lui gând era să suprime această libertate odată cu încetarea luptelor.

În ochii SMERŞ şi NKVD, ofiţerii Armatei Roşii începuseră într-adevăr să capete prea multă încredere, pe măsură ce se apropia

victoria. Or, ofiţerii politici nu uitaseră ofensa adusă de omologii lor din Armata Roşie, care-i denigraseră în timpul bătăliei de la Stalingrad. De asemenea, ei erau extrem de îngrijoraţi de scrisorile soldaţilor, în care aceştia comparau condiţiile din Germania cu cele de acasă. SMERŞ şi Abakumov se temeau de o nouă stare de spirit „decembristă" în rândul ofiţerilor.

Autorităţile sovietice erau perfect conştiente că soldaţii armatei ruse care invadaseră Franţa, în 1814, comparau viaţa de acolo cu existenţa lor mizerabilă de acasă. „La vremea aceea", explica un raport, „influenţa vieţii din Franţa a fost una progresistă, dând ruşilor posibilitatea să observe înapoierea culturală a Rusiei, opresiunea ţaristă şi aşa mai departe. De aici, decembriştii [care au organizat lovitura de stat liberală din 1825] au tras concluzia că era necesar să lupte împotriva autocraţiei ţariste. În prezent, însă, situaţia este cu totul alta. Poate că pământurile unui anume proprietar sunt mai întinse decât cele ale unei gospodării colective. De aici, omul lipsit de orizont politic trage o concluzie în favoarea economiei feudale, în detrimentul celei socialiste. Acest tip de influenţă este regresiv. Iată de ce este nevoie de o luptă nemiloasă împotriva acestui gen de atitudini."

Direcţiile politice erau îngrozite şi de „comentariile antisovietice" ale soldaţilor, care se plângeau că familiile lor erau tratate rău acasă. „Nu credem că viaţa devine mai bună în spatele frontului", se citează spusele unui soldat. „Am văzut cu propriii mei ochi." Militarii vedeau, în egală măsură, cât de rău fuseseră trataţi ei înşişi pe front. Câteva unităţi ale Armatei Roşii au ajuns la un pas de revoltă chiar înainte de sfârşitul războiului, la primirea unui ordin conform căruia cadavrele soldaţilor ucişi urmau să fie deposedate până şi de lenjerie. Numai ofiţerii puteau fi îngropaţi îmbrăcaţi. De asemenea, se pare că a existat un număr crescut de cazuri de ofiţeri urâţi de soldaţi, care au fost împuşcaţi pe la spate chiar de oamenii lor.

Arestările operate de SMERŞ sub acuzaţia de „permanente comentarii antisovietice şi intenţii teroriste" s-au intensificat mult în ultimele luni ale războiului şi imediat după capitulare. Până şi şeful de Stat-Major al unui batalion de puşcaşi NKVD a fost arestat pentru „continuă propagandă contrarevoluţionară în rândul trupelor". Ofiţerul „denigrase liderii partidului şi ai guvernului sovietic", ridicase în slăvi viaţa din Germania şi „defăimase presa sovietică". Un tribunal militar al trupelor NKVD l-a condamnat la opt ani muncă silnică în lagărele de muncă ale Gulagului.

Numărul arestărilor politice în rândurile Armatei Roşii s-a dublat între 1944 şi 1945, în acest ultim an Uniunea Sovietică aflându-se efectiv în război pentru ceva mai mult de patru luni. În acel an al victoriei, nu mai puţin de 135 056 de soldaţi şi ofiţeri ai Armatei Roşii

au fost condamnaţi de tribunalele militare pentru „crime contrarevoluţionare”. În mod asemănător, Consiliul Militar al Tribunalului Suprem al URSS a condamnat o sută douăzeci şi trei de ofiţeri superiori, în 1944, şi două sute şaptezeci şi trei, în 1945.

Aceste cifre nu iau în calcul tratamentul aplicat soldaţilor Armatei Roşii capturaţi de germani. La 11 mai 1945, Stalin a ordonat ca fiecare front să organizeze lagăre pentru foştii prizonieri de război şi pentru deportaţii sovietici. Au fost planificate o sută de lagăre, cu o capacitate de 10 000 de locuri fiecare. Foştii prizonieri urmau să fie „cercetaţi de NKVD, NKGB şi SMERŞ”. Dintre cei optzeci de generali ai Armatei Roşii capturaţi de Wehrmacht, numai treizeci şi şapte au supravieţuit până au fost eliberaţi. Dintre aceştia, unsprezece au fost ulterior arestaţi de SMERŞ şi condamnaţi de tribunale NKVD.

Procesul de repatriere s-a încheiat abia la 1 decembrie 1946. „Până la această dată, 5,5 milioane de oameni se înapoiaseră în URSS, dintre care 1 833 567 fuseseră prizonieri de război.” Peste 1,5 milioane de membri ai Armatei Roşii capturaţi de germani au fost trimişi fie în Gulag (339 000), fie la batalioanele de muncă din Siberia şi din nordul îndepărtat, unde situaţia lor nu a fost cu mult mai bună. Civilii duşi cu forţa în Germania au fost consideraţi „potenţiali duşmani ai statului”, rămânând sub supraveghere NKVD. Acestora li s-a interzis să se îndepărteze la mai mult de o sută de kilometri de Moscova, Leningrad şi Kiev, iar familiile lor au fost în continuare suspectate. Chiar şi într-o perioadă mai recentă, în 1998, formularele de declaraţii pentru intrarea într-un institut de cercetări din Rusia încă mai conţineau o rubrică în care trebuia menţionat dacă vreun membru al familiei solicitantului fusese în vreun „lagăr de detenţie inamic”.

Pentru Stalin şi mareşalii săi nu contau vieţile soldaţilor lor. Pierderile celor trei fronturi implicate în operaţiunea de la Berlin au fost extrem de ridicate: 78 291 de morţi şi 274 184 de răniţi. Istoricii ruşi recunosc acum că aceste pierderi inutil de mari au fost provocate, pe de o parte, de graba de a ajunge la Berlin înaintea Aliaţilor occidentali, iar pe de altă parte, de comasarea atâtor armate în asaltul împotriva Berlinului, acestea bombardându-se între ele.

Tratamentul aplicat militarilor mutilaţi în lupte a fost la fel de nemilos. Cei mai norocoşi erau nevoiţi să stea la cozi „ore în şir pentru proteze care semănau cu bucăţile de lemn pe care şchiopătau cei care îşi pierduseră un picior la Borodino”. Curând, însă, autorităţile din principalele oraşe au decis că nu voiau ca străzile lor să fie urâţite de prezenţa unor „samovare” fără mâini şi picioare. Ca atare, mutilaţii au fost adunaţi şi deportaţi. Mulţi au fost trimişi în Belaia Zemlia, în nordul îndepărtat, la fel ca prizonierii Gulagului.

În vara aceea, mânia şi frustrarea au îmbrăcat în Uniunea

Sovietică multe forme. Cele mai oribile au fost izbucnirile violente de antisemitism. În Asia Centrală, evreii s-au văzut deodată atacaţi şi bătuţi prin pieţe şi prin şcoli. Localnicii le strigau: „Aşteptaţi să vină flăcăii noştri de pe front şi atunci o să-i omorâm pe toţi jidanii ăştia!" Autorităţile locale etichetau astfel de fapte drept „acte de huliganism şi adesea le [lăsau] nepedepsite".

Cea mai gravă manifestare antisemită a avut loc la Kiev. La începutul lui septembrie, un maior NKVD de origine evreiască a fost atacat pe stradă „de doi antisemiţi în uniformă militară". Se prea poate ca aceştia să fi fost beţi. În cele din urmă, maiorul a reuşit să-şi scoată pistolul şi i-a împuşcat pe amândoi. Funeraliile celor doi s-au transformat rapid într-o demonstraţie violentă. În timp ce sicriele erau transportate pe străzi, procesiunea s-a îndreptat deodată spre piaţa evreiască recent reînfiinţată. Numai în ziua aceea au fost bătuţi aproape o sută de evrei. Cinci dintre ei au fost ucişi, iar alţi treizeci şi şase au fost duşi la spital cu răni grave. Tulburările au continuat, astfel încât în piaţa evreiască a trebuit postată o gardă permanentă. De data aceasta, nu au mai fost acuzaţi doar „huliganii". Până şi membri ai Comitetului Central al Partidului Comunist din Ucraina au fost descrişi ca „demni succesori" ai lui Goebbels. În anul următor, *Cartea neagră* a lui Grossman şi Ehrenburg despre Holocaust a fost retrasă din circulaţie de autorităţi.

Este greu de ştiut cât de profunde au fost sentimentele antisemite ale lui Stalin sau cât de mult au fost ele condiţionate de ura lui faţă de Troţki. Parţial ca efect al internaţionalismului lui Troţki, Stalin cu siguranţă i-a considerat pe evrei ca făcând parte din reţeaua internaţională, deci suspecţi. „Cosmopolitismul" însemna trădare. Această atitudine a atins apogeul în isteria antisemită declanşată pe tema „complotului halatelor albe", cu puţin timp înainte de moartea lui. Deşi georgian, Stalin devenise un şovin rus. La fel ca alţi venetici, Napoleon sau Hitler, şi el s-a înveşmântat în mantia naţionalismului. Într-un faimos discurs despre victorie, ţinut pe 24 mai, el i-a lăudat pe ruşi, punându-i mai presus de toate celelalte „naţii ale Uniunii Sovietice" pentru „mintea lor limpede, pentru curaj şi pentru caracter". Cuvintele lui făceau aluzie în special la naţiile neruseşti din sud, dintre care multe fuseseră brutal deportate la ordinele lui, deportări soldate cu zeci de mii de morţi. Dar Stalin, spre deosebire de Hitler, a practicat în esenţă genocidul politic, în locul celui rasial.

În timp ce nimic nu trebuia să ştirbească triumful „rusesc", linia partidului ridica în slăvi un singur om: „Marele nostru geniu şi conducător de armată, tovarăşul Stalin, căruia îi datorăm victoria noastră istorică". Stalin ieşise în faţă fără ruşine ori de câte ori era pe cale să fie câştigată o bătălie, dar se făcuse nevăzut în timpul oricărui dezastru, mai ales dacă el purta răspunderea. Comandanţii erau

întotdeauna obligaţi să recunoască înţelepciunea şi mâna călăuzitoare ale lui Stalin. Asumarea meritelor era o atitudine extrem de riscantă.

Stalin devenea suspicios dacă vreun cetăţean sovietic era apreciat în afara graniţelor şi, probabil, a fost deosebit de circumspect când Jukov a fost ridicat în slăvi de presa britanică şi americană. Deşi se temea de puterea lui Beria, pe care o va curma rapid, Stalin era mai îngrijorat de popularitatea lui Jukov şi a Armatei Roşii. Când Eisenhower a vizitat Uniunea Sovietică, Jukov l-a însoţit pretutindeni, zburând cu el chiar şi la Leningrad, în avionul personal al lui Eisenhower. Oriunde au mers, cei doi mari comandanţi s-au bucurat de o primire entuziastă. Eisenhower l-a invitat pe Jukov şi pe „soţia lui de campanie", Lidia Zova, să viziteze Statele Unite, dar Stalin l-a chemat pe mareşal imediat la Moscova, ca să-i zădărnicească planul. Pentru el era limpede că între Jukov şi comandantul suprem al Aliaţilor exista o relaţie foarte strânsă.

Deşi conştient de încercările lui Beria de a-l sabota, Jukov nu şi-a dat seama că principala ameninţare venea dinspre Stalin şi invidia acestuia. La mijlocul lunii iunie, participând la Berlin la o conferinţă de presă, Jukov a fost întrebat despre moartea lui Hitler. Mareşalul a fost silit să admită în faţa tuturor „că încă nu am descoperit un cadavru identificat". În jurul datei de 10 iulie, Stalin l-a sunat din nou pe Jukov ca să-l întrebe unde era cadavrul. Era limpede că-i făcea plăcere să se joace în acest fel cu el. Când a aflat, în sfârşit, adevărul de la Rjevskaia, după douăzeci de ani, lui Jukov nu i-a venit să creadă că Stalin l-a umilit în acest fel. „Eram foarte apropiat de Stalin", a insistat el. „Stalin m-a salvat. Beria şi Abakumov erau cei care voiau să scape de mine." Poate că Abakumov, şeful SMERŞ, fusese principalul motor al acţiunilor împotriva lui Jukov, dar Stalin ştia exact ce se întâmplă şi fusese de acord.

În capitala sovietică, populaţia îl aclama pe Ghiorghi Konstantinovici Jukov ca pe „Sfântul Gheorghe al nostru" – Sfântul Gheorghe fiind patronul Moscovei. După celebrarea victoriei la Moscova, pe 9 mai – o zi de bucurie şi uşurare, dar în acelaşi timp de jale – a fost pregătită o paradă în Piaţa Roşie, pentru sărbătorirea victoriei. La paradă urma să participe câte un regiment din partea fiecărui front, precum şi câte unul din partea marinei şi aviaţiei sovietice. Drapelul care fusese ridicat pe Reichstag urma să fie adus în ţară special pentru această ocazie. Drapelul devenise deja un obiect sacru. Steagurile germane au fost şi ele adunate şi aduse în ţară pentru un alt scop.

Mareşalii şi generalii sovietici au presupus că Stalin va ordona parada pentru data de 24 iunie. El era comandantul suprem – *verhovni* – şi, după toate aparenţele, lui i se datora marea victorie. Cu toate acestea, tradiţia rusă cerea ca parada victoriei să fie una călare.

Cu o săptămână înainte de paradă, Jukov a fost chemat la vila lui Stalin. Acesta l-a întrebat pe fostul cavalerist din timpul Primului Război Mondial şi din timpul Războiului Civil dacă mai ştia să călărească.

„Călăresc şi acum din când în când", a răspuns Jukov.

„Atunci uite cum vom face", i-a spus Stalin. „Tu vei participa la paradă, iar Rokossovski o va comanda."

„Vă mulţumesc pentru această onoare", a răspuns Jukov. „Dar n-ar fi mai bine ca dumneavoastră să participaţi la paradă? Dumneavoastră sunteţi comandantul suprem şi este privilegiul dumneavoastră să participaţi."

„Sunt prea bătrân pentru asta. Dumneata eşti mai tânăr. Ia parte la paradă." Luându-şi rămas-bun, Stalin i-a spus lui Jukov să călărească armăsarul arab pe care avea să i-l dea mareşalul Budionnîi.

A doua zi, Jukov s-a dus la aeroportul central ca să asiste la repetiţiile pentru paradă. Acolo l-a întâlnit pe fiul lui Stalin, Vasili, care l-a luat deoparte. „Să-ţi spun un mare secret", i-a spus Vasili. „Tata se pregătise să ia parte la paradă, dar s-a întâmplat ceva curios. Acum trei zile, calul s-a cabrat în manej, pentru că tata n-a folosit hamul aşa cum trebuie. Atunci tata l-a apucat de coamă, încercând să se ţină în şa, dar n-a reuşit şi a căzut, lovindu-se la umăr şi la cap. Când s-a ridicat, a scuipat şi a spus: «Să ia Jukov parte la paradă. El e un vechi cavalerist»"

„Şi ce cal călărea tatăl tău?"

„Un armăsar arab, cel pe care-l veţi lua dumneavoastră. Dar vă rog din suflet să nu suflaţi un cuvânt despre asta." Jukov i-a mulţumit. În cele câteva zile care mai rămăseseră, mareşalul n-a pierdut nici un prilej de a încăleca, încercând să stăpânească animalul.

În dimineaţa în care urma să aibă loc parada, ploua cu găleata. „Cerul plânge pentru morţii noştri", spuneau moscoviţii. Apa picura de pe caschetele militarilor. Toţi soldaţii şi ofiţerii primiseră uniforme noi şi medalii. La ora 9.57, Jukov a încălecat pe armăsarul arab, lângă Poarta Spasski a Kremlinului. A auzit ropotele de aplauze cu care au fost întâmpinaţi liderii partidului şi ai guvernului, care îşi ocupaseră locurile pe mausoleul lui Lenin. Când ceasul a bătut ora 10, Jukov a pornit călare spre Piaţa Roşie. Fanfara a început să cânte *Slav' sia!* („Slavă ţie!") de Glinka, apoi a tăcut. Rokossovski, la fel de încordat, îşi ţinea strâns în frâu calul negru. Ordinul lui a răsunat clar. Apogeul paradei l-a constituit momentul în care două sute de veterani, unul după altul, au mărşăluit până la mausoleu şi acolo, la picioarele lui Stalin, au azvârlit pe pământ drapelul nazist. Aclamat de mulţime pe magnificul său armăsar arab, Jukov nu bănuia că Abakumov îi pregătea căderea.

Vila lui Jukov era împânzită de microfoane. Micul dineu oferit

aici de mareşal prietenilor, în cinstea victoriei, fusese înregistrat. Crima consta în faptul că primul toast nu fusese rostit în onoarea lui Stalin. Ulterior, această omisiune a dus la torturarea şi încarcerarea comandantului de cavalerie, generalul Kriukov. Soţia acestuia, renumita cântăreaţă de muzică populară Lidia Ruslanova, a fost trimisă în Gulag fiindcă respinsese avansurile lui Abakumov. Comandantul lagărului în care fusese trimisă cântăreaţa i-a ordonat să cânte pentru el şi pentru ofiţerii lui. Ea i-a răspuns că va cânta numai dacă toţi tovarăşii ei, ceilalţi *zeki*, vor primi permisiunea să asiste.

La o săptămână după parada victoriei, mareşalul Stalin a fost numit generalissim „pentru servicii deosebite în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei". Acest titlu se adăuga medaliilor de Erou al Uniunii Sovietice, Ordinului Lenin şi Ordinului Victoria, o stea de platină cu cinci colţuri, încrustată cu o sută treizeci şi cinci de diamante şi cinci rubine mari. Banchetele festive şi distincţiile demonstrau un dispreţ cu adevărat ţarist faţă de foametea din Asia Centrală.

În anul următor, campania lui Abakumov de obţinere prin tortură a mărturisirilor de la colegii lui Jukov a dus la exilarea mareşalului în provincii, apoi la dacea sa. În afară de o scurtă perioadă în care a fost ministru al Apărării în regimul Hruşciov, Jukov a rămas în exil la domiciliu până la 9 mai 1965, a douăzecea aniversare a semnării capitulării Germaniei, care avusese loc în prezenţa lui, la Karlshorst. Un mare banchet a fost organizat la Kremlin, în Palatul Congresului. Toţi invitaţii, printre care miniştri, mareşali, generali şi ambasadori, s-au ridicat în picioare la intrarea lui Leonid Brejnev, în fruntea suitei sale. Printre ultimii a apărut şi Jukov. Brejnev îl invitase în ultimul moment. Probabil că liderul sovietic şi-a regretat imediat gestul, deoarece de cum şi-a făcut Jukov apariţia, lumea a izbucnit în aplauze, scandând numele lui. Strigătele de „Jukov!", „Jukov!", „Jukov!" erau ritmate de lovituri în tăblia meselor. Brejnev a privit scena cu chipul împietrit.

Jukov a fost obligat să se înapoieze la locuinţa sa înţesată de microfoane. Deşi reabilitat în mod oficial, mareşalul nu a mai apărut în nici o ocazie oficială importantă, în toţi cei nouă ani până la moartea lui. Dar cea mai dureroasă lovitură pentru el a fost descoperirea că Stalin îl păcălise în privinţa cadavrului lui Hitler.

În timp ce majoritatea germanilor de rând erau traumatizaţi de înfrângerea zdrobitoare a ţării lor, precum şi de distrugerea vieţilor şi a locuinţelor, liderii politici şi militari ai celui de-al Treilea Reich refuzau să-şi asume răspunderea pentru acţiunile lor. Anchetatorii britanici şi americani erau şocaţi de alura senină şi ofensată a ofiţerilor superiori ai Wehrmacht-ului, chipurile neînţeleşi de Aliaţii

occidentali. Ofiţerii germani erau dispuşi să recunoască „greşeli”, dar nu şi crime. Toate crimele fuseseră comise de nazişti şi de SS.

Într-un eufemism care întrecea orice înflorituă a limbajului de lemn stalinist, generalul Blumentritt s-a referit la antisemitismul naziştilor numindu-l „evoluţiile greşite de după 1933”. „Astfel au fost pierduţi bine cunoscuţi oameni de ştiinţă”, a declarat el, „în detrimentul cercetării germane, care a intrat în declin după 1933.” Modul lui de a gândi pare să includă ideea că, dacă naziştii nu i-ar fi persecutat pe evrei, oameni de ştiinţă ca Einstein i-ar fi putut ajuta să producă „arme miraculoase” mai performante, poate chiar o bombă atomică, cu care să-i împiedice pe bolşevici să cucerească Germania. În naivitatea lui, de multe ori Blumentritt nu-şi dădea seama că se contrazicea în propriile-i tentative de a face distincţia între Wehrmacht şi nazişti. El susţinea că lipsa unei fronde în 1945, în contrast cu tulburările revoluţionare din 1918, demonstra cât de unită devenise Germania în timpul regimului lui Hitler.

Interogatoriul generalilor, care vorbeau continuu despre onoarea de ofiţer, a dezvăluit uluitoare abateri de la logică. Comitetul comun de informaţii al SHAEF a atribuit această logică distorsionată „unui simţ moral pervertit”. „Aceşti generali”, menţiona un raport bazat pe mai mult de trei sute de interogatorii, „aprobă orice acţiune reuşită. Succesul înseamnă că acţiunea a fost corectă. Ceea ce nu reuşeşte este greşit. De pildă, persecutarea evreilor înainte de începerea războiului a fost o greşeală, din moment ce i-a stârnit pe anglo-americani împotriva Germaniei. Ar fi fost mai bine ca orice campanie antievreiască să fie amânată şi pornită abia după ce Germania avea să câştige războiul. Şi bombardarea Angliei, în 1940, fusese o greşeală. Dacă nu s-ar fi întâmplat aşa ceva, Marea Britanie, credeau generalii germani, s-ar fi aliat cu Hitler în războiul împotriva Rusiei. Tot o greşeală fusese şi să trateze prizonierii de război ruşi şi polonezi ca pe nişte vite, deoarece acum şi ei aveau să-i trateze pe germani în acelaşi fel. Fusese o greşeală să declare război Statelor Unite şi Rusiei, deoarece aceste două ţări, împreună, erau mai puternice decât Germania. Acestea nu sunt declaraţii izolate făcute de generali pronazişti. Ele reprezintă puncte de vedere predominante la aproape toţi cei anchetaţi. Aceşti oameni nu s-au gândit nici o clipă că exterminarea unei rase sau masacrarea prizonierilor au fost nişte fapte imorale. Singura oroare faţă de crimele Germaniei era aceea că Aliaţii i-ar fi putut face chiar pe ei răspunzători, printr-o nedreptate strigătoare la cer.”

Conform unui alt raport al armatei americane, chiar şi civilii dezvăluiau, prin automatismul unor clişee propagandistice, cât de profund fusese influenţat modul lor de a gândi. De exemplu, ei se refereau instinctiv la bombardamentele Aliaţilor numindu-le

Terrorangriffe (expresia lui Goebbels), în loc să folosească denumirea obişnuită de *Luftangriffe*, atacuri aeriene. Raportul descrie aceste manifestări cu termenul de „nazism rezidual". Mulţi civili vorbeau autocompătimitor despre suferinţele Germaniei, în special din pricina bombardamentelor. Dar când li se reamintea că Luftwaffe fusese aceea care inventase distrugerea în masă a oraşelor ca tactică şoc, tăceau supăraţi.

Se constată o lipsă generală de asumare a răspunderii pentru tot ce s-a întâmplat. Membrii partidului nazist susţineau că fuseseră obligaţi să intre în partid. Numai conducerea era vinovată de tot ce se petrecuse. Germanii de rând nu aveau nici o vină. Ei fuseseră *belogen und betrogen* – „înşelaţi şi trădaţi". Chiar şi generalii germani lăsau să se înţeleagă că fuseseră victime ale nazismului: dacă Hitler n-ar fi intervenit, cu rezultate dezastruoase, în modul lor de a purta războiul, atunci Germania nu ar fi fost niciodată învinsă.

Nemulţumindu-se doar cu tentativa de dezvinovăţire, atât civilii, cât şi generalii au încercat să-şi convingă anchetatorii de corectitudinea concepţiei despre lume a Germaniei naziste. Civilii nu reuşeau să înţeleagă de ce Statele Unite declaraseră război Germaniei. Când li s-a spus că, de fapt, Germania fusese aceea care declarase război Statelor Unite, nu le-a venit să creadă. Vestea le contrazicea convingerea că ei erau adevăratele victime ale războiului.

Atât ofiţerii, cât şi civilii încercau să ţină predici învingătorilor despre necesitatea ca Statele Unite şi Marea Britanie să se alieze cu Germania împotriva pericolului comun pe care îl reprezenta *Bolschewismus*, pe care ei îl cunoşteau prea bine. Faptul că atacul Germaniei naziste asupra Uniunii Sovietice, în 1941, adusese comunismul în întreaga Europă Centrală şi de Sud-Est – ceea ce toate revoluţiile dintre 1917 şi 1921 nu reuşiseră să realizeze – era pentru ei un fapt de neînţeles. Aşa cum minoritatea bolşevică reuşise să exploateze fără milă predispoziţia ruşilor spre autocraţie, la fel şi naziştii profitaseră de tendinţa fatală a ţării lor de a confunda cauza cu efectul. După cum au subliniat mai mulţi istorici, ţara care în 1933 îşi dorise atât de mult lege şi ordine sfârşise prin a avea unul dintre cele mai criminale şi mai iresponsabile regimuri din istorie. Ca urmare, propriul popor, îndeosebi femeile şi copiii din estul Prusiei, au avut parte de aceleaşi suferinţe ca şi cele cauzate de Germania civililor din Polonia şi din Uniunea Sovietică.

Noua conjunctură a Războiului Rece a permis multor persoane din vechea gardă a celui de-al Treilea Reich să creadă că singurul lucru de care se făcuseră vinovaţi fusese alegerea unui moment nepotrivit. Totuşi, la circa trei decenii după înfrângere, combinaţia dintre o dezbatere istorică dificilă şi miracolul economic al Germaniei a dat majorităţii germanilor posibilitatea de a privi în faţă trecutul

poporului lor. Nici o altă naţiune cu o moştenire atât de dureroasă nu a făcut atât de mult pentru a-şi însuşi adevărul.

Guvernul de la Bonn a fost, în egală măsură, deosebit de vigilent în a împiedica orice proslăvire a nazismului şi a liderului acestei mişcări. Totuşi, cadavrul lui Hitler a rămas de cealaltă parte a Cortinei de Fier multă vreme după ce campania stalinistă de dezinformare sugerase că Führer-ul ar fi reuşit să fugă în Occident, în ultimele momente ale războiului. În 1970, Kremlinul a luat în sfârşit decizia de a se debarasa de cadavru în mare taină. Ceremonia funerară a liderului celui de-al Treilea Reich a fost într-adevăr macabră. Maxilarul lui Hitler, păstrat cu atâta grijă de Rjevskaia în cutia roşie în timpul sărbătoririlor de la Berlin, fusese reţinut de SMERŞ, în timp ce craniul rămăsese în custodia NKVD-ului. Aceste rămăşiţe au fost recent redescoperite în arhivele fostei Uniuni Sovietice. Restul cadavrului, ascuns sub un teren de paradă al armatei sovietice din Magdeburg, a fost exhumat în timpul nopţii şi incinerat. Cenuşa a fost aruncată în canalele oraşului.

Cadavrul lui Hitler nu a fost singurul lipsit de un mormânt identificabil. Nenumărate victime ale bătăliei – soldaţi şi civili din ambele tabere – au fost îngropate de bombe şi obuze. În fiecare an încă se mai descoperă circa o mie de cadavre datând din 1945, fie pe Înălţimile Seelow, fie în tăcutele păduri de pin din sudul oraşului sau pe şantierele din noua capitală a Germaniei reunifăcate. Măcelul inutil provocat de vanitatea lui Hitler dezminte vehement regretul lui Speer că istoria pune accentul numai pe „evenimentele finale”. Incompetenţa, refuzul încăpăţânat de a accepta realitatea, precum şi barbaria regimului nazist au ieşit la iveală cât se poate de limpede, odată cu trecerea timpului.

Şalva Iakovlevici Abuladze (căpitan, Armata 8 gardă); Gert Becker (civil din Berlin, Steglitz); Richard Beier (redactor, Grossdeutscher Rundfunk); Nikolai Mihailovici Beliaev (organizator Komsomol, Divizia 150 puşcaşi, Armata 5 şoc); Klaus Boeseler (Deutsches Jungvolk, Berlin); Ursula Bube, născută Eggeling (studentă, Berlin); Hardi Buhl (civil, Halbe); Henri Fenet (comandant de batalion, Divizia SS *Charlemagne*); Anatoli Pavlovici Fedoseev (expert electronist trimis la Berlin); Edeltraud Flieller (secretară, Siemens); general-locotenent Bernd Freiherr Freytag von Loringhoven (consilier militar al generalului Krebs în buncărul Führer-ului); Vladimir Samoilovici Gall (căpitan, Direcţia 7, Cartierul General al Armatei 47); Hans-Dietrich Genscher (soldat, Armata 12); Elsa Holtzer (civil, Berlin); colonel (r.) Hubertus Freiherr von Humboldt-Dachroeden (Ia, Cartierul General, Armata 12); Svetlana Pavlovna Kazakova (Cartierul General, Frontul 1 bielorus); colonel (r.) Wolfram Kertz (căpitan, *Grossdeutschland Wachtregiment*, Divizia 309 infanterie Berlin); general-maior I.F. Klocikov (locotenent-major, Divizia 150 puşcaşi, Armata 5 şoc); Ivan Leontievici Kovalenko (transmisionist, Cartierul General al Frontului 3 bielorus); Anatoli Kubasov (Armata 3 tancuri de gardă); R.W. Leon (Corpul de informaţii ataşat comandantului Armatei 9 SUA); Erica Lewin (supravieţuitor, Rosenstrasse); general-maior a.D. Rudolf Lindner (Fahnenjunker Reg 1241, Divizia *Kurmarkt*); Lothar Loewe (Hitlerjugend); Hans Oskar baron Löwenstein de Witt (supravieţuitor, Rosenstrasse); general Ulrich de Maizière (colonel de Stat-Major, OKH); Gheorghi Malaşkia (căpitan, Corpul 9 tancuri); Nikolai Andreevici Malţev (locotenent, Armata 3 tancuri de gardă); general Anatoli Grigorievici Merejko (căpitan, Cartierul General al Armatei 8 gardă); Rochus Misch (Oberscharführer, SS *Leibstandarte* în buncărul Führer-ului); Gerda Petersohn (secretară, Lufthansa; Neukölln); colonel (r.) Günther Reichhelm (şef de Stat-Major, Armata 12); Frau Helga Retzke (studentă, Berlin-Buch); Serghei Pavlovici Revin (sergent, Armata 4 tancuri de gardă); Elena Rjevskaia (Kogan) (translator-interpret, departamentul SMERŞ, Armata 3 şoc); Alexander Saunderson (căpitan, anchetator pentru crime de război şi aghiotantul lui Jowett la Nürnberg); Erich Schmidtke (fugar din trupele Volkssturm la Berlin); Ehrhardt Severin (civil); Şota Şurgaia (sublocotenent, Armata 16 aviaţie); Wolfgang Steinke (locotenent, Divizia 391 securitate); Şota Sulkanişvili (căpitan, Armata 3 şoc); Frau Waltraud Süssmilch (elevă); Frau Marlene von Werner (civil, Wannsee); Magda Wieland (actriţă); general (r.) Markus Wolf (Grupul Ulbricht); general (r.) Wust (locotenent, batalionul de instrucţie al Luftwaffe, Divizia 309

infanterie Berlin, Armata 9).

Au mai fost intervievate alte trei persoane, ale căror contribuţii trebuie să rămână anonime.

Relatează cu detalii sfâșietoare și cu formidabil talent literar agonia celui de-al Treilea Reich în fața atacurilor violente ale Armatei Roșii.

BOYD TONKIN, *Independent*

Această extraordinară lucrare ne face să simțim haosul și frica de parcă fiecare picătură de sânge ar fi a noastră. Este mai mult decât o abordare umană; este frumos scrisă, bine documentată și este greu de lăsat din mână.

SIMON SEBAG-MONTEFIORE, *Spectator*

Beevor combină cu deosebit talent evoluțiile strategice și extraordinarele experiențe individuale. O relatare irezistibilă a unor evenimente atât de teribile încât au încă puterea ca, la o jumătate de secol, să ne înfricoșeze și să ne uimească.

ADAM SISMAN, *Observer*

Strălucitoare. Îmbină felul în care un martor percepe realitățile războiului cu priceperea romancierului pentru simbolistică și detalii emoționale. Beevor realizează o imagine înfiorătoare a războiului.

ORLANDO FIGES, *Sunday Times*

Pentru europenii — și nu numai — care nu au cunoscut ororile războiului, cartea lui Beevor este o fereastră deschisă către un trecut întunecat.

Time

Fotografia copertei: © ullstein bild – Nowosti

ISBN 978-606-609-388-0

editura rao

www.rao.ro
www.raobooks.com

Notes

[←1]

„Nobila furie“, din imnul patriotic *Războiul sfânt*: „Ridică-te măreaţă ţară peste tot / ridică-te din bătălia necruţătoare / cu forţele întunecate naziste, / cu hoarda blestemată. / Fie ca nobila furie / să fiarbă precum marea în furtună, / să continue războiul oamenilor / războiul sfânt.”

[←2]

Freytag von Loringhoven, discuţie, 4 octombrie 1999 – mărturiile celor prezenţi variază într-o anumită măsură; descrierea prezentată se bazează, în principal, pe relatările lui Guderian şi Freytag von Loringhoven.

[←3]

În octombrie 1944, după ce Brandt îl acuzase pe dr. Morell că i-ar fi furnizat Führer-ului droguri periculoase, disputa fusese rezolvată prin numirea lui Brandt în funcţia de comisar al Reich-ului pentru Igienă şi Sănătate. Ulterior, Aliaţii l-au făcut răspunzător pentru uciderea prin eutanasiere şi pentru experimentele medicale pe prizonieri, respingând argumentele apărării cum că nu ar fi avut control asupra facilităţilor unde se întâmplau astfel de lucruri.

[←4]

Sovieticii au estimat efectivele germane la 180 000. Şi asta deoarece Armata Roşie i-a inclus în această cifră pe toţi cei luaţi prizonieri ulterior, precum şi pe membrii neînarmaţi ai Volkssturm, poliţia oraşului, funcţionarii căilor ferate şi pe membrii Serviciului Forţelor de Muncă. Evident, şi propaganda a jucat un rol aici.